

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

5

ΛΟΓΟΙ

ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΟΙ - ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟΙ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΙΜΕΝΟΝ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ

Ἰπὸ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΕΜΜ. ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ

θεολόγου, Βοηθοῦ - Ἐρευνητοῦ τοῦ Κέντρου Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν

Ἐπόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητῆς Πανεπιστημίου
ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ, Ὑφηγητῆς Πανεπιστημίου

Ἐπιμεληταὶ

ΒΑΣ. Δ. ΦΑΝΟΥΡΓΑΚΗΣ, π. Θεολογίας
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, π. Θεολογίας

ΕΠΕ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὁ παρών τόμος περιλαμβάνει δέκα Λόγους τοῦ Γρηγορίου, δηλαδή πέντε «Ἐορταστικούς» καὶ πέντε «Ἠθικολογικούς». Τὸ παρατιθέμενον κείμενον εἶναι τὸ κείμενον τῆς *Patrologia Graeca* τοῦ Migne, διορθωμένον τυπογραφικῶς. Οἱ Λόγοι αὐτοὶ εἶναι οἱ ἀκόλουθοι:

Α'. Ἐορταστικοί :

1. Λόγος ΔΗ', Εἰς τὰ Θεοράνια εἶπουν Γενέθλια τοῦ Σωτῆρος (PG 36, 312 - 333).
2. Λόγος ΛΘ', Εἰς τὰ ἅγια Φῶτα (PG 36, 336 - 360).
3. Λόγος ΜΑ', Εἰς τὴν Πεντηκοστήν (PG 36, 428 - 452).
4. Λόγος ΜΕ', εἰς τὸ Πάσχα (PG 36, 624 - 664).
5. Λόγος ΜΔ', εἰς τὴν καινὴν Κυριακὴν (PG 36, 608 - 621).

Β'. Ἠθικολογικοί :

1. Λόγος ΙΑ', Περὶ μιλοπωγίας (PG 35, 857 - 909).
2. Λόγος ΙΣΤ', Εἰς τὸν πατέρα σιωπῶντα διὰ τὴν πληγὴν τῆς χαλάζης (PG 35, 933 - 964).
3. Λόγος ΙΖ', Πρὸς τοὺς πολιτευομένους Ναζιανζοῦ ἀγωνιῶντας, καὶ τὸν ἄρχοντα ὀργιζόμενον (PG 35, 964 - 981).
4. Λόγος ΙΘ', Εἰς τὸν ἐξισωτὴν Ἰουλιανὸν (PG 35, 1044 - 1064).
5. Λόγος ΑΖ', Εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Εὐαγγελίου «Ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους» καὶ τὰ ἐξῆς (PG 36, 281 - 308)

Α'. ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΟΙ

1. Ὁ Λόγος εἰς τὰ Θεοράνια ἐξεφωνήθη πιθανώτατα τὸ 379 ἢ τὸ 380 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ ἀρχὴ του ἐνέπνευσε τὸν

ποιητήν τοῦ κανόνος τῶν Χριστουγέννων: «Χριστός γεννᾶται, δοξάσατε· Χριστός ἐξ οὐρανῶν, ἀπαντήσατε· Χριστός ἐπὶ γῆς, ὑψώθητε». Πράγματι εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ ποιητικὴν ὁρμὴν καὶ δύναμιν ὁ λόγος τοῦ Θεολόγου, ἀλλὰ ταυτοχρόνως καὶ ἀπὸ ὑψηλὴν θεολογίαν! Ὁ ἱερός Πατήρ με πληθῶραν χωρίων ἀπὸ τὴν Γραφὴν παρουσιάζει τὴν σημασίαν τοῦ γεγονότος τῆς Γεννήσεως τοῦ Σωτήρος καὶ προτρέπει τοὺς ἀνθρώπους νὰ πανηγυρίσουν τὸ μέγα θαῦμα. Ἐξηγῆ κατόπιν διὰ ποῖον λόγον ἡ ἑορτὴ ἔχει δύο ὀνόματα (Θεοφάνια λόγω τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Θεοῦ καὶ Γενέθλια διὰ τὴν γέννησιν) καὶ προτρέπει τοὺς πιστοὺς νὰ πανηγυρίσουν κατὰ τρόπον ἀρεστον εἰς τὸν Θεὸν τὴν ἑορτήν.

Τὰ ὅσα τοὺς συμβουλεύει νὰ ἀποφεύγουν ἐν συνεχείᾳ μᾶς παρουσιάζουν τὴν κοσμικὴν πλευρὰν τὴν ὁποῖαν ἐπαρουσίαζαν καὶ τότε αἱ πανηγύρεις κατ' ἀπομίμησιν τῶν εἰδωλολατρικῶν ἑορτῶν. «Αὐτὰ τὰ πράγματα», λέγει ὁ Θεολόγος, «ἄς τὰ ἀρήσωμεν εἰς τοὺς εἰδωλολάτρας καὶ εἰς τὰς εἰδωλολατρικὰς πανηγύρεις». «Ἐμεῖς δὲ ἄς ἑορτάσωμεν συμφώνως πρὸς τὴν λογικὴν καὶ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ καὶ με ἀρηγήσεις ἀναφερομένας εἰς τὴν σημερινὴν καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἑορτάς. Θὰ σᾶς κἀνω, λέγει, σήμερα τὸ τραπέζι, διὰ νὰ ἴδετε πῶς ἡμπορεῖ ὁ ξένος νὰ θρεῖται τοὺς ἐντοπίους, ὁ κάτοικος τοῦ ἀγροῦ τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, ὁ πτωχὸς τοὺς πλουσίους. Θὰ ἀρχίσω δὲ με τὰ ἐξῆς: Καθαρίσατε πρὸς χάριν μου καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν ἀκοὴν καὶ τὴν διάνοιαν...». Ἀπὸ τοὺς λόγους δὲ αὐτοῦ τοῦ Θεολόγου συνάγεται τὸ ὅτι ὁ Λόγος ἐξεφωνήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ἀνεφέρθη ἥδη. Εἰς τὴν συνέχειαν ἀρχίζει νὰ ἀναλύη εἰς τοὺς ἀκροατὰς του τὴν περὶ Θεοῦ διδασκαλίαν κατὰ τρόπον παραστατικὸν καὶ ποιητικόν. Ὁ ποιητὴς τῶν Αἰώνων τῆς Πεντηκοστῆς με τὴν χρησιμοποίησιν καὶ τῶν λέξεων ἀλλὰ καὶ τῶν νοημάτων τοῦ Θεολόγου μᾶς παρέχει ἀναμφισβήτητον περὶ τούτου ἀπόδειξιν. Κατὰ τὴν ἀνάλυσιν τῆς διδασκαλίας αὐτῆς δὲν παραλείπει νὰ τονίσῃ τὸ τριαδικὸν τοῦ Θεοῦ, τοῦ ὁποῖου ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος συστηματικὸς καὶ ἐπίμονος κήρυξ. Προχωρεῖ κατόπιν εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν ἀγγέλων, τὴν πτῶσιν τῶν δαιμόνων καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου.

γος εἰς τὰ διάφορα περιστατικά τοῦ ἐπιγείου βίου τοῦ Κυρίου καὶ ἰδιαίτερος εἰς τὰ σχετιζόμενα μὲ τὴν Γέννησιν, τὰ ὅποια μεταφέρει εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀκροατῶν του. «Τρέξε μαζί μὲ τὸν ἀστέρα», λέγει, «φέρε δῶρα μαζί μὲ τοὺς μάγους..., δόξασε μαζί μὲ τοὺς ποιμένας, ἕμνησε μὲ τοὺς ἀγγέλους». Κορυφώνει δὲ τὰς προτροπὰς πρὸς τοὺς ἀκροατὰς του καὶ κατακλείει τὸν λόγον μὲ τὴν ἀναφορὰν εἰς τὸ Πάθος τοῦ Κυρίου καὶ τὴν Ἀνάστασιν. «Φρόντισε νὰ γευθῆς χολήν, πῆς ξύδι, ζήτησε ἔμπυσμούς, δέξου κτυπήματα καὶ ὕβρεις... σταυρώσου μαζί μὲ τὸν Χριστόν..., κατέβα πρόθυμα μαζί του εἰς τὸν τάφον, διὰ νὰ ἀναστηθῆς καὶ μαζί του..., βλέπων, ὅσον εἶναι δυνατόν καὶ ὅπως ἠμπορεῖς νὰ τὸν ἰδῆς, τὸν Θεόν...».

2. Ὁ Λόγος εἰς τὰ ἅγια Φῶτα ἐξεφωνήθη, ὅπως καὶ ὁ προηγουμένος, κατὰ τὸ 379 ἢ τὸ 380. Μὲ τὸν λόγον αὐτὸν ζητεῖ ὁ Θεολόγος ἀπὸ τοὺς ἀκροατὰς του κάθαρσιν, διὰ νὰ ἀντιληφθῶν τὸ νόημα τῆς ἑορτῆς, τὸ μυστήριον τῆς Βαπτίσεως. Ὁ ἱερός Πατήρ κάνει σύγκρισιν τῶν μυθολογιῶν καὶ τῶν μυστηρίων τῶν Ἑλλήνων, τὰ ὅποια γνωρίζει πάρα πολὺ καλά, μὲ τὰ μυστήρια τῆς πίστεώς μας καὶ ἀποδεικνύει τὸ ἀνώφερον, τὴν ἀνοησίαν καὶ τὴν ἀφέλειαν τῶν εἰδωλολατρικῶν μύθων μὲ χαρακτηριστικὰ παραδείγματα. Ἐντύπωσιν προκαλεῖ τὸ γεγονός ὅτι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὅποιον ἐκθέτει τὰ σχετικά μὲ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν προϋποθέτει ἕξ ἴσου καλὴν γνῶσιν τῆς μυθολογίας αὐτῆς καὶ ἀπὸ τοὺς ἀκροατὰς του. Εἰς τὴν συνέχειαν μὲ παραδείγματα ἀπὸ τὴν Παλαιὰν καὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην δείχνει πῶς πρέπει νὰ καθαρισθῶν οἱ πιστοὶ διὰ νὰ πλησιάσουν καὶ νὰ γνωρίσουν τὸν Θεόν. Μετὰ ἀπὸ τὸν καθαρισμόν, λέγει, ἄς φιλοσοφήσωμεν τώρα διὰ τὴν ἑορτήν. Ἐπειδὴ δὲ σκοπὸς τῆς ἑορτῆς εἶναι τὸ νὰ ἐνθυμούμεθα τὸν Θεόν, ἄς ἐξετάσωμεν τὰ σχετικά μὲ τὸν Θεόν. Καὶ ἀκολουθεῖ ἡ ἀνάλυσις τοῦ μυστηρίου τῆς Ἁγίας Τριάδος. Εἰς τὴν ἀνάλυσιν αὐτὴν τονίζει τὴν ὑπαρξιν τῆς μιᾶς θείας οὐσίας καὶ τῶν τριῶν θείων προσώπων εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα καὶ ἀναφέρεται εἰς τὰ ἰδιώματα τῶν προσώπων (τὸ ἀγέννητον, τὸ γεννητὸν καὶ τὸ ἐκπορευτὸν). Μάλιστα καινοτομεῖ εἰς τὰς λέξεις τὰς

ὁποίας χρησιμοποιεῖ, ὅπως τονίζει ὁ ἴδιος, καὶ χρησιμοποιεῖ διὰ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τὸν ὄρον «ἐκπορευτόν». Ὁ Θεολόγος, ὡς γνωστόν, εἶναι ὁ πρῶτος ὁ ὁποῖος ἐχρησιμοποίησε διὰ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τὸν ὄρον αὐτόν, τὸν ὁποῖον μισθέτησε καὶ τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως κατὰ τὴν Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον.

Μετὰ τὴν περὶ Τριάδος διδασκαλίαν ἔρχεται εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὸ Βάπτισμα. «Δὲν ἠμπορῶ νὰ συγκρατήσω τὴν χαρὰν μου», λέγει. «Λίγο ἀκόμη καὶ θὰ ἀρχίσω νὰ κηρύσσω τὴν εὐχάριστον ἀγγελίαν, ὅπως ὁ Ἰωάννης, ἔστω καὶ ἂν δὲν εἶμαι πρόδρομος... Ὁ Χριστὸς φωτίζεται, ἃς φωτισθῶμεν μαζί του. Ὁ Χριστὸς βαπτίζεται, ἃς κατέβωμεν μαζί του εἰς τὸν ποταμόν...». Ἀκολούθως ἀναλύει τὰ σχετικὰ μὲ τὴν Βάπτισιν χωρία τῶν Εὐαγγελίων μὲ πλουσίαν χρῆσιν τῆς ἀλληγορικῆς ἐρμηνείας καὶ παρουσιάζει τὰ εἶδη τῶν βαπτισμάτων (ὑδατος, Πνεύματος, μαρτυρίου καὶ δακρύων). Κλείει δὲ τὸν λόγον μὲ μίαν ἐπίθεσιν ἐναντίον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἀρνοῦνται αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ βάπτισμα (τῶν δακρύων, δηλαδὴ τὴν συγχώρησιν εἰς τοὺς μετανοοῦντας) καὶ προτρέπει τοὺς ἀκροατὰς του νὰ ἀσκοῦν τὴν φιλανθρωπίαν καὶ νὰ μὴν ἀκολουθοῦν τὴν σκληρὰν τακτικὴν τῶν Νοβατιανῶν. Εἰς ἓνα σημεῖον δὲ τονίζει χαρακτηριστικὰ τὰ ἑξῆς: «Καὶ διατί θὰ πρέπει νὰ ἀποτελέσῃ νόμον δι' ἐμὲ ἡ μισανθρωπία τοῦ Νοβάτου, ὁ ὁποῖος τὴν μὲν πλεονεξίαν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ δευτέραν εἰδωλολατρίαν, δὲν τὴν κατεδίκασε, ἐνῶ κατεδίκασε τόσον σκληρὰ τὴν πορείαν, ὡσὰν νὰ ἦτο ἄσαρκος καὶ ἀσώματος;». «Τί λέγετε;» ἐρωτᾷ τοὺς ἀκροατὰς του. «Σᾶς πείθομεν μὲ τοὺς λόγους αὐτούς; Ἐμπρὸς ἐλάτε μαζί μὲ μᾶς, τοὺς ἀνθρώπους! Ἄς δοξολογήσωμεν μαζί τὸν Κύριον!». Εἰς τὴν κατακλείδα δὲ τοῦ λόγου ἐπανέρχεται πάλιν εἰς τὸ κυριαρχοῦν εἰς τὸν λόγον θέμα τῆς καθάρσεως τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ὁποῖαν ὀφείλουσιν οἱ πάντες νὰ ἐπιδιώκουν, ὁ καθένας κατὰ τὸ μέτρον τῶν δυνάμεών του.

3. Ὁ Λόγος εἰς τὴν Πεντηκοστὴν ἐξεφωνήθη τὸ ἴδιον ἔτος μὲ τοὺς δύο προηγουμένους. Ἐκθέτει τὰ σχετικὰ μὲ τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ παραγγέλλει νὰ πανηγυρίζομεν πνευματικῶς τὰς ἐορτάς. Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου ἀποδίδε-

ται ὁ Θεολόγος εἰς μίαν προσπάθειαν νὰ ἀναλύσῃ τὴν ἱερότητα καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτὰ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον προέρχεται καὶ ὁ ἀριθμὸς πενήκοντα («ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ πολλαπλασιαζόμενος ἐπὶ τὸν ἑαυτὸν του κάνει τὸν ἀριθμὸν πενήκοντα, πλὴν μιᾶς ἡμέρας, τὴν ὁποίαν ἔχομεν λάβει ἀπὸ τὸν μέλλοντα αἰῶνα...») διὰ τοὺς Ἰουδαίους οἱ ὅποιοι εἶχαν ἀφιερῶσει εἰς τὸν Θεὸν τὴν ἑβδόμην ἡμέραν, τὸ ἔβδομον ἔτος καὶ τὰ ἑβδομήαια. Ἀναφέρει πληθώραν χωρίων ἀπὸ τὴν Παλαιάν Διαθήκην εἰς τὰ ὅποια ἀναφέρεται ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ καὶ καταλήγει μὲ τὴν διαπίστωσιν ὅτι ἡ τιμὴ αὐτὴ ἐκ μέρους μὲν τῶν Ἑβραίων ἦτο τυπικὴ ἐνῶ εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ἔχει λάβει οὐσιαστικὸν περιεχόμενον. Ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Θεολόγου εἰς τὴν ἀριθμολογικὴν αὐτὴν ἀνάλυσιν πρέπει νὰ εἶχεν ὡς ἀφορμὴν τὴν πρόθεσίν του νὰ πολεμήσῃ μὲ τὴν σωστὴν ἐριμνεσίαν τῆς Γραφῆς τὰς κακοδοξίας τῶν αἱρετικῶν, οἱ ὅποιοι ἔδιδαν μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἀριθμολογίαν καὶ τὸ μαγικὸν καὶ μυστικὸν νόημα, τὸ ὁποῖον διεκήρυσσαν ὅτι εἶχαν οἱ ἀριθμοί.

«Πεντηκοστὴν φοιτᾶζομεν», ἀναφωνεῖ κατόπιν, «καὶ Πνεύματος ἐπιδημίαν, καὶ προθεσμίαν ἐπαγγελίας καὶ ἐλπίδος συμπλήρωσιν». Ὁλος ὁ λόγος του εἶναι γεμάτος ἀπὸ φράσεις ὡσάν καὶ αὐτὴν, καὶ οἱ ὑμνογράφοι τῆς Ἐκκλησίας μας ἔχουν συνθέσει τοὺς ἕμνονους τῆς Πεντηκοστῆς ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Θεολόγου. Ἡ πνοὴ τοῦ Πνεύματος, διὰ τὸ ὁποῖον ἠγωνίσθη ὁ Θεολόγος, φαίνεται καθαρὰ εἰς κάθε του φράσιν, ὄχι μόνον εἰς τὸν λόγον αὐτὸν ἀλλὰ καὶ εἰς ὄλους τοὺς λόγους καὶ τὰ ἄλλα ἔργα του. Μὲ ἠπιότητα ἀλλὰ καὶ ἐπιμονὴν ἀγωνίζεται ὁ Θεολόγος νὰ πείσῃ τοὺς ἀντιπρονοῦντας διὰ τὴν θεότητα τοῦ Πνεύματος. Μετὰ τὴν Α' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον ἡ θεότης τοῦ Λόγου, παρὰ τὸ ὅτι ἐξακολουθοῦσε νὰ ἔχη ἀκόμη ἀρκετοὺς ἀντιπάλους, εἶχε γίνει γενικῶς παραδεκτὴ. Ἡ θεότης τοῦ Πνεύματος ὁμῶς δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀναγνωρισθῆ καθολικὰ καὶ ὁ Γρηγόριος, ὡς γνωστόν, εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος μὲ τὴν δύναμιν τοῦ λόγου του κατετρόπωσε τοὺς πνευματομάχους καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ρητὴν διατίπωσιν τῆς θεότητος τοῦ Πνεύματος κατὰ τὴν Β' Οἰκουμ. Σύνοδον. Ὁ Θεολόγος καλεῖ ἐκεῖνους οἱ ὅποιοι ἔχουν ὑγιεῖς ἀντιλήψεις ὡς

πρὸς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν νὰ τὰς συμπληρώσουν μὲ τὴν ὀρθὴν περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πίστιν. Ἐπαινεῖ τὰς ἀρετὰς τοῦ ἀσκητικοῦ τῶν βίου καὶ τοὺς καλεῖ νὰ δοξάσουν μαζί του τὴν Τριάδα μὲ τοὺς λόγους· «ἀφοῦ δὲ ἐξέθεσα μὲ μετριοπάθειαν τὰ σχετικὰ μὲ σᾶς, ἐμπρὸς ᾧς ξαναγουρῖσωμεν εἰς τὸ Πνεῦμα. Νομίζω δὲ ὅτι καὶ σεῖς θὰ μᾶς ἀκολουθήσετε τώρα». Καὶ ξαναγουρῖζει εἰς τὸ Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἕμνεῖ μὲ τοὺς θαυμασίους ἕμνους τοὺς ὁποίους ἀκούομεν τὴν Πεντηκοστὴν καὶ τοὺς ὁποίους ὁ ὕμνωδὸς τῆς Ἐκκλησίας μας ἔχει ἀντιγράψει κατὰ λέξιν ἀπὸ τὸν Θεολόγον. «Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἦν μὲν αἰεὶ, καὶ ἔστι καὶ ἔσται, οὔτε ἀρξάμενον, οὔτε παυσόμενον, ἀλλ' αἰεὶ Πατρὶ καὶ Υἱῷ συνταγμένον καὶ συναριθμούμενον... ζωὴ καὶ ζωοποιόν, φῶς καὶ χορηγὸν φωτός· αὐτοαγαθὸν καὶ πηγὴ ἀγαθότητος... ὀδηγοῦν, ἐνεργοῦν... διαιροῦν τὰ χαρίσματα... δι' οὗ Πατὴρ γινώσκειται καὶ Υἱὸς δοξάζεται, καὶ παρ' ὧν μόνων γινώσκειται, μία σύνταξις, λατρεία μία, προσκύνησις...». Ἡ δύναμις καὶ ἡ καθαρότης τοῦ λόγου συγκλονίζει. Τὸ ἴδιο τὸ Πνεῦμα ἀναδύεται μέσα ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Θεολόγου.

Εἰς τὴν συνέχειαν ἀναφέρει ὁ Θεολόγος μὲ γλαφυρότητα τοὺς τρόπους ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος μέσα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς σωτηρίας καὶ τοὺς κυριωτέρους σταθμοὺς τῆς ἀποκαλύψεώς του, ὅπως περιγράφονται εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, καὶ τονίζει ἰδιαίτερώς τὴν καθόδον του ἐν εἴδει πυρίνων γλωσσῶν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου. Κλείει δὲ τὸν λόγον του εἰς τὴν Πεντηκοστὴν μὲ τὴν ἀνάλυσιν μιᾶς ἀπὸ τὰς συνεπείας τῆς καθόδου τοῦ Πνεύματος κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν, τῆς ὁμιλίας δηλαδή τῶν Ἀποστόλων εἰς πόλιν ἁλᾶς γλώσσας.

4. Ὁ Λόγος εἰς τὸ Πάσχα ἐξεφωνήθη τὸ 383 εἰς τὴν Ἀριανζὸν, καὶ εἶναι χρονολογικῶς ὁ προτελευταῖος σωζόμενος λόγος τοῦ Θεολόγου. Ὁ λόγος ἀρχίζει μὲ ἓνα ὕμνον πρὸς τὸ μέγα γεγονός τῆς Ἀναστάσεως καὶ μὲ τὴν προτροπὴν πρὸς τοὺς ἀκροατὰς νὰ συναναστηθοῦν μὲ τὸν Κύριον καὶ νὰ ἐφορτίσων κατὰ τρόπον πνευματικὸν τὸ Πάσχα. Κατόπιν παραθέτει

τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ λόγου εἰς τὰ Θεοφάνια, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δεικνύει τὴν σημασίαν καὶ τὴν βαρύτητα τὴν ὁποίαν ἀποδίδει ὁ Θεολόγος εἰς τὴν θεολογικὴν διδασκαλίαν, τὴν ὁποίαν εἶχε παρουσιάσει εἰς τὸν λόγον αὐτόν. Εἰς τὸ τμήμα αὐτὸ ἀναφέρεται εἰς τὴν διδασκαλίαν περὶ Θεοῦ, εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀοράτου καὶ τοῦ ὄρατου κόσμου καί, τέλος, τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὴν πτώσιν καὶ εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Λόγου. Ἐν συνεχείᾳ ἔρχεται εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα καὶ ἀρχίζει μὲ τὴν ἀνάλυσιν τῆς προελεύσεως τῆς ὀνομασίας τῆς ἑορτῆς ἀπὸ τὸ Ἰουδαϊκὸν Φάσκα. Ἀναφέρεται εἰς τὸν ρόλον τοῦ νόμου, ὁ ὁποῖος ἀπετέλεσε τὸ μέσον τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποίησεν ὁ Θεὸς διὰ νὰ διαπαιδαγωγῆσιν τὸν ἄνθρωπον. Ὁ νόμος ἦτο, ὅπως διεκήρυξεν ὁ Παῦλος «σκιά τῶν μελλόντων», τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ συναντήσῃ ὁ ἄνθρωπος ἀφοῦ θὰ εἶχε προηγουμένως προετοιμασθῆ. Ὁ νόμος ἀποτελοῦσε «περιτείχιμα μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν εἰδώλων, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ νὰ μᾶς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὰ εἶδωλα, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ μᾶς ἐπαναφέρῃ εἰς τὸν Θεόν». Μετὰ ταῦτα προχωρεῖ ὁ Θεολόγος εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῆς ἀφηγήσεως τῆς Ἐξόδου περὶ τοῦ θεσμοῦ τοῦ Πάσχα καὶ τῶν ἀζύμων. Ἡ ἀνάλυσις του εἶναι λεπτομερῆς καὶ γίνεται μὲ τὴν χρῆσιν τῆς ἀλληγορικῆς ἐρμηνείας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Ἡ ἐξέτασις τοῦ κεμένου τῆς Ἐξόδου καὶ ὁ συσχετισμὸς του πρὸς ἕνα μεγάλο ἀριθμὸν χωρίων ὀλοκλήρου τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης γίνεται κατὰ τρόπον γλαφυρὸν καὶ διδακτικώτατον. Τίποτε δὲν μένει ἀσχολίαστον καὶ ἀναξιοποίητον ἀπὸ τὸ ὄξυ καὶ κριτικόν, ἀλλὰ καὶ ταυτοχρόνως ποιητικόν, πνεῦμα τοῦ Θεολόγου. Ἡ ἀντιπαράθεσις τοῦ παλαιοῦ νόμου πρὸς τὸν νέον, τῶν παλαιῶν ἐντολῶν πρὸς τὰς νέας, γίνεται κατὰ τρόπον ὁ ὁποῖος κάνει νὰ παρουσιασθῆ εἰς ὅλην τὴν λαμπρότητα ἢ τελειότης τοῦ νέου νόμου, ὁ ὁποῖος ὠλοκλήρωσεν ὅ,τι εἶχε σκιαγραφῆσαι ὁ παλαιός, κατέλυσε τὸ γράμμα τοῦ παλαιοῦ καὶ ἐπαρουσίασε τὸ πνεῦμα.

Μετὰ ταῦτα ἐξετάζει ὁ ἱερός Πατὴρ εἰς ποῖον ἐδόθη τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου, τὸ ὁποῖον ἐχύθη πρὸς χάριν μας. Ἀποκρούει

ὡς βλάσφημον τὴν ἄποψιν ὅτι εἶχε τυχὸν προσφερθῆ εἰς τὸν πονηρὸν («μακρὰ ἀπὸ μένα», ἀναφωνεῖ, «τέτοια βλάσφημία!») καὶ δέχεται διὸ τὸ ἔλαβε μὲν ὁ Πατὴρ «χωρὶς νὰ τὸ ζητήσῃ οὔτε καὶ νὰ τὸ ἔχη ἀνάγκην, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐκπληρωθῆ τὸ σχέδιον τῆς σωτηρίας καὶ ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ ἀγιασθῆ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ὁ ἴδιος...». Καὶ ἔρχεται εἰς τὰς προτροπὰς τὰς ὁποίας ὀφείλομεν νὰ ἀκολουθήσωμεν, διὰ νὰ ἐορτάσωμεν ἐπαξίως τὸ Πάσχα. «Ἄν εἶσαι Σίμων Κυρηναῖος», λέγει, «σῆκωσε τὸν σταυρὸν καὶ ἀκολούθησέ τον... ἂν εἶσαι ὁ Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀρμαθαίας ζήτησε τὸ σῶμα του..., ἂν εἶσαι ὁ Νικόδημος... ἐνταφιάσέ τον μὲ μῦρα. Καὶ ἂν εἶσαι κάποια Μαρία... πήγαινε πρῶτ - πρῶτ νὰ τὸν θρηνησῆς». Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν συνεχίζει τὸν λόγον προτρέποντάς μας νὰ ἀκολουθήσωμεν τὸν Χριστὸν βῆμα πρὸς βῆμα εἰς τὴν πορείαν τοῦ πάθους του, ὅπως τὸ ἀρηγοῦνται τὰ Εὐαγγέλια, μέχρι τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν του. Πρὸς τὸ τέλος τοῦ λόγου του στρέφεται ἐναντίον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἀμνησθητοῦν τὴν θεότητα τοῦ Λόγου λόγῳ τῆς ἐνσαρκώσεώς του καὶ παρουσιάζει γυμνὴν εἰς τὰ μάτια τῶν πιστῶν τὴν ἀνοησίαν καὶ τὴν ἀχαριστίαν των, ὅπως εἶχε κάμει καὶ εἰς τὸν λόγον εἰς τὰ Θεοφάνια. Κλείει δὲ τὸν λόγον μὲ ἓνα ὕμνον πρὸς τὸ Πάσχα, τὸ ὁποῖον προσφωνεῖ ὡσάν νὰ ἦτο ἔμμηλον καὶ εἰς τὸ ὁποῖον προσφέρει ὡς συμπλήρωμα τῆς ὅλης καρποφορίας του τὸν λόγον.

5. Ὁ Λόγος εἰς τὴν καινὴν Κυριακὴν εἶναι ὁ τελευταῖος σωζόμενος λόγος τοῦ Θεολόγου καὶ ἐξεφωνήθη τὴν Κυριακὴν τῆς Διακαινησίμου τοῦ 383 κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Μᾶμαντος, ὁ ὁποῖος εὗρίσκετο πλησίον τῆς Ναζιανζοῦ. Ὁ Θεολόγος ἀρχίζει τὸν λόγον μὲ μίαν ἀναφορὰν εἰς τὴν συνῆθειαν τῆς τελέσεως ἐγκαινίων, ἢ ὁποία πηγάζει, ὅπως λέγει, ἀπὸ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Ἀναφέρεται εἰς τὰ ἐγκαίνια τὰ ἀναφερόμενα ὑπὸ τῶν προφητῶν καὶ τὰ ὁποῖα ἐρμηνεύει κατὰ τρόπον ἀλληγορικόν, εἰς τὰ ἐγκαίνια τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, εἰς τὰ «ἐγκαίνια» τῆς βασιλείας τοῦ Δαβὶδ καὶ εἰς τὰ ἐγ-

καίνια τοῦ ναοῦ τῶν Ἱεροσολύμων. Ὁ Θεολόγος κάνει συνδυασμὸν τῶν ἐγκαινίων πρὸς τὴν «καινὴν Κυριακὴν» (τὴν Διακαινήσιμον) καὶ ἐξηγεῖ τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους τὴν ἐορτάζομεν. Συνοπτικὰ ἐκθέτει τὰ τῆς δημιουργίας καὶ φθάνει εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ τέλος τὴν πτώσιν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Λόγου, ἡ ταρῆ καὶ ἡ ἀνάστασις τοῦ Κυρίου, ἀπὸ τὰς ὁποίας καὶ προέρχονται αἱ ἐορταί. Αἱ ἐορταὶ καὶ τὰ ἐγκαινία, συνεχίζει ὁ Θεολόγος, ἔχουν ὡς σκοπὸν τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ νὰ ἐνθιμῆται τὰ παλαιά, νὰ ἀπορεύγῃ τὰ κακὰ καὶ νὰ μιμῆται τὰ ἀγαθὰ. Εἰς τὴν συνέχειαν προτρέπει τοὺς πιστοὺς νὰ προσέχουν τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ νὰ ἀποτρέγουν ὅ,τιδήποτε ἠμπορεῖ νὰ βλάψῃ τὴν ψυχὴν. Τοὺς παρακινεῖ νὰ στρέφονται μὲ ὅλην τὴν δύναμίν των πρὸς τὸν Θεόν, νὰ μὴ φθονοῦν, νὰ μὴ μισοῦν, νὰ μὴ διακρίνονται δι' ἀπληστίαν, νὰ συμπονοῦν, νὰ φιλοξενοῦν, νὰ στεγάζουν, νὰ τρέφουν, νὰ ἔλεοῦν καὶ νὰ ἀγαποῦν τοὺς συνανθρώπους. Τοὺς συμβουλεύει ἀκόμη νὰ ἀποτρέγουν τὸν θαυμασμὸν πρὸς ὅ,τιδήποτε τὸ παροδικόν, νὰ ἀποτρέγουν τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ τὴν ἐπίδειξιν καὶ, μὲ τὴν σκέψιν τῆς παροδικότητος καὶ τῆς ἀσταθείας τῶν γηϊνῶν πραγμάτων, νὰ τείνουν χεῖρα βοηθείας πρὸς τὸν ἔχοντα ἀνάγκην, νὰ μετριάζουν τὴν χαρὰν των, ἢ ὁποία ἠμπορεῖ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ὑπερηφάνειαν ὅταν ἐπιτυχῶν, μὲ τὸν φόβον τῆς ἐνδεχομένης μεταβολῆς, καὶ νὰ μετριάζουν τὴν λύπην των μὲ τὴν ἐλπίδα διὰ κάτι καλύτερον. Ὁ Θεός, λέγει, ὁ ἱερός Πατήρ, ζητεῖ νὰ μὴν παρουσιασθῶμεν ἐνώπιόν του μὲ κενὰς τὰς χεῖρας. Μὲ τὴν ἐθκαιρίαν λοιπὸν τῆς ἐορτῆς ἅς τοῦ προσπέσομεν ὡς καρπὸν τὴν ἀνακαίνισίν μας καὶ τὴν διαρκῆ προσπάθειάν μας νὰ ἀκολουθῶμεν τὸν σωστὸν δρόμον. «Ἄν ἁμαρτάνῃς», λέγει, «νὰ ἐπιστρέψῃς εἰς τὸν ὀρθὸν δρόμον, καὶ ἂν βαδίξῃς ἐπιτυχῶς, νὰ ἐντείνῃς τὰς προσπάθειάς σου».

Μετὰ ἀπὸ τὰς προτροπὰς ἀναλύεται εἰς ἓνα ὑπέροχον καὶ λυρικώτατον ὕμνον πρὸς τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνοίξεως, ἢ ὁποία συμβαδίζει μὲ τὴν ἐορτήν. «Τὰ πάντα συμβαδίζουν», λέγει, «καὶ

συναγállονται διὰ τὸν καλὸν τῆς πανηγύρεως. Πρόσεξε ἐκεῖνα τὰ ὅποια βλέπεις. Ἡ βασίλισσα τῶν ἐποχῶν συμβαδίζει μὲ τὴν βασίλισσαν τῶν ἡμερῶν, καὶ τῆς προσφέρει ὡς δῶρον ὅ,τι καλύτερον καὶ πιὸ εὐχάριστον διαθέτει». Μὲ θαυμασίας εἰκόνας ζωγραφίζει τὴν χαρὰν τῆς ἀνοίξεως εἰς τὴν φύσιν, εἰς τὰ ζῶα καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους (ναυτικούς, γεωργούς, ἄλιεις καὶ ποιμένας). Ἐπιμένει ἰδιαιτέρως εἰς τὰς μελίσσας, τῶν ὁποίων τὴν φιλεργίαν, τὴν ἐπιμονὴν καὶ τὰ θαυμάσια ἔργα προτείνει ὡς ὑπόδειγμα διὰ τοὺς ἀνθρώπους. «Τὰ πάντα», λέγει, «ἠμνοῦν καὶ δοξάζουν τὸν Θεὸν μὲ μυστικὰς φωνάς, καὶ ἔτσι γίνεται ὁ ὕμνος τῶν ἰδικῶν μας καὶ ἀπὸ αὐτὰ παραλαμβάνω ἐγὼ τὴν συνήθειαν νὰ ἠμνῶ». Κλείει δὲ τὸν λόγον ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἅγιον ποιμένα καὶ μάρτυρα Μάμαντα, ὁ ὁποῖος «καὶ ἐγκαινιάζει σήμερον τὴν ἀνοιξιν διὰ τὰς πολλὰς χιλιάδας ἐκείνων οἱ ὅποιοι σπεύδουν ἀπὸ παντοῦ». «Τώρα εἶναι ἀνοιξίς», λέγει, «κοσμικὴ, ἀνοιξίς πνευματικὴ, ἀνοιξίς διὰ τὰς ψυχάς, ἀνοιξίς διὰ τὰ σώματα, ἀνοιξίς ὄρατὴ καὶ ἀνοιξίς ἀόρατος, εἰς τὴν ὁποίαν εἶθε νὰ γίνωμεν μέτοχοι κατὰ τὴν ἄλλην ζωὴν, ἀφοῦ θὰ ἔχωμεν ζήσει καλῶς κατὰ τὴν παροῦσαν...».

Β' ΠΗΘΙΚΟΛΟΓΙΚΟΙ

1. Ὁ Περὶ φιλοπτωχίας λόγος ἐξεφωνήθη πιθανῶς εἰς τὴν Καισάρειαν τὸ ἔτος 373. Ὁ Γρηγόριος προτρέπει τοὺς ἀξιοτάτους του νὰ ἀκούσουν μὲ ἐνδιαφέρον τὸν λόγον του περὶ φιλοπτωχίας καὶ νὰ προσευχηθοῦν μαζί του διὰ τὰ θαυματουργήσῃ ὁ λόγος εἰς τὰς ψυχὰς των. Δὲν εἶναι εὐκόλον, λέγει, νὰ διαλέξῃ κανεὶς τὴν ὑψηλοτέραν ἀρετὴν, ὅπως δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ διαλέξῃ καὶ τὸ καλύτερον ἄνθος ἀπὸ ἓνα ὀλάνθιστον κῆπον. Καλαὶ εἶναι, λέγει, ἡ πίστις, ἡ ἐλπίς καὶ ἡ ἀγάπη, ἡ φιλοξενία, ἡ φιλαδελφία, ἡ φιλανθρωπία, ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ ἀνεξικακία, ἡ πραότης, ὁ ζῆλος, ἡ πρῶσευχή καὶ ἡ ἀγρυπνία, ἡ ἀγνότης καὶ ἡ παρθενία, ἡ ἐγκράτεια, ἡ ἐρημία καὶ ἡ ἡσυχία, ἡ λιτότης, ἡ ταπεινοφροσύνη, ἡ ἀκτημοσύνη καὶ ἡ περιφρόνησις τῶν χρη-

μάτων, ἡ θεωρία καὶ ἡ πράξις. Ὅλα αὐτὰ εἶναι καλά, ἀλλὰ ὁ καθένας πρέπει νὰ διαλέξῃ αὐτὸ πρὸς τοῦ ταιριάζει. Ὁ Παῦλος θεωρεῖ τὴν ἀγάπην ὡς τὴν κορωνίδα τῶν ἀρετῶν καὶ ἐγὼ ὡς τὸ καλύτερον μέρος αὐτῆς θεωρῶ τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς πτωχοὺς καὶ τὴν εὐσπλαγγίαν καὶ τὴν συμπάθειαν πρὸς τοὺς συνανθρώπους, συνεχίζει ὁ Γρηγόριος. Τίποτε δὲν εἶναι πιὸ ἀρεστὸν εἰς τὸν Θεὸν ἀπὸ τὴν συμπάθειαν αὐτὴν. Ὀφείλομεν νὰ χαιρόμεθα μετὰ χαιρόντων καὶ νὰ κλαίωμεν μετὰ κλαιόντων. Ἰδιαιτέραν δὲ στοργὴν ὀφείλομεν νὰ δείχνομεν εἰς ἐκείνους τῶν ὁποίων τὸ σῶμα πάσχει. Τὸ σῶμα ἐκεῖνο, τὸ ἴσιον, λέγει ὁ Γρηγόριος, ἀγαπῶ ὡς σὺνδουλόν μου καὶ ταυτοχρόνως ἀποστρέφομαι ὡς ἐχθρόν μου. Διερωτᾶται ἐν συνεχείᾳ ὁ Θεολόγος διὰ ποῖον λόγον ὑπάρχει ἡ πάλῃ καὶ ὁ ἀγὼν μετὰ τὸ σῶμα καὶ περὶ τὸ σῶμα. Μήπως διὰ νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ἐμεῖς εἴμεθα ταυτοχρόνως πολὺ μεγάλοι καὶ πολὺ ἀσήμενοι, ἐπίγειοι καὶ οὐράνιοι, παροδικοὶ καὶ ἀθάνατοι, κληρονόμοι φωτὸς καὶ φωτιᾶς; Αὐτὸς, λέγει, ὁ Γρηγόριος, νομίζω ἐγὼ ὅτι εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον, ὅταν ὑπερηφανευόμεθα διὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἐντρειπόμεθα διὰ τὴν σαρκικὴν μας φύσιν. Ἀναφέρεται ἐν συνεχείᾳ εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔχουν χάσει κάποιον μέλος τοῦ σώματος τῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου ἔχουν πάθει τὸ πιὸ μεγάλο κακόν, τὴν πτωχείαν, τὴν ἀσθένειαν ἀκολούθως, καὶ, τὸ τρίτον καὶ χειρότερον, τὴν κοινὴν ἀποστροφήν. Ἡ διεκτραγωδήσις τῆς καταστάσεως τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν εἶναι συγγινητική.

Διεκτραγωδεῖ τὴν φρικτὴν τῶν ἐμφάνισιν, τὴν μοναξιὰν καὶ τὴν περιφρόνησιν τῶν ἄλλων πρὸς αὐτούς, καὶ κατακρίνει τὸ ὅτι εὐκολώτερον πλησιάζει κανεὶς ἕνα πτόμα παρὰ κάποιον ἀπὸ τοὺς ἀτυχεῖς αὐτούς πάσχοντας. Ἡ ἀγάπη τῶν γονέων πρὸς τὰ τέκνα, συνεχίζει ὁ Γρηγόριος, εἶναι πολὺ ἰσχυρὴ. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν ἡ φύσις χάνει τὴν δύναμίν της. Ὁ πατέρας διώχνει μακρὰν τὸ παιδί του, ἔστω καὶ ἂν τὸ λυπᾶται, ἔστω καὶ ἂν ἦταν κάποτε τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν του. Τῆς μητέρας τὰ σπλάγχνα σχίζονται, καὶ ἀπὸ τὰ χεῖλη της ἀναπηδᾷ ὁ θρῆνος διὰ τὸ παιδί της, καὶ χύνει ποταμούς

δακρύων. Καὶ θέλει μὲν νὰ τὸ ἀγκαλιάσῃ, ἀλλὰ φοβάται τὸ σῶμά του! Τὸν ἁμαρτωλὸν καὶ τὸν ἄδικον τὸν δεχόμεθα ἀνάμεσά μας, ὅπως δεχόμεθα καὶ τὸν μοιχόν, τὸν δολοφόνον, τὸν ἱερόσυλον καὶ τὸν ἀγνώμονα. Τὸν δυστυχῆ ὅμως τὸν ἀποστρεφόμεθα! Ἐκδιώκονται, συνεχίζει μὲ ἔκδηλον ψυχικὸν πόνον ὁ Γρηγόριος, οἱ δυστυχεῖς ἀπὸ τὰς πόλεις, ἀπὸ τὰς οἰκίας, ἀπὸ τὴν ἀγορὰν, ἀπὸ τὰς συγκεντρώσεις, ἀπὸ τὰς ἐορτὰς καὶ ἀπὸ τὰ συμπόσια! Διώχονται ἀπὸ τὰς πηγὰς καὶ τοὺς ποταμοὺς! Καὶ τὸ παράδοξον εἶναι, λέγει, ὅτι μὲ τὴν σκληρότητά μας αὐτὴν τοὺς ἀναγκάζομεν νὰ γυρίσουν πάλιν κοντὰ μας, διὰ νὰ μᾶς ζητήσουν τὰ ἀναγκαῖα τὰ ὁποῖα στεροῦνται. Περιπλανῶνται νύκτα καὶ ἡμέρα ἀνάμεσά μας, γυμνοί, χρησιμοποιοῦντες ὁ ἕνας τὰ μέλη τοῦ ἄλλου, συρόμενοι, ἐπικαλούμενοι τὸν Θεὸν καὶ ζητοῦντες ἕνα μικρὸ κομμάτι ψωμί, ἢ λίγο φαγητό, ἢ κάποιον κουρέλι διὰ νὰ καλύψουν τὰ ἀπόκρυφα μέρη των, ἢ διὰ νὰ ἀνακουμισθοῦν ἀπὸ τὰς πληγὰς των. Καὶ φιλόανθρωπος δι' αὐτοὺς εἶναι ὄχι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος τοὺς ἔδωκε βοήθειαν, ἀλλὰ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν τοὺς ἔδιωξε μὲ σκληρότητα! Εἶναι πραγματικὰ μεγαλειώδης ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Γρηγόριος παρουσιάζει τὴν δυστυχίαν. Ἡ δύναμις τοῦ λόγου του εἶναι ἀπαράμιλλος.

Οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς, συνεχίζει, συνωθοῦνται εἰς τὰς ἐορταστικὰς συγκεντρώσεις, ὄχι ἐπειδὴ θὰ τὸ ἠθελαν, ἀλλὸ ἐπειδὴ δὲν μποροῦν νὰ κάμουν ἄλλιως. Ἔρχονται ἐκεῖ, ἄλλοι διὰ νὰ ἀκούσουν ἀνθρωπίνην φωνὴν καὶ νὰ ἴδουν ἀνθρώπινον πρόσωπον, καὶ ἄλλοι διὰ νὰ συγκεντρώσουν ὀλίγα ἀπαραίτητα διὰ τὴν ζωὴν των, ὅλοι δὲ διὰ νὰ ἀνακουμισθοῦν λέγοντες τὰ θάσανά των, καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἀποτελοῦν δι' ἡμῶς ζωντανὴν ἐπόμνησιν τῆς ματαιότητος τῶν παρόντων. Συνεχίζει δὲ νὰ περιγράψῃ τὴν τραγικὴν των κατάστασιν μὲ ζωηρὰ χρώματα, ἀλλὰ διακόπτει τὴν περιγραφὴν διὰ νὰ μὴν ὑποσκελίσῃ, ὅπως λέγει, ἢ λύπη τὴν ἐορτήν. Ἀκολούθως ὁ Γρηγόριος τονίζει ὅτι ὅλα τὰ παραπάνω τὰ ὑφίστανται συνάνθρωποι, τέκνα τοῦ Θεοῦ, καὶ κατὰ πάντα ἴσοι καὶ ὅμοιοι μὲ τοὺς πιστοὺς. Καὶ ἐρωτᾷ τοὺς πιστοὺς τί κάνουν διὰ νὰ ἀνακουφίσουν τοὺς ἀνθρώπους

αυτούς, οἱ ὅποιοι στεροῦνται τὰ πάντα ἐνῶ οἱ ἴδιοι ἔχουν ὅλας τῶν τὰς ἀνάσεις. Αὐτοί, λέγει, θὰ καταταλαιπωροῦνται εἰς τὸ ὑπαιθρον, ἐνῶ ἡμεῖς θὰ κατοικοῦμεν εἰς πολυτελεῖς οἰκίας. Οἱ ἀσθενεῖς θὰ ὑποφέρουν γυμνοὶ ἀπὸ τὸ κρῦο ἐνῶ ἡμεῖς θὰ καλωπιζώμεθα μὲ τὰ πιὸ πολυτελῆ καὶ ἐξεζητημένα ἐνδύματα. Αὐτοὶ δὲν θὰ ἔχουν τίποτε νὰ φάγουν, ἐνῶ ἡμεῖς θὰ θέλωμεν καὶ ἡ τράπεζά μας νὰ εὐωδιάζη ἀπὸ ἄνθη καὶ μύρα, νὰ μᾶς τριγυρίζουν ὑπηρεταὶ διὰ νὰ μᾶς ὑπηρετοῦν καὶ νὰ μᾶς δροσί- ζουν μὲ τὰ ριπίδιά των, καὶ νὰ ἔχωμεν μπροστά μας κάθε εἶδους φαγητὰ καὶ κρασί διὰ νὰ γεμιζώμεν τὰς λαϊμάργους κοι- λίας μας, καὶ νὰ παραδιδώμεθα εἰς τὴν μέθην. "Ὅλα αὐτὰ συμ- βαίνουν, λέγει, ἐπειδὴ ἡμεῖς εἴμεθα ἀσθενεῖς εἰς τὴν ψυχὴν, ὅπως εἶναι καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ σῶμα. Καὶ ἡ μὲν σωματικὴ ἀσθένεια ἐπέρχεται παρὰ τὴν θέλησίν μας, ἐνῶ ἡ ψυχικὴ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας προαίρεσιν. Ἄκολουθεῖ ἐν συνεχείᾳ ἰσχυρὸ μαστίγωμα τῆς σκληρότητος τῶν ψυχικῶν ἀσθενῶν μὲ ἀμείλι- κτα ἐρωτήματα. «Δὲν θὰ τοποθετήσωμεν εἰς τὴν θέσιν τῶν ξένων συμφορῶν τὰς ἐνδεχομένας ἰδικὰς μας;» ἐρωτᾷ ὁ Γρη- γόριος, διὰ νὰ προχωρήσῃ μετὰ εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἀβεβαιότη- τος καὶ τῆς ματαιότητος ὅλων τῶν ἐπιγείων πραγμάτων. «Φύ- σει μὲν γάρ, λέγει, οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων βέβαιον, οὐδὲ ὀ- μαλόν... ἀλλὰ κύκλος τις τῶν ἡμετέρων περιτρέχει πραγμάτων, ἄλλοτε ἄλλας ἐπὶ μιᾶς ἡμέρας πολλάκις, ἔστι δ' ὅτε καὶ ὄρας, φέρων μεταβολάς». Λογικοὶ εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι, ἐπειδὴ γνω- ρίζουν τὴν ἀστάθειαν τῶν παρόντων, στρέφονται πρὸς τὰ μέλ- λοντα, ἀσκοῦντες τὴν φιλανθρωπίαν ἢ ὁποία δὲν χάνεται. Ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ καυχηθῆ ποτὲ διὰ τὰ παρόντα, ὅπως προτρέπουν τόσαι καὶ τόσαι μαρτυρίαι ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γρα- φήν, τὰς ὁποίας καὶ παραθέτει ὁ Γρηγόριος. Προτρέπει ἀ- κολούθως τοὺς πιστοὺς νὰ ἀντιληφθοῦν ὅτι ὁ,τιδήποτε ἔχουν, τὸ ἔχουν ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ δι' αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ διαθέτουν κατὰ τὸ θέλημά του καὶ νὰ μὴν γίνονται κακοὶ οἰκονόμοι τῶν ὄσων τοὺς παρεχωρήθησαν.

Ἄς μιμηθῶμεν, λέγει, τὸν πρῶτον νόμον τοῦ Θεοῦ, ὁ

ὁποῖος ἔδωσε τὰ πάντα εἰς ὄλους χωρὶς διάκρισιν. Εἶναι θαυμαστός ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον συνεχίζει ὁ Γρηγόριος τὸν λόγον του. Τονίζει ὅτι ὁ Θεὸς παρέδωκεν εἰς ὅλα τὰ ὄντα χωρὶς διακρίσεις καὶ περιορισμοὺς ὅ,τι τοὺς χρειάζεται διὰ νὰ ζήσουν, καὶ ἀναλύει τὴν αἰτίαν τῆς κοινωνικῆς ἀταξίας καὶ ἀδικίας. «Οἱ ἄνθρωποι, λέγει, ἀφ' οὔτου ἔσκαψαν καὶ ἔβγαλαν ἀπὸ τὴν γῆν τὸ χρυσᾶφι, τὸ ἀσῆμι καὶ τοὺς πολυτίμους λίθους, καὶ ἀφοῦ κατασκεύασαν μαλακὰ καὶ περιττὰ ἐνδύματα καὶ ὅ,τι ἄλλο παρόμοιον πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἀφορμὴν τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἐπαναστάσεων καὶ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς τυραννίας, ἀποκτοῦν ἔπειτα παράλογον ὑπεροψίαν ἐξ αἰτίας τῆς ἀνοησίας των καὶ ἀποκλείουν τὴν ἐλεημοσύνην ἀπὸ τοὺς δυστυχεῖς συνανθρώπους των... χωρὶς νὰ ἐνθυμοῦνται, ἂν ὄχι τίποτε ἄλλο, ὅτι ἡ πτωχεία, ὁ πλοῦτος, ἡ ἐλευθερία, ὅπως τὴν ὀνομάζομεν, ἡ δουλεία καὶ τὰ ἄλλα παρόμοια, ἐνεφανίσθησαν εἰς τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀργότερα σὰν ἀρρώστιας πού ἐρχονται ἀπὸ κοινοῦ μαζὶ μὲ τὴν κακίαν, καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι ἰδικὰ τῆς ἐπινοήματα». Μετὰ τὴν ἀνάλυσιν αὐτὴν τῶν αἰτίων τῆς κοινωνικῆς ἀδικίας προχωρεῖ ὁ Γρηγόριος εἰς προτροπὰς πρὸς τοὺς πιστοὺς, ὅπως μὲ τὴν συμπεριφορὰν των συντελέσουν εἰς τὴν ἀπάμβλυσιν καὶ ἀπάλειψιν της. Τοὺς προτρέπει νὰ μνηθῶν τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ ὅσον περισσότερον ἢμποροῦν, καὶ νὰ μὴν ἀδιαφοροῦν διὰ τὸν πτωχόν, ὁ ὁποῖος ἔχει στηριξέει ἐπάνω των τὰς ἐλπίδας του.

Ἐπαναλαμβάνει ἀκόμη μίαν φορὰν ὅτι ἡ δυστυχία εἶναι κοινὴ ἀνθρωπίνῃ μοῖρα καὶ προτρέπει νὰ προσφέρουν εἰς τοὺς δυστυχεῖς, ἐὰν δὲν ἔχουν τίποτε ἄλλο, τουλάχιστον τὴν συμπάθειαν καὶ τὰ δάκρυά των. Ἀκολούθως δὲ στηλιτεύει τὴν σκληροκαρδίαν τῶν εἰδωλολατρῶν, οἱ ὁποῖοι θυσιάζουν ἀκόμη καὶ ἀνθρώπους, καὶ ἀποκρούει τὴν θεωρίαν ὠρισμένων πιστῶν συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν ἡ διάκρισις εἰς ὑποφέροντας καὶ ἔχοντας ἀνάγκην εὐσπλαγχνίας ἀφ' ἑνός, καὶ εἰς δυναμένους νὰ ἐλεήσουν ἀφ' ἑτέρου, εἶναι ἔργον τοῦ Θεοῦ. Τὸν ἰσχυρισμόν των, ὅτι εἶναι τάχα θέλημα Θεοῦ νὰ ὑποφέρουν οἱ δυστυχεῖς,

τόν αποκρούει ὁ Γρηγόριος λέγων ὅτι «δὲν εἶναι φανερόν ἐὰν τὸ νὰ κακοπαθοῦν ἐκεῖνοι (οἱ δυστυχεῖς) ὀφείλεται εἰς τὸν Θεόν, ἢ ἐὰν ἡ ἀνωμαλία ὀφείλεται εἰς τὸ ἴδιον φθαρτὸν σῶμα, ὅπως συμβαίνει μὲ τὰς ἐκκρίσεις». Τὸ γεγονός ὅτι πολλοὶ κακοὶ εὐημεροῦν ἐνῶ πολλοὶ ἐνάρετοι ὑποφέρουν δείχνει ὅτι τὸ θέμα αὐτὸ ἀποτελεῖ μυστήριον, τὸ ὁποῖον κατευθύνεται ἀπὸ τὴν ἀνεξιχνίαστον σοφίαν τοῦ Θεοῦ. Ἐμεῖς, λέγει ὁ Γρηγόριος, βλέπομεν μόνον ὠρισμένας πτυχὰς καὶ λεπτομερείας τοῦ κόσμου, τοῦ ὁποίου ἐποπτικὴν εἰκόνα ἔχει μόνον ὁ Θεός. Τὰ ὑλικά τὰ ὁποῖα χρησιμοποιεῖ κάποιος τεχνίτης δι' ἓνα ἔργον μᾶς φαίνονται ἄτακτα καὶ ἄκομψα. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιον καὶ μὲ τὸν τεχνίτην, ὁ ὁποῖος γνωρίζει τὸ σχέδιον καὶ βλέπει τὸ κάλλος τοῦ ἔργου.

Εἰς τὴν συνέχειαν κατηγορεῖ τὰς ἀντιλήψεις τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ ἄγνοιαν καὶ ἀπὸ ἔλλειψιν διαθέσεως νὰ ἐξετάσουν τὸ βάθος τῶν πραγμάτων καὶ νὰ ἀνακαλύψουν τὴν ἀλήθειαν ἀσχολοῦνται μὲ κενολογίας, ἰσχυρίζονται ὅτι τὰ πάντα εἶναι παράλογα, ἐπειδὴ οἱ ἴδιοι δὲν ἠμποροῦν νὰ ἀντιληφθοῦν τὴν αἰτίαν καὶ τὴν λογικότητα τῶν πραγμάτων, καὶ δημιουργοῦν περιέργους θεωρίας καὶ φαντασιοπληξίας. Κατηγορεῖ ὁ Γρηγόριος ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀποδίδουν τὰ ἀνεξήγητα εἰς τὴν τύχην, ὅπως τὴν ὀνόμασαν, καὶ ἐκφράζεται μὲ λεπτὴν εἰρωνειάν δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐνῶ ἀποδίδουν τὰ φυσικὰ φαινόμενα εἰς τὴν θεϊὰν πρόνοιαν, διστάζουν «νὰ τὴν καταβιάσων καὶ μέχρις ἡμῶν... ὡσὰν νὰ ἐφοβοῦντο.. μήπως τυχὸν κουρασθῇ ἀπ' αὐτοὺς ὁ Θεός, μὲ τὸ νὰ εὐεργετῇ περισσοτέρους!» Προτρέπει δὲ τοὺς πιστοὺς νὰ ἀπέχων ἀπὸ τὰς ἀνοησίας αὐτὰς καὶ νὰ πιστεύουν εἰς τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ, ἔστω καὶ ἂν παρουσιάζωνται εἰς τὴν ζωὴν πράγματα τὰ ὁποῖα ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνονται παράλογα καὶ ἀνεξήγητα, καὶ τὰ ὁποῖα σκοπὸν ἔχουν ἐνδεχομένως νὰ ἐλύσουν τὸν πόθον καὶ τὸν θαυμασμόν, διότι ὅσον πῶς δυσκολοπλησίαστον εἶναι κάτι, τόσον πῶς ἐπιθυμητὸν γίνεται. «Διὰ τοῦτο, τονίζει, εἶναι περισσότερο ἀπὸ σωστὸν τὸ νὰ μὴν θαυμάζωμεν οὔτε τὴν ὑ-

γείαν, οὐτε νὰ περιφρονοῦμεν τὴν ἀσθένειαν, οὐτε νὰ προσκολοῦμεν τὴν καρδίαν μας εἰς τὸν πλοῦτον». «Ἄς γνωρίζωμεν, συνεχίζει, νὰ περιφρονοῦμεν τὴν ὑγείαν, ἢ ὅποια δὲν συνοδεύεται ἀπὸ σύνεσιν, καὶ ἢ ὅποια παράγει τὴν ἁμαρτίαν, καὶ νὰ ἐκτιμοῦμεν τὴν ἀσθένειαν διὰ τὴν ὅποیان δὲν εἴμεθα ὑπεύθυνοι, σεβόμενοι ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἀνεδείχθησαν νικηταὶ μὲ αὐτὴν, μήπως κάπου ἀνάμεσα εἰς τοὺς πάσχοντας εὐρίσκεται κρυμμένος κάποιος Ἰώβ...». Ἀλλὰ πάνω ἀπ' ὅλα, ἐξακολουθεῖ ὁ ἱερός πατήρ, κίνητρόν μας διὰ τὴν φιλοπτωχίαν ἅς ἀποτελῆ ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, ἢ ὅποια ἐπαναλαμβάνεται πολλάκις εἰς τὴν Γραφήν.

Παραθέτει δὲ ἐν συνεχείᾳ τὰς ἐντολάς αὐτὰς ἀπὸ τὴν Γραφήν καὶ προτρέπει τοὺς ἀκροατὰς νὰ ἐπιδιώξουν τὴν κάθαρσιν ἀπὸ τὴν σκληροκαρδίαν των μὲ τὴν τήρησιν τῶν ἐντολῶν αὐτῶν. Τονίζει τὸν μακαρισμὸν «μακάριοι οἱ ἐλεήμονες ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται» καὶ τοὺς προτρέπει νὰ ἐλεοῦν μὲ προθυμίαν. Κλείει δὲ τὸν λόγον μὲ μίαν ἀνυπέροβλητον εἰς δύναμιν καὶ κάλλος, σχεδὸν ποιητικὴν, παράγραφον: «Χριστὸν ἐπισκεψώμεθα, Χριστὸν θεραπεύσωμεν, Χριστὸν θρέψωμεν, Χριστὸν ἐνδύσωμεν, Χριστὸν συναγάγωμεν, Χριστὸν τιμήσωμεν· μὴ τραπέξῃ μόνον, ὡς τινες· μηδὲ μύροις, ὡς ἡ Μαρία· μηδὲ τάρφ μόνον, ὡς Ἰωσήφ ὁ Ἀρμαθαῖος... ἀλλ' ἐπειδὴ ἔλεον θέλει καὶ οὐ θυσίαν ὁ πάντων Δεσπότης, καὶ ὑπὲρ μυριάδας ἀρνῶν πiónων ἢ εὐσλαγχνία, ταύτην εἰσφέρωμεν αὐτῷ διὰ τῶν δεομένων, καὶ χαμαὶ σήμερον ἐρομένων, ἵνα, ὅταν ἐνθένδε ἀπαλλαγῶμεν, δέξωνται ἡμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς...».

2. Ὁ Λόγος εἰς τὸν πατέρα σιωπῶντα διὰ τὴν πληγὴν τῆς χαλάζης ἐξεφωνήθη τὸ ἔτος 373 εἰς Ναζιανζόν, ὅταν ὁ πατήρ του δὲν ἠμποροῦσε νὰ εἶπῃ λόγους παρηγορίας διὰ τὴν θεομηνίαν τῆς χαλάζης, ἢ ὅποια εἶχε πλήξει τὸν τόπον. Κατ' ἀρχὴν ἐκφράζει ὁ Γρηγόριος τὴν ἀπορίαν διατί ἐπροτιμήθη νὰ ὁμιλήσῃ αὐτὸς ἀντὶ τοῦ πατρὸς, ὁ ἀστέρας ἀντὶ τοῦ ἡλίου, ὁ Ἑλεάζαρ ἀντὶ τοῦ Ἀαρῶν, ἡ ὀρημητικὴ βροχὴ ἀντὶ τῆς σιγανῆς, ὁ «ὠραιολόγος» ἀντὶ τοῦ σοφοῦ. Διατί δὲν ὠμίλησεν ἡ ἀ-

ληθινή σοφία, ἡ σοφία τοῦ εὐαγγελίου, ἡ ὁποία λέγει μὲν ὀλίγα, ἀλλὰ ἐπιβεβαιώνει μὲ τὴν ζωὴν τὴν ἀξιοπιστίαν τοῦ λόγου; Μὴν μᾶς στερήσης λοιπὸν ἀπὸ τὴν χαρὰν νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν γλῶσσάν σου, ἡ ὁποία ἔχει ἀποδώσει πολλοὺς καρπούς, λέγει ὁ Γρηγόριος ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν πατέρα του. Δίδαξέ με πῶς νὰ ποιμαίνω καὶ ἐξέτασε μὲ φιλοσοφικὴν διάθεσιν τὴν παροῦσαν συμφορὰν καὶ τὰς δικαίας κρίσεις τοῦ Θεοῦ. Πές μου ἀπὸ ποῦ προέρχονται αἱ πληγαὶ καὶ αἱ συμφοραὶ. Εἶναι τυχὸν παραλογισμός, ἢ μήπως εἰς τὸ σύμπαν ὑπάρχει λογικὴ καὶ ἁρμονία καὶ νόμοι «τοὺς ὁποίους, δίκην χαλινῶν, ἔθεσεν ἡ θεία πρόνοια»; Ἀκολούθως ἐρωτᾷ ὁ Γρηγόριος διατί οἱ ἁμαρτωλοὶ ἄλλοτε μὲν τιμωροῦνται καὶ ἄλλοτε ἀρῆνονται ἀτιμώρητοι, καὶ διατί οἱ δίκαιοι ἄλλοτε μὲν ὑποφέρουν, ἄλλοτε δὲ εὐτυχοῦν, καθὼς ἐπίσης καὶ ποία εἶναι ἡ φύσις τῆς τιμωρίας καὶ ἀπὸ ποῦ προέρχεται. Ἔχει μήπως σκοπὸν νὰ δοκιμάσῃ τὴν ἀρετὴν, ἢ νὰ τιμωρήσῃ τὴν κακίαν; Ὅλα αὐτὰ ζητεῖ νὰ τοῦ τὰ ἐξηγήσῃ ὁ πατὴρ του καὶ νὰ συμβουλεύσῃ καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς ἀκροατάς του νὰ ἀντιμετωπίζουν μὲ σύνεσιν τὴν σωφρονιστικὴν αὐτὴν τιμωρίαν (τὴν θεομηνίαν τῆς χαλάζης) διὰ νὰ μὴν προκαλέσουν μεγαλυτέραν μὲ τὴν ἀδιαφορίαν των.

Ἐν συνεχείᾳ ἐκθέτει πόσον φοβερὸν πράγμα εἶναι ἡ γῆ ἢ κατεστραμμένη ἀπὸ τὴν θεομηνίαν, ἀλλὰ προτρέπει ταυτοχρόνως τοὺς ἀκροατάς του νὰ προσπέσουν μὲ δάκρυα εἰς τὸν Θεόν, διὰ νὰ μὴν ἐπισύρουν μεγαλυτέρας τιμωρίας, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐπιβάλλει πρῶτα μικρὰς τιμωρίας διὰ νὰ συνεισῆ, καὶ προχωρεῖ εἰς τὰς βαρυτέρας ὅταν αὐταὶ ἀποδοῦν μάταιαι. Ἐξ ἄλλου, λέγει, εἶναι προτιμώτερον νὰ συνετισθῆ κανεὶς ἐδῶ μὲ τὰς μικρὰς τιμωρίας, παρὰ νὰ ὀδηγηθῆ ἀμετανόητος εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ὑπάρχει δυνατότης μετανοίας. Ἀκολούθως περιγράφει τὴν μέλλουσαν κρίσιν καὶ δέχεται ὡς παράδεισον μὲν τὴν θεάν τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἡ ὁποία φωτίζει, λαμπρύνει καὶ διαποτίζει τὸν νοῦν, ὡς κόλασιν δὲ τὴν αἰωνίαν κατασχύνην τῆς συνειδήσεως.

Χρησιμοποιῶν ῥητὰ ἀπὸ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ὑπενθυ-

μίξει εις τοὺς πενθοῦντας διὰ τὴν καταστροφὴν ἀκροατῶν του ὅτι ἡ τιμωρία ἦλθε σταδιακά, ὅπως αἱ πληγαὶ εἰς τοὺς Αἰγυπτίους. Παρουσιάζει τὸν Θεὸν νὰ ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους καὶ νὰ ἀναφέρῃ τὰς πληγὰς μὲ τὰς ὁποίας ἀντεμετώπισε τὴν σκληροκαρδίαν των, καὶ τὴν φοβερὰν ἀπειλὴν του ὅτι θὰ ἐξαφανίσῃ τὸν ἀμπελῶνα τὸν ὁποῖον ὁ ἴδιος ἐφύτευσε καὶ ἐτείχισεν. Διὰ νὰ ἀποτρέψῃ τὴν φοβερὰν αὐτὴν τιμωρίαν προσφεύγει ὁ Γρηγόριος εἰς μίαν θεομὴν ἰκεσίαν πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐξομολογεῖται τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, καὶ παρακαλεῖ νὰ δεῖξῃ τὴν εὐσπλαγχνίαν του. Προτρέπει δὲ καὶ τοὺς ἀκροατῶν του νὰ δακρῦσουν καὶ νὰ ἰκετεύσουν, νὰ νηστεύσουν καὶ νὰ ταπεινωθοῦν, νὰ γονατίσουν καὶ νὰ κλαύσουν ἔμπρὸς εἰς τὸν Κύριον, νὰ τὸν παρακαλέσουν καὶ νὰ ζητήσουν τὴν εὐσπλαγχνίαν του.

Εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ τὰς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου, συνεχίζει ὁ Θεολόγος, τὸ νὰ μὴν ἁμαρτήσῃ, καὶ ἴδιον μόνον τοῦ Θεοῦ. Τονίζει δὲ ὅτι δὲν θὰ εἴπη τίποτε διὰ τοὺς ἀγγέλους, διὰ νὰ μὴν δώσῃ εὐκαιρίαν νὰ ἀναρνοῦν πάθη καὶ πονηρὰ ἀντιρρήσεις. Φαίνεται ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους συνεζητεῖτο τὸ θέμα τοῦ ἀναμαρτήτου τῶν ἀγγέλων καὶ τὸ ἂν ἡ ἀναμαρτησία των ἦτο φυσικὴ ἢ ἐπίκτητος. Ἡ τιμωρία διὰ τὰς ἁμαρτίας ἀποσκοπεῖ εἰς τὸ νὰ σωφρονίσῃ καὶ νὰ ὀδηγήσῃ πάλιν πρὸς τὸν Θεόν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν εἶναι καὶ προτιμωτέρα ἀπὸ τὴν ἀτιμωρησίαν, μολονότι πολλάκις ἡ τιμωρία εἶναι φοβερὰ, ὅπως λέγουν οἱ προφηταὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τῶν ὁποίων χωρὶα παραθέτει ὁ Γρηγόριος. Παρακινεῖ κατόπιν τοὺς ἀκροατῶν του νὰ ἀναζητήσουν καὶ νὰ εὑρουν τὴν αἰτίαν τοῦ κακοῦ, τὸ ὁποῖον περιγράφει μὲ ζωηρότητα καὶ παραστατικότητα, χρησιμοποιοῦν καὶ πάλιν πληθώραν χωρίων τῆς Π.Δ. Εἰς ἓνα σημεῖον χρησιμοποιεῖ τὸν ψαλμὸν «ἐπεσκέφθης τὴν γῆν καὶ τὴν ἕκαμες νὰ μεθύσῃ» καὶ συνεχίζει «ἀλλὰ ἡ ἐπίσκεψίς σου εἶχε κακὸν σκοπὸν, καὶ ἡ μέθη ὑπῆρξε καταστροφικὴ». Εἶναι πράγματι μεγαλειώδης μέσα εἰς τὴν τόλμην του ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Θεόν. Μόνον ἓνας Θεολόγος θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀποτολμήσῃ κάτι τέτοιον.

Ἀκολούθως ἀναζητεῖ τὴν αἰτίαν τῆς θεομηνίας εἰς ἀδικίας κατὰ πτωχῶν μὲ ἀρπαγὰς γαιῶν ἢ οἰκιῶν, εἰς τοκογλυκίας, εἰς ἀπροθυμίαν ἐκφράσεως ἐμπράκτου εὐχαριστίας πρὸς τὸν Θεόν, εἰς σκληρότητα καὶ ἀσπλαγχίαν πρὸς τοὺς δυστυχεῖς, εἰς καύχησιν διὰ τὰς ἀδικίας καὶ εἰς φαρισαϊκὸν ἐγωϊσμόν. Κατηγορεῖ δὲ τοὺς ἐμπόρους τοῦ σίτου διὰ καιροσκοπισμὸν καὶ τεχνιάσματα διὰ παράνομον πλουτισμὸν (ἀπόκρυψιν ἀγαθῶν δι' αὔξησιν τῶν τιμῶν, διπλᾶ μέτρα καὶ σταθμὰ, ἐλαττωματικὰς ζυγαρίας), τοὺς φιλαργύρους διὰ τὴν πλεονεξίαν των, τοὺς ἔχοντας πολλοὺς δούλους καὶ καυχωμένους δι' αὐτό, τοὺς ἐνδυομένους καὶ στολιζομένους μὲ πολυτέλειαν, τοὺς ὑπερηφάνους καὶ ματαιοδόξους, τοὺς ἐπιλήσιμονας τοῦ Θεοῦ, καὶ τοὺς ζῶντας μέσα εἰς τρυφὰς καὶ ἀπολαύσεις. Ὁφείλομεν, λέγει ὁ Γρηγόριος, νὰ θρηνηοῦμεν μαζὶ των καὶ νὰ σοφρονηζώμεθα ἀπὸ τὴν τιμωρίαν των, διὰ νὰ μὴν γίνωμεν οἱ ἴδιοι παράδειγμα πρὸς σοφρονησμὸν ἄλλων. «Αὐτὰ φιλοσόφησε μαζὶ μας, ὡ θεία καὶ ἱερὰ κεφαλή» καὶ καθοδήγησε μὲ τὴν σοφίαν σου τὸν λαόν σου, λέγει κατόπιν ὁ Γρηγόριος ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν πατέρα του, τὸν ὁποῖον παρακαλεῖ νὰ παρακινήσῃ τοὺς πιστοὺς εἰς ἐλεημοσύνην κατὰ τὴν δύσκολον αὐτὴν περίστασιν, καὶ νὰ ἰκετεύσῃ τὸν Θεὸν διὰ νὰ παύσῃ ἡ πληγὴ καὶ νὰ εἰσφορήσῃ πάλιν ἡ γῆ.

3. Ὁ Λόγος πρὸς τοὺς πολιτευομένους Ναζιανζοῦ ἐξεφωνήθη περὶ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 373 εἰς Ναζιανζὸν εἰς καιρὸν διενέξεως μεταξὺ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ διοικητοῦ τῆς πόλεως. Ὁ Θεολόγος μὲ τοὺς λόγους τοῦ Ἱερεμίου καὶ τοῦ Δαβὶδ ἐκφράζει τὴν θλίψιν ἢ ὅποια κατέχει αὐτὸν τὸν ἴδιον καὶ ὅλον τὸν λαὸν διὰ τὴν διένεξιν καὶ προσθέτει ὅτι ἀκόμη καὶ ἡ πιὸ μεγάλη θλίψις θεραπεύεται μὲ τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν καταφυγὴν εἰς τὸν Θεόν. Ἐὰν μετανοήσῃς, λέγει, καὶ στενάξῃς πρὸς τὸν Θεὸν θὰ σωθῆς. «Δὲν μεσολαβεῖ τίποτε ἀνάμεσα εἰς τὴν αἴτησιν καὶ εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ζητουμένου. Οὔτε χρυσάφι, οὔτε ἀσημι, οὔτε διαφανεῖς καὶ πολύτιμοι λίθοι, οὔτε ὅτιδήποτε ἀπὸ ἐκεῖνα μὲ τὰ ὅποια μαλακώνει ἢ διάθεσις τῶν ἀνθρώπων...». Ἡ φύσις τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, συνεχίζει, εἶναι ρευστὴ καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ

σχεδίων τῆς διακυβερνήσεως τοῦ Θεοῦ εἶναι σκοτεινὸν δι' ἡμᾶς, εἴτε διὰ τὰ περιορισθῆ ἢ ὑπερηφάνειά μας, εἴτε διὰ τὰ ὀδηγηθῶμεν πρὸς τὰ ἀκίνητα καὶ αἰώνια ἀπὸ τὴν ἀστάθειαν ἐκεῖνων τὰ ὅποια βλέπομεν νὰ μεταβάλλονται. Τὰ πάντα, λέγει ὁ Θεολόγος, μεταβάλλονται τόσον εὐκόλα, «ὥστε νὰ ἠμπορῆ κανεὶς νὰ ἔχη περισσοτέραν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς ἀνέμους ἢ εἰς γραμμὰτα γραμμένα ἐπάνω εἰς τὸ νερό, παρὰ εἰς τὴν εὐτυχίαν τῶν ἀνθρώπων!». Ἴδιον δὲ συνετῶν ἀνθρώπων ἀποτελεῖ τὸ νὰ βοηθοῦνται ἀπὸ τὰς θλίψεις τοῦ βίου νὰ πλησιάσουν τὸν Θεόν. «Λιὰ τοῦτο ἄς στρεφώμεθα πρὸς τὸν οὐρανόν, ἀδελφοί. Εἰς κάθε ὥραν καὶ εἰς κάθε περίστασιν ἄς ἔχωμεν ὡς στήριγμα τὴν σωστὴν ἐλπίδα...».

Ἐν συνεχείᾳ προτρέπει ὁ Θεολόγος τοὺς πιστοὺς νὰ ὑποτάσσονται ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ εἰς τοὺς ἐπιγείους ἄρχοντας, τοὺς δὲ ἄρχοντας, μὲ τὴν δύναμιν τοῦ ἱερατικοῦ τοῦ ἀξιωματοῦ, τοὺς παροτρύνει νὰ φέρονται μὲ πραότητα πρὸς τὸν λαὸν τὸν ὁποῖον διοικοῦν. Στρέφεται προσωπικὰ πρὸς τὸν ἄρχοντα ὁ ὁποῖος ἦτο παρὼν καὶ τοῦ λέγει: «Θὰ δεχθῆς τὴν παρησίαν μου, διότι γνωρίζω ὅτι εἶσαι ἱερὸν πρόβατον ἀπὸ τὸ ἱερὸν ποιμνιὸν μου καὶ θρέμια τοῦ μεγάλου Ποιμένος... Ἄρχεις μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸν καὶ διοικεῖς μαζὶ μὲ αὐτόν. Ἀπὸ ἐκεῖνον σοῦ ἔχει δοθῆ τὸ ξίφος, ὄχι διὰ τὰ τὸ χρησιμοποιήσης, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποτελῆ ἀπειλὴν. Συνατάξου μὲ τὸν Θεόν καὶ ὄχι μὲ τὸν ἄρχοντα τοῦ κόσμου! Μὲ τὸν ἀγαθὸν Δεσπότην καὶ ὄχι μὲ τὸν πιζρόχολον τύραννον... Μιμῆσον τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Τὸ πιὸ θεϊκὸν πρᾶγμα τὸ ὁποῖον διαθέτει ὁ ἀνθρώπος εἶναι τὸ νὰ εὐεργετῆ. Ἡμπορεῖς νὰ γίνης Θεὸς χωρὶς νὰ κοπιᾷς καθόλου. Μὴ χάσης τὴν εὐκαιρίαν τῆς θεώσεως!». Ἄλλοι προσφέρουν εἰς τὸν Θεόν ὅ,τι πιὸ πολῦτιμον διαθέτουν, συνεχίζει ὁ Θεολόγος. «Ἀπὸ σένα δὲν ζητοῦμεν τίποτε ἀπὸ αὐτά. Πρόσφερε ἓνα καὶ μοναδικὸν δι' ὅλα αὐτά, τὴν φιλανθρωπίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς χαίρεται περισσότερο ἀπὸ ὅσον δι' ὅλα τὰ ἄλλα... Ἀνάμιξε τὴν ἠπιότητα μὲ τὸν φόβον! Μετρίασε τὴν ἀπειλὴν μὲ τὴν ἐλπίδα!». «Κανένας ἀπὸ ἐκεῖνους οἱ ὅποιοι προσέφεραν κάτι εἰς τὸν Θεόν», τοῦ

ὕπενθυμίζει, «δὲν ἔχει μετανιώσει. Ὁ Θεὸς ἀνταποδίδει πλουσιοπάροχα... καὶ μάλιστα ὠρισμένας φορὰς ἀνταμείβει καὶ με ἐπίγεια ἀγαθὰ διὰ τὰ πιστεύσωμεν εἰς τὰ μέλλοντα». Τοῦ ὕπενθυμίζει κατόπιν τὴν παραβολὴν τοῦ σκληροῦ δούλου, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ τοῦ εἶχε χαρισθῆ ἀπὸ τὸν Κύριόν του μιὰ πολὺ μεγάλη ὄφειλή, δὲν ἤθελε νὰ χαρίσῃ εἰς τὸν σύνδουλόν του τὸ ἀσήμαντον ποσὸν τὸ ὁποῖον τοῦ ὄφειλε, καὶ τὸν προτρέπει νὰ ἀποφύγῃ νὰ τὸν μιμηθῆ. Κλείει δὲ τὸν λόγον μετὰ τὴν παράκλησιν νὰ ἀκούσῃ τοὺς λόγους του, τοὺς ὁποῖους εἶχεν ὁμολογήσει παλαιότερα ὅτι ἀγαποῦσε καὶ ἐθαύμαζε, καὶ νὰ δείξῃ φιλανθρωπίαν. Χαρακτηριστικὴ δὲ εἶναι ἡ τελευταία λέξις τοῦ Θεολόγου πρὸς τὸν ἄρχοντα: «...ἔχεις καὶ σὺ εἰς τὸν Οὐρανὸν Κύριον. Εἶθε δὲ νὰ σὲ κρίνῃ ὅπως καὶ σὺ ἐκείνους τοὺς ὁποῖους διοικεῖς».

4. Ὁ Λόγος εἰς τὸν ἐξισοτὴν Ἰουλιανὸν ἐξεφωνήθη περὶ τὸ 374, ὅταν ὁ Ἰουλιανός, παλαιὸς συμμαθητὴς τοῦ Γρηγορίου καὶ ἔφορος τῆς αὐτοκρατορίας, ἦλθεν εἰς τὴν Ναζιανζὸν διὰ νὰ προβῆ εἰς τὴν κατανομήν τῶν φόρων. Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου ὁ Θεολόγος λέγει ὅτι εἶχεν ἀποφασίσει νὰ παραμείνῃ ὅλην τὴν ζώην μαθητὴς, χωρὶς νὰ τολμήσῃ ποτὲ νὰ γίνῃ διδάσκαλος, καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν ἀσκησιν καὶ τὴν σιωπὴν, διὰ νὰ κάμῃ καὶ τοὺς ἄλλους μιμητὰς τοῦ παραδείγματός του. Τὸν ἐνίκησεν ὅμως ἡ ἐπιμονὴ τῶν συμπολιτῶν του οἱ ὁποῖοι πιεστικὰ τὸν παρακινοῦσαν νὰ τοὺς ὁμιλήσῃ. Κατ' ἀρχὴν προτρέπει νὰ στρέψουν τὸ βλέμμα πρὸς τὸν οὐρανόν, πρὸς τὰ αἰῶνια καὶ ἀμετακίνητα ἀγαθὰ, ἀφοῦ ἀνυψωθῶν ἀπὸ τὰ μικρὰ καὶ ἀσήμαντα πράγματα τὰ ὁποῖα κρατοῦν τὴν ψυχὴν των αἰχμάλωτον. Ἄς μιμηθῶμεν, λέγει, τοὺς ἁγίους καὶ τοὺς μάρτυρας τῆς πίστεως. Ἄς ἐπιδειξώμεν ἀνδρείαν παραπλησίαν πρὸς τὴν ἰδικήν των, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἡλικιωμένοι καὶ νέοι, κάτοικοι τῶν πόλεων καὶ ἀγρόται, ἄπλοῖ πολῖται καὶ ἄρχοντες, πλούσιοι καὶ πτωχοί. Ὁ καθένας ἄς προσφέρῃ εἰς τὸν Θεόν, συνεχίζει ὁ Θεολόγος, κάτι ἀνάλογον πρὸς τὰς δυνάμεις του. Ἄλλος χρῆματα καὶ ἄλλος τὴν ἀνέχειάν του. Ἄλλος πρᾶξις καὶ ἄλλος θεωρίαν. Ἄλλος λόγους καὶ ἄλλος σιωπὴν. Ἄλλος παρθενίαν καὶ ἄλλος σε-

μνόν γάμον. Ἄλλος ἀσκητικὴν ζωὴν καὶ ἄλλος φιλανθρωπίαν. ...«Ὅλοι δὲ δάκρυα, ὅλοι κάθαρσιν, καὶ ὅλοι ἀνάθασιν πρὸς τὸν οὐρανόν...». Ὁ Θεὸς δέχεται ὅ,τιδήποτε καὶ ἂν τοῦ προσφέρωμεν, ὅσον ἀσήμαντον καὶ ἂν εἶναι. «Ὁ Θεὸς μετρᾷ τὴν προσφορὰν ὄχι μὲ τὴν ἀξίαν ἐκείνου τὸ ὅποῖον προσφέρεται, ἀλλὰ μὲ τὴν δυνατότητα καὶ τὴν διάθεσιν ἐκείνου ὁ ὅποιος τὸ προσφέρει». «Μὴν περιμένῃς, λοιπόν, νὰ γίνῃς ἀγαθός, ἀλλὰ γίνε τώρα!», ἐξακολουθεῖ τὰς προτροπὰς τοῦ ὁ ἱερός Πατήρ. Εἰς τὴν συνέχειαν δὲ παρακινεῖ τοὺς ἀκροατὰς τοῦ νὰ μὴν ἐπιδιώκουν ἀξιώματα διὰ τὰ ὅποια δὲν διαθέτουν ἴσως τὰς ἀπαραιτήτους δυνάμεις, ἀλλὰ νὰ προσπαθοῦν νὰ ἀποδίδουν θεάρεστον ἔργον ἀπὸ τὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν ἔχει ταχθῆ ὁ καθένας.

Μετὰ ταῦτα ἔρχεται, ἐμμέσως κατ' ἀρχήν, εἰς τὸ θέμα τῶν φόρων καὶ στρέφεται γενικῶς πρὸς τοὺς ἄρχοντας. «Νὰ ἀρκεῖσθε εἰς τὸ σιτηρέσιόν σας οἱ στρατιῶται», λέγει, «καὶ νὰ μὴν κάνετε τίποτε περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι ἔχετε διαταχθῆ». Ἐπεξηγεῖ δὲ ὅτι ὡς σιτηρέσιον ἐννοεῖ τὰς νομίμους δωρεὰς πρὸς τὰ ἀξιώματα. Προτρέπει τοὺς ἄρχοντας νὰ ἀντιμετωπίζον μὲ εὐσπλαγχνίαν καὶ φιλανθρωπίαν τοὺς πᾶσχοντας καὶ νὰ ἀποφεύγουν τὸ παράδειγμα τοῦ ἀσπλάγχχνου πλουσίου τῆς εὐαγγελικῆς παραβολῆς. «Ἄς μμηθῶμεν», λέγει, «τὴν ἀγαθότητα τοῦ Κυρίου ὁ ὅποιος κάνει νὰ ἀνατέλλῃ ὁ ἥλιος ἐπάνω εἰς καλοὺς καὶ εἰς πονηροὺς» καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. Ἄς δεῖξωμεν, συνεχίζει, «ἀγαθὴν πλεονεξίαν. Ἄς δώσωμεν κάτι μικρὸν κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν, διὰ νὰ πλουτίσωμεν εἰς τὴν μέλλουσαν».

Καὶ τώρα στρέφεται πρὸς τὸν Ἰουλιανόν, ὁ ὅποιος φαίνεται ὅτι κρατοῦσε σημειώσεις ἀπὸ τὸν λόγον τοῦ Θεολόγου, καὶ τὸν προτρέπει νὰ μοιράσῃ τοὺς φόρους μὲ δικαιοσύνην. «Νὰ ἀπογραφῆς μὲ ἐπιμέλειαν ὄχι τοὺς λόγους μου..., ἀλλὰ τὸν λαόν μου μὲ δικαιοσύνην καὶ φιλανθρωπίαν...». Νὰ σεβασθῆς, τοῦ λέγει, το ὅτι ὁ Κύριος ἐγεννήθη κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀπογραφῆς τοῦ Αὐγούστου, καὶ τοῦ ὑπενθυμίζει τὰ σχετικά μὲ τὴν Γέννησιν περιστατικά. «Μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸν ἀπογράφεις, μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸν ζυγίζεις, μαζὶ μὲ τὴν κεφαλὴν κρίνεις...». Ὁ Χριστὸς

ἐνσαρκώνεται κατὰ τὴν διόρκειαν ἀπογραφῆς διὰ τὰ κἀνὴ νὰ μὴ μὲν ῥεθροῦν μὲ σεβασμὸν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἀπογράφουν καὶ διὰ τὰ παρηγορήσῃ καὶ ἐμᾶς διὰ τὴν δουλείαν μας. Ὁ ἴδιος, συνεχίζει ὁ Θεολόγος, κατέβαλε τὸν φόρον καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ διὰ τὸν Πέτρον. Μετὰ ταῦτα ὁ Θεολόγος ἀπαριθμῆι τὰ κακὰ τὰ ὁποῖα ἐπηρεασθήσαν τὴν παρακοὴν καὶ παρουσιάζει ὡς τὸ βαρύτερον τούτων τοὺς φόρους. «Αὐτὰ εἶναι», λέγει, «τὰ ἀποτελέσματα τῆς κακίας μου. Ἀπὸ ἐδῶ προέρχεται τὸ ὅτι γεννώμαι καὶ ζῶ καὶ πεθαίνω μὲ πόνον. Αὐτὴ εἶναι ἡ μήτηρ τῆς ἀνάγκης, ἡ ἀνάγκη τῆς πλεονεξίας, ἡ πλεονεξία τῶν πολέμων, οἱ πόλεμοι δὲ εἶναι οἱ πατέρες τῶν φόρων, οἱ δὲ φόροι ἡ πιὸ βαρεῖα συνέπεια τῆς καταδίκης μας». Εἰς τὴν συνέχειαν δὲ ὑπενημιίζει εἰς τὸν Ἰουλιανὸν τὴν οὐρανίαν ἀπογραφὴν εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται ἐγγεγραμμένοι οἱ πάντες καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἡ καταγραφή γίνεται ἀναλόγως πρὸς τὴν ἐπὶ γῆς ζωὴν. Κλείει δὲ τὸν λόγον του μὲ τὴν προτροπὴν πρὸς τὸν Ἰουλιανὸν νὰ ἀκούσῃ τοὺς λόγους του, ὅπως ἔκανε καὶ κατὰ τὸ παρελθόν, καὶ πρὸς τοὺς πιστοὺς νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς λόγους του καὶ νὰ ἀνυψώνωνται ἀπὸ τὰ γῆινα πρὸς τὰ οὐράνια καὶ νὰ συναγωνίζονται εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἀγαθῶν ἔργων.

5. Ὁ Λόγος εἰς τὸ ρητὸν τοῦ εὐαγγελίου «Ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους...» (Ματθ. 19, 1 - 12) ἐξεφωνήθη πιθανῶς κατὰ τὴν ἰδίαν μὲ τὸν προηγούμενον ἐποχὴν (374). Ὁ Θεολόγος ἀρχίζει τὸν λόγον μὲ ἕνα ἐγκώμιον πρὸς τοὺς πολλοὺς τρόπους τοὺς ὁποῖους ἐχρησιμοποίησεν ὁ Κύριος διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Παρατηρεῖ δὲ ὅτι ὁ λόγος του εἶναι μικρὸς καὶ ἀνάξιος νὰ ἐξυμνήσῃ τὰ μεγάλα αὐτὰ γεγονότα, ἀλλ' ὅτι ὁ Λόγος ὁ ὁποῖος ἠνέχθη νὰ λάβῃ σάρκα θὰ τὸν ἀνεχθῆ καὶ αὐτόν. Μετὰ ταῦτα ἐπιτίθεται ἐναντίον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἀμφισβητοῦν τὴν θεότητα τοῦ Κυρίου ἀκριβῶς λόγῳ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐσαρκώθη καὶ ἔζησεν ἐπὶ γῆς ὡς ἄνθρωπος διὰ τὰ νὰ τοὺς σώσῃ, καὶ τοῦ ζητεῖ νὰ συγχωρήσῃ καὶ τὸν ἴδιον ἐπειδὴ χρησιμοποιεῖ σωματικὰ δνόματα διὰ τὸν ἀσώματον. Τὸν ὀνομάζει Λόγον ἐνῶ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν λόγον. Τὸν ὀνομάζει ὡς

ἐνώ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸ ρῶς. Τὸν ὀνομάζει πῦρ, μάχαιραν, ἀξίνα, θύραν, πρόβατον κλπ., γεγονός τὸ ὅποῖον προκαλεῖ τὰς διαμαρτυρίας ὀρισμένων. Οἱ λόγοι ὅμως τοῦ Θεολόγου στηρίζονται ὅλοι εἰς ἀνάλογα ρητὰ τῆς Γραφῆς καὶ ὁ Θεολόγος ἀποτελεῖ διὰ τὸν Χριστὸν ὅτι ἀποτελοῦσεν ὁ Προδρόμος εἰς τὴν ἔρημον («φωνὴν βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ»).

Προχωρεῖ κατόπιν εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ χωρίου κατὰ τὸ ὅποῖον ἐπλησίασαν τὸν Κύριον οἱ Φαρισαῖοι νὰ τὸν ἐρωτήσουν ἂν ἐπιτρέπεται εἰς τὸν ἄνδρα νὰ ἐκδιώξῃ ὅποτεδήποτε θηλήσῃ τὴν γυναῖκά του. Ὁ Κύριος, λέγει ὁ Γρηγόριος, «γνωρίζει εἰς ὀρισμένας μὲν ἐρωτήσεις νὰ ἀπαντᾷ, ὀρισμένας δὲ νὰ τὰς ἀποστομῶνῃ». Τὸ ἴδιο ὀφείλου νὰ πράττουν καὶ οἱ πιστοί. «Ἐμποροῦμεν καὶ ἡμεῖς, μιμούμενοι τὸν Χριστὸν», λέγει, «νὰ ἀποστομῶνουμεν ὀρισμένας φράσας ἐκείνους οἱ ὅποιοι συζητοῦν μαζί μας ἀπὸ περιέργειαν καὶ νὰ ἐξουδετερώνουμεν τὸν παραλογισμὸν τῶν ἐρωτήσεων μὲ ἀκόμη πιὸ παράλογα ἀντερωτήματα». "Ὅταν ὅμως, συνεχίζει, βλέπουμεν ἐρώτησιν ἢ ὅποια ἀπαιτεῖ λογικὴν ἐξέτασιν, τότε ὀφείλομεν νὰ δίδωμεν εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἐρωτοῦν λογικὰς ἀπαντήσεις. Ἐν συνεχείᾳ ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ ἱποκριτικὸν μὲν ἀπὸ τὴν πλευρὰν τῶν Φαρισαίων, ἀλλὰ οὐσιαστικὸν διὰ τοὺς πιστοὺς ἐρώτημα τοῦ διαζυγίου καὶ τῶν λόγων του. Βασιζόμενος ὁ Θεολόγος εἰς τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου κάνει ὀρισμένας θαυμασίας σκέψεις ἐπάνω εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἠθικῆς τοῦ ἀνδρός καὶ τῆς γυναίκος, τὸ ὅποῖον τότε, ὅπως καὶ σήμερα, παρουσίαζε σκληρότητα πρὸς τὴν μίαν πλευρὰν καὶ ἐλαστικότητα πρὸς τὴν ἄλλην. «Διὰ ποῖον λόγον», ἐρωτᾷ ὁ ἱερός Πατήρ, «τιμωροῦν τὸ θῆλυ ἐνώ συγχωροῦν τὸ ἄρρεν;... Αὐτὴν τὴν νομοθεσίαν δὲν τὴν δέχομαι καὶ τὴν συνήθειαν αὐτὴν τὴν καταδικάζω. Ἄνδρες ἦσαν ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἔκαμαν τοὺς νόμους, καὶ διὰ τοῦτο ἡ νομοθεσία στρέφεται ἐναντίον τῶν γυναικῶν...». Ὁ Θεὸς ὅμως, συνεχίζει ὁ Θεολόγος, δὲν ἔκαμε διάκρισιν ἀνάμεσα εἰς τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα. Παραθέτει δὲ χωρία ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, τὰ ὅποια ἀποδεικνύουν τὴν ἰσοτιμίαν τὴν ὁποίαν παρεχώρησεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν ἄνδρα καὶ τὴν

γυναίκα. «Ὁ Χριστός», λέγει, «μέ τὸ πάθος του τοὺς σώζει καὶ τοὺς δύο. Ἐγένετο ἄνθρωπος διὰ τὸν ἄνδρα; Τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ διὰ τὴν γυναίκα. Ἀπέθανε πρὸς χάριν τοῦ ἀνδρός; Σώζεται ὁμως καὶ ἡ γυναίκα μὲ τὸν θάνατόν του. Λέγεται ὅτι προέροχεται ἀπὸ τὸ σπέρμα Δαβίδ. Νομίζεις ἐνδεχομένως ὅτι μὲ αὐτὸ τιμᾶται ὁ ἄνδρας; Γεννᾶται ὁμως ἀπὸ τὴν Παρθένον καὶ αὐτὸ εἶναι ὑπὲρ τῶν γυναικῶν». Μὲ τοὺς λόγους τοῦ Παύλου περὶ τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου ἐνισχύει τὴν ἄποψίν του περὶ τῆς ἰσοτιμίας τῶν δύο φύλων καὶ προχωρεῖ κατόπιν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν ὡς λόγου διαζυγίου μόνης τῆς μοιχείας. «Ὁ νόμος», λέγει, «δίδει τὸ διαζύγιον δι' οἰανδήποτε αἰτίαν, ἀλλὰ ὁ Χριστός δὲν τὸ δίδει δι' οἰανδήποτε αἰτίαν. Ἐπιτρέπει μὲν μόνον τὸ νὰ χωρίζῃ κανεὶς ἀπὸ γυναίκα ἢ ὅποια ἔχει πορνεύσει, ἐνῶ διὰ τὰ ἄλλα παραγγέλλει νὰ τὰ ἐξετάζωμεν μὲ φιλοσοφικὴν διάθεσιν. Καὶ τὴν πόρνην μὲν ἐπιτρέπει νὰ τὴν χωρίζωμεν ἐπειδὴ νοθεύει τὴν οἰκογένειαν, ἐνῶ ὅλα τὰ ἄλλα μᾶς προτρέπει νὰ τὰ ἀντιμετωπίζωμεν μὲ ὑπομονὴν καὶ φιλοσοφικὴν διάθεσιν... Ἐὰν ἴδῃς βαψίματα εἰς τὰ μάγουλα καὶ τὰ μάτια, νὰ τὰ ἀραιοέσης. Ἐὰν ἴδῃς ὅτι ὀμιλεῖ μὲ προπέτειαν, νὰ τὴν συνετίσης. Ἐὰν ἴδῃς γέλιο ἀδιάντροπο, κάμε τὴν νὰ ἐντραπῇ... Ἐὰν προχωρῇ ἐκεῖ ὅπου δὲν πρέπει, νὰ τὴν συγκρατήσης, καί, τέλος, ἂν κοιτάξῃ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ χωρὶς λόγον, νὰ τὴν τιμωρήσης. Μὴ φερθῆς ὁμως ἀπότομα, οὔτε καὶ νὰ τὴν χωρίσης, διότι εἶναι ἄγνωστον τί κινδυνεύει ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀποκόπτει, ἢ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀποκόπτεται». Μετὰ τὰς θαυμασίας αὐτὰς σκέψεις, ἀφοῦ ἀποτρέψῃ ὁ Θεολόγος μὲ γραφικὰ χωρία τοὺς ἄνδρας ἀπὸ τὴν ἀναζητήσιον σχέσεων μὲ ἄλλας γυναῖκας, ἔρχεται εἰς τὴν ἀντίδρασιν τῶν Φαρισαίων εἰς τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου «ἐὰν ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα, τότε δὲν συμφέρει νὰ νυμφευθῇ κανεὶς». Κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον οἱ λόγοι αὗτοι ἔχουν λεχθῆ ἀπὸ τοὺς μαθητὰς τοῦ Κυρίου. Ὁ Θεολόγος ὁμως τοὺς ἀποδίδει εἰς τοὺς Φαρισαίους, ἴσως ἐπειδὴ παρουσιάζουν φαρισαϊκὸν φρόνημα καὶ ἐπειδὴ, ὅπως λέγει παραπάνω, τὸν Φαρισαῖον δὲν τὸν κάνει μόνον ἢ καταγωγή του ἀλλὰ καὶ ἡ συμπεριφορὰ του. Μὲ ἀφορμὴν δὲ τῶν ἀνωτέρω συλ-

λογισμὸν ἔρχεται νὰ ἐξετάσῃ τὸ θέμα τῆς παρθενίας καὶ τοῦ γάμου, καὶ νὰ προβῆ εἰς τὴν ἀξιολόγησιν καὶ τὴν σύγκρισιν τῶν δύο αὐτῶν ἀντιθέτων, ἐκ πρώτης ὄψεως, πραγμάτων. «Καλὸν εἶναι ὁ γάμος», λέγει, «ἀλλὰ δὲν ἵμπορῶ νὰ εἶπω ὅτι εἶναι ἀνώτερος καὶ ἀπὸ τὴν παρθενίαν». Λίγο παρακάτω ὁμως τονίζει ὅτι δὲν θὰ ἵμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ παρθενία ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ὁ γάμος, καὶ προτρέπει τοὺς πιστοὺς (ἐγγάμους καὶ ἀγάμους) νὰ καθαιρῶνται ἀπὸ τὸ ὑλικὸν φρόνημα καὶ νὰ ἀνυψῶνται πρὸς τὸν Θεὸν ἀναλόγως πρὸς τὰς δυνάμεις τοῦ ὁ καθέννας.

Εἰς τὴν συνέχειαν ἀνάλυει ὁ Θεολόγος τὸ Ματθ. 19, 11 («οὐ πάντες χωροῦσι τὸν λόγον τοῦτον, ἀλλ' οἷς δέδοται») καὶ παρουσιάζει τὸ μεγαλεῖον τῆς παρθενίας, ἀλλὰ καὶ ταυτοχρόνως τοὺς κινδύνους οἱ ὁποῖοι εἶναι συνέπεια τοῦ ὕψους τῆς καὶ τοῦ φθόνου τοῦ διαβόλου. «Ὁ διάβολος σὲ παρατηρεῖ», λέγει ὁ Θεολόγος, «ἀπὸ ὅλας τὰς πλευρὰς καὶ κατασκοπεῖ τὰ πάντα, διὰ νὰ ἀνακαλύρῃ ποῦ θὰ σὲ κτυπήσῃ... Ὅσο πῖο καθαρὴ σὲ βλέπει, τόσο πῖο πολὺ προσπαθεῖ νὰ σὲ κηλιδώσῃ...». Ἐρμηνεύων δὲ τὸ «οἷς δέδοται» τονίζει ὅτι δὲν ὑπάρχει, ὅπως ἐνδεχομένως θὰ ἵμποροῦσε νὰ ὑποθέσῃ κανεὶς, προορισμὸς καὶ ἐκλογή ὠρισμένων ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀλλὰ ἡ χάρις ἔχει δοθῆ εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν κλήσιν τοῦ Θεοῦ. Τονίζεται ὁμως τὸ «οἷς δέδοται» διὰ νὰ μὴν ἵμπορῆ νὰ κομπορημονῆ κανεὶς ὅτι ἵμπορεῖ νὰ κατορθώσῃ ὅ,τιδήποτε χωρὶς τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. «Τὸ νὰ σωζώμεθα», λέγει, «πρέπει νὰ ἐναπόκειται καὶ εἰς ἐμᾶς καὶ νὰ ἐξαρτᾶται καὶ ἀπὸ τὸν Θεόν». Ἐνισχύει δὲ τὴν θέσιν τοῦ ὁ Θεολόγος μὲ τὴν παράθεσιν σχετικῶν χωριῶν ἀπὸ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην καὶ τοῦ περιστατικῶ τῆς μητρὸς τοῦ Ἰακώβου καὶ τοῦ Ἰωάννου ἀπὸ τὸν εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον.

Διὰ τὸ θέμα τῶν εὐνοῦχων (Ματθ. 19, 12) ὑποστηρίζει ὁ Θεολόγος ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὑπερηφανεύωνται οἱ ἐκ φύσεως εὐνοῦχοι, διότι ἄξιον ἐπαίνου εἶναι ὄχι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον προέρχεται ἀπὸ τὴν φύσιν, ἀλλὰ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐλευθέραν βούλησιν. «Ποία χάρις ὀφείλεται εἰς τὸ χιόνι διὰ τὴν ψυχρότητά του; Ἡ εἰς τὸν ἥλιον ἐπειδὴ φωτίζει; Καμμία, διότι

φωτίζει, ακόμη και ἂν δὲ τὸ θέλη». Προτρέπει δὲ τοὺς ἀπέχοντας ἀπὸ τὴν σαρκικὴν πορνείαν νὰ μὴν φέρονται ἀσεβῶς πρὸς τὸν Θεὸν μὲ τὸ νὰ ὑποτιμοῦν τὸν Υἱὸν ἢ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ἡ τιμὴ καὶ τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος εἶναι ἀλληλένδετος καὶ ἡ ὑποτίμησις τοῦ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν ἀντανακλᾷ καὶ εἰς τὰ τρία. «Ἡ τίμησέ τα ὅλα, ἢ ὑποτίμησέ τα ὅλα, διὰ νὰ εἶσαι πνεῦμα συνεπὲς πρὸς τὸν ἑαυτὸν σου. Δὲν δέχομαι νὰ εἶσαι εὐσεβῆς κατὰ τὸ ἥμισυ... Δὲν λέγεται πορνεία καὶ μοιχεία μόνον ἢ ἁμαρτία ἢ ὁποία σχετίζεται μὲ τὸ σῶμα, ἀλλὰ λέγεται ἔτσι ὁποιαδήποτε ἁμαρτία, καὶ μάλιστα ἡ παρανομία γύρω ἀπὸ τὸ Θεῖον». Ὁ λόγος περὶ τῶν εὐνούχων, συνεχίζει ὁ ἱερός Πατήρ, νομίζω ὅτι «ἀφοῦ ξεκινήσῃ ἀπὸ τὰ σώματα, παρουσιάζει μέσῳ τῶν σωματικῶν πραγμάτων τὰ θημιλότερα. Διότι τὸ νὰ σταματήσῃ ὁ λόγος εἰς τοὺς σωματικοὺς εὐνούχους, ἴσως εἶναι πολὺ μικρὸν καὶ ἀσήμαντον καὶ ἀνάξιον λόγου, ἐνῶ ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ ἐννοήσωμεν κάτι ἀντάξιον τοῦ Πνεύματος».

Εἰς τὴν κατακλειδα δὲ τοῦ λόγου του προτρέπει πάλιν ὁ Θεολόγος τοὺς πιστοὺς νὰ ἀποκόψουν τὰ σωματικὰ καὶ τὰ ψυχικὰ πάθη, καὶ νὰ ὁμοφρονήσουν εἰς τὸ θεμελιῶδες διὰ τὴν πίστιν μας δόγμα τῆς Ἁγίας Τριάδος. «Ἄνδρες καὶ γυναῖκες μαζί, ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, ἡλικιωμένοι καὶ νέοι μαζί μὲ τὰς παρθένους, ἄνθρωποι κάθε ἡλικίας, ὑπομένετε κάθε χρηματικὴν ἢ σωματικὴν βλάβην. Ἐνα πρᾶγμα νὰ μὴ δεχθῆτε μόνον, τὸ νὰ βλάψετε τὴν Θεότητα. Προσκυνῶ Πατέρα, προσκυνῶ τὸν Υἱόν, προσκυνῶ καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα...».

Α'

ΛΟΓΟΙ ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΟΙ

ΛΟΓΟΣ ΔΗ΄

ΕΙΣ ΤΑ ΘΕΟΦΑΝΙΑ, ΕΙΤΟΤΗ ΓΕΝΕΘΛΙΑ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ

1. Χριστός γεννᾶται, δοξάζοιτε· Χριστός ἐξ οὐρανῶν, ἀ-
5 πανήσοιτε· Χριστός ἐπὶ γῆς, ὑψώθητε. «*Ἄσατε τῷ Κυρίῳ, πᾶ-
σα ἡ γῆ*» καί, ἔν' ἀμύοτερα σφραγῶν εἶπω, *Εὐφρανέσθησαν*
οἱ οὐρανοί, καὶ ἀγαλλιάσθη ἡ γῆ, διὰ τὸν ἐπουράνιον, εἶτα
ἐπίγειον. Χριστός ἐν σαρκί, τρόμφ καὶ χαρᾷ ἀγαλλιῶσθε.
Τρόμφ, διὰ τὴν ἁμαρτίαν· χαρᾷ, διὰ τὴν ἐλπίδα. Χριστός
10 *ἐκ Παρθένου· γυναῖκες παρθενεύετε, ἵνα Χριστοῦ γέννησθε*
μητέρες. Τίς οὐ προσκυρεῖ τὸν ἀπ' ἀρχῆς; Τίς οὐ δοξάζει
τὸν τελευταῖον;

2. Πάλιν τὸ σκότος λύεται, πάλιν τὸ φῶς ὑψίσταται.
Πάλιν Αἴγυπτος σκότῳ κολάζεται, πάλιν Ἰσραὴλ σὺλφῳ φω-
15 *τίζεται. Ὁ λαός, ὁ καθήμενος ἐν σκότει τῆς ἀγνοίας, ἰδέτω*
*φῶς μέγα τῆς ἐπιγνώσεως. «Τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν· ἰδοὺ γέ-
γονε τὰ πάντα καινά». Τὸ γράμμα ὑποχωρεῖ, τὸ πνεῦμα πλεο-
νεκτεῖ. Αἱ σκιαὶ παραιρέχουσιν, ἡ ἀλήθεια ἐλεισέρχεται. Ὁ*

1. Ὁρισμένοι κώδικες ἔχουν τὸν τίτλον «Εἰς τὴν ἀγίαν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν» ἢ «Εἰς τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ὁ τίτλος ἀκούγεται σήμερον κάπως παράξενα ἐπειδὴ ἔχει επικρατήσει νῦν λέγεται «Θεοφάνια» ἢ Βάπτισις τοῦ Σωτῆρος, ἐξ αἰτίας τῆς ἐμφανίσεως κατ' αὐτὴν τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος. Εἰς τὴν ἀρχαίαν ἕμως ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ἡ Γέννησις καὶ ἡ Βάπτισις σφραγιστάζοντο, ὡς γίνεται ἀκόμη καὶ σήμερον εἰς μόνην τὴν Ἀρμενικὴν Ἐκκλησίαν. Πλείονα περὶ τοῦ ζητήματος τούτου βλέπε εἰς τὴν Θερησκευτικὴν καὶ Ἠθικὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν, τόμ. 6, στ. 360 - 363.

2. Τὸ τμήμα αὐτὸ τοῦ λόγου ἀπετέλεσε τὴν πηγὴν τῆς ἐμπνεύσεως τοῦ ποιητοῦ τοῦ κανόνος τῶν Χριστουγεννίων, ὁ ὁποῖος καὶ τὸ ἐχρησιμοποίησε κατὰ λέξιν. Ἡ τελευταία δὲ φράσις («ἄσατε τῷ Κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ») ἀνήκει εἰς τὸν Ψαλμὸν 95, στ. 1.

3. εἶναι φανερὸν ὅτι μὲ τὰς ἐρωτήσεις αὐτὰς ὁ Θεολόγος ἀναφέρει-

ΛΟΓΟΣ ΔΗ΄

ΕΙΣ ΤΑ ΘΕΟΦΑΝΙΑ, ΔΗΛΑΔΗ ΤΗΝ ΓΕΝΝΗΣΙΝ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ

1. Ὁ Χριστὸς γεννᾶται, ἃς τὸν δοξάσετε· ὁ Χριστὸς ἔρχεται ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, ἃς τὸν προὔπαντήσετε· ὁ Χριστὸς εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς γῆς, ἃς ὑψωθῆτε. «Δοξολογήσατε τὸν Κύριον, ὅλη ἡ γῆ»², καί, διὰ τὰ εἶπω καὶ τὰ δύο μὲ μίαν λέξιν, ἃς εὐφρανθοῦν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἃς νιώσῃ ἀγαλλίασιν ἡ γῆ διὰ τὸν οὐράνιον ὁ ὁποῖος ἔγινεν ἐπίγειος. Ὁ Χριστὸς ἐσαρκώθη, νιώσατε ἀγαλλίασιν ἀπὸ καρὰν καὶ τρόμον. Ἀπὸ τρόμον ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας· ἀπὸ καρὰν ἐξ αἰτίας τῆς ἐλπίδος. Ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν Παρθένον. Γυναῖκες, παραμένετε παρθένοι διὰ τὰ γίνετε μητέρες τοῦ Χριστοῦ. Ποῖος δὲν ἀποδίδει λατρείαν εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ὑπῆρχεν ἀπ' ἀρχῆς; Ποῖος δὲν δοξολογεῖ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἐνεφανίσθη τώρα τελευταῖα³;

2. Πάλιν διαλύεται τὸ σκοτάδι⁴, πάλιν ἐμφανίζεται τὸ φῶς. Πάλιν ἡ Αἴγυπτος τιμωρεῖται μὲ σκότος⁵, πάλιν ὁ ἰσραηλιτικὸς λαὸς φωτίζεται μὲ στήλην πυρός⁶. Ὁ λαός, ὁ ὁποῖος κάθεται εἰς τὸ σκοτάς ἃς ἴδῃ τὸ λαμπρὸν φῶς⁷ τῆς κατανοήσεως τῶν θείων μυστηρίων. «Τὰ παλαιὰ ἔχουν περάσει· ἰδοὺ, τὰ πάντα ἔχουν γίνεαι νέα»⁸. Τὸ γράμμα ὑπο-

ται ἀντιστοίχως εἰς τὴν θείαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Θεανθρώπου.

4. Μὲ τὴν γέννησιν τοῦ Κυρίου, ὅπως καὶ κατὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου μὲ τὴν δημιουργίαν τοῦ φωτός, τὸ ὁποῖον διέλυσε τὸ σκοτάς τὸ εὐρισκόμενον «ἐπάνω τῆς ἀβύσσου» (Γεν. 1. 2).

5. ᾠξ. 10, 21.

6. ᾠξ. 13, 21.

7. Πρβλ. Ἰσ. 9, 2.

8. Β' Κορ. 5, 17.

Μελχισεδέκ συνάγεται ὁ ἀμήτωρ ἀπάτωρ γίνεται ἀμήτωρ τὸ πρότερον, ἀπάτωρ τὸ δεῦτερον. Νόμοι φύσεως καταλύονται. Πληρωθῆναι δεῖ τὸν ἄνω κόσμον. Χριστὸς κελεύει μὴ ἀντιτείνωμεν. «Πάντα τὰ ἔθνη κροτήσατε χεῖρας», «ὅτι πῦρ 5 δὶον ἐγεννήθη ἡμῖν υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὄμου αὐτοῦ (τῷ γὰρ σταυρῷ συνεπαίρεται), καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς (τῆς τοῦ Πατρὸς) Ἄγγελος». Ἰωάννης βοάτω «Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου». Καγὼ βοήσομαι τῆς ἡμέρας τὴν δύναμιν: Ὁ ἄσαρκος σαρκούται. Ὁ 10 Λόγος παχύνεται. Ὁ ἀόρατος ὁράται. Ὁ ἀναφῆς ψηλαφᾶται. Ὁ ἄχρονος ἄρχεται. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ἀνθρώπου γίνεται, «Ἰησοῦς Χριστὸς, χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας». Ἰουδαῖοι σκανδαλιζέσθωσαν. Ἕλληνες διαγελᾶτωσαν, αἰρετικοὶ γλωσσαλγείτωσαν. Τότε πιστεύσουσιν, 15 διὰ τὸ ἴδωσιν αὐτὸν εἰς οὐρανὸν ἀνερχόμενον. Εἰ δὲ μὴ τότε, ἀλλ' διὰ τὸ ἐξ οὐρανῶν ἐρχόμενον, καὶ ὡς κροτὴν καθεζόμενον.

3. Ταῦτα μὲν ὑστερον. Τὰ δὲ νῦν Θεοφάνια, ἢ πανήγυρις, εἶπουν Γενέθλια λέγεται γὰρ ἀμφοτέρω, δύο κειμένων προσηγοριῶν ἐνὶ πράγματι. Ἐγὰρ ἡ γὰρ Θεὸς ἀνθρώποις διὰ γεννήσεως τὸ μὲν ὦν, καὶ αἰεὶ ὦν ἐκ τοῦ αἰεὶ ὄντος, ὑπὲρ

9. Τὸ «γράμμα» καὶ ἡ «σκιά» ἀναφέρονται εἰς τὸν «Νόμον» τὸν Μωσαϊκόν, ἐνῶ τὸ «πνεῦμα» καὶ ἡ «ἀλήθεια» εἰς τὴν νέαν πραγματικότητα ἢ ὅποια ἐνεφανίσθη εἰς τὸν κόσμον μετὰ τὴν Γέννησιν τοῦ Σωτῆρος.

10. Ψαλμ. 109, 4. Ὁ Μελχισεδέκ ὑπῆρξε ἕνας ἀπὸ τοὺς «τύπους» τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης διὰ τὸν Χριστόν. Περὶ τοῦ Χριστοῦ δὲ ὡς ἱερέως «εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ» ὁμιλεῖ ἐν ἐκτάσει ἡ «Πρὸς Ἑβραίους» ἐπιστολή (κεφ. 5, στ. 6 καὶ 10, κεφ. 6, στ. 20 καὶ κεφ. 7).

11. Ὁ Χριστὸς ὡς Θεὸς δὲν εἶχε μητέρα διότι ἐγεννήθη ὑπὸ τοῦ Πατρὸς, ἐνῶ ὡς ἄνθρωπος δὲν εἶχε πατέρα διότι συνελήφθη καὶ ἐτέχθη ὑπὸ τῆς Παρθένου «ἀνευ σπορᾶς», ὡς ψάλλει καὶ ὁ ὑμνωδὸς τῆς Ἐκκλησίας μας. Ὡς Θεὸς ἦτο ἀμήτωρ καὶ ὡς ἄνθρωπος ἀπάτωρ.

12. Ψαλμ. 46, 1.

13. Ὁ Ἡσαΐας βλέπει τὸν Χριστὸν νὰ φέρῃ εἰς τοὺς ὄμους τὸν σταυρόν, τὸ σῆμα τῆς δυνάμεως καὶ τῆς νίκης του κατὰ τοῦ Σατανᾶ, πρᾶγμα τὸ ὅποιον διασαφηνίζει ὁ Θεολόγος λέγων «τῷ γὰρ σταυρῷ συνεπαίρεται».

14. Ἰσ. 9, 5.

χωρεῖ ἐνῶ τὸ πνεῦμα ἀναδεικνύεται. Αἱ σκιαὶ ἀγομακρύνονται καὶ ἔρχεται εἰς τὴν θέσιν των ἡ ἀλήθεια⁹. Ὁ τύπος τοῦ Μελχισεδέκ ἐκπληρώνεται¹⁰. Ὁ ἀμήτωρ γίνεται ἀπάτωρ. Ἦτο ἀμήτωρ προηγουμένως καὶ τώρα γίνεται ἀπάτωρ¹¹. Οἱ φυσικοὶ νόμοι καταλύονται. Ὁ οὐράνιος κόσμος πρέπει νὰ συμπληρωθῆ. Ὁ Χριστὸς διατάζει ἄς μὴν ἀντιστεκώμεθα. «Ὅλοι οἱ λαοὶ ἄς χειροκροτήσετε»¹² ἐπειδὴ ἐγεννήθη εἰς ἡμᾶς παιδίον, μᾶς ἐδόθη υἱός, εἰς τοὺς ὠμούς τοῦ ὁποίου εὐρίσκεται ἡ ἐξουσία (διότι ἐξυψώνεται μαζὶ μὲ τὸν οἰαυρόν)¹³ καὶ ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται «ἀγγελιαφόρος μεγάλης θελήσεως»¹⁴ (τῆς θελήσεως τοῦ Πατρός). Ὁ Ἰωάννης ἄς βροντοφωνήσῃ: «ἐτοιμάσατε τὸν δρόμον τοῦ Κυρίου»¹⁵! Καὶ ἐγὼ θὰ διαλαλήσω τὴν σημασίαν τῆς ἡμέρας: Ὁ ἄσαρκος παίρνει σάρκα. Ὁ Λόγος ἐνώνεται μὲ τὴν ὕλην. Ὁ ἀόρατος γίνεται ὀρατός. Ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἐγγίσῃ κανεὶς, ἠμπορεῖ νὰ ψηλαφηθῆ. Ὁ ἄχρονος ἀποκτῆ ἀρχήν. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ γίνεται Υἱὸς ἀνθρώπου, «ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ὁποῖος ἦτο χθές, εἶναι σήμερον καὶ θὰ παραμείνῃ ὁ ἴδιος εἰς τοὺς αἰῶνας»¹⁶. Οἱ Ἰουδαῖοι ἄς σκανδαλίζωνται. Οἱ Ἕλληνες ἄς εἰρωνεύωνται καὶ οἱ αἰρετικοὶ ἄς κουράζωνται μὲ τὰς φλυαρίας των. Θὰ τὸν πιεύσουν, ὅταν θὰ τὸν ἴδουν νὰ ἀνέρχεται εἰς τὸν οὐρανόν. Καὶ ἂν ὄχι τότε, ὅπωςδήποτε ὅταν θὰ τὸν ἴδουν νὰ ἔρχεται ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς καὶ νὰ κάθεται ὡς κριτῆς.

3. Αὐτὰ ὅμως ἀργότερα. Σήμερα ἡ πανηγυρις εἶναι τὰ Θεοφάνια, δηλαδὴ ἡ Γέννησις. Διότι λέγονται καὶ τὰ δύο, ἐπειδὴ δι' ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ὑπάρχουν δύο ὀνόματα. Διότι ὁ Θεὸς ἐφανερώθη εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τῆς γεννήσεως. Καὶ ὑπῆρχε μὲν πρὶν, καὶ ὑπῆρχε πάντοτε, προερχόμενος ἀπὸ τὸν πάντοτε ὑπάρχοντα, πάνω ἀπὸ κάθε αἰτίαν καὶ λογικὴν (ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε λόγος ἀνώτερος ὅπῃ τὸν

15. Ματθ. 3, 3.

16. Ἐβρ. 13, 8.

αίτιαν καὶ λόγον (οὐδὲ γὰρ ἦν τοῦ Λόγου λόγος ἀνώτερος)· τὸ δέ, δι' ἡμᾶς γενόμενος ἕστερον, ἵν' ὁ τὸ εἶναι δούς, καὶ τὸ εἶναι χαρίσθαι μᾶλλον δέ, ρεύσαντας ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ εἶναι διὰ κακίαν, πρὸς αὐτὸ πάλιν ἐπαναγάρῃ διὰ σαρκώδους. Ὄνομα δέ, τῷ φανῆναι μὲν Θεοσάνια, τῷ δὲ γεννᾶσθαι, Γενέθλια.

4. Τοῦτό ἐστιν ἡμῖν ἡ παρήγορις, τοῦτο ἐφοιάζομεν σήμερον· ἐπιδημίαν Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους, ἵνα πρὸς Θεὸν ἐνδημήσωμεν, ἢ ἐπανεέλθωμεν (οὕτω γὰρ εἶπεῖν οἰκειώτερον),
 10 ἵνα τὸν παλαιὸν ἀνθρώπον ἀποθέμενοι, τὸν νέον ἐνδυσώμεθα. Καὶ ὡσπερ ἐν τῷ Ἀδάμ ἀπεθάνομεν, οὕτως ἐν τῷ Χριστῷ ζήσωμεν, Χριστῷ καὶ συγγεννώμενοι, καὶ οὐσιανρούμενοι, καὶ οὐρανιζόμενοι, καὶ οὐρανοποιούμενοι. Δεῖ γὰρ με παθεῖν τὴν καλὴν ἀντιστοιχίαν. Καὶ ὡσπερ ἐκ τῶν χρησιωτέρων ἡλ-
 15 θε τὰ λυπηρά, οὕτως ἐκ τῶν λυπηρῶν ἐπανελθεῖν τὰ χρησιώτερα. «Ὁὐ γὰρ ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερπερίσσειον ἢ χάρις». Καὶ εἰ ἡ γεῖσις κατέκρινε, πόσῳ μᾶλλον τὸ Χριστὸν παθεῖν ἐδικαίωσεν; Ταυταροῦν ἐφοιάζομεν, μὴ παρηγορικῶς, ἀλλὰ θεϊκῶς· μὴ κοσμικῶς, ἀλλ' ὑπερκοσμικῶς· μὴ
 20 τὰ ἡμέτερα, ἀλλὰ τὰ τοῦ ἡμετέρου, μᾶλλον δὲ τὰ τοῦ Λεσπότην μὴ τὰ τῆς ἀσθενείας, ἀλλὰ τὰ τῆς ἰατρείας· μὴ τὰ τῆς πλάσεως, ἀλλὰ τὰ τῆς ἀναπλάσεως.

5. Ἔσται δὲ τοῦτο πῶς; Μὴ προῦθρα στεγανώσωμεν, μὴ χοροὺς οὐσιωσώμεθα, μὴ κοσμήσωμεν ἀγνίας, μὴ ὀφθαλ-

17. Ἐξ αἰτίας τῆς παρακοῆς, τοῦ λεγομένου «Προπατορικοῦ ἁμαρτήματος».

18. Ρωμ. 5, 20.

19. Ὁ Θεολόγος ὑπονοεῖ ἐνταῦθα τὴν «βρωσίαν τοῦ ἀπηγορευμένου καρποῦ», ἢ ὅποια ἐπέφερε τὴν πτώσιν τῶν πρωτοπλάστων καὶ κατέστησεν ἀναγκαῖον («ἐδικαίωσε») τὸ «παθεῖν τὸν Χριστόν».

20. Ὁ Γρηγόριος ἀρχίζει ν' ἀριθμῆται τὰς πράξεις τὰς ὁποίας πρέπει ν' ἀποφύγουν οἱ πανηγυρίζοντες, διὰ νὰ ἐφοιάσουν, ὅπως εἶπε παραπάνω, κατὰ τρόπον θεϊκὸν καὶ ὑπερκοσμικόν. Ἀπὸ τὴν ἀναρίθμησιν δὲ αὐτὴν σχηματίζεται μία ἀπὸ τὰς ὄψεις τὰς ὁποίας ἐπαρουσίαζαν καὶ τότε αἱ πανηγυρεῖς, ἡ κοσμικὴ δηλαδὴ καὶ ἀρνητικὴ.

Λόγον), ἀλλὰ μετὰ ἔλαβε σῶμα πρὸς χάριν μας, διὰ νὰ μᾶς κυρίση τὴν εὐτυχῆ ὑπαρξιν, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος μᾶς ἔδωσε τὴν ὑπαρξιν, ἢ, καλύτερα, διὰ νὰ μᾶς ἐπαναφέρῃ μετὰ τὴν σάρκωσίν του εἰς τὴν εὐτυχῆ ὑπαρξιν ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶχαμε ἀπομακρυνθῆ ἕξ αἰτίας τῆς κακίας μας. Καὶ εἰς μὲν τὴν ἐμφάνισιν δίδεται τὸ ὄνομα Θεοφάνια, εἰς δὲ τὴν γέννησιν, Γενέθλια.

4. Αὐτὸ εἶναι δι' ἡμᾶς τὸ νόημα τῆς πανηγύρεως καὶ αὐτὸ ἐορτάζομεν σήμερα: Τὸν ἐρχομὸν τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ ἔλθωμεν νὰ κατοικήσωμεν κοντὰ εἰς τὸν Θεόν, ἢ διὰ νὰ ἐπανέλθωμεν (διότι ἔτσι νομίζω ὅτι εἶναι σωσιότερον νὰ εἰπωθῆ), διὰ νὰ ἐνδυθῶμεν τὸν νέον ἄνθρωπον, ἀφοῦ ἐγκαταλείψωμεν τὸν παλαιόν. Καὶ ὅπως ἔχομεν ἀποθάνει μαζὶ μετὰ τὸν Ἀδάμ¹⁷, ἔτσι ἄς ζήσωμεν μαζὶ μετὰ τὸν Χριστόν, ἄς γεννηθῶμεν μαζὶ του, ἄς συσταυρωθῶμεν καὶ ἄς ταφῶμεν μαζὶ του, διὰ ν' ἀναστηθῶμεν μετὰ τὴν ἀνάστασίν του. Διότι πρέπει νὰ ὑπομείνω τὴν ἀντίστροφον πορείαν, ἢ ὁποία ὁδηγεῖ εἰς τὸ ἀγαθόν. Καὶ ὅπως ἀπὸ τὰ πῶς εὐχάριστα ἦλθαν τὰ δυσάρεστα, ἔτσι καὶ ἀπὸ τὰ δυσάρεστα νὰ ἐπανέλθουν τὰ πῶς εὐχάριστα. «Διότι ἐκεῖ ὅπου ἠυξήθη σημαντικὰ ἡ ἁμαρτία, ἐκεῖ ἐδόθη πλουσιοπάροχα καὶ ἡ χάρις»¹⁸. Καὶ ἂν ἡ γεῦσις¹⁹ ἐπέφερε τὴν καταδίκην, δὲν ἐδικαίωσε, πολὺ περισσότερον τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ; Ἄς ἐορτάζωμεν ἐπομένως ὄχι μετὰ δημοσίας πανηγύρεις, ἀλλὰ κατὰ τρόπον θεϊκόν. Ὁχι κατὰ τρόπον κοσμικόν, ἀλλὰ κατὰ τρόπον ὑπερκόσμιον. Ὁχι τὰ ἰδικά μας, ἀλλὰ περισσότερον τὰ τοῦ Κυρίου. Ὁχι τὰ σχετικὰ μετὰ τὴν ἀσθένειαν, ἀλλὰ τὰ σχετικὰ μετὰ τὴν θεραπείαν. Ὁχι τὰ τῆς δημιουργίας, ἀλλὰ τὰ τῆς ἀναδημιουργίας.

5. Πῶς θὰ γίνῃ δὲ αὐτό; Μὴ στολίσωμεν τὰ προύλαια²⁰, μὴ δημιουργήσωμεν χορούς, μὴ στολίσωμεν τοὺς δρόμους, μὴ χορτάσωμεν τὰ μάτια μας, μὴ τέρψωμεν τὴν

μὸν ἐστιῶσωμεν, μὴ ἀκοίην καταυλήσωμεν, μὴ ὄσφρησιν ἐκ-
 θηλύνωμεν, μὴ γεῦσιν καταπορνεύσωμεν, μὴ ἀγῆ χαρισώ-
 μεθα, ταῖς προχείροις εἰς κακίαν ὁδοῖς, καὶ εἰσόδοις τῆς ἁ-
 μαρτίας, μὴ ἐσθῆτι μαλακιοθῶμεν, ἀπαλῆ τε καὶ περιρροεούση,
 5 καὶ ἣς τὸ κάλλιστον ἀχρησιτία, μὴ λίθων διανγείαις, μὴ χρυ-
 σοῦ περιλάμψεσι, μὴ χρωμάτων σοφίσμασι ψευδομένων τὸ
 φυσικὸν κάλλος, καὶ κατὰ τῆς εἰκότος ἐξευρημένων μὴ κώ-
 μοις καὶ μέθαις, οἷς κοίτις καὶ ἀσελγείας οἶδα συνεξευγμέ-
 νας· ἐπειδὴ κακῶν διδασκάλων κακὰ τὰ μαθήματα, μᾶλλον
 10 δὲ πονηρῶν σπερμάτων πονηρὰ τὰ γεώργια. Μὴ σιβάδας
 ὑψηλὰς πηξώμεθα σκηνοποιοῦντες τῇ γαστρὶ τὰ τῆς θρόψεως.
 Μὴ τιμήσωμεν οἶνων τοὺς ἀνθοσμίας, ὄνοποιῶν μαγγανεί-
 ας, μύρων πολυτελείας. Μὴ γῆ καὶ θάλασσα τὴν τιμίαν ἡμῖν
 κόπρον δωρογορείτωσαν· οὕτω γὰρ ἐγὼ τιμῶν οἶδα τραγῆν.
 15 Μὴ ἄλλος ἄλλον-ἀκράσιε νικᾶν σπουδάζωμεν. Ἀκρασία γὰρ
 ἐμοί, πᾶν τὸ περιττὸν καὶ ὑπὲρ τὴν χρεῖαν· καὶ ταῦτα πεινών-
 των ἄλλων καὶ δεομένων, τῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ τε καὶ
 κράματος.

6. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν Ἕλλησι παρῶμεν, καὶ ἑλληνικοῖς
 20 κόμποις, καὶ πανηγύρεσιν· οἱ καὶ θεοὺς ὀνομαῖζουσι κνίσσαις
 χαίροντας, καὶ ἀκολούθως τὸ θεῖον τῇ γαστρὶ θεραπεύουσι,
 πονηροὶ πονηρῶν δαιμόνων, καὶ πλάσται καὶ μυσταγωγοὶ καὶ
 μύσται τυγχάνοντες. Ἡμεῖς δέ, οἷς λόγος τὸ προσκυνοῦμε-

21. Πρβλ. Ρωμ. 13, 13.

22. Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «Ἕλληνες» νοοῦνται, ὡς γνωστόν, οἱ εἰδω-
 λολάτραι, οἱ μὴ Χριστιανοί, οἱ ἄλλως καὶ «ἔθνικοι» ἢ «ἔθνη» καλούμενοι.

ἀκοήν μας μὲ μελωδίας, μὴν κάνωμεν θηλυπρεπῆ τὴν ὀσφρησίην μας, μὴ διαφθείρωμεν τὴν γεῦσίν μας, μὴν ἐπιπρέψωμεν εἰς τὴν ἀφήν νὰ εὐχαριστηθῆ, εἰς τὰς εὐκόλους αὐτὰς εἰσόδους τῆς ἁμαρτίας, ἃς μὴ δεῖξωμεν ἀδυναμίαν εἰς ἔνδυμα μαλακὸν καὶ πλούσιον, τοῦ ὁποίου τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ ὅτι εἶναι ἄχρησιον, ἃς μὴ φορτωθῶμεν μὲ πολυτίμους λίθους καὶ μὲ ἀστραφιερὰ χρυσάφι, ἃς μὴ μεταχειρισθῶμε βασιμίματα, τὰ ὁποῖα κάνουν ψεύτικον τὸ φυσικὸν κάλλος καὶ τὰ ὁποῖα ἔχουν ἐφευρεθῆ διὰ νὰ καταστρέψουν τὴν εἰκόνα. Ἄς μὴν παραδιδώμεθα εἰς γλέντια καὶ οἰνοποσίας, μὲ τὰς ὁποίας γνωρίζω ὅτι εἶναι συνυφασμένα καὶ σαρκικὰ ὄργια²¹, ἐπειδὴ τὰ κακὰ μαθήματα προέρχονται ἀπὸ τοὺς κακοὺς διδασκαλοὺς, ἧ, καλύτερα, ἐπειδὴ ἀπὸ κακὸν σπόρον κακὸς βλαστὸς θὰ φυτρώσῃ. Ἄς μὴν ἐτοιμάσωμεν παλαιὰ στρώματα διὰ νὰ προσφέρωμεν εἰς τὴν γαστέρα μας προσκαίρους ἡδονάς. Ἄς μὴ δοκιμάσωμεν τὰ κρασιά τὰ ὁποῖα ἀναδίδουν μυρωδιὰ ἀπὸ ἄνθη, τὰ περίτεχνα κατασκευάσματα τῶν μαγείρων, τὴν πολυτέλειαν τῶν ἀρωμάτων. Ἄς μὴ μᾶς προσφέρουν ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα τὴν πολῦτιμον κοπριάν των. Διότι ἔτσι ξέρω ἐγὼ νὰ ἀποκαλῶ τὴν πολυτέλειαν. Ἄς μὴ προσπαθεῦμεν νὰ ξεπεράσῃ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον εἰς τὴν ἀκολασίαν. Διότι ἀκολασία δι' ἐμὲ εἶναι κάθε τι περιττὸν καὶ περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι χρειαζόμεθα. Καὶ αὐτὰ νὰ συμβαίνουν ὅταν ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι προέρχονται ἀπὸ τὸν ἴδιον πηλὸν μὲ μᾶς καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν ἔνωσιν, πεινοῦν καὶ ἔχουν ἀνάγκην.

6. Ἄλλὰ αὐτὰ μὲν ἃς τὰ ἀφήσωμεν εἰς τοὺς Ἑλληνας²² καὶ εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς κομπασμοὺς καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς πανηγύρεις. Αὐτοὶ ἀποκαλοῦν θεοὺς, ὄντια τὰ ὁποῖα εὐφραίνονται ἀπὸ τὴν τοῖκναν τῶν σφαγίων κατὰ τὰς θυσίας, καὶ ἐν συνεχείᾳ λατρεῦουν τοὺς θεοὺς αὐτοὺς μὲ φαγοπότια, ἐπειδὴ εἶναι πονηροὶ δημιουργοὶ καὶ ἱερεῖς καὶ πιστοὶ πονηρῶν δαιμόνων. Ἐμεῖς δὲ οἱ ὁποῖοι προσκυνοῦμεν τὸν

ρον, κἄν τι δέη τρυφᾶν, ἐν λόγῳ τρυφήσομεν, καὶ θείῳ νόμῳ,
καὶ διηγήμασι, τοῖς τε ἄλλοις, καὶ ἐξ ὧν ἡ παροῦσα πανήγυ-
ρις· ἴν' οἰκεῖον ἢ τὸ τρυφᾶν, καὶ μὴ πόρρω τοῦ συγκαλέσαν-
τος. "Ἡ βούλεσθε (καὶ γὰρ ἐγὼ σήμερον ἐσιτάτωρ ὑμῶν) ἐγὼ,
5 τὸν περὶ τούτων παραθῶ λόγον τοῖς καλοῖς ἑμῶν δαιτυμόσιν,
ὡς οἶόν τε δαυμιλιῶς τε καὶ γιλοτίμιος, ἴν' εἰδῆτε, πῶς δύ-
ναιται τρέγειν ὁ ξένος τοὺς ἐγχωρίους, καὶ τοὺς ἀστικοὺς
ὁ ἄγροικος, καὶ τοὺς τρυφῶντας ὁ μὴ τρυφῶν, καὶ τοὺς πε-
ριουσίᾳ λαμπροὺς, ὁ πένης τε καὶ ἀνέστιος; "Ἀρξομαι δὲ ἐν-
10 τεῦθεν· καί μοι καθήρασθε, καὶ νοῦν, καὶ ἀκοήν, καὶ διάνοι-
αν, ὅσοι τρυφᾶτε τὰ τοιαῦτα (ἐπειδὴ περὶ Θεοῦ, καὶ θεῖος
ὁ λόγος), ἴν' ἀπέλθῃτε τρυφήσαντες ὄντως τὰ μὴ κενούμενα.
"Ἔσται δὲ ὁ αὐτὸς πληρέσιαιός τε ἅμα καὶ συντιμώτατος·
ὡς μήτε τῷ ἐνδεεῖ λυπεῖν, μήτε ἀηδῆς εἶναι διὰ τὸν κόρον.

15 7. Θεὸς ἦν μὲν αἰεὶ, καὶ ἔστι, καὶ ἔσται· μᾶλλον δὲ ἔστιν
αἰεὶ. Τὸ γὰρ ἦν, καὶ ἔσται, τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου τμήματα
καὶ τῆς θενσιτῆς φύσεως· ὁ δὲ «ὄν» αἰεὶ, καὶ τοῦτο αὐτὸς ἐ-
αυτὸν ὀνομάζει, τῷ Μωϋσεῖ χρηματίζων ἐπὶ τοῦ ὄρους. "Ο-
λον γὰρ ἐν ἑαυτῷ συναβῶν, ἔχει τὸ «εἶναι», μήτε ἀρξάμε-
20 ρον, μήτε παυσόμενον, οἶόν τι πέλαγος οὐσίας ἀπειρον καὶ
ἀόριστον, πᾶσαν ὑπερεκπλιτον ἔγνωσαν, καὶ χρόνον καὶ φύσε-

23. Τούτους λόγους τούτους τοῦ Θεολόγου ἀντιγράφει κατὰ λέξιν ὁ ὕμνο-
γράφος τῶν στιχηρῶν τῶν Αἰνῶν τῆς Πεντηκοστῆς, ἀποδίδων αὐτοὺς
εἰς τὸ "Ἁγίον Πνεῦμα: «Τὸ Πνεῦμα τὸ "Ἅγιον ἦν μὲν αἰεὶ, καὶ ἔστι καὶ
ἔσται...».

Λόγον, ἀκόμη καὶ ἂν θὰ πρέπει νὰ ἀπολαύσωμεν κάτι, ἃς τὸ ἀπολαύσωμεν μὲ τὴν λογικὴν καὶ τὸν θεῖον νόμον καὶ μὲ ἀφηγήσεις ἀναφερομένας καὶ εἰς ἄλλας ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν σημερινὴν πανηγύριν, διὰ νὰ εἶναι ἀρμόζουσα ἡ ἀπόλαυσις καὶ νὰ μὴν ἀπομακρύνεται ἀπὸ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος μᾶς ἔχει συγκεντρώσει διὰ νὰ πανηγυρίσωμεν. Ἡ μήπως θέλετε (ἐπειδὴ ἐγὼ εἶμαι σήμερα ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θὰ σᾶς κἀνῆ τὸ τραπέζι) νὰ ὁμιλήσω ἐγὼ εἰς σᾶς, τοὺς καλοὺς φιλοξενουμένους, ὅσον ἤμπορῶ καλύτερα καὶ πρόθυμα, διὰ νὰ γνωρίσετε πῶς ἤμπορεῖ ὁ ξένος νὰ θρέψῃ τοὺς ἐντοπίους, ὁ κάτοικος τοῦ ἀγροῦ τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀπέχει ἀπὸ ἀπολαύσεις ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀπολαμβάνουν, καὶ ὁ πτωχὸς καὶ χωρὶς ἰδικὴν του στέγην ἐκείνους οἱ ὁποῖοι διακρίνονται διὰ τὸν πλοῦτόν των; Θὰ ἀρχίσω δὲ μὲ τὰ ἐξῆς: Καθαρίσατε πρὸς χάριν μου καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν ἀκοὴν καὶ τὴν διάνοιαν, ὅσοι ἐντροφᾶτε εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα (ἐπειδὴ ὁ λόγος ἀναφέρεται εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἶναι θεῖος), διὰ νὰ ἀναχωρήσετε ἀφοῦ θὰ ἔχετε ἐντροφήσει πραγματικὰ εἰς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δὲν τελειώνουν ποτέ. Θὰ εἶναι δὲ ὁ λόγος μου πλήρης ἀλλὰ καὶ συνάμα πολὺ σύντομος, εἰς τρόπον ὥστε, οὔτε νὰ σᾶς λυπήσῃ μὲ τὰς ἐλλείψεις του, οὔτε καὶ νὰ γίνῃ ἀνιαρὸς ἐξ αἰτίας τοῦ κορεσμοῦ, τὸν ὁποῖον τυχὸν θὰ σᾶς ἔφερε.

7. Ὁ Θεὸς ὑπῆρχε μὲν πάντοτε, καὶ ὑπάρχει, καὶ θὰ ὑπάρχη²³, ἢ, καλύτερα, ὑπάρχει πάντοτε. Διότι τὸ «ὑπῆρχε» καὶ «θὰ ὑπάρχη», εἶναι τμήματα τοῦ χρόνου καὶ τῆς φθαρτῆς φύσεώς μας. Ὁ ὄρος ὅμως «ὁ ὑπάρχων» ἐκφράζει τὸ αἰώνιον, καὶ μὲ αὐτὸν αὐτοτιτλοφορεῖται ὅταν ἐμφανίζεται εἰς τὸν Μωϋσῆ ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος²⁴. Διότι ἔχει συγκεντρώσει καὶ διατηρεῖ ὅλην τὴν «ὑπαρξιν», ἡ ὁποία οὔτε ἄρχισε ποτὲ οὔτε καὶ θὰ λήξῃ ποτέ, ὡσὰν κάποιος ἀπέραντος καὶ ἀπεριόριστος ὠκεᾶνὸς οὐσίας, ὁ ὁποῖος ξεπερνᾷ κάθε ἔννοιαν καὶ τοῦ χρόνου καὶ τῆς φύσεως, καὶ ὁ ὁποῖος ἤμπο-

ως, ἢ μόνῳ σκιαγραφούμενος καὶ τούτῳ λίαν ἀμυδρῶς καὶ
 μετρίως, οὐκ ἐκ τῶν κατ' αὐτόν, ἀλλ' ἐκ τῶν περὶ αὐτόν,
 ἄλλης ἐξ ἄλλου φαντασίας συλλεγομένης, εἰς ἓν τι τῆς ἀλη-
 5 θείας Ἰνδαλμα, πρὶν κρατηθῆναι φεῦγον καὶ πρὶν νοηθῆναι
 ταῦτα κεκαθαρμένον, ὅσα καὶ ὄψιν ἀστραπῆς τάχος οὐχ ἰστα-
 μένης. Ἐμοὶ δοκεῖ ἵνα τῷ ληπιῶ μὲν ἔλκη πρὸς ἑαυτὸ (τὸ
 γὰρ τελέως ἀληπιον, ἀνέλπιστον καὶ ἀνεπιχείρητον), τῷ δὲ
 ἀλήπιῳ θαναμάζηται, θαναμαζόμενον δὲ ποθῆται πλέον, ποθού-
 10 μενον δὲ καθαίρη, καθαῖρον δὲ θεοειδεῖς ἀπεργάζηται. Τοι-
 οῦτοις δὲ γενομένοις, ὡς οἰκείοις ἤδη προσομιλῆ, τολμᾷ τι
 νεανικὸν ὁ λόγος. Θεὸς θεοῖς ἐνούμενός τε καὶ γνωριζόμε-
 νος, καὶ τοσοῦτον ἴσως, ὅσον ἤδη γινώσκει τοὺς γινωσκομέ-
 νους. Ἄπειρον οὖν τὸ θεῖον καὶ δυσθεώρητον καὶ τοῦτο πάν-
 15 τη καταληπτόν αὐτοῦ μόνον, ἢ ἀπειρία, κἄν τις οἴηται τὸ ἀ-
 πλῆς εἶναι φύσεως, ἢ ὄλον ἀληπιον εἶναι, ἢ τελέως ληπιόν.
 Τί γὰρ δν ἀπλῆς ἐστι φύσεως, ἐπιζητήσωμεν; Οὐ γὰρ δὴ
 τοῦτο φύσις αὐτῷ ἢ ἀπλότης· εἴπερ μηδὲ τοῖς συνθέτοις, μόν-
 ον τὸ εἶναι συνθέτοις.

20 8. Διχῆ δὲ τοῦ ἀπείρου θεωρουμένου, κατὰ τε ἀρχὴν
 καὶ τέλος (τὸ γὰρ ὑπὲρ ταῦτα, καὶ μὴ ἐν τούτοις, ἀπειρον).
 διταν μὲν εἰς τὸν ἄνω θυθὸν ὁ νοῦς ἀποβλέψῃ, οὐκ ἔχων ὁ-

24. Ὃταν ὁ Θεὸς ἐνεφανίσθη εἰς τὸν Μωϋσῆ ἐπὶ τοῦ ὄρους Χωρήβ μετὰ τὴν μορφὴν τῆς καιομένης βάτου καὶ τὸν ἠρώτησεν ὁ Μωϋσῆς ποῖον εἶναι τὸ ὄνομά του, τοῦ ἀπεκρίθη μετὰ τοὺς λόγους: «Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν» (Ἐξ. 3, 14).

25. Ἴσως τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Θεολόγου νὰ ἀπετέλεσε τὴν βάσιν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξεκίνησεν ὁ ὁμώνυμός του Γρηγόριος Παλαμᾶς διὰ νὰ ἐκθέσῃ συστηματικῶς τὴν διάκρισιν μεταξὺ ἀοράτου θείας οὐσίας («κατ' αὐτόν») καὶ ὁρατῶν θείων ἐνεργειῶν («περὶ αὐτόν»).

26. Τὸ χωρίον αὐτὸ τὸ ἔχει χρησιμοποιήσῃ κατὰ λέξιν ὁ ἱερός Δαμασκηνός εἰς τὴν Ἐκθεσιν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως.

27. «Εἰς τὰ παρελθόντα» ὅπως σχολιάζει ἓνα χειρόγραφον εἰς τὸ περιθώριον. Τὸ σχόλιον συνάγεται λογικῶς καὶ ἀπὸ τὸ «τὰ ἐξῆς» (τὰ μέλλοντα) ποὺ ἀκολουθεῖ.

ρεῖ νὰ σκιαγραφηθῆ κάπως μόνον μὲ τὸν νοῦν. Καὶ ἀπὸ αὐτὸν πάλιν μόνον πολὺ ἀμυδρὰ καὶ περιορισμένα, ὅχι ἀπὸ τὴν οὐσίαν του ἀλλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα βρίσκονται γύρω του²⁵, διὰ νὰ σχηματισθῆ ἀπὸ τὴν συγκέντρωσιν τῶν διαφορῶν ἐξωτερικῶν φαινομένων μία κάποια εἰκόνα τῆς ἀληθείας, ἣ ὁποία χάνεται προτοῦ προλάβωμεν νὰ τὴν κρατήσωμεν, καὶ ἐξαφανίζεται προτοῦ ἠμπορέσωμεν νὰ τὴν συλλάβωμεν μὲ τὸν νοῦν. Ἡ εἰκόνα δὲ αὐτὴ λάμπει εἰς τὸν νοῦν μας, καὶ μάλιστα μόνον ὅταν αὐτὸς εἶναι καθαρὸς, ὅπως ἡ ἀστραπὴ ἣ ὁποῖα διαρκεῖ ἐλάχιστα. Νομίζω δὲ (ὅτι γίνεται αὐτὸ) ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά μὲν διὰ νὰ προσελκύη μὲ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ κατανοητὸν (διότι τὸ τελείως ἀκατανόητον ἀπογοητεύει καὶ ἐξουδετερώνει κάθε διάθεσιν προσεγγίσεως), ἀπὸ τὴν ἄλλην δὲ διὰ νὰ προκαλῆ τὸν θαυμασμὸν μὲ τὸ ἀκατανόητον· μὲ τὸν θαυμασμὸν νὰ δημιουργῆ περισσύτερον πόθον, μὲ τὸν πόθον νὰ καθαρίζῃ, καὶ μὲ τὴν κάθαρσιν νὰ κἀνῃ τὸν νοῦν μας θεόμορφον. Ἄφοῦ γίνωμεν δὲ τέτοιοι, τολμῶ νὰ τὸ εἶπω, νὰ συναναστρεφώμεθα μὲ τὸ θεῖον ὡσὰν συγγενεῖς. Ὁ Θεὸς νὰ ἐνώνεται καὶ νὰ ἐπιτρέπη νὰ τὸν γνωρίσουν θεοί, καὶ μάλιστα τόσον πολὺ, ὅσο γνωρίζει κιόλας ἐκείνους τοὺς ὁποῖους γνωρίζει. Εἶναι λοιπὸν ἄπειρον τὸ θεῖον καὶ δυσκολονόητον. Τὸ μόνον δὲ τὸ ὁποῖον εἶναι κατανοητὸν ἀπ' αὐτὸ εἶναι τὸ ὅτι εἶναι ἄπειρον²⁶, ἔστω καὶ ἂν θὰ νομίζῃ κάποιος ὅτι εἶναι ἀπλῆς φύσεως ἢ καθ' ὀλοκληρίαν ἀκατανόητον, ἢ τελείως κατανοητὸν. Διότι πῶς θὰ ἐπιθυμήσωμεν κάποιον ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπλὸς ἀπὸ τὴν φύσιν του; Ἡ ἀπλότης λοιπὸν δὲν ἀποτελεῖ τὴν φύσιν του, ὅπως καὶ εἰς τὰ σύνθετα τὴν φύσιν των δὲν ἀποτελεῖ μόνον τὸ ὅτι εἶναι σύνθετα.

8. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἄπειρον ἐξετάζεται ἀπὸ δύο πλευράς, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν δηλαδὴ καὶ τὸ τέλος (διότι ὅτι ξεπερνᾷ τὰ ὅρια αὐτὰ καὶ δὲν περιορίζεται μέσα εἰς αὐτὰ εἶναι ἄπειρον), ὅταν μὲν στραφῆ ὁ νοῦς πρὸς τὸ οὐράνιον βάθος²⁷,

ποι σὴ καὶ ἀπερείσθαι ταῖς περὶ Θεοῦ γαντασίαις, τὸ ἐν-
 ταῦθα ἀπειρον καὶ ἀνέκβατον, ἄναρχον προσηγόρευον· ὅτι
 δὲ εἰς τὰ κάτω καὶ τὰ ἔξῃς, ἀθάνατον καὶ ἀνώλεθρον· ὅτι
 δὲ συνέλη τὸ πᾶν, αἰώνιον. Αἰὼν γάρ, χρόνος, οὔτε χρό-
 5 νου τι μέρος (οὐδὲ γὰρ μετρητόν). Ἄλλ' ὅπερ ἡμῖν ὁ χρόνος,
 ἡλίον χορᾶ μετρούμενος, τοῦτο τοῖς αἰδίοις αἰών, τὸ συμ-
 παρεκτεινόμενον τοῖς οὖοις, οἷόν τι χρονικὸν κίνημα καὶ διά-
 στημα. Ταῦτά μοι περὶ Θεοῦ περὶλοσογήσθω ταῦθ'. Οὐδὲ
 γὰρ ἔπερ ταῦτα καιρός, ὅτι μὴ θεολογία τὸ προκείμενον ἡμῖν,
 10 ἀλλ' οἰκονομία. Θεοῦ δὲ ὅτιαν εἶπω, λέγω Πατρὸς καὶ Υἱοῦ
 καὶ Ἁγίου Πνεύματος· οὔτε ἔπερ ταῦτα τῆς θεότητος γε-
 μένης, ἵνα μὴ δῆμον θεῶν εἰσαγάγωμεν· οὔτε ἐντὸς τοῦτων
 ὀριζομένης, ἵνα μὴ περὶαν θεότητος κατακρηθῶμεν, ἢ διὰ τὴν
 μοναρχίαν ἰουδαΐζοντες, ἢ διὰ τὴν ἀγθορίαν ἑλληνίζοντες.
 15 Τὸ γὰρ κακὸν ἐν ἀμφοτέροις ὅμοιον, κἄν ἐν τοῖς ἐναντίοις
 εὐθίσκηται. Οὕτω μὲν οὖν τὰ Ἁγία τῶν Ἁγίων, ἃ καὶ τοῖς
 σεραφίμ συγκαλύπτεται καὶ δοξάζεται τρισὶν ἁγιασμοῖς, εἰς
 μίαν οὐνιοῦσι κυριότητα καὶ θεότητα· ὃ καὶ ἄλλω τινὶ τῶν
 πρὸ ἡμῶν περὶλοσογήται κάλλιστά τε καὶ ὑψηλότατα.

20 9. Ἐπει δὲ οὐκ ἤρκει τῇ ἀγαθότητι τοῦτο, τὸ κινεῖσθαι
 μόνον τῇ ἐαυτῆς θεωρίᾳ, ἀλλ' ἔδει χεδῆναι τὸ ἀγαθὸν καὶ
 ὀδεῦσαι, ὥς πλείονα εἶναι τὰ εὐεργετούμενα (τοῦτο γὰρ τῆς
 ἄκρας ἦν ἀγαθότητος), πρῶτον μὲν ἐννοεῖ τὰς ἀγγελικὰς δυ-

28. Ὁ Θεολόγος ἐδέχετο τὸ κρατοῦν τότε γαιοκεντρικὸν σύστημα, κατὰ τὸ ὅποιον ὁ ἥλιος ἐκινεῖτο γύρω ἀπὸ τὴν γῆν.

29. Τὸ σχέδιον τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Λόγου. Ὁ ὅρος αὐτὸς ἐχρησιμοποιεῖτο ἀπὸ τοῦς Πατέρας διὰ τὸ τμήμα τῆς θεολογίας τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν σωτηρίαν, ἐνῶ «θεολογία» ἀπεκαλεῖτο ἢ περὶ Θεοῦ διδασκαλία γενικώτερα.

30. Βλέπε τὴν σχετικὴν ὄρασιν τοῦ Ἡσαίου (κεφ. 6, στ 2 ἐ.) εἰς τὴν ὁποίαν περιγράφεται ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τῶν Σεραφείμ μὲ τὸν ὕμνον ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος Σαβαώθ'.

31. Ὁ Θεολόγος ἀναφέρεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὸν Μέγαν Ἀθανάσιον, ὁ ὅποιος ἠσχολήθη διεξοδικώτατα καὶ ἐφιλοσόφησε ἐκἀλλιστά τε καὶ ὑψηλότατα τὰ περὶ τοῦ Θεοῦ εἰς τὰ κατὰ τῶν Ἀρειανῶν ἔργα του.

ἐπειδὴ δὲν ἔχει ποῦ νὰ σταθῇ διὰ νὰ στηρίξη τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα μὲ τὰ ὁποῖα ἀντιλαμβάνεται τὸν Θεόν, ὀνομάζει τὸ ἄπειρον καὶ τὸ ἀδιέξοδον τὸ ὁποῖον προκύπτει ἀπὸ εὐτὰ ἄναρχον. "Ὅταν δὲ στραφῇ πρὸς τὰ ἐπίγεια καὶ τὰ μέλλοντα, τὸ ὀνομάζει ἀθάνατον καὶ ἄφθαρτον. "Ὅταν δὲ ἐξετάσῃ τὰ πάντα, τὸ ὀνομάζει αἰώνιον. Διότι αἰὼν δὲν εἶναι οὔτε χρόνος, οὔτε κάποιο τμήμα τοῦ χρόνου (διότι δὲν μετῶνται). Ἄλλὰ ὅ,τι εἶναι δι' ἡμᾶς ὁ χρόνος, ὁ ὁποῖος μετῶνται μὲ τὴν περιφορὰν τοῦ ἡλίου²⁸, αὐτὸ εἶναι διὰ τὰ αἰώνια ὁ αἰὼν, ὁ ὁποῖος ἐπεκτείνεται μαζὶ μὲ τὰ ὄντα, ὡσὰν κάποιο χρονικὸν κίνημα καὶ διάσπλημα. Εἰς αὐτὰ λοιπὸν ἄς ἀρκεσθῇ ἡ τωρινή μου φιλοσοφικὴ ἐνασχόλησις μὲ τὸν Θεόν. Διότι δὲν ὑπάρχει χρόνος δι' αὐτά, ἐπειδὴ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔχομεν νὰ ἐξετάσωμεν εἶναι ἡ οἰκονομία²⁹ καὶ ὄχι ἡ θεολογία. "Ὅταν δὲ εἴπω Θεόν, ἐννοῶ τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸν καὶ τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα. Καὶ ἡ θεότης οὔτε διαχέεται πέρα ἀπ' αὐτά, διὰ νὰ μὴν παραδεχθῶμεν πολλοὺς θεούς, οὔτε περιορίζεται εἰς ἓνα ἀπ' αὐτά, διὰ νὰ μὴν κατηγορηθῶμεν ὅτι δεχόμεθα πτωχὴν θεότητα, καὶ νὰ μὴν μᾶς εἴπουν εἴτε ἰουδαϊζοντας εἶξ αἰτίας τῆς μονοθεΐας, εἴτε ἑλληνίζοντας εἶξ αἰτίας τῆς πολυθεΐας. Διότι καὶ εἰς τὰ δύο ὑπάρχει τὸ ἴδιον κακόν, ἔστω καὶ ἂν εὐρίσκεται μέσα εἰς ἀντίθετα πράγματα. "Ἐτσι λοιπὸν τὰ "Ἅγια τῶν Ἁγίων, τὰ ὁποῖα δὲν ἀποκαλύπτονται οὔτε εἰς τὰ ἴδια τὰ σεραφεῖμ, καὶ τὰ ὁποῖα δοξάζονται μὲ τὸν τρισάγιον ὕμνον³⁰, συγκεντρώνονται εἰς μίαν ἀρχὴν καὶ μίαν θεότητα, πῶγμα τὸ ὁποῖον ἔχει ἐξετάσει κατὰ τρόπον ἄριστον καὶ ὑψηλὸν καὶ κάποιος ἄλλος ἀπὸ τοὺς πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς³¹.

9. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἦτο τοῦτο ἀρκετὸν εἰς τὴν ἀγαθότητα³², τὸ νὰ κινῆται μόνον μὲ τὴν σκέψιν τῆς, ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ διασκορπισθῇ τὸ ἀγαθὸν καὶ νὰ ἐξαπλωθῇ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ γίνουν περισσότερα τὰ εὐεργετούμενα (διότι αὐτὸ ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τῆς ἀπείρου ἀγαθότητος), κατ' ἀρχὴν

νάμεις καὶ οὐρανίους· καὶ τὸ ἐγγόημα ἔργον ἦν, λόγῳ συμπληρούμενον καὶ Πνεύματι τελειούμενον. Καὶ οὕτως ἐπέστησαν λαμπρότητες δεύτεραι, λειπουργοὶ τῆς πρώτης λαμπρότητος· εἴτε νοερὰ πνεύματα, εἴτε πῦρ ὁλον ἄνλον καὶ ἀσώματον, εἴτε τινὰ φύσιν ἄλλην ὅτι ἐγγυτάτω τῶν εἰρημένων, ταύτας ἔποληπτιέον. Βούλομαι μὲν εἰπεῖν, ὅτι ἀκινήτους πρὸς τὸ κακόν, καὶ μόνην ἐχούσας τὴν τοῦ καλοῦ κίνησιν, ἅτε περι Θεὸν οὖσας καὶ τὰ πρῶτα ἐκ Θεοῦ λαμπομένας (τὰ γὰρ ἐσταῦθα, δευτέρας ἐλλάμψεως). Πείθει δὲ με, μὴ ἀκινήτους ἀλλὰ δυσκινήτους, καὶ ἔπολαμβάνειν ταύτας καὶ λέγειν, ὁ διὰ τὴν λαμπρότητα Ἐωσφόρος, σκότος διὰ τὴν ἔπαρσιν καὶ γενόμενος καὶ λεγόμενος, αἶτε ἐπ' αὐτὸν ἀποσιατικαὶ δυνάμεις, δημιουργοὶ τῆς κακίας τῇ τοῦ καλοῦ φωνῇ καὶ ἡμῖν πρόξενοι.

10 15 10. Οὕτω μὲν οὖν ὁ νοητὸς αὐτῷ, καὶ διὰ ταῦτα ἐπέστη κόσμος, ὡς ἐμὲ γούνην περὶ τούτων φιλοσοφῆσαι, μικρῷ λόγῳ τὰ μεγάλα σταθμώμενον. Ἐπεὶ δὲ τὰ πρῶτα καλῶς εἶχεν αὐτῷ, δεύτερον ἐννοεῖ κόσμον ἑλικτὸν καὶ ὁρώμενον (καὶ οὕτως ἐστὶ τὸ ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς, καὶ τῶν ἐν μέσῳ σέσημά τε καὶ σύγκριμα, ἐπαιρειτὸν μὲν τῆς καθ' ἕκαστον εὐφυνίας, ἀξιεπαιρειτώτερον δὲ τῆς ἐξ ἀπάντων εὐαρμοσσίας καὶ συμφωνίας, ἄλλου πρὸς ἄλλο τι καλῶς ἔχοντος, καὶ πάντων πρὸς ἅπαντα, εἰς ἑνὸς κόσμον συμπλήρωσιν), ἵνα δείξῃ, μὴ μόνον

32. Ἀγαθότητα καὶ μάλιστα «ἄκραν» ἀποκαλεῖ ὁ Θεολόγος τὸν Θεὸν κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Πατέρων νὰ χρησιμοποιοῦν ὡς δνόματα τοῦ Θεοῦ τὰς ιδιότητάς του.

33. Πρὸς τὸ κακόν.

34. Ἐωσφόρος = ὁ φέρων τὴν αὐγὴν, δηλαδὴ τὸ φῶς. Ὁ Ἐωσφόρος ὀνομάσθη ἔτσι ἀκριβῶς ἐξ αἰτίας τῆς λαμπρότητός του, ὅπως λέγει καὶ ὁ Θεολόγος. Μνημονεύεται τὸ πρῶτον εἰς τὸν Ἡσαΐαν (14, 12) ἀλλ' ἐπεκράτησε νὰ λέγεται Σατανᾶς ἀπὸ τὸ ἐβραϊκὸν ῥῆμα «σατάν» («ἀντιδικῶ», «διώκω», ἰδίως ὡς κατήγορος).

35. Ὁ Γρηγόριος ἀναφέρεται εἰς τὸ «καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι καλὸν» ὕστερα ἀπὸ κάθε δημιουργημα κατὰ τὴν ἀφήγησιν τῆς Γενέσεως (κεφ. 1).

μὲν δημιουργεῖ μὲ τὴν σκέψιν τοὺς ἀγγέλους καὶ τὰς οὐρανίους δυνάμεις. Καὶ ἡ σκέψις τῆς γίνεται ἔργον τὸ ὁποῖον συμπληρῶνεται ἀπὸ τὸν Λόγον καὶ ὀλοκληρῶνεται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα. Καὶ ἔτσι ἐδημιουργήθησαν δεύτεραι λαμπρότητες, ὑπηρεταὶ τῆς πρώτης λαμπρότητος, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ θεωρήσωμεν εἴτε νοερὰ πνεύματα, εἴτε πῦρ κατὰ κάποιον τρόπον ἄυλον καὶ ἀσώματον, εἴτε ὡς κάποιαν ἄλλην φύσιν, ἢ ὁποία νὰ ταιριάζῃ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον πρὸς τὰ λεχθέντα. Θέλω μὲν νὰ εἶπω ὅτι δὲν ἴμποροῦν νὰ κινήθοῦν πρὸς τὸ κακόν, καὶ ὅτι μόνον πρὸς τὸ καλὸν ἴμποροῦν νὰ βαδίσουν, ἐπειδὴ εὐρίσκονται γύρω ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ φωτίζονται πρῶτα ἀπ' αὐτὸν (διότι ὁ φωτισμὸς τῶν ἐπιγείων ἀποτελεῖ δεύτερον φωτισμόν). Μὲ ἀναγκάζει ὅμως νὰ θεωρήσω καὶ νὰ εἶπω, ὅτι δὲν εἶναι ἀκίνητοι ἀλλὰ μόνον δυσκίνητοι³³, ὁ Ἐωσφόρος, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη ἔτσι ἐξ αἰτίας τῆς λαμπρότητός του³⁴ καὶ ὁ ὁποῖος ἔγινε σκοτάδι ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερηφανείας του, καὶ αἱ δυνάμεις αἱ ὁποῖαι ἀπεστάτησαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν του, αἱ ὁποῖαι ἐδημιούργησαν τὸ κακὸν μὲ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὸ καλὸν καὶ τὸ ἐπροκάλεσαν καὶ εἰς ἡμᾶς.

10. Ἔτσι λοιπὸν καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐδημιουργήθη ἀπὸ αὐτὸν ὁ νοητὸς κόσμος, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἴμπορῶ ἐγὼ νὰ ἐξετάζω τὰ πράγματα αὐτά, καταμετῶντας μὲ τὸν μικρὸν λόγον μεγάλα πράγματα. Ἐπειδὴ δὲ τὰ πρῶτα ἦταν καλὰ³⁵ δι' αὐτόν, ἐννοεῖ (καὶ δημιουργεῖ) δεύτερον κόσμον, ὑλικὸν καὶ ὄρατον (αὐτὸς δὲ ὁ κόσμος εἶναι τὸ ὀργανωμένον σύστημα καὶ σύνολον τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς καὶ τῶν μεταξὺ αὐτῶν εὐρισκομένων, ἀξιέπαινον μὲν διὰ τὴν τελειότητα κάθε πράγματος χωριστά, ἀλλὰ ἀκύμη πρὸ ἀξιέπαινον ἐξ αἰτίας τοῦ ταιριάσματος καὶ τῆς ἁρμονίας ἢ ὁποία δημιουργεῖται ἀπ' ὅλα αὐτά, τὰ ὁποῖα ταιριάζουν τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο καὶ ὅλα μεταξὺ των, διὰ νὰ συμπληρῶσιν ἓνα ἁρμονικὸν σύνολον), διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἴμπο-

οικείαν ἑαυτῷ φύειν, ἀλλὰ καὶ πάντη ξένην ὑποστήσασθαι δυνατὸς ὢν. Οἰκεῖον μὲν γὰρ Θεότιμος αἱ νοεραὶ φύσεις, καὶ νῶ μόνῳ ληπταί· ξένον δὲ παντάπασιν ὄσαι ὑπὸ τὴν αἰσθησιν, καὶ τούτων αὐτῶν ἔτι πορρωτέρω, ὄσαι παντελῶς ἄψυχοι καὶ
 5 ἀκίνητοι· Ἀλλὰ τί τούτων ἡμῖν, τάχα ἂν εἴποι τις τῶν λίαν φιλεόρτων καὶ θερμοτέρων; Κέντει τὸν πῦλλον περὶ τὴν νόσσαν. Τὰ τῆς ἐορτῆς ἡμῖν φιλοσόφει, καὶ οἷς προκαθεζόμεθα σήμερον. Τοῦτο δὴ καὶ ποιήσω, καὶ εἰ μικρὸν ἄνωθεν ἠρξάμεν, οὕτω τοῦ πόθου καὶ τοῦ λόγου διασπαμένων.

10 11. Νοῦς μὲν οὖν ἤδη καὶ αἰσθησις, οὕτως ἀπ' ἀλλήλων διακριθέντα, τῶν ἰδίων ὄρων ἐντὸς εἰσιτήκεισαν, καὶ τὸ τοῦ δημιουργοῦ Λόγου μεγαλεῖον ἐν ἑαυτοῖς ἔφερον, οἰγῶντες ἐπαινέται τῆς μεγαλοουργίας καὶ διαπρύσιοι κήρυκες. Οὕτω δὲ ἦν κράμα ἐξ ἀμφοτέρων, οὐδὲ τις μίξις τῶν ἐναντίων,
 15 σοφίας μείζονος γνώρισμα καὶ τῆς περὶ τὰς φύσεις πολυτελείας· οὐδὲ ὁ πᾶς πλοῦτος τῆς ἀγαθότητος γνώριμος. Τοῦτο δὴ βουληθεὶς ὁ τεχνίτης ἐπιδειξασθαι Λόγος, καὶ ζῶον ἐν ἐξ ἀμφοτέρων (ἀοράτου τε λέγω καὶ ὄρατῆς φύσεως) δημιουργεῖ τὸν ἄνθρωπον· καὶ παρὰ μὲν τῆς ὕλης λαβὼν τὸ
 20 σῶμα, ἤδη προὑποσιάσης, παρ' ἑαυτοῦ δὲ προὖν ἐνθεὶς (ὁ δὴ νοερὰν ψυχὴν καὶ εἰκόνα Θεοῦ οἶδεν ὁ λόγος) οἶόν τινα κόσμον δεύτερον, ἐν μικρῷ μέγαν, ἐπὶ τῆς γῆς ἴστησιν, ἄγγελον ἄλλον, προσκνητὴν μικτόν, ἐπόλιτην τῆς ὄρατῆς κτί-

36. Ἡ νόσσα ἦτο πάσσαλος εἰς τὸν ἰππόδρομον ἀπὸ τῶν ὁποῖον ξεκινουσαν ἢ εἰς τὸν ὁποῖον ἐτερμάτιζαν τὰ ἄλογα. Ἡ φράσις αὕτη («κέντει τὸν πῦλλον περὶ τὴν νόσσαν») θὰ ἤμποροῦσε νὰ σκινδαλίση ἀρκετοὺς πιστοὺς εἰς ἓνα σημερινὸν κήρυγμα, καὶ ὁμοῦ τὴν ἐχρησιμοποίησεν ὁ Θεολόγος. Πόσα θὰ εἶχε νὰ κερδίση τὸ κήρυγμα σήμερον ἂν ἐστρέφετο πρὸς τοὺς Πατέρας, ἀντὶ νὰ ἀντιγράφη ξένη πρὸς τὴν ὀρθόδοξον παράδοσιν πρότυπα, ὅπως πολὺ συχνὰ συμβαίνει. Εἰκόνας ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴν καὶ μία λεπτὴ αἰσθησις χιοῦμορ εἶναι κάτι τὸ ὁποῖον συναντοῦμε συχνὰ εἰς τοὺς λόγους ὄχι μόνον τοῦ Θεολόγου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Χρυσοστόμου καὶ ἄλλων Πατέρων.

ρεῖ νὰ φέρῃ εἰς τὴν ὑπαρξιν ὄχι μόνον φύσιν ὁμοίαν πρὸς αὐτὸν ἀλλὰ καὶ τελείως διαφορετικὴν ἀπὸ αὐτόν. Διότι εἶναι μὲν ὅμοια πρὸς τὴν Θεότητα τὰ πνευματικὰ ὄντα, τὰ ὁποῖα γίνονται ἀνιληπιὰ μόνον μὲ τὸν νοῦν, ἀλλὰ ταυτοχρόνως εἶναι τελείως διαφορετικὰ τὰ ὄντα τὰ ὁποῖα γίνονται ἀνιληπιὰ μὲ τὰς αἰσθήσεις, καὶ ἀκόμη περισσότερο διαφορετικὰ ἀπ' αὐτὰ εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἶναι τελείως ἡψυχα καὶ ἀκίνητα. «Ἄλλὰ τί μᾶς ἐνδιαφέρουν αὐτά;», θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶπῃ κάποιος ἀπὸ τοὺς πολὺ φιλεόρτους καὶ ἐνθουσιώδεις πιστοὺς. «Σπηροῦνισε τὸ πουλάρι, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ τέρμα»³⁶. «Μίλησέ μας διὰ τὴν ἑορτὴν καὶ δι' ἐκεῖνα διὰ τὰ ὁποῖα ἔχομεν συγκεντρωθῆ σήμερα». Αὐτὸ λοιπὸν καὶ θὰ κάμω, ἔστω καὶ ἂν ἄρχισα κάπως ἀπὸ ὑψηλότερα πράγματα, ἐπειδὴ μὲ παρακινουῦσεν ὁ πόθος καὶ μὲ παρέσυρεν ἡ ρύμη τοῦ λόγου.

II. Ὁ νοῦς μὲν λοιπὸν καὶ ἡ αἴσθησις, τὰ ὁποῖα διεκωρίσθησαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, παρέμειναν τὸ καθένα μέσα εἰς τὴν φύσιν των καὶ ἔφεραν ἐντὸς των τὸ μεγαλεῖον τοῦ δημιουργοῦ Λόγου, σιωπηλοὶ ἐγκωμιαστοὶ καὶ μεγαλόφωνοι κήρυκες τοῦ μεγαλουργήματος. Δὲν ὑπῆρχε δὲ ἀκόμη κράμα καὶ ἀπὸ τὰ δύο, οὔτε κάποια ἔνωση τῶν ἀντιθέτων, δεῖγμα ἀνωτέρας σοφίας καὶ τῆς ποικιλίας τῶν φύσεων, οὔτε ἦτο γνωστὸς ὁλος ὁ πλοῦτος τῆς ἀγαθότητος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ δημιουργὸς Λόγος αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ πρᾶγμα ἤθελε νὰ δείξῃ, καὶ νὰ παρουσιάσῃ ἓνα ὄν ἀπὸ τὴν ἔνωσην καὶ τῶν δύο (τῆς ἀοράτου δηλαδὴ καὶ τῆς ὄρατῆς φύσεως), ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον. Καὶ ἀφοῦ ἔλαβε μὲν ἀπὸ τὴν ὕλην, ἡ ὁποία ὑπῆρχεν ἤδη, τὸ σῶμα, καὶ ἀφοῦ ἔβαλεν εἰς αὐτὸ τὴν πνοήν του (τὴν ὁποίαν ὁ λόγος ὀρίζει ὡς νοερὰν ψυχὴν καὶ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ), τὸν ἔστησεν ἐπὶ τῆς γῆς ὡσάν δεῦτερον κόσμον, κατὰ κάποιον τρόπον, μέγαν μέσα εἰς τὴν μικρότητά του, ὡσάν ἄλλον ἄγγελον, ὡσάν μικτὸν προσκυνητὴν, φύλακα τῆς ὄρατῆς κτί-

σεως, μύστην τῆς νοουμένης, βασιλέα τῶν ἐπὶ γῆς, βασιλευόμενον ἄνωθεν, ἐπίγειον καὶ οὐράνιον, πρόσκαιρον καὶ ἀθάνατον, ὄρατὸν καὶ νοούμενον, μέσον μεγέθους καὶ ταπεινότητος· τὸν αὐτὸν πνεῦμα καὶ σάρκα· πνεῦμα διὰ τὴν χάριν, σάρκα διὰ τὴν ἔπαρσιν· τὸ μὲν, ἵνα μένη καὶ δοξάζῃ τὸν εὐεργέτην· τὸ δέ, ἵνα πάσχη, καὶ πάσχων ὑπομιμνήσκηται καὶ παιδεύηται, τῷ μεγέθει φιλοτιμούμενος· ζῶον ἐνταῦθα οἰκονομούμενον καὶ ἀλλαγῶ μεθιστάμενον, καὶ πέρας τοῦ μυστηρίου, τῇ πρὸς Θεὸν νεύσει θεούμενον. *Εἰς τοῦτο γὰρ ἐμοὶ*
10 *γέρει τὸ μέτριον ἐνταῦθα γέγγος τῆς ἀληθείας, λαμπρότητα Θεοῦ καὶ ἰδεῖν καὶ παθεῖν, ἀξίαν τοῦ καὶ συνδήσαντος καὶ λύσοντος καὶ αὐθις συνδήσοντος ἕψηλότερον.*

12. Τοῦτον ἔθετο μὲν ἐν τῷ παραδείσῳ (ὅστις ποτὲ ἦν ὁ παράδεισος οὐτός) τῷ αὐτεξουσίῳ τιμήσας, ἵν' ἡ τοῦ ἔλο-
15 *μένου τὸ ἀγαθὸν οὐχ ἦτιον ἢ τοῦ παρασχόντος τὰ σπέρματα, φυτῶν ἀθανάτων γεωργόν, θείων ἐννοιῶν ἴσως, τῶν τε ἀπλουσιτέρων καὶ τῶν τελεωτέρων, γυμνὸν καὶ ἀπλότητι καὶ ζωῇ τῇ ἀτέχνῳ, καὶ δίχα παντὸς επικαλύμματος καὶ προβλήματος. Τοιοῦτον γὰρ ἔπρεπε εἶναι τὸν ἀπ' ἀρχῆς. Καὶ δι-*
20 *δωσι νόμον, ἕλην τῷ αὐτεξουσίῳ. Ὁ δὲ νόμος ἦν ἐντολή, ὧν τε μεταληπιέον αὐτῷ φυτῶν, καὶ οὐ μὴ προσαπιέον. Τὸ δὲ ἦν τὸ ἕξλον τῆς γνώσεως, οὔτε φυτευθὲν ἀπ' ἀρχῆς κακῶς, οὔτε ἀπαγορευθὲν φθονερῶς (μὴ πεμπέτωσαν ἐκεῖ τὰς γλώσ-*

37. Με τοὺς λόγους αὐτοὺς ὑπονοεῖ ὁ Γρηγόριος τὴν δημιουργίαν («συνδήσαντος») διὰ τῆς ἐνώσεως σώματος καὶ ψυχῆς, τὸν θάνατον («λύσοντος») καὶ τέλος τὴν κατὰ τὴν μέλλουσαν κρίσιν ἐπ' ἀνένωσιν ψυχῶν καὶ σωμάτων.

σεως καὶ ἱεουργόν τῆς ἀοράτου, βασιλέα τῶν εὐρισκομένων ἐπὶ τῆς γῆς καὶ κυβερνώμενον ταυτοχρόνως ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἐπίγειον καὶ οὐράνιον, προσωρινόν καὶ ἀθάνατον, ὄρατὸν καὶ ἐννοούμενον, εὐρισκόμενον εἰς τὸ μέσον μεταξὺ ταπεινότητος καὶ μεγαλείου· τὸν ἴδιον πνεῦμα καὶ σάρκα. Πνεῦμα πρὸς χάριν του καὶ σάρκα διὰ τὰ νὰ ἡμπορῇ νὰ ἐξυψώνεται. Τὸ μὲν ἕνα διὰ τὰ ζῆ καὶ νὰ δοξάζη τὸν εὐεργέτην, τὸ δὲ ἄλλο διὰ τὰ ὑποφέρει, νὰ ἐνθυμηται καὶ νὰ διαπαιδαγωγῆται ἀπὸ τὸ πάθος του, ἐπιδιώκων νὰ ἀνυψωθῆ πρὸς τὸ μεγαλεῖον. Ὅν τὸ ὁποῖον διαμένει μὲν εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ μεταβαίνει εἰς ἄλλον κόσμον, καὶ ὡσὰν ἰέλως τοῦ μυστηρίου γίνεται θεὸς ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν του πρὸς αὐτόν. Διότι εἰς αὐτό. κατὰ τὴν γνώμην μου, ὁδηγεῖ ἡ μετρία λάμψις τῆς ἀληθείας, ἡ ὁποία παρουσιάζεται εἰς τὴν γῆν, εἰς τὸ νὰ ἴδωμεν δηλαδὴ καὶ νὰ αἰσθανθῶμεν τὴν λαμπρότητα τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία εἶναι ἀνταξία πρὸς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος μᾶς συνέθεσε, καὶ ὁ ὁποῖος θὰ μᾶς διαλύσῃ καὶ θὰ μᾶς συνθέσῃ πάλιν κατὰ τρόπον ἀκόμη πρὸ ἐνδοξόν¹⁷.

12. Καὶ τὸν ἐτοποθέτησεν εἰς τὸν παράδεισον (ὁποῖος καὶ ἂν ἦτο ὁ παράδεισος αὐτός), ἀφοῦ τὸν ἐτίμησε μὲ τὸ αὐτεξούσιον, διὰ τὰ νὰ ἀνήκῃ τὸ ἀγαθὸν εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος θὰ τὸ ἐπιλέξῃ ὅχι ὀλιγώτερον ἀπὸ ὅσον εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος τοῦ ἔδωκε τὰ σπέρματα τοῦ ἀγαθοῦ, τὸν ἔκανε γεωργὸν ἀθανάτων φυτῶν, δηλαδὴ τῶν θείων ἐννοιῶν, καὶ τῶν ἀπλουστέρων καὶ τῶν τελειοτέρων, γυμνὸν ἕξ αἰτίας τῆς ἀπλότητος καὶ τῆς χωρὶς πονηρίαν ζωῆς, καὶ χωρὶς κανένα κάλυμμα καὶ πρόβλημα. Διότι τέτοιος ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ πρῶτος ἄνθρωπος. Καὶ τοῦ δίδει τὸν νόμον ὡς ἀντικείμενον τοῦ αὐτεξουσίου. Ὁ δὲ νόμος ἦτο ἡ ἐντολὴ ἀπὸ ποῖα φυτὰ ἡμποροῦσε νὰ φάγῃ καὶ ποῖα δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀγγίξῃ. Εἰς αὐτὰ δὲ ἀνήκε τὸ δένδρον τῆς γνώσεως, τὸ ὁποῖον οὔτε ἐφυτεύθη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μὲ κακὸν σκοπὸν, οὔτε ἀπηγορεύθη ἀπὸ φθόνον (ἅς μὴ φθάσουν μέχρις ἐκεῖ αἱ γλῶσ-

σας οἱ θεομάχοι, μηδὲ τὸν ὄψιν μιμείσθωσαν). Ἀλλὰ καλοὶ
 μὲν εὐκαιρῶς μεταλαμβανόμενον (θεωρία γὰρ ἦν τὸ φυτόν,
 ὡς ἡ ἐμὴ θεωρία, ἧς μόνοις ἐπιβαίνειν ἀσφαλὲς τοῖς τὴν
 ἔξιν τελωτέροις), οὐ καλὸν δὲ τοῖς ἀπλουτέροις ἔτι καὶ τὴν
 5 ἔχειν λιχνοτέροις, ὥσπερ οὐδὲ τροφὴ τελεία λουιτέλης τοῖς
 ἀπαλοῖς ἔτι καὶ δεομένοις γάλακτος. Ἐπεὶ δὲ φθόνῳ διαβό-
 λου καὶ γυναικὸς ἐπηρείμ, ἦν τε ἔπαθεν ὡς ἀπαλωτέρα, καὶ
 ἦν προσήγαγεν ὡς λιθαριώτερα (γεῦ τῆς ἐμῆς ἀσθενείας!
 ἐμὴ γὰρ ἡ τοῦ προπάτορος), τῆς μὲν ἐντολῆς ἐπελάθειο τῆς
 10 δοθείσης καὶ ἠτιήθη τῆς μικρᾶς γείσεως· ὁμοῦ δὲ τοῦ τῆς
 ζωῆς ξύλου καὶ τοῦ παραδείσου καὶ τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν κακίαν
 ἐξόριστος γίνεται καὶ τοὺς δερματίνους ἀμφιέννυται χιτῶνας
 (ἴσως τὴν παχυτέραν σάρκα καὶ θνητὴν καὶ ἀντίτυπον)· καὶ
 τοῦτο πρῶτον γινώσκει τὴν ἰδίαν αἰσχύνην καὶ ἀπὸ Θεοῦ
 15 κρύπτεται. Κερδαίνει μὲν τι κἀνταῦθα· τὸν θάνατον καὶ τὸ
 διακοπῆναι τὴν ἀμαρτίαν, ἵνα μὴ ἀθάνατον ἢ τὸ κακόν. Καὶ
 γίνεται φιλανθρωπία ἢ τιμωρία. Οὕτω γὰρ ἐγὼ πείθομαι
 κολάζειν Θεόν.

13. Πολλοῖς δὲ παιδευθεῖς πρότερον ἀντὶ πολλῶν τῶν
 20 ἀμαρτημάτων (ὧν ἡ τῆς κακίας ῥίζα ἐβλάστησε) κατὰ δια-
 φόρους αἰτίας καὶ χρόνους, λόγῳ, νόμῳ, προφήταις, εὐεργε-
 σίαις, ἀπειλαῖς, πληγαῖς, ὕδασι, ἐμπρησμοῖς, πολέμοις, νί-
 καις, ἡτταῖς, σημείοις ἐξ οὐρανοῦ, σημείοις ἐξ ἀέρος, ἐκ γῆς,
 ἐκ θαλάττης, ἀνδρῶν, πόλεων, ἐθνῶν ἀνελπίστοις μεταβολαῖς,

38. Πρὸς τὸ ἀγαθόν. Τὸ «ἀντίτυπος» δηλώνει ἀντίθεσιν, ἠθελημέ-
 νην ἀντίδρασιν.

σαι τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἄς μὴν μιμηθοῦν τὸν ὄφιν!). Ἄλλὰ ἦτο μὲν καλὸν εἶναι τὸ ἐδοκίμαζε κανεὶς εἰς τὸν κατ' ἄλληλον καιρὸν (διότι τὸ δένδρον, κατὰ τὴν ἄποψίν μου, ἦτο ἡ θεὰ τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ἠμποροῦσαν νὰ πλησιάσουν ἄνωγες νὰ κινδυνεύουν μόνον ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι εἶχαν τελειοποιηθῆ μετὰ τὴν ἄσκησιν), ἀλλὰ δὲν ἦτο καλὸν διὰ τοὺς ἀδοκιμάστους ἀκόμη καὶ τοὺς πρὸ λαϊμάργους ὡς πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν, ὅπως ἡ σκληρὰ ἰσοφία δὲν εἶναι ἀφέλιμος δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀκόμη ἀδύνατοι καὶ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ γάλα. Ἄφοῦ δὲ ἔξ αἰτίας τοῦ φθόνου τοῦ διαβόλου καὶ τῆς παρακινήσεως τῆς γυναικός, ἡ ὁποία ὑπέκρυψε σὰν πρὸ ἀδύνατη καὶ τὸν παρεκίνησε καὶ αὐτὸν σὰν ἡ πρὸ κατ' ἄλληλη δι' αὐτὸ (ἀλλοίμονον εἰς τὴν ἀδυναμίαν μου! διότι ἡ ἀδυναμία τοῦ προπάτορος εἶναι καὶ ἰδική μου), ἐληομύνησε μὲν τὴν ἐντολήν, ἡ ὁποία τοῦ εἶχε δοθῆ, καὶ ἐνικήθη ἀπὸ τὴν προσωρινὴν γευστικὴν δοκιμὴν καὶ ἔτσι ἐξεδιώχθη αὐτομάτως ἀπὸ τὸ δένδρον τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὸν παράδεισον καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸν ἔξ αἰτίας τῆς κακίας αὐτοῦ, καὶ ἐνεδύθη μετὰ δερμάτινα ἐνδύματα (πιθανὸν μὲ τὴν πρὸ βαρεῖα σάρκα, τὴν φθαρτὴν καὶ ἀντίθετον)*. Καὶ σὰν πρῶτο ἀποτέλεσμα ἀνιλαμβάνεται τὴν καισισχύνην αὐτοῦ καὶ κρύβεται ἀπὸ τὸν Θεόν. Κερδίζει, βεβαίως, κάτι ἀπ' αὐτό: τὸ ὅτι γίνεται θνητὸς καὶ τὸ ὅτι διακόπτεται ἡ ἀμαρτία, διὰ νὰ μὴν γίνῃ ἀθάνατος τὸ κακόν, καὶ ἔτσι ἡ τιμωρία ἀποβαίνει φιλανθρωπία. Διότι ἐγὼ ἔτσι πιστεύω ὅτι τιμωρεῖ ὁ Θεός.

13. Ἄφοῦ δὲ ἐτιμωρήθη προηγουμένως διὰ τὰ πολλὰ ἀμαρτήματα (ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐφύτρωσεν ἡ ρίζα τῆς κακίας) ἀπὸ διαφόρους αἰτίας καὶ κατὰ διαφόρους χρόνους, μετὰ τὸν λόγον, τὸν νόμον, τοὺς προφήτας, τὰς εὐεργεσίας, τὰς ἀπειλάς, τὰς τιμωρίας, τὰς πλημμύρας, τὰς πυρκαϊάς, τοὺς πολέμους, τὰς νίκας, τὰς ἡττας, τὰ σημεῖα ἀπὸ τὸν οὐρανόν, τὰ σημεῖα ἀπὸ τὸν ἀέρα, τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, μετὰ τὰς ἀνελπίστους μεταβολὰς ἀνθρώπων, πόλεων καὶ λαῶν,

ἐφ' ὧν ἐκτριβῆναι τὴν κακίαν τὸ σπουδαζόμενον ἦν, τέλος,
 ἰσχυροτέρου δεῖται ἡαρμάκων ἐπὶ δεινότεροις τοῖς ἀρρωσιή-
 μασιν, ἀλληλογονίαις, μοιχείαις, ἐπισορκίαις, ἀνδρομανίαις,
 τὸ πάντων ἔσχατον τῶν κακῶν καὶ πρῶτον, εἰδωλολατρίαις,
 5 καὶ τῇ μεταθέσει τῆς προσκυνήσεως ἀπὸ τοῦ πελοικῆτος ἐπὶ
 τὰ κτίσματα. Ταῦτα ἐπειδὴ μείζονος ἐδεῖτο τοῦ βοηθήματος,
 μείζονος καὶ τυγχάνει. Τὸ δὲ ἦν αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος
 ὁ προαιώνιος, ὁ ἀόρατος, ὁ ἀπερίληπτος, ὁ ἀσώματος, ἢ ἐκ
 τῆς ἀρχῆς ἀρχή, τὸ ἐκ τοῦ φωτὸς φῶς, ἢ πηγὴ τῆς ζωῆς
 10 καὶ τῆς ἀθανασίας, τὸ ἐκμαγεῖον τοῦ ἀρχεῦτον κάλλους, ἢ
 μὴ κινουμένη σφραγίς, ἢ ἀπαράλλακτος εἰκῶν, ὁ τοῦ Πατρὸς
 ὄρος καὶ Λόγος· ἐπὶ τὴν ἰδίαν εἰκόνα χωρεῖ, καὶ σάρκα φορεῖ
 διὰ τὴν σάρκα, καὶ ψυχῇ φορεῖ διὰ τὴν ἐμὴν ψυχὴν μίγνεται,
 τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἀνακαθαίρων. Καὶ πάντα γίνεσθαι, πλὴν
 15 τῆς ἁμαρτίας, ἀνθρώπος· κηθεῖς μὲν ἐκ τῆς Παρθένου, καὶ
 ψυχὴν καὶ σάρκα προκαθαρθείσης τῷ Πνεύματι (ἔδει γὰρ
 καὶ γέννησιν τιμηθῆναι καὶ παρθενίαν προτιμηθῆναι)· προ-
 ελθὼν δὲ Θεὸς μετὰ τῆς προσλήψεως. Ἐν ἐκ δύο τῶν ἐναν-
 τίων, σαρκὸς καὶ Πνεύματος· ὧν τὸ μὲν ἐθέωσε, τὸ δὲ ἐθεώ-
 20 θη. Ὁ τῆς καινῆς μίξεως! ὃ τῆς παραδόξου κράσεως! ὁ
 ὧν γίνεται καὶ ὁ ἄκτιστος κτίζεται καὶ ὁ ἀχώρητος χωρεῖται,
 διὰ μέσης ψυχῆς φορεῖς μεσιτευσούσης Θεότητι καὶ σαρκὸς
 παχύτητι. Καὶ ὁ πλουτίζων πτωχεύει πτωχεύει γὰρ τὴν ἐ-
 μὴν σάρκα, ἵν' ἐγὼ πλουτήσω τὴν αὐτοῦ Θεότητα. Καὶ ὁ πλῆ-
 25 ρης κειοῦται κειοῦται γὰρ τῆς ἑαυτοῦ δόξης ἐπὶ μικρόν,

39. Τὸν ἄνθρωπον τὸν πλασθέντα «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσίν» του.

40. Ἐβρ. 4, 15.

41. Ἡ θεία φῆσις «ἐθέωσε» (ἔκαμε Θεόν) τὴν ἀνθρωπίνην, ἐνῶ ἡ ἀνθρωπίνη «ἐθεώθη» (ἔγινε Θεός).

πράγματα τὰ ὁποῖα ἀποσκοποῦσαν εἰς τὸ νὰ ἐξαφανισθῆ ἡ κακία, ἔχει ἀνάγκην τελικὰ ἀπὸ κάποιο ἰσχυρότερον φάρμακον διὰ τὰς φοβερωτέρας ἀσθενείας, τὰς ἀδελφοκτονίας δηλαδὴ, τὰς μοιχείας, τὰς ἐπιορκίας, τὰς ἀνωμάλους ἐπιθυμίας καὶ τὸ χειρότερον καὶ μεγαλύτερον ἀπὸ ὅλα τὰ κακά, τὴν εἰδωλολατρίαν καὶ τὴν μετατόπισιν τῆς προσκυνήσεως ἀπὸ τὸν δημιουργὸν εἰς τὰ δημιουργήματα. Ἐπειδὴ δὲ εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ μεγαλύτεραν βοήθειαν, τοῦ δίδεται καὶ τέτοια. Ἦταν δὲ ὁ ἴδιος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ὁ προαιώνιος, ὁ ἀόρατος, ὁ μὴ δυνάμενος νὰ περιορισθῆ, ὁ ἀσώματος, ἡ ἀρχὴ ἢ προερχομένη ἀπὸ τὴν ἀρχήν, τὸ φῶς τὸ προερχόμενον ἐκ τοῦ φωτός, ἡ πηγὴ τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς ζωῆς, τὸ ἀνίγραφον τοῦ πρωτοτύπου κάλλους, ἡ ἀναλλοίωτος σφραγίς, ἡ ἀπαράλλακτος εἰκὼν, ὁ ὄρος καὶ ὁ Λόγος τοῦ Πατρός. Αὐτὸς εἰσέρχεται εἰς τὴν ἰδίαν τὴν εἰκόνα του³⁹, ἐνδύεται μὲ σάρκα πρὸς χάριν τῆς σαρκός καὶ μὲ ψυχὴν πνευματικὴν πρὸς χάριν τῆς ψυχῆς μου, καθαρίζων ἔτσι τὸ ὅμοιον μὲ τὸ ὅμοιόν του. Καὶ γίνεται κατὰ πάντα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, τέλειος ἄνθρωπος⁴⁰. Γεννηθεὶς μὲν ἀπὸ τὴν Παρθένον, τῆς ὁποίας καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα εἶχε καθαρισθῆ προηγουμένως ἀπὸ τὸ Πνεῦμα (διότι ἔπρεπε μὲν καὶ νὰ τιμηθῆ ἡ γέννησις, ἀλλὰ καὶ νὰ προτιμηθῆ ἡ παρθενία), παραμείνας δὲ Θεὸς μετὰ τὴν πρόσληψιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Γενόμενος ἐν ἀπὸ τὰ δύο ἀντίθετα, ἀπὸ τὴν σάρκα δηλαδὴ καὶ τὸ Πνεῦμα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ μὲν ἓνα ἔκαμε τὸ ἕλλο Θεόν, ἐνῶ τὸ ἄλλο ἔγινε Θεός⁴¹. "Ὡ πόσον ἀξιοθαύμαστος εἶναι ἡ νέα ἔκφρασις! "Ὡ πόσον παράδοξος εἶναι ἡ σύνθεσις! Ὁ ὑπάρχων δημιουργεῖται, ὁ ἀδημιούργητος πλάθεται, καὶ ὁ ἀπεριόριστος περιορίζεται διὰ μέσου τῆς νοερᾶς ψυχῆς, ἡ ὁποία μεσιτεύει εἰς τὴν θεότητα καὶ διὰ μέσου τῆς ὑλικῆς φύσεως τῆς σαρκός. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δίδει τὸν πλοῦτον, γίνεται πτωχός· διότι γίνεται πτωχός κατὰ τὸ ὅτι παίρνει τὴν σάρκα μου, διὰ νὰ γίνω ἐγὼ πλούσιος μὲ τὴν θεότητά του. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος εἶναι γεμᾶτος ἀδειάζει· διότι ἀδειάζει ἀπὸ τὴν δόξαν του

Ἴν' ἐγὼ τῆς ἐκείνου μεταλάβω πληρώσεως. Τίς ὁ πλοῦτος τῆς ἀγαθότητος; Τί τὸ περὶ ἐμὲ τοῦτο μουσῆριον; Μετέλαβον τῆς εἰκόνας καὶ οὐκ ἐγύλαξα μεταλαμβάνει τῆς ἐμῆς σαρκός, ἵνα καὶ τὴν εἰκόνα σώσῃ καὶ τὴν σάρκα ἀθανάτισῃ. Δευτέ-
 5 ραν κοινωνοῦ κοινωνίαν, πολὺ τῆς προτιέρας παραδοξοτιέραν ὄρω τότε μὲν τοῦ κρείττονος μετέδωκε, νῦν δὲ μεταλαμβάνει τοῦ χειρόνος. Τοῦτο τοῦ προτιέρου θεοειδέστερον τοῦτο τοῖς νοῦν ἔχουσιν ὑψηλότερον.

14. Πρὸς ταῦτα τί γασιν ἡμῖν οἱ συκοφάνται, οἱ πικροὶ
 10 τῆς Θεότητος λογισθαί, οἱ κατήγοροι τῶν ἐπαινουμένων, οἱ σκοτεινοὶ περὶ τὸ φῶς, οἱ περὶ τὴν σοφίαν ἀπαίδευτοι, ἕπερ ὧν Χριστὸς δωρεὰν ἀπέθανε, τὰ ἀχάριστα κτίσματα, τὰ τοῦ Πονηροῦ πλάσματα; Τοῦτο ἐγκυλεῖς Θεῶ, τὴν εὐεργεσίαν; Διὰ τοῦτο μικρός, διὲ διὰ σὲ ταπεινός; "Οὐ ἐπὶ τὸ πλανώμε-
 15 νον ἦλθεν ὁ ποιμὴν ὁ καλός, ὁ ἰθεὶς τὴν ψυχὴν ἕπερ τῶν προβάτων, ἐπὶ τὰ ὄρη καὶ τοὺς βουνούς, ἐφ' ὧν ἐθυσίαζες, καὶ πλανώμενον εἶρε, καὶ εὐρόν ἐπὶ τῶν ὄμων ἀνέλαβεν, ἐφ' ὧν καὶ τὸ ξύλον, καὶ λαθὼν ἐπανήγαγεν ἐπὶ τὴν ἄνω ζώην, καὶ ἀναγαγὼν τοῖς μένουσι συνηρίθμησεν; "Οὐ λύχνον
 20 ἦψε τὴν ἐανοῦ σάρκα καὶ τὴν οἰκίαν ἐσάρωσε (τῆς ἀμωρίας τὸν κόσμον ἀποκαθαίρων) καὶ τὴν δραχμὴν ἐζήτησε, τὴν βασιλικὴν εἰκόνα συγκεχωσμένην τοῖς πάθεσι, καὶ συγκαλεῖ τὰς γέλας ἀδιῶ δυνάμεις ἐπὶ τῇ τῆς δραχμῆς εὐφροσῆ καὶ κοινωνοὺς ποιεῖται τῆς εὐφροσύνης, ὡς καὶ τῆς οἰκονο-
 25 μίας μύστιδας πεποίητο; "Οὐ τῷ προσδρόμῳ λύχνῳ τὸ φῶς

42. Κατὰ τὴν δημιουργίαν ἔδωσε τὸ «κατ' εἰκόνα» ἐνῶ κατὰ τὴν γέννησιν παίρνει τὴν σάρκα.

43. Ἰω. 10, 11.

44. Βλέπε τὴν παραβολὴν τοῦ ἀπολωλότος προβάτου καὶ τῆς ἀπολεσθείσης δραχμῆς εἰς τὸν Λουκᾶν 15, 4-10.

45. Ὡσ. 4, 13.

δι' ὀλίγον καιρόν, διὰ τὰ γευθῶ* ἐγὼ τὴν πληρότητα σου. Ποῖος εἶναι ὁ πλοῦτος τῆς ἀγαθότητος; Ποῖον εἶναι τὸ μυστήριον τὸ ὁποῖον μὲ περιβάλλει; Ἔλαβα τὴν θεῖαν εἰκόνα καὶ δὲν τὴν ἐφύλαξα. Παίρνει τὴν σάρκα μου, καὶ διὰ τὰ διατηρήσῃ τὴν εἰκόνα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ κάμη ἀθάνατον τὴν σάρκα. Ἔρχεται εἰς δευτέραν συνάφειαν πολὺ πρὸ παράδοξον ἀπὸ τὴν πρώτην, καθόσον, τότε μὲν ἔδωκε τὸ καλύφρον, ἰώρα δὲ παίρνει τὸ χειρότερον⁴². Αὐτὸ εἶναι ἀκόμη πρὸ ταιριασιῶν εἰς τὸν Θεόν, αὐτὸ εἶναι, δι' ὅσους διαθέτουν κρίσιν, ἀκόμη πρὸ ὑψηλόν.

14. Τί θὰ μᾶς εἶπουν δι' αὐτὰ οἱ συκοφάνται, οἱ πικρόχολοι ἐλεγκταὶ τῆς θεότητος, οἱ κατήγοροι ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἐπαινοῦνται, οἱ σκοτεινοὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸ φῶς, οἱ ἀστοιχείωτοι ἐν σχέσει πρὸς τὴν σοφίαν, ἐκείνοι χάριν τῶν ὁποίων ἀπέθανεν ὁ Χριστὸς χωρὶς τὰ ζητήσῃ ἀντάλλαγμα, τὰ ἀχάριστα δημιουργήματα, τὰ πλάσματα τοῦ πονηροῦ; Κατηγορεῖς τὸν Θεὸν διὰ τὴν εὐεργεσίαν του; Τὸν κατηγορεῖς ὡς μικρὸν ἐπειδὴ ἐταπεινώθη πρὸς χάριν σου; Τὸν κατηγορεῖς ἐπειδὴ εἶναι ὁ καλὸς ποιμὴν, ὁ ὁποῖος δίδει τὴν ψυχὴν του διὰ τὰ πρόβατα⁴³, πού ἦλθε πρὸς τὸ πρόβατον τὸ ὁποῖον εἶχε χαθῆ⁴⁴, ἐπάνω εἰς τοὺς λόφους καὶ τὰ βουνὰ εἰς τὰ ὁποῖα ἐλάτρευες τοὺς θεοὺς⁴⁵, καὶ ἀφοῦ τὸ βρῆκε τὸ σήκωσε ἐπάνω εἰς τοὺς ὄμους του, ἐπάνω εἰς τοὺς ὁποίους ἐσήκωσε καὶ τὸν σταυρόν, καὶ τὸ ἐπανάφερεν εἰς τὴν οὐρανίαν ζωὴν καὶ τὸ ἔβαλε μαζὶ μὲ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἶχαν μείνει ἐκεῖ; Τὸν κατηγορεῖς ἐπειδὴ ἵναψε λύχνον, τὴν ἰδίαν τὴν σάρκα του, καὶ ἐσκούπισε τὴν οἰκίαν (καθαρίζων τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν) καὶ ἀνεζήτησε τὴν δραχμὴν, τὴν εἰκόνα δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ, ἢ ὁποῖα εἶχε κατακωνιασθῆ ἀπὸ τὰ πάθη, καὶ ἐπειδὴ συγκεντρώνει διὰ τὴν εὐρεσιν τῆς δραχμῆς τὰς φιλικὰς πρὸς αὐτὸν δυνάμεις, τὰς ὁποίας εἶχε μύσει καὶ εἰς τὸ μυστήριον τῆς σωτηρίας καὶ τὰς κάνει μετόχους τῆς χαρᾶς του; Τὸν κατηγορεῖς ἐπειδὴ τὸν λύχνον, ὁ ὁποῖος ἐτοιμάζει τὸν δρό-

ἀκολουθεῖ τὸ ὑπέρολαμπρον, καὶ τῇ φωτῇ ὁ Λόγος, καὶ τῷ
 νημφαγωγῷ ὁ νημφίος, κατασκευάζονται Κυρίῳ λαὸν περιού-
 σιον καὶ προκαθαίροντι ἐπὶ τὸ Πνεῦμα διὰ τοῦ ὕδατος; Ταῦ-
 5 τα ἐγκαλεῖς τῷ Θεῷ; Διὰ ταῦτα ὑπολαμβάνεις χεῖρονα, ὅ-
 τι λεπτίῳ διαζώννυται καὶ νίπτει τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν
 καὶ δείκνυσιν ἀρίστην ὁδὸν ἠρώσεως, τὴν ταπεινώσιν; Ὅτι
 διὰ τὴν συγκύπτουσαν χαμαὶ ψυχὴν ταπεινοῦται, ἵνα καὶ συν-
 ανηρώσῃ τὸ κάτω νεῦρον ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας; Ἐκεῖνο δὲ πῶς
 οὐ κατηγορεῖς, ὅτι καὶ μετὰ τελωνῶν ἐσθίει καὶ παρὰ τε-
 10 λῶναις, καὶ μαθητεύει τελῶνας, ἵνα καὶ αὐτός τι κερδά-
 ρῃ; Τί τοῦτο; Τὴν τῶν ἁμαρτωλῶν σωτηρίαν εἰ μὴ καὶ τὸν
 ἱατρὸν αἰτιῶτό τις, ὅτι συγκύπτει ἐπὶ τὰ πάθη, καὶ δυσω-
 δίας ἀρέχεται, ἵνα δῶ τὴν ὑγίειαν τοῖς κάμνουσι καὶ τὸν ἐ-
 πικλινόμενον θόθρω διὰ φιλανθρωπίαν, ἵνα τὸ ἐμπεπωκὸς
 15 κτῆρος, κατὰ τὸν νόμον, ἀνασώσῃται.

15. Ἀπειτάλη μὲν, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος (διπλοῦς γὰρ
 ἦν), ἐπεὶ καὶ ἐκοπίασε καὶ ἐλείνησε καὶ ἐδίηψε καὶ ἠγω-
 νίασε καὶ ἐδάκρυσε νόμῳ γύσεως. Εἰ δὲ καὶ ὡς Θεός, τί
 τοῦτο; Τὴν εὐδοκίαν τοῦ Πατρὸς ἀποστολήν εἶναι νόμισον,
 20 ἐφ' ὃν ἀναφέρει τὰ ἑαυτοῦ, καὶ ὡς ἀρχὴν τιμῶν ἄχρονον,
 καὶ τοῦ μὴ δοκεῖν εἶναι ἀντίθεος. Ἐπεὶ καὶ παραδεδοῦναι
 λέγεται, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν παραδεδωκέναι γέγραπται καὶ ἐγγη-
 γέρθῃ παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ ἀνειληφθῆναι, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν

46. Ὁ Θεολόγος ἀναφέρεται ἐνταῦθα εἰς τὸν Ἰωάννην τὸν Πρό-
 δρομον καὶ Βαπτιστήν.

47. Ἰω. 13, 4.

48. Λουκᾶ 5, 27 ε.

49. Δευτερον. 22, 4, ὅπου ὁμοίως ἀναφέρεται ζῶον «πεπτωκὸς ἐν τῇ
 ὁδῷ». Περὶ προβάτου πεσόντος εἰς «βόθρινον» ἀναφέρει ὁ Κύριος εἰς
 τὴν ὁμίλιαν του περὶ τῆς ἀργίας τοῦ Σαββάτου κατὰ τὴν θεραπείαν
 τοῦ ἔξηραμένην ἔχοντος τὴν χεῖρα (Ματθ. 12, 11). Ὁ Θεολόγος κάνει
 ἐδῶ συνδυασμὸν τῶν δύο χωρίων.

50. «Εὐδοκία» εἶναι ἡ βούλησις, ἡ θέλησις τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν σωτη-
 ρίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία ἐπραγματοποιήθη διὰ τῆς ἐνανθρωπήσε-
 ως τοῦ Κυρίου.

μον, καὶ ὁ ὁποῖος ἐτοιμάζει εἰς τὸν Κύριον λαὸν ἐκλεκτὸν καὶ καθαρίζει καὶ προετοιμάζει διὰ τὸ Πνεῦμα μὲ τὸ ὕδωρ⁴⁶, τὸν ἀκολουθεῖ τὸ ὑπέρλαμπρον φῶς, τὴν φωνὴν τὴν ἀκολουθεῖ ὁ Λόγος καὶ τὸν ὁδηγὸν τοῦ νυμφίου ὁ νυμφίος; Δι' αὐτὰ κατηγορεῖς τὸν Θεόν; Δι' αὐτὰ τὸν θεωρεῖς κατώτερον, ἐπειδὴ βάζει εἰς τὴν μέσην του τὴν ποδιὰν καὶ πλύνει τὰ πόδια τῶν μαθητῶν του⁴⁷ καὶ δείχνει τὸν καλύτερον τρόπον νὰ ὑψωθῆ κανεὶς, δηλαδὴ τὴν ταπεινώσιν; Ἐπειδὴ ταπεινώνεται χάριν τῆς ψυχῆς ἢ ὁποία ἔχει κυρτώσει πρὸς τὰ κάτω, διὰ νὰ ἀνυψώσῃ μαζί του ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κλίνει πρὸς τὰ κάτω ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν; Πῶς δὲ δὲν τὸν κατηγορεῖς διὰ τὸ ὅτι γευματίζει μὲ τελῶνας⁴⁸ καὶ εἰς τὰς οἰκίας τελωνῶν, καὶ ὅτι κάνει μαθητὰς του τελῶνας, διὰ νὰ κερδίσῃ καὶ αὐτὸς κάτι; Τί δηλαδὴ; Τὴν σωτηρίαν τῶν ἁμαρτωλῶν. Ὡσὼν νὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ κατηγορήσῃ τὸν ἰατρόν, ἐπειδὴ σκύβει μὲ κατανόησιν ἐπάνω εἰς τὰς πληγὰς, καὶ ἀνέχεται τὴν δυσωδίαν, διὰ νὰ δώσῃ τὴν ὑγείαν εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀσθενοῦν, ἢ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἀπὸ εὐσπλαγχνίαν σκύβει ἐπάνω ἀπὸ τὸν βόθρον διὰ νὰ βγάλῃ ἀπ' ἐκεῖ τὸ ζῶον τὸ ὁποῖον ἔχει πέσει⁴⁹ μέσα, ὅπως λέγει ὁ νόμος.

15. Ἀπεστάλη μὲν, ἀλλὰ ὡς ἄνθρωπος (ἐπειδὴ ἦτο διπλοῦς τὴν φύσιν), ἐπειδὴ καὶ ἔνιωσε κούρασιν καὶ ἐπίνασε καὶ ἐδίψασε καὶ ἐδάκρυσε κατὰ τοὺς φυσικοὺς νόμους. Ἐὰν δὲ ἐστάλη καὶ ὡς Θεός, τί σὲ ἐνοχλεῖ αὐτό; Τὴν θέλησιν⁵⁰ τοῦ Πατρὸς, ἀπὸ τὸν ὁποῖον προέρχεται, καὶ τὸν ὁποῖον ἡμεῖς ὡς ἀρχὴν ἄχρονον, νὰ τὴν θεωρῆς ὡς ἀποστολήν, καὶ νὰ μὴν πισεύῃς ὅτι εἶναι κάτι τὸ ἀταίριαστον διὰ Θεόν. Ἐπειδὴ λέγεται καὶ ὅτι ἔχει παραδοθῆ, ἀλλὰ ἔχει γραφῆ ἐπίσης ὅτι ἔχει παραδώσει τὸν ἑαυτὸν του. Καὶ ὅτι ἔχει ἀνασιηθῆ ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ ἔχει ἀναληφθῆ, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἔχει ἀνασιήσει τὸν ἑαυτὸν του καὶ ὅτι θά ἔλθῃ πάλιν. Ἐκεῖνα προέρχονται ἀπὸ τὴν θέλησιν τοῦ Πατρὸς,

ἀνεοτακέναι καὶ ἀνεληλυθέναι πάλιν. Ἐκεῖνα τῆς εὐδοκίας, ταῦτα τῆς ἐξουσίας. Σὺ δὲ τὰ μὲν ἐλαττωῦντα λέγεις, τὰ ὑπεροῦντα δὲ παρατρέχεις· καὶ οὕτω μὲν ἔπαυε, λογιζῆντι δὲ ἐκῶν, οὐ προσιδήης. Οἷα πάσχει καὶ νῦν ὁ Λόγος! Ὑπὸ μὲν 5 τῶν, ὡς Θεός, τιμᾶται καὶ συναλείφεται ὑπὸ δὲ τῶν, ὡς σὰρξ ἀτιμάζεται καὶ χωρίζεται. Τίσιν ὀργισθῆναι πλέον; Μᾶλλον δὲ τίσιν ἀγῆ; Τοῖς συναίροισι κακῶς ἢ τοῖς τέμνονοις; Καὶ γὰρ κἀκείνους διαιρεῖν ἔδει καὶ τούτους συνάπτειν τοὺς μὲν τῷ ἀριθμῷ τοὺς δὲ τῇ Θεότητι. Προσκοπτεῖς τῇ σαρκί; 10 Τοῦτο καὶ Ἰουδαῖοι. Ἡ καὶ Σαμαρείτην ἀποκαλεῖς; Καὶ τὸ ἐξῆς σιωπήσομαι. Ἀπιστεῖς τῇ Θεότητι; Τοῦτο οὐδὲ οἱ δαίμονες. Ὡ καὶ δαιμόνων ἀπιστότερε καὶ Ἰουδαίων ἀγνωμονέστερε! Ἐκεῖνοι τὴν τοῦ Υἱοῦ προσηγορίαν δημοτικίας φωνῆν ἐνόμισαν· οἳ τοὶ τὸν ἐλαύνοντα Θεὸν ἤδεσαν. Ἐπείδοντο 15 γὰρ ἐξ ὧν ἔπαυον. Σὺ δὲ οὐδὲ τὴν ἰδιότητα δέχῃ, οὐδὲ ὁμολογεῖς τὴν Θεότητα. Κρεῖττον ἦν σοι περιτειμηθῆναι καὶ δαιμονῶν, ἢ εἶπω τι καὶ γελοίως, ἢ ἐν ἀκροβυσσίᾳ καὶ ἑγγύῃ διακεῖσθαι ποτηρῶς καὶ ἀθέως.

16. Μικρὸν μὲν οὖν ὑστερον ὄψει καὶ καθαιρόμενον Ἰη-
20 σοῦν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ τὴν ἐμὴν κάθαρσιν· μᾶλλον δὲ ἀγνίζοντα τῇ καθάρσει τὰ ὕδατα (οὐ γὰρ δι) αὐτὸς ἐδεῖτο καθάρσεως,

51. Ὁ Θεολόγος ἐννοεῖ τὴν διάκρισιν τῶν τριῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τὴν ἔνωσιν Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Λόγου καὶ στρέφεται κατὰ τῶν ἀρνούμενων τὴν τριαδικότητα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἔνωσιν τῆς θείας καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως.

52. Σὲ ἐμποδίζει δηλαδή ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, τὴν ὁποίαν προσέλαβεν ὁ Λόγος, διὰ τὰ τὸν δεχθῆς ὡς Θεόν;

53. Ἰω. 8, 48: «ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ εἶπον αὐτῷ· οὐ καλῶς λέγομεν ἡμεῖς ὅτι Σαμαρείτης εἶ σὺ...».

54. Ἀναφέρεται προφανῶς ὁ Θεολόγος εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ προηγουμένου χωρίου (Ἰω. 8, 48): «...καὶ δαιμόνιον ἔχεις;», τὴν ὁποίαν δὲν ἠθέλε κἄν γὰ ἀναφέρειν, ἐπειδὴ τὴν θεωροῦσε μεγάλην ἀσέβειαν.

55. «Πρὸς αὐτοὺς» θὰ ἔπρεπε γὰρ συμπληρώσωμεν. Ὅτι δηλαδή ὁ Κύριος ὡς «εἷος» Πατρὸς τὸν ὁποῖον ἀγνοοῦσαν ἦταν μόνον ἀνθρώπος ὡς καὶ αὐτοί. Οἱ Ἰουδαῖοι ἐπειδὴ ἀγνοοῦσαν τὸν Πατέρα, ὡς

αὐτὰ ἀπὸ τὴν δύναμιν του. Σὺ δὲ τὰ μὲν πρῶτα τὰ θεωρεῖς μειωτικά, τὰ δὲ ἄλλα, τὰ ὁποῖα ἐξυψώνουν, τὰ παραβλέπεις. Καὶ τὸ ὅτι μὲν ἔπαθε, τὸ ὑπολογίζεις. Τὸ ὅτι δὲ ἔπαθε μὲ τὴν θέλησίν του, δὲν τὸ ἀναφέρεις. Τί παθαίνει ἀκόμη καὶ τώρα ὁ Λόγος! Ἐκ τῶν ἄλλων μὲν τιμᾶται ὡς Θεὸς καὶ ταυτίζεται μὲ αὐτόν, ἀπὸ ἄλλων δὲ περιφρονεῖται, ἐπειδὴ εἶναι ἄνθρωπος, καὶ χωρίζεται ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἐναντίον ποίων νὰ ὀργισθῇ περισσότερο; Ἡ, καλύτερα, ποίους νὰ συγκωρήσῃ; Ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐνώνουν λανθασμένα, ἢ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι χωρίζουν; Διότι καὶ ἐκεῖνοι ἔπρεπε νὰ διαχωρίζουν καὶ τοῦτοι νὰ ἐνώνουν· οἱ μὲν μὲ τὸν ἀριθμόν, οἱ δὲ μὲ τὴν Θεότητα⁵¹. Ἐμποδίζεσαι ἀπὸ τὴν σάρκα⁵²; Αὐτὸ κάνουν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι. Μήπως τυχόν τὸν ὀνομάζεις καὶ Σαμαρείτην⁵³; Τὴν συνέχειαν ὅμως δὲν θὰ τὴν ἀναφέρω⁵⁴. Δὲν πιστεύεις εἰς τὴν Θεότητα; Αὐτὸ δὲν συμβαίνει οὔτε μὲ τοὺς δαίμονας. Δύστυχε, πόσο πιὸ ἄπιστος εἶσαι ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοὺς δαίμονας, καὶ πόσο πιὸ ἀχάριστος ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους! Ἐκεῖνοι τὴν ὀνομασίαν τοῦ Υἱοῦ τὴν ἐθεώρησαν ὡς ἔκφρασιν ἰσοτιμίας⁵⁵, διότι δὲν ἐγνώριζαν ἀκόμη τὸν Θεόν ὁ ὁποῖος τὸν εἶχε στείλει. Διότι ἐπίστευαν μόνον ἀφοῦ ἐπάθαιναν. Σὺ δὲ δὲν δέχεσαι οὔτε τὴν ἰσότητα, οὔτε καὶ ἀναγνωρίζεις τὴν Θεότητα. Θὰ ἦταν καλύτερα διὰ σὲ νὰ εἶσαι περιτετημημένος καὶ νὰ εὐρίσκεισαι ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ δαίμονος, διὰ νὰ ἐκφρασθῶ κατὰ τρόπον ἀστεῖον, παρὰ νὰ κατέχεσαι ἀπὸ πονηρίαν καὶ ἀθείαν, ἐνῶ εἶσαι ὑγιής καὶ ἀπερίτμητος.

16. Μετ' ὀλίγον δὲ θὰ ἴδῃς τὸν Ἰησοῦν νὰ καθαρίζεται εἰς τὸν Ἰορδάνην⁵⁶ ὅπως καθαρίζομαι καὶ ἐγώ, ἢ, καλύτερα, νὰ ἐξαγνίζῃ μὲ τὴν κάθαρσίν του τὰ νερά (διότι δὲν εἶχεν ἀνάγκην καθαρισμοῦ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος σηκώνει τὴν

λέγει ἀμέσως παρακάτω ὁ Γρηγόριος, καὶ ὅπως εἶπε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος (οὔτε ἐμὲ οἴδατε οὔτε τὸν πατέρα μου· Ἰω. 8, 19), ἐθεωροῦσαν τὸν Κύριον ἄνθρωπον ὁμοιον πρὸς αὐτούς.

56. Ματθ. 3, 13.

ὁ αἵρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου), καὶ σχιζομένους τοὺς οὐ-
 ρανοὺς καὶ ὑπὸ τοῦ συγγενοῦς Πνεύματος μαρτυρούμενον καὶ
 πειραζόμενον καὶ νικῶντα, καὶ ὑπὸ ἀγγέλων ὑπηρετούμενον
 καὶ θεραπεύοντα πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν, καὶ ζω-
 5 ποιῶντα νεκροὺς (ὡς ὄφελόν γε καὶ σὲ τῇ κακοδοξίᾳ γενε-
 κρωμένον), καὶ δαίμονας ἀπελαύνοντα, τὰ μὲν δι' ἑαυτοῦ,
 τὰ δὲ διὰ τῶν μαθητῶν. Καὶ ἄρτοις ὀλίγοις τρέφοντα μυριάδας,
 καὶ πεζεύοντα πέλαγος, καὶ προδιδόμενον, καὶ σταυρούμενον
 καὶ οὐσταυροῦντα τὴν ἐμὴν ἁμαρτίαν Ὡς ἀμνὸν προσαγόμενον
 10 καὶ ὡς ἱερέα προσάγοντα, ὡς ἄνθρωπον θαπτόμενον καὶ ὡς
 Θεὸν ἐγειρόμενον, εἶτα καὶ ἀνερχόμενον καὶ ἦξοντα μετὰ
 τῆς ἑαυτοῦ δόξης. Πόσαι μοι πανηγύρεις καθ' ἕκαστον τῶν
 τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων! Ὡν ἀπάντων κεφάλαιον ἐν ἡ ἐμῇ
 τελείωσις καὶ ἀνάπλασις καὶ πρὸς τὸν πρῶτον Ἀδὰμ ἐπάνο-
 15 δος.

17. Νυνὶ δέ μοι δέξαι τὴν κῆρσιν καὶ προσκίρτησον εἰ
 καὶ μὴ ὡς Ἰωάννης ἀπὸ γαστροῦ ἀλλ' ὡς Λαβὶδ ἐπὶ τῇ κα-
 ταπάσει τῆς κιβωτοῦ. Καὶ τὴν ἀπογραφὴν αἰδέσθητι, δι' ἣν
 εἰς οὐρανοὺς ἐγράφησ· καὶ γέννησιν σεβάσθητι, δι' ἣν ἐλύ-
 20 θης τῶν δεσμῶν τῆς γεννήσεως· καὶ τὴν Βηθλεὲμ τίμησον
 τὴν μικρὰν, ἣ σε πρὸς τὸν παράδεισον ἐπανήγαγε· καὶ τὴν
 φάτιν προσκύνησον, δι' ἣν, ἄλογος ὢν, ἐτράφησ ὑπὸ τοῦ
 Λόγου. Γινῶθι «ὡς βοῦς τὸν κτησάμενον», Ἰσοάτας διακελεύε-
 ται σοι, «καὶ ὡς ὄνος τὴν φάτιν» τοῦ κυρίου αὐτοῦ». Εἰ τῶν
 25 καθαρῶν τις εἰ καὶ ἀπὸ τὸν νόμον καὶ μηρुकισμὸν ἀναγόν-
 των τοῦ λόγου, καὶ πρὸς θυσίαν ἐπιτηδείων εἶτε τῶν ἀκα-

57. Ματθ. 1, 41.

58. Β' Βασ. 6, 12 ἔ.

59. Λουκᾶ 2, 1 ἔ.

1. 3.

ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου), καὶ νὰ ἀνοίγουν οἱ οὐρανοί, νὰ μαρτυρῇ δι' αὐτὸν τὸ ὁμοίον του Πνεῦμα, νὰ δέχεται πειρασμούς καὶ νὰ τοὺς νικᾷ, νὰ ὑπηρετῆται ἀπὸ ἀγγέλους καὶ νὰ θεραπεύῃ κάθε ἀσθένειαν καὶ κάθε ἀδυναμίαν, νὰ διδῇ ζωὴν εἰς τοὺς νεκροὺς (πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶθε νὰ συνέβαινε καὶ εἰς σὲ ὁ ὁποῖος ἔχεις νεκρωθῆ ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν), νὰ ἐκδιώκῃ τοὺς δαίμονας, ἄλλοτε μὲν ὁ ἴδιος, ἄλλοτε δὲ διὰ μέσου τῶν μαθητῶν του. Καὶ νὰ τρέφῃ μὲ ὀλίγα ψωμιὰ χιλιάδας ἀνθρώπων, νὰ περιπατῆ ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν, νὰ προδίδεται, νὰ σταυρώνεται καὶ νὰ σταυρῶνῃ μαζί τὴν ἀμαρτίαν μου. Νὰ προσφέρεται θυσία σὰν ἀμνὸς καὶ νὰ προσφέρῃ θυσίαν σὰν ἱερεὺς, νὰ θάπτεται σὰν ἄνθρωπος καὶ νὰ ἀνασταίνεται σὰν Θεός, νὰ ἀνεβαίνῃ ἐν συνεχείᾳ εἰς τοὺς οὐρανοὺς διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ μὲ ὄλην του τὴν δόξαν. Πόσαι ἑορταὶ ὑπάρχουν κάθε ἡμέραν δι' ἐμὲ ἀπὸ τὰ μυστήρια τοῦ Χριστοῦ! Σκοπὸς δὲ μοναδικὸς ὄλων αὐτῶν εἶναι ἡ τελειοποίησις καὶ ἡ ἀναδημιουργία μου καὶ ἡ ἐπιστροφή μου εἰς τὴν ἀρχικὴν κατάστασιν τοῦ Ἀδάμ.

17. Τώρα δὲ δέξου μαζί μου τὴν κυοφορίαν καὶ σκίρτησε ἀπὸ καρὰν, ἂν ὄχι ὅπως ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τὴν κοιλίαν⁵⁷, τοῦλάχιστον ὅπως ὁ Δαβὶδ μετὰ τὴν τοποθέτησιν τῆς κιβωτοῦ εἰς τὴν θέσιν τῆς⁵⁸. Καὶ νὰ σεβασθῆς τὴν ἀπογραφὴν⁵⁹, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφης εἰς τοὺς οὐρανοὺς· καὶ νὰ σεβασθῆς τὴν γέννησιν χάρις εἰς τὴν ὁποίαν ἐλύθης ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς γεννήσεως· καὶ νὰ τιμήσῃς τὴν μικρὰν Βηθλεέμ, ἡ ὁποία σὲ ἐπανάφερεν εἰς τὸν παράδεισον· καὶ νὰ προσκυνήσῃς τὴν φάτιν, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν, ἐνῶ δὲν εἶχες τὴν καθοδήγησιν τοῦ λογικοῦ, ἐτράφης ἀπὸ τὸν Λόγον. «Γνώρισε, ὅπως ὁ βοῦς, τὸν κύριόν σου», σοῦ παραγγέλλει ὁ Ἰησοῦς, «καὶ ὅπως ὁ ὄνος τὸ παχνὶ τοῦ κυρίου του»⁶⁰. Ἄν εἴσαι ἀπὸ τοὺς καθαρούς, οἱ ὁποῖοι σέβονται τὸν νόμον καὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὸ νὰ ἐπαναλαμβάνουν σὰν μηρυκαστικὰ τοὺς λόγους του καὶ εἶναι ἐπιδέξιοι εἰς τὴν προσφορὰν θυ-

θάριων τέως και ἀδρώτων και ἀθύτων και τῆς ἐθνικῆς
 μερίδος. Μετὰ τοῦ ἀσιτέρος δράμε και μετὰ Μάγων δωρο-
 φόρησον, χρυσόν και λίβανον και σμόρναν, ὡς βασιλεῖ, και
 ὡς Θεῶ, και ὡς διὰ σὲ νεκρῶ. Μετὰ ποιμένων δόξασον, μετὰ
 5 ἀγγέλων ὑμῆησον, μετὰ ἀρχαγγέλων χόρευσον. Ἔστω κοινή
 πανήγυρις οὐρανίων και ἐπιγείων δυνάμεων. Πείδομαι γάρ
 κάκεινας συναγάλλεοθαι και ουμπανηγυρίζειν σήμερον, εἴπερ
 εἰσὶ φιλόανθρωποι και φιλόθεοι, ὥσπερ ἄς Δαβὶδ εἰσάγει
 μετὰ τὸ πάθος συνανιούσας Χριστιῶ και προσουπανιώσας και
 10 διακελευομένας ἀλλήλαις τὴν τῶν πυλῶν ἔπαροι.

18. Ἐν μίσησον τῶν περὶ τὴν Χριστοῦ γένναν, τὴν Ἡ-
 ρώδου παιδοκτονίαν· μᾶλλον δὲ και ταύτην αἰδέσθητι, τὴν ἡ-
 λικιωῶν Χριστοῦ θυσίαν, τοῦ καινοῦ σφαγίου προθυομένην.
 Ἄν εἰς Αἴγυπτον φεύγη, προθύμως συμφυγαδεύθητι. Καλὸν
 15 ἰῶ Χριστιῶ συμφεύγειν διωκομένῳ. Ἄν ἐν Αἰγύπτῳ βρα-
 δύνη, κάλεσον αὐτὸν ἐξ Αἰγύπτου, καλῶς ἐκεῖ προσκυνούμε-
 ρον. Διὰ πασῶν ὄδων ἀμέμπτως τῶν ἡλικιωῶν Χριστοῦ και
 δυνάμεων, ὡς Χριστοῦ μαθητῆς. Ἀγνίσθητι, περιμήθητι,
 περιελῶ τὸ ἀπὸ γενέσεως κάλυμμα. Μετὰ τοῦτο δίδαξον ἐν
 20 ἰῶ ἱερῶ, τοὺς θεοκαπήλους ἀπέλασον· λιθάσθητι, ἂν τοῦτο
 δέη παθεῖν· λήσῃ τοὺς βάλλοντας, εὐ οἶδα, φεύξῃ και διὰ
 μέσου αὐτῶν, ὡς Θεός. Ὁ Λόγος γὰρ οὐ λιθάζεται. Ἄν Ἡ-
 ρώδη προσαχθῆς, μηδὲ ἀποκριθῆς τὰ πλείω. Αἰδεσθήσεται
 σου και τὴν σιωπὴν πλέον ἢ ἄλλων τοὺς μακροὺς λόγους. Ἄν

σιῶν, ἥ ἂν εἶσαι ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἦσαν κάποτε ἀκάθαρτοι καὶ δὲν εἶχαν δικαίωμα νὰ φάγουν ἀπὸ τὰ ἅγια, οὔτε νὰ θυσιάσουν, καὶ ἀνῆκαν εἰς τὴν μερίδα τῶν εἰδωλολατρῶν, τρέξε μαζί με τὸν ἀστέρα καὶ φέρε δῶρα μαζί με τοὺς μάγους, χρυσὸν ὡσάν εἰς βασιλέα, λίβανον ὡσάν εἰς Θεὸν καὶ σμύρναν ὡσάν εἰς νεκρόν, ὁ ὅποιος ἀπέθανε πρὸς χάριν σου. Δόξασε μαζί με τοὺς ποιμένας, ὕμνησε μαζί με τοὺς ἀγγέλους, γίνου χορὸς δοξολογίας μαζί με τοὺς ἀρχαγγέλους. Ἄς εἶναι ἡ πανηγυρίς κοινὴ διὰ τὰς οὐρανίους καὶ διὰ τὰς ἐπιγείους δυνάμεις. Διότι πιστεύω ὅτι καὶ ἐκεῖναι ἀγάλλονται καὶ πανηγυρίζουν μαζί μας σήμερα, ἐφόσον εἶναι φίλοι τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ Θεοῦ, ὅπως τὰς παρουσιάζει ὁ Δαβὶδ νὰ ἀνεβαίνουν μετὰ τὸ πάθος μαζί με τὸν Χριστόν, νὰ τὸν προὔπαντοῦν καὶ νὰ παρακινή ἡ μία τὴν ἄλλην νὰ ἀνοίξουν τὰς πύλας²¹.

18. Ἐνα πρᾶγμα νὰ μισήσης ἀπὸ ὅσα σχετίζονται μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, τὸν φόνον τῶν νηπίων ἀπὸ τὸν Ἑρώδη· ἢ, καλύτερα, καὶ αὐτὴν νὰ τὴν σεβασθῆς ὡς θυσίαν συνομήλικον μετὰ τὸν Χριστόν, ἡ ὁποία προσφέρεται πρὶν ἀπὸ τὴν θυσίαν τοῦ νέου σφαγίου. Ἄν φεύγῃ εἰς τὴν Αἴγυπτον, φύγε καὶ σὺ μαζί του. Εἶναι καλὸν νὰ φεύγῃς μαζί με τὸν Χριστόν ὅταν διώκεται. Ἄν παραμένῃ πολὺ εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ λατρεύεται σωστὰ ἐκεῖ, κάλεσέ τον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Πέρασε χωρὶς μομφὴν ἀπὸ ὅλας τὰς ἡλικίας καὶ τὰς δυνάμεις τοῦ Χριστοῦ, ὡς μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ. Καθαρίσου, κάμε περιτομήν, ἀφαίρεσε τὸ κάλυμμα ποῦ ἔχεις ἀπὸ τὴν δημιουργίαν. Ὑστερα δίδαξε εἰς τὸ ἱερόν, διῶξε ἀπ' ἐκεῖ τοὺς ἐμπορευομένους τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, ἄφησε νὰ σὲ λιθοβολήσουν, ἂν θὰ πρέπει νὰ τὸ πάθῃς. Γνωρίζω καλά, ὅτι θὰ ξεφύγῃς ἀνάμεσα ἀπ' αὐτοὺς οἱ ὅποιοι σὲ λιθοβολοῦν ὡσάν Θεός. Διότι ὁ Λόγος δὲν λιθοβολεῖται. Ἄν σὲ ὀδηγήσουν ἐμπρὸς εἰς τὸν Ἑρώδη, μὴν τοῦ δώσης ἀπάντησιν εἰς τὰ περισσότερα. Θὰ σεβασθῇ τὴν σιωπὴν σου περισσότερο ἀπὸ

φραγελλωθῆς, καὶ τὰ λειπόμενα ζήτησον. Γεῦσαι χολῆς, διὰ
 τὴν γεῦσιν· ὄξος ποτίσθητι, ζήτησον ἐμπύσματα, δέξαι ῥαπί-
 σματα, κολαφίσματα· ἀκάνθαις σιεφανώθητι τῷ τραχεῖ τοῦ
 κατὰ Θεὸν βίου· περιβαλοῦ τὸ κόκκινον, δέξαι κάλαμον, προσ-
 5 κνήθητι παρὰ τῶν παιζόντων τὴν ἀλήθειαν. Τέλος συσταυ-
 ρώθητι, συννεκρώθητι, συντάφητι προθύμως, ἵνα καὶ συνα-
 νασιῆς καὶ συνδοξασθῆς καὶ συμβασιλεύσης, Θεὸν ὄρων ὕ-
 σσον ἐσί, καὶ δρώμενος, τὸν ἐν Τριάδι προσκυνούμενόν τε
 καὶ δοξαζόμενον, ὃν καὶ νῦν τρανοῦσθαι ἡμῖν εὐχόμεθα, ὅσον
 10 ἐφικτὸν τοῖς δεσμίοις τῆς σαρκός, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυ-
 ρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ὅσον θὰ σεβασθῇ τοὺς πολλοὺς λόγους τῶν ἄλλων. Ἄν σὲ μαστιγώσουν, ζήτησε νὰ ἐκτελέσουν ὀλόκληρη τὴν ποινήν. Φρόνισε νὰ γευθῆς χολήν, πῆς ξύδι, ζήτησε ἐμπυσιμούς, δέξου κτυπήματα καὶ ὕβρεις, στεφανώσου μὲ τὰ ἀγκάθια τοῦ δυσκόλου δρόμου τοῦ Θεοῦ, ἐνδύσου τὸ κόκκινον ἔνδυμα, δέξου τὸ καλάμι, ἄφησε νὰ σὲ προσκυνήσουν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι εἰρωνεύονται τὴν ἀλήθειαν. Τέλος, σταυρώσου μαζί μὲ τὸν Χριστόν, νεκρώσου μαζί του, κατέβα πρόθυμα μαζί του εἰς τὸν τάφον, διὰ νὰ ἀναστηθῆς καὶ μαζί του, διὰ νὰ δοξασθῆς καὶ νὰ βασιλεύσῃς μαζί του, βλέπων, ὅσον εἶναι δυνατόν καὶ ὅπως ἔμπορεῖς νὰ τὸν ἰδῆς, τὸν Θεὸν ὁ ὁποῖος προσκυνεῖται καὶ λατρεύεται ὡς Τριάς, καὶ ὁ ὁποῖος εὐχόμεθα νὰ φανερωθῇ καθαρὰ καὶ εἰς ἡμᾶς τώρα, ὅσον εἶναι αὐτὸ δυνατόν διὰ τοὺς αἰχμαλώτους εἰς τὴν σάρκα, διὰ τῆς χάριτος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΕΙΣ ΤΑ ΑΓΙΑ ΦΩΤΑ

1. Πάλιν Ἰησοῦς ὁ ἐμός, καὶ πάλιν μυστήριον. Μυστήριον οὐκ ἀπαιτηλὸν οὐδ' ἄκοσμον, οὐδὲ τῆς ἐλληνικῆς πλάνης καὶ μέθης (οὕτω γὰρ ἐγὼ καλῶ τὰ ἐκείνων σεμνά, οἶμαι δέ, καὶ τῶν εὖ φρονούντων ἕκαστος), ἀλλὰ μυστήριον ὑψηλὸν τε καὶ θεῖον, καὶ τῆς ἄνω λαμπρότητος πρόξενον. Ἡ γὰρ ἀγία τῶν Φώτων ἡμέρα, εἰς ἣν ἀφίγμεθα, καὶ ἣν εορτάζειν ἡξιώμεθα σήμερον, ἀρχὴν μὲν τοῦ τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ θάπτισμα λαμβάνει τοῦ ἀληθινοῦ φωτός, τοῦ φωτίζοντος πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον· ἐνεργεῖ δὲ τὴν ἐμὴν κάθαρσιν καὶ βοηθεῖ τῷ φωτί, ὃ παρ' αὐτοῦ λαβόντες ἄνωθεν ἀπ' ἀρχῆς, ἐκ τῆς ἀμαρτίας ἐξοφώσαμεν τε καὶ συνεχάμεν.

2. Τοιγαροῦν ἀκούσατε θείας φωνῆς, ἐμοὶ μὲν καὶ λίαν σφοδρῶς ἐνηχοῦσης, τῷ μύσῃ καὶ μυσταγωγῷ τῶν τοιούτων, εἶη δὲ καὶ ὑμῖν· «Ἐγὼ εἶμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου». Καὶ διὰ τοῦτο, «προσελθίτε πρὸς αὐτὸν καὶ φωτισθήτε καὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ καταιοχνῆθῃ», τῷ ἀληθινῷ φωτι σημειούμενα. Καιρὸς ἀναγεννήσεως· γεννηθῶμεν ἄνωθεν. Καιρὸς ἀναπλάσεως· τὸν πρῶτον Ἀδὰμ ἀναλάβωμεν. Μὴ μείνωμεν ὄπισθεν ἐσμέν, ἀλλ' ὄπισθεν ἡμεῖς γενώμεθα. «Τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ

1. Εἰς χειρόγραφα ἀπαντᾶται ἐπίσης ὁ τίτλος «εἰς τὸ ἅγιον θάπτισμα καὶ κατὰ δογματικῶν ἐλληνικῶν», ὃ ὁποῖος ἀποδίδει πιστὰ καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ λόγου, ὃ ὁποῖος στρέφεται κυρίως κατὰ τῆς εἰδωλολατρίας καὶ τῶν ἐμυστηρίων· τῆς μὲν τὴν εὐκαιρίαν τοῦ εορτασμοῦ τοῦ πραγματικοῦ μυστηρίου τῆς Βαπτίσεως τοῦ Κυρίου.

2. Ἰω. 1, 9.

3. Ἰω. 8, 12.

4. Ψαλμ. 33, 6.

ΕΙΣ ΤΑ ΑΓΙΑ ΦΩΤΑ'

1. Πάλιν ὁ Ἰησοῦς μου, καὶ πάλιν μυστήριον. Μυστήριον δὲ τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι οὔτε ψεύτικον οὔτε ἀπρεπές, οὔτε προέρχεται ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν πλάνην καὶ τὴν μέθην (διότι ἐγὼ ἔτσι ἀποκαλῶ τὰ τῆς λατρείας των καὶ νομίζω ὅτι αὐτὸ κάνει καὶ κάθε λογικὸς ἄνθρωπος), ἀλλὰ εἶναι μυστήριον καὶ θεῖον καὶ ὑψηλὸν καὶ δημιουργεῖ λαμπρότητα. Διώτι ἡ ἀγία ἡμέρα τῶν Φώτων, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχομεν φθάσει καὶ τὴν ὁποίαν ἔχομεν ἀξιωθῆ νὰ ἐορτάσωμεν σήμερα, ἔχει μὲν ὡς ἀρχὴν τὸ βάπτισμα τοῦ Χριστοῦ μου, τοῦ ἀληθινοῦ φωτός «τὸ ὁποῖον φωτίζει κάθε ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον»², πραγματοποιεῖ δὲ τὸν καθαρισμὸν μου καὶ βοηθεῖ τὸ φῶς τὸ ὁποῖον ἔχομεν λάβει ἀπὸ τὸν Θεὸν κατὰ τὴν δημιουργίαν καὶ τὸ ὁποῖον ἔχομεν κάνει νὰ σκοτεινιάσῃ καὶ νὰ ἀδυνατίσῃ.

2. Ἀκούσατε λοιπὸν τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία εἰς ἐμένα μὲν, τὸν ὁπαδὸν καὶ τὸν ἐξηγητὴν τῶν τοιούτων πραγμάτων, ἀκούγεται πολὺ δυνατὰ, μακάρι δὲ νὰ ἀκουσθῆ καὶ σὲ σᾶς: «Ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς τοῦ κόσμου»³ καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτόν «πλησιάσατέ τον καὶ πάρετε φῶς, καὶ τὰ πρόσωπά σας δὲν θὰ σκιασθοῦν ἀπὸ ἐντροπήν»⁴, ἔπειδι ἔχουν τὴν σφραγίδα τοῦ ἀληθινοῦ φωτός. Νά, εὐκαιρία ἀναγεννήσεως ᾧς γίνωμεν οὐράνιοι⁵. Νά, καιρὸς ἀναδημιουργίας ᾧς ξαναβροῦμε τὸν πρῶτον Ἀδάμ⁶. Νὰ μὴν μείνωμεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἴμεθα, ἀλλὰ νὰ γίνωμεν ἐκεῖνο τὸ

5. Πρὸβλ. Ἰω. 3, 3.

6. Τὸν Ἀδάμ δηλαδὴ ὅπως ἦτο πρὶν ἀπὸ τὴν παρακοὴν καὶ τὴν πτώσιν.

γαίνειν, τῷ βίῳ τούτῳ, καὶ τῷ σαρκίῳ. Καὶ ὑπὸ τῆς σκοτίας
 διώκεται μὲν, οὐ καταλαμβάνεται δέ, τῆς ἀντικειμένης λέγω
 δυνάμεως, τῷ φαινομένῳ μὲν Ἀδὰμ προσπηδῶσης ἐξ ἀναι-
 δείας, τῷ Θεῷ δὲ περιπιπούσης καὶ ἠτιωμένης· ἴν' ἡμεῖς
 5 τὸ σκοτίος ἀποθέμενοι, τῷ φωτὶ πλησιάζωμεν, εἶτα καὶ φῶς
 γενώμεθα τέλειον, τελείου φωτὸς γεννήματα. Ὁρᾶτε τῆς ἡ-
 μέρας τὴν χάριν; ὁρᾶτε τοῦ μοιτηρίου τὴν δύναμιν; Οὐκ ἀπο-
 γῆς ἤρθητε; οὐκ ἄνω τέθεισθε σαφῶς ὑψωθέντες ὑπὸ τῆς
 ἡμετέρας φωνῆς καὶ ἀναγωγῆς; Καὶ ἔτι μᾶλλον τεθήσεσθε,
 10 ἐπειδὴν εὐδοῶσι τὸν λόγον ὁ Λόγος.

3. Μὴ τις τοιαύτη κάθαρος νομικὴ καὶ οὐκ ὀδῆς, προσ-
 καιροῖς βρατίσμασιν ὠφελοῦσα καὶ σποδῶ δαμάλεως βρατί-
 ζουσα τοὺς κεκοινωμένους; μὴ τι τοιοῦτο μοιταγωγῶσιν
 "Ἕλληνες; οὐκ ἴσθης ἐμοὶ πᾶσα τελετὴ καὶ μοιτήριον, δαι-
 15 υόντων εὐρημα σκοτεινὸν καὶ διανοίας ἀνάπλασμα κακοδαίμο-
 νος, χρόνῳ βοηθούμενον καὶ μύθῳ κλεπτόμενον. Ἄ γὰρ ὡς
 ἀληθῆ προσκυνοῦσιν, ὡς μυθικὰ συγκαλύπτουσιν δέον, εἰ μὲν
 ἀληθῆ, μὴ μύθους ὀνομάζεσθαι, ἀλλ' ὅτι μὴ αἰσχροῖς δείκνυ-
 σθαι· εἰ δὲ ψευδῆ, μὴ θαυμάζεσθαι, μηδ' οὕτως ἱταμῶς ἐναν-
 20 τιοπάτας ἔχειν δόξας περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος· ὥσπερ ἐν
 ἀγορᾷ μειρακίων παίζοντι, ἢ ἀνδρῶν κακοδαιμόνων ὡς ἀ-
 ληθῶς, ἀλλ' οὐκ ἀνδράσι διαλεγόμενος νοῦν ἔχουσι, καὶ Λό-
 γου προσκυνηταῖς· κἂν τὴν ἔντεχρον ταύτην καὶ ὑπερῶν πι-
 θανότητα διαπτύωσιν.

7. Ἰω. 1, 5.

8. Ὁ Γρηγόριος ἐννοεῖ ἐνταῦθα τὸν πολέμιον τοῦ ἀγαθοῦ διάβολον.

9. Ὁ Θεολόγος ἐννοεῖ τὸν Χριστὸν τὸν ὁποῖον ὁ Σατανᾶς ἐθεώ-
 ρησεν ὡς ἄπλὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον καὶ ἐπροσπάθησε νὰ πειράξῃ.
 Προσέκρουσεν ὁμοῦς εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἐνίκηθη κατὰ κράτος. Βλέπει
 τοὺς πειρασμοὺς τοῦ Κυρίου εἰς Ματθαῖον (4, 1-11) καὶ Λουκᾶν (4,
 1-13).

ὁποῖον ἤμεθα κάποτε. «Τὸ φῶς φωτίζει μέσα εἰς τὸ σκοτάδι»⁷ μετὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ τὴν σάρκα. Καὶ τὸ καταδιώκει μὲν, ἀλλὰ δὲν κατορθώνει νὰ τὸ ἐξουδετερώσῃ τὸ σκοτάδι, ἢ ἐχθρική δηλαδὴ δύναμις⁸, ἢ ὁποῖα ἐπιτίθεται μὲν ἀπὸ θρασύτητα εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ὁμοιάζει πρὸς τὸν Ἄδὰμ, ἀλλὰ πέφτει ἐπάνω εἰς τὸν Θεὸν καὶ νικᾶται⁹, διὰ νὰ ρίπτωμεν ἀπὸ πάνω μας τὸ σκοτάδι καὶ νὰ πλησιάζωμεν πρὸς τὸ φῶς καὶ νὰ γινώμεθα τέλειον φῶς, τέκνα τελείου φωτός. Βλέπετε τὴν ὠραιότητα τῆς ἡμέρας; Βλέπετε τὴν δύναμιν τοῦ μυστηρίου; Δὲν ἔχετε ὑψωθῆ ἀπὸ τὴν γῆν; Δὲν ἔχετε τοποθετηθῆ καθαρὰ ἐπάνω, ἀφοῦ ἀνυψωθήκατε ἀπὸ τὴν φωνὴν καὶ τοὺς πνευματικούς μου λόγους; Θὰ τοποθετηθῆτε δὲ ἀκόμη ὑψηλότερα ὅταν θὰ ἔχη κάμει ὁ Λόγος νὰ ἀποδώσῃ καρποὺς ὁ Λόγος μου.

3. Μήπως ἢ τέτοια κάθαρσις εἶναι ὅπως ἐκείνη ἢ ὑποτυπώδης τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου, ἢ ὁποῖα ὠφελεῖ μετὰ ραντίσματα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν καὶ ραντίζει ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔχουν μολυνθῆ μετὰ σάχην ἀποτεφρωμένων μόσχων; Μήπως ἱεουργοῦν κάτι τέτοιο οἱ Ἕλληνες, τῶν ὁποίων ὄλαι αἱ τελεταὶ καὶ τὰ μυστήρια εἶναι δι' ἐμὲ ἀνόητος φλυαρία, σκοτεινὴ ἐφεύρεσις τῶν δαιμόνων καὶ δημιουργημάτων πονηροῦ νοῦ, τὸ ὁποῖον βοηθεῖται ἀπὸ τὸν χρόνον καὶ ἐξαπατᾷ μετὸν μῦθον; Διότι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα προσκυνοῦν ὡς ἀληθινὰ τὰ ἀποκρύπτουν. Θὰ πρέπει, ἂν μὲν εἶναι ἀληθινὰ, νὰ μὴν λέγωνται μῦθοι ἀλλὰ νὰ φανερώωνται διὰ νὰ ἀποδειχθῆ ὅτι δὲν εἶναι αἰσχρά, ἂν δὲ εἶναι ψεύτικα, νὰ μὴν τὰ θαυμάζουσιν καὶ νὰ μὴν παρουσιάζουσιν ἀναίσχυντα τοὺς πρὸ ἀντίθετους ἰσχυρισμούς διὰ τὸ ἴδιο πρᾶγμα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ γνῶρισμα ἐφήβων ὅταν παίζουν εἰς τὴν ἀγοράν, ἢ πραγματικὰ πονηρῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ὄχι καὶ ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι συζητοῦν μετὰ λογικούς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι προσκυνοῦν τὸν Λόγον, ἔστω καὶ ἂν ἀπορρίπτουσιν αὐτοὺς τοὺς περιτέχνους καὶ αἰσχροὺς ἰσχυρισμούς.

4. Οὐ Διὸς ταῦτα γοναὶ καὶ κλοπαί, τοῦ Κρητῶν τυράν-
 ρου, κἄν Ἕλληνες ἀπαρέσκονται οὐδὲ Κουρήτων ἤχοι καὶ
 κρότοι καὶ ὀρχήσεις ἔνοπλοι, θεοῦ κλαίοντος ἠχὴν οὐγκαλύ-
 πουσαι, ἵνα πατέρα λάθῃ μιούτεκνον· δεινὸν γὰρ ἦν ὡς παι-
 5 δὶον κλανθυρίζεσθαι τὸν ὡς λίθον καταποθέντα· οὐδὲ Φρυ-
 γῶν ἔκτομαὶ καὶ ἀλλοὶ καὶ Κορύθαντες, καὶ ὄσα περὶ τὴν
 Ῥέα ἀνθρωποὶ μαινόνται, τελοῦντες τῇ μητρὶ τῶν θεῶν,
 καὶ τελούμενοι, ὄσα τῇ μητρὶ τῶν τοιοῦτων εἰκός· οὐδὲ κόρη
 10 τις ἡμῖν ἀρπάζεται, καὶ Δημήτηρ πλανᾶται, καὶ Κελεὺς τι-
 ρας ἐπεισάγει, καὶ Τριπτολέμους καὶ δράκοντας, καὶ τὰ
 μὲν ποιεῖ, τὰ δὲ πάσχει. Αἰσχύνομαι γὰρ ἡμέρα δοῦναι τὴν
 νυκτὸς τελετὴν, καὶ ποιεῖν τὴν ἀσχημοσύνην μοιήριον. Οἶδεν
 Ἐλευσίς ταῦτα, καὶ οἱ τῶν σιωπωμένων, καὶ σιωπῆς ὄντως
 15 ἀξίων ἐπόπται. Οὐδὲ Διόνυσος ταῦτα, καὶ μηρός, ὠδίνων ἀ-
 τελὲς κύημα, ὥσπερ ἄλλο τι κεφαλὴ πρότερον καὶ θεὸς ἀν-
 δρόγγνος, καὶ χορὸς μεθύοντων, καὶ στρατὸς ἔκλυτος, καὶ
 Θηβαίων ἄνοια τοῦτον τιμῶσα, καὶ Σεμέλης κεραντὸς προσ-
 κνυόμενος. Οὐδὲ Ἀφροδίτης πορνικὰ μοιήρια, τῆς αἰσχρῶς,

10. Τὰ χριστιανικὰ δηλαδή μυστήρια. Ὅπου ἀπαντᾷ εἰς τὴν με-
 τάφρασιν ἢ φράσις αὐτῆ ἐννοοῦνται τὰ χριστιανικὰ μυστήρια.

11. Ὁ Θεολόγος ἀναφέρεται εἰς τὸν πασίγνωστον ἀρχαιοελληνι-
 κὸν μῦθον, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖον ἡ Ῥέα ἔκρυψε τὸν Δία εἰς τὴν
 Κρήτην διὰ τὸ μὴ τὸν καταπιῆ ὁ Κρόνος, ὁ ὁποῖος ἔτρωγε τὰ παιδιὰ
 του. Ἀντὶ τοῦ Διὸς τοῦ ἔδωσε καὶ κατέπιε μίαν πέτραν, ἐνῶ τὸν Δία
 τὸν ἐφυγάδευσεν εἰς τὴν Κρήτην ὅπου τὸν ἔκρυψεν εἰς τὸ Δικταῖον
 (ἢ τὸ Ἰδαῖον) ἄντρον καὶ ὅπου οἱ Κουρήται ἔκρυψαν τὰς ἀσπίδας
 των καὶ ἐχόρευαν διὰ τὸ μὴ ἀκοίῃ τὸ κλάμμα τοῦ παιδιοῦ ὁ Κρόνος.
 Τὴν σχετικὴν περὶ τοῦ Διὸς μυθολογίαν βλέπε εἰς τὰς διαφόρους ἐλ-
 ληνικὰς μυθολογίας, εἰς σχετικὰ ἔργα ἢ συνοπτικά, εἰς τὴν Μεγάλην
 Ἑλλην. Ἐγκυκλοπαιδείαν, τόμ. 12, σελ. 26 - 30.

12. Εἰς τὴν Φρυγίαν ἐλάτρευετο ἡ Ῥέα, κατὰ τὰς ἐορτὰς τῆς ὁ-
 ποίας οἱ ἱερεῖς τῆς, ὀνομαζόμενοι Κορύθαντες, ἐξετέλουν ὑπὸ τοῦς ἡ-
 χους ὀργάνων ἐνόπλιους χοροὺς ὀργιαστικοῦ χαρακτῆρος καὶ προέβαι-
 ναν εἰς εὐνοχισμοὺς.

13. Ὅλα αὐτὰ ἀναφέρονται εἰς τὴν Δήμητραν καὶ τὴν θυγατέρα
 τῆς Περσεφόνην, τὴν ὁποίαν, κατὰ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν, εἶχε
 κλέψει ὁ Πλούτων καὶ τὴν εἶχε κατεδάσει εἰς τὸ βασίλειόν του,
 τὸν Ἄδην.

14. Ὁ Θεολόγος ἀναφέρεται εἰς τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια, τὰ ὁποῖα
 ἐτελοῦντο πρὸς τιμὴν τῆς Δήμητρας, καὶ τὰ ὁποῖα ἐσυμβόλιζαν τὸν
 θάνατον καὶ τὴν ἀναζωογόνησιν τῆς φύσεως κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ

4. Δὲν εἶναι αὐτὰ¹⁰ γεννήσεις καὶ κλοπαὶ τοῦ τυράννου τῶν Κρητῶν, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἄρεση εἰς τοὺς Ἑλληνας κάτι τέτοιο. Δὲν εἶναι ἦχοι καὶ κρότοι καὶ χοροὶ μὲ ὄπλα τῶν Κουρητῶν, οἱ ὁποῖοι σκεπάζουν τὸν ἦχον τοῦ κλάμματος τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μὴν τὸν ἀκούσῃ ὁ πατέρας ὁ ὁποῖος μισεῖ τὰ τέκνα του¹¹. Διότι θὰ ἦτο φοβερόν νὰ κλαίῃ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος κατεπόθη ὡς λίθος. Δὲν εἶναι δὲ αὐτὰ οὔτε οἱ εὐνοχισμοὶ τῶν Φρυγῶν καὶ τὰ ὄργανα καὶ οἱ Κορύβαντες¹² καὶ ὅσα κάνουν οἱ ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι καταλαμβάνονται ἀπὸ μανίαν χάριν τῆς Πέρας, προσφέροντες εἰς τὴν μητέρα τῶν θεῶν καὶ ὑπομένοντες ὅσα εἶναι φυσικὰ διὰ μητέρα τέτοιων θεῶν. Οὔτε ἀρπάζεται ἀπὸ ἡμᾶς κάποια κόρη, οὔτε περιπλανᾶται ἡ Δήμητρα οὔτε φέρει κοντὰ τῆς κάποιου Κελεοῦς καὶ Τριπολέμου καὶ δράκοντας καὶ ἄλλα μὲν κάνει, ἄλλα δὲ παθαίνει¹³. Διότι ἐντρέπομαι νὰ παρουσιάσω κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας αὐτὰ τὰ ὁποῖα τελοῦνται τὴν νύκτα καὶ νὰ παρουσιάσω τὰ ἀνοσιουργήματα σὰν μυστήρια. Ἡ Ἐλευσίνα τὰ γνωρίζει αὐτὰ¹⁴ καὶ οἱ ἱεροφάντες ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἀποσιωποῦνται, καὶ τὰ ὁποῖα πραγματικὰ μόνον σιωπῆς εἶναι ἄξια. Δὲν εἶναι αὐτὰ οὔτε ὁ Διώνυσος, τὸ ἀτελὲς γέννημα τῶν πόνων, καὶ ὁ μηρός, ὅπως καὶ ἡ κεφαλὴ προηγουμένως¹⁵. Οὔτε θεὸς ἔρμαφρόδιτος, καὶ παρῆρα μεθυσμένων, καὶ ἀπείθαρχος καὶ ἀκόλαστος στρατός, καὶ ἀνοησία Θηβαίων, οἱ ὁποῖοι λατρεύουν αὐτὸν τὸν θεόν¹⁶, καὶ κεραυνὸς τῆς Σεμέλης¹⁷, ὁ ὁποῖος προσκυνεῖται. Οὔτε τὰ ἀκόλαστα μυστήρια τῆς Ἀφροδίτης, ἡ ὁποῖα, ὅπως οἱ ἴδιοι λέγουν, καὶ γεννᾶται καὶ λατρεύεται κατὰ τρόπον

τὴν ἀνοιξιν ἀντιστοίχως.

15. Ὁ Θεολόγος κατονομάζει τὸν Διώνυσον, ὁ ὁποῖος, κατὰ μίαν ἐκδοχὴν τῆς μυθολογίας, εἶχε γεννηθῆ ἀπὸ τὸν μηρόν τοῦ Διός, καὶ ὑπαινίσσεται τὴν Ἀθηνᾶν, ἡ ὁποῖα ἐπιστεῦετο ὅτι εἶχε γεννηθῆ ἀπὸ τὴν κεφαλὴν του.

16. Ὁ Γρηγόριος ὑπαινίσσεται προφανῶς τοὺς περὶ τοῦ Διονύσου μύθους καὶ τὴν σχετικὴν μὲ αὐτοὺς τραγωδίαν τοῦ Εὐριπίδου «Βάκχαι».

17. Κατὰ τὴν μυθολογίαν ὁ Ζεὺς κατέκαυσε τὴν Σεμέλην μὲ τοὺς κεραυνοὺς του ὅταν ἐκεῖνη ἠθέλησε νὰ τὸν ἴδῃ.

ὡς αὐτοὶ λέγονοι, καὶ γεννωμένης καὶ τιμωμένης. Οὐδὲ φαλλοὶ τινες καὶ ἰθύφαλλοι, αἰοχροὶ καὶ τοῖς οχήμασι καὶ τοῖς πράγμασιν οὐδὲ Ταύρων ξενοκτονίαι, καὶ Λακωνικῶν ἐφήθων ἐπιθώμιον αἶμα, ξαινομένων ταῖς μάστιξι, καὶ τοῦτο μόνον κακῶς ἀνδριζομένων οἷς τιμᾶται θεά, καὶ ταῦτα παρθένος. Οἱ γὰρ αὐτοὶ καὶ μαλακίαν ἐτίμησαν καὶ θρασύτητα ἐσεβάσθησαν.

5. Ποῦ δὲ θήσεις τὴν Πέλοπος κρεουργίαν, πεινῶντας θεοὺς ἐσιῶσαν, καὶ φιλοξενίαν πικρὰν καὶ ἀπάνθρωπον; Ποῦ δὲ Ἐκάτης τὰ φοβερὰ καὶ σκοτεινὰ φάσματα, καὶ Τροφωνίου κατὰ γῆς παίγνια καὶ μαντεύματα, ἢ Δαδωναίας δρυὸς ληρήματα, ἢ τριπόδος Δελφικοῦ σοφίσματα, ἢ Κασσιάλιας μαντικῶν πόμα; Τοῦτο μόνον οὐ μαντευσάμενα, τὴν ἐαντιῶν σιωπὴν. Οὐδὲ Μάγων θυτική, καὶ πρόγνωσις ἔντομος· καὶ Χαλδαίων ἀστρονομία καὶ γενεθλιαλογία, τῇ τῶν οὐρανίων κινήσει συμφέρουσα τὰ ἡμέτερα, τῶν μηδὲ ἐαντιοῦς ὃ τί ποιε

18. Τὰ ἀνδρικά μῦθια, ὁμοιώματα τῶν ὁποίων ἐκρατοῦσαν οἱ πανηγυριστὰι κατὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ Διονύσου.

19. Τῆς σημερινῆς Κριμαίας. Οἱ Ταῦροι ἐλάτρευον θεὰν τὴν ὁποίαν ἐταίριζαν μὲ τὴν Ἄρτεμιν, καὶ ἡ ὁποία ὠνομάζετο Ὀρσιλόχη ἢ, κατὰ τοὺς Ἕλληνας, Ταυριώνη ἢ Ταυρώ. Εἰς αὐτήν, ὅπως γράφει ὁ Ἡρόδοτος (Δ' 99-103), προσέφεραν ἀνθρωποθησίας κυρίως ἀπὸ τοῦς ξένους ναυαγούς τοῦς ὁποίους σινελάμβαναν.

20. Εἰς τὴν Σπάρτην ἐτελοῦντο ἐορταὶ πρὸς τιμὴν τῆς Ἄρτέμιδος κατὰ τὰς ὁποίας ἐμαστιγοῦντο οἱ ἐφηβοὶ ἐμπρὸς εἰς βωμοὺς μέχρις ὅτου ἔτρεχεν αἶμα καὶ ἐτιμᾶτο ὅποιος ἄντεχε περισσότερον. Ὁ Θεολόγος φηρονέεται τὸ ὀξύμωρον νὰ λατρεύεται μὲ ἐπίδειξιν ἀνδρισμοῦ θεὰ ἡ ὁποία ἐπιστεῖτο ἀπὸ τοῦς ἀρχαίους ὅτι ἦτο παρθένος.

21. Κατὰ τὴν μυθολογίαν ὁ πατήρ τοῦ Πέλοπος Τάνταλος, ἡγεμῶν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ φίλος τῶν θεῶν, ἔσφαξε τὸν Πέλοπα καὶ τοὺς τὸν προσέφερεν ὡς γεῖμα διὰ νὰ δοκιμάσῃ τὰς μαντικὰς τῶν ἱκανότητας.

22. Ἡ Ἐκάτη ἦτο ἡ θεὰ τῆς σελήνης ἢ τῆς νικτὸς καὶ τῶν φαντασμάτων καὶ ἡ λατρεία τῆς εἶχεν ἐμφανισθῆ εἰς τὴν Θράκην. Ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν προστάτις τῆς μαγείας.

23. Ὁ Τροφώνιος ἦτο ἦρωσ τῆς Βοιωτίας ἐπ' ὀνόματι τοῦ ὁποίου εἶχεν ἰδριθῆ μαντεῖον. Εἰς τὸ μαντεῖον αὐτὸ ὁ μαντευόμενος περιεδινεῖτο ἐντὸς στενοῦ κλιβάνου μέχρις ἀπωλείας τῶν αἰσθήσεων. Ὅταν σπηῆρχετο οἱ ἱερεῖς διὰ καταλλήλων ἐρωτήσεων τὸν καθοδηγοῦσαν νὰ εἴπῃ καὶ νὰ γράψῃ ὅ,τι ὑποτίθεται ὅτι εἶχεν ἀκούσει εἰς τὸν κλιβάνον. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦσαν οἱ περιφνημοὶ χρησμοὶ τοῦ Τροφωνίου.

αίσχρον. Ούτε φαλλοὶ καὶ ἰθύφαλλοι¹⁸, αἰσχροὶ καὶ κατὰ τὰ σχήματα καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν, οὔτε δολοφονίαι τῶν ξένων ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Ταυρίδος¹⁹, οὔτε τὸ αἷμα τὸ ὁποῖον ἔκυναν ἐπάνω εἰς τὸν βωμὸν οἱ ἔφηβοι τῆς Σπάρτης ἀπὸ τὰς πληγὰς τοῦ μαστιγώματος²⁰, προσπαθοῦντες κατὰ παράλογον τρόπον νὰ δείξουν ἀνδρισμὸν διὰ νὰ τιμήσουν θεόν, καὶ μάλιστα παρθένον. Διότι οἱ ἴδιοι καὶ τὴν μαλθακότητα τὴν ἐξετίμησαν καὶ πρὸς τὴν τόλμην ἔδειξαν σεβασμῶν.

5. Ποῦ θὰ ἰοποθετήσης δὲ τὴν κατακρεοῦργησιν τοῦ Πέλοπος²¹ διὰ νὰ φιλοξενηθοῦν οἱ πεινῶντες θεοί, τὴν πικρὰν καὶ ἀπάνθρωπον αὐτὴν φιλοξενίαν; Ποῦ δὲ τὰ φοβερὰ καὶ σκοτεινὰ φαντάσματα τῆς Ἐκάτης²², τὰ ὑπόγεια παιχνίδια καὶ τοὺς χρησμοὺς τοῦ Τροφωνίου²³, ἢ τὰς ἀνοησίας τῆς δρυὸς τῆς Δωδώνης²⁴, ἢ τὰ σοφίσματα τοῦ τρίποδος τῶν Δελφῶν ἢ τὸ μαντικὸν νερὸ τῆς Κασταλίας πηγῆς²⁵, τὰ ὁποῖα τὸ μόνον τὸ ὁποῖον δὲν ἐμάντευσαν ἦτο τὸ ὅτι ἐπρόκειτο νὰ σιωπήσουν; Δὲν εἶναι τὰ μυστήριά μας οὔτε ἡ πρόγνωσις τῶν μάγων²⁶, ἡ ὁποία γίνεται μὲ θυσίας καὶ κατατεμαχισμοὺς, οὔτε ἡ ἀστρονομία καὶ ἡ γενεαλογία τῶν Χαλδαίων, ἡ ὁποία βγάζει συμπεράσματα διὰ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα ἀπὸ τὴν κίνησιν τῶν οὐρανίων σωμάτων, τὰ ὁποῖα δὲν ἤμποροῦν νὰ γνωρίζουν οὔτε τί εἶναι αὐτὰ τὰ ἴδια οὔτε

“Ὅποιος ἐδέχτο νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν δοκιμασίαν αὐτὴν λόγῳ τοῦ κλονισμοῦ τὸν ὁποῖον ὑφίστατο ἔχανεν εἰς τὸ ἔξῃς τὴν εὐθυμίαν του καὶ διὰ τοῦτο δι’ ἀνθρώπους στρυφνοὺς καὶ ἀγελάστους ἐλέγετο ἡ ρράσις: «ἐκ Τροφωνίου μεμάντευται». Τὴν ὅλην διαδικασίαν τῆς χρηματοδοσίας χαρακτηρίζει ὁ Θεολόγος ὡς παίγνιον, ὅπως καὶ εἰς τὴν πραγματικότητα ἦτο.

24. Τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἱερὰν Δρυὸν τοῦ μαντείου τοῦ Διὸς εἰς τὴν Δωδώνην βλέπε ἐκτενέστερον εἰς τὴν Μεγάλην Ἑλλην. Ἐγκυκλοπαιδεῖαν, τόμ. Θ', σελ. 605 ἔ.

25. Ἡ Πυθία προτοῦ ἀναγγεῖλη τὸν χρησμὸν ἔπινε νερὸ ἀπὸ τὴν Κασταλίαν πηγὴν καὶ μετὰ ἀνέβαινεν ἐπάνω εἰς ἓνα τρίποδα κάτω ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐκαίοντο φύλλα δάφνης διὰ νὰ ἐμπνευσθῇ ἀπὸ τοὺς καπνοὺς.

26. Μάγοι ἐλέγοντο οἱ ἱερεῖς τῶν Μήδων, οἱ ὁποῖοι ἐμάντευαν τὸ μέλλον ἀπὸ τὰ σφάγια τῶν θυσιών.

εἰσὶν, ἣ ἔσονται, γινῶναι δυναμένων οὐδὲ Θρακῶν ἔργια
 ταῦτα, παρ' ὧν καὶ τὸ θρησκεύειν, ὡς λόγος· οὐδὲ Ὀρφείως
 τελεταὶ καὶ μυστήρια, ὃν ἰσοοῦτον Ἑλληνας ἐπὶ σοφίᾳ ἐθαύ-
 μασαν, ὥστε καὶ λύραν αὐτῶ ποιοῦσι, πάντα τοῖς κρούμασι
 5 ἔλκονσαν· οὐδὲ Μίθρον κόλασις ἔνδικος κατὰ τῶν μνεῖσθαι
 τὰ τοιαῦτα ἀνεχομένων· οὐδὲ Ὀσίριδος σπαραγμοί, ἄλλη
 συμφορὰ τιμωμένη παρ' Αἰγυπτίοις· οὐδὲ Ἴσιδος ἀτυχήματα
 καὶ τράγοι Μενδησίων ἀϊδεσιμώτεροι, καὶ Ἄπιδος φάτινη,
 μόσχου κατατρυφῶντος τῆς Μεμφριτῶν εὐηθείας· οὐδ' ὄσα
 10 τὸν Νεῖλον ταῖς τιμαῖς καθυβρίζουσι, τὸν καρποδότην, ὡς
 ἀνυμνοῦσιν αὐτοί, καὶ εὐσταχυν, καὶ μειροῦντι τὴν εὐδαι-
 μονίαν τοῖς πήχεσιν.

6. Ἐῷ γὰρ λέγειν ἔρπειῶν καὶ κνωδάλιον τιμὰς καὶ
 τὸ τῆς ἀσχημοσύνης φιλότιμον ὧν κατ' ἕκαστον ἰδίᾳ τις
 15 τελετὴ καὶ πανήγυρις καὶ κοινὸν τὸ τῆς κακοδαιμονίας ἐφ' ἀπα-
 νιν· ὡς εἶπερ ἄσεβειν αὐτοὺς ἔδει πάντως καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ
 δόξης ἀποπρῶξιν, εἰς εἶδωλα κατενεχθέντας καὶ τέχνης ἐρ-
 γα καὶ χειρῶν πλάσματα, μὴ ἂν ἄλλο τι κατ' αὐτῶν εὐξα-
 σθαι τοὺς γε νοῦν ἔχοντας, ἢ τοιαῦτα οεβασθῆναι, καὶ οὕτω
 20 τιμῆσαι, ἵνα τὴν ἀντιμισθίαν, ἣν ἔδει τῆς πλάνης, ὡς φησι
 Παῦλος, ἀπολαμβάνωσιν, ἐν οἷς σέβονται· οὐ μᾶλλον τιμῶν-

27. Τὰ ἰδικὰ μας, δηλαδή τὰ χριστιανικά μυστήρια.

28. Περὶ τοῦ Ὀρφείως, ὁ ὁποῖος ἐνεφανίσθη καὶ ἐλατρεύθη τὸ
 πρῶτον εἰς τὴν Θράκην, καὶ περὶ τῆς λύρας του ἣ ὅποια ἐμάγευε τὰ
 πάντα, βλέπε περισσότερα εἰς τὰς ἑλληνικὰς μυθολογίας καὶ ἐγκυ-
 κλοπαιδικὰ λεξικά.

29. Τὰ μυστήρια τοῦ Μίθρα εἶχαν διαδοθῆ ἀπὸ τὴν Περσίαν καὶ
 τὴν Μεσοποταμίαν εἰς ὀλόκληρον τὴν ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν. Οἱ ἐ-
 πιθυμοῦντες νὰ μνησθῶν εἰς τὰ μυστήρια τοῦ Μίθρα ὑπεβάλλοντο εἰς
 δώδεκα εἶδη ποινῶν μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦ πείνα, ἦ φωτιά, τὸ ψυχοῦ
 καὶ ἄλλα παρόμοια.

30. Ἡ Μένδη ἦτο πόλις εἰς τὸ Δέλτα τοῦ Νεῖλου, ἣ ὁποία ὡς πο-
 λιούχον εἶχε τὸν Ὀσίριν καὶ ὡς ἱερὸν ζῶον τὸν ταῦρον «μένδην», τὸ
 ὄνομα τοῦ ὁποίου ἐσημαίνει: ἡ ψυχὴ τοῦ κυρίου τῆς πόλεως Διδου (Δι-
 δου ἦτο τὸ φαραωνικὸν ὄνομα τῆς Μένδης).

31. Εἰς τὴν Μέμφιδα ἐλατρεύετο ὁ βοῦς Ἄπιδος ὡς ἐνσάρκωσις τοῦ
 θεοῦ Φθά. Ὁ βοῦς αὐτός ἦτο πραγματικὸν ζῶον καὶ ὄχι εἶδωλον ἢ
 ἔμβλημα ζώου καὶ διὰ τοῦτο εἰρωνεύεται ὁ Γρηγόριος τὴν ἀνοσίαν

εἰ πρόκειται νὰ γίνουν εἰς τὸ μέλλον. Οὐτε εἶναι αὐτὰ²⁷ ὄργανα τῶν Θρακῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους προῆλθε καὶ ἡ λέξις «θηροκεύειν», οὐτε αἱ τελεταὶ καὶ τὰ μυστήρια τοῦ Ὀρφέως, τὸν ὁποῖον ἴσασιν πολὺ ἐθαύμασαν οἱ Ἕλληνες διὰ τὴν σοφίαν του, ὥστε τοῦ δίδουν καὶ λύραν, ἡ ὁποία μὲ τοὺς ἤχους της προσελκύει τὰ πάντα²⁸, οὐτε ἡ δικαία τιμωρία τοῦ Μίθρα ἐναντίον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἀνέχονται νὰ μνηθοῦν εἰς τέτοια πράγματα²⁹, οὐτε οἱ θρηνοὶ τοῦ Ὀοίριδος, ἡ ἄλλη ἀθλιότης ἡ ὁποία λαιρεύεται ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους, οὐτε τὰ αἰσχήματα τῆς Ἰοίδος, οὐτε οἱ πρὸ ἀξιουσόεβαστοι ταῦροι τῶν Μενδησιῶν³⁰ καὶ ἡ φάνη τοῦ Ἄμιδος, τοῦ μύσχου ἐκείνου ὁ ὁποῖος καλοπερνᾷ χάρις εἰς τὴν ἀνοησίαν τῶν κατοίκων τῆς Μέμφιδος³¹, οὐτε αἱ τιμαὶ μὲ τὰς ὁποίας κατεξευτελίζουν τὸν Νεῖλον, τὸν δότιν τῶν καρπῶν καὶ τῶν καλῶν σαχύων, ὅπως τὸν ἐξυμνοῦν αὐτοί, ὁ ὁποῖος μετρᾷ τὴν εὐτυχίαν μὲ τοὺς πήχεις³².

6. Διότι θὰ παραλείψω νὰ ἀναφέρω τὰς τιμὰς τῶν ἐρπειτῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀγρίων ζώων καὶ τὴν ἀναζητήσιν κάθε ἀσχημίας. Διὰ τὸ κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ ὑπάρχει εἰδικὴ τελετὴ καὶ πανήγυρις καὶ ὅλα μαζὶ ἔχουν κοινὸν γνῶρισμα τὴν ἀνοησίαν, ὥστε, ἂν βέβαια θὰ ἔπρεπε νὰ ἀσεβήσουν ὅπωςδὴποτε, νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ξεπέσουν εἰς τὴν λατρείαν εἰδώλων, τεκνητῶν πραγμάτων καὶ δημιουργημάτων τῶν χειρῶν, θὰ ἔπρεπε ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι διαθέτουν νοῦν νὰ μὴν τοὺς εὐκηθοῦν ἴποτε ἄλλο παρὰ νὰ λατρεύουν τέτοια πράγματα καὶ νὰ τὰ τιμοῦν κατὰ τέτοιον τρόπον, ὥστε, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος³³, νὰ λαμβάνουν τὸ ἀντίτιμον τὸ ὁποῖον ἀξίζει ἡ πλάνη των

τῶν κατοίκων τῆς Μέμφιδος χάρις εἰς τὴν ὁποίαν ἐκαλοπερνοῦσε τὸ «ἔερον» ζῶον.

32. Ὁ Νεῖλος ἐλατρεύετο ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους ὡς θεός, ἐπειδὴ μὲ τὴν ἰλὺν τὴν ὁποίαν ἀπέθετεν εἰς τὰς ὄχθας του κατὰ τὴν περίοδον τῶν βροχῶν ἔκανε τὴν γῆν εὐφορον. Ἡ εὐτυχία δὲ τῶν κατοίκων ἐμετροῦτο μὲ τὸ ὕψος τὸ ὁποῖον ἔφταναν τὰ στάχυα, τὸ δῶρον τοῦ Νεῖλου.

33. Ρωμ. 1, 23 ἔ.

τες ἢ δι' ἐκείνων ἀτιμαζόμενοι. Βδελυκτοὶ τῆς πλάνης, βδελυκτότεροι τῆς εὐτελείας τῶν προσκυνουμένων καὶ σεβομένων, ἵνα καὶ αὐτῶν τῶν τιμωμένων ὄσιν ἀναισθητότεροι, τοσοῦτον ὑπερβάλλοντες ἀνοία ὅσον εὐτελεία τὰ προσκυνούμενα.

- 5 7. Ταῦτα μὲν οὖν παιζέτωσαν Ἑλλήνων παῖδες καὶ δαίμονες, παρ' ὧν ἐκείνοις ἢ ἄνοια, τὴν τοῦ Θεοῦ τιμὴν εἰς ἑαυτοὺς μεθεικόντων καὶ ἄλλους ἄλλως κατατεινόντων εἰς αἰσχρὰς δόξας καὶ φαντασίας, ἀπ' οὗ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς ἐκβαλόντες ἡμᾶς, τῷ ξύλῳ τῆς γνώσεως οὐ κατὰ καιρὸν,
- 10 οὐδ' ἐπιτηδείως μεταληφθείσης, ὡς ἀσθενεστεροὺς ἤδη κατέδραμον, τὸν ἡγεμόνα νοῦν συναρπάσαντες καὶ τοῖς πάθει θύραν ἀνοίξαντες. Οὐ γὰρ ἔφερον, φύσις ὄντες φθορερὰ καὶ μοιάνθρωπος, μᾶλλον δὲ διὰ τὴν ἑαυτῶν κακίαν γενόμενοι, τοὺς κάτω τῶν ἄνω τυχεῖν, αὐτοὶ πεσόντες ἐπὶ γῆς ἄνωθεν,
- 15 οὐδὲ τοσαύτην μετάστασιν γενέσθαι τῆς δόξης καὶ τῶν πρώτων φύσεων. Τοῦτό ἐστιν ὁ διωγμὸς τοῦ πλάσματος· διὰ τοῦτο ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ καθυβρίσθη· καὶ καθὼς οὐκ ἔδοξιμάσμεν φυλάξαι τὴν ἐπιτολήν, παρεδόθημεν τῇ αὐτονομίᾳ τῆς πλάνης· καὶ καθὼς ἐπλανήθημεν, ἠτιμάσθημεν ἐν οἷς ἐσε-
- 20 βάσθημεν. Οὐ γὰρ τοῦτο μόνον δεινόν, τὸ πεποιημένους ἐπ' ἀγαθοῖς ἔργοις, εἰς δόξαν καὶ ἔπαινον τοῦ πεποιηκότος, καὶ Θεοῦ μίμησιν, ὅσον ἐφικτόν, ὀρμητήριον γενέσθαι παντοίων

ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὅποια σέβονται, ἐπειδὴ θὰ ἀτιμιάζονται μᾶλλον ἀπὸ αὐτὰ παρὰ θὰ τὰ τηρῶν. Εἶναι ἄξιοι περιφρονησεως διὰ τὴν πλάνην των, καὶ ἀκόμη περισσότερο περιφρονητέοι ἐξ αἰτίας τῆς ἀσημαντότητος ἐκείνων τὰ ὅποια προσκυνοῦν καὶ σέβονται, ὥστε νὰ κατανιοῦν πρὸ ἀναίouthτοι ἀπὸ τὰ λατρευόμενα, ἐφ' ὅσον ξεπερνοῦν τόσον εἰς ἀνοησίαν ὅσον καὶ εἰς ἀσημαντότητα ἐκεῖνα τὰ ὅποια προσκυνοῦν.

7. Αὐτὰ λοιπὸν ἄς τὰ παιδιάρίζουν οἱ ἀπόγονοι των Ἑλλήνων καὶ οἱ δαίμονες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους προέρχεται ἡ ἀνοησία των, καὶ οἱ ὅποιοι ἐπιδιώκουν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των τὴν τιμὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ὀδηγοῦν πολλοὺς καὶ κατὰ διαφόρους τρόπους εἰς αἰσχρὰς πίστεις καὶ φαντασιοπηξίας, ἀφ' οἴου, ἀφοῦ μᾶς ἔδωξαν ἀπὸ τὸ δένδρον τῆς ζωῆς, ἐπειδὴ ἐδοκιμάσαμεν τὸ δένδρον τῆς γνώσεως εἰς ἀκατάλληλον καιρὸν καὶ κατὰ τρόπον ἀνάρμοστον, μᾶς κατενίκησαν ἤδη ὡς πρὸ ἀδυνάτους, ἀφοῦ μᾶς συνεπῆραν τὸν ὀδηγὸν νοῦν καὶ ἠνοιξαν τὴν θύραν εἰς τὰ πάθη. Διότι δὲν ἀνεχόταν, ἐπειδὴ ἦσαν φθονερά καὶ μισάνθρωπα πλάσματα ἢ, σωστότερα, ἐπειδὴ ἔγιναν ἱεῖστοι ἐξ αἰτίας τῆς κακίας των, νὰ γίνουν ἄξιοι οὐρανίων πραγμάτων ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι εὐρίσκονται εἰς τὴν γῆν, ἐνῶ αὐτοὶ ἔπесαν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τὸν οὐρανόν, οὔτε νὰ γίνῃ τόσον μεγάλη μετατόπισις εἰς τὴν δόξαν καὶ εἰς τὰς ἀρχεγόνους φύσεις. Αὐτὸς εἶναι ὁ διωγμὸς τοῦ δημιουργήματος. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον καθυβρίσθη ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Καὶ καθὼς δὲν ἐπροσπαθήσαμεν νὰ τηρήσωμεν τὴν ἐντολήν, ἔχομεν παραδοθῆ εἰς τὸ αὐτεξούσιον τῆς πλάνης. Καὶ καθὼς περιπέσαμεν εἰς πλάνην, ἔχομεν ἀτιμασθῆ ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἔχομεν σεβασθῆ. Διότι δὲν εἶναι τὸ μόνον φοβερὸν τὸ ὅτι, ἐνῶ ἔχομεν δημιουργηθῆ διὰ νὰ πράττωμεν ἀγαθὰ ἔργα πρὸς δόξαν καὶ ἔπαινον ἐκείνου ὁ ὁποῖος μᾶς ἔπλασε καὶ πρὸς μίμησιν τοῦ Θεοῦ, ὅσον αὐτὸ εἶναι κατορθωτόν, ἔχο-

παθῶν, βοσκομένων κακῶς καὶ δαπανώντων τὸν ἐπίς ἀν-
 θρωπον· ἀλλὰ τὸ καὶ θεοῦ σιῆσαι οὐκ ἀσπασίμως τοῖς πάθε-
 σιν, ἵνα μὴ μόνον ἀνεύθυνον τὸ ἁμαρτάνειν, ἀλλὰ καὶ θεῶν
 τομίζηται, εἰς τοιαύτην κατωεῦγον ἀπολογία, τὰ προσκε-
 5 τοίμενα.

8. Ἡμῶν δὲ ὡσπερ ἐχαρίσθη τό, γυροῦσι τὴν δευδοδαί-
 μονα πλάνην, μετὰ τῆς ἀληθείας γενέσθαι καὶ δουλεύειν Θεῷ
 ζῶντι καὶ ἀληθινῷ καὶ τὴν κτίσιν ἐλευθερώσθαι, πάντα πε-
 ράσασιν, ὅσα ἐπὶ χρόνον καὶ πρότην κίνησιν οὕτω καὶ ἴ-
 10 δομεν, καὶ φιλοσοφῶμεν τὰ περὶ Θεοῦ καὶ τὰ θεῖα. Φιλο-
 σοφῶμεν δέ, ἀρχόμενοι ὅθεν ἄρχονται ἄμεινον· ἄμεινον δέ,
 ὅθεν Σολομῶν ἡμῶν ἐνομοθέτησεν ὡς Ἀρχὴ σοφίας, φησί, κτιῆ-
 σαι σοφίαν· τί τοῦτο λέγων ἀρχὴν σοφίας; Τὸν γόβον. Οὐ
 γὰρ ἀπὸ θεωρίας ἀρξάμενος, εἰς γόβον χρὴ καταλήγειν
 15 (θεωρία γὰρ ἀχαλίτωτος τάχα ἂν καὶ κατὰ κομητῶν ὄσει-
 εν)· ἀλλὰ γόβῳ στοιχειουμένους καὶ καθαιρομένους, καί, ἵν'
 οὕτως εἴπω, λεπυνομένους, εἰς ἕψος αἴρεσθαι. Οὐ γὰρ
 γόβος, ἐπιτολῶν τήρησις· οὐ δὲ ἐπιτολῶν τήρησις, σαρκῶς
 κάθαρσις τοῦ ἐπιπροσδοῦντος ἢ ψυχῆς νέφους, καὶ οὐκ ἔσθαι
 20 καθαρῶς ἰδεῖν τὴν θεῖαν ἀκτῖνα οὐ δὲ κάθαρσις, ἔλλαμψις·
 ἔλλαμψις δέ, πόθον πλήρωσις, τοῖς τῶν μεγίστων, ἢ τοῦ με-
 γίστου, ἢ ἐπὶ τὸ μέγα ἐφειμένους.

34. Δηλαδή τὰ δημιουργήματα. τὰ ὅποια, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν
 αἰώνιον Θεόν. τὸ «πρώτον κινῶν». ὑπόκεινται εἰς χρονικούς περιορι-
 σμούς καὶ εὐρίσκονται εἰς κινήσιν ὑποκείμενα εἰς τὸν νόμον τῆς φθορᾶς.

35. Παροιμ. 1, 7.

36. Τὴν ἀνέψοσιν τὴν ὁποῖαν προκαλεῖ ἡ διαπαιδαγώγησις μετὰ τὸν
 γόβον τὴν ὀνομάζει ὁ Θεολόγος λιτότητα ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν παχύτητα
 ἐπὶ τὴν ὁποῖαν χαρακτηρίζονται ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν ἀκόμη κα-
 θαρθῆ ἀπὸ τὸν γόβον καὶ τὴν φιλοσοφικὴν θεώρησιν τῶν πραγμάτων.

μεν γίνετι ὀρμηιήριον κάθε εἶδους κακῶν τὰ ὁποῖα ἰρέφονται κακῶς καὶ καταστρέφουν τὸν ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ ἰὸ ὅτι ἔχομεν παρουσιάσει καὶ θεοὺς ὡς ὑπερασπιστὰς τῶν παθῶν μας, ὅχι μόνον διὰ νὰ μὴν ἀμαρτάνωμεν χωρὶς εὐθύνην, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ θεωροῦνται ὡς θεοὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα προσκυνοῦμεν καὶ τὰ ὁποῖα καταφεύγουν εἰς τοιαύτας δικαιολογίας.

8. Ἐμεῖς δὲ εἰς τοὺς ὁποίους ἐδόθη τὸ χάρισμα νὰ φθίσωμεν κονιὰ εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ ὑπηρετοῦμεν τὸν ζωντανὸν καὶ ἀληθινὸν Θεόν, ἀφοῦ θὰ ἔχωμεν ἀποφύγει τὴν εἰδωλολατρικὴν πλάνην, καὶ νὰ ξεπεράσωμεν τὴν δημιουργίαν, ἀφοῦ θὰ ἔχωμεν ξεπεράσει ὅλα ὅσα ὑπόκεινται εἰς τὸν χρόνον καὶ εἰς τὴν πρώτην κίνησιν³⁴, ἔτσι ἄς ἴδωμεν καὶ ἄς ἐξειάσωμεν τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Θεὸν καὶ τὰ θεῖα. Θὰ τὰ ἐξειάσωμεν δὲ ἀφοῦ ἀρχίσωμεν ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου εἶναι καλύτερα νὰ ἀρχίσωμεν. Εἶναι δὲ καλύτερα ἀπὸ ἐκεῖ πού μᾶς ἔχει καθορίσει ὁ Σολομών. «Ἀρχὴ τῆς σοφίας»³⁵, λέγει, εἶναι τὸ νὰ ἀποκτήσης σοφίαν. Τί δὲ λέγει ὡς ἀρχὴν τῆς σοφίας; Τὸν φόβον. Διότι δὲν πρέπει νὰ καταλήγωμεν εἰς τὸν φόβον, ἐνῶ ἔχομεν ἀρχίσει ἀπὸ τὴν φιλοσοφικὴν θεώρησιν (διότι ἢ χωρὶς φραγμοὺς φιλοσοφικὴ θεώρησις θὰ ἠμποροῦσε νὰ μᾶς σπρώξῃ γρήγορα πρὸς τὸν κρημνόν), ἀλλὰ νὰ σηκωνώμεθα ὑψηλότερα, ἀφοῦ θὰ ἔχωμεν διαπαιδαγωγηθῆ καὶ καθαρισθῆ καί, διὰ νὰ τὸ εἶπω κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, θὰ ἔχωμεν γίνετι πῶς λεπτοῖ³⁶ ἀπὸ τὸν φόβον. Διότι ὅπου ὑπάρχει φόβος, ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ τήρησις τῶν ἐντολῶν. Ὅπου δὲ ὑπάρχει τήρησις τῶν ἐντολῶν, ἐκεῖ γίνεται καὶ κάθαρις τῆς σαρκός, τοῦ νέφους αὐτοῦ τὸ ὁποῖον ἐμποδίζει τὴν ψυχὴν καὶ δὲν τὴν ἀφήνει νὰ ἴδῃ καθαρὰ τὴν θεῖαν ἀκτίνα. Ὅπου δὲ ὑπάρχει κάθαρις, ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ θεῖος φωτισμός. Ὁ θεῖος δὲ φωτισμός εἶναι ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ πύθου ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐπιδιώκουν νὰ πλησιάσουν τὰ μέγιστα³⁷ ἢ τὸ μέγιστον, ἢ κάτι παραπάνω ἀπὸ μεγάλο.

9. *Για τοῦτο καθαριέον ἑαυτὸν προΐτον, εἶτα τῷ καθα-
 ρῷ προσομιλήτεον· εἴπερ μὴ μέλλοιμεν τὸ τοῦ Ἰσραὴλ πεί-
 σεσθαι, μὴ γέροντος τὴν δόξαν τοῦ προσώπου Μωσέως, καὶ
 διὰ τοῦτο δεομένου καλύμματος· ἢ τὸ τοῦ Μανωὲ καὶ πείσε-
 5 σθαι, καὶ λέξειν· «Ἀπολώλαμεν, ὦ γύναι. Θεὸν ἐωράκαμεν»,
 ἐν ἡμετέροις Θεοῦ γενομένου ἢ, ὡς Πέτρος, τοῦ πλοίου τὸν
 Ἰησοῦν ἀπολέμψασθαι, ὡς οὐκ ἄξιοι τοιαύτης ἐπιδημίας.
 Πέτρον δὲ ὄντων εἶπω, τίνα λέγοι; Τὸν κατὰ κυμάτων πε-
 ζεύσαντα. ἢ, ὡς Παῦλος, τὴν ὄψιν πληγήσεσθαι, πρὶν κα-
 10 θαρθῆναι τῶν διωγμῶν, τῷ διωκόμενῳ προσομιλήσας, μᾶλ-
 λον δὲ θραχεῖα τοῦ μεγάλου φοιτῆς λαμπηδόνι ἢ, ὡς ὁ ἐ-
 κατόνταρχος, τὴν μὲν θεραπείαν ἐπιζητήσῃ, τῇ οἰκίᾳ δὲ
 τὸν θεραπευτὴν οὐκ εἰσδέξασθαι διὰ δειλίαν ἐπαινουμένην.
 Λεγέτω τις καὶ ἡμῶν, ἕως οὐπω κεκάθαρται, ἀλλ' ἔστιν ἐ-
 15 κατόνταρχος ἔτι, πλείονων ἐν κακίᾳ κρατῶν καὶ στρατεύεται
 Καίσαρι, τῷ κοσμοκράτορι τῶν κάτω συρομένων· «Οὐκ εἰμι
 ἱκανός, ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσεέλθῃς». «Ὅταν δὲ Ἰη-
 σοῦν θεάσῃσαι, καίτοι μικρὸς ὢν τὴν πνευματικὴν ἡλικίαν, ὡς
 ὁ Ζαχαρίας ἐκεῖνος, καὶ ὑπὲρ τὴν συγκομορθεῖαν ἀρθῆ, νε-
 20 κρώσας τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὑπερναθὰς τὸ σῶμα
 τῆς ταπεινώσεως, τότε καὶ εἰσδεχέσθω τὸν Λόγον καὶ ἀ-*

37. Εἰς τοὺς κώδικας ὑπάρχει σχόλιον τὸ ὁποῖον ἐπεξηγεῖ ὅτι ὁ πλη-
 θυντικὸς «τῶν μεγίστων» ἀναφέρεται εἰς τὰ τρία Πρόσωπα τῆς Ἁγίας
 Τριάδος ἐνῶ ὁ ἐνικός «τὸ μέγιστον» εἰς τὴν μίαν θείαν οὐσίαν εἰς τὸ
 «μοναδικὸν τῆς θεότητος».

38. Ἔξ 34, 30 ἔ.

39. Κριτ. 13, 22. Ὀλόκληρον τὸ 13ον κεφάλαιον τῶν Κριτῶν ἀνα-
 ῖρεται εἰς τὸν Μανωὲ, τὸν πατέρα τοῦ Σαμφῶν, καὶ τὴν ἐμφάνισιν εἰς
 αὐτὸν καὶ τὴν σύζυγόν του ἀγγέλου τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος ἔδωκε τὴν
 ὑπόσχεσιν διὰ τὴν γέννησιν τοῦ Σαμφῶν καὶ ἐπροφήτευσεν δι' αὐτόν.

40. Λουκ. 5, 8.

41. Ματθ. 14, 29. Ὁ Πέτρος ὁ ὁποῖος ἐπεριπάτησεν ἐπάνω εἰς τὰ
 κύματα καὶ ἔτρεξε νὰ συναντήσῃ τὸν Ἰησοῦν εἶναι ὁ ἴδιος ἐκεῖνος ὁ ὁ-
 ποῖος τὸν παρεκάλει νὰ ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ κοντὰ του ἐπειδὴ ἦτο ἀ-
 μαρτωλὸς ὅταν εἶδε τὸ θαῦμα τῆς θαυμαστῆς ἀλιείας (Λουκ. 5, 4-9).

9. Διὰ τοῦτο πρέπει πρῶτα νὰ καθάριση κανεὶς τὸν ἑαυτὸν τοῦ καὶ ἔπειτα νὰ πλησιάσῃ καὶ νὰ συναναστραφῇ τὸν καθαρὸν, ἐὰν θεβαίως δὲν πρόκειται νὰ πάθωμεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔπαθεν ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός, ὁ ὁποῖος δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἀνιέλῃ τὴν λάμπην τοῦ προσώπου τοῦ Μωϋσοῦς καὶ διὰ τοῦτο εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ κάλυμμα⁴², ἢ καὶ νὰ πάθωμεν καὶ νὰ εἰπώμεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶπε καὶ ἔπαθεν ὁ Μανωὲ: «ἐχαθήκαμε γυναῖκα! Ἔχομεν ἴδει τὸν Θεόν»⁴³, ἐπειδὴ εἶχε φαντασθῆ ὅτι εἶδε τὸν Θεόν, ἢ νὰ ἀποπέμψωμεν τὸν Ἰησοῦν ὅπως ὁ Πείρος ἀπὸ τὸ πλοῖον⁴⁰, ἐπειδὴ δὲν εἴμεθα ἄξιοι νὰ ἔλθῃ κοντὰ μας. Ὅταν δὲ λέγω τὸν Πέτρον, ποῖον Πέτρον λέγω; Ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἐπεριπάτησεν ἐπάνω εἰς τὰ κύματα⁴¹. Ἦ νὰ χάσωμεν τὸ φῶς μας ὅπως ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος, προτοῦ καθαρισθῆ ἀπὸ τοὺς διωγμοὺς, συνήνησεν ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον ἐδίωκε, ἢ καλύτερα μίαν οὐντιομον λάμπην τοῦ μεγάλου φωτός⁴². Ἦ, ὅπως ὁ ἑκατόνταρχος, νὰ ζητήσωμεν μὲν τὴν θεραπείαν, ἀλλὰ νὰ μὴν δεχθῶμεν εἰς τὴν οἰκίαν μας τὸν θεραπευτὴν ἀπὸ δειλίαν ἢ ὁποία ἐπαινεῖται. Ἄς εἴπῃ καὶ κάποιος ἀπὸ ἡμᾶς, προτοῦ νὰ ἔχῃ ἀκόμη καθαρισθῆ καὶ ἐνῶ εἶναι ἀκόμη ἑκατόνταρχος καὶ ξεπερνᾷ πολλοὺς εἰς τὴν κακίαν καὶ εἶναι ὑπηρέτης τοῦ καίσαρος, τοῦ κοσμοκράτορος ἐκείνων οἱ ὁποῖοι σύρονται πρὸς τὰ κάτω «δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ εἰσέλθῃς εἰς τὴν οἰκίαν μου»⁴³. Ὅταν δὲ ἴδῃ τὸν Ἰησοῦν, ἂν καὶ εἶναι μικρός, κατὰ τὴν πνευματικὴν ἡλικίαν, ὅπως ἐκεῖνος ὁ Ζακχαῖος⁴⁴, καὶ νὰ σηκωθῆ πιὸ ὑψηλά ἀπὸ τὴν συκομορέαν ἀφοῦ νεκρώσῃ τὰ ἐπίγεια μέλη του⁴⁵, καὶ ἀφοῦ ξεπεράσῃ τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεώς του, τότε νὰ δεχθῆ μέσα του τὸν Λόγον

42. Πράξ 9, 4 ἔ.

43. Ματθ. 8, 8.

44. Λουκᾶ 19, 2 ἔ.

45. Κολ. 3, 5.

κονέτω «Σήμερον σοσηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ», καὶ λαμβανέτω τὴν σοσηρίαν, καὶ καρποφορεῖτω τὰ τελεώτερα, σκορπίζων καὶ διαχέων καλῶς, ἢ κακῶς ἐτελώνησεν.

10. Ὁ γὰρ αὐτὸς Λόγος, καὶ γοερός τοῖς οὐκ ἀξίοις
 5 διὰ τὴν γύσιν, καὶ χωρητὸς διὰ φιλανθρωπίαν τοῖς οὕτως
 ἠἵτρελισμένοις· ὅσοι τὸ ἀκάθαρτον καὶ ὑλικὸν πνεῦμα τῶν
 ψυχῶν ἀπελάσαντες, καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς τῇ ἐπιγνώσει
 σωρώσαντες καὶ κοσμήσαντες, μηδὲ ἀργήν, μηδὲ ἄπρακτον
 εἴασαν, ὅσοι μετὰ πλείονος τῆς παρασκευῆς, ἀθῆς καταλη-
 10 γθῆναι ὑπὸ τῶν ἐπιτὰ τῆς κακίας πνευμάτων, ὅσα καὶ τῆς
 ἀρετῆς ἀτηρήθηται (τὸ γὰρ δυσμαχότερον, περισπουδαστό-
 τερον)· ἀλλὰ πρὸς τῷ φεύγειν τὴν κακίαν, καὶ τὴν ἀρετὴν
 ἐργάζονται, ὅλον τὸν Χριστόν, ἢ ὅτι μάλιστα, ἑαυτοῖς εἰσοικί-
 σαιτες, ὥστε μηδενὶ κενῶ τὴν πονηρὰν δύναμιν ὀμιλήσασαν,
 15 ἑαυτῆς πάλιν πληροῦσαι, καὶ γενέσθαι τὰ ἔσχατα χεῖρονα
 τῶν πρώτων, διὰ τὸ τῆς καταδρομῆς σφοδρότερον, καὶ τὸ
 τῆς γρουρᾶς ἀσφαλέστερον καὶ δυσαλωτίτερον. Ὅταν δὲ
 πάσῃ γυλακῇ τηρήσαντες τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν, καὶ ἀναβάσεις
 ἐν τῇ καρδίᾳ διαθέμενοι, καὶ νεώσαντες ἑαυτοῖς νεώματα,
 20 καὶ σπεύσαντες εἰς δικαιοσύνην, ὡς Σολομῶντι καὶ Δαβὶδ
 καὶ Ἰερεμίᾳ δοκεῖ, φωτίσωμεν ἑαυτοῖς φῶς γνώσεως· τηρι-
 καῖτα λαλῶμεν Θεοῦ σοφίαν ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμέ-
 νην, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκλάμπωμεν. Τέως δὲ καθαιρώμεθα

46. Λουκᾶ 19, 9.

47. Ἐννοεῖται ἡ φράσις: «Ὁ Λόγος εἶναι ἱκανὸς ἐξ αἰτίας τῆς ἀ-
 γάτης του πρὸς τὸν ἀνθρώπου νὰ εἰσέλθῃ» (καὶ εἰς ἐκείνους...).

48. Ματθ. 12, 45.

49. Παροιμ. 4, 23.

50. Α' Κορ. 2, 7.

καὶ νὰ ἀκούσῃ: «οἴμερα ἦλθεν ἡ σωτηρία εἰς τὴν οἰκίαν αὐτῆν»⁴⁶ καὶ νὰ λάβῃ τὴν σωτηρίαν καὶ νὰ δώσῃ τελειότερους καρπούς, σκορπιζῶν καὶ διαμοιράζων κατὰ καλὸν τρόπον ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐράζεψε μὲ πονηρὰς μεθόδους ὡς τελώνης.

10. Διότι ὁ ἴδιος Λόγος εἶναι καὶ φοβερὸς ἐξ αἰτίας τῆς φύσεώς του, δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι δὲν εἶναι ἄξιοι καὶ ἱκανός, ἐξ αἰτίας τῆς ἀγάπης του πρὸς τὸν ἄνθρωπον, νὰ εἰσέλθῃ εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔχουν προετοιμασθῆ καὶ αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ εἰς ὄσους, ἀφοῦ ἔχουν ἐκδιώξῃ τὸ ἀκάθαρτον καὶ ὑλικὸν πνεῦμα τῶν ψυχῶν, ἐκαθάρισαν τὰς ψυχὰς τῶν καὶ τὰς ἐστόλισαν μὲ τὴν καθαρὰν γνῶσιν, τὴν ὁποίαν δὲν ἄφησαν οὔτε ἀργὴν οὔτε ἄπρακτον, ὥστε νὰ κυριευθῆ πάλιν ἀπὸ τὰ ἐπὶ πνεύματα τῆς κακίας, τὰ ὁποῖα εἶναι τόσα ὅσα καὶ τὰ πνεύματα τῆς ἀρετῆς καὶ τὰ ὁποῖα ἐπιίθονται μὲ μεγαλυτέραν ὀρμὴν (διότι εἶναι πρὸ ἀξιέπαινον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο κατορθώνεται δυσκολώτερα). Καὶ εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι⁴⁷, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νὰ ἀποφεύγουν τὴν κακίαν ἐργάζονται καὶ τὴν ἀρετὴν, ἀφοῦ ἔβαλαν μέσα τῶν ὅσον ἵερισσότερον ἢμποροῦν ὀλόκληρον τὸν Χριστόν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴν εὔρη ἡ πονηρὰ δύναμις κανένα κενὸν διὰ νὰ εἰσέλθῃ καὶ νὰ τὰ συμπληρώσῃ, καὶ νὰ γίνουν τὰ τελευταῖα χειρότερα ἀπὸ τὰ πρῶτα⁴⁸, λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ ἐπίθεσις εἶναι πρὸ ἰσχυρὰ καὶ ἡ φρουρὰ πρὸ ἀσφαλῆς καὶ δυσκολοκυρίευτος. "Ὅταν δὲ θὰ φυλάξωμεν πολὺ προσεκτικὰ τὴν ψυχὴν μας⁴⁹ καὶ ἐτοιμάσωμεν τὴν καρδίαν μας διὰ πνευματικὰς ἀναβάσεις, καὶ ἐτοιμάσωμεν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας πρωτοκαλλιέργητα χωράφια, καὶ σπείρωμεν καρπὸν δικαιοσύνης, ὅπως λέγει ὁ Σολομών καὶ ὁ Δαβὶδ καὶ ὁ Ἱερεμίας, ἃς προσφέρωμεν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας τὸ φῶς τῆς γνώσεως. Καὶ ἔτσι θὰ κηρύσωμεν τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποῖα ἔχει ἀποκρυβῆ μέσα εἰς τὸ μυστήριον⁵⁰, καὶ ἃς γινώμεθα φῶς διὰ τοὺς ἄλλους. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἃς καθαριζώμεθα καὶ ἃς

καὶ προτελούμεθα τῷ Λόγῳ, ἵν' ὅτι μάλιστα αὐτοὺς ἡμῶς ἐν-
εργειῶμεν, θεοειδεῖς ἐργαζόμενοι, καὶ ἤκοντα τὸν Λόγον
ἐποδεχόμενοι οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ κρατοῦντες, καὶ τοῖς
ἄλλοις προφαίνοντες.

5 11. Ἐπεὶ δὲ ἀνεκαθήραμεν τῷ λόγῳ τὸ θέατρον, ἔρχε-
ται περὶ τῆς ἐσοτῆς ἤδη φιλοσοφῆσωμεν, καὶ οὐνεροτάσωμεν
ταῖς φιλεόδοις καὶ φιλοθέοις ψυχαῖς. Ἐπεὶ δὲ κεφάλαιον
ἐσοτῆς μνήμη Θεοῦ, Θεοῦ μνημονεύσωμεν. Καὶ γὰρ τὸν ἐ-
κεῖθεν τῶν ἐσοταζόντων ἤχον, ἔνθα «ἐν κρατομένῳ πάντων
10 ἢ κατοικίῳ», οὐκ ἄλλο τι ἢ τοῦτο εἶναι νομίζω, Θεὸν ἔμνού-
μενόν τε καὶ δοξαζόμενον τοῖς τῆς ἐκεῖσε πολιτείας ἡξιωμέ-
νοις. Εἰ δέ τι τῶν ἤδη προειρημένων ὁ νῦν ἔξει λόγος, θαν-
μαζέτω μηδεὶς. Οὐ γὰρ τὰ αὐτὰ καὶ φθέγγεσθαι μόνον, ἀλλὰ
καὶ περὶ τῶν αὐτῶν, ἁριτῶν καὶ γλῶσσαν καὶ ἀκοὴν καὶ
15 διάνοιαν, ὅταν περὶ Θεοῦ φθέγγωμαι καὶ ὑμῖν ταυτὸ τοῦτο
συνενεχόμενος τὸ ἐπαιρειτὸν πάθος καὶ μακάριον. Θεοῦ δὲ
ὅταν εἴπω, ἐνὶ ἡρώτι περιαισχυράθητε καὶ τρισὶ τρισὶ μὲν
κατὰ τὰς ιδιότητας, εἴτουν ὑποστάσεις, εἴ τινα φίλον καλεῖν,
εἴτε πρόσωπα (οὐδὲν γὰρ περὶ τῶν ὀνομάτων ζυγομαχῆσο-
20 μεν, ἕως ἂν πρὸς τὴν αὐτὴν ἔννοϊαν αἰ' συλλαβαὶ φέρωσιν)·
ἐνὶ δέ, κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον, εἴτουν θεότητος. Διαιρεῖ-
ται γὰρ ἀδιαιρέτως, ἵν' οὕτως εἴπω, καὶ συνάπτεται διηρη-
μένως. Ἐν γὰρ ἐν τρισὶν ἢ θεότης, καὶ τὰ τρία ἐν. Τὰ ἐν

51. Ὁ Θεολόγος ἐννοεῖ τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν του μὲ τὴν λέξιν «θέατρον».

52 Ψαλμ. 86, 7.

προσφερόμεθα ὡς ὑπηρεῖται τοῦ Λόγου, διὰ νὰ εὐεργειώμεν κατὰ κύριον λόγον τοὺς ἑαυτοὺς μας, νὰ τοὺς κάνωμεν ὁμοίους πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ ὑποδεχόμεθα τὸν Λόγον ὅταν ἔρχεται. Ὁχι μόνον δὲ νὰ τὸν ὑποδεχόμεθα, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν σηκῶμεν εἰς τὰ χέρια μας καὶ νὰ τὸν παρουσιάζωμεν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους.

11. Ἀφοῦ δὲ ἐκαθαρίοαμεν μὲ τὸν λόγον τὸ θέαιρον³¹, ἐμπρὸς ἃς φιλοσοφήσωμεν τῶρα διὰ τὴν ἑορτήν, καὶ ἃς ἑορτάσωμεν μαζὶ μὲ τὰς φιλεόρτους καὶ φιλοθέους ψυχάς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ οὐσία τῆς ἑορτῆς εἶναι τὸ νὰ ἐνθυμούμεθα τὸν Θεόν, ἃς σκεφθοῦμε τὸν Θεόν. Διότι νομίζω ὅτι καὶ ὁ ἦχος ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἑορτάζουν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, ὅπου εἶναι «ἢ κατοικία ὄλων ὄσων εὐτυχοῦν»³², δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ὑμνεῖται καὶ δοξάζεται ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀξιωθῆ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν τόπον αὐτόν. Ἄν δὲ ὁ λόγος μου τῶρα πάρῃ κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔχω εἶπει προηγουμένως, ἃς μὴν ἀπορήσῃ κανεὶς. Διότι δὲν θὰ εἶπω μόνον τὰ ἴδια πράγματα, ἀλλὰ θὰ ὁμιλήσω καὶ διὰ τὰ ἴδια, αισθανόμενος φρίκην καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ εἰς τὰ αὐτιά καὶ εἰς τὸν νοῦν, ὅταν ὁμιλῶ διὰ τὸν Θεόν, καὶ εὐχόμενος καὶ εἰς σᾶς νὰ παθαίνετε τὸ ἴδιο ἀξιέπαινον καὶ μακάριον πρᾶγμα. Ὅταν δὲ ἀναφέρω τὸν Θεόν, ἃς σᾶς φωτίζουν ἓνα καί, ταυτοχρόνως, τρία φῶτα. Τρία μὲν λόγῳ τῶν ἰδιοτήτων, δηλαδὴ τῶν ὑποστάσεων, ἂν προτιμᾷ κανεὶς νὰ τοὺς ὀνομάζῃ ἔτσι, ἢ τῶν προσώπων (διότι δὲν πρόκειται νὰ φιλονικήσωμεν διὰ τὰ ὀνόματα, ὅταν αἱ λέξεις ἔχουν τὴν ἰδίαν σημασίαν). Ἐνα δὲ λόγῳ τῆς ἐνόητος τῆς οὐσίας, δηλαδὴ τῆς θεότητος. Διότι διαιροῦνται, ἐνῶ παραμένουν ἀδιαίρετα, διὰ νὰ τὸ εἶπω ἔτσι, καὶ ἐνώνονται, ἐνῶ παραμένουν διηρημένα. Διότι ἡ θεότης εἶναι ἓν, τὸ ὁποῖον διακρίνεται εἰς τρία, καὶ τρία τὰ ὁποῖα εἶναι ἓνα. Ἐκεῖνα εἰς τὰ ὁποῖα ὑπάρχει ἡ θεότης, ἢ, διὰ νὰ ἀκριβολογήσω περισσότερο, ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν

οὐκ ἢ θεότης, ἢ, τό γε ἀκριβέστερον εἰπεῖν, ἢ ἡ θεότης. Τὰς δὲ ὑπερβολὰς καὶ ἐλλείψεις ἐλλείρωμεν οὕτε τὴν ἔνωσιν οὐγγυοῖν ἐργαζόμενοι, οὕτε τὴν διαίρεσιν ἀλλοτριώσωιν. Ἀπέσιω γὰρ ἡμῶν ἐξ ἴσου καὶ ἡ Σαβελλίου συναίρεσις καὶ ἡ
 5 Ἀρειοῦ διαίρεσις, τὰ ἐκ διαμέτρου κακὰ καὶ ὁμοίμα τὴν ἀσέβειαν. Τί γὰρ δεῖ Θεόν, ἢ συναλείφειν κακῶς, ἢ καιατέμνειν εἰς ἀπιστίαν;

12. «Ἦμῖν δὲ εἰς Θεὸς ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα», καὶ ἔν
 10 Πνεῦμα ἅγιον, ἐν ᾧ τὰ πάντα τοῦ «ἐξ οὗ», καὶ «δι' οὗ» καὶ «ἐν ᾧ», μὴ φύσεις τεμνόντων (οὐδὲ γὰρ ἂν μετέλιπον αἱ προθέσεις, ἢ αἱ τάξεις τῶν ὀνομάτων), ἀλλὰ χαρακτηριζόντων μιᾶς καὶ ἀουγγύτου φύσεως ιδιότητος. Καὶ τοῦτο δη-
 λον, ἐξ ὧν εἰς ἓν συνάγονται πάλιν, εἴ τω μὴ παρέργως ἐ-
 15 κείνο ἀναγινώσκειται παρὰ τῷ ἀδιῶ ἀποσιῶ, τό, «ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτόν τὰ πάντα» ἀδιῶ ἢ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν». Πατήρ ὁ Πατήρ, καὶ ἄναρχος· οὐ γὰρ ἔκ τι-
 ρος. Υἱὸς ὁ Υἱός, καὶ οὐκ ἄναρχος· ἐκ τοῦ Πατρὸς γάρ.
 Εἰ δὲ τὴν ἀπὸ χρόνου λαμβάνοις ἀρχήν, καὶ ἄναρχος ποιη-
 20 τῆς γὰρ χρόνου, οὐχ ὑπὸ χρόνον. Πνεῦμα ἅγιον ἀληθῶς τὸ Πνεῦμα, προῖον μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς, οὐχ υἱικῶς δέ, οὐδὲ γὰρ γεννητῶς ἀλλ' ἐκπορευτῶς· εἰ δεῖ τι καὶ καινοτομηῶσαι περὶ
 τὰ ὀνόματα σαφηρείας ἔνεκεν. Οὕτε τοῦ Πατρὸς ἐκοιάντος
 25 σεως, ὅτι ἐκ τοῦ ἀγεννήτου. Πῶς γάρ; Οὕτε τοῦ Πνεύματος,

53. Τὰ περὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Σαβελλίου βλ. εἰς Θρησκευτικὴν καὶ Ἠθικὴν Ἐγκυκλοπαιδεῖαν, τόμ. 10, στ. 1106 - 1108.

54. Τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Ἀρειοῦ καὶ τὴν διδασκαλίαν του βλ. εἰς Θρησκευτικὴν καὶ Ἠθικὴν Ἐγκυκλοπαιδεῖαν, τόμ. 3, στ. 92 - 96.

55. Α' Κορ. 8, 6.

56. Ρωμ. 11, 36.

θεοότητα. Θὰ ἀποφύγωμεν δὲ τὰς ὑπερβολὰς καὶ τὰς παραλείψεις, χωρὶς νὰ κάμωμεν οὔτε τὴν ἔνωσιν οὐγκυσιον, οὔτε τὴν διαίρεσιν ἀποξένωσιν. Ἄς μείνῃ τὸ ἴδιον μακρὰ ἀπὸ μᾶς καὶ ἡ συναίρεσις τοῦ Σαβελλίου³³ καὶ ὁ διαχωρισμὸς τοῦ Ἀρείου³⁴, τὰ δύο αὐτὰ ἐκ διαμέτρου ἀνίθεται κακὰ, τὰ ἰσάξια ὡς πρὸς τὴν ἀοέθειαν. Διότι διὰ ποῖον λόγον θὰ πρέπει ἢ νὰ συγχωνεύωμεν κακῶς τὸν Θεὸν ἢ νὰ τὸν διαχωρίζωμεν εἰς ἄνισα πρόσωπα;

12. «Δι' ἡμᾶς δὲ ὑπάρχει ἕνας Θεός, ὁ Πατὴρ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον προέρχονται τὰ πάντα, ἕνας Κύριος, Ἰησοῦς Χριστός, διὰ τοῦ ὁποῖου ἔχουν γίνει τὰ πάντα»³⁵ καὶ ἕνα Ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπάρχουν τὰ πάντα. Τὸ δὲ «ἐκ τοῦ ὁποῖου» καὶ «διὰ τοῦ ὁποῖου» καὶ «εἰς τὸ ὁποῖον», δὲν χωρίζουν φύσεις (διότι δὲν θὰ ἄλλαζαν αἱ προθέσεις ἢ ἡ σειρά τῶν ὀνομάτων εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν), ἀλλὰ χαρακτηρίζουν τὰς ιδιότητας μᾶς καὶ ἀσυγχύτου φύσεως. Αὐτὸ δὲ εἶναι φανερόν ἀπὸ τὸ δις συγκεντρώνονται πάλιν εἰς ἕνα, ἂν κάποιος δὲν διαβάξῃ ἀπρόσεκτα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον λέγεται ἀπὸ τὸν ἴδιον ἀπόστολον, τὸ ὅτι δηλαδὴ «ἀπὸ αὐτὸν καὶ δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ὑπάρχουν τὰ πάντα· εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν»³⁶. Ὁ Πατὴρ εἶναι Πατὴρ καὶ χωρὶς ἀρχὴν, διότι δὲν προῆλθεν ἀπὸ κανένα. Ὁ Υἱὸς εἶναι Υἱὸς καὶ δὲν εἶναι ἄναρχος, διότι προέρχεται ἀπὸ τὸν Πατέρα. Ἐὰν δὲ τὴν ἀρχὴν τὴν συσχετίζῃς μὲ τὸν χρόνον, τότε εἶναι καὶ ἄναρχος, διότι εἶναι δημιουργὸς τοῦ χρόνου καὶ δὲν ὑπόκειται εἰς τὸν χρόνον. Τὸ Πνεῦμα εἶναι πράγματι Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον προέρχεται μὲν ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ ὄχι κατὰ τὸν τρόπον τοῦ Υἱοῦ, ἐπειδὴ δὲν γεντᾶται ἀλλὰ ἐκπορεύεται, ἂν θὰ πρέπει νὰ καινοτομήσωμεν ὡς πρὸς τὰς λέξεις διὰ νὰ γίνουν πὸ καθαρὰ τὰ πράγματα. Οὔτε ὁ Πατὴρ ἐξέπεσεν ἀπὸ τὴν ἀγεννησίαν, ἐπειδὴ ἔχει γεννήσει, οὔτε ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὴν γέννησιν, ἐπειδὴ προέρχεται ἀπὸ τὸν ἀγέννητον. Διότι πῶς θὰ γινόταν αὐτό; Οὔτε

ἢ εἰς Πατέρα μεταλίπιντος ἢ εἰς Υἱόν, ὅτι ἐκπορεύεται
καὶ ὅτι Θεός, κἄν μὴ δοκῇ τοῖς ἀθέοις. Ἦ γὰρ ἰδιότης ἀ-
κίνητος. Ἦ πῶς ἂν ἰδιότης μένοι, κινουμένη καὶ μεταλίπιν-
ου; Οἱ δὲ τὴν ἀγεννησίαν καὶ τὴν γέννησιν ἑρμῆς Θεῶν
5 ὁμοιωμένων τιθέμενοι, τάχα ἦν καὶ τὸν Ἀδάμ καὶ τὸν Σὴθ
(ὅτι ὁ μὲν οὐκ ἀπὸ σαρκὸς· πλάσμα γάρ· ὁ δὲ ἀπὸ τοῦ Ἀ-
δάμ καὶ τῆς Εὕας) ἀλλήλων κατὰ τὴν φύσιν ἀλλοτριώσουσιν.
Εἰς οὖν Θεὸς ἐν τρισί, καὶ τὰ τρία ἓν, ὥσπερ ἔγραψεν.

13. Ἐπεὶ δὲ οὕτω ταῦτα, ἢ τοῦτο, ἔδει δὲ μὴ τοῖς ἄνω
10 μόνον τὴν προσκίνησιν περιγράφεσθαι, ἀλλ' εἶναι τινὰς καὶ
κάτω προσκνητάς, ἵνα πληρωθῇ τὰ πάντα δόξης Θεοῦ, ἐπεὶ
καὶ Θεοῦ· καὶ διὰ τοῦτο κτίζεται ἄνθρωπος, χειρὶ Θεοῦ τι-
μηθεὶς καὶ εἰκόνι. Τοῦτον δὲ ἡθόνω διαβόλου καὶ πικρῆ
γεύσει τῆς ἁμαρτίας, Θεοῦ τοῦ πεποιηκότος ἐλευσινῶς χωρι-
15 ζόμενον παριδεῖν, οὐ Θεοῦ. Τί γίνεται; Καὶ τί τὸ μέγα περὶ
ἡμῶν μιστήριον; Καινοτομοῦνται φύσεις καὶ Θεὸς ἄνθρωπος
γίνεται καὶ ὁ ἐπιθεθῆκός ἐπὶ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ κατὰ
ἀνατολὰς τῆς ἰδίας δόξης τε καὶ λαμπρότητος, ἐπὶ δυσιῶν
δοξάζεται τῆς ἡμετέρας εὐτελείας καὶ ταπεινότητος, καὶ ὁ
20 Υἱὸς τοῦ Θεοῦ δέχεται καὶ υἱὸς ἀνθρώπου γενέσθαι τε καὶ
κληθῆναι. Οὐχ ὁ ἦν μεταβαλὼν (ἄτρεπτον γάρ), ἀλλ' ὁ οὐκ
ἦν προσλαβὼν (φιλόανθρωπος γάρ), ἵνα χωρηθῇ ὁ ἀχώρητος,
διὰ μέσης σαρκὸς ὁμιλήσας ἡμῖν, ὡς ἐκ παραπειάσματος, ἐ-

57. Ὁ Θεολόγος εἰρωνεύεται ἐκείνους οἱ ὅποιοι, βασιζόμενοι εἰς τὴν
ἰγεννησίαν τοῦ Πατρὸς καὶ τὸ γεννητὸν τοῦ Υἱοῦ, ἀμφισβητοῦσαν τὴν
θεότητα τοῦ Υἱοῦ. Τοὺς λέγει δὲ ὅτι ὅπως ἐθεωροῦσαν τὸ ἀγέννητον καὶ
τὸ γεννητὸν ὡς δηλωτικὰ διαφορετικῆς φύσεως Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, κατὰ
τὸν ἴδιον τρόπον θὰ ἔτρεπε νὰ δέχωνται καὶ ὅτι ὁ Σὴθ ἦτο διαφορετικῆς
φύσεως ἀπὸ τὸν πατέρα του τὸν Ἀδάμ, ἐπειδὴ ὁ μὲν Ἀδάμ ἐπλάσθη ἀπὸ
τὸν Θεόν, ἐνῶ ὁ Σὴθ ἐγεννήθη ἀπὸ τὸν Ἀδάμ καὶ τὴν Εὕαν.

τὸ Πνεῦμα μεταβάλλεται εἴτε εἰς Πατέρα εἴτε εἰς Υἱόν, ἐπειδὴ ἔχει ἐκπορευθῆ καὶ ἐπειδὴ εἶναι Θεός, ἔστω καὶ ἂν δὲν τὸ πιστεύουν οἱ ἄθεοι. Διότι ἡ ιδιότης εἶναι ἀμετάβλητος. Πῶς δὲ θὰ ἠμποροῦσε νὰ παραμῆνῃ ιδιότης ἂν ἐκινεῖτο καὶ μεταβάλλετο; Ἐκεῖνοι δὲ οἱ ὁποῖοι θεωροῦν τὴν ἀγεννησίαν καὶ τὴν γέννησιν ὡς φύσεις ὁμωνύμων Θεῶν, θὰ ἔπρεπεν ἐνδεχομένως νὰ θεωρήσουν ἕξενους ὡς πρὸς τὴν φύσιν τὸν ἕνα ἀπὸ τὸν ἄλλον καὶ τὸν Ἄδὰμ μὲ τὸν Σὴθ² (ἐπειδὴ ὁ μὲν Ἄδὰμ δὲν ἐγεννήθη ἀπὸ ἄνθρωπον – ἀφοῦ ἐπλάσθη, ὁ δὲ Σὴθ ἐγεννήθη ἀπὸ τὸν Ἄδὰμ καὶ τὴν Εὐάν).

13. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὰ ἢ αὐτὸ εἶναι εἶσι καὶ ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ μὴν ἀποδίδεται προοκύνησις μόνον εἰς τὰ οὐράνια, ἀλλὰ νὰ ὑπάρχουν καὶ ἐπὶ γῆς ὠρισμένοι φύσεις προσκυνηταί, διὰ νὰ γεμίουν τὰ πάντα ἀπὸ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ ἐπειδὴ καὶ εἰς τὸν Οὐρὸν ἀνήκουν, διὰ τὸν Λόγον αὐτὸν δημιουργεῖται ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ἐτιμῆθη ἀπὸ τὴν χεῖρα τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὴν θεῖαν εἰκόνα. Δὲν ἦτο δὲ ἴδιον τοῦ Θεοῦ νὰ τὸν παραβλέψη, ὅταν τὸν ἔβλεπε νὰ ἀνομακρύνεται κατὰ τὸν τρόπον ἐλαττωτόν, ἀπὸ αὐτὸν ὁ ὁποῖος τὸν εἶχε δημιουργήσει, ἐξ αἰτίας τοῦ φθόνου τοῦ διαβόλου καὶ τῆς πικρᾶς γύρωφως τῆς ἁμαρτίας. Τί γίνεται λοιπόν; Καὶ ποῖον εἶναι τὸ φοβερὸν μοιήριον τὸ ὁποῖον γίνεται πρὸς χάριν μας; Ἀναγεννώνται αἱ φύσεις καὶ ὁ Θεὸς γίνεται ἄνθρωπος. Καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος «εἶχεν ἀνέβει ἐπάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς τῶν οὐρανῶν, εἰς τὴν ἀνατολήν»³ τῆς δόξης καὶ τῆς λαμπρότητός του, δοξάζεται εἰς τὴν δύσιν ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας ἀσημαντότητα καὶ ταπεινότητα, καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ δέχεται καὶ νὰ γίνῃ καὶ νὰ ὀνομασθῆ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. Ὅχι ἐπειδὴ μεταβλήθη ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἦτο (διότι εἶναι ἀμετάβλητον, ἀλλ' ἐπειδὴ προσέλαβεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο (διότι ἀγαποῦσε τὸν ἄνθρωπον), διὰ νὰ γίνῃ χωρητὸς ὁ ἀχώρητος καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπικοινωνίαν μαζί μας μὲ τὴν σάρκα, σὰν μέσα ἀπὸ κάποιο παραπέτασμα, ἐπειδὴ

πειδὴ καθαρὰν αὐτοῦ τὴν Θεότητα φέρειν, οὐ τῆς ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ φύσεως. Διὰ τοῦτο τὰ ἄμικτα μίγνυται· οὐ γενέσει μόνον Θεός, οὐδὲ σαρκὶ τοῦς, οὐδὲ χρόνῳ τὸ ἄχρονον, οὐδὲ μέτρῳ τὸ ἀπερίγραπτον, ἀλλὰ καὶ παρθενία γέννησις, καὶ ἀτιμία τῷ καὶ τιμῆς ἀπάσης ἐψηλοτέρῳ, καὶ πάθει τὸ ἀπαθές, καὶ τῷ φθαρτῷ τὸ ἀθάνατον. Ἐπειδὴ γὰρ ὤφειτο ἀήττητος εἶναι τῆς κακίας ὁ σοφιστής, θεότιτος ἐλπίδι δελεάσας ἡμᾶς, σαρκὸς προβλήματι δελεάζεται· ἢ ὡς τῷ Ἀδὰμ προσβαλὼν, τῷ Θεῷ περιπέση, καὶ οὕτως ὁ νέος Ἀδὰμ τὸν παλαιὸν ἀνασώσεται, καὶ λυθῆι τὸ κατὰκριμα τῆς σαρκός, σαρκὶ τοῦ θανάτου θανατωθέντος.

14. Τῇ μὲν οὖν γεννήσει τὰ εἰκότια προσοριάσαμεν, ἐγὼ τε ὁ τῆς ἑορτῆς ἔξαρχος καὶ ἡμεῖς, καὶ πᾶν ὅσον ἐγκόσμιόν τε καὶ ὑπερκόσμιον. Μετὰ αὐτέρως ἐδράμομεν καὶ μετὰ Μάγων 15 προσεκενήσαμεν, μετὰ ποιμένων περιελάμψθημεν καὶ μετὰ ἀγγέλων ἐδοξάσαμεν, μετὰ Συμεῶν ἐνηγκάλισάμεθα καὶ μετὰ Ἀννης ἀνθρωπολογησάμεθα, τῆς γεραιᾶς καὶ σώφρονος· καὶ χάρις τῷ εἰς τὰ ἴδια ἐλθόντι ἀλλοτριῶς, ὅτι τὸν ξένον ἐδόξασεν. Νυνὶ δὲ προᾶξις ἄλλη Χριστοῦ καὶ ἄλλο μοσιήριον. 20 Οὐ δύναμαι κατέχειν τὴν ἡδονήν, ἔνθεος γίνομαι μικροῦ καί, ὡς Ἰωάννης, εὐαγγελίζομαι, εἰ καὶ μὴ πρόδρομος, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐρημίας. Χριστὸς φωτίζεται, συναστράγωμεν, Χριστὸς βαπτίζεται, συνατέλθωμεν, ἵνα καὶ συνατέλθωμεν. Βα-

59. Ὁ Θεολόγος παρουσιάζει τὴν θεωρίαν συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν ὁ διάβολος ἐξηπατήθη ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Κυρίου καί, ἐνῶ τὸν ἐθεώρει ἄνθρωπον, συνήντησε τὸν Θεόν, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ νικηθῆ καὶ νὰ ἀναγκασθῆ ἔτσι νὰ ἀφήσῃ ἐλεύθερον τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον εἶχεν ὑποδουλώσει μὲ τὴν παρακοήν. Βλ. καὶ σημ. 9 τοῦ ἰδίου λόγου.

60. Ματθ. 2, 1.

61. Λουκᾶ 2, 9.

62. Λουκᾶ 2, 13 ἑ.

63. Λουκᾶ 2, 36 ἑ.

64. Πρὸβλ. Ἰω. 1, 11. Ὁ Θεολόγος ἐννοεῖ τὸν Κύριον εἰσερχόμενον εἰς τὸν ναὸν («εἰς τὰ ἴδια») μὲ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν («ἀλλοτριῶς»), τὴν ὁποίαν, ἂν καὶ ξένην πρὸς τὴν θεῖαν του φύσιν, τὴν ἐδόξασε.

65. Μάρκ. 1, 6 - 8.

εἰ πρόκειται νὰ γίνουν εἰς τὸ μέλλον. Οὔτε εἶναι αὐτὰ²⁷ ὄργανα τῶν Θρακῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους προήλθε καὶ ἡ λέξις «θηροκεύειν», οὔτε αἱ τελεταὶ καὶ τὰ μυστήρια τοῦ Ὀρφέως, τὸν ὁποῖον ἴσως πολὺ ἐθαύμασαν οἱ Ἕλληνες διὰ τὴν σοφίαν του, ὥστε τοῦ δίδουν καὶ λύραν, ἡ ὁποία μὲ τοὺς ἤχους τῆς προσελκύει τὰ πάντα²⁸, οὔτε ἡ δικαία τιμωρία τοῦ Μίθρα ἐναντίον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἀνέχονται νὰ μυηθοῦν εἰς τέτοια πράγματα²⁹, οὔτε οἱ θρηνοὶ τοῦ Ὀσίριδος, ἡ ἄλλη ἀθλιότης ἡ ὁποία λαιρεύεται ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους, οὔτε τὰ ἀτυχήματα τῆς Ἰσιδος, οὔτε οἱ πρὸ ἀξιοσέβαστοι ταῦροι τῶν Μενδησιῶν³⁰ καὶ ἡ φάτινη τοῦ Ἄμιδος, τοῦ μύσχου ἐκείνου ὁ ὁποῖος καλοπερνᾷ χάρις εἰς τὴν ἀνοησίαν τῶν κατοίκων τῆς Μέμφιδος³¹, οὔτε αἱ τιμαὶ μὲ τὰς ὁποίας κατεξευτελίζουν τὸν Νεῖλον, τὸν δότιον τῶν καρπῶν καὶ τῶν καλῶν σιαχύων, ὅπως τὸν ἐξυμνοῦν αὐτοί, ὁ ὁποῖος μετρᾷ τὴν εὐτυχίαν μὲ τοὺς πήχεις³².

6. Διότι θὰ παραλείψω νὰ ἀναφέρω τὰς τιμὰς τῶν ἐρπετῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀγρίων ζῶων καὶ τὴν ἀναζήτησιν κάθε ἀσχημίας. Διὰ τὸ κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ ὑπάρχει εἰδικὴ τελετὴ καὶ πανήγυρις καὶ ὅλα μαζί ἔχουν κοινὸν γνώρισμα τὴν ἀνοησίαν, ὥστε, ἂν βέβαια θὰ ἔπρεπε νὰ ἀσεβήσουν ὅπωςδήποτε, νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ξεπέσουν εἰς τὴν λατρείαν εἰδώλων, τεχνητῶν πραγμάτων καὶ δημιουργημάτων τῶν χειρῶν, θὰ ἔπρεπε ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι διαθέτουν νοῦν νὰ μὴν τοὺς εὐχρηθοῦν ἴποτε ἄλλο παρὰ νὰ λατρεύουν τέτοια πράγματα καὶ νὰ τὰ τιμοῦν κατὰ τέτοιον τρόπον, ὥστε, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος³³, νὰ λαμβάνουν τὸ ἀντίτιμον τὸ ὁποῖον ἀξίζει ἢ πλάνη των

τῶν κατοίκων τῆς Μέμφιδος χάρις εἰς τὴν ὁποίαν ἐκαλοπερνοῦσε τὸ «εἰρὸν» ζῶον.

32. Ὁ Νεῖλος ἐλατρεύετο ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους ὡς θεός, ἐπειδὴ μὲ τὴν ἰλὸν τὴν ὁποίαν ἀπέθετεν εἰς τὰς ὄχθας του κατὰ τὴν περίοδον τῶν βροχῶν ἔκανε τὴν γῆν εὐφορον. Ἡ εὐτυχία δὲ τῶν κατοίκων ἐμετράτο μὲ τὸ ὕψος τὸ ὁποῖον ἔφταναν τὰ στάχυα, τὸ δῶρον τοῦ Νεῖλου.

33. Ρωμ. 1, 23 ε.

τες ἢ δι' ἐκείνων ἀτιμαζόμενοι. Βδελυκιοὶ τῆς πλάνης, βδελυκτότεροι τῆς εὐτελείας τῶν προσκυνομένων καὶ σεβομένων, ἵνα καὶ αὐτῶν τῶν τιμωμένων ὄσιν ἀναισθητότεροι, τοσοῦτον ὑπερβάλλοντες ἀνοία ὅσον εὐτελεία τὰ προσκυνούμενα.

- 5 7. Ταῦτα μὲν οὖν παιζέτωσαν Ἑλλήνων παῖδες καὶ δαίμονες, παρ' ὧν ἐκείνοις ἡ ἀνοία, τὴν τοῦ Θεοῦ τιμὴν εἰς ἑαυτοὺς μεθελκόντων καὶ ἄλλους ἄλλως κατατεμνόντων εἰς αἰσχρὰς δόξας καὶ φαντασίας, ἀφ' οὗ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς ἐκβαλόντες ἡμᾶς, τῆ ξύλῳ τῆς γνώσεως οὐ κατὰ καιρὸν,
- 10 οὐδ' ἐπιτηδείως μεταληφθείσης, ὡς ἀσθενεσιέρους ἤδη κατέδραμον, τὸν ἡγεμόνα τοῦν συναρπάσαντες καὶ τοῖς λάθει θύραν ἀνοίξαντες. Οὐ γὰρ ἔφερον, γούσις ὄντες φθορερὰ καὶ μισάνθρωπος, μᾶλλον δὲ διὰ τὴν ἑαυτῶν κακίαν γενόμενοι, τοὺς κάτω τῶν ἄνω τυχεῖν, αὐτοὶ πεσόντες ἐπὶ γῆς ἄνοιθεν,
- 15 οὐδὲ τοσαύτην μετέσταισιν γενέσθαι τῆς δόξης καὶ τῶν πρώτων φύσεων. Τοῦτό ἐστιν ὁ διωγμὸς τοῦ πλάσματος· διὰ τοῦτο ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ καθυβρίσθη καὶ καθὼς οὐκ ἐδοκιμάσμεν φυλάξαι τὴν ἐπιτολήν, παρεδόθημεν τῇ αὐτονομίᾳ τῆς πλάνης· καὶ καθὼς ἐπλανήθημεν, ἠτιμάσθημεν ἐν οἷς ἐσε-
- 20 βάσθημεν. Οὐ γὰρ τοῦτο μόνον δεινόν, τὸ πεποιημένους ἐπ' ἀγαθοῖς ἔργοις, εἰς δόξαν καὶ ἔπαινον τοῦ πεποιηκότος, καὶ Θεοῦ μίμητον, ὅσον ἐφικτόν, ὀρμητήριον γενέσθαι πανταίῳ

ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα σέβονται, ἐπειδὴ θὰ ἀτιμάζωνται μᾶλλον ἀπὸ αὐτὰ παρὰ θὰ τὰ τιμοῦν. Εἶναι ἄξιοι περιφρονησεως διὰ τὴν πλάνην των, καὶ ἀκόμη περισσότερο περιφρονητέοι ἐξ αἰτίας τῆς ἀσημαντότητος ἐκείνων τὰ ὁποῖα προσκυνοῦν καὶ σέβονται, ὥστε νὰ καταναποῦν πρὸ ἀναίθουτοι ἀπὸ τὰ λατρευόμενα, ἐφ' ὅσον ξεπερνοῦν τόσον εἰς ἀνοησίαν ὅσον καὶ εἰς ἀσημαντότητα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα προσκυνοῦν.

7. Αὐτὰ λοιπὸν ἄς τὰ παιδιariζοῦν οἱ ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων καὶ οἱ δαίμονες, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους προέρχεται ἡ ἀνοησία των, καὶ οἱ ὁποῖοι ἐπιδιώκουν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των τὴν τιμὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ὀδηγοῦν πολλοὺς καὶ κατὰ διαφόρους τρόπους εἰς αἰσχρὰς πίστεις καὶ φαντασιοποιήξιας, ἀφ' οἴτου, ἀφοῦ μᾶς ἔδωξαν ἀπὸ τὸ δένδρον τῆς ζωῆς, ἐπειδὴ ἔδοκιμάσαμεν τὸ δένδρον τῆς γνώσεως εἰς ἀκατάλληλον καιρὸν καὶ κατὰ τρόπον ἀνάρμοστον, μᾶς κατενίκησαν ἤδη ὡς πρὸ ἀδυνάτους, ἀφοῦ μᾶς συνεπῆραν τὸν ὀδηγὸν νοῦν καὶ ἤνοιξαν τὴν θύραν εἰς τὰ πάθη. Διότι δὲν ἀνεχόταν, ἐπειδὴ ἦσαν φθονερά καὶ μισάνθρωπα πλάσματα ἢ, σωστότερα, ἐπειδὴ ἔγιναν τέιοιοι ἐξ αἰτίας τῆς κακίας των, νὰ γίνουν ἄξιοι οὐρανίων πραγμάτων ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται εἰς τὴν γῆν, ἐνῶ αὐτοὶ ἔπρσαν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τὸν οὐρανόν, οὔτε νὰ γίνῃ τόσον μεγάλη μετατόπισις εἰς τὴν δόξαν καὶ εἰς τὰς ἀρχηγόνους φύσεις. Αὐτὸς εἶναι ὁ διωγμὸς τοῦ δημιουργήματος. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον καθυβρίσθη ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Καὶ καθὼς δὲν ἐπροσπαθήσαμεν νὰ τηρήσωμεν τὴν ἐντολήν, ἔχομεν παραδοθῆ εἰς τὸ ἀυτεξούσιον τῆς πλάνης. Καὶ καθὼς περιπέσαμεν εἰς πλάνην, ἔχομεν ἀτιμασθῆ ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔχομεν σεβασθῆ. Διότι δὲν εἶναι τὸ μόνον φοβερὸν τὸ ὅτι, ἐνῶ ἔχομεν δημιουργηθῆ διὰ νὰ πράττωμεν ἀγαθὰ ἔογα πρὸς δόξαν καὶ ἔπαινον ἐκείνου ὁ ὁποῖος μᾶς ἔπλασε καὶ πρὸς μίμησιν τοῦ Θεοῦ, ὅσον αὐτὸ εἶναι κατορθωτόν, ἔχο-

παθῶν, βουσκομένων κακῶς καὶ δαπανώτων τὸν ἐπίτος ἀν-
 θρωπον· ἀλλὰ τὸ καὶ θεοῦ σιῆσαιθαι σπηγρόρους τοῖς πάθε-
 σιν, ἵνα μὴ μόνον ἀνεύθενον τὸ ἀμαρτιάνειν, ἀλλὰ καὶ θεῖον
 νομίζηται, εἰς τοιαύτην καταγεῖγον ἀπολογία, τὰ προσκε-
 5 νούμενα.

8. Ἡμῖν δὲ ὥσπερ ἐχαρίσθη τό, γεγοῶσι τὴν δευσιδαί-
 μονα πλάνην, μετὰ τῆς ἀληθείας γενέσθαι καὶ δουλεύειν Θεῷ
 ζῶντι καὶ ἀληθινῷ καὶ τὴν κτίσιν ἐπερανοῶναι, πάντα πε-
 ράσασιν, ὅσα ἐπὶ χρόνον καὶ πρώτην κίνησιν οὕτω καὶ ἴ-
 10 δομεν, καὶ φιλοσοφῆσωμεν τὰ περὶ Θεοῦ καὶ τὰ θεῖα. Φιλο-
 σοφῆσωμεν δέ, ἀρχόμενοι ὅθεν ἄρχεσθαι ἄμεινον· ἄμεινον δέ,
 ὅθεν Σολομῶν ἡμῖν ἐνομοθέτησεν· «Ἀρχὴ σοφίας, φησί, κτιῆ-
 σαι σοφίαν»· τί τοῦτο λέγων ἀρχὴν σοφίας; Τὸν γόβον. Οὐ
 γὰρ ἀπὸ θεωρίας ἀρξαμένοις, εἰς γόβον χορὴ καταλήγειν
 15 (θεωρία γὰρ ἀχαλίνωτος πάχα ἂν καὶ κατὰ κρημνῶν ὄσει-
 εν)· ἀλλὰ γόβῳ στοιχειουμένων καὶ καθαιρουμένων, καί, ἵν'
 οὕτως εἴπω, λεπυνομένων, εἰς ἕψος αἴρεσθαι. Οὐ γὰρ
 γόβος, ἐπιτολῶν τήρησις· οὐ δὲ ἐπιτολῶν τήρησις, σαρκῶς
 κάθαρσις τοῦ ἐπιπροσοῦντος τῇ ψυχῇ νέφους, καὶ οὐκ ἐῶντος
 20 καθαρῶς ἰδεῖν τὴν θεῖαν ἀκτῖνα· οὐ δὲ κάθαρσις, ἔλλαμψις·
 ἔλλαμψις δέ, πόθον πλήρωσις, τοῖς τῶν μεγίστων, ἢ τοῦ με-
 γίστου, ἢ ἐπὲρ τὸ μέγα ἐγεμεμένοις.

34. Δηλαδὴ τὰ δημιουργήματα, τὰ ὅποια, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν
 αἰώνιον Θεόν. τὸ «πρῶτον κινούν», ὑπόκεινται εἰς χρονικοῦς περιορι-
 σμοὺς καὶ εὐρίσκονται εἰς κινήσιν ὑποκείμενα εἰς τὸν νόμον τῆς φθορᾶς.

35. Παροιμ. 1, 7.

36. Τὴν ἀνέψωσιν τὴν ὅποιαν προκαλεῖ ἡ διαπαιδαγώγησις μετὰ τὸν
 γόβον τὴν ὀνομάζει ὁ Θεολόγος λιτότητα ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν παχύτητα
 ἐπὶ τὴν ὅποιαν χαρακτηρίζονται ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν ἀκόμη κα-
 θαρθῆ ἀπὸ τὸν γόβον καὶ τὴν φιλοσοφικὴν θεωρήσιν τῶν πραγμάτων.

μεν γίνει ὀρμητήριον κάθε εἴδους κακῶν τὰ ὅποια τρέφονται κακῶς καὶ καταστρέφουν τὸν ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ὅτι ἔχομεν παρουσιάσει καὶ θεοὺς ὡς ὑπερασπιστὰς τῶν παθῶν μας, ὄχι μόνον διὰ νὰ μὴν ἁμαρτάνωμεν χωρὶς εὐθύνην, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ θεωροῦνται ὡς θεοὶ ἐκεῖνα τὰ ὅποια προσκυνοῦμεν καὶ τὰ ὅποια καταφεύγουν εἰς τοιαύτας δικαιολογίας.

8. Ἐμεῖς δὲ εἰς τοὺς ὁποίους ἐδόθη τὸ χάρισμα νὰ φθάσωμεν κοντὰ εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ ὑπηρετοῦμεν τὸν ζωντανὸν καὶ ἀληθινὸν Θεόν, ἀφοῦ θὰ ἔχωμεν ἀποφύγει τὴν εἰδωλολατρικὴν πλάνην, καὶ νὰ ξεπεράσωμεν τὴν δημιουργίαν, ἀφοῦ θὰ ἔχωμεν ξεπεράσει ὅλα ὅσα ὑλόκεινται εἰς τὸν χρόνον καὶ εἰς τὴν πρώτην κίνησιν³⁴, ἔτσι ἄς ἴδωμεν καὶ ἄς ἐξειάσωμεν τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Θεὸν καὶ τὰ θεῖα. Θὰ τὰ ἐξειάσωμεν δὲ ἀφοῦ ἀρχίσωμεν ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου εἶναι καλύτερα νὰ ἀρχίσωμεν. Εἶναι δὲ καλύτερα ἀπὸ ἐκεῖ πού μᾶς ἔχει καθορίσει ὁ Σολομών. «Ἀρχὴ τῆς σοφίας»³⁵, λέγει, εἶναι τὸ νὰ ἀποκίησης σοφίαν. Τί δὲ λέγει ὡς ἀρχὴν τῆς σοφίας; Τὸν φόβον. Διότι δὲν πρέπει νὰ καταλήγωμεν εἰς τὸν φόβον, ἐνῶ ἔχομεν ἀρχίσει ἀπὸ τὴν φιλοσοφικὴν θεώρησιν (διότι ἢ χωρὶς φραγμοὺς φιλοσοφικὴ θεώρησις θὰ ἠμποροῦσε νὰ μᾶς σπρώξῃ γρήγορα πρὸς τὸν κρημνόν), ἀλλὰ νὰ σηκωνώμεθα ὑψηλότερα, ἀφοῦ θὰ ἔχωμεν διαπαιδαγωγηθῆ καὶ καθαρισθῆ καί, διὰ νὰ τὸ εἴπω κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, θὰ ἔχωμεν γίνει πρὸ λεπτοῖ³⁶ ἀπὸ τὸν φόβον. Διότι ὅπου ὑπάρχει φόβος, ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ τήρησις τῶν ἐντολῶν. Ὅπου δὲ ὑπάρχει τήρησις τῶν ἐντολῶν, ἐκεῖ γίνεται καὶ κάθαρσις τῆς σαρκός, τοῦ νέφους αὐτοῦ τὸ ὅποιον ἐμποδίζει τὴν ψυχὴν καὶ δὲν τὴν ἀφήνει νὰ ἴδῃ καθαρὰ τὴν θεῖαν ἀκτίνα. Ὅπου δὲ ὑπάρχει κάθαρσις, ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ θεῖος φωτισμός. Ὁ θεῖος δὲ φωτισμός εἶναι ἢ ἐκπλήρωσις τοῦ πόθου ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἐπιδιώκουν νὰ πλησιάσουν τὰ μέγιστα³⁷ ἢ τὸ μέγιστον, ἢ κάτι παραπάνω ἀπὸ μεγάλο.

9. *Ἰὰ τοῦτο καθαριέον ἑαυτὸν πρῶτον, εἶτα τῷ καθα-
 ρῷ προσομιλήσον· εἶπερ μὴ μέλλοιμεν τὸ τοῦ Ἰσραὴλ πεί-
 σεσθαι, μὴ γέροντος τὴν δόξαν τοῦ προσώπου Μωσέως, καὶ
 διὰ τοῦτο δεομένον καλύμματος· ἢ τὸ τοῦ Μανωὲ καὶ πείσε-
 5 σθαι, καὶ λέξουσ· Ἐπολώλαμεν, ὦ γύναι. Θεὸν ἐωράκαμεν»,
 ἐν φαντασίᾳ Θεοῦ γενομένων ἢ, ὡς Πέτρος, τοῦ πλοίου τὸν
 Ἰησοῦν ἀπολέμψασθαι, ὡς οὐκ ἄξιοι τοιαύτης ἐπιδημίας.
 Πέτρον δὲ ὅταν εἶπω, τίνα λέγω; Τὸν κατὰ κυμάτων πε-
 ζεύσαντα. Ἦ, ὡς Παῦλος, τὴν ὄψιν πληγήσεσθαι, πρὶν κα-
 10 θαρθῆναι τῶν διωγμῶν, τῷ διωκομένῳ προσομιλήσας, μᾶλ-
 λον δὲ θραχεῖα τοῦ μεγάλου φοιτῶς λαμπηδόν· ἢ, ὡς ὁ ἐ-
 κατόνταρχος, τὴν μὲν θεραπείαν ἐπιζητήσιν, τῇ οἰκίᾳ δὲ
 τὸν θεραπευτὴν οὐκ εἰσδέξασθαι διὰ δειλίαν ἐπαινουμένην.
 Λεγέτω τις καὶ ἡμῶν, ἕως οὔπω κεκάθαρται, ἀλλ' ἔστιν ἐ-
 15 κατόνταρχος ἔτι, πλείονον ἐν κακίᾳ κρατῶν καὶ σιραιτεύεται
 Καίσαρι, τῷ κοσμοκράτορι τῶν κάτω συρομένων· «Οὐκ εἰμι
 ἰκανός, ἵνα μου ὑπὸ τὴν σιέγγην εἰσέλθῃς». Ὅταν δὲ Ἰη-
 σοῦν θεάσῃσαι, καίτοι μικρὸς ὢν τὴν πνευματικὴν ἡλικίαν, ὡς
 ὁ Ζακχαῖος ἐκεῖνος, καὶ ὑπὲρ τὴν συκομορέαν ἀρθῆ, νε-
 20 κρώσας τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὑπεραναβάς τὸ σῶμα
 τῆς ταπεινώσεως, τότε καὶ εἰσδεχέσθω τὸν Λόγον καὶ ἀ-*

37. Εἰς τοῦς κώδικας ἑπάρχει σχόλιον τὸ ὁποῖον ἐπεξηγεῖ ὅτι ὁ πλη-
 θυντικὸς «τῶν μεγίστων» ἀναφέρεται εἰς τὰ τρία Πρόσωπα τῆς Ἁγίας
 Τριάδος ἐνῶ ὁ ἐνικός «τὸ μέγιστον» εἰς τὴν μίαν θεϊάν οὐσίαν εἰς τὸ
 «μοναδικὸν τῆς θεότητος».

38. ἜΞ 34, 30 ἔ.

39. Κριτ. 13, 22. Ὁλόκληρον τὸ 13ον κεφάλαιον τῶν Κριτῶν ἀνα-
 φέρεται εἰς τὸν Μανωὲ, τὸν πατέρα τοῦ Σαμψών, καὶ τὴν ἐμφάνισιν εἰς
 αὐτὸν καὶ τὴν σύζυγόν του ἀγγέλου τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος ἔδωσε τὴν
 ἰσχύειν διὰ τὴν γέννησιν τοῦ Σαμψών καὶ ἐπροφήτευσεν δι' αὐτόν.

40. Λοικ. 5, 8.

41. Ματθ. 14, 29. Ὁ Πέτρος ὁ ὁποῖος ἐπεριπάτησεν ἐπάνω εἰς τὰ
 κύματα καὶ ἔτρεξε νὰ συναντήσῃ τὸν Ἰησοῦν εἶναι ὁ ἴδιος ἐκεῖνος ὁ ὁ-
 ποῖος τὸν παρεκάλεισε νὰ ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ κοντὰ του ἐπειδὴ ἦτο ἀ-
 μαρτωλὸς ὅταν εἶδε τὸ θαῦμα τῆς θαυμαστῆς ἀλείας (Λοικ. 5, 4-9).

9. Διὰ τοῦτο πρέπει πρῶτα νὰ καθάρισή κανεὶς τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἔπειτα νὰ πληροῖσθαι καὶ νὰ συναναστροφῆ τὸν καθαρὸν, ἐὰν βεβαίως δὲν πρόκειται νὰ πάθωμεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔπαθεν ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός, ὁ ὁποῖος δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἀνιέλῃ τὴν λάρμην τοῦ προσώπου τοῦ Μωϋσοῦς καὶ διὰ τοῦτο εἶκεν ἀνάγκην ἀπὸ κάλυμμα⁴², ἢ καὶ νὰ πάθωμεν καὶ νὰ εἴπωμεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶπε καὶ ἔπαθεν ὁ Μανωῆ· «ἐχαθήκαμε γυναῖκα! Ἔχομεν ἴδει τὸν Θεόν»⁴³, ἐπειδὴ εἶχε φανιασθῆ ὅτι εἶδε τὸν Θεόν, ἢ νὰ ἀποπέμφωμεν τὸν Ἰησοῦν ὅπως ὁ Πέτρος ἀπὸ τὸ πλοῖον⁴⁴, ἐπειδὴ δὲν εἴμεθα ἄξιοι νὰ ἔλθῃ κονιά μας. Ὅταν δὲ λέγω τὸν Πέτρον, ποῖον Πέτρον λέγω; Ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἐπεριπάτησεν ἐπάνω εἰς τὰ κύματα⁴⁵. Ἡ νὰ χάσωμεν τὸ φῶς μας ὅπως ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος, προτοῦ καθαρισθῆ ἀπὸ τοὺς διωγμοὺς, συνήντησεν ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον ἐδίωκε, ἢ καλύτερα μίαν οὐνιομον λάρμην τοῦ μεγάλου φωτός⁴². Ἡ, ὅπως ὁ ἑκατόνταρχος, νὰ ζητήσωμεν μὲν τὴν θεραπείαν, ἀλλὰ νὰ μὴν δεχθῶμεν εἰς τὴν οἰκίαν μας τὸν θεραπευτὴν ἀπὸ δειλίαν ἢ ὁποία ἐπαινεῖται. Ἄς εἴπῃ καὶ κάποιος ἀπὸ ἡμᾶς, προτοῦ νὰ ἔχῃ ἀκόμη καθαρισθῆ καὶ ἐνῶ εἶναι ἀκόμη ἑκατόνταρχος καὶ ξεπερνᾷ πολλοὺς εἰς τὴν κακίαν καὶ εἶναι ὑπηρέτης τοῦ καίσαρος, τοῦ κοσμοκράτορος ἐκείνων οἱ ὁποῖοι σύρονται πρὸς τὰ κάτω· «δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ εἰσελθῆς εἰς τὴν οἰκίαν μου»⁴³. Ὅταν δὲ ἴδῃ τὸν Ἰησοῦν, ἂν καὶ εἶναι μικρός, κατὰ τὴν πνευματικὴν ἡλικίαν, ὅπως ἐκεῖνος ὁ Ζακχαῖος⁴⁴, καὶ νὰ σηκωθῆ πρὸς ὑψηλὰ ἀπὸ τὴν συκομορέαν ἀφοῦ νεκρώσῃ τὰ ἐπίγεια μέλη του⁴⁵, καὶ ἀφοῦ ξεπεράσῃ τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεώς του, τότε νὰ δεχθῆ μέσα του τὸν Λόγον

42. Πράξ 9, 4 ἑ.

43. Ματθ. 8, 8.

44. Λουκᾶ 19, 2 ἑ.

45. Κολ. 3, 5.

κονέτω «Σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ», καὶ λαμβανέτω τὴν σωτηρίαν, καὶ καρποφορεῖτω τὰ τελεώτερα, σκορπίζων καὶ διυχέων καλῶς, ἢ κακῶς ἐτελώνησεν.

10. Ὁ γὰρ αὐτὸς Λόγος, καὶ ἡθερὸς τοῖς οὐκ ἀξίοις
 5 διὰ τὴν ἡύσιν, καὶ χωρητὸς διὰ φιλανθρωπίαν τοῖς οὕτως
 ἡὑπερευλισμένοις· ὅσοι τὸ ἀκάθαρτον καὶ ὑλικὸν πνεῦμα τῶν
 ψυχῶν ἀπελάουσιν, καὶ τὰς ἐαυτῶν ψυχὰς τῇ ἐπιγνώσει
 σαρῶσαντες καὶ κοσμήσαντες, μηδὲ ἀργήν, μηδὲ ἄπρακτον
 εἴασαν, ὥστε μετὰ πλείονος τῆς παρασκευῆς, αὐθις καταλη-
 10 γθῆναι ὑπὸ τῶν ἐπιτὰ τῆς κακίας πνευμάτων, ὅσα καὶ τῆς
 ἀρετῆς ἀληθίθηται (τὸ γὰρ δυσμαχώτερον, περισπουδαστό-
 τερον)· ἀλλὰ πρὸς τῷ φεύγειν τὴν κακίαν, καὶ τὴν ἀρετὴν
 ἐργάζονται, ὅλον τὸν Χριστόν, ἢ ὅτι μάλιστα, ἐαυτοῖς εἰσοικί-
 σαιτες, ὥστε μηδενὶ κενῶ τὴν πονηρὰν δύναμιν ὁμιλήσασαν,
 15 ἐαυτῆς πάλιν πληροῦσαι, καὶ γενέσθαι τὰ ἔσχατα χεῖρονα
 τῶν πρώτων, διὰ τὸ τῆς καταδρομῆς σφοδρότερον, καὶ τὸ
 τῆς ἡρονῆας ἀσφαλέστερον καὶ δυσαλωτιότερον. Ὅταν δὲ
 πάσῃ ἡυλακῇ τηρήσαντες τὴν ἐαυτῶν ψυχὴν, καὶ ἀναβάσεις
 ἐν τῇ καρδίᾳ διαθήμενοι, καὶ νεώσαντες ἐαυτοῖς νεώματα,
 20 καὶ σπεύσαντες εἰς δικαιοσύνην, ὡς Σολομῶντι καὶ Δαβὶδ
 καὶ Ἰερεμῖα δοκεῖ, ἡωτίσωμεν ἐαυτοῖς φῶς γνώσεως· τηρι-
 καῦτα λαλῶμεν Θεοῦ σοφίαν ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμέ-
 νην, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκλάμπωμεν. Τέως δὲ καθαιρώμεθα

46. Λουκᾶ 19, 9.

47. Ἐννοεῖται ἡ φράσις: «Ὁ Λόγος εἶναι ἰκανὸς ἐξ αἰτίας τῆς ἀγάπης του πρὸς τὸν ἄνθρωπον νὰ εἰσέλθῃ» (καὶ εἰς ἐκείνους...).

48. Ματθ. 12, 45.

49. Παροιμ. 4, 23.

50. Α' Κορ. 2, 7.

καὶ νὰ ἀκούσῃ: «σήμερα ἦλθεν ἡ σωτηρία εἰς τὴν οἰκίαν αὐτῆν»⁴⁶ καὶ νὰ λάβῃ τὴν σωτηρίαν καὶ νὰ δώσῃ τελειοτέρους καρπούς, σκορπίζων καὶ διαμοιράζων κατὰ καλὸν τρόπον ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐμάζεψε μὲ πονηρὰς μεθόδους ὡς τελώνης.

10. Διότι ὁ ἴδιος Λόγος εἶναι καὶ φοβερὸς ἐξ αἰτίας τῆς φύσεώς του, δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι δὲν εἶναι ἄξιοι καὶ ἱκανός, ἐξ αἰτίας τῆς ἀγάπης του πρὸς τὸν ἄνθρωπον, νὰ εἰσέλθῃ εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔχουν προετοιμασθῆ καὶ αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ εἰς ὄσους, ἀφοῦ ἔχουν ἐκδιώξῃ τὸ ἀκάθαρτον καὶ ὑλικὸν πνεῦμα τῶν ψυχῶν, ἐκαθάρισαν τὰς ψυχὰς τῶν καὶ τὰς ἐστόλισαν μὲ τὴν καθαρὰν γνῶσιν, τὴν ὁποίαν δὲν ἄφησαν οὔτε ἀργὴν οὔτε ἄπρακτον, ὥστε νὰ κυριευθῆ πάλιν ἀπὸ τὰ ἐπὰ πνεύματα τῆς κακίας, τὰ ὁποῖα εἶναι τόσα ὅσα καὶ τὰ πνεύματα τῆς ἀρετῆς καὶ τὰ ὁποῖα ἐπιτίθενται μὲ μεγαλυτέραν ὀρμὴν (διότι εἶναι πρὸ ἀξίειναιον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο κατορθώνεται δυσκολώτερα). Καὶ εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι⁴⁷, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νὰ ἀποφεύγουν τὴν κακίαν ἐργάζονται καὶ τὴν ἀρετὴν, ἀφοῦ ἔβαλαν μέσα τῶν ὅσον ἵερισσότερον ἢμποροῦν ὀλόκληρον τὸν Χριστόν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴν εὔρη ἡ πονηρὰ δύναμις κανένα κενὸν διὰ νὰ εἰσέλθῃ καὶ νὰ τὰ συμπληρώσῃ, καὶ νὰ γίνουν τὰ τελευταῖα χειρότερα ἀπὸ τὰ πρῶτα⁴⁸, λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ ἐπίθεσις εἶναι πρὸ ἰσχυρὰ καὶ ἡ φρουρὰ πρὸ ἀσφαλῆς καὶ δυσκολοκυρίευτος. Ὅταν δὲ θὰ φυλάξωμεν πολὺ προσεκτικὰ τὴν ψυχὴν μας⁴⁹ καὶ ἐτοιμάσωμεν τὴν καρδίαν μας διὰ πνευματικὰς ἀναβάσεις, καὶ ἐτοιμάσωμεν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας πρωτοκαλλιέργητα χωράφια, καὶ σπεύρωμεν καρπὸν δικαιοσύνης, ὅπως λέγει ὁ Σολομὼν καὶ ὁ Δαβὶδ καὶ ὁ Ἰερεμίας, ἃς προσφέρωμεν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας τὸ φῶς τῆς γνώσεως. Καὶ ἔτσι θὰ κηρύσωμεν τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποῖα ἔχει ἀποκρυβῆ μέσα εἰς τὸ μυστήριον⁵⁰, καὶ ἃς γινώμεθα φῶς διὰ τοὺς ἄλλους. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἃς καθαριζώμεθα καὶ ἃς

καὶ προτελόμεθα τῷ Λόγῳ, ἵν' ὅτι μάλιστα αὐτοὺς ἡμᾶς ἐν-
εργειῶμεν, θεοειδεῖς ἐργαζόμενοι, καὶ ἤχοντα τὸν Λόγον
ἐποδεχόμενοι οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ κραιοῦντες, καὶ τοῖς
ἄλλοις προγαίνοντες.

5 11. Ἐπεὶ δὲ ἀνεκαθήραμεν τῷ λόγῳ τὸ θέατρον, ἔρχο-
μι περὶ τῆς ἐσοτῆς ἤδη φιλοσοφῆσωμεν, καὶ οὐνεοριάσωμεν
ταῖς φιλέσοτοις καὶ φιλοθέοις ψυχαῖς. Ἐπεὶ δὲ κεφάλαιον
ἐσοτῆς μήμη Θεοῦ, Θεοῦ μνημονεύσωμεν. Καὶ γὰρ τὸν ἐ-
κεῖθεν τῶν ἐσοταζόντων ἤχον, ἔνθα «ἐνφρανομένων πάντων
10 ἢ κατοικίῳ», οὐκ ἄλλο τι ἢ τοῦτο εἶναι νομίζω, Θεὸν ἔμνού-
μενόν τε καὶ δοξαζόμενον τοῖς τῆς ἐκεῖσε πολιτείας ἡξιωμέ-
νοις. Εἰ δέ τι τῶν ἤδη προειρημένων ὁ νῦν ἔξει λόγος, θαυ-
μαζέτω μηδεὶς. Οὐ γὰρ τὰ αὐτὰ καὶ φθέγγομαι μόνον, ἀλλὰ
καὶ περὶ τῶν αὐτῶν, ἡρώτων καὶ γλῶσσαν καὶ ἀκοὴν καὶ
15 διάνοιαν, ὅταν περὶ Θεοῦ φθέγγωμαι καὶ ὑμῖν ταῦτο τοῦτο
οὐνερχόμενος τὸ ἐπαιρειτὸν πάθος καὶ μακάριον. Θεοῦ δὲ
ὅταν εἶπω, ἐνὶ ἡρώτι περισσράβητε καὶ τρισὶ τρισὶ μὲν
κατὰ τὰς ιδιότητας, εἴτουν ἐποσιάσεις, εἴ τιτι φίλον καλεῖν,
εἴτε πρόσωπα (οὐδὲν γὰρ περὶ τῶν ὀνομάτων ζυγομαχίσο-
20 υεν, ἕως ἂν πρὸς τὴν αὐτὴν ἔννοϊαν αἱ συλλαβαὶ ἔρρωσιν)·
ἐνὶ δέ, κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον, εἴτουν θεότητος. Διαιρεῖ-
ται γὰρ ἀδιαιρέτως, ἵν' οὕτως εἶπω, καὶ οὐνάπεται διηρη-
μένως. Ἐν γὰρ ἐν τρισὶν ἢ θεότης, καὶ τὰ τρία ἐν. Τὰ ἐν

51. Ὁ Θεολόγος ἐννοεῖ τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν του μετὰ τὴν λέξιν «θέατρον».

52 Ψαλμ. 86, 7.

προσφερόμεθα ὡς ὑπηρεῖται τοῦ Λόγου, διὰ νὰ εὐεργειῶμεν κατὰ κύριον λόγον τοὺς ἑαυτοὺς μας, νὰ τοὺς κάνωμεν ὁμοίους πρὸς τὸν Θεόν καὶ νὰ ὑποδεχώμεθα τὸν Λόγον ὅταν ἔρχεται. Ὅχι μόνον δὲ νὰ τὸν ὑποδεχώμεθα, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν οἰκάνωμεν εἰς τὰ χέρια μας καὶ νὰ τὸν παρουσιάζωμεν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους.

II. Ἀφοῦ δὲ ἐκαθαρίσαμεν μὲ τὸν λόγον τὸ θέαιρον³¹, ἐμπρὸς ἃς φιλοσοφήσωμεν ἰώρα διὰ τὴν ἑορτήν, καὶ ἃς ἑορτάσωμεν μαζὶ μὲ τὰς φιλεόρτους καὶ φιλοθέους ψυχάς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ οὐσία τῆς ἑορτῆς εἶναι τὸ νὰ ἐνθυμούμεθα τὸν Θεόν, ἃς σκεφθοῦμε τὸν Θεόν. Διότι νομίζω ὅτι καὶ ὁ ἦχος ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἑορτάζουν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, ὅπου εἶναι «ἢ κατοικία ὄλων ὄσων εὐτυχοῦν»³², δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ὑμνεῖται καὶ δοξάζεται ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀξιωθῆ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν τόπον αὐτόν. Ἄν δὲ ὁ λόγος μου ἰώρα πάρῃ κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔχω εἶπει προηγουμένως, ἃς μὴν ἀπορήσῃ κανεὶς. Διότι δὲν θὰ εἶπω μόνον τὰ ἴδια πράγματα, ἀλλὰ θὰ ὁμιλήσω καὶ διὰ τὰ ἴδια, αισθανόμενος φρίκην καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ εἰς τὰ αὐτιά καὶ εἰς τὸν νοῦν, ὅταν ὁμιλῶ διὰ τὸν Θεόν, καὶ εὐχόμενος καὶ εἰς σὰς νὰ παθαίνετε τὸ ἴδιο ἀξιέπαινον καὶ μακάριον πρᾶγμα. Ὅταν δὲ ἀναφέρω τὸν Θεόν, ἃς σὰς φωτίζουν ἓνα καί, ταυτοχρόνως, τρία φῶτα. Τρία μὲν λόγῳ τῶν ἰδιοτήτων, δηλαδὴ τῶν ὑποστάσεων, ἐὰν προτιμᾷ κανεὶς νὰ τοὺς ὀνομάζῃ ἔτσι, ἢ τῶν προσώπων (διότι δὲν πρόκειται νὰ φιλονικήσωμεν διὰ τὰ ὀνόματα, ὅταν αἱ λέξεις ἔχουν τὴν ἰδίαν σημασίαν). Ἐνα δὲ λόγῳ τῆς ἐνόητος τῆς οὐσίας, δηλαδὴ τῆς θεότητος. Διότι διαιροῦνται ἐνῶ παραμένουν ἀδιαίρετα, διὰ νὰ τὸ εἶπω ἔτσι, καὶ ἐνώνονται, ἐνῶ παραμένουν διηρημένα. Διότι ἡ θεότης εἶναι ἓν, τὸ ὁποῖον διακρίνεται εἰς τρία, καὶ τρία τὰ ὁποῖα εἶναι ἓνα. Ἐκεῖνα εἰς τὰ ὁποῖα ὑπάρχει ἡ θεότης, ἢ, διὰ νὰ ἀκριβολογήσω περισσότερο, ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν

οὐκ ἢ θεότης, ἢ, τό γε ἀκριβέστερον εἰπεῖν, ἢ ἡ θεότης. Τὰς δὲ ὑπερβολὰς καὶ ἐλλείψεις ἐλλείρωμεν οὔτε τὴν ἔνωσιν σβγγχουσι ἐργαζόμενοι, οὔτε τὴν διαίρεσιν ἀλλοτριώσιν. Ἀπέστω γὰρ ἡμῶν ἐξ ἴσου καὶ ἡ Σαβελλίου συναίρεσις καὶ ἡ
 5 Ἀρειοῦ διαίρεσις, τὰ ἐκ διαμέτρον κακὰ καὶ ὁμοίμα τὴν ἀσέβειαν. Τί γὰρ δεῖ Θεόν, ἢ συναλείφειν κακῶς, ἢ κατατέμνειν εἰς ἀνισότητα;

12. «Ἡμῖν δὲ εἰς Θεὸς ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα», καὶ ἐν
 10 Πνεῦμα ἅγιον, ἐν ᾧ τὰ πάντα τοῦ «ἐξ οὗ», καὶ «δι' οὗ» καὶ «ἐν ᾧ», μὴ ἡύσεις τεμνόντων (οὐδὲ γὰρ ἂν μετέπιπτον αἱ προθέσεις, ἢ αἱ τάξεις τῶν ὀνομάτων), ἀλλὰ χαρακτηριζόντων μιᾶς καὶ ἀουγχύτου ἡύσεως ἰδιότητος. Καὶ τοῦτο δη-
 λον, ἐξ ᾧ εἰς Ἐν συνάγονται πάλιν, εἴ τω μὴ παρέργως ἐ-
 15 κείνο ἀναγινώσκειται παρὰ τῷ αὐτῷ ἀποστόλῳ, τό, «ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα αὐτῷ ἢ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν». Πατήρ ὁ Πατήρ, καὶ ἄναρχος· οὐ γὰρ ἔκ τι-
 νος. Υἱὸς ὁ Υἱός, καὶ οὐκ ἄναρχος· ἐκ τοῦ Πατρὸς γάρ. Εἰ δὲ τὴν ἀπὸ χρόνου λαμβάνοις ἀρχήν, καὶ ἄναρχος ποιη-
 20 τῆς γὰρ χρόνου, οὐχ ὑπὸ χρόνον. Πνεῦμα ἅγιον ἀληθῶς τὸ Πνεῦμα, προῖόν μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς, οὐχ υἱικῶς δέ, οὐδὲ γὰρ γεννητῶς ἀλλ' ἐκπορευτῶς· εἰ δεῖ τι καὶ καινοιομηῆσαι περὶ τὰ ὀνόματα σαφηρείας ἔνεκεν. Οὔτε τοῦ Πατρὸς ἐκσιάντος τῆς ἀγεννησίας, διότι γεγέννηκεν οὔτε τοῦ Υἱοῦ τῆς γεννή-
 25 σεως, ὅτι ἐκ τοῦ ἀγεννήτου. Πῶς γάρ; Οὔτε τοῦ Πνεύματος,

53. Τὰ περὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Σαβελλίου βλ. εἰς Θρησκευτικὴν καὶ Ἠθικὴν Ἐγκυκλοπαιδεῖαν, τόμ. 10, στ. 1106 - 1108.

54. Τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Ἀρειοῦ καὶ τὴν διδασκαλίαν του βλ. εἰς Θρησκευτικὴν καὶ Ἠθικὴν Ἐγκυκλοπαιδεῖαν, τόμ. 3, στ. 92 - 96.

55. Α' Κορ. 8, 6.

56. Ρωμ. 11, 36.

θεότητα. Θὰ ἀποφύγωμεν δὲ τὰς ὑπερβολὰς καὶ τὰς παραλείψεις, χωρὶς νὰ κάμωμεν οὔτε τὴν ἔνωσιν οὐγκυοιν, οὔτε τὴν διαίρεσιν ἀποξένωσιν. Ἄς μείνη τὸ ἴδιο μακρὰ ἀπὸ μᾶς καὶ ἡ συναίρεσις τοῦ Σαβελλίου³³ καὶ ὁ διαχωρισμὸς τοῦ Ἀρείου³⁴, τὰ δύο αὐτὰ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα κακά, τὰ ἰσάξια ὡς πρὸς τὴν ἀσέβειαν. Διότι διὰ ποῖον λόγον θὰ πρέπει ἢ νὰ συγχωνεύωμεν κακῶς τὸν Θεὸν ἢ νὰ τὸν διαχωρίζωμεν εἰς ἄνισα πρόσωπα;

12. «Δι' ἡμᾶς δὲ ὑπάρχει ἕνας Θεός, ὁ Πατήρ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον προέρχονται τὰ πάντα, ἕνας Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, διὰ τοῦ ὁποῖου ἔχουν γίνει τὰ πάντα»³⁵ καὶ ἕνα Ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπάρχουν τὰ πάντα. Τὸ δὲ «ἐκ τοῦ ὁποῖου» καὶ «διὰ τοῦ ὁποῖου» καὶ «εἰς τὸ ὁποῖον», δὲν χωρίζουν φύσεις (διότι δὲν θὰ ἄλλαζαν αἱ προθέσεις ἢ ἡ σειρά τῶν ὀνομάτων εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν), ἀλλὰ χαρακτηρίζουν τὰς ιδιότητας μᾶς καὶ ἀσυγχύτου φύσεως. Αὐτὸ δὲ εἶναι φανερὸν ἀπὸ τὸ ὅτι συγκεντρώνονται πάλιν εἰς ἕνα, ἂν κάποιος δὲν διαβάξῃ ἀπρόσεκτα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον λέγεται ἀπὸ τὸν ἴδιον ἀπόστολον, τὸ ὅτι δηλαδὴ «ἀπὸ αὐτὸν καὶ δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ὑπάρχουν τὰ πάντα· εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν»³⁶. Ὁ Πατήρ εἶναι Πατήρ καὶ χωρὶς ἀρχῆν, διότι δὲν προῆλθεν ἀπὸ κανένα. Ὁ Υἱὸς εἶναι Υἱὸς καὶ δὲν εἶναι ἄναρχος, διότι προέρχεται ἀπὸ τὸν Πατέρα. Ἐὰν δὲ τὴν ἀρχὴν τὴν συσχετίξῃς μὲ τὸν χρόνον, τότε εἶναι καὶ ἄναρχος, διότι εἶναι δημιουργὸς τοῦ χρόνου καὶ δὲν ὑπόκειται εἰς τὸν χρόνον. Τὸ Πνεῦμα εἶναι πράγματι Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον προέρχεται μὲν ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ ὄχι κατὰ τὸν τρόπον τοῦ Υἱοῦ, ἐπειδὴ δὲν γεντᾶται ἀλλὰ ἐκπορεύεται, ἂν θὰ πρέπει νὰ καινοτομήσωμεν ὡς πρὸς τὰς λέξεις διὰ νὰ γίνουσι πῶς καθαρά τὰ πράγματα. Οὔτε ὁ Πατήρ ἐξέπεσεν ἀπὸ τὴν ἀγεννησίαν, ἐπειδὴ ἔχει γεννήσει, οὔτε ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὴν γέννησιν, ἐπειδὴ προέρχεται ἀπὸ τὸν ἀγέννητον. Διότι πῶς θὰ γινόταν αὐτό: Οὔτε

ἢ εἰς Πατέρα μεταπίπτοντος ἢ εἰς Υἱόν, ὅτι ἐκπορεύεται καὶ ὅτι Θεός, καὶ μὴ δοκῆ τοῖς ἀθέοις. Ἦ γὰρ ἰδιότης ἀκίνητος. Ἦ πῶς ἂν ἰδιότης μένοι, κινουμένη καὶ μεταπίπτοσα; Οἱ δὲ τὴν ἀγεννησίαν καὶ τὴν γέννησιν φύσεις Θεῶν 5 ὁμοειδῶν τιθέμενοι, τάχα ἂν καὶ τὸν Ἀδάμ καὶ τὸν Σῆθ (ὅτι ὁ μὲν οὐκ ἀπὸ σαρκὸς πλάσμα γάρ· ὁ δὲ ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Ἐῤῥας) ἀλλήλων κατὰ τὴν φύσιν ἀλλοτριώσουσιν. Εἰς οὖν Θεὸς ἐν τρίαί, καὶ τὰ τρία ἐν, ὥσπερ ἔγραμεν.

13. Ἐπεὶ δὲ οὕτω ταῦτα, ἢ τοῦτο, ἔδει δὲ μὴ τοῖς ἄνω 10 μόνον τὴν προσκύνησιν περιγράφεσθαι, ἀλλ' εἶναι τινὰς καὶ κάτω προσκυνητάς, ἵνα πληρωθῆ τὰ πάντα δόξης Θεοῦ, ἐπεὶ καὶ Θεοῦ καὶ διὰ τοῦτο κτίζεται ἄνθρωπος, χειρὶ Θεοῦ τιμηθεὶς καὶ εἰκότι. Τοῦτον δὲ ἠθὼν διαβόλου καὶ πικρῆ γείσει τῆς ἁμαρτίας, Θεοῦ τοῦ πεποιηκότος ἐλευσινῶς χωρι- 15 ζόμενον παριδεῖν, οὐ Θεοῦ. Τί γίνεται; Καὶ τί τὸ μέγα περὶ ἡμᾶς μωτήριον; Καινοιομοῦνται φύσεις καὶ Θεὸς ἄνθρωπος γίνεται καὶ ὁ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ κατὰ ἀνατολὰς τῆς ἰδίας δόξης τε καὶ λαμπρότητος, ἐπὶ δυσμῶν δοξάζεται τῆς ἡμετέρας εὐτελείας καὶ ταπεινότητος, καὶ ὁ 20 Υἱὸς τοῦ Θεοῦ δέχεται καὶ υἱὸς ἀνθρώπου γενέσθαι τε καὶ κληθῆναι. Οὐχ ὃ ἦν μεταβαλὼν (ἄτρεπτον γάρ), ἀλλ' ὃ οὐκ ἦν προσλαβὼν (φιλόανθρωπος γάρ), ἵνα χωρηθῆ ὁ ἀχώρητος, διὰ μέσης σαρκὸς ὁμιλήσας ἡμῖν, ὡς ἐκ παραπειάσματος, ἐ-

57. Ὁ Θεολόγος εἰρωνεύεται ἐκείνους οἱ ὁποῖοι, βασιζόμενοι εἰς τὴν ἰγεννησίαν τοῦ Πατρὸς καὶ τὸ γεννητὸν τοῦ Υἱοῦ, ἀμφισβητοῦσαν τὴν θεότητα τοῦ Υἱοῦ. Τούτους λέγει δὲ ὅτι ὅπως ἐσφραγεῦσαν τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ γεννητὸν ὡς δηλωτικὰ διαφορητικῆς φύσεως Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον θὰ ἔπρεπε νὰ δέχωνται καὶ ὅτι ὁ Σῆθ ἦτο διαφορητικῆς φύσεως ἀπὸ τὸν πατέρα του τὸν Ἀδάμ, ἐπειδὴ ὁ μὲν Ἀδάμ ἐπλάσθη ἀπὸ τὸν Θεόν, ἐνῶ ὁ Σῆθ ἐγεννήθη ἀπὸ τὸν Ἀδάμ καὶ τὴν Ἐῤῥαν.

58. Ψαλμ. 67, 34.

ιὸ Πνεῦμα μεταβάλλεται εἴτε εἰς Πατέρα εἴτε εἰς Υἱόν. ἐπειδὴ ἔχει ἐκπορευθῆ καὶ ἐπειδὴ εἶναι Θεός. ἔσιω καὶ ἂν δὲν τὸ πσιεύουν οἱ ἄθεοι. Διότι ἡ ιδιότης εἶναι ἀμετάβλητος. Πῶς δὲ θὰ ἠμποροῦσε νὰ παραμένῃ ιδιότης ἂν ἐκινεῖτο καὶ μετεβάλλετο; Ἐκεῖνοι δὲ οἱ ὁποῖοι θεωροῦν τὴν ἀγεννησίαν καὶ τὴν γέννησιν ὡς φύσεις ὁμωνύμων Θεῶν, θὰ ἔπρεπεν ἐνδεχομένως νὰ θεωρήσουν ζένους ὡς πρὸς τὴν φύσιν τὸν ἕνα ἀπὸ τὸν ἄλλον καὶ τὸν Ἄδὰμ μὲ τὸν Σῆθ⁷⁷ (ἐπειδὴ ὁ μὲν Ἄδὰμ δὲν ἐγεννήθη ἀπὸ ἄνθρωπον - ἀφοῦ ἐπλάσθη , ὁ δὲ Σῆθ ἐγεννήθη ἀπὸ τὸν Ἄδὰμ καὶ τὴν Εὐάν).

13. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὰ ἢ αὐτὸ εἶναι ἔτοι καὶ ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ μὴν ἀποδίδεται προσκύνησις μόνον εἰς τὰ οὐράνια, ἀλλὰ νὰ ὑπάρχουν καὶ ἐπὶ γῆς ὀρισμένοι φύσεις προσκυνηταί, διὰ νὰ γεμίσουν τὰ πάντα ἀπὸ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ ἐπειδὴ καὶ εἰς τὸν Θεὸν ἀνήκουν, διὰ τὸν Λόγον αὐτὸν δημιουργεῖται ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ἐτιμήθη ἀπὸ τὴν χεῖρα τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὴν θεῖαν εἰκόνα. Δὲν ἦτο δὲ ἴδιον τοῦ Θεοῦ νὰ τὸν παραβλέψη, ὅταν τὸν ἔβλεπε νὰ ἀπομακρύνεται κατὰ τρόπον ἐλαττωτόν, ἀπὸ αὐτὸν ὁ ὁποῖος τὸν εἶχε δημιουργήσει, ἐξ αἰτίας τοῦ φθόνου τοῦ διαβόλου καὶ τῆς πικρᾶς γεύσεως τῆς ἁμαρτίας. Τί γίνεται λοιπόν; Καὶ ποῖον εἶναι τὸ φοβερὸν μοιήριον τὸ ὁποῖον γίνεται πρὸς χάριν μας; Ἀναγεῶγονται αἱ φύσεις καὶ ὁ Θεὸς γίνεται ἄνθρωπος. Καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος «εἶχεν ἀνέβει ἐπάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς τῶν οὐρανῶν, εἰς τὴν ἀνατολήν»⁷⁸ τῆς δόξης καὶ τῆς λαμπρότητός του, δοξάζεται εἰς τὴν δύσιν ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας ἀσημαντότητα καὶ ταπεινότητα, καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ δέχεται καὶ νὰ γίνῃ καὶ νὰ ὀνομασθῆ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. Ὅχι ἐπειδὴ μετεβλήθη ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἦτο (διότι εἶναι ἀμετάβλητον, ἀλλ' ἐπειδὴ προσέλαβεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο (διότι ἀγαποῦσε τὸν ἄνθρωπον), διὰ νὰ γίνῃ χωρητὸς ὁ ἀχώρητος καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπικοινωνίαν μαζί μας μὲ τὴν σάρκα, σὰν μέσα ἀπὸ κάποιον παραπέτασμα, ἐπειδὴ

πειδὴ καθαρὰν αὐτοῦ τὴν Θεότητα φέρειν, οὐ τῆς ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ φύσεως. Διὰ τοῦτο τὰ ἄμικτα μίγνυται οὐ γενέσει μόνον Θεός, οὐδὲ σαρκὶ νοῦς, οὐδὲ χρόνῳ τὸ ἄχρονον, οὐδὲ μέτρῳ τὸ ἀπερίγραπτον, ἀλλὰ καὶ παρθερία γέννησις, καὶ ἀτιμία τῷ καὶ τιμῆς ἀπάσης ἐψηλοτέρῳ, καὶ πάθει τὸ ἀπαθές, καὶ τῷ φθοριῷ τὸ ἀθάνατον. Ἐπειδὴ γὰρ ὤκειο ἀήττητος εἶναι τῆς κακίας ὁ σοφιοτής, θεότιτος ἐλπίδι δελεάσας ἡμᾶς, σαρκὸς προβλήματι δελεάζεται ἢ ὡς τῷ Ἀδὰμ προσβαλόν, τῷ Θεῷ περιπέσει, καὶ οὕτως ὁ νέος Ἀδὰμ τὸν παλαιὸν ἀνασώσεται, καὶ λυθῆι τὸ κατὰκριμα τῆς σαρκός, σαρκὶ τοῦ θανάτου θανατωθέντος.

14. Τῇ μὲν οὖν γεννήσει τὰ εἰκότια προσοριάσαμεν, ἐγώ τε ὁ τῆς ἑορτῆς ἐξαρχος καὶ ἡμεῖς, καὶ πᾶν ὅσον ἐγκόσμιόν τε καὶ ὑπερκόσμιον. Μετὰ αὐτέρως ἐδοράμομεν καὶ μετὰ Μάγων 15 προσεκνήσομεν, μετὰ ποιμένων περιελάμψθημεν καὶ μετὰ ἀγγέλων ἐδοξάσαμεν, μετὰ Σιμεῶν ἐνηγκαλιόσμεθα καὶ μετὰ Ἀννης ἀνθωμολογησάμεθα, τῆς γεναιᾶς καὶ σώφρονος· καὶ χάρις τῷ εἰς τὰ ἴδια ἐλθόντι ἀλλοτριῶς, ὅτι τὸν ξένον ἐδόξασεν. Νυνὶ δὲ προᾶξις ἄλλη Χριστοῦ καὶ ἄλλο μυστήριον. 20 Οὐ δύναμαι κατέχειν τὴν ἡδονήν, ἔνθεος γίνομαι μικροῦ καί, ὡς Ἰωάννης, εὐαγγελίζομαι, εἰ καὶ μὴ πρόδρομος, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐρημίας. Χριστὸς φωτίζεται, συναστράφωμεν, Χριστὸς βαπτίζεται, συγκατέλθομεν, ἵνα καὶ συνατέλθομεν. Βα-

59. Ὁ Θεολόγος παρουσιάζει τὴν θεωρίαν συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν ὁ διάβολος ἐξηπατήθη ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Κυρίου καί, ἐνῶ τὸν ἐθεώρει ἄνθρωπον, συνήντησε τὸν Θεόν, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ νικηθῆ καὶ νὰ ἀναγκασθῆ ἔτσι νὰ ἀφήσῃ ἐλεύθερον τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὅποιον εἶχεν ὑποδουλώσει μὲ τὴν παρακοήν. Βλ. καὶ σημ. 9 τοῦ ἰδίου λόγου.

60. Ματθ. 2, 1.

61. Λουκᾶ 2, 9.

62. Λουκᾶ 2, 13 ε.

63. Λουκᾶ 2, 36 ε.

64. Πρβλ. Ἰω. 1, 11. Ὁ Θεολόγος ἐννοεῖ τὸν Κύριον εἰσερχόμενον εἰς τὸν ναὸν («εἰς τὰ ἴδια») μὲ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν («ἀλλοτριῶς»), τὴν ὁποίαν, ἄν καὶ ξένην πρὸς τὴν θεϊαν τοῦ φύσιν, τὴν ἐδόξασε.

65. Μάρκ. 1, 6 - 8.

δὲν ἤμποροῦσεν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ἡ ὁποία ὑπέκειτο εἰς δημιουργίαν καὶ φθοράν, νὰ ἀντέξῃ τὴν θεότητά του. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐνώνονται τὰ πρὸς ἀντίθετα πράγματα. Ὅχι μόνον ὁ Θεὸς μὲ τὴν δημιουργίαν, οὔτε ὁ νοῦς μὲ τὴν σάρκα, οὔτε τὸ ἔξω ἀπὸ τὸν χρόνον μὲ τὸν χρόνον, οὔτε τὸ ἀπεριόριστον μὲ τὸ μέτρον, ἀλλὰ καὶ ἡ γέννησις μὲ τὴν παρθενίαν, καὶ τὸ ὑψηλότερον ἀπὸ κάθε τιμὴν μὲ τὴν ἀτιμίαν, καὶ τὸ μὴ ὑποκείμενον εἰς πάθος μὲ τὸ πάθος, καὶ τὸ ἀθάνατον μὲ τὸ φθαρτὸν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἐφευρέτης τῆς κακίας ἐνώμιζεν ὅτι εἶναι ἀνίκητος, ἐφ' ὅσον μᾶς εἶχε δελεάσει μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ γίνωμεν θεοί, δελεάζεται ὁ ἴδιος ἀπὸ τὴν ἐμφάνισιν τῆς σαρκός, διὰ νὰ ἐπιτεθῆ εἰς τὸν Ἀδὰμ καὶ νὰ προσκρούσῃ εἰς τὸν Θεόν, καὶ ἔτσι νὰ σώσῃ ὁ νέος Ἀδὰμ τὸν παλαιόν, καὶ νὰ λυθῆ ἡ καταδίκη τῆς σαρκός, ἀφοῦ θὰ ἔχη θανατωθῆ ἀπὸ τὴν σάρκα ὁ θάνατος⁵⁹.

14. Μὲ τὴν γέννησιν μὲν λοιπὸν ἔχομεν προεορτάσει τὰ πρέποντα καὶ ἐγὼ ὁ ὁποῖος προεξάρχω εἰς τὴν ἐσπρὴν καὶ σεῖς καὶ ὅλα τὰ ἐγκόσμη καὶ τὰ ὑπερκόσμη ὄντια. Ἐχομεν τρέξει μαζί μὲ τὸν ἀστέρα καὶ ἔχομεν προσκυνήσει μαζί μὲ τοὺς μάγους⁶⁰, ἔχομεν φωτισθῆ μαζί μὲ τοὺς ποιμένας⁶¹ καὶ ἔχομεν δοξάσει μαζί μὲ τοὺς ἀγγέλους, τὸν ἔχομεν δεχθῆ εἰς τὰς ἀγκάλας μας μαζί μὲ τὸν Συμεὼν⁶² καὶ τὸν ἔχομεν δοξολογήσει μαζί μὲ τὴν ἀξιόσεβαστον καὶ σώφρονα ἐκείνην Ἀνναν⁶³ καὶ ὀφείλεται εὐγνωμοσύνη εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἦλθε κατὰ τρόπον ξένον πρὸς τὴν φύσιν του εἰς τὸν ἰδικὸν του τόπον⁶⁴, διότι ἐδόξασε τὸν ξένον. Τώρα δὲ πρόκειται δι' ἄλλην πρᾶξιν τοῦ Χριστιοῦ καὶ δι' ἄλλο μυστήριον. Δὲν ἤμπορῶ νὰ συγκρατήσω τὴν χαρὰν μου. Νιώθω νὰ γεμίζω ἀπὸ Θεόν. Λίγο ἀκόμη καὶ θὰ ἀρχίσω νὰ κηρύσσω τὴν εὐχάριστον ἀγγελίαν, ὅπως ὁ Ἰωάννης⁶⁵, ἔστω καὶ ἂν δὲν εἶμαι πρόδρομος, πάντως θὰ τὸ κάμω ἀπὸ τὴν ἐρημίαν. Ὁ Χριστὸς φωτίζεται, ὡς φωτισθῶμεν μαζί του, Ὁ Χριστὸς βα-

πίζεται Ἰησοῦς· τοῦτο μόνον, ἢ καὶ τὰ ἄλλα τηρεῖν ἐπιμελῶς
 ἀναγκαῖον; Τίς ὢν; καὶ παρὰ τίνος; καὶ κατὰ πηνίκα; Ὁ
 καθαρὸς καὶ παρὰ Ἰωάννου, καὶ τῶν σημείων ἀρχόμενος;
 Ἴνα τι μάθωμεν, καὶ τί παιδευθῶμεν; Προκαθαίρεσθαι καὶ
 5 ταπεινοφρονεῖν καὶ κηρύσσειν ἐν τελειότητι καὶ τῆς πνευ-
 ματικῆς καὶ τῆς σωματικῆς ἡλικίας. Ἐκεῖνο πρὸς τοὺς τὸ
 βάπτισμα σχεδιάζοντας καὶ μὴ προεντρεπιζομένους, μηδὲ τὸ
 ἀσφαλὲς τῇ λυτρώσει χωριζομένους, διὰ τῆς εἰς τὸ καλὸν ἔ-
 ξεως. Καὶ γὰρ εἰ ἄφρουν ἔχει τῶν παρελθόντων τὸ χάρισμα
 10 (χάρισμα γὰρ), ἀλλὰ τότε μᾶλλον εὐλαθείας ἄξιον, μὴ πρὸς
 τὸν αὐτὸν ἕμετον ἐπανέλθωμεν. Τούτο πρὸς τοὺς ἐπαιρομέ-
 νους κατὰ τῶν οἰκονόμων τοῦ μυστηρίου, ἂν ἀξίᾳ τινὶ προέ-
 χωσιν. Τὸ τρίτον πρὸς τοὺς θαρροῦντας νεότητι, καὶ πάντα
 καιρὸν οἰομένους εἶναι διδασκαλίας, ἢ προεδρίας. Ἰησοῦς
 15 καθαίρεται· καὶ οὐ καταφρονεῖς τῆς καθάρσεως; Ὑπὸ Ἰω-
 ἀννου· καὶ οὐ κατεξανίστασαι τοῦ σοῦ κήρυκος; Τριακονταέ-
 τής ὢν καὶ οὐ πρὸ τῆς γενειάδος διδάσκεις τοὺς γέροντας,
 ἢ τὸ διδάσκειν πιστεύεις, οὔτε παρὰ τῆς ἡλικίας, οὔτε παρὰ
 τοῦ τρόπου τυχὸν ἔχων τὸ αἰδέσιμον; Εἶτα ὁ Δανιὴλ ἐνταῦ-
 20 θα, καὶ ὁ δεῖνα, νέοι κριταὶ καὶ τὰ παραδείγματα ἐπὶ γλώσ-
 σης. Πᾶς γὰρ ἀδικῶν εἰς ἀπολογίαὺν ἕτοιμος. Ἄλλ' οὐ νόμος
 Ἐκκλησίας, τὸ σπάνιον εἶπερ μηδὲ μία χελιδὼν ἕαρ ποιεῖ,

πνίζεται, ὡς κατέβωμεν μαζί του (εἰς τὸν ποταμὸν) διὰ νὰ ἀνέβωμεν καὶ μαζί του. Ὁ Ἰησοῦς βαπτίζεται. Θὰ πρέπει νὰ προσέξωμεν μόνον τὸ βάπτισμα ἢ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα; Δηλαδή ποῖος ἦτο, ἀπὸ ποῖον ἐβαπτίσθη καὶ πότε ἐβαπτίσθη; Ὅτι ἦτο καθαρὸς, ὅτι ἐβαπτίσθη ἀπὸ τὸν Ἰωάννην καὶ ὅτι μετὰ ἤρχισε τὰ θαύματα; Διὰ νὰ μάθωμεν τί καὶ διὰ νὰ διαπαιδαγωγηθῶμεν εἰς τί; Ὅτι α) πρέπει νὰ καθαρίζομεθα προηγουμένως, β) νὰ εἴμεθα ταπεινόφρονες καὶ γ) νὰ κηρύσσωμεν μόνον ὅταν εἴμεθα ὀλοκληρωμένοι κατὰ τὴν πνευματικὴν καὶ σωματικὴν ἡλικίαν. Τὸ πρῶτον (πρέπει νὰ τὸ εἴπωμεν) πρὸς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι σκοπεύουν νὰ βαπτισθοῦν, ἐνῶ δὲν ἔχουν προηγουμένως προετοιμασθῆ καὶ ἐνῶ δὲν παρέχουν ἐγγυήσεις μὲ τὴν συνήθειάν των νὰ πράττουν τὸ καλόν, ὅτι ἡ λύτρωσίς των θὰ παραμείνῃ σταθερά. Διότι ἐὰν τὸ χάρισμα (διότι πράγματι εἶναι χάρισμα) παρέχει ἄφεισιν τῶν παρελθόντων, τότε εἶναι περισσώτερον ταιριαστὸν πρὸς τὴν εὐσέβειαν τὸ νὰ μὴν ξαναγυρίσωμεν εἰς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔχομεν ἐμέσει⁶⁶. Τὸ δεύτερον ἀναφέρεται εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ὑπερηφανεύονται ἔναντι τῶν ἱερέων, ἃν εἶναι κάπως ἀνώτεροι ἀπὸ αὐτούς. Τὸ τρίτον δὲ πρὸς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι βασίζονται εἰς τὸν νεανικὸν των ἐνθουσιασμὸν καὶ νομίζουν ὅτι ἡ κάθε περίστασις εἶναι καιάλληλος διὰ διδασκαλίαν ἢ κατάληψιν τῆς πρωτοκαθεδρίας. Ὁ Ἰησοῦς ὑποβάλλεται εἰς κάθαρσιν καὶ σὺ τὴν περιφρονεῖς; (Καθαρίζεται) ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου, καὶ σὺ ἐπαναστατεῖς ἐναντίον τοῦ κήρυκός σου; Καθαρίζεται ὅταν εἶναι ἤδη τριάκοντα ἐτῶν, καὶ σὺ προτοῦ κἂν βγάλης γένεια διδάσκεις τοὺς γέροντας ἢ τούλάχιστον νομίζεις ὅτι τοὺς διδάσκεις, ἐνῶ οὔτε ἡ ηλικία οὔτε καί, ἐνδεχομένως, ἡ συμπεριφορά σου σὲ κάνουν ἄξιον σεβασμοῦ; Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δὲ ἔρχονται εἰς τὴν γλῶσσαν τὰ παραδείγματα τοῦ Δανιὴλ καὶ τῶν ἄλλων νέων κριτῶν, ἐπειδὴ καθέννας ὁ ὁποῖος ἀδικεῖ, εὐκολα βρίσκει δικαιολογίας. Δὲν ἀποτελεῖ ὅμως νόμον τῆς Ἐκκλησίας ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶναι κάτι σπάνιον, ὅπως τὴν ἀνοι-

μηδὲ γραμμὴ μία τὸν γεωμέτρην, ἢ πλοῦς εἰς τὸν θαλάττιον.

15. Πλὴν Ἰωάννης βαπτίζει, πρόσειον Ἰησοῦς· αγιά-
 σων τυχὸν μὲν καὶ τὸν βαπτιστὴν· τὸ δὲ πρόδηλον, πάντα τὸν
 παλαιὸν Ἀδὰμ ἔν' ἐνθάπῃ τῷ ὕδατι· πρὸ δὲ τούτων καὶ διὰ
 5 τούτους τὸν Ἰορδάνην· ὡσερ ἦν πνεῦμα καὶ σάρξ, οὕτω
 Πνεύματι τελειῶν καὶ ὕδατι. Οὐδέχεται ὁ βαπτιστής· ὁ Ἰη-
 σοῦς ἀγωνίζεται· «Ἐγὼ χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι»,
 ὁ λύχνος τῷ Νυμφίῳ, ὁ ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ὑπὲρ ἕπαν-
 τας τῷ Πρωτοτόκῳ πάσης κτίσεως, ὁ προσκυρήσας ἀπὸ γα-
 10 στροῦς τῷ ἐν γαστρὶ προσκνηθέντι, ὁ προδραμὸν καὶ προδρα-
 μούμενος τῷ φανέντι καὶ φανομένῳ. Ἐγὼ χρεῖαν ἔχω
 ἀπὸ σοῦ βαπτισθῆναι· πρόσθες καὶ τὸ «ὑπὲρ σοῦ» (ἦδει γὰρ
 τῷ μαρτυρίῳ βαπτισθόμενος) ἢ, ὡς Πέτρος, μὴ τοὺς πό-
 δας μόνον καθαρθόμενος. «Καὶ σὺ ἔρχῃ πρὸς με;». Καὶ
 15 τοῦτο προφητικόν. Ἦδει γὰρ ὡς μετὰ Ἡρώδη, Πιλαῖτον
 μανησόμενον, οὕτως αὐτῷ προσπελθόντι Χριστὸν ἐφόμενον.
 Τί δὲ Ἰησοῦς; «Ἄφες ἄρτι· τοῦτο γὰρ ἡ οἰκονομία. Ἦδει
 γὰρ μετ' ὀλίγον ἀτιδὸς βαπτίσων τὸν Βαπτιστὴν. (Τί δὲ τὸ
 πῦρον; Ἡ κάθαροις. Τί δὲ τὸ πῦρ; Ἡ τοῦ κόρυφον διαπάνη,
 20 καὶ ἡ ζέσις τοῦ Πνεύματος). Τί δὲ ἀξίνη; Τῆς ἀθεραπεύ-

67. Ματθ. 3, 14.

68. Ματθ. 11, 11.

69. Κολ. 1, 15.

70. Βλέπε τὸ περιστατικὸν τῆς νίψεως τῶν ποδῶν τῶν μαθητῶν
 ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ὅταν ὁ Πέτρος εἶχε ἀρνηθῆ ἀρχικὰ νὰ δεχθῆ νὰ τοῦ
 πλύνῃ τοὺς πόδας ὁ διδάσκαλος καὶ κατόπιν, ὅταν ἄκουσε ἀπὸ αὐτῶν
 τὸ «ἐάν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ» εἶπε· «Κύριε, μὴ τοὺς
 πόδας μου μόνον ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλὴν» (Ἰω. 13, 9).

71. Ματθ. 3, 14.

72. Ματθ. 3, 15.

73. Ματθ. 3, 12.

74. Ματθ. 3, 10.

75. Αὐτόθι.

ξιν δὲν τὴν φέρει ἕνα μόνον κελιδόνι, ὅπως δὲν κάνει καὶ μία μόνον γραμμὴ τὸν γεωμέτρην, ἢ ἕνα μόνον ταξίδι τὸν ναυτικόν.

15. Ὁ Ἰωάννης ὅμως βαπτίζει καὶ ἔρχεται νὰ βαπτισθῇ ὁ Ἰησοῦς, διὰ νὰ ἀγιάσῃ μὲν ἐνδεχομένως καὶ τὸν βαπτιστὴν, ὅπως εἶναι δὲ καταφανές, διὰ νὰ θάψῃ μέσα εἰς τὸ ὕδωρ ὅλον τὸν παλαιὸν Ἀδὰμ καὶ νὰ ἀγιάσῃ πρὶν ἀπ' αὐτοῦ καὶ χάριν αὐτῶν τὸν Ἰορδάνην. Ὅπως δὲ ὁ ἴδιος ἦταν πνεῦμα καὶ σὰρξ, ἔτσι δίδει τὴν πνευματικὴν ὀλοκλήρωσιν μὲ Πνεῦμα καὶ ὕδωρ. Ὁ βαπτιστὴς δὲν δέχεται καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀγωνίζεται (νὰ τὸν πείσῃ). «Ἐγὼ ἔχω ἀνάγκην νὰ βαπτισθῶ ἀπὸ σένα»⁶⁷ λέγει ὁ λύχνος εἰς τὸν Ἥλιον, ἢ φωνὴ εἰς τὸν Λόγον, ὁ φίλος εἰς τὸν Νυμφίον, ὁ ἀνώτερος ἀπὸ κάθε ἄλλο γέννημα γυναικὸς⁶⁸ εἰς τὸν Πρωτότοκον ὀλοκλήρου τῆς δημιουργίας⁶⁹, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐσκίρτησεν ἐνῶ εὐρίσκετο μέσα εἰς τὴν κοιλίαν εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἐπροσκυνήθη μέσα εἰς τὴν κοιλίαν, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος προέτρεξε καὶ ὁ ὁποῖος θὰ προτρέξῃ εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἐφάνη καὶ θὰ φανῇ. «Ἐγὼ ἔχω ἀνάγκην νὰ βαπτισθῶ ἀπὸ σένα» — πρόσθεσε καὶ «δι' ἐσὲ» (διότι ἐγνώριζεν ὅτι ἐπρόκειτο νὰ βαπτισθῇ μὲ τὸ μαρτύριον) ἢ, ὅπως ὁ Πέτρος, τὸ ὅτι θὰ καθαρῶς ὄχι μόνον τοὺς πόδας⁷⁰ — «καὶ σὺ ἔρχεσαι πρὸς ἐμέ;»⁷¹. Καὶ τοῦτο εἶναι προφητικόν. Διότι ἐγνώριζεν ὅτι ὅπως μετὰ τὸν Ἡρώδη ἐπρόκειτο νὰ καταληφθῇ ἀπὸ μανίαν ὁ Πιλάτος, ἔτσι καὶ μετὰ ἀπ' αὐτόν, ὁ ὁποῖος θὰ ἔφυγε προηγουμένως, θὰ ἀκολουθοῦσε ὁ Ἰησοῦς. Τί δὲ λέγει ὁ Ἰησοῦς; «Ἄφησε ἰώρα τὰς ἀντιρρήσεις»⁷², διότι αὐτὸ ἀπαιτοῦσε τὸ θεῖον σχέδιον. Διότι ἐγνώριζεν ὅτι μετ' ὀλίγον ἐπρόκειτο νὰ βαπτίσῃ αὐτὸς τὸν βαπτιστὴν. Τί δὲ εἶναι τὸ φτυάρι⁷³; Ἡ κάθαρσις. Τί εἶναι δὲ τὸ πῦρ⁷⁴; Τὸ κάψιμον κάθε ἀνοήτου πράγματος καὶ ἡ ἀναζωπύρωσις τοῦ πνεύματος. Τί εἶναι δὲ ἡ ἀλίγη⁷⁵; Τὸ κόψιμον τῆς ψυχῆς, ἢ ὁποῖα, ἀφοῦ ἔχει γεμίσει μὲ ἀκαθαρσίας, ἔχει καταστῆ ἀθεράπευ-

του ψυχῆς ἢ ἐκτομή, καὶ μετὰ τὴν κόπρον. Τί δὲ ἡ μάχαιρα;
 Ἡ τομὴ τοῦ Λόγου, ἡ διαιροῦσα τὸ χεῖρον ἀπὸ τοῦ κρείττο-
 νος, καὶ διχοτομοῦσα τὸν πιστὸν καὶ τὸν ἄπιστον, καὶ ἐπε-
 γείρουσα τὸν υἱὸν καὶ τὴν θυγατέρα καὶ τὴν νύμφην τῷ πα-
 5 τρι καὶ τῇ μητρὶ καὶ τῇ πενθερᾷ, τὰ νέα καὶ πρόσφατα τοῖς
 παλαιοῖς καὶ σκιώδεσι. Τί δὲ σφαιρωτὴρ τοῦ ὑποδήματος,
 ὃν οὐ λύνεις ὁ βαπτίζων Ἰησοῦν, ὁ τῆς ἐρημίας καὶ ἄτρο-
 φος, ὁ νέος Ἡλίας, ὁ προφήτου περισσότερος, ὅσῳ καὶ τὸν
 προφητευόμενον εἶδες, ὁ Παλαιᾶς καὶ Νέας μεσότης; Τί
 10 τοῦτο; Τυχὸν ὁ τῆς ἐπιδημίας λόγος καὶ τῆς σαρκός, οὗ
 μηδὲ τὸ ἀκρότατον εὐδιάλυτον, μὴ διὰ τοῖς σαρκικοῖς ἔτι
 καὶ νηπίοις ἐν Χριστῷ, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς κατὰ Ἰωάννην τῷ
 Πνεύματι.

16. Ἀλλὰ καὶ ἄνεισιν Ἰησοῦς ἐκ τοῦ ὕδατος. Συναγα-
 15 γέρει γὰρ ἐναντῷ τὸν κόσμον καὶ ὄρᾳ σχιζομένους τοὺς οὐ-
 ρανούς, οὓς ὁ Ἀδὰμ ἔκλεισεν ἐναντῷ τε καὶ τοῖς μετ' αὐτόν,
 ὥσπερ καὶ τῇ γλογίνῃ ῥομφαίᾳ τὸν παράδεισον. Καὶ τὸ Πνεῦ-
 μα μαρτυρεῖ τὴν Θεότητα (τῷ γὰρ ὁμοίῳ προστρέχει)· καὶ
 ἡ ἐξ οὐρανῶν φωνή (ἐκεῖθεν γὰρ ὁ μαρτυρούμενος) καὶ ὡς
 20 περιστερά, (τιμᾶ γὰρ τὸ σῶμα, ἐπεὶ καὶ τοῦτο τῇ θεώσει Θε-
 ός, σωματικῶς ὄρωμένη), καὶ ἅμα πόρρωθεν εἴθισται περι-
 στερὰ κατακλυσμοῦ λύσιν εὐαγγελίζεσθαι. Εἰ δὲ ὄγκοις καὶ
 σταθμοῖς κρίνεις θεότητα, καὶ διὰ τοῦτο μικρόν σοι τὸ Πνεῦ-

76. Ματθ. 10, 34.

77. Ματθ. 10, 35.

78. Ματθ. 3, 11.

79. Ματθ. 11, 9.

80. Γεν. 3, 24.

81. Ματθ. 3, 17.

82. Λουκᾶ 3, 22.

83. Γεν. 8, 10 ἔ.

ιος. Τί εἶναι δὲ ἡ μάχαιρα⁶⁶; Ἡ τομὴ τὴν ὁποῖαν κάνει ὁ Λόγος καὶ ἡ ὁποία ξεχωρίζει τὸ κακὸν ἀπὸ τὸ καλὸν καὶ τὸν πιστὸν ἀπὸ τὸν ἄπιστον καὶ ἡ ὁποία κάνει τὸν υἱὸν καὶ τὴν θυγατέρα καὶ τὴν νύμφην νὰ ἐπαναστατοῦν κατὰ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς καὶ τῆς πενθερᾶς⁶⁷, καὶ τὰ νέα καὶ πρόσφατα (νὰ ἐπαναστατοῦν) κατὰ τῶν παλαιῶν τὰ ὁποῖα εἶναι σκιώδη. Τί εἶναι δὲ τὸ κορδόνι τοῦ ὑποδήματος⁶⁸, τὸ ὁποῖον δὲν ἠμπορεῖς νὰ λύσης σὺ ὁ ὁποῖος βαπτίζεις τὸν Ἰησοῦν, ὁ ὁποῖος ἔζησες εἰς τὴν ἐρημίαν μὲ νηστείαν, ὁ νέος Ἡλίας, ὁ ὁποῖος εἶσαι κάτι ἀνώτερον καὶ ἀπὸ προφήτην⁶⁹, ἐφόσον εἶδες καὶ ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον εἶχες προφητεύσει καὶ ὁ ὁποῖος συνδέεις τὴν Παλαιὰν μὲ τὴν Καινὴν Διαθήκην; Τί εἶναι τοῦτο; Ἐνδεχομένως ὁ λόγος περὶ τῆς ἐλεύσεως εἰς τὴν γῆν καὶ περὶ τῆς σαρκός, τοῦ ὁποῖου καὶ τὸ ἐλάχιστον ἀκόμη τμήμα εἶναι ἀδύνατον νὰ γίνῃ καινοσητόν, ὅχι μόνον εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀκόμη σαρκικὸν φρόνημα καὶ εἶναι ἀκόμη νήπια εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι διαθέτουν τὸ Πνεῦμα τοῦ Ἰωάννου.

16. Ἄλλὰ καὶ ἀνεβαίνει ἀπὸ τὸ ὕδωρ ὁ Ἰησοῦς. Ἄνεβάσει δὲ μαζί του καὶ τὸν κόσμον καὶ βλέπει νὰ σιρίζονται οἱ οὐρανοί, τοὺς ὁποῖους ὁ Ἄδὰμ εἶχε κλείσει διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ διὰ τοὺς ἀπογόνους του, ὅπως εἶχε κλείσει καὶ μὲ τὴν μάχαιραν τοῦ πυρὸς τὸν παράδεισον⁷⁰. Καὶ τὸ Πνεῦμα μαρτυρεῖ τὴν Θεότητα (διότι τὸ ὅμοιον ομιλεῖ πρὸς τὸ ὅμοιον) καὶ ἡ φωνὴ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς⁷¹ (διότι ἀπ' ἐκεῖ προερχόταν ἐκεῖνος διὰ τὸν ὁποῖον ἐδίδετο ἡ μαρτυρία). Ἐμφανίζεται δὲ ὡσάν περιστέρι⁷² (διότι τμᾶ τὸ σῶμα, ἀφοῦ καὶ αὐτὸ γίνεταί Θεός μὲ τὴν θέωσιν, ὅταν αὐτὴ θεωρῆται ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ σώματος) καὶ λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι ἀπὸ πολὺ παλαιὰ συνηθισμένο νὰ φέρῃ τὴν εὐχάριστον ἀγγελίαν τῆς παύσεως τοῦ κατακλυσμοῦ τὸ περιστέρι⁷³. Ἐὰν δὲ κρίνης τὴν θεότητα μὲ ὄγκους καὶ μὲ σταθιά, καὶ διὰ

μα ὅτι ἐν εἶδει περιστεράς, ὃ μικρόλογε περὶ τὰ μέγιστα, ὥρα σοι καὶ βασιλείαν οὐρανῶν ἀτιμάζειν, ὅτι κόκκῳ σινάπεως ἀπεικάζεται, καὶ τῆς Ἰησοῦ μεγαλειότητος ὑπεραίρειν τὸν ἀντικείμενον, ὅτι ὁ μὲν ὄρος μέγα καλεῖται καὶ
 5 Λευιᾶθάν καὶ βασιλεὺς τῶν ἐν τοῖς ὕδασι, ὁ δὲ ἀμνὸς καὶ μαργαρίτης καὶ σταγῶν καὶ τὰ τοιαῦτα προσαγορεύεται.

17. Ἐπεὶ δὲ βαπτίσματος ἢ πανήγυρις, καὶ δεῖ μικρόν τι προσκακοπαθῆσαι τῷ δι' ἡμᾶς μορφωθέντι καὶ βαπτισθέντι καὶ σταυρωθέντι, φέρε τι περὶ διαφορᾶς βαπτισμάτων
 10 φιλοσοφήσωμεν, ἵν' ἀπέλθωμεν ἐντεῦθεν κεκαθαρμένοι. Ἐβάπτισε Μωϋσῆς ἀλλ' ἐν ὕδατι· καὶ πρὸ τούτου ἐν νεφέλῃ καὶ ἐν θαλάσῃ. Τυπικῶς δὲ τοῦτο ἦν, ὡς καὶ Παύλῳ δοκεῖ· ἢ θάλασσα τοῦ ὕδατος· ἢ νεφέλῃ τοῦ Πνεύματος· τὸ μάννα τοῦ τῆς ζωῆς ἄριον· τὸ πόμα τοῦ θείου πόματος. Ἐβάπτισε καὶ
 15 Ἰωάννης, οὐκ ἔτι μὲν Ἰουδαϊκῶς· οὐ γὰρ ἐν ὕδατι μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς μετάνοιαν· οὐπω δὲ ὄλον πνευματικῶς· οὐ γὰρ προσίθησι τό, ἐν Πνεύματι. Βαπτίζει καὶ Ἰησοῦς, ἀλλ' ἐν Πνεύματι. Τοῦτο ἢ τελειότης. Καὶ πῶς οὐ Θεός, ἵνα τι παραδαρῆσω μικρόν, ἐξ οὗ καὶ οὐ γίνῃ Θεός; Οἶδα καὶ τέ-
 20 ταριον βάπτισμα, τὸ διὰ μαρτυρίον καὶ αἵματος, ὃ καὶ αὐτὸς Χριστὸς ἐβαπτίσαιτο, καὶ πολὺ γε τῶν ἄλλων αἰδεσιμώτερον, ὅσῳ δευτέροις ἡύποις οὐ μολύνεται. Οἶδα καὶ πέμπτον ἔτι, τὸ τῶν δακρῶν· ἀλλ' ἐπιπονώτερον, ὡς ὁ λούων καθ' ἐκάστην νύκτα τὴν κλίνην αὐτοῦ καὶ τὴν στρωμνὴν τοῖς δά-

84. Ματθ. 13, 31 ἐ.

85. Ζαχ. 4, 7.

86. Ἰωβ 3, 8· 40, 25, Ἦσ. 27, 1. Τὰ περὶ Λευιᾶθάν βλ. εἰς Θρησκευτ. καὶ Ἠθικὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν, τόμ. 8, στ. 170 - 171.

87. Ἰω. 1, 29.

88. Ματθ. 13, 46.

89. Ἐξ. 14, 23.

90. Α' Κορ. 10, 1 ἐ.

τὸν λόγον αὐτὸν σοῦ φαίνεται μικρὸν τὸ Πνεῦμα, ἐπειδὴ παρουσιάζεται με μορφήν περιστεριοῦ, ὡ ἀνόητε καὶ μικρόψυχε διὰ τὰ πιδό μεγάλα, εἶναι καιρὸς νὰ δυσφημίσης καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐπειδὴ παρομοιάζεται με ἓνα σπειρὶ ἀπὸ σινάπι⁸⁴, καὶ νὰ ὑπερυψώνης τὸν διάβολον πιδό πολὺ ἀπὸ τὴν μεγαλειότητα τοῦ Ἰησοῦ, ἐπειδὴ αὐτὸς μεν ὀνομάζεται βουνὸ μέγα⁸⁵ καὶ Λεβιάθαν καὶ βασιλεὺς ὄσων εὐρίσκονται εἰς τὰ ὕδατα⁸⁶, ἐνῶ ὁ Ἰησοῦς ὀνομάζεται ἀρνίον⁸⁷ καὶ μαργαρίτης⁸⁸ καὶ σταγῶν καὶ ἄλλα παρόμοια.

17. Ἐπειδὴ δὲ σήμερα πανηγυρίζομεν τὸ βάπτισμα καὶ πρέπει νὰ κακοπαθήσωμεν ὀλίγον πρὸς χάριν ἐκείνου ὁ ὁποῖος πρὸς χάριν μας ἔγινεν ὅπως ἡμεῖς καὶ ἐβαπτίσθη καὶ ἐσταυρώθη, ὡς ἐξετάσωμεν φιλοσοφικὰ κάτι σχετικὸν με τὴν διαφορὰν τῶν βαπτισμάτων, διὰ νὰ φύγωμεν ἀπ' ἐδῶ καθαρισμένοι. Ὁ Μωϋσῆς ἐβάπτισε, ἀλλ' ἐβάπτισεν εἰς τὸ ὕδωρ καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὸ εἰς τὴν νεφέλην καὶ εἰς τὴν θάλασσαν⁸⁹. Αὐτὸ δὲ ἀποτελοῦσε σύμβολον, ὅπως πιστεύει καὶ ὁ Παῦλος. Ἡ θάλασσα τοῦ νεροῦ, ἡ νεφέλη τοῦ Πνεύματος, τὸ μάννα τοῦ ἄρτου τῆς ζωῆς, καὶ τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ἔπιναν, τοῦ οὐρανοῦ ποτοῦ⁹⁰. Καὶ ὁ Ἰωάννης ἐβάπτισεν, ἀλλὰ ὄχι τελείως Ἰουδαϊκά, ἐπειδὴ δὲν ἐβάπτισεν μόνον εἰς τὸ ὕδωρ ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν μετάνοιαν. Ὅχι ὅμως καὶ ὀλότελα πνευματικά, ἐπειδὴ δὲν προσθέτει καὶ τὸ «εἰς τὸ Πνεῦμα». Βαπτίζει καὶ ὁ Ἰησοῦς, ἀλλὰ εἰς τὸ Πνεῦμα. Αὐτὸ εἶναι ἡ τελειότης. Καὶ πῶς δὲν εἶναι Θεός, διὰ νὰ γίνω καὶ λίγο παράτολμος, ἐκείνος ἀπὸ τὸν ὁποῖον θὰ γίνης καὶ σὺ Θεός; Γνωρίζω καὶ τέταρτον βάπτισμα, τὸ βάπτισμα τοῦ μαρτυρίου καὶ τοῦ αἵματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐβαπτίσθη καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι πολὺ πιδό ἀξιοέβαστον ἀπὸ τὰ ἄλλα, καθόσον δὲν μολύνεται ἀπὸ μεταγενέστερα ἁμαρτήματα. Γνωρίζω καὶ πέμπτον ἀκόμη, τὸ βάπτισμα τῶν δακρῶν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀκόμη πιδό ἐπίπονον, ὅπως «ἐκείνος ὁ ὁποῖος βρέχει κάθε νύκτα τὸ κρεβάτι καὶ τὰ

κροισιν, ὡς τῆς κακίας «προσώζεσαν καὶ οἱ μώλωπες»· ὅς «περ-
θῶν» καὶ σκυνθρωπάζων πορεύεται», καὶ ὅς μιμεῖται τὴν ἐ-
πιστροφὴν Μανασσῆ, καὶ τὴν τῶν Νινευϊτῶν ἠλεημένην τα-
πεινωσιν· ὅς φθέγγεται τὰς τοῦ τελώνου φωνὰς ἐν τῷ ἱε-
5 ρῶ, καὶ δικαιοῦται παρὰ τὸν μέγαν Φαρισαῖον· ὅς συγ-
κρίπτει κατὰ τὴν Χαναταίαν καὶ ζητεῖ φιλανθρωπίαν καὶ
ἡγάδας, κυνὸς τροφὴν ἄγαν λιμώτιοντος.

18. Ἐγὼ μὲν οὖν (ἄνθρωπος εἶναι γὰρ ὁμολογῶ, ζῶσιν
τρεπτόν καὶ ἕρσοιτῆς φύσεως) καὶ δέχομαι τοῦτο προθύμως,
καὶ προσκυνῶ τὸν δεδωκότα, καὶ τοῖς ἄλλοις μεταδίδωμι, καὶ
10 προεισφέρω τοῦ ἔλεον τὸν ἔλεον. Οἶδα γὰρ καὶ αὐτὸς ἀσθενεί-
αν περικείμενος καὶ ὡς ἂν μετρήσω, μετρηθησόμενος. Σὺ δὲ
τί λέγεις, τί νομοθετεῖς, ὃ νέε Φαρισαῖε καὶ καθαρὲ τὴν
προσηγορίαν οὐ τὴν προαίρεσιν, καὶ φροσῶν ἡμῖν τὰ Ναβάτου
15 μετὰ τῆς αὐτῆς ἀσθενείας; Οὐ δέχῃ μετάνοιαν; οὐ δίδως ὀ-
δυρμοῖς χάραν; οὐ δακρύεις δάκρυον; Μὴ σὺ γε τοιοῦτον
κοιτοῦ τύχοις. Οὐκ αἰδῆ τὸ Ἰησοῦ φιλάνθρωπον τοῦ τὰς ἀ-
σθενείας ἡμῶν λαβόντος καὶ τὰς νόσους βαστάσαντος, τοῦ μὴ
δικαίως ἐλθόντος ἀλλ' ἁμαρτωλοῖς εἰς μετάνοιαν, τοῦ ἔλεον

91. Ψαλμ. 6, 7.

92. Ψαλμ. 37, 6.

93. Λευτ. 7.

94. Β' Παρ. 33, 13.

95. Ἰων. 3, 5.

96. Λουκ. 18, 13 ε.

97. Ματθ. 15, 22 ε.

98. Ματθ. 7, 2.

99. Τὸ ὄνομα φαρισαῖος ἐσήμαινε ἐκείνον ὁ ὁποῖος ἐξεχώριζεν ἀπὸ
τοὺς ἄλλους, τὸν καθαρὸν.100. Ὁ Νοβάτος, Ναβάτος, Νουάτος ἢ Νοβατιανὸς ἦτο αἰρετικὸς ὁ ὁποῖ-
ος ἔζησε καὶ ἐδίδαξε κατὰ τὸν γ' αἰῶνα. Κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴν ἀπ'
ἔπου ἦλθεν εἰς τὴν Ρώμην. Ἐκεῖ ἐβαπτίσθη καὶ ἐχειροτονήθη διάκονος
καὶ πρεσβύτερος. Ἐνῶ κατ' ἀρχὰς ἦτο μετριοπαθὴς ὡς πρὸς τὸ θέμα
τῆς ἀποδοχῆς τῶν «πεπτωκότων» (ἐκείνον οἱ ὅποιοι ἐθυσίασαν κατὰ τοὺς
διωγμοὺς διὰ τὰ ἀποφύγειν τὸ μαρτύριον), προσεχώρησε βραδύτερον
εἰς τὴν ἀσθηρὴν μερίδα, ἀπεσχίσθη ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἀνεκηρύ-
χθη ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν του σχισματικὸς ἐπίσκοπος Ρώμης. Ὁ Νοβάτος
καὶ οἱ ὀπαδοὶ του ἀπέρριπταν τὴν παροχὴν συγγνώμης, ὅχι μόνον εἰς
τοὺς πεπτωκότας ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλους ἐκείνους οἱ ὅποιοι εἶχαν διαφρά-

στρώματά του με δάκρυα»⁹¹, τοῦ ὁποῖου «αἱ πληγαὶ τῆς κακίας μυρίζουν ἄσχημα καὶ ἔχουν σαπίσει»⁹², ὁ ὁποῖος «πενθεῖ καὶ βαδίζει με σκυμμένο κεφάλι»⁹³ καὶ ὁ ὁποῖος μμεῖται τὴν ἐπιστροφήν τοῦ Μανασσῆ⁹⁴ καὶ τὴν ταπεινώσιν τῶν κατοίκων τῆς Νινευτῆ, ἡ ὁποία τοὺς ἐξησφάλισε τὴν συγχώρησιν⁹⁵, ὁ ὁποῖος, ἀκόμη, λέγει αὐτὰ τὰ ὁποῖα εἶπεν ὁ τελώνης εἰς τὸν ναὸν καὶ ἐκέρδισε τὴν συγχώρησιν ἀντὶ διὰ τὸν καυχησιάρην φαρισαῖον⁹⁶, καὶ ὁ ὁποῖος σκύβει με ταπεινώσιν, ὅπως ἡ Χανααναία⁹⁷, καὶ ζητεῖ νὰ τὸν εὐσπλαγχνιοθοῦν καὶ νὰ τοῦ δώσουν ὡς τροφήν ψίχουλα. τὴν τροφήν δηλαδὴ τὴν ὁποίαν τρώγει ὁ σκύλος ὅταν εἶναι πολὺ πεινασμένος.

18. Ἐγὼ μὲν λοιπὸν (ἐπειδὴ ὁμολογῶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῶον εὐμετάβλητον καὶ μεταβλητῆς φύσεως) καὶ τοῦτο τὸ δέχομαι με προθυμίαν, καὶ προοκυνῶ ἐκείνον ὁ ὁποῖος τὸ ἔδωσε, καὶ τὸ δίδω καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, καὶ προσφέρω φιλανθρωπίαν ἔναντι τῆς φιλανθρωπίας ἡ ὁποία μοῦ προσφέρεται. Διότι γνωρίζω ὅτι καὶ ἐγὼ εἶμαι ἄνθρωπος ἀδύνατος, καὶ ὅτι με ὅποιο μέτρο θὰ κρίνω με τὸ ἴδιο θὰ κριθῶ⁹⁸. Σὺ δὲ τί λέγεις καὶ τί νόμους βγάζεις, ὦ νέε φαρισαῖε, ὁ ὁποῖος εἶσαι καθαρὸς μὲν ὡς πρὸς τὸ ὄνομα⁹⁹ ἀλλὰ ὄχι καὶ ὡς πρὸς τὴν ψυχικὴν διάθεσιν, καὶ ὁ ὁποῖος, ἐνῶ εἶσαι τὸ ἴδιο ἀδύνατος με τοὺς ἄλλους, διακηρύσσεις με ἔπαρσιν τὰς δοξασίας τοῦ Νοβάτου¹⁰⁰; Δὲν δέχουσαι τὴν μετάνοιαν; Δὲν συγκινεῖσαι με τοὺς ὀδυρμούς; Δὲν κύνεις οὔτε ἓνα δάκρυ; Μακάρι νὰ μὴν συναντήσης οὔτε οὐ τέτοιον κριτῆν. Δὲν σέβουσαι τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Ἰησοῦ, ὁ ὁποῖος πῆρε τὰς ἀδυναμίας μας καὶ ἐσήκωσε τὰς ἀσθενείας μας¹⁰¹, ὁ ὁποῖος ἤλθε ὄχι διὰ τοὺς δικαίους, ἀλλὰ διὰ νὰ μετανοήσουν οἱ ἁμαρτωλοὶ¹⁰², ὁ ὁποῖος «θέλει τὴν εὐσπλαγχνίαν περισσό-

Ξεὶ βαρετὰ ἁμαρτήματα, καὶ ἐδημοσίωγουν εἰς τὴν Ρώμην τὸ Νοβατιανὸν σχίσμα, τὸ ὁποῖον ἐξηπλώθη καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη.

101. Πρὸβλ. Ἦσ. 53, 4.

102. Λοικᾶ 5, 32.

θέλοντος μᾶλλον ἢ θυσίαν, τοῦ ἑβδομηκοντάκις ἐπιτᾶ συγχωροῦντος τὰ ἁμαρτήματα; Ὡς μακάριόν σου τὸ ἔψηλόν, εἰ καθαρότης ἦν ἀλλὰ μὴ τῆς, νομοθετῶν ἔπερ ἄνθρωπον καὶ λύων τῆ ἀπογνώσει τὴν ἐπανόρθωσιν. Ὅμοίως γὰρ ἐστι
 5 κακὸν καὶ ἄνευσις ἀσωφρόνιστος καὶ κατάγνωσις ἀσυγχώρητος· ἢ μὲν ὄλην ἐγειῖσα τὴν ἡρίαν, ἢ δὲ τῷ σφοδρῷ κατάγχουσα. Δεῖξόν μοι τὴν καθαρότητα, καὶ δέχομαί σου τὴν θρασύτητα. Νῦν δὲ δέδοικα μὴ θρύων ἔλκεσιν, εἰσάγῃς τὸ ἀνιάτρευτον. Οὐδὲ τὸν Δαβὶδ δέχηι μετανοῶντα, ᾧ καὶ τὸ
 10 προφητικὸν χάρισμα ἢ μετάνοια συνετήρησεν; Οὐδὲ Πέτρον τὸν μέγαν παθόντα τι ἀνθρώπινον περὶ τὸ σωτήριον πάθος; Ἰησοῦς δὲ ἐδέξατο, καὶ τῷ τρισσῶ τῆς ἐρωτήσεως καὶ τῆς ὁμολογίας τὸ τρισσὸν τῆς ἀρνήσεως ἐθεράπεισεν. Ἡ οὐδὲ
 15 ἰτελειωθέντα δέχηι δι' αἵματος; Ἔστι γὰρ καὶ τοῦτο τῆς σῆς ἀπονοίας. Οὐδὲ τὸν ἐν Κορίνθῳ παρανομήσαντα; Παῦλος δὲ καὶ ἀγάπην ἐκέρωσεν, ἐπειδὴ τὴν διόρθωσιν εἶδε καὶ τὸ αἴτιον, αἶνα μὴ τῆ περισσοτέρῃ λέληι καταποθῆ ὁ τοιοῦτος», βαρῆθεις τῆ ἀμετριᾷ τῆς ἐπιπλήξεως. Οὐδὲ τὰς νέας γαμί-
 20 ἐτόλμησεν, οἷ σὸν δηλαδὴ διδώκυλος, ὡς ἐπὶ τέταρτον οὐρανὸν ἠθάσας, καὶ ἄλλον παράδεισον, καὶ ἀπορρητοτέρων ἀκούσας ἡμμάτων, καὶ μεῖζονα κύκλον τῷ Εὐαγγελίῳ περι-
 λαβῶν.

103. Ὡσ. 6, 6.

104. Ματθ. 18, 22.

105. Β' Βασ. 12, 13.

106. Ματθ. 26, 70.

107. Ἰω. 21, 15 - 17.

108. Ἀναμῆρεται εἰς τὸ σκιάδιον τοῦ ἀνομίχτου (Α' Κορ. 5, 1 - 13).

109. Β' Κορ. 2, 7.

110. Α' Τιμ. 5, 14.

111. Ὡς γνωστὸν ὁ Παῦλος εἶχεν ἀνεβῆ μέχρι τοῦ τρίτου οὐρανοῦ, ὅπως ἔξομολογεῖται ὁ ἴδιος, καὶ εἶχεν ἀκούσει «ἄρρητα ῥήματα» (Β' Κορ. 22, 2 - 4).

τερον ἀπὸ τὴν θυσίαν»¹⁰³, ὁ ὁποῖος συγχωρεῖ τὰ ἁμαρτήματα ἑβδομήντα ἑπτὰ φορές¹⁰⁴; Πόσο ἀξιομακάριστη θὰ ἦταν ἡ ὑψηλοφροσύνη σου, ἂν ἦταν καθαρότης καὶ ὄχι ἀνόητη κενοδοξία, ἡ ὁποία θέτει νόμους ἀνωτέρους ἀπὸ τὰς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀντικαθιστᾷ τὴν μετάνοιαν μὲ τὴν ἀπόγνωσιν. Διότι τὸ ἴδιο κακὰ εἶναι καὶ ἡ χωρὶς σωφροσύνην συγχώρησις καὶ ἡ χωρὶς συγχώρησιν καταδίκη, ἐπειδὴ ἡ μὲν πρώτη ἀφήνει τελειῶς ἐλεύθερα τὰ καλινάρια ἐνῶ ἡ δευτέρα προκαλεῖ ἀπόγνωσιν μὲ τὴν σκληρότητά της. Δεῖξέ μου τὴν καθαρότητά σου, καὶ τότε θὰ δεχθῶ νὰ ὑπερηφανεύεσαι. Τώρα ὅμως φοβοῦμαι μήπως, ἐνῶ εἶσαι γεμᾶτος ἀπὸ πληγὰς, βάλῃς μέσα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον παραμένει ἀθεράπευτον. Οὔτε δέχεσαι μετανοημένον τὸν Δαβὶδ, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν μετάνοιάν του διετήρησε τὸ προφητικὸν τοῦ χάρισμα¹⁰⁵; Οὔτε τὸν Πέτρον τὸν μέγαν, ὁ ὁποῖος ἔπαθε κάτι ἀνθρώπινον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ σωτηρίου πάθους¹⁰⁶; Ὁ Ἰησοῦς δὲ τὸν ἐδέχθη καὶ μὲ τὴν τριπλῆν ἐρώτησιν καὶ τὴν τριπλῆν ὁμολογίαν ἐθεράπευσε τὴν τριπλῆν ἄρνησιν¹⁰⁷. Ἡ δὲν δέχεσαι οὔτε ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἐτελειοποιήθη μὲ τὸ αἷμα του; Καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ ἓνα ἀκόμη δεῖγμα τῆς σκληρότητός σου. Οὔτε ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος παρενόμησεν εἰς τὴν Κόρινθον¹⁰⁸; Ὁ Παῦλος δὲ ὑπέδειξεν ὡς ποινὴν τὴν ἀγάπην, ἐπειδὴ εἶδε τὴν διόρθωσιν καὶ τὸ αἷτιον τῆς διορθώσεως, «διὰ νὰ μὴν χαθῆ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος εἶχεν ἁμαρτήσῃ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν ἐπιτίμησιν»¹⁰⁹. Οὔτε ἐπιτρέπεις εἰς τὰς νέας κήρας νὰ ὑπανδρεύωνται, ἐπειδὴ ἡ ἡλικία των εἶναι εὐκόλον νὰ παρεκκλίνῃ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν; Αὐτὸ ὅμως τὸ ἐτόλμησεν ὁ Παῦλος¹¹⁰, τοῦ ὁποῖου οὐ γίνεσαι διδάσκαλος, ὡσὰν νὰ εἶχες ἀναβῆ μέχρι τὸν τέταρτον οὐρανὸν καὶ εἰς ἄλλον παράδεισον, ὡσὰν νὰ εἶχες ἀκούσει πρὸ ἀπόρρητα πράγματα¹¹¹, καὶ νὰ εἶχες ὁδηγήσει εἰς τὸ Εὐαγγέλιον μεγαλύτερον ἀριθμὸν ἀνθρώπων.

19. Ἄλλ' οὐ μετὰ τὸ βάπτισμα ταυτὰ φησὶ τις. Τίς ἢ ἀπόδειξις; ἢ δεῖξον, ἢ μὴ κατὰκρινε. Εἰ δὲ ἀμφίβολον, νικάτω τὸ γιγάνθρωπον. Ἄλλ' ὁ Ναυαῖτος, φησὶν, οὐκ ἐδέξατο τοὺς ἐν τῷ διωγμῷ παραπεσόντας. Καὶ τί τοῦτο; Εἰ μὲν οὐ
 5 μεταγρόντας, δικαίως· οὐδὲ ἐγὼ δέχομαι τοὺς ἢ μὴ καμπιομένους ἢ μὴ ἀξίως μηδὲ ἀντισηκοῦντας τῷ κακῷ τὴν διόρθωσιν καὶ διὰν δέξομαι, τὴν προσήκουσαν αὐτοῖς ἀπονέμω χώραν. Εἰ δὲ τοὺς ἐκτακέντας τοῖς δάκρυσιν, οὐ μιμήσομαι. Καὶ τίς μοι νόμος ἢ Ναυαίτου μοισανθρωπία, ὅς πλεονεξίαν
 10 μὲν οὐκ ἐκόλασε, τὴν δευτέραν εἰδωλολατρίαν, πορνείαν δὲ οὕτω πικρῶς κατεδίκασεν, ὡς ἄσαρκος καὶ ἀσώματος; Τί γαίτε; Πείθομεν ὑμᾶς τοῖς λόγοις τούτοις; Δεῦρο, στήτε μεθ' ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων. Μεγαλύνωμεν ἅμα τὸν Κύριον.
 15 Μὴ τις ὑμῶν εἰπεῖν τολμήσῃ, μηδὲ εἰ λῆαν ἐαντῷ τεθάρρηκε· «Μὴ μου ἄπιον, καθαρὸς γὰρ εἰμι», καὶ τίς οὕτως ὡσπερ ἐγώ; μετὰδοτε καὶ ἡμῖν τῆς λαμπρότητος. Ἄλλ' οὐ πείθομεν; καὶ ὑπὲρ ὑμῶν δακρύσομεν. Οὗτοι μὲν οὖν, εἰ μὲν βούλονται, τὴν ἡμετέραν ὁδὸν καὶ Χριστοῦ, εἰ δὲ μή, τὴν ἐαντῶν πορευέσθωσαν. Τυχὸν ἐκεῖ τῷ πυρὶ βαπτισθήσονται, τῷ
 20 τελευταίῳ βαπτίσματι, τῷ ἐπιπονωτέρῳ τε καὶ μακροτέρῳ, ὃ ἐοθίει ὡς χόριον τὴν ὕλην καὶ δαπανᾷ πάσης κακίας κούφότητα.

20. Ἡμεῖς δὲ τιμήσωμεν τὸ Χριστοῦ βάπτισμα σήμερον καὶ καλῶς ἐορτάσωμεν, μὴ γαστρὶ τρυφῶντες, ἀλλὰ πνευματικῶς εὐφραϊνόμενοι. Τρυφήσωμεν δὲ πῶς; «Λούσασθε, κα-

112. Ἐφ. 5, 5.

113. Ἦσ. 65, 5.

19. Ἄλλὰ αὐτὰ δὲν γίνονται μετὰ τὸ βάπτισμα, λέγει κάποιος. Ποία εἶναι ἡ ἀπόδειξις διὰ τοῦτο; Ἡ παρουσίαζε ὑποδείξεις, ἢ μὴν κατακρίνης. Ἐὰν δὲ τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀμφίβολον, ἅς ὑπεριοχῆ ἢ ἀγάπη πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Ἄλλὰ ὁ Νοβᾶιος, λέγει, δὲν ἐδέχθη ἐκείνους οἱ ὅποιοι εἶχαν πέσει κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ διωγμοῦ. Καὶ τί εἶναι αὐτό; Ἐὰν μὲν δὲν εἶχαν μετανοήσει, τότε εἶχε δίκαιον, διότι οὔτε ἐγὼ δέχομαι ἐκείνους οἱ ὅποιοι δὲν μετανοοῦν, ἢ δὲν μετανοοῦν ὅσο πρέπει, καὶ δὲν παρουσιάζουν ὡς ἀντάλλαγμα διὰ τὸ κακὸν τὴν διόρθωσιν, καὶ διὰ τὸν τοῦ δεχθῶ, τοῦ τοποθετῶ εἰς τὴν ἀνάλογον θέσιν. Ἄν ὅμως δὲν δέχεται ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἔχουν λυώσει ἀπὸ τὰ δάκρυα, δὲν θὰ τὸν μιμηθῶ. Καὶ διατί θὰ πρέπει νὰ ἀποτελέσῃ νόμον δι' ἐμὲ ἢ μισανθρωπία τοῦ Νοβάτου, ὁ ὅποιος τὴν μὲν πλεονεξίαν, ἢ ὅποια ἀποτελεῖ δευτέραν εἰδωλολατρίαν¹¹², δὲν τὴν κατεδίκασε, ἐνῶ κατεδίκασε τόσον σκληρὰ τὴν πορνείαν, ὡσὰν νὰ ἦτο ἄσαρκος καὶ ἀσώματος; Τί λέγετε; Σᾶς πείθωμεν μετὰ τοὺς λόγους αὐτούς; Ἐμπρός, ἐλάτε μαζί με μᾶς, τοὺς ἀνθρώπους! Ἄς δοξολογήσωμεν μαζί τὸν Κύριον. Ἄς μὴν τολμήσῃ κανεὶς ἀπὸ σᾶς νὰ εἴπῃ, ἔστω καὶ ἂν ἔχη πολὺ μεγάλην ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ἑαυτὸν του· «μὴ με ἀγγίξῃς διότι εἶμαι καθαρός»¹¹³, ἢ «καὶ ποῖος εἶναι ὅπως εἶμαι ἐγώ;». Δῶστε καὶ σὲ μᾶς ἀπὸ τὴν λαμπρότητά σας. Ἄλλὰ δὲν σᾶς πείθωμεν; Τότε θὰ κλάψωμεν πρὸς χάριν σας. Αὐτοὶ μὲν λοιπόν, ἂν μὲν θέλουν, ἅς ἀκολουθήσουν τὸν δρόμον μας καὶ τὸν δρόμον τοῦ Χριστοῦ, ἂν δὲ δὲν θέλουν, τότε ἅς ἀκολουθήσουν τὸν δρόμον των. Ἴσως εἰς ἐκείνον νὰ βαπτισθοῦν ἀπὸ τὴν φωτιάν, τὸ τελευταῖον βάπτισμα καὶ τὸ πῶ ἐπίπονον καὶ πῶ μακροχρόνιον, τὸ ὅποιον κατακαίει τὴν ὕλην, ὡσὰν χόρτον, καὶ ἐξαφανίζει τὴν ματαιοδοξίαν κάθε κακίας.

20. Ἐμεῖς δὲ ἅς τιμήσωμεν σήμερα τὸ βάπτισμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἅς τὸ ἐορτάσωμεν σωστά μετὰ τὸ νὰ εὐφρανώμεθα πνευματικᾶ καὶ ὄχι νὰ περιποιούμεθα τὴν κοιλίαν

θαροὶ γίνεσθε». Ἐὶ μὲν φοινικικοὶ τὴν ἁμαρτίαν ἐσιέ, καὶ
 ἦτιον αἱματώδεις, λευκάνθητε ὡς χιών· εἰ δὲ κόκκινοι καὶ
 ἄνδρες αἱμάτων τέλειοι, γὰρ εἰς ἔριον λευκότητα φθάσατε.
 Πάντως δὲ καθάρθητε καὶ καθαίρεσθε. Ὡς οὐδενὶ τοσοῦτον
 5 χαίρει Θεός, ὅσον ἀνθρώπου διορθώσει καὶ σωτηρίᾳ, ὑπὲρ
 οὗ λόγος ἅπας καὶ ἅπαν μυστήριον ἵνα γένησθε ὡς φωστῆ-
 ρες ἐν κόσμῳ, ζωτικὴ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις δύναμις. Ἴ-
 να ἡ ὄντα τέλεια τῷ μεγάλῳ φωτὶ παριστάντες, καὶ τὴν ἐ-
 κείσε μνηθῆτε φωταγοργίαν, ἐλλαμπόμενοι τῇ Τριάδι κα-
 10 θαρότερον καὶ τρανότερον, ἣς νῦν μειρῶς ὑποδέχεσθε τὴν
 μίαν ἀγλήν ἐκ μιᾶς τῆς Θεότητος, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυ-
 ρίῳ ἡμῶν, ὃ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώ-
 νων. Ἀμήν.

μας. Θὰ εὐφρανθοῦμεν δὲ μὲ ποῖον τρόπον; «Λουσθῆτε διὰ νὰ καθαρισθῆτε»¹¹⁴. Ἄν μὲν εἶσθε κόκκινοι ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ ὀλιγώτερον κόκκινοι ἀπὸ τὸ αἷμα, τότε νὰ γίνετε λευκοὶ ὅπως τὸ χιόνι. Ἄν δὲ εἶσθε κόκκινοι καὶ ἄνθρωποι γεμᾶτοι ἀπὸ αἷματα, τότε ἄς φθάσετε ἔστω καὶ τὴν λευκότητα τοῦ μαλλιού¹¹⁵. Πάντως καθαρισθῆτε καὶ φροντίζετε νὰ καθαρίζεσθε, ἐπειδὴ μὲ τίποτε ἄλλο δὲν χαίρεται τόσο πολὺ ὁ Θεός, ὅσο μὲ τὴν διόρθωσιν καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου, χάριν τοῦ ὁποίου ἔχουν λεχθῆ τὰ πάντα καὶ ἔχουν δοθῆ ὅλα τὰ μυστήρια, διὰ νὰ γίνετε φωτεινὰ ἀστέρια διὰ τὸν κόσμον¹¹⁶ καὶ δύναμις ζωτικὴ διὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Διὰ νὰ παρουσιασθῆτε ὡσὰν τέλεια φῶτα εἰς τὸ μέγαλο φῶς, καὶ νὰ μνηθῆτε εἰς τὴν φωταγωγίαν ἢ ὅποια πηγάζει ἀπὸ ἐκεῖ, παίρνοντες φῶς καθαρώτερον καὶ δυνατώτερον ἀπὸ τὴν Τριάδα, τῆς ὁποίας σήμερα ἔχετε ὑποδεχθῆ τὴν μίαν αὐγὴν ἀπὸ τὴν μίαν Θεότητα, εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ ἐξουσία εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

114. Ἦσ. 1, 16.

115. Ἀὐτόθι 18.

116. Φίλιπ. 2, 15.

ΛΟΓΟΣ ΜΑ'
ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗΝ

1. Περὶ τῆς ἐορτῆς θραχέα φιλοσοφῆσομεν, ἵνα πνευματικῶς ἐορτάσωμεν. Ἄλλη μὲν γὰρ ἄλλω πανήγυρις· τῷ δὲ 5
θεραπευτῇ τοῦ Λόγου λόγος, καὶ λόγων ὁ τῷ καιρῷ προσ-
γορώτατος. Καὶ οὐδὲν οὕτως εὐφραίνει καλὸν τῶν φιλοκά-
λων οὐδένα, ὡς τὸ πανηγυρίζειν πνευματικῶς τὸν φιλέορτον.
Σκοπῶμεν δὲ οὕτως· Ἐορτάζει καὶ Ἰουδαῖος, ἀλλὰ κατὰ τὸ
γράμμα· τὸν γὰρ σωματικὸν διώκειν νόμον, εἰς τὸν πνευματι-
10 κὸν νόμον οὐκ ἔφθασεν. Ἐορτάζει καὶ Ἕλλην, ἀλλὰ κατὰ τὸ
σῶμα, καὶ τοὺς ἐναντοῦ θεοὺς τε καὶ δαίμονας· ὧν οἱ μὲν εἰ-
σι παθῶν δημιουργοὶ καὶ αὐτοὺς ἐκείτους, οἱ δὲ ἐκ παθῶν
ἐτιμῆθησαν. Αἰὰ τοῦτο ἐμπαθεῖς αὐτῶν καὶ τὸ ἐορτάζειν ἵνα
ἢ τιμὴ Θεοῦ τὸ ἀμαρτάνειν, πρὸς ὃν καταφεύγει τὸ πάθος,
15 ὡς σεμνολόγημα. Ἐορτάζομεν καὶ ἡμεῖς, ἀλλ' ὡς δοκεῖ τῷ
Πνεύματι. Λοκεῖ δέ, ἢ λέγοντάς τι τῶν δεόντων, ἢ πράττον-
τας. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἐορτάζειν ἡμῶν, ψυχῇ τι θησανόσαι
τῶν ἐσιώπων καὶ κρατουμένων, ἀλλὰ μὴ τῶν ἔποχουρούτων
καὶ λυομένων, καὶ μικρὰ σαυόντων τὴν αἴσθησιν, τὰ πλείω
20 δὲ λυματρομένων τε καὶ βλαπτόντων, κατὰ γε τὸν ἐμὸν λό-
γον. Ἀρκετὸν γὰρ τῷ σώματι ἢ κακία αὐτοῦ. Τί δὲ δεῖ τῇ
φλογὶ πλείονος ἕλης, ἢ τῷ θηρίῳ δαυριλεσιτέρας τροφῆς, ἵνα
μᾶλλον δυσκάθεκτον γένηται καὶ τοῦ λογισμοῦ βταιότερον;

ΛΟΓΟΣ ΜΑ'
ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗΝ

1. "Ας ἐξετάσωμεν ἐπ' ὀλίγον φιλοσοφικῶς τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἑορτήν, διὰ νὰ ἑορτιάσωμεν πνευματικῶς, ἐπειδὴ διαφορετικὴ πανηγυρις ταιριάζει εἰς τὸν ἕνα ἢ εἰς τὸν ἄλλον. Εἰς τὸν θεραπευτὴν δὲ Λόγον ταιριάζει ὁ λόγος, καὶ μάλιστα ὁ λόγος ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ πιὸ κατάλληλος διὰ τὴν περίστασιν. Καὶ κανένα καλὸ δὲν εὐχαριστεῖ τόσοσ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀγαποῦν τὸ καλόν, ὅσον τὸ νὰ ἑορτάζη πνευματικῶς ὁ πανηγυριστής. "Ας ἐξετάσωμεν δὲ τὸ πρᾶγμα ὡς ἐξῆς: Ἑορτάζει καὶ ὁ Ἰουδαῖος, ἀλλὰ ἑορτάζει σύμφωνα μὲ τὸ γράμμα. Καὶ ἐπειδὴ προσπαθεῖ νὰ ἐφαρμόσῃ τὸν σωματικὸν νόμον δὲν φθάνει εἰς τὸν πνευματικόν. Ἑορτάζει καὶ ὁ Ἕλληνας, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὸ σῶμα καὶ τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς δαίμονάς του, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ἄλλοι μὲν εἶναι δημιουργοὶ παθῶν ὁμοίων πρὸς τὰ ἰδικά του, ἄλλοι δὲ δέχονται λατρείαν ἀπὸ τὰ πάθη. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ πάθη καὶ ὁ ἑορτασμός των, διὰ νὰ ἀποτελῇ ἡ ἁμαρτία τιμὴν πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνεται τὸ πάθος, ὡσάν νὰ ἦτο πρᾶξις ἀξιοζήλευτος. Ἑορτάζομεν καὶ ἡμεῖς, ἀλλὰ ὅπως φαίνεται καλόν εἰς τὸ Πνεῦμα. Φαίνεται δὲ καλόν ὅταν λέγωμεν ἢ πράττωμεν κάτι σωστὸν καὶ πρέπον. Καὶ αὐτὸ εἶναι δι' ἡμᾶς τὸ νὰ ἑορτάζωμεν, τὸ νὰ ἀποθησαυρίζωμεν εἰς τὴν ψυχὴν μας κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα παραμένουν καὶ διατηροῦνται, καὶ ὄχι ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὑπομακρύνονται καὶ ἐξαφανίζονται καὶ εὐχαριστοῦν ἐπ' ὀλίγον τὰς αἰσθήσεις, ἐνῶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰς καταστρέφουν καὶ τὰς βλάπτουν, ὅπως λέγω ἐγώ. Διότι εἶναι ἀρκετὴ διὰ τὸ σῶμα ἡ κακία του¹. Διὰ τὴν θὰ πρέπει νὰ δώσωμεν εἰς τὴν φλόγα περισσότερον ὑλικόν ἢ εἰς τὸ θηρίον πλουσιωτέραν τροφήν, διὰ νὰ γίνῃ ἀκόμη πιὸ ὀρμητικόν καὶ πιὸ ἀνυπότακτον εἰς τὴν λογικὴν;

2. *Αὐὰ ταῦτα μὲν οὖν ἐορτιαστέον πνευματικῶς. Ἀρχὴ δὲ τοῦ λόγου (ζητέον γὰρ, καὶ εἰ μικρόν τι παρεκβατικώτερος ἡμῖν ὁ λόγος καὶ φιλοπονητέον τοῖς φιλολόγοις, ἵν' ὥσπερ ἡδονά τι τῇ παρηγύρει συγκαταμιζώμεν). Τὴν ἑβδομάδα*
 5 *τιμῶσιν Ἑβραίων παῖδες, ἐκ τῆς Μωϋσέως νομοθεσίας, ὥσπερ οἱ Πυθαγορικοὶ τὴν τετρακτὴν ἕσπερον, ἦν δὴ καὶ ὄρκον πεποιήγριαι καὶ τὴν ὀγδοῦδα καὶ τριακάδα οἱ ἀπὸ Σίμωνος καὶ Μαρκίωνος, οἷς δὴ καὶ ἰσαριθμούς τινας Αἰῶνας ἐπονομάζουσι καὶ τιμῶσιν. Οὐκ οἶδα μὲν ὁλοτασι λόγοις ἀναλογί-*
 10 *ας, ἢ κατὰ τίνα τοῦ ἀριθμοῦ τοῦτον δύναμιν, τιμῶσι δ' οὖν. Τὸ μὲν πρόδηλον, ὅτι ἐν ἕξ ἡμέραις ὁ Θεὸς τὴν ἕλην ἐποστήσας τε καὶ μορφώσας καὶ διακοσμήσας παντοίοις εἶδει καὶ συγκοίμασι, καὶ τὸν γὰρ ὀρώμενον τοῦτον κόσμον ποιήσας, τῇ ἑβδόμῃ κατέλειπεν ἀπὸ τῶν ἔργων, ὡς δηλοῖ καὶ ἡ τοῦ*
 15 *Σαββάτου προσηγορία, κατέλειπον ἑβραϊκῶς σημαίνουσα. Εἰ δέ τις καὶ ὑψηλότερος περὶ ταῦτα λόγος, ἄλλοι φιλοσοφείωσαν. Ἡ τιμὴ δὲ αὐτοῖς, οὐκ ἐν ἡμέραις μόνον ἀλλὰ καὶ εἰς ἐνιαυτοὺς φθάνουσα. Ἡ μὲν οὖν τῶν ἡμερῶν, τὸ Σάββατον, τοῦτο δηλοῖ τὸ συνεχῶς παρ' αὐτοῖς τιμώμενον, καθὼ καὶ ἡ*
 20 *τῆς ζήτησ ἀρετῆς ἰσαριθμὸς· ἡ δὲ τῶν ἐτῶν, ὁ ἑβδοματικὸς ἐνιαυτὸς τῆς ἀγέσεως. Καὶ οὐκ ἐν ἑβδομασί μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ἑβδομασίαιν ἑβδομάδιαι, ὁμοίως ἐν τε ἡμέραις καὶ ἔτεσιν. Αἱ μὲν οὖν τῶν ἡμερῶν ἑβδομάδες γεννῶσι τὴν Πεντηκοστήν, κλητὴν ἀρίαν παρ' αὐτοῖς ἡμέραν· αἱ δὲ τῶν ἐτῶν, τὸν*
 25 *Ἰωβηλαῖον παρ' αὐτοῖς ὀνομαζόμενον, ὁμοίως γῆς τε ἄγειν*

2. Ὁ Σίμων καὶ ὁ Μαρκίων ἐπὶ ἤρξαν δύο ἀπὸ τοῦ πύρσιάρχας τοῦ πελοπόρου πνευματικῶ φανουμένου τὸ ὅποιον ἐξαρχατήρησθη ὡς Γνωστικισμῶς καὶ ἀπὸ τὸ ὅποιον ἐξεπήγασε πλήθος ἀρέσεων. Περὶ τοῦ Γνωστικισμοῦ βλ. εἰς Ἐρησικετικὴν καὶ Ἠθικὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν, τόμ. 4, στ. 591 - 602 (Π.Κ. Χρήστου).

3. Γέν. 1, 1 ε.

4. Γέν. 2, 2 - 3.

5. Ἑξ. 16, 26.

6. Ὁ Θεολόγος ἐννοεῖ ἐνιαυθὸν τὸν ἐπιτάξιμον ἄρτον.

7. Α... 25 4

2. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν μὲν λοιπὸν πρέπει νὰ ἐορτάσωμεν πνευματικῶς. Ἡ ἀρχὴ δὲ τοῦ λόγου θὰ εἶναι ἡ ἐξῆς (διότι θὰ πρέπει νὰ λεχθῆ τοῦτο, ἔστω καὶ ἂν θὰ γίνῃ κάπως πρὸ πλούσιος εἰς παρεκβάσεις ὁ λόγος καὶ θὰ ἀπαιτήσῃ περισσότεραν προσπάθειαν ἀπὸ τοὺς φιλολόγους, διὰ νὰ τὸ ἀναμίξωμεν σὰν κάποιο καρύκευμα εἰς τὴν πανήγυριν): Οἱ ἀπόγονοι τῶν Ἑβραίων τιμοῦν τὸν ἀριθμὸν ἑπτὰ, ὅπως προστάζει ὁ Νόμος τοῦ Μωϋσέως καὶ ὅπως ἐτίμησαν ἀργότερα οἱ Πυθαγόρειοι τὸν ἀριθμὸν τέσσαρα, τὸν ὁποῖον ἔχουν κάνει καὶ ὄρκον. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Σίμωνος καὶ τοῦ Μαρκίω-νος² τοὺς ἀριθμοὺς ὀκτῶ καὶ τριάκοντα, εἰς τοὺς ὁποίους ἀποδίδουν καὶ ἰσαριθμούς θεότητας τὰς ὁποίας ὀνομάζουσι Αἰῶνας καὶ τὰς τιμοῦν. Δὲν γνωρίζω μὲν κατὰ ποίους λόγους ἀναλογίας ἢ κατὰ ποίαν δύναμιν τοῦ ἀριθμοῦ αὐτοῦ τοὺς τιμοῦν, ἀλλὰ πάντως τοὺς τιμοῦν. Εἶναι μὲν ὀλοφάνερον ὅτι ὁ Θεός, ἀφοῦ ἐδημιούργησε καὶ διεμόρφωσεν εἰς ἕξ ἡμέρας τὴν ὕλην καὶ τὴν διεκόσμησε μὲ καθε εἶδους σχήματα καὶ ἐνώσεις καὶ ἐδημιούργησεν ὅλον αὐτὸν τὸν ὀρατὸν κόσμον³, ἔπαυσε τὴν ἐβδόμην ἀπὸ κάθε ἐργασίαν⁴, ὅπως φανερώνει καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Σαββάτου, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν ἑβραϊκὴν σημαίνει ἀνάπαυσιν. Ἐὰν δὲ ὑπάρχῃ καὶ κάποιος ἄλλος ὑψηλότερος λόγος δι' αὐτά, ἃς τὸ ἐξετάσουν ἄλλοι. Αὐτοὶ δὲ δὲν τιμοῦν μόνον τὰς ἡμέρας, ἀλλὰ φθάνουν νὰ τιμοῦν ἀκόμη καὶ ἔτη ὀλόκληρα. Ἡ τιμὴ μὲν λοιπὸν τῶν ἡμερῶν, τὸ Σάββατον⁵, φανερώνει αὐτὸ τὸ ὁποῖον τιμᾶται συνεχῶς ἀπ' αὐτοῦς, καθόσον καὶ τὸ φούσκωμα τῆς ζύμης φέρει τὸν ἴδιον ἀριθμὸν⁶, ἢ δὲ τιμὴ τῶν ἐτῶν εἶναι τὸ ἕβδομον ἔτος, τὸ ἔτος τῆς συγχωρήσεως⁷. Καὶ δὲν ἀποδίδεται τιμὴ μόνον εἰς τὰς ἐβδομάδας ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐβδομάδας τῶν ἐβδομάδων καθὼς καὶ εἰς ἡμέρας καὶ εἰς ἔτη. Αἱ μὲν λοιπὸν ἐβδομάδες τῶν ἐβδομάδων δημιουργοῦν τὴν Πεντηκοστήν, ἡμέραν ἢ ὁποία ὀνομάζεται ἀπ' αὐτοῦς ἁγία, αἱ δὲ ἐβδομάδες τῶν ἐτῶν τὸ Ἰωθηλαῖον ἔτος, ὅπως ὀνομάζεται ἀπ' αὐτοῦς, τὸ ὁποῖον προκαλεῖ ἀπαλλαγὴν τῆς γῆς ἀπὸ

ἔχοντα καὶ δούλων ἐλευθερίαν καὶ κινήσεων ἀνηγιῶν ἀνα-
 χώρησιν. Καθιεροῦσι γὰρ οὐ γεννημάτων μόνον οὐδὲ πρωτο-
 τόκων ἀλλ' ἤδη καὶ ἡμερῶν καὶ εἰῶν ἀπαρχὰς τῷ Θεῷ τοῦ-
 5 τοῦ γένος. Οὕτως ὁ ἐπὶ τιμώμενος ἀριθμὸς τὴν τιμὴν
 συντιθέμενος γεννᾷ τὸν πενήκοντα, μιᾶς δεούσης ἡμέρας,
 ἦν ἐκ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος προσειλήφραμεν, ὀγδόην τε οὖσαν
 τὴν αὐτὴν καὶ πρώτην, μᾶλλον δὲ μίαν καὶ ἀκατάλυτον. Δεῖ
 γὰρ ἐκεῖσε καταλῆξαι τὸν ἐνιαῦθα σαββατισμὸν τῶν ψυχῶν,
 10 ὡς δοθῆναι μερίδα τοῖς ἐπὶ καὶ γε τοῖς ὀκτώ, καθὼς ἤδη
 τινὲς τῶν προῶν ἡμῶν τὸ σολομώντειον ἐξειλήφρασι.

3. Τῆς δὲ τοῦ ἐπὶ τιμῆς, πολλὰ μὲν τὰ μαρτύρια, ὀ-
 λίγα δὲ ἐκ πολλῶν ἡμῶν ἀρκέσει. Ὡς ἐπὶ μὲν ὀνομαζόμενα
 τίμια πνεύματα. Τὰς γὰρ ἐνεργείας, οἶμαι, τοῦ Πνεύμα-
 15 τος, πνεύματα γίγον τῷ Ἰησοῦ καλεῖν. Κεκαθαρμένα δὲ τὰ
 λόγια τοῦ Κυρίου, κατὰ τὸν Δαβίδ, ἐπιπλασίως. Καὶ ὁ μὲν
 δίκαιος, ἐξάκις μὲν ἐξ ἀναγκῶν ἐξαιρούμενος, ἐν δὲ τῷ
 ἑβδόμῳ μηδὲ πλησοόμενος, ὁ δὲ ἁμαρτωλὸς οὐχ ἐπιτάκις
 μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑβδομηκοντάκις ἐπὶ συγχωρούμενος. Καὶ
 20 μέντοι πάλιν ἐκ τῶν ἐναντιῶν (ἐπαινετὴ γὰρ καὶ ἡ τῆς κα-
 κίας κόλασις), Κάϊν μὲν ἐκδικούμενος ἐπιτάκις, τοιτέσι δί-
 κας εἰσπρατιόμενος τῆς ἀδελφοκτονίας, ὁ δὲ Λάμεχ ἑβδο-
 μηκοντάκις ἐπὶ, ὅτι ἡ οὐκ ἦν μετὰ τὸν νόμον καὶ τὸ κατά-
 κριμα. Οἱ δὲ πονηροὶ γείτορες ἐπιπλασίονα εἰς τὸν κόλπον
 25 αὐτῶν ἀπολαμβάνοντες· ἐπὶ δὲ οὐλοῖς ὁ τῆς Σοφίας οἶκος

8. Λευϊτ. 25, 8 καὶ ἐξῆς. Πλείονα περὶ τοῦ Ἰωδηλαίου ἔτους 61.
 εἰς Θρησκευτικὴν καὶ Ἠθικὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν, τόμ. 7, στ. 93 - 94.

9. Ἐκκλησι. 11, 2.

10. Ἦσ. 11, 2. «Καὶ ἀναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, πνεῦ-
 μα σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως
 καὶ εὐσεβείας».

11. Ψαλμ. 11, 7.

12. Ἰωδ 5, 19.

13. Ματθ. 18, 21-22.

14. Γεν. 4, 15.

καλλιέργειαν καὶ ἀπελευθέρωσιν δούλων καὶ ἐπιστροφὴν εἰς τοὺς κυρίους τῆς τῆς γῆς ἢ ὅποια ἔχει πωληθῆ^α. Διότι τὸ γένος αὐτὸ καθιερώνει ὄχι μόνον ἀφιέρωσιν τῶν πρώτων προΐόντων, ἢ τῶν πρωτοτόκων ἀλλὰ ἀκόμη καὶ τῶν πρώτων ἀπὸ τὰς ἡμέρας καὶ τῶν πρώτων ἐτῶν εἰς τὸν Θεόν. Ἔτσι ὁ τιμώμενος ἀριθμὸς ἐπτά καθιέρωσε καὶ τὴν τιμὴν τῆς Πεντηκοστῆς. Διότι ὁ ἀριθμὸς ἐπτά πολλαπλασιαζόμενος ἐπὶ τὸν ἑαυτὸν τοῦ κάνει τὸν ἀριθμὸν πενήτηντα, πλὴν μιᾶς ἡμέρας, τὴν ὅποιαν ἔχομεν πάρει ἀπὸ τὸν μέλλοντα αἰῶνα, καὶ ἡ ὅποια εἶναι ὀγδόη καὶ ταυτοχρόνως πρώτη, ἢ καλύτερα, μία καὶ ἀδιαίρετος. Διότι ἐκεῖ πρέπει νὰ καταλήξῃ ὁ ἐπὶ γῆς ἑορτασμὸς τοῦ Σαββάτου ἀπὸ τὰς ψυχάς, ὥστε «νὰ δοθῆ μερίδα εἰς τοὺς ἐπτά καὶ εἰς τοὺς ὀκτώ^β», ὅπως ἔχουν ἤδη ἐξηγήσει τὸ ρητὸν τοῦ Σολομῶντος μερικοὶ πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς.

3. Διὰ τὴν τιμὴν δὲ τοῦ ἐπτά ὑπάρχουν μὲν πολλαὶ μαρτυρίαι, ἀλλὰ μόνον μερικαὶ ἀπὸ αὐτὰς μᾶς εἶναι ἀρκεταί. Ὅπως ἀναφέρονται ἐπτά τίμια πνεύματα. Διότι πιστεύω ὅτι ὁ Ἰσοῦσας ἀρέσκειται νὰ ἀποκαλῆ πνεύματα τὰς ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος¹⁵. Τὰ δὲ λόγια τοῦ Κυρίου ἔχουν καθαρθῆ, κατὰ τὸν Δαβίδ, ἐπτά φορές¹¹. Καὶ ὁ μὲν δίκαιος σώζεται μὲν ἕξ φορές ἀπὸ συμφοράς, ἐνῶ τὴν ἑβδόμην οὔτε κἂν προσβάλλεται¹², ὁ δὲ ἁμαρτωλὸς συγχωρεῖται ὄχι μόνον ἐπτά φορές ἀλλὰ καὶ ἑβδομηκοντάκις ἐπτά¹³. Καὶ ἀπὸ τὰ ἀντίθετα μὲν λοιπὸν πάλιν (διότι καὶ ἡ τιμωρία τῆς κακίας εἶναι ἀξιέπαινος), ὁ μὲν Κάιν γίνεται θῦμα ἐκδικήσεως ἐπτά φορές, δηλαδὴ τιμωρεῖται διὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ ἀδελφοῦ του¹⁴, ὁ δὲ Λάμεχ ἑβδομηκοντάκις ἐπτά, ἐπειδὴ εἶχε γίνει ὀλοφόνος μετὰ ἀπὸ τὸν νόμον καὶ τὴν κατάκρισιν τοῦ φύλου¹⁵. Οἱ δὲ πονηροὶ γείτονες δέχονται τὴν τιμωρίαν ἐπτά φορές εἰς τὸ στήθος των¹⁶ καὶ ἡ οἰκία τῆς σοφίας στηρίζεται

15. Αὐτόθι 24.

16. Ψαλμ. 78. 12.

ὑπερειδόμενος· ἰσοσύντοις δὲ ὁγ θαλλμοῖς ὁ τοῦ Ζοροβάβελ λίθος κοσμούμενος. Ἐπιτάκις δὲ τῆς ἡμέρας ὁ Θεὸς αἰνούμενος. Καὶ μὴν καὶ στείρα ἰκτιουσα ἐπιτά, τὸν τέλειον ἀριθμὸν, ἢ τῆς ἀτελοῦς ἐν τέχναις ἀντίθετος.

5 1. Εἰ δὲ δεῖ καὶ τὰς παλαιὰς ἱστορίας σκοπεῖν, ἐννοῶ μὲν τὸν ἕβδομον ἐν προγόνοις Ἐνώχ, τῇ μεταθέσει τετιμημένον, ἐννοῶ δὲ τὸν εἰκοστὸν πρῶτον Ἀβραάμ, τῇ πατριαρχίᾳ δεδοξασμένον μυστηρίου προσθήκῃ μείζονος. Τρισσυσμένη γὰρ ἡ ἕβδομάς τὸν ἀριθμὸν τοῦτον ἐργάζεται. Τολμήσειε δ'
 10 ἄν τις τῶν πάντα νεανικῶν καὶ ἐπὶ τὸν νέον Ἀδάμ ἐλθεῖ, τὸν Θεὸν μου καὶ Κέριον Ἰησοῦν Χριστόν, ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν Ἀδάμ, ἕβδομηκοστὸν ἕβδομον ἀριθμούμενον, κατὰ τὴν τοῦ Λουκᾶ γενεαλογίαν ἀναποδίζουσαν. Ἐννοῶ δὲ καὶ τὰς ἐπιτὰ σάλπιγγας Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ,
 15 καὶ περιόδους ἰσοσύντας καὶ ἡμέρας καὶ ἱερέας, ἐξ ὧν τὰ ἱερισχύντια τείχῃ κατασείεται, ὡς δὲ καὶ τὴν ἕβδόμην ἀναστροφῆν. Ὡσπερ δὲ μυστικῆν τὴν τρισσὴν ἐμψύωσιν Ἡλιοῦ τοῦ προφήτου τῷ τῆς Σαραφθίας χήρας υἱῷ τὸ ζῆν ἐμπνεύσασαν καὶ τοῦ αὐτοῦ τὴν ἰσάριθμον κατὰ τῶν σχιδάκων
 20 ἐπίκλυσιν, ἠρίκα πυρὶ θεοπέμπτῳ τὴν θυσίαν ἀνήλωσε καὶ τοὺς τῆς αἰσχύνης προφήτας κατέκρινε, τὸ ἴσον οὐ δυνηθέντας ἐκ τῆς προκλήσεως. Οὕτω δὲ καὶ τὴν ἕβδόμην κατασκοπὴν τοῦ νέγουσ ιῶ παιδαριῷ προσεταιραμένην, Ἐλισσαίου τε τὴν ἴσην διάκαμψιν ἐπὶ τὸν παῖδα τῆς Σουραμίτιδος, τὴν

17. Παροιμ. 9, 1.

18. Ζαχ. 3, 9.

19. Ψαλμ. 118, 164.

20. Α' Βασ. 2, 5.

21. Γεν. 5, 24. Πλείονα περὶ τοῦ Ἐνώχ βλέπε εἰς Ἐρησευτιζὴν καὶ Ἡθικὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν, τόμ. 5, στ. 706-708 (Σ. Ἀγουρίδης).

22. Γέν. 12, 1 ἔ.

23. Λουκᾶ 3, 24 ἔ.

24. Ἰησ. Ναυῆ 6, 3 ἔ.

25. Γ' Βασ. 17, 18-22.

26. Γ' Βασ. 18, 33 ἔ.

27. Γ' Βασ. 18, 43 ἔ.

ἀπὸ ἑπτὰ σύλους¹⁷. Ἀπὸ τόσους δὲ λίθους ἔχει διακοσμηθῆ καὶ ἡ οἰκία τοῦ Ζοροβάβελ¹⁸ καὶ ὁ Θεὸς δέχεται δοξολογίαν ἑπτὰ φορὰς τὴν ἡμέρα¹⁹. Ἀκόμη καὶ ἡ στεῖρα, ἡ ὁποία ἀντι-παραβάλλεται πρὸς ἐκείνην ἡ ὁποία ἔχει ἀτελῆ ἀριθμὸν παι-διῶν, ἀποκτᾷ ἑπτὰ παιδιά, τὸν τέλειον ἀριθμὸν²⁰.

4. Ἐὰν δὲ θὰ πρέπει νὰ ἐξετιάσωμεν καὶ τὰς παλαιὰς ιστορίας, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀναφέρομαι εἰς τὸν ἔβδομον ἀπὸ τοὺς πατριάρχας, τὸν Ἐνῶχ, ὁ ὁποῖος ἐτιμήθη μὲ τὴν ἀνάληψίν του εἰς τοὺς οὐρανοὺς²¹, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸν εἰκοστὸν πρῶτον, τὸν Ἀβραάμ, ὁ ὁποῖος ἐδοξάσθη μὲ τὴν πατριαρχίαν, τὴν προσθήκην δηλαδὴ μεγαλυτέρου μυστηρίου²². Διότι ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ ὅταν τριπλασιασθῆ δημιουργεῖ τὸν ἀριθμὸν αὐτόν. Ἄς ἐτολμοῦσε δὲ καὶ κάποιος ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ὀλιγαριθμοῦν πάντοτε τὴν νεανικὴν προπέτειαν νὰ ἔλθῃ καὶ εἰς τὸν νέον Ἀδάμ, τὸν Θεὸν μου καὶ Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ὁ ὁποῖος ἀριθμεῖται ὡς ἑβδομηκοστὸς ἑβδομος ἀπὸ τὸν παλαῖον ἐκείνον Ἀδάμ, ὁ ὁποῖος εὐρίσκετο ὑπὸ τὴν ἀμαρτίαν, συμφῶνως πρὸς τὴν γενεαλογίαν τοῦ Λουκᾶ, ἡ ὁποία πηγαίνει ἀνάποδα²³. Ἐννοῶ δὲ καὶ τὰς ἑπτὰ σάλπιγγας τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ἐναυῆ καὶ τὰ ἰσάριθμα χρονικὰ διαστήματα καὶ ἡμέρας καὶ τοὺς ἱερεῖς ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐκρημνίσθησαν τὰ τείχη τῆς Ἰεριχοῦς²⁴, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰς ἑπτὰ περιφορὰς. Ὡσὰν συμβολικὴν δὲ θεωρῶ καὶ τὴν τριπλῆν ἐμφύσησιν τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, μὲ τὴν ὁποίαν ἔδωσε ζωὴν εἰς τὸν υἱὸν τῆς χήρας τῶν Σαρεφθῶν²⁵ καθὼς ἐπίσης καὶ τὸν ἰσάριθμον ραντισμὸν τῶν ξύλων τοῦ θυσιαστηρίου μὲ ὕδωρ, ὅταν ἔκαμε τὴν θυσίαν μὲ πῦρ, τὸ ὁποῖον εἶχε σταλῆ ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ κατεδίκασε τοὺς προφήτας τῆς κατασχύνης οἱ ὁποῖοι δὲν ἠμπόρεσαν νὰ κάμουν τὸ ἴδιο ὅπως τοὺς εἶχε προκαλέσει²⁶. Ἔτσι δὲ καὶ τὴν παρατήρησιν τοῦ νέφους τὴν ὁποίαν διέταξε τὸν μικρὸν ὑπηρέτην του νὰ κάμῃ ἑπτὰ φορὰς²⁷ καὶ τὸ ἰσάριθμον σκύψιμον τοῦ Ἐλισσαίου ἐπάνω εἰς τὸ παιδί τῆς Σουναμίτιδος, τὸ ὁποῖον τοῦ ἀνεζωογόνησε τὴν

πνοὴν ζωπυρίσασαν. Τοῦ δὲ αὐτοῦ, οἶμαι, δόγματος (ἵνα μὴ λέγω τὴν ἐπίτακτον καὶ ἐπίταλχρον τοῦ ναοῦ λυχνίαν) ἐν ἐπιτά μὲν ἡμέραις ὁ ἱερεὺς τελειούμενος, ἐν ἐπιτά δὲ ὁ λεπρὸς καθαιρόμενος, ἐν τισαύταις δὲ ὁ ναὸς ἐγκαινιζόμενος.

5 Ἐβδομηχοσιῶν δὲ ἔτει ὁ λαὸς ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπαναγόμενος, ἴν' ὅπερ ἐστὶν ἐν μονάσι, τοῦτο ἐν δεκάσι γένηται, καὶ ἀριθμῶν τελεωτέρῳ τὸ τῆς ἑβδομάδος τιμηθῆῖ μυστήριον. Τί μοι τὰ πόρροι λέγει; Ἰησοῦς αὐτός, ἡ καθαρὰ τελειότης, οἶδε τρέφειν μὲν ἐν ἐρημίᾳ καὶ πέντε ἄροτοισ πεντακισχιλί-

10 οὺς, οἶδε δὲ καὶ ἐπιτά πάλιν τετρακισχιλίους. Καὶ τὰ τοῦ κόρου λείψανα, ἐκεῖ μὲν δώδεκα κόφρινοι, ἐνταῦθα δὲ σπυρίδες ἐπιτά σθδέτερον ἀλόγως, οἶμαι, οὐδὲ ἀναξίως τοῦ Πνεύματος. Καὶ οὐ δ' ἂν κατὰ σαυτὸν ἀναλεγόμενος, πολλοὺς τηρήσῃς ἀριθμούς, ἔχοντας τι τοῦ φαινομένου βαθύτερον. Ὁ

15 δὲ τῶ παρόντι καιρῶ χρησιμώτατον, ὅτι κατὰ τούτους ἴσως τοὺς λόγους, ἢ ὅτι ἐγγύτατα τούτων, ἢ καὶ θειοτέρους τινάς, τιμῶσι μὲν Ἑβραῖοι τὴν Πεντηκοστὴν ἡμέραν, τιμῶμεν δὲ καὶ ἡμεῖς ὡσπερ ἐστὶ καὶ ἄλλα τινὰ τῶν ἐβραϊκῶν, τυπικῶς μὲν παρ' ἐκείνοις τελούμενα, μυστικῶς δὲ ἡμῖν ἀπο-

20 καθιστάμενα. Τισαῦτα περὶ τῆς ἡμέρας προδιαλεχθέντες, ἐπὶ τὸ ἐξῆς τοῦ λόγον προῖωμεν.

5. Πεντηκοστὴν ἐορτάζομεν, καὶ Πνεύματος ἐπιδημίαν, καὶ προθεομίαν ἐπαγγελίας, καὶ ἐλπίδος συμπλήρωσιν. Καὶ τὸ μυστήριον ὄσον! ὡς μέγα τε καὶ σεβάσιμον! Τὰ μὲν οὖν

28. Δ' Βασ. 4, 35.

29. Λευτ. 8, 38 καὶ Ἔξ. 29, 30.

30. Λευτ. 14, 38 ἔ.

31. Γ' Βασ. 8, 65.

32. Ἰερεμ. 36, 10.

33. Ματθ. 14, 19.

34. Ματθ. 15, 37.

πνοὴν τῆς ζωῆς²⁸. Κατὰ τὸ ἴδιο δὲ νομίζω δόγμα (διὰ νὰ μὴν ἀναφέρω τὴν ἔχουσαν ἑπτὰ βραχίονας καὶ ἑπτὰ φῶτα λυχνίαν) εἰς ἑπτὰ μὲν ἡμέρας τελειοποιεῖται ὁ ἱερεὺς²⁹, εἰς ἑπτὰ δὲ καθαρίζεται ὁ λεπρὸς³⁰ καὶ εἰς τόσας ἐπίσης ἐγκαινιάζεται ὁ ναός³¹. Κατὰ τὸ ἑβδομηκοστὸν δὲ ἔτος ἐπιστρέφει ὁ λαὸς ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν³², διὰ νὰ γίνῃ μὲ τὰς δεκάδας ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον γίνεται μὲ τὰς μονάδας καὶ διὰ νὰ τιμηθῇ τὸ μυστήριον τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτὰ μὲ τελειότερον ἀριθμὸν. Διὰ τοῖον λόγον ὅμως νὰ ἀναφέρω πράγματα ποὺ εἶναι πολὺ μακρὰ ἀπὸ ἡμᾶς; Ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς, ἡ καθαρὰ τελειότης, ἐγνώριζε μὲν νὰ τρέφῃ εἰς τὴν ἔρημον καὶ μὲ πέντε ἄρτους πέντε χιλιάδας ἀνθρώπων³³, ἀλλὰ ἐγνώριζε καὶ μὲ ἑπτὰ ἄρτους πάλιν νὰ τρέφῃ τέσσαρας χιλιάδας³⁴. Καὶ τὰ περισσεύματα ἐκεῖ μὲν ἦσαν δώδεκα κοφίνια, ἐδῶ δὲ ἑπτὰ μεγάλα καλάθια. Τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν νομίζω ὅτι ἔγινε χωρὶς λόγον ἢ κατὰ τρόπον ἀνάξιον εἰς τὸ Πνεῦμα. Καὶ σὺ ὁ ἴδιος δέ, ἂν συγκεντρωθῆς εἰς τὸν ἑαυτὸν σου, θὰ ἠμποροῦσες νὰ παρατηρήσης πολλοὺς ἀριθμοὺς οἱ ὁποῖοι ἔχουν μίαν σημασίαν πρὸς βαθειὰ ἀπὸ ἐκείνην τὴν ὁποίαν φαίνεται ὅτι ἔχουν. Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον εἶναι πολὺ χρήσιμον διὰ τὴν μαροῦσαν περίστασιν εἶναι τὸ ὅτι δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους ἴσως, ἢ διὰ κάποιους ἄλλους πολὺ παραπλησίους πρὸς αὐτοὺς, ἢ καὶ δι' ἄλλους ἀκόμη πρὸς θεῖους, τιμοῦν μὲν οἱ Ἑβραῖοι τὴν Πεντηκοστὴν ἡμέραν, ἀλλὰ τὴν τιμῶμεν καὶ ἡμεῖς, ὅπως ὑπάρχουν καὶ μερικὰ ἄλλα ἑβραϊκά, τὰ ὁποῖα τελοῦνται μὲν ἀπὸ ἐκείνους τυπικὰ, ἀλλὰ μόνον εἰς ἡμᾶς εὐρίσκουν τὴν μυστικὴν τῶν σημασίαν. Ἀφοῦ εἶπαμεν, λοιπόν, τόσα πολλὰ διὰ τὴν ἡμέραν, ἃς προχωρήσωμεν τώρα εἰς τὸν ὑπόλοιπον λόγον.

5. Ἐορτάζομεν τὴν Πεντηκοστὴν καὶ τὴν ἔλευσιν τοῦ Πνεύματος καὶ τὸν χρόνον ἐκπληρώσεως τῆς ὑποσχέσεως καὶ τὴν ἐκπλήρωσιν ἐκείνου εἰς τὸ ὁποῖον εἶχαμεν ἐλπίσει. Καὶ πόσον μέγα εἶναι τὸ μυστήριον! Πόσον μέγα καὶ πόσον

σωματικά τοῦ Χριστοῦ πέρας ἔχει, μᾶλλον δὲ τὰ τῆς σωματικῆς ἐνδημίας (ὄκνῶ γὰρ εἰπεῖν τὰ τοῦ σώματος, ἕως ἄν μηδεὶς πείθῃ με λόγος, ὅτι κάλλιον ἀπεσκευάσθαι τοῦ σώματος) τὰ δὲ τοῦ Πνεύματος ἄρχεται. Τίνα δὲ ἦν τὰ τοῦ
 5 Χριστοῦ; Παρθένος, γέννησις, γάμνη, σπαργάνωσις, ἄγγελιοδοξάζοντες, ποιμένες προστρέχοντες, ἀστέρως δρόμος, μάγων προσκύνησις καὶ δωροδοχία, Ἑρῶδου παιδοκονία, φεύγων Ἰησοῦς εἰς Αἴγυπτον, ἐπαριῶν ἐξ Αἰγύπτου, περποιημένος, βαπτιζόμενος, μαρτυρούμενος ἄνωθεν, πειραζόμενος, λι-
 10 θαζόμενος δι' ἡμᾶς, οἷς τύπον ἔδει δοθῆναι τῆς ὑπὲρ τοῦ λόγου κακοπαθείας, προδιδόμενος, προσηλούμενος, θυπτόμενος, ἀνιστάμενος, ἀνερχόμενος. Ὡν καὶ νῦν πάσχει πολλὰ παρὰ μὲν τῶν μισοχριστιῶν τὰ τῆς ἀτιμίας καὶ φέθει (μακρόθυμος γάρ), παρὰ δὲ τῶν φιλοχριστιῶν τὰ τῆς ἐπιτιμίας.
 15 Καὶ ἀναβάλλεται, ὥσπερ ἐκείνοις τὴν ὀργὴν οὕτως ἡμῶν τὴν χρησιμότητα (τοῖς μὲν ἴσως μετανοίας διδοὺς καιρὸν, ἡμῶν δὲ δοκιμάζων τὸν λόγον, εἰ μὴ ἐκκακοῦμεν ἐν ταῖς θλίψεσι καὶ τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶσιν), ὥσπερ ἄνωθεν θείας οἰκονομίας λόγος καὶ τῶν ἀνεγκλιῶν αὐτοῦ κριμάτων, οἷς εὐ-
 20 θύνει σοφῶς τὰ ἡμέτερα. Τὰ μὲν δὲ Χριστοῦ τοιαῦτα. Καὶ τὰ ἐξῆς ὀφόμεθα ἐνδοξότερα, καὶ ὀφθειμεν. Τὰ δὲ τοῦ Πνεύματος, παρέστω μοι τὸ Πνεῦμα, καὶ διδότην λόγον, ὁ-

35. Τὸ τμήμα αὐτὸ τοῦ λόγου τοῦ Θεολόγου ἔχει πάρεσι κατὰ λέξιν ὁ ὕμνογράφος τῆς ἐκκλησίας μας καὶ τὸ ἔχει θέλει εἰς τὸ πρῶτον στιχηρὸν τοῦ ἑσπερινοῦ τῆς Πεντηκοστῆς.

ἀξιοσέβαστον⁴¹! Τὰ μὲν σωματικὰ λοιπὸν τοῦ Χριστοῦ, ἢ, καλύτερα, ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς τὴν ἔλευσίν του ὡς ἀνθρώπου παίρνουν τέλος (διότι διστάζω νὰ εἶπω τὰ τοῦ σώματος, ἐφ' ὅσον δὲν ἠμπορεῖ νὰ μὲ πείσῃ κανεὶς λόγος ὅτι θὰ ἦταν καλύτερα νὰ εἶχεν ἐγκαταλείψει τὸ σῶμα), τὰ δὲ σχετικὰ μὲ τὸ Πνεῦμα ἀρχίζουν. Ποῖα δὲ ἦσαν τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Χριστόν; Ἡ Παρθένος, ἡ γέννησις, ἡ φάτινη, τὸ σπαργάνωμα, οἱ ἄγγελοι οἱ ὁποῖοι ἐδόξαζαν, οἱ βοσκοὶ οἱ ὁποῖοι ἔτρεχαν κοντά του, ἡ προσκύνησις τῶν μάγων καὶ ἡ προσφορὰ τῶν δώρων, ὁ φόνος τῶν παιδιῶν ἀπὸ τὸν Ἡρώδη, ὁ Ἰησοῦς ὁ ὁποῖος φεύγει εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐπανέρχεται ἀπὸ αὐτὴν, ὁ ὁποῖος περιέμνεται, βαπτίζεται, δέχεται τὴν μαρτυρίαν ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ὑφίσταται ἰοὺς πειρασμοῦς, δέχεται πρὸς χάριν μας λιθοβολισμοῦς, οἱ ὁποῖοι ἔπρεπε νὰ μᾶς δοθοῦν ὡς τύπος δι' ὅσα ὀφείλομεν νὰ πάθωμεν χάριν τῆς πίστεώς μας, προδίδεται, προσηλώνεται εἰς τὸν σταυρόν, θάπτεται, ἀνασταίνεται καὶ ἀναλαμβάνεται εἰς ἰοὺς οὐρανοῦς. Πολλὰ δὲ ἀπὸ αὐτὰ τὰ παθαίνει ἀκόμη καὶ σήμερα. Ἀπὸ ἐκείνους μὲν οἱ ὁποῖοι τὸν μισοῦν ὑφίσταται ἀτιμώσεις καὶ τὰς ἀνέχεται (ἐπειδὴ εἶναι ὑπομονητικός), ἐνῶ ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τὸν ἀγαποῦν δέχεται κατηγορίας. Καί, ὅπως ἀναβάλλει δι' ἐκείνους τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ὀργῆς του, ἔτσι ἀναβάλλει καὶ δι' ἡμᾶς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἀγαθότητός του (ἴσως, διὰ νὰ δώσῃ εἰς ἐκείνους μὲν καιρὸν νὰ μετανοήσουν, εἰς ἡμᾶς δὲ διὰ νὰ δοκιμάσῃ τὸν πόθον, ἂν δὲν ἀγανακτοῦμεν διὰ τὰς θλίψεις καὶ τοὺς ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας), ὅπως καθορίζεται ἄνωθεν ἀπὸ τὴν θεῖαν οἰκονομίαν καὶ ἀπὸ τὰς ἀνεξιχνιάστους κρίσεις του μὲ τὰ ὁποῖα διευθύνει κατὰ τρόπον σοφὸν ὅσα ἔχουν σχέσιν μὲ ἡμᾶς. Τέτοια εἶναι μὲν λοιπὸν τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Χριστόν. Θὰ ἴδωμεν δὲ καὶ τὰ πῶς ἔνδοξα τὰ ὁποῖα ἀκολουθοῦν διὰ νὰ δοξασθῶμεν καὶ ἡμεῖς. Διὰ τὰ σχετικὰ δὲ μὲ τὸ Πνεῦμα, ἃς ἔλθῃ τὸ Πνεῦμα εἰς ἐμὲ καὶ ἃς μοῦ δώσῃ τόσον λόγον ὅσον ἐπιθυμῶ. "Ἄν δὲ δὲν μοῦ

σον καὶ θούλομαι εἰ δὲ μὴ τοσοῦτον, ἀλλ' ὅσος γε τῷ καιρῷ
 οὐμίτρος. Πάντως δὲ παρέσται δεσποτικῶς ἀλλ' οὐ δουλι-
 κῶς, οὐδὲ ἀναμέρον ἐπίταγμα, ὡς τινες οἴονται. Πνεῖ γὰρ
 ὅπου θέλει, καὶ ἐγ' οὗς θούλειται, καὶ ἡρίκα καὶ ὅσον. Οὕτως
 ὁ ἡμεῖς καὶ νοεῖν καὶ λέγειν ἐμπνεόμεθα περὶ τοῦ Πνεύματος.

6. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οἱ μὲν εἰς κτίσμα κατάγοντες
 ἔβριωται καὶ δοῦλοι κακοί, καὶ κακῶν κάκιστοι. Δούλων
 γὰρ κακῶν, ἀθετεῖν δεσποτείαν, καὶ ἐπανίστασθαι κυριότητι,
 καὶ ὁμόδουλον ποιεῖν ἑαυτοῖς τὸ ἐλεύθερον. Οἱ δὲ Θεὸν νο-
 10 μίζοντες, ἔνθεοι καὶ λαμπροὶ τὴν διάνοιαν. Οἱ δὲ καὶ ὀνο-
 μάζοντες, εἰ μὲν εὐγνώμοσιν, ὑψηλοί· εἰ δὲ ταπεινοίς, οὐκ
 οἰκονομικὸν πηλῶ μαργαρίτην πιστεύοντες, καὶ ἀκοῇ σαθοῦ
 βροντιῆς ἤχον, καὶ ὀφθαλμοῖς ἀσθενεστεροῖς ἥλιον, καὶ τρο-
 γὴν στερεὰν τοῖς ἔτι γάλα ποτιζομένοις· δέον κατὰ μικρὸν
 15 προάγειν αὐτοὺς εἰς τὸ ἔμπροσθεν καὶ προβιβάζειν τοῖς ὑψη-
 λοτέροισι, γὰρ ὡς χωριζομένους καὶ ἀληθείᾳ προσενοῦν-
 τας ἀλήθειαν διὸ καὶ ἡμεῖς τὸν τελεώτερον τέως ἀφ' ἑντες
 λόγον (οὕτω γὰρ καιρὸς), οὕτως αὐτοῖς διαλεξόμεθα.

7. Εἰ μὲν οὐδὲ ἄκτιστον, ὧ οὔτοι, ὁμολογεῖτε τὸ Πνεῦ-

δώση ἴσον, ἅς μοῦ δώση τούλάχιστον ὅσον εἶναι κατάλληλος διὰ τὴν παροῦσαν περίστασιν. Ὅπωςδήποτε ὅμως θὰ ἔλθῃ κατὰ τρόπον κυριαρχικὸν καὶ ὄχι δουλικόν, καὶ χωρὶς νὰ περιμένῃ διαταγὴν, ὅπως νομίζουν μερικοί. Διότι κινεῖ ὅπου θέλει³⁶ καὶ εἰς ὅσους θέλει καὶ ὅταν θέλῃ καὶ ὅσον θέλει. Καὶ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐμπνεόμεθα ἡμεῖς καὶ νὰ ἐννοοῦμεν καὶ νὰ ὁμιλοῦμεν διὰ τὸ Πνεῦμα.

6. Ἐκεῖνοι μὲν οἱ ὁποῖοι καταβιβάζουν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ δημιουργήματος εἶναι ὑβρισταὶ καὶ κακοὶ δούλοι καὶ οἱ χειρότεροι ἀπὸ τοὺς κακοὺς. Διότι ἴδιον τῶν κακῶν δούλων εἶναι τὸ νὰ ἀρνοῦνται τὴν ἐξουσίαν τοῦ κυρίου, νὰ ἐπαναστατοῦν εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ νὰ κάνουν ὁμοίους μὲ αὐτοὺς δούλους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εἶναι ἐλεύθεροι. Ἐκεῖνοι δὲ οἱ ὁποῖοι τὸ θεωροῦν Θεὸν εἶναι γεῖῆτοι ἀπὸ Θεὸν καὶ φωτισμένοι κατὰ τὴν διάνοιαν. Ἐκεῖνοι δὲ οἱ ὁποῖοι καὶ τὸ ἀποκαλοῦν Θεόν, ἐὰν μὲν τὸ κάνουν ἐμπρὸς εἰς ἀνθρώπους λογικοὺς χαρακτηρίζονται ὡς πεφωτισμένοι, ἐνῶ ἂν τὸ κάνουν ἐμπρὸς εἰς καθυστερημένους πνευματικὰ χαρακτηρίζονται ὡς ἀσύνετοι, ἐπειδὴ ἐμπιστεύονται τὸ μαργαριτάρι εἰς τὸν πηλόν, εἰς ἐξησθενημένην ἀκοὴν τὸν ἦχον τῆς βροντῆς καὶ εἰς ἐξησθενημένους ὀφθαλμοὺς τὸν ἥλιον, καὶ τροφήν στερεὰν εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τρέφονται ἀκόμη μὲ γάλα. Αὐτοὺς εἶναι ἀνάγκη νὰ τοὺς ὀδηγῇ κανεὶς βῆμα πρὸς βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρὸς, καὶ νὰ τοὺς ἀνεβάξῃ σιγὰ-σιγὰ πρὸς τὰ ὑψηλότερα χαρίζοντάς τους φῶς μὲ τὸ φῶς καὶ ὀδηγώντας τους πρὸς τὴν μίαν ἀλήθειαν μὲ ἀληθείας μικροτέρας. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ ἡμεῖς, ἀφοῦ ἀφήσωμεν τώρα τὸν τελειότερον λόγον (διότι ὁὐκ ἔχει ἔλθει ἀκόμη ἡ ὥρα του), ἅς ὁμιλήσωμεν πρὸς αὐτοὺς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.

7. Ἐὰν ὁὐκ ἔνεν παραδέχεσθε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα οὔτε ὡς ἀδημιούργητον, ὧ σεῖς οἱ ὁποῖοι πρεσβεύετε αὐτὰ τὰ

μα τὸ ἅγιον, οὐδὲ ἄχρονον, τοῦ ἐναντίου πνεύματος σαφῶς
 ἢ ἐνέργειαι δότε γὰρ τῷ ζήλω τι καὶ παρολομῆσαι μικρόν.
 Εἰ δὲ τοσοῦτον γοῦν ἐγχαίετε, ὥστε τὴν πρόδηλον γεύειν
 ἀσέβειαν καὶ τῆς δουλείας ἔξω τιθέναι τὸ καὶ ἡμᾶς ποιοῦν
 5 ἐλευθέρους, τὸ ἐξῆς αὐτοὶ σκέψασθε μετὰ τοῦ ἁγίου Πνεύ-
 ματος καὶ ἡμῶν. Πείθομαι γὰρ ποσῶς τούτου μετέχειν ὑμᾶς,
 καὶ ὡς οἰκέτοις ἤδη σενδιασκέψομαι. Ἦ δότε μοι τὸ μέσον
 τῆς δουλείας καὶ τῆς δεσποτείας, ἵν' ἐκεῖ θῶ τὴν ἀξίαν τοῦ
 Πνεύματος, ἢ τὴν δουλείαν γεύοντες, οὐκ ἄδηλον ὅποι ἰά-
 10 ζετε τὸ ζητούμενον. Ἀλλὰ ταῖς σιλλαβαῖς δυσχεραίνετε, καὶ
 προσπαίετε τῇ γωνῇ, καὶ λίθος προσκόμματος ἑμῖν τοῦτο
 γίνεται, καὶ πέτρα σκανδάλου, ἐπεὶ καὶ Χριστὸς τισιν. Ἀν-
 θρώπινον τὸ πάθος. Συμβῶμεν ἀλλήλοις πνευματικῶς. Γε-
 νόμεθα ἀλλήλοισι μᾶλλον ἢ γέλοις. Ἰότε τὴν δύναμιν
 15 τῆς Θεότητος, καὶ δώσομεν ἑμῖν τῆς γωνῆς τὴν συγχώρησιν
 ἀπολογίσασθε τὴν γύσιν ἐν ἄλλαις γωναῖς, αἷς αἰδεῖσθε μᾶλ-
 λον, καὶ ὡς ἀσθενεῖς ὑμᾶς ἰατρύσομεν ἔστιν ἃ καὶ τῶν πρὸς
 ἡδονὴν παραζέφαρες. Αἰσχρὸν μὲν γὰρ αἰσχρὸν καὶ ἰκα-
 νῶς ἄλογον, κατὰ ψυχὴν ἐρρωμένους μικρολογεῖσθαι περὶ
 20 τὸν ἦχον, καὶ κορύπτειν τὸν θησανρόν, ὥσπερ ἄλλοις θασκαί-
 νοιτας, ἢ μὴ καὶ τὴν γλῶσσαν ἀγίασθε δεδοικίας· αἰσχρὸν
 δὲ ἡμῖν ὃ ἐγκαλοῦμεν παιθεῖν, καὶ μικρολογίαν καταγινώσκον-
 τας, αὐτοὺς μικρολογεῖσθαι περὶ τὰ γράμματα.

πράγματα, οὔτε ὡς ἄχρονον, τότε αἱ ἰδιότητες αὐταὶ εἶναι φανερόν ὅτι θὰ ἀνήκουν εἰς τὸ ἀντίθετον πνεῦμα, διότι (νομίζω ὅτι) θὰ ἐπιτρέψετε εἰς τὸν ζῆλόν μου νὰ ὑπερβάλῃ ὀλίγον τὰ πράγματα. Ἐὰν ὅμως διαθέτετε τουλάχιστον τὴν σωφροσύνην νὰ ἀποφεύγετε τὴν φανερὰν αὐτὴν ἀσέβειαν καὶ τοποθετεῖτε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο καὶ ἡμᾶς μᾶς κάνει ἐλευθέρους ἔξω ἀπὸ κάθε δουλείαν, τότε ἐξετάσατε μαζὶ μὲ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ μὲ ἡμᾶς τὰ παρακάτω. Διότι πιστεύω ὅτι σεῖς κατὰ κάποιον τρόπον εἴσθε μέτοχοι τοῦ Πνεύματος καὶ θὰ ἐξετάσω μαζὶ σας τὸ πρᾶγμα, θεωρώντας σας φίλους. Ἡ παρουσιάσατέ μου τὸ μέσον μεταξὺ τῆς δουλείας καὶ τῆς κυριαρχίας, διὰ νὰ τοποθετήσω ἐκεῖ τὴν ἀξίαν τοῦ Πνεύματος, ἢ, ἂν ἀποφύγετε τὴν δουλείαν, εἶναι πλέον ὀλοφάνερρον ποῦ θὰ τοποθετήσετε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ζητοῦμεν. Ἄλλὰ δυσκολεῦσθε εἰς τὰς συλλαβὰς καὶ σκοντάψετε εἰς τὴν ὀνομασίαν καὶ γίνεται διὰ σᾶς τοῦτο πέτρα ἢ ὁποία σᾶς ἐμποδίζει καὶ πέτρα σκανδάλου*, ἀφοῦ καὶ ὁ Χριστὸς εἶναι διὰ μερικοὺς τέτοιοις. Εἶναι ἀνθρώπινον τὸ νὰ πάθῃ κανεὶς κάτι τέτοιο. Ἄς βοηθήσωμεν πνευματικῶς ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Ἄς δεῖξωμεν καλύτερα ἀγάπην πρὸς τοὺς ἀδελφούς μας παρὰ ἀγάπην πρὸς τοὺς ἑαυτοὺς μας. Ἀναγνωρίσατε εἰς τὴν Θεότητα τὴν δύναμίν της καὶ θὰ σᾶς ἐπιτρέψωμεν νὰ τὸ λέτε ὅπως θέλετε. Ὁμολογήσατε τὴν (θεῖαν) φύσιν μὲ ἄλλας ὀνομασίας, τὰς ὁποίας σέβεσθε περισσότερο, καὶ θὰ σᾶς θεραπεύσωμεν σὰν ἀσθενεῖς, οἱ ὁποῖοι ὑπέκλεψαν ὠρισμένα πράγματα πρὸς εὐχαρίστησίν των. Διότι εἶναι αἰσχρὸν μὲν καὶ πολὺ παράλογον, ἐνῶ εἴσθε γενναῖοι κατὰ τὴν ψυχὴν, νὰ διαπληκτίζεσθε δι' ἀσήμαντα πράγματα γύρω ἔπο τὴν ὀνομασίαν καὶ νὰ κρύπτετε τὸν θησαυρόν, ὅπως κατηγορεῖτε ἄλλους, ἐκτὸς ἐὰν φοβᾶσθε ὅτι θὰ ἀγιάσετε καὶ τὴν γλῶσσαν· πολὺ πῖθ αἰσχρὸν δὲ εἶναι τὸ νὰ πάθωμεν ἡμεῖς ἐκεῖνο διὰ τὸ ὁποῖον σᾶς κατηγοροῦμεν καὶ σᾶς καταλογίζομεν μικρολογίαν, νὰ μικρολογοῦμεν δηλαδὴ γύρω ἀπὸ γράμματα.

8. Μιᾶς Θεότητος, ὃ οἶτοι, τὴν Τριάδα ὁμολογήσατε εἰ δὲ θούλεσθε, μιᾶς ἁΐσεως, καὶ τὴν Θεὸς φωνὴν παρὰ τοῦ Πνεύματος ὑμῖν αἰτήσομεν. Δώσει γὰρ, εἴ οἶδα, ὃ τὸ πρῶτον δούς, καὶ τὸ δεύτερον, καὶ μάλιστα, εἰ δειλία τις εἴη
 5 πνευματικὴ καὶ μὴ ἔνστασις διαβολικὴ τὸ μαζόμενον. Ἐπισσηέστερον εἶπω καὶ συντομώτερον. Μήτε ὑμεῖς ἡμᾶς εὐθύνητε τῆς ἑρμηλιότερας φωνῆς (φθόνος γὰρ οὐδεὶς ἀναβάσεως), οὔτε ἡμεῖς τὴν ἐφικτὴν τέως ὑμῖν ἐγκαλέσομεν, ἕως ἂν καὶ δι' ἄλλης ὁδοῦ πρὸς τὸ αὐτὸ φέροσθε καταγώγων.
 10 Οὐ γὰρ ρικῆσαι ζητοῦμεν, ἀλλὰ προσλαβεῖν ἀδελφοὺς, ὃν τῷ χορισμῷ σπαρσόμεθα. Ταῦτα ἔμιν, παρ' οἷς τι καὶ ζωτικὸν εὐχρίσκομεν, τοῖς περὶ τὸν Υἱὸν ὑγιαίνουσιν ὃν τὸν θίον θανατῶσαστες, οὐκ ἐπαινοῦμεν πάντη τὸν λόγον οἱ τι τοῦ Πνεύματος ἔχοντες, καὶ τὸ Πνεῦμα προσλάβετε, ἵνα μὴ
 15 ἀθλήτε μόνον, ἀλλὰ καὶ νομίμως, ἐξ οὗ καὶ ὁ στέφανος. Οὗτος ὑμῖν δοθείη τῆς πολιτείας μισθός, ὁμολογήσαι τὸ Πνεῦμα τελείως καὶ κηρῶσαι σὺν ἡμῖν τε καὶ πρὸ ἡμῶν ὄσον ἄξιον. Τολμῶ τι καὶ μεῖζον ἔπερ ὑμῶν, τὸ τοῦ Ἀποστόλου φθέξασθαι. Τοσοῦτον ὑμῶν περιέχομαι, καὶ τοσοῦτον ὑμῶν
 20 αἰδοῦμαι τὴν εὐκοσμον ταύτην σιολὴν καὶ τὸ χρῶμα τῆς ἐγκρατείας καὶ τὰ ἱερὰ ταῦτα ὀυστήματα καὶ τὴν σεμνὴν παρθενίαν καὶ κάθαρον καὶ τὴν πάννηγον ψαλμωδίαν καὶ τὸ φίλοπιωχον καὶ φιλάδελφον καὶ φιλόξενον, ὥστε καὶ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ Χριστοῦ, καὶ παθεῖν τι, ὡς κατάκριτος, δέ-
 25 χομαι μόνον εἰ σταίητε μεθ' ἡμῶν καὶ κοινῇ τὴν Τριάδα δοξάσομεν. Περὶ γὰρ τῶν ἄλλων, τί χρὴ καὶ λέγειν, σαφῶς

8. Ὁμολογήσατε, ὦ σεῖς οἱ ὅποιοι πρεσβεύετε αὐτὰ τὰ πράγματα, ὅτι ἡ Ἁγία Τριάς εἶναι μία Θεότης, ἐὰν δὲ θέλετε, μία φύσις, καὶ ἡμεῖς θὰ ζητήσωμεν πρὸς χάριν σας ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὴν ὀνομασίαν «Θεός». Διότι γνωρίζω πολὺ καλὰ ὅτι, ἐκεῖνος ὁ ὅποιος ἔδωκε τὴν πρώτην φοράν, θὰ δώσῃ καὶ τὴν δευτέραν, καὶ μάλιστα ἂν ἡ διαφορὰ ἦτο κάποια πνευματικὴ δειλία καὶ ὄχι ἀντίρρησης προερχομένη ἀπὸ τὸν διάβολον. Θὰ τὸ εἶπω ἀκόμη πρὸ καθαρὰ καὶ πρὸ σύν-
Τομα. Οὔτε σεῖς νὰ μᾶς κατηγορήτε διὰ τὴν ὑψηλοτέραν ὀνομασίαν, οὔτε ἡμεῖς νὰ οἶς κατηγορήσωμεν δι' ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποιεῖτε προηγουμένως, μέχρις οὔτου δι' ἄλλου δρόμου ἔλθετε εἰς τὸ ἴδιον σημεῖον. Διότι δὲν ζητοῦμεν νὰ νικήσωμεν ἐκείνους, ἀπὸ τὸν χωρισμὸν τῶν ὁποίων μῖς σπαράσσεται ἡ καρδιά, ἀλλὰ ζητοῦμεν νὰ τοὺς δεχθοῦμεν κοντὰ μας ὡσάν ἀδελφούς. Αὐτὰ διὰ οἶς, οἱ ὅποιοι ἔχετε ὑγιεῖς ἀντιλήψεις ὡς πρὸς τὸν Υἱὸν καὶ εἰς τοὺς ὁποίους εὐρίσκομεν κάτι τὸ ζωντανόν, τῶν ὁποίων θαυμάζομεν μὲν τὸν βίον ἀλλὰ δὲν ἐπαινοῦμεν καθόλου τὴν διδασκαλίαν. Σεῖς οἱ ὅποιοι ἔχετε τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος, πάρετε μαζί σας καὶ τὸ Πνεῦμα διὰ νὰ μὴν ἀγωνίζεσθε μόνον ἀλλὰ νὰ ἀγωνίζεσθε καὶ κατὰ τὸν οωσιτὸν τρόπον ὁ ὅποιος φέρει τὴν στεφάνωσιν. Αὕτη ἄς εἶναι ἡ ἀνταμοιβὴ διὰ τὸν βίον σας, τὸ νὰ δεχθῆτε ὡς τέλειον Θεὸν τὸ Πνεῦμα καὶ νὰ τὸ κηρύξετε μαζί μας καὶ πρὶν ἀπὸ ἡμῶς ὅσον ἀξίζει. Τολμῶ δὲ νὰ εἶπω καὶ κάτι μεγαλύτερον πρὸς χάριν σας, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶπεν ὁ Ἀπόστολος. Τόσον πολὺ σᾶς ἐκτιμῶ καὶ ἴσους πολὺ **δέβομαι** τὴν ὠραίαν αὐτὴν στολήν καὶ τὸ χρῶμα τῆς ἐγκρατείας καὶ τὰς ἱεράς αὐτὰς ὀργανώσεις, καὶ τὸν σεμνὸν παρθενικὸν βίον, καὶ τὴν καθαρότητα καὶ τὴν ὀλονύκτιον ψαλμωδίαν, καὶ τὴν φιλοπιτωχίαν καὶ τὴν φιλαδελφίαν καὶ τὴν φιλοξενίαν, ὥστε δέχομαι καὶ νὰ ἀποχωρισθῶ ἀπὸ τὸν Χριστὸν* καὶ νὰ πάθω κάτι ὡς κατὰδικος, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἑσταματιούσατε μαζί μας καὶ νὰ ἐδοξάζαμεν ἀπὸ κοινοῦ τὴν Τριάδα. Διότι διὰ ποῖον λόγον θὰ πρέπει νὰ ὀμιλήσωμεν

τεθνηκότων (οὓς Χριστοῦ μόνου ἐγείραι, τοῦ ζωοποιούτος τοὺς νεκροὺς κατὰ τὴν αὐτοῦ δύναμιν), οἱ κακῶς τῷ τόπῳ χωρίζονται, τῷ λόγῳ συνδεδεμένοι, καὶ τοσοῦτον πρὸς ἀλλήλους ζυγομαχοῦσιν, ὅσον ὄφθαλμοὶ διάστροφοι, τὸ ἐν βλέπει-
 5 τες, καὶ οὐ τῇ ὄψει, τῇ θέσει δὲ στασιάζοντες· εἴ γε καὶ διαστροφὴν αὐτοῖς ἐγκλητέον, ἀλλὰ μὴ τύφλωσιν; Ἐπεὶ δὲ μειρίως ἐδέμην τὰ πρὸς ὑμᾶς, ἔφερε, καὶ πρὸς τὸ Πνεῦμα πάλιν ἐπανέλθωμεν· οἶμαι δὲ καὶ ὑμεῖς ἤδη συνέφεσθε.

9. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἦν μὲν ἀεὶ, καὶ ἔστι καὶ ἔσται,
 10 οὔτε ἀρξάμενον, οὔτε παυόμενον, ἀλλ' ἀεὶ Πατρὶ καὶ Υἱῷ συντεταγμένον, καὶ συναριθμούμενον· οὐδὲ γὰρ ἔπροσεν ἐλλείπειν ποτέ, ἢ Υἱὸν Πατρὶ, ἢ Πνεῦμα Υἱῷ. Τῷ μεγίστῳ γὰρ ἂν ἦν ἄδοξος ἢ Θεότης, ὥσπερ ἐκ μεταμελείας ἐλθοῦσα εἰς συμπλήρωσιν τελειότητος. Ἦν οὖν ἀεὶ μεταληπτόν, οὐ μετα-
 15 ληπιζόν· τελειοῦν, οὐ τελειούμενον· πληροῦν, οὐ πληρούμενον· ἁγιάζον, οὐχ ἁγιαζόμενον· θεοῦν, οὐ θεούμενον· αὐτὸ ἑαυτῷ ταυτὸν ἀεὶ καὶ οἷς συντέτακται· ἀόρατον, ἄχρονον, ἀχώρητον, ἀαλλοίωτον, ἄποιον, ἄποσον, ἀνείδεον, ἀναγές, ἀτοκίνητον, ἀεικίνητον, ἀτεξούσιον, ἀτοδύναμον, παντοδύναμον (εἰ καὶ
 20 πρὸς τὴν πρώτην αἰτίαν, ὥσπερ τὰ τοῦ Μονογενοῦς ἅπαντα, οὕτω δὴ καὶ τὰ τοῦ Πνεύματος ἀναπέμπεται)· ζῶν καὶ ζωο-

39. Οἱ λόγοι αὐτοὶ τοῦ Θεολόγου, χρησιμοποιοῦνται κατὰ λέξιν ἀπὸ τὸν ὕμνογράφον τῶν στιχηρῶν τῶν Αἰνῶν τῆς Πεντηκοστῆς. Τὸ ἴδιο συμβαίνει ἐπίσης καὶ μετὰ φράσεις ἄλλον ὕμνον τῆς Πεντηκοστῆς, καὶ ὁποῖα ἀνιχνεύονται κατὰ λέξιν εἰς τὸν λόγον αὐτὸν τοῦ Θεολόγου.

40. Ὁ ἱερός πατὴρ ὑποστηρίζει ἐνταῦθα ὅτι ἦτο ἀνάξιον διὰ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Πατρὸς νὰ δεχθῆ κανεὶς ὅτι προσέβη τυχὸν εἰς δημιουργίαν τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος πρὸς συμπλήρωσιν τῆς τελειότητος τὴν ὁποῖαν ἐκφράζει ἡ Ἁγία Τριάς, καὶ ὑπεραμύνεται τοῦ τριαδικοῦ δόγματος εἰς τὸ ὁποῖον ἀφείλει καὶ τὴν προσωνομίαν τοῦ Θεολόγου, ἐπειδὴ αὐτὸς ἐπιστηματοποίησε καὶ ἀπεκρυστάλλωσε τὴν περὶ Ἁγίας Τριάδος διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας.

41. Τὴν μίαν καὶ ἀδιάρητον θεϊαν οὐσίαν.

διὰ τοὺς ἄλλους οἱ ὁποῖοι ἔχουν σίγουρα ἀποθάνει (καὶ τοὺς ὁποίους ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ ἀνασιήσῃ μόνον ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος θὰ δώσῃ ζωὴν εἰς τοὺς νεκρούς, ὅπως ἔχει τὴν δύναμιν νὰ πράξῃ), οἱ ὁποῖοι κακῶς χωρίζονται ἀπὸ τὸν τόπον, ἐνῶ εἶναι ἐνωμένοι μὲ τὸν λόγον, καὶ οἱ ὁποῖοι τόσον πολὺ μάχονται ὅ ἕνας τὸν ἄλλον ὅσον τὰ ἀλλοίθωρα μᾶτια. τὰ ὁποῖα, ἐνῶ βλέπουν τὸ ἴδιο πρᾶγμα, διαφέρουν ὄχι ὡς πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον βλέπουν ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴν θέσιν των, ἐὰν θεβαίως θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ τοὺς κατηγορήσῃ δι' ἀλλοιθωρισμὸν καὶ ὄχι διὰ τύφλωσιν; Ἀφοῦ δὲ ἐξέθεσα μὲ μετριοπάθειαν τὰ σχετικὰ μὲ σαῶς, ἐμπρὸς αἷς ξαναγυρίσωμεν πάλιν εἰς τὸ Πνεῦμα. Νομίζω δὲ ὅτι καὶ σεῖς θὰ μᾶς ἀκολουθήσετε τώρα.

9. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὑπῆρχε μὲν πάντοτε καὶ ὑπάρχει καὶ θὰ ὑπάρχη, καὶ δὲν ἔλαβε ποτὲ ἀρχὴν οὔτε θὰ ἔλθῃ καιρὸς πού θὰ παύσῃ νὰ ὑπάρχη, ἀλλὰ εὐρίσκεται πάντοτε εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ συνυπολογίζεται μαζί των³⁹. Διότι δὲν ἔπρεπε νὰ λείπῃ ποτὲ ἢ ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα ἢ τὸ Πνεῦμα ἀπὸ τὸν Υἱόν. Διότι ἡ Θεότης θὰ ἦτο χωρὶς δόξαν διὰ τὸν μέγιστον, ἐὰν ἐθεωρεῖτο ὅτι ἀπὸ μεταμέλειαν τυχὸν εἶχε προβῆ εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῆς τελειότητος⁴⁰. Ἦτο λοιπὸν πάντοτε (τὸ Πνεῦμα) μεταλαμβάνομενον καὶ ὄχι μεταλμβάνον, τελειοποιοῦν καὶ ὄχι τελειοποιούμενον, συμπληροῦν καὶ ὄχι συμπληρούμενον, ἀγιάζον καὶ ὄχι ἀγιαζόμενον, θεοποιοῦν καὶ ὄχι θεοποιούμενον, τὸ ἴδιο πάντοτε καὶ πρὸς τὸν ἑαυτὸν του καὶ πρὸς ἐκείνους μὲ τοὺς ὁποίους εἶχε συνταχθῆ, ἀόρατον, ἄχρονον, μὴ δυνάμενον νὰ περιορισθῆ, ἀμετάβλητον, χωρὶς ποιότητα, χωρὶς ποσότητα, χωρὶς μορφήν, μὴ δυνάμενον νὰ ψηλαφηθῆ, κινούμενον ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀεικίνητον, αὐτεξούσιον, αὐτοδύναμον, παντοδύναμον (ἔστω καὶ ἂν ὄλα τὰ τοῦ Πνεύματος, ὅπως καὶ ὄλα τὰ τοῦ Μονογενοῦς, ἀναφέρονται εἰς τὴν πρώτην αἰτίαν)⁴¹, ζωὴ ἢ ὁποία ζωοποιεῖ, φῶς

ποιόν· ἡ ὡς καὶ χορηγὸν ἡ ὠτός· αὐτοαγαθὸν καὶ πηγὴ ἀγαθότητος· Πνεῦμα εὐθές, ἡγεμονικόν, κύριον, ἀποσιέλλον, ἀφουρίζον, καθοποιῶν ἐναντιῶ, ὁδηγοῦν, ἐνεργοῦν ὡς βούλεται, διατροῦν χαρίσματα· Πνεῦμα νιοθεσίας, ἀληθείας, σοφίας, 5 συνέσεως, γνώσεως, εὐσεβείας, βουλής, ἰσχύος, ἡρόου, τῶν ἀπρηθιμημένων· δι' οὗ Πατὴρ γινώσκειται καὶ Υἱὸς δοξάζεται, καὶ παρ' ὧν μόνων γινώσκειται, μία σύνταξις, λατρεία μία, προσκύνησις, δύναμις, τελειότης, ἁγιασμός. Τί μοι μακρολογεῖν; Πάντα ὅσα ὁ Πατὴρ, τοῦ Υἱοῦ, πλὴν τῆς ἀγεν- 10 νησίας. Πάντα ὅσα ὁ Υἱός, τοῦ Πνεύματος, πλὴν τῆς γεννησεως. Ταῦτα δὲ οὐκ οὐσίας ἀφορίζει, κατὰ γε τὸν ἐμὸν λόγον, περὶ οὐσίαν δὲ ἀφορίζεται.

10. Ἡδύνεις τὰς ἀντιθέσεις; ἐγὼ δὲ τοῦ λόγου τὸν δρόμον. Τίμησον τὴν ἡμέραν τοῦ Πνεύματος· ἐπίσχευε μικρὸν τὴν γλώσσαν, εἰ δυνατόν. Περὶ ἄλλων γλωσσῶν ὁ λό- 15 γος· ταύτας αἰδέσθητι, ἢ ἡσθήθητι, μετὰ πρὸς ὀρωμένας. Σήμερον δογματίσωμεν, αἴτιον τεχνολογήσωμεν. Σήμερον ἐσοδιάσωμεν, αἴτιον ἀσχημονήσωμεν. Ταῦτα μυστικῶς, ἐκεῖνα θεατρικῶς· ταῦτα ταῖς ἐκκλησίαις, ἐκεῖνα ταῖς ἀγοραῖς· ταῦ- 20 τα τοῖς νήφουσι, ἐκεῖνα τοῖς μεθύουσι· ταῦτα σπουδαζόντων, ἐκεῖνα παιζόντων κατὰ τοῦ Πνεύματος. Ἐπεὶ δὲ ἀπεσκευασάμεθα τὸ ἀλλότριον, ἡ ἔρε, καταρτίσωμεν τὸ ἡμέτερον.

42. Πρὸβλ. Ἦσ. 11, 2-3.

43. Εἶναι ἐκεῖνα ἐναντίον τῶν ὁποίων ἐπροφήτευσεν προηγουμένως ὁ Ἦσαίας (κεφ. 9-10).

44. Βλ. σημ. 39.

45. Πράξ. 2, 3 ἔ.

καὶ δότης φωτός, τὸ ἴδιον ἀγαθὸν καὶ πηγὴ τῆς ἀγαθότητος. Πνεῦμα εἰλικρινές, κυριαρχικόν, κύριον, ἀποστέλλον, ἀποχωρίζον, δημιουργοῦν ναὸν διὰ τὸν ἑαυτὸν του, καθοδηγοῦν, πράττον κατὰ βούλησιν, διανέμον τὰ χαρίσματα. Πνεῦμα υἰοθεσίας, ἀληθείας, συνέσεως, γνώσεως, εὐσεβείας, θελήσεως, δυνάμεως, φόβου⁴² ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἔχουν ἀπαριθμηθῆ⁴³. Δι' αὐτοῦ γίνεται γνωστὸς ὁ Πατὴρ καὶ δοξάζεται ὁ Υἱὸς καὶ ἀπ' αὐτοὺς μόνον γίνεται γνωστὴ μία πίστις, μία λατρεία, μία προσκύνησις⁴⁴, μία δύναμις, μία τελειότης, ἕνας ἁγιασμός. Διὰ ποῖον λόγον ὅμως θὰ πρέπει νὰ μακρηγοῦν: Ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ ἀνήκουν καὶ εἰς τὸν Υἱόν, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀγεννησίαν. Ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Υἱὸς ἀνήκουν καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν γέννησιν. Αὐτὰ δὲ δὲν διακρίνουν οὐσίας, ὅπως ὑποστηρίζω ἐγώ, ἀλλὰ ἀποτελοῦν διακρίσεις (ιδιώματα) γύρω ἀπὸ μίαν οὐσίαν.

10. Προσπαθεῖς νὰ κάνης γλυκυτέρας τὰς ἀντιθέσεις: Ἐγὼ δὲ προσπαθῶ νὰ κάμω γλυκύτερον τὸν δρόμον τοῦ λόγου. Τίμησε τὴν ἡμέραν τοῦ Πνεύματος, κράτησε ἐπ' ὀλίγον τὴν γλῶσσάν σου, ἐὰν εἶναι δυνατὸν. Ὁ λόγος ἀναφέρεται εἰς ἄλλας γλώσσας. Αὐτὰς νὰ σεβασθῆς ἢ νὰ τὰς φοβηθῆς, ὅταν τὰς ἴδῃς μαζὶ μὲ τὸ πῦρ⁴⁵. Σήμερα ἄς ἀσχοληθῶμεν μὲ τὰ δόγματα, αὔριον ἄς ἀσχοληθῶμεν μὲ τὴν τέχνην τοῦ λόγου. Σήμερα ἄς ἐορτάσωμεν, αὔριον ἄς διαπράξωμεν ἀσχημίας. Αὐτὰ ἄς τὰ κάμωμεν μυστικά, ἐκεῖνα κατὰ τρόπον ἐπιδεικτικόν. Αὐτὰ εἰς τὰς ἐκκλησίας, ἐκεῖνα εἰς τὰς ἀγοράς. Αὐτὰ χάριν ἐκείνων οἱ ὅποιοι διατηροῦν καθαρὸν τὸν νοῦν, ἐκεῖνα δι' ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἔχουν μεθύσει. Αὐτὰ δι' ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἐξετάζουν μὲ προσοχήν, ἐκεῖνα δι' ὅσους εἰρωνεύονται τὸ Πνεῦμα. Ἀφοῦ δὲ ἔχομεν ρίψει ἀπὸ ἐπάνω μας κάθε τι τὸ ξένον, ἐμπρὸς ἄς διατυπώσωμεν ουστηματικὰ τὸ ἰδικόν μας.

11. Τοῦτο ἐνήργει, πρότερον μὲν ἐν ταῖς ἀγγελικαῖς
 καὶ οὐρανίοις δυνάμεσι, καὶ δοῦναι πρῶται μετὰ Θεὸν καὶ
 περὶ Θεόν. Οὐ γὰρ ἄλλοθεν αὐταῖς ἢ τελείωσις καὶ ἢ ἔλ-
 λαμψις καὶ τὸ πρὸς κακίαν δυσκίνητον ἢ ἀκίνητον, ἢ παρὰ
 5 τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἔπειτα ἐν τοῖς Πατράσι καὶ ἐν τοῖς
 προφήταις, ὧν οἱ μὲν ἐγαυτάσθησαν Θεόν, ἢ ἔγνωσαν, οἱ δὲ
 καὶ τὸ μέλλον προέγνωσαν τυπούμενοι τῷ Πνεύματι τὸ ἡ-
 γμονικόν, καὶ ὡς παροῦσι συνόντες τοῖς ἐσομένοις. Τои-
 αὐτῇ γὰρ ἢ τοῦ Πνεύματος δύναμις. Ἔπειτα ἐν τοῖς Χρι-
 10 στοῦ μαθηταῖς (ἐὼ γὰρ Χριστὸν εἶπειν, ὡ παρῆν οὐχ ὡς
 ἐνεργοῦν ἀλλ' ὡς ὁμοτίμῳ συμπαρασχοιτοῦν)· καὶ τοῖτοις
 τρισσοῦς, καθ' ὅσον οἰοί τε ἦσαν χωρεῖν, καὶ κατὰ καιροῦς
 τρεῖς· πρῶτον δοξασθῆναι Χριστὸν τῷ Πάθει μετὰ τὸ δοξα-
 σθῆναι τῇ Ἀναστάσει μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς Ἀνάβασιν ἢ
 15 ἀποκατάστασιν, ἢ ὃ τι χροὶ λέγειν. Διηλοῖ δὲ ἢ πρώτη τῶν
 νόσων καὶ ἢ τῶν πνευμάτων κάθαρσις, οὐκ ἄνευ Πνεύματος
 δηλαδὴ γενομένη· καὶ τὸ μετὰ τὴν οἰκονομίαν ἐμψύσθημα, σα-
 ρκῶς ὄν ἔμπνευσις θειότερα καὶ ὁ νῦν μερισμὸς τῶν πηγῶν
 γλωσσῶν, ὃ καὶ παρηγγυρίζουεν. Ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον ἀνω-
 20 θυῶς, τὸ δὲ δεύτερον ἐκτεπλώτερον· τὸ δὲ νῦν τελειότερον,
 οὐκ ἔτι ἐνεργεῖα παρὸν, ὡς πρότερον, οὐσιωδῶς δέ, ὡς ἂν
 εἴποι τις, συγγινόμενόν τε καὶ συμπολιτευόμενον. Ἐπελε-
 γὰρ, Υἱοῦ σωματικῶς ἡμῖν ὁμιλήσαντος, καὶ αὐτὸ γανῆναι
 σωματικῶς· καὶ Χριστοῦ πρὸς ἑαυτὸν ἐπανεἰθύντος, ἐκεῖνο
 25 πρὸς ἡμᾶς κατελθεῖν· ἐρχόμενον μὲν ὡς Κύριον, πεμπόμε-

11. Τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα ἐνεργοῦσε κατ' ἀρχὴν μὲν εἰς τὰς ἀγγελικὰς καὶ οὐρανίους δυνάμεις καὶ εἰς ὄσας ἦσαν πρῶται μετὰ καὶ γύρω ἀπὸ τὸν Θεόν. Διότι ἡ τελείωσις καὶ ὁ φωτισμὸς των, ἡ δυσκολία των νὰ μετακινηθοῦν πρὸς τὸ κακὸν ἢ ἡ τελεία ἀδυναμία των νὰ τὸ πράξουν, δὲν προερχόταν ἀπ' ἄλλοῦ παρὰ μόνον ἀπὸ τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα. Κατόπιν ἐνεργοῦσε εἰς τοὺς Πατέρας καὶ εἰς τοὺς προφήτας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἄλλοι μὲν ἢ ἐφαντάσθησαν ἢ ἐγνώρισαν τὸν Θεόν, ἄλλοι δὲ καὶ προεγνώρισαν τὸ μέλλον, σφραγίζοντες μὲ τὸ Πνεῦμα τὸν νοῦν των καὶ ζῶντες ὡς παρόντες τὰ μέλλοντα. Διότι τέτοια εἶναι ἡ δύναμις τοῦ Πνεύματος. Ἐπειτα (ἐνεργοῦσε) εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ (διότι θὰ ἀφήσω τὸν Χριστὸν νὰ τὸ εἶπῃ, ὁ ὁποῖος εἶχε τὸ Πνεῦμα ὄχι ὡς ἐνεργοῦν ἀλλὰ ὡς ἰσότημον καὶ συνοδεῦον) καὶ εἰς αὐτοὺς κατὰ τρεῖς τρόπους, ὅσον βεβαίως ἤμποροῦσαν νὰ τὸ δεχθοῦν, καὶ εἰς τρεῖς περιστάσεις: Προτοῦ δοξασθῆ ὁ Χριστὸς μὲ τὸ Πάθος, ἀφοῦ ἐδοξάσθη μὲ τὴν Ἀνάστασιν καὶ μετὰ τὴν Ἀνάβασιν εἰς τοὺς οὐρανούς ἢ τὴν ἀποκατάστασιν ἢ ὅπως ἄλλιῶς θὰ πρέπει νὰ τὴν ὀνομάζωμεν. Τὸ φανερῶνει δὲ ἡ πρώτη ἀπὸ τὰς ἀσθενείας καὶ ἡ κάθαρσις τῶν πνευμάτων, ἡ ὁποία δὲν ἐγίνετο δηλαδὴ χωρὶς τὸ Πνεῦμα. Ἐπίσης ἡ ἔμπνευσις ἢ μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς σωτηρίας μας, ἡ ὁποία ἦτο σαφῶς ἐμπνευσις περισσότερο θεία, καὶ ὁ σημερινὸς χωρισμὸς τῶν πυρίνων γλωσσῶν τὸν ὁποῖον πανηγυρίζομεν. Ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον ἦτο κάπως ἀμυδρὸν ἐνῶ τὸ δεύτερον κάπως πιὸ φανερόν. Τὸ σημερινὸν δὲ τελειότερον ἀπὸ ὅλα, ὄχι ἐπειδὴ εἶναι ἀκόμη παρὸν μὲ τὴν ἐνέργειάν του, ὅπως προηγουμένως, ἀλλὰ ἐπειδὴ κατ' οὐσίαν, ὅπως θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶπῃ κανεὶς, ἔρχεται κοντὰ μας καὶ μᾶς παραστέκεται. Διότι ἔπρεπε νὰ φανῆ καὶ αὐτὸ σωματικῶς, ἀφοῦ καὶ ὁ Υἱὸς ἦλθε καὶ μᾶς συναναστράφη σωματικῶς, καὶ ἀφοῦ ὁ Χριστὸς ἐπανῆλθεν εἰς τὸν ἑαυτὸν του νὰ κατέλθῃ καὶ ἐκεῖνο πρὸς ἡμᾶς, ἐρχόμενον μὲν ὡς Κύριον, ἀποστελλόμενον δὲ ὡς μὴ ἀντίπα-

ρον δὲ ὡς οὐκ ἀντίθεον. Αἱ γὰρ τοιαῦται φωναὶ οὐχ ἦτιον
τὴν ὁμόνοιαν δηλοῦσιν, ἢ φέσεις χωρίζουσιν.

12. Διὰ τοῦτο, μετὰ Χριστὸν μὲν, ἵνα Παράκλητος ἡμῶν
μὴ λείπῃ, ἄλλος δέ, ἵνα σὺ τὴν ὁμοιμίαν ἐνθνεμηθῆς. Τὸ
5 γὰρ, ἄλλος, ἄλλος οἶος ἐγὼ, καθίσταται. Τοῦτο δὲ συνδε-
σποιείας, ἀλλ' οὐκ ἀτιμίας ὄνομα. Τὸ γὰρ, ἄλλος, οὐκ ἐπὶ
τῶν ἀλλοτριῶν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ὁμοουσίῶν οἶδα λεγόμενον.
Ἐν γλώσσαις δέ, διὰ τὴν πρὸς τὸν Λόγον οἰκείωσιν. Πν-
ρίταις δέ, ζῆτῶ πρότερον διὰ τὴν κάθαρσιν (οἶδε γὰρ ὁ
10 λόγος ἡμῶν καὶ πῶς καθαρτήριοι, ὡς παρταχόμενοι βουλο-
μένοις ἐπάσχει μαθεῖν)· ἢ διὰ τὴν οὐσίαν. Πῶς γὰρ ὁ Θεὸς
ἡμῶν, καὶ πῶς καταναλίσκον τὴν μοχθηρίαν, κἄν πάλιν ἀ-
ναγκηῆς τῷ ὁμοουσίῳ σινοχωρούμενος. Μεριζομέναις δὲ
διὰ τὸ τῶν χαρισμάτων διάφορον· καθεζομέναις δὲ διὰ τὸ
15 βασιλευόν καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς ἁγίοις ἀνάπαινον· ἐπεὶ καὶ Θεοῦ
θρόνος τὰ χερουβίμ. Ἐν ὑπερώῳ δέ, (εἰ μὴ τῷ περιεργό-
τερος εἶναι δοκῶ τοῦ δέοντος), διὰ τὴν ἀνάβασιν τῶν δεξο-
μένων καὶ τὴν χαμόθεν ἔπαρσιν· ἐπεὶ καὶ ὕδασι θείοις ὑ-
περῶν ἵνα στεγάζεται, δι' ὧν ὑνεῖται Θεός. Καὶ Ἰησοῦς
20 αὐτός ἐν ὑπερώῳ τοῦ μωσιταρίου κοινωεῖ τοῖς τὰ ὑψηλότερα
τελουμένοις, ἵνα ἐκεῖνο παραδειχθῆ, ὅτι τὸ μὲν τι καταβῆ-
ναι δεῖ Θεὸν πρὸς ἡμᾶς, ὃ καὶ πρότερον ἐπὶ Μωϋσέως οἶδα

46. Πράξ. 2, 3 ἔ.

47. Δευτ. 4, 24.

48. Ἦσ. 37, 16.

49. Πράξ. 1, 13.

50. Ψαλμ. 103, 3.

51. Λουκᾶ 22, 17 ἔ.

52. Ἐξ. 3, 2.

λον πρὸς τὸν Θεόν. Διότι αἱ ὀνομασίαι αὐτὰ φανερῶνουν περισσότερο τὴν ἐνότητα παρὰ χωρίζουν φύσεις.

12. Διὰ τὸν Λόγον αὐτάν, ἦλθε μὲν μετὰ τὸν Χριστόν, διὰ νὰ μὴν μᾶς λείπη ὁ Παρηγορητής. Εἶναι δὲ ἄλλος, διὰ νὰ ἐνθυμηθῆς σὺ τὴν ἰσοτιμίαν μεταξὺ τῶν. Διότι τὸ «ἄλλος» σημαίνει ἓνα ἄλλο ὅμοιο μὲ ἐμέ. Ἡ ὀνομασία δὲ αὐτὴ χαρακτηρίζει συγκυριότητα καὶ ὄχι ὑποτίμησιν. Διότι τὸ «ἄλλος» ξέρω ὅτι λέγεται ὄχι διὰ ξένα καὶ διαφορετικὰ ἄλλα διὰ πράγματα τῆς ἰδίας οὐσίας. Ἦλθε δὲ μὲ τὴν μορφήν γλωσσῶν λόγῳ τῆς συγγενείας του πρὸς τὸν Λόγον. Περιποιῶμαι δὲ διὰ ποῖον Λόγον (αἱ γλωῖσαι αὐταὶ) ἦσαν πύρρινα¹⁶. Διὰ νὰ φέρῃ τὴν κάθαρσιν (διότι ὁ λόγος μας γνωρίζει καὶ τὸ πῦρ τὸ ὁποῖον καθαρίζει ὅπως ἠμποροῦν νὰ μάθουν ὅσοι θέλουν ἀπὸ παντοῦ) ἢ λόγῳ τῆς οὐσίας του; Διότι ὁ Θεός μας εἶναι πῦρ, καὶ μάλιστα πῦρ τὸ ὁποῖον κατακαίει¹⁷ τὴν μοχθηρίαν, ἔστω καὶ ἂν ἀγανακτῆς πάλιν ἐπειδὴ ἐνοχλεῖσαι ἀπὸ τὸ ὁμοούσιον. Μὲ γλώσσας δὲ αἱ ὁποῖαι χωρίζονται λόγῳ τῆς διαφορᾶς τῶν χαρισμάτων καὶ αἱ ὁποῖαι καθίζουν λόγῳ τῆς βασιλικῆς τῶν προελεύσεως καὶ τῆς ιδιότητός των νὰ ἀναπαύωνται ἐπάνω εἰς τοὺς ἁγίους, ἐπειδὴ καὶ ὁ θρόνος τοῦ Θεοῦ εἶναι τὰ χερουβεὶμ¹⁸. Εἰς τὸ ὑπερῶν¹⁹ δὲ (ἂν δὲν φαίνωμαι περισσότερο περιέργος ἀπ' ὅσον πρέπει) λόγῳ τῆς πνευματικῆς ἀνατάσεως ἐκείνων οἱ ὁποῖοι θὰ τὸ δεχθοῦν καὶ τῆς ἀνυψώσεώς των ἐκ τῶν κάτω, ἐπειδὴ καὶ ὠριομένα ὑπερῶα μὲ τὰ ὁποῖα δοξολογεῖται ὁ Θεὸς στεγάζονται ἀπὸ θεῖα ὕδατα²⁰. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ὑπερῶν ἔκανε κοινωνοὺς τοῦ μυστηρίου²¹ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐπρόκειτο νὰ ὑπηρετήσουν ἀνώτερα πράγματα, διὰ νὰ ἀποδεικθῇ ὅτι ἀφ' ἐνός μὲν πρέπει ὁ Θεὸς νὰ κατέλθῃ κάπως πρὸς ἡμᾶς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον γνωρίζω ὅτι ἔγινε παλαιότερα εἰς τὸν Μωϋσῆ²², ἀφ' ἐτέρου δὲ νὰ ἀνέβωμεν ἡμεῖς διὰ νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸν τὸν τρόπον ἢ ἔνωσις τοῦ Θεοῦ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ συγκε-

γενόμενον, τὸ δὲ ἡμᾶς ἀναβῆναι, καὶ οὕτω γενέσθαι κοινο-
νίαν Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους, τῆς ἀξίας συγκριταμένης. Ἔως
δ' ἂν ἐκάτερον ἐπὶ τῆς ἰδίας μένῃ, τὸ μὲν περὶωπῆς, τὸ δὲ
ταπεινώσεως, αἰκίσιος ἢ ἀγαθότης καὶ τὸ γιγάνθρωπον ἀ-
5 κοινώνητον καὶ χάσμα ἐν μέσῳ μέγα καὶ ἀδιάβατον, οὐ τὸν
πλούσιον τοῦ Λαζάρου μόνον καὶ τῶν ὄρεκτιῶν Ἀβραάμ κόλ-
πων διεϊθρον, τὴν δὲ γεννητὴν γούσιν καὶ ὑέουσαν, τῆς ἀ-
γεννητον καὶ ἔσθηκίαις.

13. Τοῦτο ἐκηρύχθη μὲν ὑπὸ τῶν προφητῶν, ὡς ἐν
10 τῷ. «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ» καί, «Ἀγαπαύσεται ἐπ' αὐτὸν»
ἐπὶ Πνεύματων καί, «Κατέβη Πνεῦμα Κυρίου καὶ ὠδήγησεν
αὐτούς» καί, Πνεῦμα ἐπισημῆς ἐμπλήσαν Βεσσελεὴλ τὸν
ἀρχιτέκτονα τῆς σκηνῆς καί, Πνεῦμα παροξυνόμενον καί,
Πνεῦμα ἐξᾶσαν Ἡλίαν ἐν ἄσματι, καὶ ζητηθὲν παρὰ Ἐλισ-
15 σαίου διπλάσιον καί, πνεύματι ἀγαθῷ καὶ ἡγεμονικῷ Δαβὶδ
ὠδηγούμενός τε καὶ σηριζόμενος. Ἐπαγγελία δὲ ὑπὸ μὲν
Ἰωήλ πρῶτον «Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις», λέ-
γοντος, «ἐρχεῖ ἀπὸ τοῦ Πνεύματος μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα
(δηλαδὴ τὴν πιστεύουσαν), καὶ ἐπὶ τοὺς νεανῶς ὑμῶν, καὶ ἐπὶ
20 τοὺς νεανῶς ὑμῶν», καὶ τὰ ἐξῆς ὑπὸ δὲ Ἰησοῦ καὶ ἕστε-
ρον, δοξαζόμενον τε καὶ ἀντιδοξάζοντος, ὡς τὸν Πατέρα
καὶ ὑπὸ τοῦ Πατρὸς. Καὶ ἡ ἐπαγγελία, ὡς δαυιλῆς, συνδιαιω-
νίζει καὶ συμπαραμενεῖ, εἶπον γὰρ τοῖς κατὰ καιρὸν ἀξίοις,
εἴτε ἕστερον τοῖς τῶν ἐκεῖσε ἀξιουμένοις, οὐ μόνον ὅταν ὁ-
25 λόκληρον αὐτὸ τῇ πολιτείᾳ γυμνάσωμεν, ἀλλὰ μὴ τοσοῦτον ἀ-

53. Λουκᾶ 16, 26.

54. Ἦσ. 61, 1.

55. Ἦσ. 11, 2.

56. Ἦσ. 63, 14.

57. Ἐξ. 35, 30 ε.

58. Ἦσ. 63, 10.

59. Δ' Βασ. 2, 9 ε.

60. Ψαλμ. 50, 14.

61. Ἰωήλ. 2, 28.

62. Ἰω. 16, 14.

63. Ἰω. 8, 54.

64. Ἰω. 14, 16 - 17.

ρασθῆ ἢ ἀξία. Ὅσον χρόνον δὲ μένει τὸ καθένα εἰς τὴν ἰδικήν του, τὸ μὲν ἕνα περιωπῆν, τὸ δὲ ἄλλο ταπεινώσιν, δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἀναμιχθῆ ἢ ἀγαθότης μὲ τὸν ἄνθρωπον καὶ ἢ φιλανθρωπία δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἐνεργήσῃ. Καὶ μεταξύ των ὑπάρχει μέγα καὶ ἀδιάβατον χάσμα, τὸ ὁποῖον δὲν ἐμποδίζει μόνον τὸν πλούσιον νὰ πλησιάσῃ τὸν Λάζαρον καὶ τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ⁶⁵, τοὺς ὁποίους ἐπιθυμεῖ, ἀλλὰ καὶ τὴν δημιουργημένην καὶ φθαρτὴν φύσιν νὰ πλησιάσῃ τὴν ἀγέννητον καὶ ἄφθαρτον.

13. Αὐτὸ ἐκηρύχθη μὲν ἀπὸ τοὺς προφῆτας, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ χωρία· «Πνεῦμα Κυρίου εὕρισκεται ἐπάνω μου»⁶⁴, «θὰ ἀναπαυθοῦν ἐπάνω του ἐπτὰ πνεύματα»⁶⁵, «κατέβη Πνεῦμα Κυρίου καὶ τοὺς ὠδήγησεν»⁶⁶, ὅτι Πνεῦμα ἐπιστήμης ἐνέπνευσε τὸν Βεσελεὴλ τὸν ἀρχιτέκτονα τῆς σκηνῆς⁶⁷, καὶ Πνεῦμα τὸ ὁποῖον ὀργίζεται⁶⁸, Πνεῦμα τὸ ὁποῖον ἀνύψωσε τὸν Ἥλιαν μαζὶ μὲ τὸ ἄρμα καὶ τὸ ὁποῖον ἐζήτησε διπλάσιον ὁ Ἐλισσαῖος⁶⁹, καὶ πνεῦμα ἀγαθὸν καὶ κυρίαρχον ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὠδηγεῖτο καὶ ἐστηρίζετο ὁ Δαβίδ⁶⁰. Ἡ ὑπόσχεσις δὲ δι' αὐτὸ ἔχει δοθῆ παλαιότερα ἀπὸ τὸν Ἰωήλ, ὁ ὁποῖος ἔλεγεν· «καὶ θὰ συμβῆ κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ τέλους καὶ θὰ ἐκκύσω μέρος ἀπὸ τὸ Πνεῦμά μου εἰς κάθε ἄνθρωπον (δηλαδὴ εἰς κάθε πιετόν) καὶ εἰς τοὺς υἱοὺς σας καὶ εἰς τὰς θυγατέρας σας»⁶¹ καὶ τὰ ὑπόλοιπα, καὶ ὑργότερα ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν, ὁ ὁποῖος δοξάζει καὶ ἀντιδοξάζεται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα⁶², ὅπως γίνεται καὶ μὲ τὸν Πατέρα ὁ ὁποῖος δοξάζεται ἀπὸ τὸν Υἱὸν καὶ τὸν ἀντιδοξάζει⁶³. Καὶ ἡ ὑπόσχεσις ἐπειδὴ εἶναι ἀπλόχερη θὰ διατηρηθῆ καὶ θὰ παραμείνῃ αἰωνίως⁶⁴, εἴτε τώρα μαζὶ μὲ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εἶναι προσωρινὰ ἄξιοι⁶⁵, εἴτε ἀργότερα μαζὶ μὲ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι θὰ ἀξιωθοῦν τῆς αἰωνίου ζωῆς, ὅχι μόνον ὅταν τὸ διατηρήσωμεν ὀλόκληρον μὲ τὴν ζωὴν μας, ἀλλὰ ὅταν δὲν

65. Ὁ Θεολόγος ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἀξίους κατὰ τὸν παρόντα προσωρινὸν ἐπὶ τῆς γῆς βίον.

ποβάλλομεν, καθ' ὅσον ἂν ἁμαρτάνομεν.

14. Τοῦτο τὸ Πνεῦμα συνδημιουργεῖ μὲν Υἱῶ καὶ τὴν
 κτίσιν καὶ τὴν ἀνάστασιν. Καὶ περὶ τοῦ, «Τῷ Λόγῳ
 Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ οὐ-
 5 ρανίου αὐτοῦ πάντα ἢ δυνάμεις αὐτῶν» «Πνεῦμά τε θεῖον τὸ
 ποιῆσάν με, Προφή δὲ παντοκράτορος ἢ διδάσκουσά με» καὶ
 πάλιν «Ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμα σου, καὶ κτισθήσονται, καὶ
 ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς». Δημιουργεῖ δὲ τὴν πνευ-
 10 ματικὴν ἀναγέννησιν καὶ περὶ τοῦ, μηδένα δύνασθαι
 τὴν βασιλείαν ἰδεῖν ἢ λαβεῖν, ὅς τις μὴ ἄνωθεν ἐγεννήθῃ
 Πνεύματι, καὶ τὴν προτέρωθεν ἐκαθαρίσθῃ γέννησιν, ἢ νεκτός
 ἐστὶ μοσιχοῦ, ἡμερικῆ καὶ φωτεινῆ διαπλάσει, ἢ καθ' ἑ-
 15 αὐτὸν ἕκαστος διπλασιεῖται. Τοῦτο τὸ Πνεῦμα (σοφώτατο
 γὰρ καὶ γλυανθρωπότατο), ἂν ποιμένα λάβῃ, γάλην ποιεῖ,
 πνευμάτων ποτηρῶν καταπάδοντα, καὶ βασιλέα τοῦ Ἰσραὴλ
 ἀναδείκνυσιν. Ἐὰν αἰπόλον σκιάματα κρίζοντα, προσηύτην ἐρ-
 γάζεται. Τὸν Λαβὶδ καὶ τὸν Ἀμὼς ἐνθυμήθητι. Ἐὰν μειρά-
 20 κιον εὐγενὲς λάβῃ, πρεσβυτέρων ποιεῖ κριτὴν καὶ παρ' ἡλι-
 κίαν. Μαριμεῖ Λατιήλ, ὁ νικῆσας ἐν λόγχῃ λέοντος. Ἐὰν
 ἀλιέας εὐρη, σαρηγεῖει Χριστῷ, κόσμον ὅλον τῇ τοῦ λόγου
 πλοκῇ συλλαμβάνοντος. Πέτρον λάβε μοι καὶ Ἀνδρέαν, καὶ
 τοὺς υἱοὺς τῆς θρονητῆς, τὰ πνευματικὰ θρονησαντίας. Ἐὰν
 τελώνας, εἰς μαθητεῖαν κερδαίνει, καὶ ψυχῶν ἐμπόρους δη-
 25 μιουργεῖ. Φησὶ Ματθαῖος, ὁ χθὲς τελώνης καὶ σήμερον εὐαγ-
 γελιστῆς. Ἐὰν διώκτης θεομῶν, τὸν ζῆλον μετατίθῃ καὶ

66. Ψαλμ. 32, 6.

67. Ἰωβ 33, 4.

68. Ψαλμ. 103, 4.

69. Ἰω. 3, 5.

70. Α' Βασ. 16, 12 ἔ.

71. Αὐτόθι 11.

72. Ἀμὼς 1, 1.

73. Δαν. 2, 45.

74. Ματθ. 4, 18.

75. Τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν Ἰωάννην τοὺς ὁποίους ὠνόμασεν ὁ Ἰη-
 σοῦς Βοανηργεζ, δηλαδὴ υἱοὺς θρονητῆς (Μάρκ. 3, 17).

76. Ματθ. 9, 9.

τὸ ἀπομακρύνωμεν ἴσσον πολὺ ὅσον περισσοῦτερον ἁμαρτάνομεν.

14. Τοῦτο τὸ Πνεῦμα δημιουργεῖ μὲν μαζὶ μὲ τὸν Υἱὸν καὶ τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀνάστασιν. Θὰ πεισθῆς δὲ ὑπὸ τὰ χωρία· «Μὲ τὸν Λόγον τοῦ Κυρίου ἐστερεώθησαν οἱ οὐρανοὶ καὶ μὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ στόματός του ὀλόκληρη ἡ δύναμις των»⁶⁶, «καὶ τὸ θεῖον Πνεῦμα τὸ ὁποῖον μὲ ἐδημιούργησε καὶ ἡ Πνοὴ τοῦ παντοκράτορος ἡ ὁποία μὲ διδάσκει»⁶⁷ καὶ ἄλλου· «θὰ ἐξαποστείλης τὸ Πνεῦμα σου καὶ θὰ δημιουργηθοῦν καὶ θὰ ἀνακαινίσῃς τὴν ὄψιν τῆς γῆς»⁶⁸. Δημιουργεῖ δὲ καὶ τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν. Θὰ σὲ πείσῃ δὲ τὸ ὅτι κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἴδῃ ἢ νὰ λάβῃ τὴν βασιλείαν, ἂν δὲν ἔχη γεννηθῆ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀπὸ τὸ Πνεῦμα⁶⁹ καὶ δὲν ἐκαθαρίσθῃ ἀπὸ τὴν προηγουμένην γέννησιν, ἡ ὁποία εἶναι μυστήριον τῆς νυκτός, μὲ τὴν φωτεινὴν διάπλασιν τῆς ἡμέρας μὲ τὴν ὁποίαν διαμορφώνει ὁ καθένας μόνος του τὸν ἑαυτὸν του. Αὐτὸ τὸ Πνεῦμα (ἐπειδὴ εἶναι πάνσοφον καὶ πολὺ φιλάνθρωπον), ἂν παραλάβῃ ποιμένα τὸν κάνει ψαλμωδόν, ὁ ὁποῖος ἐξορκίζει τὰ πονηρὰ πνεύματα, καὶ τὸν ἀναδεικνύει βασιλέα τοῦ Ἰσραήλ⁷⁰. Ἐὰν παραλάβῃ αἰγοβοσκὸν ὁ ὁποῖος μαζεύει μοῦρα, τὸν κάνει προφήτην. Ἐνθυμήσου τὸν Δαβὶδ⁷¹ καὶ τὸν Ἀμώς⁷². Ἐὰν λάβῃ ἕναν ἐξυπνον νεανίαν, τὸν κάνει κριτὴν πρὸ ἡλικιωμένων, παρὰ τὴν ἡλικίαν του⁷³. Τὸ μαρτυρεῖ αὐτὸ ὁ Δανιήλ, ὁ ὁποῖος ἐνίκησεν εἰς τὸν λάκκον τοὺς λέοντας. Ἐὰν εὔρη ἀλιεῖς, τοὺς φαρεύει διὰ τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς κάνει νὰ φαρεύσουν ὀλόκληρον τὸν κόσμον μὲ τὴν δύναμιν τοῦ λόγου. Πάρε τὸν Πέτρον, καὶ τὸν Ἀνδρέαν⁷⁴ καὶ τοὺς υἱοὺς τῆς βροντῆς⁷⁵, οἱ ὁποῖοι ἐκήρυξαν μὲ ὅλην τὴν δυνάμιν των τὰ πνευματικά. Ἐὰν εὔρη τελώνας, τοὺς κάνει μαθητάς του καὶ δημιουργεῖ ἀπ' αὐτοὺς ἐμπόρους ψυχῶν. Τὸ ἀποδεικνύει ὁ Ματθαῖος, ὁ χθесινὸς τελώνης καὶ σημερινὸς εὐαγγελιστής⁷⁶. Ἐὰν λάβῃ φανατικοὺς διώκτας, μετατοπίζει τὸν ζῆ-

ποιεῖ Παύλος ἀντὶ Σαύλων, καὶ τοσοῦτον εἰς εὐσέβειαν, ὅσον εἰς κακίαν κατέλαβεν. Τοῦτο καὶ Πνεῦμά ἐστι προαίτητος καὶ παροξύνεται τοῖς ἁμαρτάνουσιν. Τοιγαροῦν πειραθῶμεν ὡς πράου καὶ μὴ ὀργίλου, τὴν ἀξίαν ὁμολογοῦντες
 5 καὶ τὸ θλάσσημον φεύγοντες, καὶ μὴ βουληθῶμεν ἰδεῖν ὀργιζόμενον ἀσυγχώρητα. Τοῦτο καμὲ ποιεῖ σήμερον ὑμῖν τολμηρὸν κήρυκα· εἰ μὲν οὖν οὐδὲν πεισόμενον, τῷ Θεῷ χάρις· εἰ δὲ πεισόμενον, καὶ οὕτω χάρις· τὸ μὲν, ἵνα φείσῃται τῶν μισούτων ἡμᾶς, τὸ δέ, ἵν' ἡμᾶς ἀγιάσῃ, μισθὸν τοῦτον λα-
 10 θόντας τῆς ἱερουργίας τοῦ Εὐαγγελίου, τὸ τελειωθῆναι δι' αἵματος.

15. Ἐλλάλουεν μὲν οὖν ξένοις γλώσσαις καὶ οὐ πατριόις, καὶ τὸ θαῦμα μέγα, λόγος ἐπὶ τῶν οὐ μαθόντων λαλούμενος· καὶ τὸ σημεῖον τοῖς ἀπίστοις, οὐ τοῖς πιστεύουσιν, ἵν' ἢ τῶν
 15 ἀπίστων κατήγορον, καθὼς γέγραπται "Οτι ἐν ἑτερογλώσσοις καὶ ἐν χερίλοι ἐτέροις λαλήσω τῷ λαῷ τούτῳ, καὶ οὐδ' οὕτως εἰσακούσονται μου, λέγει Κύριος. "Ἦκουον δέ. Μικρὸν ἐνταῦθα ἐπίσχες καὶ διαπόρησον, πῶς διαιρησίεις τὸν λόγον. Ἔχει γὰρ τι ἀμφίβολον ἢ λέξις, τῇ σιγμῇ διαιρού-
 20 μενον. Ἄρα γὰρ ἤκουον ταῖς ἐναντιῶν διαλέκτοις ἕκαστος, ὡς φέρε εἰπεῖν, μίαν μὲν ἐξηγεῖσθαι φωνήν, πολλὰς δὲ ἀκούεσθαι, ὅτιω κτυπομένου τοῦ ἀέρος, καί, ἵν' εἴπω σαφέστερον, τῆς φωνῆς φωνῶν κτυπομένων ἢ τὸ μὲν, "Ἦκουον, ἀναπανοσίεον, τὸ δέ, λαλούντων ταῖς ἰδίαις φωναῖς, τῷ ἑξῆς προσθε-

77. Πράξ. 8, 3 ἑ.

78. Ματθ. 12, 31.

79. Δηλαδή διὰ τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου.

80. Πράξ. 2, 4.

81. Α' Κορ. 14, 21. Ἰσ. 28, 11, Δευτ. 28, 49.

λόν των καὶ κάνει Παύλους ἀντὶ Σαύλων καὶ τοὺς δίδει τόσην εὐσέβειαν ὅσην κακίαν εἶχαν ὅταν τοὺς παρέλαβε⁷⁷. Αὐτὸ εἶναι καὶ Πνεῦμα τὸ ὁποῖον εἶναι γεμῆτον πραΰτητα, ἀλλὰ καὶ Πνεῦμα τὸ ὁποῖον ὀργίζεται ἐναντίον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἁμαρτάνουν. Λοιπὸν, ἄς προσπαθήσωμεν νὰ τὸ πλησιάσωμεν ὡς πρῶτον καὶ ὄχι ὡς ὀργισμένον, μὲ τὸ νὰ παραδεχώμεθα τὴν ἀξίαν του καὶ μὲ τὸ νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν φασφημίαν ἐναντίον του, καὶ ἄς μὴν θελήσωμεν νὰ τὸ ἴδωμεν νὰ ὀργίζεται τόσον πολὺ, ὥστε νὰ μὴν εἶναι δυνατὸν νὰ μᾶς συγχωρήσῃ⁷⁸. Αὐτὸ μὲ κάνει καὶ ἐμὲ οἴημερα τολμηρὸν κήρυκα διὰ σαῶς. Ἐάν μὲν Λοιπὸν δὲν πάθω τίποτε, ἄς εἶναι δοξασιμένος ὁ Θεός. Ἐάν δὲ πάλιν πάθω, καὶ πάλιν ἄς εἶναι δοξασιμένος. Ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ νὰ λυπηθῇ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι μᾶς μοιοῦν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ ἀγιάσῃ ἡμᾶς οἱ ὁποῖοι ἔχομεν λάθει ὡς μοιθὸν διὰ τὴν κήρυξιν τοῦ εὐαγγελίου τὴν ὀλοκλήρωσιν διὰ τοῦ αἵματος⁷⁹.

15. Ὁμιλοῦσαν μὲν Λοιπὸν εἰς ξένας γλώσσας⁸⁰ καὶ ὄχι εἰς τὰς παιρικός των, καὶ εἶναι ἡμέγα τὸ θεῶμα, ὁ Λόγος ὁ λεγόμενος ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι δὲν τὸν εἶχαν διδάχῃ. Καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ σημεῖον διὰ τοὺς ἀπίστους καὶ ὄχι διὰ τοὺς πιστούς, διὰ νὰ ἀποτελέσῃ κατήγορον τῶν ἀπίστων, ὅπως ἔχει γραφῆ: «διότι μὲ ἀνθρώπους ἀλλογλώσσους καὶ μὲ ἄλλα χεῖλη θὰ ὀμλήσω πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον. ἀλλὰ ἀκόμη καὶ ἔτσι δὲν θὰ μὲ ἀκούσουν»⁸¹. Λέγει ὁ Κύριος. Ἰκκουαν δέ. Σταμάτησε λίγο ἐδῶ καὶ ἀναρωτήσῃ πῶς θὰ διαίρέσῃ τὸν λόγον. Διότι ἡ φράσις ἔχει κάτι τὸ διαφοροῦμενον, τὸ ὁποῖον διακρίνεται ἀπὸ τὴν οἰξιν. Ἄραγε ὁ καθένας των ἴκκουεν εἰς τὴν γλώσσάν του, ὡσάν, ἐπὶ παραδείγματι, νὰ ἔβγαινε μὲν μία φωνὴ καὶ νὰ ἀκούσταν πολλαί, ἐπειδὴ ἔτσι ἐκτυπᾶτο ὁ ἀέρας καί, διὰ νὰ τὸ εἴπω καθαρότερα, ἐπειδὴ ἡ φωνὴ ἐγίνετο πολλαί φωναί, ἢ μήπως θὰ πρέπει μετὰ τὸ «ἴκκουαν» νὰ βάλωμεν κόμμα καὶ νὰ προσθέσωμεν τὸ «ὀμιλοῦσαν εἰς τὰς ἰδικὰς των γλώσσας» εἰς τὰ ἐπόμενα, διὰ

τέον, ἢν' ἡ, λαλούντων φωναῖς, ταῖς ἰδίαις τῶν ἀκουόντων, ὅπερ γίνεται, ἀλλοιρῶν κατὰ καὶ μᾶλλον τίθεμαι. Ἐκείνως μὲν γὰρ τῶν ἀκουόντων ἂν εἴη μᾶλλον, ἢ τῶν λεγόντων, τὸ θαῦμα· οὕτω δὲ τῶν λεγόντων οἱ καὶ μέθην καταγινώσκον-
5 ται, δῆλον ὡς αὐτοὶ θαυματουργοῦντες περὶ τὰς φωνὰς τῷ Πνεύματι.

16. Πλὴν ἐπαινετὴ μὲν καὶ ἡ παλαιὰ διαίθεσις τῶν φωνῶν (ἡρίκα τὸν πύργον ὠκοδόμησον οἱ κακῶς καὶ ἀθέως ὁμοφωνοῦντες, ὥσπερ καὶ τῶν νῦν τολμῶσίν τινας)· τῇ γὰρ
10 τῆς φωνῆς διαστάσει συνδιαλυθὲν τὸ ὁμόγνωμον, τὴν ἐγγεί-
ορηον ἔλυσεν ἄξιειπαινετοτέρα δὲ ἡ νῦν θαυματουργουμένη. Ἀ-
πὸ γὰρ ἑνὸς Πνεύματος εἰς πολλοὺς χυθεῖσα, εἰς μίαν ἀρμω-
νίαν πάλιν συνάγεται. Καὶ ἔστι διαφορὰ χαρισμάτων, ἄλλον
δεομένη χαρισμῶτος, πρὸς διύκρυσιν τοῦ βελτίονος, ἐπειδὴ
15 πᾶσαι τὸ ἐπαινετὸν ἔχουσι. Καλὴ δ' ἂν κάκεινη λέγοιτο, περὶ
ἧς Λαβὶθ λέγει Καταπόντισον, Κύριε, καὶ καταδιέλε τὰς
γλώσσας αὐτῶν. Γιατί; Ὅτι ἠγάπησαν πάντα τὰ ῥήματα
καταπονησιοῦ γλώσσαν δολίαν μόνον οὐχὶ φανερώς τὰ ἐν-
ταῦθα γλώσσας κατατιπώμενος, αἱ Θεότητα τέμνουσι. Ταῦτα
20 μὲν οὖν ἐπὶ τοσοῦτον.

17. Ἐπεὶ δὲ τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ εὐλαβεσιῶσις Ἰουδαίους, Πάρθους, καὶ Μήδους, καὶ Ἑλαμίταις, Αἰγυπτί-
οις, καὶ Αἰθίοι, Κρηοὶ τε καὶ Ἀραβί, Μεσσοποταμίταις τε

82. Τὸ χωρίον τὸ ὁποῖον ἐρμηνεύει ὁ Θεολόγος εἶναι τὸ Πράξ. 2. 6, τὸ ὁποῖον ἔχει ὡς ἑξῆς εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ Nestle: «... ὅτι ἤκουον εἰς ἕκαστος τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ λαλούντων αὐτῶν». Ὁ Θεολόγος μὲ τὴν στίξιν τὴν ὁποίαν προτείνει, καὶ ἡ ὁποία δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀποδοθῇ μὲ ἀπόλυτον πιστότητα εἰς τὴν μετάφρασιν, συντάσσεται μὲ τὴν ἐκδο-
χὴν κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἀπόστολοι ὠμιλοῦσαν ξένας γλώσσας, τὰς γλώσ-
σας δηλαδὴ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι τοὺς ἤκουαν, καὶ ἀπορρίπτει τὴν ἄλλην
κατὰ τὴν ὁποίαν, ἐνῶ οἱ ἀπόστολοι ὠμιλοῦσαν τὴν γλώσσάν των, οἱ ἀ-
κροαταὶ των ἤκουαν ὁ καθένας τὴν γλώσσάν του. Ἀκολούθως δὲ ἐξη-
γεῖ διατὶ δέχεται τὴν ἀποψιν αὐτὴν καὶ ὄχι τὴν ἄλλην. Ἐπειδὴ, λέγει,
εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ θαῦμα θὰ ἀνεφέρετο περισσότερον εἰς
ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἤκουαν καὶ ὄχι εἰς τοὺς Ἀποστόλους.

83. Ἀναφέρεται εἰς τὸν πύργον τῆς Βαβέλ. (Γέν. 11, 1 ἔ.).

84. Ψαλμ. 54, 10.

85. Ψαλμ. 51, 6.

νά γίνῃ «ὠμιλοῦσαν τὰς γλώσσας ἐκείνων οἱ ὅποιοι τοὺς ἤκουαν», πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει «ξένας» καὶ τὸ ὁποῖον θεωρῶ ὀρθότερον⁵². Διότι κατὰ τὴν πρώτην ἐκδοκὴν τὸ θαῦμα θὰ ἀνεφέρετο περισσότερον εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἤκουαν παρὰ εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι ὠμιλοῦσαν, ἐνῶ ἔτσι τὸ θαῦμα ἀναφέρεται εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι ὠμιλοῦσαν, οἱ ὅποιοι καὶ κατηγοροῦνται διὰ μέθην καὶ οἱ ὅποιοι εἶναι φανερόν ὅτι ὠμιλοῦσαν θαυματουργικὰ γλώσσας μετὰ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ Πνεύματος.

16. Ἐπίσης ἡ παλαιὰ διαίρεσις τῶν γλωσσῶν (ὅταν οἰκοδομοῦσαν τὸν πύργον⁵³ ἐκείνοι οἱ ὅποιοι κατὰ τρόπον κακὸν καὶ ἀντίθετον πρὸς τὸν Θεὸν συμφωνοῦσαν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον τολμοῦν καὶ πολλοὶ ἀπὸ τῶν σημερινῶν) ἦτο μὲν ἀξιέπαινος, ἐπειδὴ μὲ τὸν χωρισμὸν τῶν γλωσσῶν διελύθη ἡ ὁμογνωμία καὶ ἐσταμάτησε τὸ ἐγχείρημα, ἀλλὰ ἀκόμη πῶς ἀξιέπαινος εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὅποιος κατὰ θαυματουργικὸν τρόπον συμβαίνει τώρα. Διότι, ἀφοῦ ἡ χάρις ἀπὸ ἑνα Πνεῦμα ἐξεχύθη εἰς πολλοὺς, ἐνώνεται πάλιν εἰς μίαν ἁρμονίαν. Καὶ ὑπάρχει διαφορὰ χαρισμάτων, ἡ ὁποία χρειάζεται ἄλλο χάρισμα διὰ νὰ ξεχωρίσῃ τὸ καλύτερον, ἐπειδὴ ὅλα εἶναι θαυμάσια. Θὰ ἤμποροῦσε δὲ νὰ λεχθῆ καλὴ καὶ ἐκείνη ἡ διαίρεσις διὰ τὴν ὁποίαν λέγει ὁ Δαβὶδ: «Σύγχυσε, Κύριε, καὶ διαίρεσε τὰς γλώσσας τῶν»⁵⁴. Διὰ ποῖον λόγον: Ἐπειδὴ ἠγάπησαν ὅλους τοὺς ὀλεθρίους λόγους καὶ τὴν πονηρὰν γλῶσσαν⁵⁵. Λίγο ἀκόμη καὶ θὰ κατηγοροῦσε φανερὰ μὲ τῶν λόγων αὐτῶν τὰς σημερινὰς γλώσσας αἱ ὁποῖαι διαιροῦν τὴν θεότητα. Αὐτὰ λοιπὸν εἶναι ἀρκετὰ μέχρι ἐδῶ.

17. Ἐπειδὴ δὲ αἱ γλῶσσαι ὠμιλοῦσαν πρὸς τοὺς εὐλαβεστάτους Ἰουδαίους, οἱ ὅποιοι κατοικοῦσαν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, πρὸς Πάρθους καὶ Μήδους καὶ Ἑλαμίτας, πρὸς Αἰγυπτίους καὶ Αἰθίους, πρὸς Κρήτας καὶ πρὸς Ἀραβας,

καὶ τοῖς ἑμοῖς Καππαδόκαις ἐλάλον αἱ γλῶσσαι, καὶ τοῖς
 ἐκ παντὸς ἔθνους τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν Ἰουδαίοις (εἰ τῷ
 γίλον οὕτω νοεῖν), ἐκεῖσε συνειλεγμένοις, ἄξιον ἰδεῖν, τίνας
 ἦσαν οὗτοι, καὶ τῆς ποίας αἰχμαλωσίας. Ἡ μὲν γὰρ εἰς Αἴ-
 5 γυπτιον καὶ Βαβυλῶνα περιγροαπὸς τε ἦν, καὶ πάσαι τῇ ἐπι-
 νόδῳ λέλειτο. Ἡ δὲ ὑπὸ Ρωμαίων οὕτω γεγένητο, ἔουελλε δὲ,
 εἴσπραξις οὖσα τῆς κατὰ τοῦ Σωτῆρος θρησκείας. Λείπε-
 ται δὲ τὴν ἐπ' Ἀντιόχου ταύτην ἐπολιμυθάνειν, οὐ πολλὴ τού-
 των οὖσαν τῶν καιρῶν προσδυτέραν. Εἰ δὲ τις ταύτην μὲν
 10 οὐ προσίεται τὴν ἐξήγησιν, ὡς περιεργαστέραν (οὔτε γὰρ πα-
 λαιὰν εἶναι τὴν αἰχμαλωσίαν, οὐτ' ἐπὶ πολλὴ τῆς οἰκουμένης
 χεθεῖσαν), ζητεῖ δὲ τὴν πιθανωτέραν, ἐκεῖνο ἴσως ἐπολι-
 θεῖν ἀμεινον, ὅτι πολλάκις, καὶ ὑπὸ πλειόντων, τοῦ ἔθνους
 μεταναστάντος, ὡς τῷ Ἐσδρα ἰστόρηται, αἱ μὲν τῶν γελῶν
 15 ἀνεσώθησαν, αἱ δὲ ἐπελείφθησαν ὧν εἰκὸς διασπαρυσθῶν εἰς
 ἔθνη πλείονα, τηριζάντα παρῆναι τινος καὶ μετέχειν τοῦ
 θαύματος.

18. Καὶ ταῦτα προσεξήμισται τοῖς γιλομαθέσιν, ἴσως οὐ
 περιέργως. Καὶ ὅτι ἂν ἄλλο συνεισέροη τις εἰς τὴν παροῦ-
 20 σαν ἡμέραν, καὶ ἡμῖν τοῦτο ἔσται συνεισρογός. Ἡμῖν δὲ τὸν
 μὲν οὐλλογον ἤδη διαλυτέον (ἰκανὸς γὰρ ὁ λόγος), τὴν δὲ
 παρήγησιν οὐδέποτε. Ἄλλ' ἐσρητασιέον γῆν μὲν καὶ σωματι-
 κῶς, μικρόν δὲ ὕστερον ὄλον πνευματικῶς. Ἐνθά καὶ τοῖς
 λόγοις τούτων εἰσόμεθα καθαρώτερον καὶ σαφέστερον, ἐν

86. Ὁ Θεολόγος ἀναφέρεται εἰς τὸν Σελευκίδην βασιλέα Ἀντιόχου Δ' (175-164 π.Χ.), ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀγωνισθῆναι ἐξέλληνισθί τῶν Ἰουδαίων. Ἡ δοῦσις τοῦ Ἀντιόχου καὶ ἡ ζωηρὰ ἀντίδροσις τῶν Ἰουδαίων περιγράφεται εἰς τὰ βιβλία τῶν Μακκαθαίων.

πρὸς Μεσοποταμίους καὶ πρὸς τοὺς συμπατριώτας μου Καπαδόκας καὶ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους τοὺς προερχομένους ἀπὸ κάθε ἔθνος εὐρισκόμενον κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸν (ἂν προτιμᾷ κάποιος νὰ τὸ ἀντιλαμβάνεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον) καὶ οἱ ὅποιοι εἶχαν συγκεντρωθῆ ἐκεῖ, ἀξίζει νὰ ἴδωμεν ποῖοι ἦσαν αὐτοὶ καὶ ἀπὸ ποῖαν αἰχμαλωσίαν προήρχοντο. Διότι ἡ μὲν αἰχμαλωσία εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Βαβυλῶνα ἦτο περιορισμένη καὶ εἶχε τερματισθῆ ἀπὸ τὴν ἐπάνοδον ἀπ' ἐκεῖ, ἐνῶ ἡ αἰχμαλωσία ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους δὲν εἶχε γίνεαι ἀκόμη, ἀλλὰ ἐπρόκειτο νὰ συμβῆ ὡς τιμωρία διὰ τὴν θρασύτητά των ἐναντίον τοῦ Κυρίου. Ὑπολείπεται λοιπὸν νὰ θεωρήσωμεν ὡς τοιαύτην τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Ἀντιόχου⁶⁶, ἡ ὁποία δὲν ἦτο πολὺ παλαιότερα ἀπὸ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Ἄν δὲ κάποιος δὲν ἀποδέχεται τὴν ἐξήγησιν αὐτὴν, ὡς κάπως πῶς περιέργων (διότι ἡ αἰχμαλωσία αὐτὴ δὲν εἶναι οὔτε πολὺ παλαιά οὔτε καὶ ἡ διασπορά ἐγένεεν εἰς μέγαλο μέρος τῆς οἰκουμένης), καὶ ἀναζητεῖ ἄλλην πῶς πιθανήν, ἴσως θὰ εἶναι καλύτερον νὰ δεχθῆ ὅτι, ἐπειδὴ τὸ ἰουδαϊκὸν ἔθνος πολλάς φορές καὶ ἀπὸ πολλοὺς ἐξωρίσθη, ὅπως ἔχει ἐξιστορήσει ὁ Ἔσδρας, ἄλλαι μὲν ἀπὸ τὰς φυλάς ἐπέστρεψαν, ἄλλαι δὲ παρέμειναν εἰς τὴν ἐξορίαν. Ἀπὸ αὐτὰς δέ, αἱ ὁποῖαι εἶχαν διασκορπισθῆ εἰς περισσότερα ἔθνη ἦτο φυσικὸν νὰ παρευρεθοῦν ὠρισμένοι κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον καὶ νὰ μετᾶσχουν εἰς τὸ θαῦμα.

18. Καὶ αὐτὰ ἔχουν ἐρευνηθῆ προηγουμένως ἀπὸ τοὺς φιλομαθεῖς, ἴσως ὄχι ἀπὸ περιέργειαν. Ὅτιδήποτε δὲ ἄλλο θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ συνεισφέρῃ εἰς τὴν παροῦσαν ἡμέραν, τὸ ἔχει συλλέξει καὶ πρὸς χάριν μας. Ἡμεῖς δὲ θὰ πρέπει τῶρα νὰ διαλύσωμεν μὲν τὴν συγκέντρωσιν (διότι ὁ λόγος ὑπῆρξε μακρύς), τὴν δὲ πανήγυριν νὰ μὴν τὴν σταματήσωμεν ποτέ. Ἀλλὰ θὰ πρέπει νὰ τὴν ἐορτάσωμεν τῶρα μὲν καὶ σωματικά, ὕστερα δὲ ἀπὸ λίγο ὀλότελα πνευματικά, ὁπότε καὶ θὰ γνωρίσωμεν καθαρώτερα καὶ μὲ πε-

ἀντὶ τοῦ Λόγου καὶ Θεοῦ καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρ
ιῆ ἀληθινῆ τῶν σωζομένων ἐσθιῆ καὶ ἀγαλλιάσει μεθ'
δόξα καὶ τὸ σέβας τοῦ Πατρὸς, σὺν τοῦ ἁγίου Πνεύματι
καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

μισσοτέραν σαφήνειαν τοὺς λόγους τῶν Ἀποστόλων διὰ τοῦ Λόγου καὶ Θεοῦ καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν ἀληθινὴν ἐορτὴν καὶ ἀγαλλίασιν ἐκείνων οἱ ὅποιοι σώζονται, μαζὶ μὲ τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ προσκύνησις εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΜΕ΄
ΕΙΣ ΤΟ ΠΑΣΧΑ

1. Ἐπὶ τῆς γολαζῆς μου στήσομαι, ἡ ἦσιν ὁ θαυμασίος
Ἀββαζούμ. Καὶ γὰρ μετ' αὐτοῦ σήμερον, τῆς δεδομένης μοι πα-
5 ρὰ τοῦ Πνεύματος ἐξουσίας καὶ θεωρίας, καὶ ἀποσκοπεύσω
καὶ γνώσομαι τί ἐγ θήσεται καὶ τί λαληθήσεται μοι. Καὶ ἔσθην,
καὶ ἀπεσκόπευσα καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ τῶν νεφ-
λῶν, καὶ οὗτος ἐγγυλὸς σφύδρα καὶ ἡ ὄρασις αὐτοῦ ὡς ὄρασις
ἀγγέλων καὶ ἡ σιολὴ αὐτοῦ ὡς ἡ ἔργος ἀστρατῆς διερχομέ-
10 νης· καὶ ἐπήρε τὴν χεῖρα αὐτοῦ κατ' ἀνατολὰς καὶ ἐβόησε
ἡ ὠνὴ μεγάλη (ἡ ὠνὴ αὐτοῦ ὡς ἡ ὠνὴ σάλπιγγος· καὶ κέκλω
αὐτοῦ ὡς πλῆθος οὐρανίου σιρατιῶν) καὶ εἶπε· Σήμερον σω-
τηρία τῷ κόσμῳ, ὅσος τε ὄρατός καὶ ὅσος ἀόρατος. Χριστός
ἐκ νεκρῶν, συνεγείρασθε· Χριστός εἰς ἐναντίον, ἐπαρέρχεσθε·
15 Χριστός ἐκ τῶν ὠν, ἐλευθερώθητε τῶν δεσμῶν τῆς ἁμαρτίας.
Πύλαι ἄδου ἀνοίγονται, καὶ θάνατος καταλείπεται, καὶ ὁ παλαιὸς
Ἀδάμ ἀποτίθεται καὶ ὁ νέος συμπληροῦται, εἴ τις ἐν Χριστῷ
καιρῇ κτίσις, ἀνακαινίζεσθε. Ταῦτα ὁ μὲν ἔλεγεν, οἱ δὲ ἀνέ-
μουν, ὅπερ καὶ πρότερον, ἡρίκα ἡμῖν ἐπεγράφη Χριστός διὰ
20 τῆς κάτω γεννήσεως, τὸ «δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς
εὐφρόνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίᾳ». Μεθ' ὧν καὶ αὐτὸς ἐν ὑμῖν
ταῦτα ἡγόρευσε· εἶη δὲ καὶ ἡ ὠνὴ λαβεῖν τῆς ἀγγελικῆς ἁ-
ξίας, καὶ πάντα περιηχοῦσαν τὰ πέρατα.

1. Ὁρισμένοι κώδικες ἔχουν τὸν τίτλον: Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα.

2. Ἀββακ. 2, 1.

3. Πρὸβλ. Ναοὺμ 2, 5.

4. Λουκᾶ 1, 14.

ΛΟΓΟΣ ΜΕ'
ΕΙΣ ΤΟ ΠΑΣΧΑ'

1. «Θὰ σταματήσω εἰς τὸ φυλάκιόν μου», λέγει ὁ θαυμάσιος Ἀββακούμ*. Καὶ ἐγὼ θὰ σταματήσω μαζί του σήμερα ἐπάνω εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν διορατικὴν ἰκανότητα τὴν ὁποίαν μοῦ ἔχει δώσει τὸ Πνεῦμα, καὶ θὰ κατοπτεύσω καὶ ἐὰ ἀναγνωρίσω ὅτι θὰ μοῦ φανερωθῇ καὶ ὅτι θὰ λεχθῇ πρὸς ἐμέ. Καὶ ἔσταμάτησα καὶ κατόπτεισα. Καὶ νὰ ἄνδρας ὁ ὁποῖος κάθεται ἐπάνω εἰς τὰ νέφη καὶ ὁ ὁποῖος εἶναι πανύψηλος. Ἡ ὄψις του εἶναι ὁμοία πρὸς ὄψιν ἀγγέλου καὶ ἡ στολή του ὡσὰν λάμπρις ἀστραπῆς ἢ ὁποία σιχίζει τὸν οὐρανόν*. Καὶ ἐσήκωσε τὴν χειρὰ του πρὸς τὴν ἀνατολὴν καὶ ἐφώνησε μὲ δυνατὴν φωνὴν (ἢ φωνὴ του ἦταν ὡσὰν φωνὴ σάλπιγγος καὶ γύρω του ὑπῆρχε πλῆθος ἀπὸ μίαν οὐρανίαν στρατιάν) καὶ εἶπε: «Σήμερα ἦλθεν ἡ σωτηρία εἰς τὸν κόσμον, τὸν ὁρατὸν καὶ τὸν ἀόρατον. Ὁ Χριστὸς ἀνεστήθη ἀπὸ τοὺς νεκρούς, ἀναστήθητε μαζί του. Ὁ Χριστὸς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν θέσιν του, ἐπανελάθετε καὶ σεῖς. Ὁ Χριστὸς ἠλευθερώθη ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ τάφου, ἐλευθερωθῆτε καὶ σεῖς ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ἁμαρτίας. Αἱ πύλαι τοῦ ἄδου ἀνοίγονται, ὁ θάνατος καταλύεται, ὁ παλαιὸς Ἀδὰμ ἀπομακρύνεται καὶ ὁ νέος συμπληρῶνεται. Ἐὰν ὑπάρχη κάποια νέα δημιουργία εἰς τὸν Χριστόν, ἀνανεωθῆτε καὶ σεῖς». Αὐτὰ ἔλεγεν αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι ἀνυμνοῦσαν, ὅπως εἶχε γίνεαι καὶ προηγουμένως, ὅταν ἐφανερώθη εἰς ἡμᾶς ὁ Χριστὸς μὲ τὴν ἐπίγειον γέννησίν του, μὲ τὸ «δόξα εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ εἰρήνη ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, συμφώνως πρὸς τὴν ὑπόσχεσίν του πρὸς τοὺς ἀνθρώπους»*. Μαζὶ μὲ αὐτοὺς λέγω καὶ ἐγὼ τὰ ἴδια πρὸς σᾶς. Μακάρι δὲ νὰ ἀποκτιῶσα καὶ φωνὴν ἰσαξίαν πρὸς τὴν φωνὴν τῶν ἀγγέλων, ἢ ὁποία νὰ ἀντηχοῦσε ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς γῆς.

2. Πάσχα Κυρίου, Πάσχα, καὶ πάλιν ἐροῶ Πάσχα, τιμῇ
 τῆς Τριάδος. Αὕτη ἐορτῶν ἡμῖν ἐορτή, καὶ πανήγυρις πανη-
 γύρειων, τοσοῦτον ὑπεραίρουσα πάσας, οὐ τὰς ἀνθρωπικὰς μό-
 ρον καὶ χαμαὶ ἐρχομένας, ἀλλ' ἤδη καὶ τὰς αὐτοῦ Χριστοῦ καὶ
 5 ἐπ' αὐτῷ τελουμένας, ὅσον ἀστέρως ἡλίου. Καλὴ μὲν καὶ ἡ
 χθὲς ἡμῖν λαμπροσοφία καὶ φωταγογία, ἦν ἰδίᾳ τε καὶ δη-
 μοσίᾳ συνεστησάμεθα, πᾶν γένος ἀνθρώπων μικροῦ καὶ ἀξία
 πᾶσα, δαμιλεῖ τῷ πυρὶ τὴν νύκτα καταφωτίσαντες, καὶ τοῦ
 μεγάλου φωτός ἀντίτυπος, ὅσον τε οὐρανὸς ἀνωθεν φουκιο-
 10 ρεῖ, κόσμον ὅλον ἀγάζων τοῖς παρ' ἑαυτοῦ κάλλεσι, καὶ ὅσον
 ὑπερουράνιον, ἐν τε ἀγγέλοις τῇ πρώτῃ φωτεινῇ φύσει μετὰ
 τὴν πρώτην, τῷ ἐκείθεν πηγάζεσθαι, καὶ ὅσον ἐν τῇ Τριάδι,
 παρ' ἧς φῶς ἅπαν συνεστήκει, ἐξ ἀμερόστων φωτὸς μεριζόμε-
 ρον καὶ τιμώμενον. Καλλίων δὲ ἡ σήμερον, καὶ περιφανεστέρα.
 15 Ὅσα χθὲς μὲν πρόδρομον ἦν τοῦ μεγάλου φωτός ἀνισταμέ-
 ρον τὸ φῶς, καὶ οἶον εὐφροσύνη τις προεόρτιος. Σήμερον δὲ
 τὴν ἀνάστασιν αὐτὴν ἐορτάζομεν, οὐκ ἔτι ἐπιζομένην, ἀλλ' ἤ-
 δη γεγεννημένην, καὶ κόσμον ὅλον ἑαυτῇ συνάγουσαν. Ἄλλος
 μὲν οὖν ἄλλο τι τῷ καιρῷ κατοποροεῖται, καὶ διοροροεῖται
 20 δῶρον ἐόρτιον, ἢ μικρόν, ἢ μεῖζον, τῶν πνευματικῶν τε καὶ
 Θεῷ φίλων, ὅπως ἂν ἕκαστος ἔχῃ δυνάμειος. Τῆς γὰρ ἀξίας,
 μόλις ἂν καὶ ἀγγελοὶ τύχοιεν, οἱ προῦτοι καὶ νοεροὶ καὶ καθα-
 ροὶ, καὶ τῆς ἄνω δόξης ἐλόπται καὶ μάρτυρες· εἶπερ καὶ τοῦ-
 τοις τὸ πᾶν ἐγκιτὸν τῆς ὑμνήσεως· Ἡμεῖς δὲ λόγον εἰσοίσο-

2. Πάσχα τοῦ Κυρίου, Πάσχα, καὶ πάλιν θὰ εἶπω Πάσχα πρὸς τιμὴν τῆς Ἁγίας Τριάδος. Αὐτὴ εἶναι δι' ἡμᾶς ἡ ἑορτὴ τῶν ἑορτῶν καὶ ἡ πανήγυρις τῶν πανηγύρεων, ἡ ὁποία τόσον πολὺ ξεπερνᾷ ὄχι μόνον τὰς ἀνθρωπίνους καὶ τὰς προερχομένας ἀπὸ τὴν γῆν, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ ἐκεῖνας τοῦ ἰδίου τοῦ Χριστοῦ καὶ ὅσας τελοῦνται πρὸς τιμὴν του, ὅσον ξεπερνᾷ ὁ ἥλιος τοὺς ἀστέρας. Εἶναι μὲν καλὴ καὶ ἡ χθεσινὴ μας λαμπροφορία καὶ ἡ φωταΐα, τὴν ὁποίαν ἐκάμαμεν καὶ ὁ καθένας μόνος του καὶ ὅλοι μαζὶ ἀπὸ κοινοῦ, καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν κάθε ἄνθρωπος καὶ σχεδὸν κάθε τι τὸ ὁποῖον ἔχει ἀξίαν κατεφωτίσαμεν μὲ πληθὺς πυρῶν τὴν νύκτα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ σύμβολον τοῦ μεγάλου φωτός, ὅπως καὶ ὁ οὐρανὸς φωτίζει ἀπὸ ἐπάνω, καταυγάζων ὅλον τὸν κόσμον μὲ τὴν ὠραιότητά του, ὅπως αἱ ὑπερουράνιοι φύσεις καὶ οἱ ἄγγελοι, ἡ πρώτη φωτεινὴ φύσις μετὰ τὴν πρώτην, ἐπειδὴ ἀπὸ ἐκείνην προέρχεται, καὶ ὅπως ἡ Τριάς ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔχει δημιουργηθῆ ὅλον τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον διαιρεῖται καὶ τιμᾶται ἀπὸ τὸ ἀδιαίρετον φῶς, ἀλλὰ εἶναι ἀκόμη ὠραιότερα καὶ πιὸ ἐπίσημος ἡ σημερινή. Καθόσον χθὲς μὲν τὸ φῶς ἦτο προάγγελος τοῦ μεγάλου φωτός, τὸ ὁποῖον ἀνασταίνεται, καὶ κατὰ κάποιον τρόπον μία προεόρτιος χαρὰ, σήμερα δὲ ἑορτάζομεν τὴν ἰδίαν τὴν ἀνάστασιν, ἡ ὁποία δὲν ἀποτελεῖ πλέον ἀντικείμενον ἐλπίδος, ἀλλὰ ἔχει ἤδη γίνει πραγματικότης καὶ ἔχει συγκεντρώσει γύρω της ὅλον τὸν κόσμον. Ὁ καθένας μὲν λοιπὸν μὲ τὸν τρόπον του ἄς προσφέρῃ τὸν καρπὸν του καὶ τὸν χρόνον αὐτὸν καὶ ἄς προσφέρῃ δῶρον ἑορτιαστικὸν ἀπὸ τὰ πνευματικὰ τὰ ὁποῖα ἀγαπᾷ ὁ Θεός, μικρὸν ἢ μεγαλύτερον ἀναλόγως πρὸς τὰς δυνάμεις του. Διότι τὸ νὰ προσφέρῃ κανεὶς δῶρον ἀντάξιον πρὸς τὴν ἑορτὴν θὰ ἤμποροῦσαν ἴσως μόλις καὶ μετὰ βίας νὰ τὸ ἐπιτύχουν οἱ ἄγγελοι, οἱ πρῶτοι πνευματικοὶ καὶ καθαροὶ καὶ θεαταὶ καὶ μάρτυρες τῆς οὐρανόθεν δόξης, ἔστω καὶ ἂν εἶναι προσιπὸν εἰς αὐτοὺς κάθε εἶδος ἐξυμνήσεως. Ἡμεῖς δὲ θὰ προσφέρωμεν τὸν λό-

μεν, ὧν ἔχομεν τὸ καλλιστόν τε καὶ τιμιώτατον, ἄλλως τε καὶ
 Λόγον ἑνωσύντες, ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῆς λογικῆς φύσεως. Ἀρξο-
 μιαι δὲ ἐπιτεῦθεν. Οὐδὲ γὰρ ἀνέχομαι, τοὺς περὶ τοῦ μεγάλου
 θύματος καὶ τῆς μεγίστης ἡμερῶν θύων λόγους, μὴ πρὸς Θεὸν
 5 ἀναδραμεῖν, κἀκεῖθεν ποιήσασθαι τὴν ἀρχήν. Καὶ μοι καθή-
 ρισθε καὶ τοῦν καὶ ἀκοῖν καὶ διάνοιαν δοοι τρυφᾶτε τὰ τοι-
 αῦτα (ἐπειδὴ) περὶ Θεοῦ καὶ θεῖος ὁ λόγος), ἵν' ἀπέλθῃτε τρυ-
 φήσαντες ὄντως τὰ μὴ κερούμενα. Ἔσται δὲ ὁ αὐτὸς πληρέ-
 σιατὸς τε ἅμα καὶ συντομιώτατος, ὥς μήτε τῷ ἐνδεεῖ λιπεῖν,
 10 μήτε ἀηδῆς εἶναι διὰ τὸν κόρον.

3. Θεὸς ἦν μὲν αἰεὶ, καὶ ἔστι, καὶ ἔσται· μᾶλλον δέ, ἔστιν
 αἰεὶ. Τὸ γὰρ «ἦν», «καὶ ἔσται», τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνον τμήματα
 καὶ τῆς χρονικῆς φύσεως· ὁ δὲ «ἔστιν» αἰεὶ, καὶ τοῦτο αὐτὸς ἐαν-
 15 τὸν ὀνομάζει, τῷ Μωϋσῆϊ χρηματίζων ἐπὶ τοῦ ὄρους. Ὅλον
 γὰρ ἐν ἑαυτῷ συλλαβῶν ἔχει τὸ «εἶναι», μήτε ἀρξάμενον, μήτε
 παυσόμενον, οἷόν τι πέλαγος οὐσίας ἀπειρον καὶ ἀόριστον, πᾶ-
 σαν ἐπερεκπίπτου ἔννοιαν καὶ χρόνον καὶ φύσεως, τῷ μόνῳ
 σκιαγραφοῦμενος. Καὶ τοῦτω λίαν ἀνωδρῶς καὶ μειοῦς, οὐκ
 20 ἐκ τῶν κατ' αὐτόν, ἀλλ' ἐκ τῶν περὶ αὐτόν, ἄλλης ἐξ ἄλλου
 ἡ αντιασίας συλλεγομένης, εἰς ἓν τι τῆς ἀληθείας ἵνδαγμα, πρὶν

5. Ἀπὸ τοῦ σημείου αὐτοῦ καὶ μέχρι τὸ τέλος τῆς παραγρ. 9 ὁ
 Λόγος εἰς τὸ Πάσχα ἀντιγράφει κατὰ ἰδέξιν τὸν Λόγον ΛΗ' (εἰς τὰ
 Θεομάνια) ἀπὸ τοῦ τέλους περίου τῆς παραγρ. 6 μέχρι καὶ τοῦ τέλους
 τῆς παραγρ. 13. Ἴσως θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ παραπομπὴ εἰς τὸν
 Λόγον ΛΗ' καὶ νὰ παραλειφθῇ ἀπὸ τὸν Λόγον αὐτὸν ὁλόκληρον τὸ
 σχετικὸν τμήμα τοῦ κείμενου καὶ τῆς μεταφράσεως. Κάτι τέτοιο ὅμως
 θὰ ἀπέβαιεν εἰς βλάβος τῆς δομῆς καὶ τῆς ἐνότητος τοῦ Λόγου καὶ
 διὰ τοῦτο παρατίθεται καὶ τὸ κείμενον καὶ ἡ μετάφρασις. Ἀλλοίστε
 ἡ ἐπανάληψις τῶν ἰδίων πραγμάτων ἀπὸ τὸν Θεολόγον δείχνει τὴν
 μεγάλην βαρύτητα καὶ τὴν σημασίαν των καὶ συνηγορεῖ ἕπερ τῆς ἐπα-
 ναλήψεώς των. Τὰ μόνα τὰ ὁποῖα θὰ παραλειφθοῦν εἶναι τὰ σχόλια,
 τὰ ὁποῖα καλεῖται ὁ ἀναγνώστης νὰ ἀναζητήσῃ εἰς τὸν Λόγον ΛΗ'.

6. Βλ. Λόγ. ΛΗ', 7.

γον, τὸ πιδ ὤραϊον καὶ πολῦτιμον ἀπὸ τὰ μέσα τὰ ὁποῖα διαθέτομεν, ὑμνοῦντες καὶ κατ' ἄλλον τρόπον τὸν Λόγον διὰ τὰς εὐεργεσίας του πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Θὰ ἀρχίσω δὲ ἀπὸ τὸ σημεῖον αὐτό. Διότι δὲν ἀνέχομαι, ἐνῶ προσφέρω ὡς θυσίαν τοὺς λόγους μου περὶ τοῦ μεγάλου θύματος καὶ τῆς πιδ μεγάλης ἀπὸ τὰς ἡμέρας, νὰ μὴν ἀναιρέξω εἰς τὸν Θεὸν καὶ νὰ κάμω ἀπὸ ἐκεῖ τὴν ἀρχήν. Καθαρίσατε πρὸς χάριν μου⁵ καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν ἀκοὴν καὶ τὴν διάνοιαν, ὅσοι ἐντρυφᾶτε εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα (ἐπειδὴ ὁ λόγος ἀναφέρεται εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἶναι θεῖος), διὰ νὰ ἀναχωρήσετε ἀφοῦ θὰ ἔχετε ἐντρυφήσει πραγματικὰ εἰς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δὲν τελειώνουν ποτέ. Θὰ εἶναι δὲ ὁ λόγος μου πλήρης ἀλλὰ καὶ συνάμα πολὺ σύντιμος, εἰς τρόπον ὥστε, οὔτε νὰ σᾶς λυπήσῃ μὲ τὰς ἐλλείψεις του, οὔτε καὶ νὰ γίνῃ ἀνιαρὸς ἐξ αἰτίας τοῦ κορεσμοῦ, τὸν ὁποῖον τυχὸν θὰ σᾶς ἔφερε.

3. Ὁ Θεὸς ὑπῆρχε μὲν πάντοτε⁶, καὶ ὑπάρχει, καὶ θὰ ὑπάρχη, ἢ, καλύτερα, ὑπάρχει πάντοτε. Διότι τὸ «ὑπῆρχε» καὶ «θὰ ὑπάρχη», εἶναι τμήματα τοῦ χρόνου καὶ τῆς φθαρτῆς φύσεώς μας. Ὁ ὅρος ὅμως «ὁ ὑπάρχων» ἐκφράζει τὸ αἰώνιον, καὶ μὲ αὐτὸν αὐτοτιπλοφορεῖται ὅταν ἐμφανίζεται εἰς τὸν Μωϋσῆ ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος. Διότι ἔχει συγκεντρώσει καὶ διατηρεῖ ὅλην τὴν «ὑπαρξιν», ἢ ὁποῖα οὔτε ἄρχισε ποτὲ οὔτε καὶ θὰ λήξῃ ποτέ, ὡσὰν κάποιος ἀπέραντος καὶ ἀπεριόριστος ὠκεανὸς οὐσίας, ὁ ὁποῖος ξεπερνᾷ κάθε ἔννοιαν καὶ τοῦ χρόνου καὶ τῆς φύσεως, καὶ ὁ ὁποῖος ἠμπορεῖ νὰ σκιαγραφηθῇ κάπως μόνον μὲ τὸν νοῦν. Καὶ ἀπὸ αὐτὸν πάλιν μόνον πολὺ ἀμυδρὰ καὶ περιωρισμένα, ὄχι ἀπὸ τὴν οὐσίαν του ἀλλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα βρίσκονται γύρω του, διὰ νὰ σχηματισθῇ ἀπὸ τὴν συγκέντρωσιν τῶν διαφόρων ἐξωτερικῶν φαινομένων μία κάποια εἰκόνα τῆς ἀληθείας, ἢ ὁποῖα χάνεται προτοῦ προλάβωμεν νὰ τὴν κρατήσωμεν, καὶ ἐξαφανίζεται προτοῦ ἠμπορέσωμεν νὰ τὴν συλλάβωμεν

κρατηθῆναι γυῖνον, καὶ πρὶν νοηθῆναι διαδιδράσκον. Τοσαῦτα
 περιλάμπον ἡμῶν τὸ ἡγεμονικόν, καὶ ταῦτα κεκαθαυμένον, ὅσα
 καὶ θυμῷ, ἀστραπῆς ἰάχος οὐχ ἰσταμένης. Ἐμοὶ δοκεῖ, ἵνα τῷ
 ληπιῶ μὲν ἔλκη πρὸς ἑαυτὸ (τὸ γὰρ τελέως ἄληπιον, ἀνέλπι-
 5 σιον καὶ ἀνεπιχείρητον)· τῷ δὲ ἀλήπιω θανατάζηται, θανατα-
 ζόμενον δὲ ποθῆται πλέον, ποθοῦμενον δὲ καθαίρη· καθαίρων
 δέ, θεοειδεῖς ἀπεργάζηται. Τοιοῦτοις δὲ γενομένοις, ὡς οἰκεί-
 οῖς ἤδη προσομιλή, τοιμᾶ τι ρεαρικὸν ὁ λόγος. Θεὸς θεοῖς ἐ-
 ροῦμενός τε καὶ γνωριζόμενος, καὶ τοσοῦτον ἴσως, ὅσον ἤδη
 10 γινώσκει τοὺς γινωσκομένους. Ἄπειρον οὖν τὸ θεῖον καὶ δυο-
 θεώρητον· καὶ τοῦτο πάντη καταληπτὸν αὐτοῦ μόνον, ἢ ἀπειρία,
 κἄν τις οἴηται τὸ ἀπλῆς εἶναι φύσεως, ἢ ὅλον ἄληπιον εἶναι, ἢ
 τελέως ληπιόν. Τί γὰρ θν ἀπλῆς ἐστὶ φύσεως, ἐπιζητήσωμεν;
 Οὐ γὰρ δὴ τοῦτο φύσις αὐτῷ ἢ ἀπλότης· εἶπερ μηδὲ τοῖς συν-
 15 θέτοις μόνον τὸ εἶναι συνθέτοις.

1. Διχῆ δὲ τοῦ ἀπείρου θεωρουμένου, κατὰ τε ἀρχὴν καὶ
 τέλος (τὸ γὰρ ὑπὲρ ταῦτα, καὶ μὴ ἐν τοῖτοις, ἀπειρον), διὰ
 μὲν εἰς τὸν ἄνω θυτὸν ὃ τοῦς ἀποβλέψῃ, οὐκ ἔχων ὅποι σιῆ
 καὶ ἀπερείσηται ταῖς περὶ Θεοῦ φαντασίαις, τὸ ἐνταῦθα ἀπει-
 20 ρον καὶ ἀνέκβατον, ἀναρχαν προσηγόρευσε· διὰ δὲ εἰς τὸν
 κάτω, καὶ τὰ ἐξῆς, ἀθάνατον καὶ ἀνώλεθρον· διὰ δὲ συνέλι
 τὸ πᾶν, αἰώριον. Αἰῶν γάρ, οὔτε χρόνος, οὔτε χρόνου τι μέρος
 (οὐδὲ γὰρ μειρητόν). Ἄλλ' ὅπερ ἡμῖν ὁ χρόνος, ἡλίου φορεῖ

μὲ τὸν νοῦν. Ἡ εἰκόνα δὲ αὐτὴ λάμπει εἰς τὸν νοῦν μας, καὶ μάλιστα μόνον ὅταν αὐτὸς εἶναι καθαρὸς, ὅπως ἡ αἰθραῖα ἢ ἡ ὁποία διαρκεῖ ἐλάχιστα. Νομίζω δὲ (ὅτι γίνεται εὐτό) ἀπὸ τὴν μία μερῶ μὲν διὰ τὸ νὰ προσελκύῃ μὲ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ κατανοητὸν (διότι τὸ τελείως ἀκατανόητον ἀπογοητεύει καὶ ἐξουδετερώνει κάθε διάθεσιν προσεγγίσεως), ἀπὸ τὴν ἄλλην δὲ διὰ τὸ νὰ προκαλῆ τὸν θαυμασμὸν μὲ τὸ ἀκατανόητον μὲ τὸν θαυμασμὸν νὰ δημιουργῆ περισσύτερον πόθον, μὲ τὸν πόθον νὰ καθαρῖζῃ, καὶ μὲ τὴν κάθαρσιν νὰ κἀνῃ τὸν νοῦν μας θεόμορφον. Ἀφοῦ γίνωμεν δὲ τέτοιοι, ἰαληῶ νὰ τὸ εἶπω, νὰ συνανασιτρεφώμεθα μὲ τὸ Θεῖον ὡσὰν συγγενεῖς. Ὁ Θεὸς νὰ ἐνώνεται καὶ νὰ ἐπιτρέπῃ νὰ τὸν γνωρίσουν θεοί, καὶ μάλιστα τόσον πολὺ, ὅσον γνωρίζει κιόλας ἐκεῖνους τοὺς ὁποίους γνωρίζει. Εἶναι λοιπὸν ἄπειρον τὸ Θεῖον καὶ δυοκολονόητον. Τὸ μόνον δὲ τὸ ὁποῖον εἶναι κατανοητὸν ἀπ' αὐτὸ εἶναι τὸ ὅτι εἶναι ἄπειρον, ἔτσι καὶ ἂν θὰ νομίζῃ κάποιος ὅτι εἶναι ἀπλῆς φύσεως ἢ καθ' ὁλοκληρίαν ἀκατανόητον, ἢ τελείως κατανοητὸν. Διότι πῶς θὰ ἐπιθυμήσωμεν κάποιον ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπλὸς ἀπὸ τὴν φύσιν του; Ἡ ἀπλότης λοιπὸν δὲν ἀποτελεῖ τὴν φύσιν του, ὅπως καὶ εἰς τὰ σύνθετα τὴν φύσιν των δὲν ἀποτελεῖ μόνον τὸ ὅτι εἶναι σύνθετα.

4. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἄπειρον ἐξετάζεται ἀπὸ δύο πλευράς, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν δηλαδὴ καὶ τὸ τέλος (διότι ὅτι ξεπερνᾷ τὰ ὅρια αὐτὰ καὶ δὲν περιορίζεται μέσα σ' αὐτὰ εἶναι ἄπειρον), ὅταν μὲν σιραφῆ ὁ νοῦς πρὸς τὸ αὐράνιον βάθος, ἐπειδὴ δὲν ἔχει ποῦ νὰ σταθῆ διὰ τὸ νὰ σηρίξῃ τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα μὲ τὰ ὁρῶ ἀνιλαμβάνεται τὸν Θεόν, ὀνομάζει τὸ ἄπειρον καὶ τὸ ἀδιέξοδον τὸ ὁποῖον προκύπτει ἐπὶ αὐτὰ ἄναρχον. Ὅταν δὲ σιραφῆ πρὸς τὰ ἐπίγεια καὶ τὰ μέλλοντα, τὸ ὀνομάζει ἀθάνατον καὶ ἀφθαρτον. Ὅταν δὲ ἐξετάσῃ τὰ πάντα, τὸ ὀνομάζει αἰώνιον. Διότι αἶων δὲν εἶναι οὔτε χρόνος, οὔτε κάποιο μῆμα τοῦ χρόνου (διότι

μειρούμενος, τοῦτο τοῖς αἰδίσις αἰών, τὸ συμπαρακτεινόμενον
 τοῖς οὐδαί, οἷόν τι χροικὸν κίνημα καὶ διάστημα. Ταῦτά μοι
 περὶ Θεοῦ περικλοσση ἴσθω τανῶν. Οὐδὲ γὰρ ἔπερ ταῦτα και-
 ρός, ὅτι μὴ θεολογία τὸ προκείμερον ἡμῶν, ἀλλ' οἰκονομία.
 5 Θεοῦ δὲ ὅταν εἶπω, λέγω Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύ-
 ματος· οὐτε ἔπερ ταῦτα τῆς Θεότητος γεομένης, ἵνα μὴ δῆμον
 θεῶν εἰσαγάγομεν· οὐτε ἐντὸς τούτων ὀριζομένης, ἵνα μὴ πε-
 νίαν Θεότητος κατακρυθῶμεν, ἢ διὰ τὴν μοραρχίαν ἰουδαίζον-
 τες, ἢ διὰ τὴν ἀγθονίαν ἑλληρίζοντες. Τὸ γὰρ κακὸν ἐν ἀμ-
 10 γοιτέροις ὅμοιον, κἄν ἐν τοῖς ἐναντίοις εὐδοκῆται. Οὕτω μὲν
 οὐδ' τὰ Ἁγία τῶν Ἁγίων, ἃ καὶ τοῖς σεραγίμ συγκαλύπτε-
 ται καὶ δοξάζεται τρισὶν ἁγιασμοῖς, εἰς μίαν ορνιοῦσι κυριό-
 τητα καὶ Θεότητα· ὃ καὶ ἄλλω τιτὶ τῶν πρὸ ἡμῶν περικλοσσηγι-
 ται κάλλιστά τε καὶ ὑψηλότατα.

15 5. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἤρζει τῇ ἀγαθότητι τοῦτο, τὸ κινεῖσθαι
 μόνον τῇ ἐκτικῆς θεωρίᾳ, ἀλλ' ἔδει χειθῆραι τὸ ἀγαθὸν καὶ ὀ-
 δεῦσαι, ὡς πλείονα εἶναι τὰ εὐεργειτούμενα (τοῦτο γὰρ τῆς ἁ-
 κρους ἦν ἀγαθότητος), πρῶτον μὲν ἐννοεῖ τὰς ἀγγελικὰς δι-
 νάμεις καὶ οὐρανίους· καὶ τὸ ἐννόημα ἔργον ἦν, Λόγω συμ-
 20 πληρούμενον καὶ Πνεύματι τελειούμενον. Καὶ οὕτως ἐπέστη-
 σαν λαμπρότητες δεύτεραι, λειτουργοὶ τῆς πρώτης λαμπρότη-
 τος, εἴτε νοερά πνεύματα, εἴτε πῶ, οἷον ἄλλον καὶ ἀσώματον

ὄν μετράται). Ἄλλὰ ὅτι εἶναι δι' ἡμᾶς ὁ χρόνος, ὁ ὁποῖος μετράται μὲ τὴν περιφορὰν τοῦ ἡλίου, αὐτὸ εἶναι διὰ τὰ αἰῶνια ὁ αἰὼν, ὁ ὁποῖος ἐνεκτείνεται μαζὶ μὲ τὰ ὄντα, ὡσὼν κάποιο χρονικὸ κίνημα καὶ διάστημα. Εἰς αὐτὰ λοιπὸν ἄς ἀρκεσθῆ ἢ τορινή του φιλοσοφικῆ ἐνασχόλησις μὲ τὸν Θεόν. Διότι ὄν ἐπάρχει χρόνος δι' αὐτά, ἐπειδὴ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔχομεν νὰ ἐξείτασθωμεν εἶναι ἡ οἰκονομία καὶ ὄχι ἡ θεολογία. Ὅταν δὲ εἶπω Θεόν, ἐννοῶ τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Καὶ ἡ Θεότης οὔτε διαχέεται πέρα ἀπ' αὐτά, διὰ νὰ μὴν παραδόξωμεν πολλοὺς θεοὺς, οὔτε περιορίζεται εἰς ἓνα ἀπ' αὐτά, διὰ νὰ μὴν κατηγορηθῶμεν ὅτι δεχόμεθα πτωχὴν θεότητα, καὶ νὰ μὴν μᾶς εἶπουν εἴτε ἰουδαϊζοντιὰς ἐξ αἰτίας τῆς μονοθεΐας, εἴτε ἑλληνίζοντιὰς ἐξ αἰτίας τῆς πολυθεΐας. Διότι καὶ εἰς τὰ δύο ὑπάρχει τὸ ἴδιον κακόν, ἔστω καὶ ἂν εὔρισκεται μέσα εἰς ἀντίθετα πράγματα. Ἔτσι λοιπὸν τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων, τὰ ὁποῖα δὲν ἀποκαλοῦνται οὔτε εἰς τὰ ἴδια τὰ σεραφεῖμ. καὶ τὰ ὁποῖα δοξάζονται μὲ τὸν τρισάγιον ὕμνον, συγκεντρώνονται εἰς μίαν ἀρχὴν καὶ μίαν Θεότητα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔχει ἐξείτασει κατὰ τρόπον ἄριστον καὶ ὑψηλὸν καὶ κάποιοι ἄλλοι ἀπὸ τοὺς πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς.

5. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἦτο τοῦτο ἀρκετὸν εἰς τὴν ἀγαθότητα, τὸ νὰ κινῆται μόνον μὲ τὴν σκέψιν της, ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ διασκορπισθῆ τὸ ἀγαθὸν καὶ νὰ ἐξαπλωθῆ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ γίνουσι περισσότερα τὰ εὐεργετούμενα (διότι αὐτὸ ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν ἡς ἀλείρου ἀγαθότητος), καὶ ἀρχὴν μὲν δημιουργεῖ μὲ τὴν σκέψιν τοὺς ἀγγέλους καὶ τὰς οὐρανίαις δυνάμεις. Καὶ ἡ σκέψις της γίνεται ἔργον, τὸ ὁποῖον συμπληρῶνεται ἀπὸ τὸν Λόγον καὶ ὀλοκληρῶνεται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα. Καὶ ἔτσι ἐδημιουργήθησαν δευτέραι λαμπρότητες, ὑπερέκει τῆς πρώτης λαμπρότητος, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ θεωρήσωμεν εἴτε νοερὰ πνεύματα, εἴτε πῦρ, κατὰ κάποιον τρόπον, ἄυλον καὶ ἀσώματον, εἴτε ὡς

- εἶτε τινὰ ἡσίων ἄλλην, ὅτι ἐγγυιάτω τῶν εἰρημέτων, ταύτας ἔποληπιέον. Βούλομαι μὲν εἰπεῖν, ὅτι ἀκινήτους πρὸς τὸ κακὸν καὶ μόνην ἐχοῦσας τὴν τοῦ καλοῦ κίνησιν, ἅτε περὶ Θεὸν οὖσας, καὶ τὰ πρῶτα ἐκ Θεοῦ λαμπούμενας (τὰ γὰρ ἐνταῦθα, 5 δευτέρας ἐλλάμψεως). Πείθει δέ με, μὴ ἀκινήτους ἀλλὰ δυνακινήτους καὶ ἔπολαμπάειν ταύτας καὶ λέγειν, ὁ διὰ τὴν λαμπρότητα Ἐωσφοῦρος, οὐκός τις διὰ τὴν ἔλαρον καὶ γενόμενος καὶ λεγόμενος, αἶ τε ἐπ' αὐτὸν ἀποστατικαὶ δυνάμεις, δημιουργοὶ τῆς κακίας τῆ τοῦ καλοῦ ἡσίων, καὶ ἡμῖν πρόξενοι.
- 10 β. Οὕτω μὲν οὖν ὁ νοητὸς αὐτῶ καὶ διὰ ταῦτα ἐπέστη κόσμος, ὡς ἐμὲ γούν περὶ τούτων ἡλοσοῦ ἦσαι, μικρῶ λόγῳ τὰ μεγάλα σταθμώμενον. Ἐπεὶ δὲ τὰ πρῶτα καλῶς εἶχεν αὐτῶ, δεύτερον ἐννοεῖ κόσμον, ἐλικτὸν καὶ ὀρώμενον (καὶ οὐτός ἐστι τὸ ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν μέσῳ οὐσημά τε 15 καὶ σύγκριμα, ἐπαινετὸν μὲν τῆς καθ' ἕκαστον ἐν ἡσίων, ἀξιειπαινετιώτερον δὲ τῆς ἐξ ἀπάντων ἐναρμωστίας καὶ συμγωνίας, ἄλλου πρὸς ἄλλο τι καλῶς ἔχοντος, καὶ πάντων πρὸς ἅπαντα, εἰς ἐνὸς κόσμον συμπλήρωσιν), ἵνα δείξῃ, μὴ μόνον οἰκειάν ἐαυτῶ ἡσίων, ἀλλὰ καὶ πάντῃ ξένην ἐποστήρασθαι δυνατός 20 ὢν. Οἰκεῖον μὲν γὰρ Θεόητος αἶ νοεραὶ ἡσίων, καὶ ἡσίων μόνη ληπταί· ξένην δὲ παντάλασιν δοσι ἐπὶ τὴν αἰσθησίων καὶ τούτων αὐτῶν ἔτι πορρωτέρω, ὅσοι παντελῶς ἄησχοι καὶ ἀκίνητοι.

κάποιαν ἄλλην φύσιν, ἢ ὅποια νὰ ταιριάζῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσώτερον πρὸς τὰ λεχθέντα. Θέλω μὲν νὰ εἶπω ὅτι δὲν ἴσχυροῦν νὰ κινηθοῦν πρὸς τὸ κακόν, καὶ ὅτι μόνον πρὸς τὸ καλὸν ἴσχυροῦν νὰ βαδίσουν, ἐπειδὴ εὐρίσκονται γύρω ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ φωτίζονται πρῶτα ἀπ' αὐτὸν (διότι ὁ φωτισμὸς τῶν ἐπιγείων ἀποτελεῖ δεύτερον φωτισμὸν). Μὲ ἀναγκάζει ὅμως νὰ θεωρήσω καὶ νὰ εἶπω, ὅτι δὲν εἶναι ἀκίνητοι ἀλλὰ μόνον δυσκίνητοι, ὁ Ἐωσφόρος, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη ἔτσι ἐξ αἰτίας τῆς λαμπρότητός του καὶ ὁ ὁποῖος ἔγινε οκοτάδι ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερηφανείας του, καὶ αἱ δυνάμεις αἱ ὁποῖαι ἀπεστάλησαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν του, αἱ ὁποῖαι ἐδημιούργησαν τὸ κακὸν μὲ τὴν ἀπομάκρυνον ἀπὸ τὸ καλὸν καὶ τὸ ἐπροκάλεσαν καὶ εἰς ἡμᾶς.

6. Ἔτσι λοιπὸν καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐδημιουργήθη ὑπ' αὐτοῦ ὁ νοητὸς κόσμος*, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἴσχυρῶ ἐγὼ νὰ ἐξετάζω τὰ πράγματα αὐτά, καιαμειρῶν μὲ τὸν μικρὸν λόγον μεγάλα πράγματα. Ἐπειδὴ δὲ τὰ πρῶτα ἦσαν κατὰ δι' αὐτόν, ἐννοεῖ (καὶ δημιουργεῖ) δεύτερον κόσμον, ὑλικὸν καὶ ὄρατον (αὐτὸς δὲ ὁ κόσμος εἶναι τὸ ὄργανωμένον σύστημα καὶ σύνολον τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς καὶ τῶν μεταξὺ αὐτῶν εὐρισκομένων, ἀξιέπαινον μὲν διὰ τὴν τελειότητα κάθε πράγματος χωριστά, ἀλλὰ ἀκόμη πῶ ἀξιέπαινον ἐξ αἰτίας τοῦ ταιριασματος καὶ τῆς ἁρμονίας ἢ ὅποια δημιουργεῖται ἀπ' ὅλα αὐτά, τὰ ὁποῖα ταιριάζουν τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο καὶ ὅλα μεταξύ των, διὰ νὰ συμπληρώσουν ἓνα ἁρμονικὸν σύνολον), διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἴσχυρεῖ νὰ φέρῃ εἰς τὴν ὑπαρξιν ὄχι μόνον φύσιν ὁμοίαν πρὸς αὐτὸν ἀλλὰ καὶ τελείως διαφορετικὴν ἀπὸ αὐτόν. Διότι εἶναι μὲν ὅμοια πρὸς τὴν Θεότητα τὰ πνευματικὰ ὄντα, τὰ ὁποῖα γίνονται ἀντιληπτά μόνον μὲ τὸν νοῦν, ἀλλὰ ταυτοχρόνως εἶναι τελείως διαφορετικὰ τὰ ὄντα τὰ ὁποῖα γίνονται ἀντιληπτά μὲ τὰς αἰσθήσεις, καὶ ἀκόμη περισσοῦτερον διαφορετικὰ ἀπ' αὐτὰ εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἶναι τελείως ἄψυχα καὶ ἀκίνητα.

7. Νοῦς μὲν οὖν ἤδη καὶ αἰσθησις, οὕτως ἀπ' ἀλλήλων διακριθέντα, τῶν ἰδίων ὄρων ἐντὸς εἰσιήκεισαν, καὶ τὸ τοῦ δημιουργοῦ Λόγον μεγαλεῖον ἐν ἑαυτοῖς ἔχον, σιγῶντες ἐπαιρέται τῆς μεγαλοφυΐας καὶ διαπρόβιοι κήρυκες. Οὕτω δὲ ἦν
 5 κροῦμα ἐξ ἀμφοτέρων, οὐδὲ τις μίξις τῶν ἐναντίων σοφίας μείζονος γνώρισμα καὶ τῆς περὶ τὰς φύσεις πολιτείας· οὐδὲ ὁ πᾶς πλοῦτος τῆς ἀγαθότητος γνώριμος. Τοῦτο δὲ βουληθεὶς ἡ τεχνίτης ἐπιδείξασθαι Λόγος, καὶ ζῶον ἐν ἐξ ἀμφοτέρων (ὁρατὸν τε λέγω καὶ ὁρατῆς φύσεως) δημιουργεῖ τὸν ἀν-
 10 θρωπον· καὶ παρὰ μὲν τῆς ἕλης λαβὼν τὸ σῶμα ἤδη προῦποστάσης, παρ' ἑαυτοῦ δὲ προὖν ἐνθελὶς (ὃ δὲ ῥοερὰν ψυχὴν καὶ εἰκόνα Θεοῦ οἶδεν ὁ λόγος), οἶόν τινα κόσμον ἕτερον, ἐν μικρῷ μέγαν, ἐπὶ τῆς γῆς ἴσταισιν, ἄγγελον ἄλλον, προσκνητὴν μικτόν, ἐπόπιην τῆς ὁρατῆς κτίσεως, μύστην τῆς ρουμέ-
 15 νης, βασιλέα τῶν ἐπὶ γῆς, βασιλευόμενον ἄνωθεν, ἐπίγειον καὶ οὐράνιον, πρόσκαιρον καὶ ἀθάνατον, ὁρατὸν καὶ ροούμενον, μέσον μεγέθους καὶ ταπεινότητος· τὸν αὐτὸν πνεῦμα καὶ σάρκα· πνεῦμα διὰ τὴν χάριν, σάρκα διὰ τὴν ἔπαρσιν· τὸ μὲν, ἵνα μένη, καὶ δοξάζῃ τὸν εὐεργέτην· τὸ δέ, ἵνα πάσχῃ, καὶ πά-
 20 σχων ὑπομιμνήσκηται καὶ παιδεύηται, τῷ μεγέθει φιλοτιμούμενος· ζῶον ἐνταῦθα οἰκονομούμενον καὶ ἀλλάχοῦ μεδιστάμενον, καὶ πέρας τοῦ μνηστῆριον, τῇ πρὸς Θεὸν νεύσει θεούμενον. Εἰς τοῦτο γὰρ ἐμοὶ φέρεται τὸ μέτριον ἐνταῦθα φέγγος τῆς ἀληθείας, λαμπρότητα Θεοῦ καὶ ἰδεῖν καὶ παθεῖν ἀξίαν τοῦ καὶ

10. Βλ. Λόγ. ΔΗ', 11.

11. Ἐς τὸν Λόγ. ΔΗ'. 11 ἀντὶ «ἕτερον» ἔχει «δεύτερον».

7. Ὁ νοῦς μὲν λοιπὸν καὶ ἡ αἴσθησις¹⁰, τὰ ὁποῖα διεχωρίσθησαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, παρέμειναν τὸ καθένα μέσα εἰς τὴν φύσιν των καὶ ἔφεραν ἐντὸς των τὸ μεγαλεῖον τοῦ δημιουργοῦ Λόγου, σιωπηλοὶ ἐγκωμιασταὶ καὶ μεγαλόφωνοι κήρυκες τοῦ μεγαλουργήματος. Δὲν ὑπῆρχε δὲ ἀκόμη κράμα καὶ ἀπὸ τὰ δύο, οὔτε κάποια ἔνωσις τῶν ἀντιθέτων, δεῖγμα ἀνωτέρας σοφίας καὶ τῆς ποικιλίας τῶν φύσεων, οὔτε ἦτο γνωστὸς ὄλος ὁ πλοῦτος τῆς ἀγαθότητος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ δημιουργὸς Λόγος αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ πρᾶγμα ἤθελε νὰ δείξῃ, καὶ νὰ παρουσιάσῃ ἓνα ὄν ἀπὸ τὴν ἔνωσιν καὶ τῶν δύο (τῆς ἀοράτου δηλαδὴ καὶ τῆς ὄρατῆς φύσεως), ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον. Καὶ ἀφοῦ ἔλαβε μὲν ἀπὸ τὴν ὕλην, ἡ ὁποία ὑπῆρχεν ἤδη, τὸ σῶμα, καὶ ἀφοῦ ἔβαλεν εἰς αὐτὸ τὴν πνοήν του (τὴν ὁποίαν ὁ λόγος ὀρίζει ὡς νοερὰν ψυχὴν καὶ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ), τὸν ἔστησεν ἐπὶ τῆς γῆς ὡσάν ἄλλον¹¹ κόσμον, κατὰ κάποιον τρόπον, μεγάλον μέσα εἰς τὴν μικρότητά του, ὡσάν ἄλλον ἄγγελον, ὡσάν μικρὸν προσκυνητὴν, φύλακα τῆς ὄρατῆς κτίσεως καὶ ἱεουργὸν τῆς ἀοράτου, βασιλέα τῶν εὐρισκομένων ἐπὶ τῆς γῆς καὶ κυβερνώμενον ταυτοχρόνως ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἐπίγειον καὶ οὐράνιον, προσωρινόν καὶ ἀθάνατον, ὄρατὸν καὶ ἐννοούμενον, εὐρισκόμενον εἰς τὸ μέσον μεταξὺ μεγαλείου καὶ ταπεινότητος· τὸν ἴδιον πνεῦμα καὶ σάρκα. Πνεῦμα πρὸς χάριν του, καὶ σάρκα διὰ νὰ ἡμπορῇ νὰ ἐξυψῶνεται. Τὸ μὲν ἓνα διὰ νὰ ζῆ καὶ νὰ δοξάζῃ τὸν εὐεργέτην, τὸ δὲ ἄλλο διὰ νὰ ὑποφέρῃ, νὰ ἐνθυμῆται καὶ νὰ διαπαιδαγωγῆται ἀπὸ τὸ πάθος του, ἐπιδιώκων νὰ ἀनुψωθῆ πρὸς τὸ μεγαλεῖον. Ὅν τὸ ὁποῖον διαμένει μὲν εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ μεταβαίνει εἰς ἄλλον κόσμον, καὶ ὡσάν τέλος τοῦ μυστηρίου γίνεται θεὸς ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν του πρὸς αὐτόν. Διότι εἰς αὐτό, κατὰ τὴν γνώμην μου, ὀδηγεῖ ἡ μετρία λάμψις τῆς ἀληθείας, ἡ ὁποία παρουσιάζεται εἰς τὴν γῆν, εἰς τὸ νὰ ἴδωμεν δηλαδὴ καὶ νὰ αἰσθανθῶμεν τὴν λαμπρότητα τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία εἶναι ἀντα-

συνδήσαντος καὶ λύσαντος καὶ αὐθις συνδήσαντος ὑψηλότερον.

8. Τοῦτον ἔδειτο μὲν ἐν τῷ παραδείσῳ (ὅστις ποτὲ ἦν ὁ
 παράδεισος οὗτος), τῷ ἀντεξουσίῳ τιμήσας, ἵν' ἢ τοῦ ἐλομέ-
 5 τῶν ἀθανάτων γεωργόν, θείων ἐννοιῶν ἴσως, τῶν τε ἀπλου-
 σιτέρων καὶ τῶν τελεωτέρων, γυμνὸν τῇ ἀπλότητι καὶ ζωῇ τῇ
 ἀτέχνῳ, καὶ δίχα παντὸς ἐπικαλύμματος καὶ προσβλήματος· τοι-
 οῦτον γὰρ ἔπρεπεν εἶναι τὸν ἀπ' ἀρχῆς. Καὶ δίδωσι νόμον, ἕλην
 τῷ ἀντεξουσίῳ. Ὁ δὲ νόμος ἦν ἐπιτολή, ὧν τε μεταληπτέον
 10 αὐτῷ φυτῶν, καὶ οὐ μὴ προσσιπτεόν. Τὸ δὲ ἦν τὸ ξύλον τῆς
 γνώσεως, οὔτε γυναικὸν ἀπ' ἀρχῆς κακῶς, οὔτε ἀπαγορευ-
 θέν γ θονεραῶς (μὴ πεμπέτωσαν ἐκεῖ τὰς γλώσσας οἱ θεομάχοι,
 μηδὲ τὸν ὄφιν μιμείσθωσαν). Ἀλλὰ καλὸν μὲν εὐκαίρως με-
 ταλαμβάνομενον (θεωρία γὰρ ἦν τὸ φυτόν, ὡς ἢ ἐμὴ θεωρία,
 15 ἢς μόνοις ἐπιβαίνειν ἀσφαλές, τοῖς ἵην ἔξιν τελεωτέροις), οὐ
 καλὸν δὲ τοῖς ἀπλουσιτέροις ἔτι καὶ τὴν ἔφεσιν λιγροτέροις,
 ὥσπερ οὐδὲ τροφὴ τελεία λυσιτελεῖς τοῖς ἀπαλοῖς ἔτι καὶ δεο-
 μένοις γάλακτος. Ἐπεὶ δὲ γ θόνῳ διαβόλον καὶ γυναικὸς ἐπη-
 ρεία, ἦν τε ἔπαθεν ὡς ἀπαλωτέρα καὶ ἦν προσήγαγεν ὡς πι-
 20 θανωτέρα (γ εὔ τῆς ἐμῆς ἀσθενείας! ἐμὴ γὰρ ἢ τοῦ προπά-
 τορος), τῆς μὲν ἐπιτολῆς ἐπελάθειτο τῆς δοθείσης καὶ ἠτιτήθη,

ξία πρὸς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος μᾶς συνέθεσε, καὶ ὁ ὁποῖος θὰ μᾶς διαλύσῃ καὶ θὰ μᾶς συνθέσῃ πάλιν κατὰ τρόπον ἀκόμη πιὸ ἐνδοξον.

8. Καὶ τὸν ἐτοποθέτησεν εἰς τὸν παράδεισον¹² (ὅποιος καὶ ἂν ἦτο ὁ παράδεισος αὐτός), ἀφοῦ τὸν ἐτίμησε μὲ τὸ αὐτεξούσιον, διὰ νὰ ἀνήκῃ τὸ ἀγαθὸν εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος θὰ τὸ ἐπιλέξῃ ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ ὅσον εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος τοῦ ἔδωσε τὰ σπέρματα τοῦ ἀγαθοῦ, τὸν ἔκαμε γεωργὸν ἀθανάτων φυτῶν, δηλαδὴ τῶν θείων ἐννοιῶν, καὶ τῶν ἀπλουστέρων καὶ τῶν τελειοτέρων, γυμνὸν ἐξ αἰτίας τῆς ἀπλότητος καὶ τῆς χωρὶς πονηρίαν ζωῆς, καὶ χωρὶς κανένα κάλυμμα καὶ πρόβλημα. Διότι τέτοιος ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ πρῶτος ἄνθρωπος. Καὶ τοῦ δίδει τὸν νόμον ὡς ἀντικείμενον τοῦ αὐτεξουσίου. Ὁ δὲ νόμος ἦτο ἡ ἐντολὴ ἀπὸ ποῖα φυτὰ ἤμποροῦσε νὰ φάγῃ καὶ ποῖα δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀγγίξῃ. Εἰς αὐτὰ δὲ ἀνήκε τὸ δένδρον τῆς γνώσεως, τὸ ὁποῖον οὔτε ἐφυτεύθη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μὲ κακὸν σκοπὸν, οὔτε ἀπηγορεύθη ἀπὸ φθόνον (ἅς μὴ φθάσουν μέχρις ἐκεῖ αἱ γλῶσσαι τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἅς μὴν μιμηθοῦν τὸν ὄφιν!), ἀλλ' ἦτο μὲν καλὸν ἐὰν τὸ ἐδοκίμαζε κανεὶς εἰς τὸν κατάλληλον καιρὸν (διότι τὸ δένδρον, κατὰ τὴν ἄποψίν μου, ἦτο ἡ θεὰ τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποῖαν ἤμποροῦσαν νὰ πλησιάσουν χωρὶς νὰ κινδυνεύουν μόνον ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι εἶχαν τελειοποιηθῆ μὲ τὴν ἄσκησιν), ἀλλὰ δὲν ἦτο καλὸν διὰ τοὺς ἀδοκιμάστους ἀκόμη καὶ τοὺς πιὸ λαιμάργους ὡς πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν, ὅπως ἡ σκληρὰ τροφὴ δὲν εἶναι ὠφέλιμος δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀκόμη ἀδύνατοι καὶ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ γάλα. Ἀφοῦ δὲ ἐξ αἰτίας τοῦ φθόνου τοῦ διαβόλου καὶ τῆς παρακινήσεως τῆς γυναικός, ἡ ὁποία ὑπέκυψε σὰν πιὸ ἀδύνατη καὶ τὸν παρεκίνησε καὶ αὐτὸν σὰν ἡ πιὸ κατάλληλη δι' αὐτὸ (ἀλλοίμονον εἰς τὴν ἀδυναμίαν μου! διότι ἡ ἀδυναμία τοῦ προπάτορος εἶναι καὶ ἰδική μου), ἐλησμόνησε μὲν τὴν ἐντολήν, ἡ ὁποία τοῦ εἶχε δοθῆ, καὶ

τῆς μικρᾶς γενέσεως· ὁμοῦ δὲ τοῦ τῆς ζωῆς ξύλου καὶ τοῦ παραδείσου καὶ τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν κακίαν ἐξόριστος γίνεται, καὶ τοὺς δεσποτίνους ἀμνηστύνονται χιτῶνας (ἴσως τὴν παχυτέρην σάρκα καὶ θνητὴν καὶ ἀντίτυπον)· καὶ τοῦτο πρῶτον γίνεται τὴν ἰδίαν αἰσχύνην, καὶ ἀπὸ Θεοῦ κρύπτεται. Κερδαίνει μὲν τι κἀνταῦθα τὸν θάνατον καὶ τὸ διακοπῆναι τὴν ἀμαρτίαν, ἵνα μὴ ἀθάνατον ἢ τὸ κακόν. Καὶ γίνεται φιλανθρωπία ἢ τιμωρία. Οὕτω γὰρ ἐγὼ πείθομαι κολάζειν Θεόν.

9. Πολλοῖς δὲ παιδευθεῖς πρότερον ἀντὶ πολλῶν τῶν ἀμαρτημάτων (ὧν ἡ τῆς κακίας ῥίζα ἐβλάστησε), κατὰ διαφόρους αἰτίας καὶ χρόνους, λόγῳ, νόμῳ, προσήταις, εὐεργεσίαις, ἀπειλαῖς, πληγαῖς, ὕδασι, ἐμπρησμοῖς, πολέμοις, ρίκαις, ἥταις, σημείοις ἐξ οὐρανοῦ, σημείοις ἐξ ἀέρος, ἐκ γῆς, ἐκ θαλάττης, ἀνδρῶν, πόλεων, ἐθνῶν ἀνελπίστοις μεταβολαῖς, ἔγ' ὧν ἐκτριβήθητι τὴν κακίαν τὸ σπουδαζόμενον ἦν, τέλος, ἰσχυρότερον δεῖται γαρμμάκου ἐπὶ δεινότεροις τοῖς ἀρροσημάσιν. ἀλλήλογορίαις, μοιχεύαις, ἐπιτορκίαις, ἀνδροματίαις, τὸ πάντων ἔσχατον τῶν κακῶν καὶ πρῶτον, εἰδοιολοιτριῖαις, καὶ τῇ μειωθῆσεί τῆς προσκυρήσεως ἀπὸ τοῦ πεποιηκότος ἐπὶ τὰ κρίματα. Ταῦτα, ἐπειδὴ μείζονος ἐδεῖτο τοῦ βοηθήματος, μείζονος καὶ πωγάνει. Τὸ δὲ ἦν αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὁ προαιώνιος, ὁ ἀόρατος, ὁ ἀπερίληπτος, ὁ ἀσώματος, ἡ ἐκ τῆς ἀρχῆς ἀρχή, τὸ ἐκ τοῦ φωτός φῶς, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας, τὸ ἐκμαγεῖον τοῦ ἀρχετύπου κάλλους, ἡ μὴ κινουμένη σφραγίς, ἡ ἀπαράλλακτος εἰκὼν, ὁ τοῦ Πατρὸς ὄρος καὶ Λόγος· ἐπὶ τὴν ἰδίαν εἰκόνα χωρεῖ, καὶ σάρκα φορεῖ διὰ

ἐνικήθη ἀπὸ τὴν προσωρινὴν γευστικὴν δοκιμὴν· καὶ ἔτσι ἐξεδιώχθη αὐτομάτως ἀπὸ τὸ δένδρον τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὸν παράδεισον καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐξ αἰτίας τῆς κακίας του, καὶ ἐνεδύθη μὲ δερμάτινα ἐνδύματα (πιθανὸν μὲ τὴν πρὸ βαρεῖα σάρκα, τὴν φθαρτὴν καὶ ἀντίθειον). Καὶ ὡσὸν πρῶτον ἀποτέλεσμα ἀνιλαμβάνεται τὴν καταισχύνην του καὶ κρύπτεται ἀπὸ τὸν Θεόν. Κερδίζει, βεβαίως, κάτι ἀπ' αὐτό: τὸ ὅτι γίνεται θνητὸς καὶ τὸ ὅτι διακόπτεται ἡ ἁμαρτία διὰ τὸ νὰ μὴν γίνῃ ἀθάνατον τὸ κακόν, καὶ ἔτσι ἡ τιμωρία ἀποβαίνει φιλανθρωπία. Διότι ἐγὼ ἔτσι πιστεύω ὅτι τιμωρεῖ ὁ Θεός.

9. Ἐποὺ δὲ ἐτιμωρήθη προηγουμένως¹³ διὰ τὰ πολλὰ ἐμαρτήματα (ἀπὸ τὰ ὅποια ἐφύτρωσεν ἡ ρίζα τῆς κακίας) ἀπὸ διαφόρους αἰτίας καὶ κατὰ διαφόρους χρόνους, μὲ τὸν λόγον, τὸν νόμον, τοὺς προφήτας, τὰς εὐεργεσίας, τὰς ἀπειλάς, τὰς τιμωρίας, τὰς πλημμύρας, τὰς πυρκαϊῆς, τοὺς πολέμους, τὰς νίκας, τὰς ἡττας, τὰ σημεῖα ἀπὸ τὸν οὐρανόν, τὰ σημεῖα ἀπὸ τὸν ἄερα, τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, μὲ τὰς ἀνελπίστους μεταβολὰς ἀνθρώπων, πόλεων καὶ λαῶν, πράγματα τὰ ὅποια ἀποσκοποῦσαν εἰς τὸ νὰ ἐξαφανισθῇ ἡ κακία, ἔχει ἀνάγκην τελικὰ ἀπὸ κάποιον ἰσχυρότερον φάρμακον διὰ τὰς φοβερωτέρας ἀσθενείας, τὰς ἀδελφοκτονίας δηλαδή, τὰς μοιχείας, τὰς ἐπιπορκίας, τὰς ἀνωμάλους ἐπιθυμίας καὶ τὸ χειρότερον καὶ μεγαλύτερον ἀπὸ ὅλα τὰ κακά, τὴν εἰδωλολατρίαν καὶ τὴν μετατόπισιν τῆς προσκυνήσεως ἀπὸ τὸν δημιουργὸν εἰς τὰ δημιουργήματα. Ἐπειδὴ δὲ εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ μεγαλυτέραν βοήθειαν, τοῦ δίδεται καὶ τέτοια. Ἦτο δὲ ὁ ἴδιος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ὁ προαιώνιος, ὁ ἀόρατος, ὁ μὴ δυνάμενος νὰ περιορισθῇ, ὁ σῶματος, ἡ ἀρχὴ ἢ προερχομένη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, τὸ φῶς τὸ προερχόμενον ἐκ τοῦ φωτός, ἡ πηγὴ τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς ζωῆς, τὸ ἀντίγραφον τοῦ πρωτοτύπου κάλλους, ἡ ἀναλλοίωτος σφραγίς, ἡ ἀπαράλλακτος εἰκὼν, ὁ ὄρος καὶ ὁ Λόγος τοῦ Πατρὸς. Αὐτὸς εἰσέρχεται εἰς τὴν ἰδίαν τὴν εἰκόνα

τὴν σάρκα, καὶ ψυχῇ νοεῶν διὰ τὴν ἐμὴν ψυχὴν μέγνεται, τῷ
 ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἀνακαθαίρων. Καὶ πάντα γίνεται, πλὴν τῆς
 ἁμαρτίας, ἄνθρωπος· κνηθεὶς μὲν ἐκ τῆς Παρθένου, καὶ ψυ-
 χὴν καὶ σάρκα προκαθαρθείσης τῷ Πνεύματι (ἔδει γὰρ καὶ
 5 γέννησιν τιμηθῆναι καὶ παρθενίαν προτιμηθῆναι)· προσελθὼν
 δὲ Θεὸς μετὰ τῆς προσλήψεως. Ἐν ἐκ δύο τῶν ἐναντίων,
 σαρκὸς καὶ πνεύματος· ὧν τὸ μὲν ἐθέωσε, τὸ δὲ ἐθεώθη. Ὡς
 τῆς καινῆς μίξεως! Ὡς τῆς παραδόξου κράσεως! Ὁ ὧν γί-
 νεται καὶ ὁ ἄκτιστος κίττειται καὶ ὁ ἀχώρητος χωρεῖται, διὰ
 10 μέσης ψυχῆς νοεῶν μεσιτευούσης Θεότητι καὶ σαρκὸς πα-
 χύτητι. Καὶ ὁ πλουτίζων πτωχεύει πτωχεύει γὰρ τὴν ἐμὴν
 σάρκα, ἵν' ἐγὼ πλουτήσω τὴν αὐτοῦ Θεότητα. Καὶ ὁ πλήρης
 κενοῦται κενοῦται γὰρ τῆς ἑαυτοῦ δόξης ἐπὶ μικρόν, ἵν' ἐγὼ
 τῆς ἐκείνου μεταλάβω πληρώσεως. Τίς ὁ πλοῦτος τῆς ἀγα-
 15 θότητος; τί τὸ περὶ ἐμὲ τοῦτο μυστήριον; Μετέλαβον τῆς εἰ-
 κόνης καὶ οὐκ ἐγὼ ὕλαξα μεταλαμβάνει τῆς ἐμῆς σαρκὸς, ἵνα
 καὶ τὴν εἰκόνα σώσω καὶ τὴν σάρκα ἀθανάτισθ. Λεπτέραν κοι-
 νωνεῖ κοινωνίαν, πολὺ τῆς προτέρας λαμπροσύτεραν ὅσῳ τό-
 τε μὲν τοῦ κρείττονος μετέδωκε, νῦν δὲ μεταλαμβάνει τοῦ χεί-
 20 ρουτος. Τοῦτο τοῦ προτέρου θεοειδέστερον τοῦτο τοῖς κοῖν ἔ-
 ζουσιν ὑψηλότερον.

10. Ἀλλὰ τί τοιούτων ἡμῖν, τάχα ἂν εἴποι τις τῶν λίαν
 φιλεόρτων καὶ θερμοτέρων; Κέντει τὸν πόλλον περὶ τὴν νό-

του, ἐνδύεται μὲ σάρκα πρὸς χάριν τῆς σαρκὸς καὶ μὲ ψυχὴν πνευματικὴν πρὸς χάριν τῆς ψυχῆς μου, καθαρίζων ἔτσι τὸ ὅμοιον μὲ τὸ ὅμοιόν του. Καὶ γίνεται κατὰ πάντα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, τέλειος ἄνθρωπος. Γεννηθεὶς μὲν ἀπὸ τὴν Παρθένον, τῆς ὁποίας καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα εἶχε καθαρισθῆ προηγουμένως ἀπὸ τὸ Πνεῦμα (διότι ἔπρεπε μὲν καὶ νὰ τιμηθῆ ἡ γέννησις, ἀλλὰ καὶ νὰ προτιμηθῆ ἡ παρθενία), παραμείνας δὲ Θεὸς μετὰ τὴν πρόσληψιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Γενόμενος ἕν ἀπὸ τὰ δύο ἀντίθετα, ἀπὸ τὴν σάρκα δηλαδὴ καὶ τὸ Πνεῦμα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ μὲν ἕνα ἔκαμε τὸ ἄλλο Θεόν, ἐνῶ τὸ ἄλλο ἔγινε Θεός. Ὡ πόσον ἀξιοθαύμαστος εἶναι ἡ νέα ἕνωσις! Ὡ πόσον παράδοξος εἶναι ἡ σύνθεσις! Ὁ ὑπάρχων δημιουργεῖται, ὁ ἀδημιούργητος πλάθεται, καὶ ὁ ἀπεριόριστος περιορίζεται διὰ μέσου τῆς νοερᾶς ψυχῆς, ἡ ὁποία μεσιτεύει εἰς τὴν θεότητα καὶ διὰ μέσου τῆς ὑλικῆς φύσεως τῆς σαρκὸς. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δίδει τὸν πλοῦτον, γίνεται πτωχός· διότι γίνεται πτωχός κατὰ τὸ ὅτι παίρνει τὴν σάρκα μου διὰ νὰ γίνω ἐγὼ πλούσιος μὲ τὴν θεότητά του. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος εἶναι γεμᾶτος ἀδειάζει· διότι ἀδειάζει ἀπὸ τὴν δόξαν ἰου δι' ὀλίγον καιρόν, διὰ νὰ γευθῶ ἐγὼ τὴν πληρότητά ἰου. Ποῖος εἶναι ὁ πλοῦτος τῆς ἀγαθότητος; Ποῖον εἶναι τὸ μυστήριον τὸ ὁποῖον μὲ περιβάλλει; Ἔλαβα τὴν θείαν εἰκόνα καὶ δὲν τὴν ἐφύλαξα. Παίρνει τὴν σάρκα μου, καὶ διὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν εἰκόνα, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ κάμῃ ἀθάνατον τὴν σάρκα. Ἔρχεται εἰς δευτέραν συνάφειαν πολὺ πρὸ παράδοξον ἀπὸ τὴν πρώτην, καθόσον, τότε μὲν ἔδωκε τὸ καλύτερον, ἰώρα δὲ παίρνει τὸ χειρότερον. Αὐτὸ εἶναι ἀκόμη πρὸ ταιριαστὸν εἰς τὸν Θεόν, αὐτὸ εἶναι, δι' ὅσους διαθέτουν κρίσιν, ἀκόμη πρὸ ὑψηλόν.

10. «Ἄλλὰ τί μᾶς ἐνδιαφέρουν αὐτά;»¹⁴, θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἴπῃ κάποιος ἀπὸ τοὺς πολὺ φιλεόρτους καὶ ἐνθουσιῶδεις πιστοὺς. «Σπηρεύσινε τὸ πουλᾶρι, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς

σαν. Τὰ τῆς ἐορτῆς ἡμῖν φιλοσόφει, καὶ οἷς προκαθεζόμε-
 θα σήμερον. Τοῦτο δὴ καὶ ποιήσω, καὶ εἰ μικρὸν ἄνωθεν
 ἠρξάμην, οὕτω τοῦ λόγου καὶ τοῦ πόθου διασαμένων. Οὐ
 χεῖρον δὲ ἴσως τοῖς φιλομαθέσι καὶ φιλοκάλοις περὶ τῆς
 5 προσηγορίας αὐτῆς τοῦ Πάσχα ἔραχέα διαλαβεῖν. Γένοιτο
 γὰρ ἂν οὐ φαῦλον τοῦτο ταῖς ἀκοαῖς ἐπεισόδιον. Τὸ Πάσχα
 τοῦτο, τὸ μέγα τε καὶ σεβάσιμον, Φάσκα τοῖς Ἑβραίοις προ-
 αγορεύεται, κατὰ τὴν ἐκείνων γωνίαν· δηλοῖ δὲ ἡ γωνία τὴν
 διάβασιν· ἱστορικῶς μὲν διὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου πρὸς τὴν Χρ-
 10 ναταίαν γωνίαν καὶ μετανάστασιν, πνευματικῶς δὲ διὰ τὴν
 ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, καὶ τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας πρὸς-
 δον καὶ ἀνάβασιν. Ὅπερ δὲ πολλαχοῦ τῆς Γραφῆς σιμῶν
 εὔρομεν, ἀπὸ τῶν ἀσαφέστερων μεταποιηθέντα τινὰ τῶν ὀ-
 νομάτων ἐπὶ τὸ σαφέστερον, ἢ τῶν ἀχραιοτέρων ἐπὶ τὸ εὐ-
 15 σχιμονέστερον, τοῦτο κἀνταῦθα τεθεωρήκαμεν. Τοῦ γὰρ σω-
 τηρίου πάθους ὄνομα τοῦτο εἶναι τινες νομίσαντες, εἴτα ἐξελ-
 ληρίζοντες τὴν γωνίαν, κατὰ τὴν τοῦ φῖ πρὸς τὸ πῖ, καὶ τοῦ
 κάππα πρὸς τὸ χῖ μεταποίησιν, Πάσχα τὴν ἡμέραν προση-
 γορεύασιν. Παραλαβοῦσα δὲ ἡ συνήθεια τὴν γωνίαν, ἰσχυ-
 20 ροτέραν ἐποίησε, προσιτρεχούσης τῆς τῶν πολλῶν ἀκοῆς, ὡς
 εὐσεβεστέρον τῷ ὀνόματι.

11. Πάντα μὲν οὖν τὸν νόμον, σκιὰν εἶναι τῶν μελλόν-
 των καὶ ρουμένων, ὁ θεῖος Ἀπόστολος πρὸ ἡμῶν ἀπεκή-
 νατο. Καὶ ὁ χρηματίσας πρὸ τούτων τῷ Μωϋσῇ Θεός, ἠντίκα
 25 περὶ τούτων ἐνομοθέτει· «Ὅρα γάρ», ἠγά, «ποιήσεις πάντα

τὸ τέρμα». «Μίλησέ μας διὰ τὴν ἑορτὴν καὶ δι' ἐκεῖνα διὰ τὰ ὁποῖα ἔχομεν συγκεντρωθῆ σήμερα». Αὐτὸ λοιπὸν καὶ θὰ κάμω, ἔστω καὶ ἂν ἄρχισα κάπως ἀπὸ ὑψηλότερα πράγματα, ἐπειδὴ μὲ παρακινούσε. ὁ πόθος καὶ μὲ παρέσυρεν ἡ ρύμη τοῦ λόγου. Δὲν θὰ ἦτο δὲ ἴσως ἄσχημον διὰ τοὺς φιλομαθεῖς καὶ φιλοκάλους νὰ ἐξετάσωμεν δι' ὀλίγων τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἰδίαν τὴν ὀνομασίαν τοῦ Πάσχα. Κάτι τέτοιο δὲν θὰ ἀποτελοῦσε ἄσχημον ἐμπειρίαν διὰ τὴν ἀκοήν μας. Τὸ Πάσχα αὐτὸ, τὸ μέγα καὶ ἀξιοσέβαστον, ἀποκαλεῖται ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους Φάσκα σύμφωνα μὲ τὴν γλῶσσάν των. Ἡ ὀνομασία δὲ αὕτη σημαίνει τὸ πέρασμα, ἱστορικῶς μὲν τὴν φυγὴν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν μετανάστευσιν εἰς τὴν γῆν Χαναάν, πνευματικῶς δὲ τὴν ἀνάβασιν καὶ τὴν πρόοδον ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω καὶ πρὸς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον ἔχομεν ἴδει νὰ συμβαίη εἰς πολλὰ σημεῖα τῆς Γραφῆς, τὸ νὰ μεταπλάθωνται δηλαδὴ ὠρισμένα ὀνόματα ἀπὸ μίαν κάπως ἀσαφῆ ἔννοιαν εἰς κάποιαν σαφesiέραν, ἢ ἀπὸ μίαν κάπως τραχεῖαν εἰς κάποιαν πῶ εὐπρεπῆ, τὸ βλέπομεν νὰ συμβαίη καὶ ἐδῶ. Διότι, ἐπειδὴ ὠρισμένοι ἐνόμισαν ὅτι τὸ «φάσκα» ἀποτελοῦσε τὴν ὀνομασίαν τοῦ οωτηρίου πάθους, ἀφοῦ ἐξελλήνισαν ἐν συνεχείᾳ τὴν ὀνομασίαν, συμφώνως πρὸς τὴν μεταβολὴν τοῦ φῖ εἰς πῖ καὶ τοῦ κάππα εἰς χῖ, ἀπεκάλεσαν τὴν ἡμέραν Πάσχα. Ἀφοῦ δὲ παρέλαβεν ἡ συνήθεια τὴν ὀνομασίαν, τὴν ἰσχυροποίησεν ἀκόμη περισσότερο, ἐπειδὴ ἡ ἀκοὴ τῶν πολλῶν ἀποδέχεται μὲ περισσotέραν εὐχαρίστησιν τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν ὡς πῶ εὐσεβῆ.

11. Ὁ θεῖος μὲν λοιπὸν Ἀπόστολος ἀπεφάνθη πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς ὅτι ὀλόκληρος ὁ νόμος εἶναι σκιὰ τῶν μελλόντων¹⁵ καὶ ἐκεῖνων τὰ ὁποῖα γίνονται ἀντιληπτὰ ἀπὸ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν διάνοιαν. Ἐπίσης καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος πρὶν ἀπὸ τὸν Ἀπόστολον εἶχεν ἐμφανισθῆ εἰς τὸν Μωϋσῆ δταν εἶδιδε τὸν νόμον γύρω ἀπ' αὐτὰ τὰ πράγματα. Διότι λέγει:

κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει, σκιαγραφαίαν
 τινὰ καὶ προχάραγμα τῶν ἀοράτων παραδεικνύς τὰ δρώμε-
 να. Καὶ πείθομαι, μηδὲν εἰκῆ, μηδὲ ἀλογίστως, μηδὲ χαμερ-
 πῶς τούτων διατεινάσθαι, μηδὲ ἀναξίως τῆς τοῦ Θεοῦ νο-
 5 μοθεσίας, καὶ τῆς Μωϋσέως ὑπουργίας· εἰ καὶ χαλεπὸν ἐκά-
 στη τῶν σκιῶν, ἐκάστην ἐγενοεῖν θεωρίαν εἰς λεπτὸν καταβαί-
 νοιτα, ὅσα τε περὶ τῆς σκηνῆς αὐτῆς, καὶ μέτρων, καὶ ἕλης,
 καὶ τῶν αἰρόντων ταῦτα Λευϊτῶν τε καὶ λειτουργῶν, ὅσα
 τε περὶ θυσιῶν καὶ καθαρῶν καὶ ἀγαιρεμάτων νενομοθέ-
 10 τηται καὶ νόμοις εἶναι θεωρητὰ τοῖς κατὰ Μωϋσέα τὴν
 ἀρετήν, ἣ ἦτις ἐγγυτάτω τῆς ἐκείνου παιδεύσεως. Ἐπεὶ καὶ
 ἐν αὐτῷ τῷ ὄρει Θεὸς ἀνθρώποις φανιάζεται, τὸ μὲν τι κα-
 ταβαίνων αὐτὸς τῆς οἰκείας περιωπῆς, τὸ δὲ ἡμᾶς ἀνάγων
 ἐκ τῆς κάτωθεν ταπεινώσεως, ἵνα χωρηθῆ μετρίως γούν
 15 θνητῆ φύσει, καὶ ὅσον ἀσφαλές, ὁ ἀχώρητος. Οὐ γὰρ οἶόν
 τε ἄλλως ἐν περιτοίᾳ Θεοῦ γενέσθαι σώματος ὑλικοῦ καὶ δε-
 σμίου νοῦ πάχος μὴ βοηθούμενον. Τότε τοίνυν, οὐ πάντες τῆς
 αὐτῆς ἀξιωθέντες γαίνονται τύξεώς τε καὶ σιάσεως· ἀλλ' ὁ
 μὲν τῆς, ὁ δὲ τῆς, πρὸς μέτρον, οἶμαι, τῆς ἑαυτοῦ καθάρσεως
 20 ἕκαστος· οἱ δὲ καὶ παντάπασι ἀπεληλαμένοι καὶ μόνης ἀκού-
 ει τῆς ἄνωθεν φωνῆς συγχωρούμενοι, ὅσοι θηριώδεις τὸν
 τρόπον καὶ θείων μυστηρίων ἀνάξιοι.

«Φρόντισε νὰ κάνης τὰ πάντα συμφώνως πρὸς τὸν τύπον ὁ ὁποῖος οοῦ ὑπεδείχθη εἰς τὸ ὄρος», ἐμφανίζων ἔτσι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔβλεπεν ὁ Μωϋσῆς ὡσάν οκιαγράφῃσιν, τρόπον τινά, καὶ προτύπωσιν ἐκείνων τὰ ὁποῖα δὲν ἐφαίνοντο. Καὶ πιστεύω ὅτι ἴποιε δὲν ἔχει διαταχθῆ εἰς τὴν τύχην, οὔτε χωρὶς λογικὴν αἰτίαν, οὔτε κατὰ τρόπον ταπεινόν, οὔτε κατὰ τρόπον ἀνάξιον πρὸς τὴν νομοθεσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Μωϋσέως, ἔστω καὶ ἂν εἶναι δύσκολον νὰ εὔρεθῆ τὸ πνευματικὸν στοιχεῖον τοῦ ὁποῖου ἀντιστοιχεῖ εἰς κάθε μίαν ἀπὸ τὰς σκιὰς ὅταν τὰς ἐξετάσωμεν λεπτομερῶς, δηλαδὴ τὰ ὅσα ἔχουν νομοθετηθῆ σχετικὰ μὲ τὴν ἰδίαν τὴν σκηνὴν, τὰς διαστάσεις της, τὰ ὑλικά κατασκευῆς της, τοὺς Λευῖτας καὶ λειτουργούς, οἱ ὁποῖοι τὰ βαστάζουσι, καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὰς θυσίας, μὲ τοὺς καθαρισμοὺς καὶ μὲ τὰς προσφοράς. Γίνονται δὲ αὐτὰ κατανοητὰ μόνον ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ὁμοιάζουσι ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν εἰς τὸν Μωϋσῆ, ἢ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουν παραπλησίαν πρὸς αὐτὸν μόρφωσιν. Ἐπειδὴ καὶ εἰς τὸ ἴδιο τὸ ὄρος ὁ Θεὸς ἐμφανίζεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀφ' ἑνὸς μὲν καταβαίνων ὁ Ἰδιος ἀπὸ τὴν ὑψηλὴν τοῦ θεοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀνυψώνων ἡμᾶς ἀπὸ τὴν γῆϊνὴν ταπεινώσιν, διὰ νὰ εἰσέλθῃ κάπως καὶ ὅσον εἶναι ἀσφαλὲς ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν ἠμπορεῖ νὰ περιορισθῆ εἰς τὴν θνητὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Διότι δὲν θὰ ἦτο δυνατόν κατ' ἄλλον τρόπον νὰ κατανοήσῃ τὸν Θεὸν τὸ ὑλικὸν σῶμα καὶ ὁ δέσμιος εἰς τὴν ὕλην νοῦς, ἐὰν δὲν βοηθηθῆ. Τότε λοιπὸν δὲν φαίνεται ὅτι ὅλοι ἔχουν ἀξιωθῆ νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὴν ἰδίαν τάξιν καὶ στάσιν, ἀλλὰ ἄλλος μὲν εἶναι ἄξιος διὰ τὴν μίαν ἄλλος δὲ διὰ τὴν ἄλλην, ἀναλόγως, ὅπως νομίζω, πρὸς τὴν καθαρότητά του ὁ καθένας. Ἄλλοι δὲ, ὅσοι εἶναι ὅμοιοι μὲ τὰ θηρία ὡς πρὸς τὴν συμπεριφορὰν καὶ ἀνάξιοι διὰ τὰ θεῖα μυστήρια, ἔχουν ἀπομακρυνθῆ ὁλότελα καὶ τὸ μόνον τὸ ὁποῖον τοὺς ἐπιτρέπεται εἶναι νὰ ἀκούουσι τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ.

12. Ὅμως δὲ μέσην χωροῦντες ἡμεῖς τῶν τε πάντη
 παχύτερων τὴν διάνοιαν καὶ τῶν ἄγαν θεωρητικῶν τε καὶ
 ἀνηγγέμων, ἵνα μήτε παντελῶς ἄργοι καὶ ἀκίνητοι μένωμεν,
 μήτε περιεργότεροι τοῦ δέοντος ὄμεν, καὶ τῶν προκειμένων
 5 ἔκπρωτοι καὶ ἀλλότριτοι (τὸ μὲν γὰρ Ἰουδαϊκόν πως καὶ τα-
 πεινόν, τὸ δὲ ὀνειροκρατικόν, καὶ ὁμοίως ἀμφοτέρω κατε-
 γρωσμένα). οὕτω περὶ τούτων διαλεξόμεθα, κατὰ τὸ ἡμῶν
 ἐγκρίον, καὶ οὐ λίσαν ἔκτισον, οὐδὲ τοῖς πολλοῖς καταγέλαστον.
 Ἦγοῦμεθα γάρ, ἐπειδὴ περὶ ἡμᾶς ἐκ τῆς ἁμαρτίας τὸ
 10 ἀπ' ἀρχῆς, καὶ διὰ τῆς ἡδονῆς κλαπέντις μέχρις εἰδωλολα-
 τρίας καὶ τῶν ἀθέσμων αἰματίων, ἔδει πάλιν ἀνακληθῆναι,
 καὶ πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἐπαναχθῆναι, διὰ σπλάγγνα ἐλέους Θεοῦ
 Πατρὸς ἡμῶν, οὐκ ἀνασχομένον ζημιωθῆναι τοσοῦτον ἔργον
 τῆς οἰκείας χειρὸς τὸν ἄνθρωπον. Πῶς οὖν ἀναπλασθῆναι,
 15 καὶ τί γενέσθαι; Τὸ μὲν σηοδρὸν τῆς λατρείας ἀποδοκιμα-
 σθῆναι, ὥς οὔτε πείσον καὶ προσπλῆξαι δυνάμενον διὰ τὴν
 ἐκ τοῦ χρόνου γυνώσκον, τῷ δὲ ἡμέρω καὶ φιλανθρώπῳ τῆς
 θεραπείας οἰκονομηθῆναι πρὸς ἐπανόρθωσιν. Μηδὲ γὰρ ἂν
 πτόρθον λοξὸν ἐνεργεῖν ἄνθρωπον μετακλίσειν καὶ θίαν χειρὸς
 20 ἀπειθυνοῦσης (θάπτον μὲν ἂν πληγῆναι ἢ δοθῆναι),
 μήτε ἵπλον θεομὸν καὶ ὑπερήλικα χαλινῶν τυραννία, δίχα
 τινὸς κολακείας καὶ πομπημάτων. Διὰ τοῦτο δίδεται νόμος
 ἡμῶν εἰς βοήθειαν, οἷον τι διατείχισμα μέσον Θεοῦ καὶ εἰδώ-
 λων, τῶν μὲν ἀπάγων ἡμᾶς, πρὸς δὲ τὸν ἐπανάγων. Καὶ

12. Ἡμεῖς ὅμως, ἀκολουθοῦντες τὴν μέσσην ὁδὸν μεταξὺ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἔχουν ὀλότελα ὑλικὴν διάνοιαν καὶ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι εἶναι πολὺ θεωρητικοὶ καὶ προηγμένοι εἰς τὰ πνευματικά, διὰ τὸ νὰ μὴν μένωμεν οὔτε ἐντελῶς ἄπρακτοι καὶ ἐκίνητοι, διὰ τὸ νὰ μὴν εἴμεθα πρὸς περιέργοι ἀπ' ὅσον πρέπει καὶ διὰ τὸ νὰ μὴν γίνωμεν ἀνάξιοι καὶ ξένοι δι' ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα μᾶς προσφέρονται (διότι τὸ μὲν πρῶτον εἶναι κατὰ κάποιον τρόπον ἰουδαϊκὸν καὶ ἀνάξιον, τὸ δὲ ἄλλο ἴδιον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι μαντεύουν ἀπὸ τὰ ὄνειρα, καὶ τὰ δύο δὲ ἐξ Ἰσου κατακριτέα), ἔτσι ἃς ὁμιλήσωμεν διὰ τὰ πράγματα αὐτά, κατὰ τρόπον δηλαδὴ προσιτὸν πρὸς ἡμᾶς καὶ ὄχι πολὺ παράδοξον καὶ καταγέλαστον εἰς τοὺς πολλούς. Διότι νομίζομεν ὅτι, ἐπειδὴ ἐπέσαμεν ἀπ' ἀρχῆς ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας καὶ παρεσύρθημεν ἀπὸ τὴν ἡδονὴν καὶ ἐφθάσαμεν μέχρι τοῦ νὰ γίνωμεν εἰδωλολάτραι καὶ νὰ κάνωμεν αἰοχρὰς θυσίας, ἔπρεπε νὰ συνέλθωμεν πάλιν καὶ νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὴν πρώτην κατάστασιν διὰ τῆς εὐσπλαχνίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἡμῶν, ὁ ὁποῖος δὲν ἀνείχετο νὰ ζημιωθῆ τόσον τὸ ἔργον τῆς χειρὸς του, ὁ ἄνθρωπος. Πῶς λοιπὸν πρέπει νὰ ἀναπλασθῶμεν καὶ τί νὰ γίνωμεν; Πρέπει μὲν νὰ ἀποδοκιμασθῆ ἢ αὐστηρὰ θεραπεία, ἐπειδὴ δὲν ἔμπορεῖ οὔτε νὰ πείσῃ οὔτε νὰ κτυπήσῃ τὸ κακόν, τὸ ὁποῖον ἔχει γίνεαι δευτέρα φύσις ἀπὸ τὴν συνήθειαν, νὰ χρησιμοποιηθῆ δὲ ἡ ἐπιεικὴς καὶ φιλόανθρωπος μέθοδος τῆς θεραπείας, διὰ τὸ νὰ ἐπιτευχθῆ ἡ διόρθωσις. Διότι οὔτε βλαστὸς ὁ ὁποῖος ἔχει κυρτώσει δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἀντέξῃ τὴν ἀπότομον εὐθυγράμμισιν καὶ τὴν βίαν τῆς χειρὸς ἢ ὁποῖα προσπαθεῖ νὰ τὸν εὐθυγραμμίσῃ (εὐκολώτερον μὲν λοιπὸν θὰ ἔμπορουσε νὰ σπάσῃ παρὰ νὰ διορθωθῆ), οὔτε καὶ εὐέξαπτον καὶ ἠλικιωμένον ἄλογον, θὰ ἔμπορουσε νὰ ἀνεχθῆ τὴν ἐξουσίαν τοῦ χαλινοῦ, χωρὶς κάποιο καλόπιασμα καὶ καίτευτικὸν κάλεσμα. Διὰ τοῦτο μᾶς ἔχει δοθῆ ὡς βοηθὸς ὁ νόμος, ὡς ἓνα περιτείχισμα μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν εἰδῶλων, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τὸ νὰ μᾶς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὰ εἰδῶλα, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὸ νὰ μᾶς ἐπαναφέρῃ εἰς τὸν Θεόν. Καὶ συγ-

συγχωρεῖ τι μικρὸν ἀπ' ἀρχῆς, ἵνα τὸ μεῖζον λάβῃ. Συγχωρεῖ
 τὰς θυσίας τέως, ἵν' ἐγκαταστήσῃ Θεόν· ἔπειτα, ἡνίκα και-
 ρός, καταλύσῃ καὶ τὰς θυσίας, σοφῶς ἑπαλλάττων ἡμᾶς ταῖς
 κατὰ μικρὸν ὑφαιρέσει καὶ μετάγων ἐπὶ τὸ Εὐαγγέλιον ἡ-
 5 δη γεγυμνασμένους πρὸς εὐπειθειαν.

13. Οὕτω μὲν οὖν καὶ διὰ ταῦτα εἰσηλθεν ὁ γραπτός
 νόμος, συνάγων ἡμᾶς εἰς Χριστόν καὶ οὗτος τῶν θυσιῶν ὁ
 λόγος, ὡς ὁ ἐμὸς λόγος. Ὡς ἂν δὲ τὸ τῆς σοφίας βάθος μὴ
 ἀγνοῆς καὶ τὸν πλοῦτον τῶν ἀνεξιχνιάσιων αὐτοῦ κριμάτων,
 10 εἰδὲ ταύτας παντελῶς ἀνιέρους ἀφῆκεν, οὐδὲ ἀουτελεῖς,
 οὐδὲ μέγρι ψιλοῦ προιούσας τοῦ αἵματος· ἀλλὰ τὸ μέγα καὶ
 ἄθνητον ἱερεῖον, ἵν' οὕτως εἶπω, ὅσον ἐπὶ τῇ πρώτῃ φύσει,
 ταῖς νομικαῖς θυσίαις ἐγκαταμέμικται, καὶ οὐ μικροῦ μέρους
 τῆς οἰκουμένης, οὐδὲ πρὸς ὀλίγον ἀλλὰ παντὸς τοῦ κόσμου
 15 καὶ διαιωνίζον καθάρσιον. Διὰ τοῦτο λαμβάνεται πρόβατον
 μὲν διὰ τὴν ἀκακίαν καὶ τὸ ἔνδυμα τῆς ἀρχαίας γυμνώσεως
 (τοιοῦτον γὰρ τὸ ὑπὲρ ἡμῶν σφάγιον, ἔνδυμα ἀφθαρσίας,
 καὶ ὄν καὶ καλούμενον), τέλειον δέ, οὐ διὰ τὴν Θεότητα
 μόνον, ἵς οὐδὲν τελεώτερον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πρόσληψιν τὴν
 20 χρυστεῖαν Θεότητα καὶ γενομένην ὅπερ τὸ χρῶσαν, καὶ θαρ-
 ρῶ λέγειν, ὁμόθεον. Ἄρρεν δέ, ὡς ὑπὲρ τοῦ Ἀδάμ προσα-
 γόμενον, μᾶλλον δὲ τοῦ στερροῦ τὸ στερρότερον, τοῦ πρώ-
 του περόντος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ διὸ μάλιστα μηδὲν θῆλυ

χωρεῖ ὠρισμένα πράγματα εἰς τὴν ἀρχὴν, διὰ νὰ ἐπιτύχη τὸ πιὸ σπουδαῖον. Συγχωρεῖ κατ' ἀρχὴν τὰς θυσίας, διὰ νὰ ἐγκαταστήσῃ μέσα μας τὸν Θεόν. Ἔπειτα ὅμως, ὅταν φθάσῃ ὁ κατάλληλος καιρὸς, θὰ καταργήσῃ καὶ τὰς θυσίας, θὰ μᾶς ἀλλάξῃ κατὰ τρόπον σοφὸν μὲ τμηματικὰς μεταβολὰς καὶ θὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, ἀφοῦ θὰ εἴμεθα ἤδη προετοιμασμένοι νὰ τὸ ἀκολουθήσωμεν πειθήνια.

13. Ἔτσι μὲν λοιπὸν καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν μᾶς ἐδόθη ὁ γραπτὸς νόμος, ὁ ὁποῖος μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὸν Χριστόν, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος τῶν θυσιῶν, ὅπως πιστεύω ἐγώ. Διὰ νὰ μὴν ἀγνοῆς δὲ τὸ βάθος τῆς σοφίας καὶ τὸν πλοῦτον τῶν ἀνεξιχνιάστων κριμάτων τοῦ Θεοῦ, δὲν ἄφησεν οὔτε αὐτὰς τὰς θυσίας τελείως ἀνιέρους καὶ ἀτελεσφόρους οὔτε νὰ ἔχουν μόνον τὴν σημασίαν τοῦ ἀπλοῦ αἵματος, ἀλλὰ εἰς τὰς νομικὰς θυσίας ἔχει ἀναμικθῆ τὸ ἀθυσιαστον, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν πρώτην φύσιν του, σφάγιον, διὰ νὰ τὸ εἶπω ἔτσι, τὸ ὁποῖον δὲν καθαρίζει μόνον μικρὸν μέρος τῆς οἰκουμένης οὔτε δι' ὀλίγον μόνον χρόνον, ἀλλὰ καθαρίζει ὀλόκληρον τὸν κόσμον καὶ μάλιστα εἰς τοὺς αἰῶνας. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν λαμβάνεται ὡς σφάγιον ἀφ' ἑνὸς μὲν πρόβατον¹⁶, λόγῳ τῆς ἀθωότητός του καὶ τοῦ ὅτι ἀποτελοῦσε τὸ ἔνδυμα τῆς ἀρχαίας γυμνότητος (διότι τέτοιο ἦτο τὸ σφάγιον τὸ ὁποῖον ἐθυσιάσθη πρὸς χάριν μας, τὸ ὁποῖον καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεται ἔνδυμα ἀφθαρσίας), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀρτιμελές, ὅχι μόνον λόγῳ τῆς θεότητος, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ὑπάρχει τίποτε τελειότερον, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ ὁποία προσελήφθη καὶ ἐχρίσθη ἀπὸ τὴν θεότητα καὶ ἡ ὁποία ἔγινεν ὁμοία μὲ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον τὴν εἶχε χρίσει, καὶ τολμῶ νὰ τὸ εἶπω, ὁμοία μὲ τὸν Θεόν. Λαμβάνεται δὲ πρόβατον ἄρρεν ἐπειδὴ προσφέρεται ὑπὲρ τοῦ Ἀδάμ, ἢ, καλύτερα, ἐπειδὴ τὸ πιὸ σταθερὸν προσφέρεται ὑπὲρ τοῦ σταθεροῦ, ἐκείνου ὁ ὁποῖος ὑπέκυψε πρῶτος εἰς τὴν ἀμαρτίαν, ἢ, τέλος, ἐπειδὴ δὲν φέρει ἐπάνω του κα-

μηδὲ ἄνδρον ἐν ἑαυτῷ φέρον· ἀλλὰ δαὶ ἐκραγὲν θία δε-
 ομῶν παρθενικῶν τε καὶ μητρικῶν, κατὰ πολλὴν ἐξουσίαν,
 καὶ τεχθὲν ἄρσεν ἐκ τῆς προφήτιδος, ὡς Ἑοαίας εὐαγγε-
 λίζεται. Ἐνιαύσιον δέ, ὡς ἥλιον δικαιοσύνης, ἢ ἐκεῖθεν ὄρ-
 5 μώμενον, ἢ τῷ ὄρωμένῳ περιγραφτον, καὶ εἰς ἑαυτὸν ἐπι-
 στρέφοντα· οἱτέ γὰρ τὸν τε χρησιμότητος εὐλογοῦμενον καὶ παν-
 ταχόθεν ἴσον ἑαυτῷ καὶ ὁμοιον· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ ὡς
 ζωογονοῦν τὸν τῶν ἀρειῶν κύκλον, ἠπίως ἐπιμιγνυμένων καὶ
 κίρναμένων ἀλλήλαις νόμῳ φιλίας καὶ τάξεως. Ἄμωμον
 10 δὲ καὶ ἀκίβδηλον, ὡς θεραπευτικὸν μώμων καὶ τῶν ἀπὸ
 κακίας ἐλατιωμάτων καὶ μολυομάτων. Εἰ γὰρ καὶ τὰς ἁ-
 μαρτίας ἡμῶν ἀνέλαβε καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν, ἀλλ' οὐκ
 αὐτὸς τι πέπονθε τῶν θεραπείας ἀξίων. Ἐπειράσθη μὲν γὰρ
 κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα τὴν ἡμετέραν, χωρὶς ἁμαρτίας
 15 δέ. Ὁ γὰρ διώξας τὸ φαῖνον ἐν τῇ οκοιῆ φῶς, οὐ κατέ-
 λαθεν.

14. Τί ἔτι; Μὴν μὲν εἰσάγεται πρῶτος, μᾶλλον δὲ ἀρ-
 χὴ μηνῶν· εἴτε τις τοῦτο παρ' Ἑβραίοις ὧν ἀπ' ἀρχῆς,
 εἴτε ὑστερον ἐντεῦθεν γενόμενος, καὶ παρὰ τοῦ μουσηρίου
 20 τὸ εἶναι πρῶτος λαθῶν. Τῇ δεκάτῃ δὲ τοῦ μηνός· οὗτος γὰρ
 ἀριθμῶν πληρέστατος, ἐκ μονάδων πρώτη μονὰς τελεία, καὶ
 γεννητικὴ τελειότητος. Διατηρεῖται δὲ εἰς πέμπτην ἡμέραν,
 ἵσως διὰ καθαρικὸν αἰσθήσεων τὸ ἐμὸν θῦμα, ἐξ ὧν τὸ
 παιεῖν καὶ περὶ ἃς ὁ πόλεμος, εἰσδεχόμενος τὸ κέντρον τῆς
 25 ἁμαρτίας. Ἐκλέγεται δὲ οὐκ ἀπὸ τῶν ἀρνῶν μόνον, ἀλλὰ
 καὶ τοῦ χειρῶνος εἶδους, καὶ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τῶν ἐρι-

17. Ἑσ. 8, 3.

18. Ψαλμ. 64, 12.

19. Ἑσ. 53, 4.

20. Ἑβρ. 4, 15.

21. Ἰω. 1, 5.

22. Ἑξ. 12, 2.

23. Ἑξ. 12, 5.

νένα θηλυκὸν καὶ ἀδύνατον χαρακτηριστικὸν καὶ ἐπειδὴ ἀπεσπάσθη βιαίως ἀπὸ τοὺς παρθενικοὺς καὶ μητρικοὺς δεσμοὺς καὶ ἐγεννήθη ἄρρεν ἀπὸ τὴν προφήτιδα, ὅπως ὑπόκειται ὁ Ἡσαΐας¹⁷. Ἐνὸς ἔτους δὲ ὡσὼν ἡλίον δικαιοσύνης ἢ προερχόμενον ἀπ' αὐτὸν ἢ περιοριζόμενον ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον φαίνεται καὶ ἐπανερχόμενον εἰς τὸν ἑαυτὸν του, τὸ ὁποῖον εὐλογεῖται ὡς στέφανος ἀγαθότητος¹⁸ καὶ εἶναι ἀπὸ ὅλας τὰς πλευρὰς ἴσον καὶ ὅμοιον πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, ὄχι μόνον δὲ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ δίδει ζωὴν εἰς τὸν κύκλον τῶν ἀρετῶν, αἱ ὁποῖαι ἀναμιγνύονται καὶ ἀλληλοσυμπληρῶνονται συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τῆς φιλίας καὶ τῆς ἁρμονίας. Καθαρὸν δὲ καὶ γνήσιον, ἐπειδὴ θεραπεύει ἀπὸ τὰς κατηγορίας καὶ ἀπὸ τὰ ἐλαττώματα καὶ τοὺς μολυσμοὺς τῆς κακίας. Διότι ἂν καὶ ἐσήκωσε τὰς ἁμαρτίας μας καὶ ἐβάστασε τὰς ἀσθενείας μας¹⁹, ὁ ἴδιος δὲν ἔπαθε τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀνάγκην θεραπείας. Διότι ἐδοκιμάσθη καθ' ὅλα ὅπως καὶ ἡμεῖς, ἀλλὰ παρέμεινεν ἀναμάρτητος²⁰, ἐπειδὴ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος κατεδίωξε τὸ φῶς τὸ ὁποῖον φωτίζει εἰς τὸ σκότος²¹, δὲν κατῴρθωσε νὰ τὸν νικήσῃ.

14. Τί ἀκόμη; Εἰσάγεται μὲν ὁ πρῶτος μῆνας, ἢ, καλύτερα, ἡ ἀρχὴ τῶν μηνῶν²², εἴτε ἐπειδὴ ἦταν τέτοιος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν διὰ τοὺς Ἰουδαίους εἴτε ἐπειδὴ ἔγινε κατόπιν διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ ἔλαβεν ἀπὸ τὸ μυστήριον τὸ νὰ εἶναι πρῶτος. Ἀκόμη δὲ ἡ δεκάτη τοῦ μηνός, ἐπειδὴ τὸ δέκα εἶναι ὁ πιὸ πλήρης ἀπ' ὅλων τοὺς ἀριθμοὺς, ἡ πρώτη τελεῖα μονὰς ἢ ὁποῖα ἀποτελεῖται ἀπὸ μονάδας καὶ ἡ ὁποῖα δημιουργεῖ τελειότητα. Διατηρεῖται δὲ εἰς τὴν πέμπτην ἡμέραν, ἴσως ἐπειδὴ τὸ θῦμα διὰ τὸ ὁποῖον ὀμιλῶ καθαρίζει τὰς αἰσθήσεις ἀπὸ τὰς ὁποίας προῆλθε τὸ παράπτωμα καὶ γύρω ἀπὸ τὰς ὁποίας διεξάγεται ὁ πόλεμος, ἐπειδὴ αὐταὶ δέχονται τὸ κεντρὶ τῆς ἁμαρτίας. Ἐκλέγεται δὲ ὄχι μόνον ἀπὸ τὰ ἄρνια²³ ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ χειρότερον εἶδος καὶ

φων, διτι μὴ ὑπὲρ τῶν δικαίων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἁμαρτω-
 λῶν σφαγιαζεται ἰάχα δὲ ὑπὲρ τούτων καὶ πλέον, ὅσῳ καὶ
 μείζονος χρῆζομεν τῆς φιλανθρωπίας. Θαυμασιὸν δὲ οὐδέν,
 εἰ μάλιστα μὲν κατ' οἶκον ἕκαστον ἐπιζητεῖται τὸ πρόβατον,
 5 εἰ δὲ μή, καὶ κατ' οἴκους πατριῶν, διὰ πενίαν ἐραυιζόμε-
 νον ἐπειδὴ κράτιστον, μάλιστα μὲν αὐτὸν ἕκαστον ἀρκεῖν ἐ-
 αυτῷ πρὸς τελείωσιν καὶ θυσίαν ζῶσαν, ἀγίαν προσάγει
 τῷ καλοῦντι Θεῷ, πάντοτε καὶ διὰ πάντων καθιερούμενον·
 εἰ δὲ μή, καὶ συνεργοῖς εἰς τοῦτο κεχρηθῆναι, τοῖς κατ' ἀ-
 10 ρετὴν ὁμογενέσι καὶ ὁμοτρόποις. Τοῦτο γάρ μοι δοκεῖ βού-
 λεσθαι, τὸ κοινωνεῖν τοῖς ἔγγιστα τοῦ θύματος, εἰ δεήσοιεν.

15 15. Ἐντεῦθεν ἡ ἱερὰ νύξ, καὶ τοῦ παρόντος θίου τῆς
 κεχυμένης τῆσδε νυκτός ἀντίπαλος, καθ' ἣν τὸ πρωτόγονον
 λύεται σκότιος, καὶ εἰς φῶς ἅπαντα καὶ τάξιν καὶ εἶδος ἐρ-
 15 χεται, καὶ κόμον ἢ πρὶν ἀκοομία λαμβάνει. Ἐντεῦθεν Αἴ-
 γυπτιον φεύγομεν, τὴν σκυθρωπὴν καὶ διώκτριαν ἁμαρτίαν,
 καὶ Φαραῶ τὸν ἀόρατον τύραννον καὶ τοὺς πικροὺς ἐργο-
 δότας, πρὸς τὸν ἄνω μετασκευαζόμενοι κόμον· καὶ τοῦ πη-
 20 λου καὶ τῆς πλινθείας ἐλευθερούμεθα, τῆς τε τοῦ ἀχύρου καὶ
 σφαλερᾶς τοῦ σαρκίου τοῦδε ουσιάσεως, καὶ μηδ' ὁσὸν ἀχυ-
 ρῶδεσι λογιμοῖς ἐπὶ τῶν πολλῶν κρατουμένης. Ἐντεῦθεν
 ὁ ἀμνὸς σφαγιαζεται, καὶ σφραγίζονται τῷ τιμίῳ αἵματι
 πρᾶξις καὶ λόγος, εἴτουν ἕξις καὶ ἐνέργεια, αἱ τῶν ἡμε-

24. Ματθ. 25, 33.

25. Ἰουδιθ 5, 6.

ἀπὸ τὴν ἀριστερὰν χειρὰ τῶν ἐριφίων²⁴, ἐπειδὴ δὲν θυσιάζεται μόνον διὰ τοὺς δικαίους ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς. Μάλιστα δὲ πρὸ παντὸς δι' αὐτούς, καθόσον ἡμεῖς ἔχομεν ἀνάγκην μεγαλυτέρας φιλανθρωπίας. Δὲν εἶναι δὲ παράδοξον ἔαν τὸ πρόβατον ἀναζητηῖται μὲν κατ' ἀρχὴν εἰς κάθε οἰκίαν καὶ ἔαν δὲν εὕρεθῇ τότε ἀνευρίσκεται κατόπιν ἐράνου, λόγῳ τῆς πτωχείας ἢ ὁποῖα ἐπικρατεῖ, ἀπὸ τοὺς οἴκους τῶν μεγάλων οἰκογενειῶν, ἐπειδὴ τὸ καλύτερον μὲν εἶναι νὰ ἔχη τὴν ἰκανότητα ὁ καθένας νὰ τελειωθῇ προσωπικὰ καὶ νὰ προσφέρῃ ζωντανὴν καὶ ἀγίαν θυσίαν εἰς τὸν Θεὸν ὁ ὁποῖος τὸν καλεῖ, καθαγιαζόμενος πάντοτε καὶ μὲ κάθε μέσον. Ἄν δὲ αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατόν, τότε ἄς χρησιμοποιοῦσμεν καὶ συνεργοὺς εἰς αὐτὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εἶναι συγγενεῖς μὲ ἡμᾶς ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ ἄνθρωποι τοῦ ἰδίου ἤθους. Διότι αὐτὸ νομίζω ὅτι θέλει νὰ δείξῃ τὸ παράδειγμα, τὸ νὰ ἐρχώμεθα εἰς ἐπαφὴν μὲ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εὕρισκονται πολὺ κοντὰ εἰς τὸ σφάγιον, ἔαν αὐτὸ ἤθελε χρειασθῇ.

15. Ἄπ' ἐδῶ προέρχεται ἡ «ἱερὰ νύξ», ἡ ἀντίθετος τῆς νυκτὸς ἢ ὁποῖα εἶναι διασκορπισμένη εἰς τὸν παρόντα βίον, κατὰ τὴν ὁποίαν διαλύεται τὸ πρωτόγονον σκότος καὶ τὰ πάντα ἔρχονται εἰς τὸ φῶς, τακτοποιοῦνται καὶ ἀποκτοῦν μορφήν καὶ ἔτσι ἀποκτᾶ ὠραιότητα ἢ προηγουμένη ἀσχήμια. Ἄπὸ ἐδῶ ἀπομακρυνόμεθα ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, τὴν σκυθρωπὴν ἁμαρτίαν ἢ ὁποῖα μᾶς καταδιώκει, ἀπὸ τὸν Φαραῶ τὸν ἀόρατον τύραννον καὶ ἀπὸ τοὺς σκληροὺς ἐργοδότης, καὶ μεταφερόμεθα εἰς τὸν οὐράνιον κόσμον. Καὶ ἀπελευθερωνόμεθα ἀπὸ τὸν πηλὸν καὶ τὴν κατασκευὴν πλίνθων, ἀπὸ τὴν ἀχυρένια καὶ εὐθραυστον κατασκευὴν τοῦ σώματος, ἢ ὁποῖα εἰς τοὺς πολλοὺς δὲν ἔχει οὔτε κἂν τὴν ἀντοχὴν ἀχυρένιων λογισμῶν. Ἄπὸ ἐδῶ θυσιάζεται ὁ ἄμνος καὶ σφραγίζονται μὲ τὸ τίμιον αἷμα ἢ πρᾶξις καὶ ὁ λόγος, δηλαδὴ ἡ συνήθεια καὶ ἡ ἐνέργεια, αἱ ὁποῖαι στέκονται εἰς

ἰερῶν θυρῶν παρασιτάτιδες, λέγω δὴ τῶν τοῦ νοῦ κινήμα-
 των τε καὶ δογμάτων, καλῶς ἀνοιγομένων καὶ κλειομένων
 ἐκ θεωρίας, ἐπειδὴ μέτρον ἐστί τι καὶ καταλήψεων. Ἐν-
 τεῦθεν ἢ τελευταία καὶ βαρυνία τῶν διώκταις πληγῆ, καὶ
 5 νικίος ὄντως ἀξία, καὶ θρηρεῖ τὰ πρωτότοκα τῶν οἰκείων
 λογισμῶν καὶ πράξεων Αἴγυπτος (ὃ καὶ σπέρμα χαλδαϊκὸν
 ἐξαιρούμενον τῇ Γραφῇ καλεῖται, καὶ νήπια Βαβυλώνια τῇ
 πέτρα προσκροτούμενα καὶ λυόμενα), καὶ βοῆς πάντα μεσιὰ
 καὶ κραυγῆς Αἴγυπτίοις· καὶ ἡμῶν ἀποχωρήσει τηρικαῖτα
 10 ὁ ἐκείνων ὀλοθρευτής, αἰδοῖ καὶ φόβῳ τοῦ χρίσματος. Ἐν-
 τεῦθεν ἄριστος τῆς ζύμης ἑπταήμερος (ὅστις γὰρ μωσικώτα-
 τος ἀριθμῶν καὶ τῷ κόσμῳ τούτῳ οὐστοιχος, τῆς παλαιᾶς
 καὶ ὀξώδους κακίας (οὗ γὰρ τῆς ἀρτοποιοῦ τε καὶ ζωτικῆς)
 ἵνα μηδὲν αἰγύπτιον ἐπιουιζόμεθα γύραμα καὶ λείψανον
 15 φαρισαϊκῆς καὶ ἀθέου διδασκαλίας.

16. Καὶ οἱ μὲν θρηρεῖτωσαν, ἡμῖν δὲ ὁ ἀμνὸς βρωθή-
 σεται· τὸ πρὸς ἐσπέραν μὲν, διὲ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰῶνων
 τὸ Χριστοῦ πάθος· ἐπεὶ καὶ κοινωνεῖ τοῦ μωσθηρίου τοῖς
 μαθηταῖς ἐν ἐσπέρᾳ, λύων τὸν οὐκίον τῆς ἁμαρτίας. Οὐχ
 20 ἐγόμενος δὲ ἀλλ' ὀπιόμενος· ὡς ἂν μηδὲν ἀθεώρητον, μηδ'
 ἕδαρες ὁ λόγος ἡμῖν ἂν ἔχη, μηδ' εὐδιάλυτον, ἀλλ' ὅλος συνε-
 σιῶς ἦ, καὶ στερεός, καὶ τῷ καθαρικῷ πυρὶ δεδοκιμασμέ-
 νος, καὶ παντὸς ὑλιώδους ἐλεύθερος, καὶ ἀπέριτος, καὶ τοῖς
 καλοῖς ἀνθραξι βοηθόμεθα, τὸ διανοητικὸν ἡμῶν ἀνάπτιοι
 25 καὶ καθαίρονται, παρὰ τοῦ πῦρ ἐλθόντος βαλεῖν ἐπὶ τῆς γῆς,

26. Ψαλμ. 136, 8-9.

27. Ἐξ. 12, 19.

28. Λόγῳ τῆς δημιουργίας του εἰς ἑπτὰ ἡμέρας.

29. Ματθ. 16, 6.

30. Ἐξ. 12, 18.

31. Λουκᾶ 12, 49.

τὰς θύρας μας — λέγω δὲ θύρας τὰ κινήματα καὶ τὰ δόγμα-
 τα τοῦ νοῦ, τὰ ὁποῖα ἀνοίγουν καὶ κλείονται καλῶς ἀπὸ
 τὴν θεωρίαν — ἐπειδὴ κατὰ κάποιον τρόπον ἡ θεωρία ἀπο-
 τελεῖ τὸ μέτρον τῆς πνευματικῆς ἱκανότητός μας. Ἀπὸ ἐδῶ
 δίδεται ἡ τελευταία καὶ πιὸ βαρεῖα πληγὴ εἰς τοὺς διώκτας
 καὶ ἡ ὁποία ἀξίζει πραγματικὰ εἰς τοὺς διώκτας, καὶ ἡ Αἴ-
 γυπτος θρηνεῖ τὰ πρωτότοκα τῶν λογισμῶν καὶ τῶν πρά-
 ξεῶν τῆς (τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται καὶ ἐξυψώνεται ὡς σπέρμα
 χαλδαϊκὸν ἀπὸ τὴν Γραφήν²⁵ καὶ νήπια τῆς Βαβυλῶνος τὰ
 ὁποῖα ρίπτονται μὲ δύναμιν ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν καὶ δια-
 λύονται²⁶), καὶ τὰ πάντα εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ τὴν βοήν καὶ
 τὴν κραυγὴν τῶν Αἰγυπτίων, ἐνῶ ἀπὸ ἡμᾶς θὰ ἀπομακρυν-
 θῆ ἕξ αἰτίας τῆς θυσίας τοῦ ἀρνίου ὁ ἐξολοθρευτὴς ἄγγε-
 λος, ἀπὸ σεβασμῶν καὶ φόβον διὰ τὸ χρῆσιμον τῆς θύρας. Ἀ-
 πὸ ἐδῶ προέρχεται καὶ τὸ ἑπταήμερον φούσκωμα τῆς ζύμης²⁷
 (διότι τὸ ἑπτὰ εἶναι ὁ πιὸ μυστικὸς ἀπὸ τοὺς ἀριθμούς, ὁ
 ὁποῖος ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν κόσμον αὐτόν²⁸), τῆς παλαιᾶς
 καὶ ξυνῆς κακίας (διότι δὲν προέρχεται ἀπὸ ἐκείνην ἡ ὁ-
 ποία δημιουργεῖ τὸ ψωμί καὶ ζωογονεῖ), διὰ νὰ μὴν δια-
 τρεφώμεθα μὲ τὸ αἰγυπτιακὸν προζύμι καὶ τὸ λείψανον τῆς
 φαρισαϊκῆς καὶ ἀθέου διδασκαλίας²⁹.

16. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἄς θρηνοῦν, ἀπὸ ἡμᾶς δὲ θὰ φαγῶθῃ
 τὸ ἀρνί. Θὰ φαγῶθῃ δὲ κατὰ τὴν ἐσπέραν³⁰. ἐπειδὴ τὸ πά-
 θος τοῦ Χριστοῦ ἔγινε διὰ τὸ τέλος τῶν αἰώνων, καὶ ἐπειδὴ
 παρέδωσε τὸ μυστήριον εἰς τοὺς μαθητάς του κατὰ τὴν ἐ-
 σπέραν, διαλύων τὴν σκοτοδίνην τῆς ἁμαρτίας. Δὲν μαγει-
 ρεῦται δὲ ἀλλὰ προσφέρεται ψητόν, διὰ νὰ μὴν ἔχη ὁ λό-
 γος μας τίποτε τὸ ρευστὸν καὶ εὐκολοδιάλυτον, ἀλλὰ νὰ
 εἶναι καλοστημένος καὶ σταθερὸς καὶ δοκιμασμένος ἀπὸ τὸ
 πῦρ τὸ ὁποῖον καθαρίζει, καὶ ἐλεύθερος ἀπὸ κάθε τι τὸ γήϊνον
 καὶ ἀπέριπτος, καὶ νὰ βοηθούμεθα ἀπὸ τὰ καλὰ κάρβουνα,
 τὰ ὁποῖα ἀνάπτονται ἀπὸ ἐκείνον ὁ ὁποῖος ἤλθε νὰ βάλη
 φωτιὰν εἰς τὴν γῆν³¹, τὴν φωτιὰν ἐκείνην ἡ ὁποία κατακαίει

τὸ τῶν μοχθηρῶν ἔξεων ἀναλωτικόν, καὶ τὴν ἀγαθὴν ἐπισπεύ-
 δοτος. Ὅσον μὲν οὖν σαρκῶδες τοῦ λόγου καὶ τρώγιμον,
 μετὰ τῶν ἐντισοθίων καὶ τῶν κρυφίων τοῦ νοῦ βρωθήσεται
 καὶ ἀναλωθήσεται, καὶ εἰς λέγην πνευματικὴν ἀναδοθήσεται,
 5 ἄχρι μεγάλης καὶ ποδῶν, τῶν τε πρώτων περὶ Θεότητος
 θεωρημάτων καὶ τῶν τελευταίων τῆς σαρκώσεως φροντι-
 σμάτων. Οὐκ ἐξοίσομεν δὲ οὐδέν, οὐδὲ εἰς τὸ πρῶτὸ κατα-
 λείψομεν· διτι μηδὲ ἐκγορὰ τοῖς ἔξω τὰ πολλὰ τῶν ἡμετέρων
 μυστηρίων, μηδὲ ὑπὲρ τὴν νύκτα ταύτην ἔστι τις κάθαρσις,
 10 καὶ τὸ τῆς ἀναβολῆς οὐκ ἐπαινετὸν τοῖς τοῦ Λόγου μεταλαμ-
 βάνουσιν. Ὡσπερ γὰρ τὴν ὄργην μὴ διημερεύειν, ἀλλὰ προ-
 καταλύειν ἡλίον καλὸν καὶ τῷ Θεῷ φίλον, χρονικῶς τε καὶ
 ἀναγωγικῶς (ἐπιδύεσθαι γὰρ ὄργιζομένοις ἡμῖν οὐκ ἀσα-
 λὲς τὸν τῆς δικαιοσύνης ἡλίον), οὕτω τὴν τοιαύτην βρωῶν
 15 μὴ διανυκτερεύειν, μηδὲ εἰς τὴν ἔξις ἀποιθέσθαι. Ὅσον
 δὲ ὀσιῶδες καὶ ἄβρωτον καὶ ἡμῖν δυοθεώρητον, οὐδὲ συν-
 τριβήσεται, κακῶς διαιρούμενον καὶ ροούμενον (ἐῷ γὰρ
 λέγειν, ἔτι μηδέ, κατὰ τὴν ἰστορίαν, τοῦ Ἰησοῦ συντριβῆ,
 καίτοι γε τοῦ θανάτου τοῖς στανρωταῖς ἐπισπευδομένου διὰ
 20 τὸ Σάββατον), οὐδὲ ἀπορριφήσεται καὶ περιουρήσεται, ἵνα
 μὴ δοθῇ τὰ ἅγια τοῖς κνοὶ καὶ κακοῖς τοῦ Λόγου σπαράκταις,
 ὥσπερ οὐδὲ τοῖς χοίροις τὸ λαμπρὸν τοῦ Λόγου καὶ μαργα-
 ρῶδες· ἀλλὰ πυρὶ καταναλωθήσεται, τῷ καὶ τὰ δλοκαυτώ-

32. Ἐξ. 12, 8 ἔ.

33. Αὐτόθι 10.

34. Ἐφ. 4, 26.

35. Ἐξ. 12, 46.

36. Ἰω. 19, 36.

37. Ματθ. 7, 6.

τὰς πονηρὰς συνηθείας καὶ ἡ ὁποία ἐπιταχύνει τὸ ἄναμμα. Ὅσον μὲν λοιπὸν μέρος τοῦ λόγου εἶναι σαρκῶδες καὶ φαγώσιμον, θὰ φαγῶθῃ καὶ θὰ καταναλωθῇ²² μαζὶ μὲ τὰ ἐνιόσθια καὶ τὰ κρυφὰ μέρη τοῦ νοῦ καὶ θὰ παραδοθῇ εἰς πνευματικὴν κώνευοιν μέχρι τὸ κεφάλι καὶ μέχρι τὰ πόδια, μέχρι δηλαδὴ τὰς πρώτας ἐνατενίσεις τῆς θεότητος καὶ τὰς τελευταίας σκέψεις περὶ τῆς σαρκώσεως. Δὲν θὰ βγάλωμεν δὲ τίποτε ἔξω ἀπὸ τὴν οἰκίαν, οὔτε καὶ θὰ κρατήσωμεν τίποτε διὰ τὴν ἐπομένην ἡμέραν²¹, ἐπειδὴ τὰ περιοσώτερα ἀπὸ τὰ μυστήριά μας δὲν πρέπει νὰ παρουσιάζωνται εἰς τοὺς ἔκτος τῆς πίστεως, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει κάθαρος ἢ ὁποία νὰ ξεπερνᾷ αὐτὴν τὴν νύκτια καὶ ἐπειδὴ δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔχουν γίνει κοινῶνοὶ τοῦ Λόγου δὲν εἶναι πρᾶγμα ἀξιέπαινον ἢ ἀναβολή. Διότι, ὅπως εἶναι κολὸν καὶ ἀγαπητὸν εἰς τὸν Θεόν, νὰ μὴ διατηρῆται ἡ ὀργὴ μέχρι νὰ τελειώσῃ ἡ ἡμέρα, ἀλλὰ νὰ ἐξαφανίζεται πρὶν ἀπὸ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου²⁴, ὅπως καὶ νὰ τὸ ἐκλάβῃς αὐτό, εἴτε ἀπὸ χρονικὴν εἴτε καὶ ἀπὸ πνευματικὴν ἄποψιν (διότι δὲν εἶναι δι' ἡμᾶς ἀσφαλὲς τὸ νὰ δύῃ ὁ ἥλιος ἐνῷ διατηροῦμεν ἀκόμη τὴν ὀργὴν μας), ἔτσι δὲν πρέπει καὶ τὸ φαγητὸν αὐτὸ νὰ διατηρῆται καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός, οὔτε νὰ φυλάσσεται διὰ τὴν ἐπομένην. Ὅσον δὲ μέρος ἔχει κόκκαλα καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ φαγῶθῃ οὔτε νὰ γίνῃ ἀπὸ ἡμᾶς κατανοητόν, δὲν πρέπει νὰ θραυσθῇ²⁵, διαμοιραζόμενον καὶ κατανοούμενον κατὰ τρόπον ἐσφαλμένον (διότι θὰ παραλείψω νὰ εἶπω ὅτι καὶ ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν, συμφώνως πρὸς τὴν ἱστορίαν, δὲν ἐθραύσθη τίποτε²⁶, ἀν καὶ οἱ σταυρωταὶ ἤθελαν νὰ ἐπισπεύσουν τὸν θάνατόν του ἐξ αἰτίας τοῦ Σαββάτου), οὔτε νὰ ἀπορριφθῇ καὶ νὰ συρθῇ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ διὰ νὰ μὴν δοθοῦν τὰ ἅγια εἰς τοὺς σκύλους, εἰς τοὺς κακοὺς κατασπαρακτὰς τοῦ Λόγου, ὅπως δὲν πρέπει ἐπίσης νὰ δοθῇ εἰς τοὺς χοίρους ἢ λαμπρότης καὶ τὸ μαργαριτᾶρι τοῦ Λόγου²⁷, ἀλλὰ θὰ πρέπει νὰ καταναλωθῇ ἀπὸ τὴν φωτιὰν ἢ ὁποία κατακαίει καὶ τὰ ὀλοκαυτώματα, νὰ ἐκλεπυνθῇ καὶ

ματα, τὰ πάντα ἐρευνῶντι καὶ εἰδότε Πνεύματι λεπτυνόμενα καὶ σφριζόμενα, οὐκ ἀπολλύμενα καθ' ἑδάτιων, οὐδὲ σπειρόμενα ὡσπερ ἡ κεφαλὴ τοῦ μόσχου παρὰ Μωϋσέως, ἢ σχεδιασθεῖσα τῷ Ἰσραήλ, εἰς ὀνειδισμόν τῆς σκληρότητος.

- 5 17. Ἄξιον δὲ μηδὲ τὸν τῆς θρόσεως τρόπον παραδραμεῖν, ὅτι μηδὲ ὁ νόμος, ἄχρη καὶ τούτου, τὴν θεωρίαν φιλοφρονῶν ἐν τῷ γράμματι. Ἀναλώσομεν γὰρ τὸ θῦμα κατὰ σπουδὴν, καὶ ἄζυμα ἐπὶ πικρίδων συνέσθοντες καὶ τὰς δοφύας περιεζωσμένοι καὶ τὰ ὑποδήματα περικεῖμενοι, καὶ προσβυτι-
- 10 κῶς βακτηθεύοντες. Κατὰ σπουδὴν μὲν, ἵνα μὴ πάθωμεν ὅπερ ὁ Λόγι ἐκεῖνος ἀπηγόρευται παρὰ τῆς ἐντολῆς· μὴ περιθλιφόμεθα, μὴ σιῶμεν ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ εἰς τὸ ὄρος ἀποσωθῶμεν, μὴ συμπαράληψθῶμεν τῷ σοδομιτικῷ καὶ ξένῳ πυρί, μηδ' εἰς σιγήλην ἄλως παγῶμεν, ἐκ τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον
- 15 ἐπιστροφῆς, ὅπερ ἐργάζεται μέλλοις. Ἐπὶ δὲ πικρίδων, διὰ τὸ πικρὸν τοῦ κατὰ Θεὸν βίου καὶ πρόσαντες τοῖς ἀρχομένοις μάλιστα, καὶ ἡδονῶν ὑψηλότερον. Εἰ γὰρ καὶ χρησιὸς ὁ νέος ζυγὸς καὶ τὸ φορτίον ἑλαφρόν, ὡσπερ ἀκούεις, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐλλίδα τοῦτο καὶ τὴν ἀντίδοσιν, πολλῶ τῆς ἐν-
- 20 ταῦθα κακοπαθείας οὐδὴν δαριλεσιέραν ἐπεὶ ἄλλως γε, τίς οὐκ ἂν εἴποι, πολὺ τῶν νομικῶν διατάξεων τὸ Εὐαγγέλιον ἐργαδέοτερον εἶναι καὶ μοχθηρότερον; Τοῦ γὰρ νόμου τὰ τέλη τῶν ἁμαρτημάτων κωλύοντος, ἡμεῖς καὶ τὰς αἰτίας, ὡς πράξεις σχεδόν, ἐγκαλούμεθα. «Οὐ μοιχεύσεις», φησὶν

38. Ἐξ. 32, 19 ἔ.

39. Ἐξ. 12, 8 ἔ.

40. Γέν. 19, 12 ἔ.

41. Ἐξ. 12, 8.

42. Ματθ. 11, 30.

νὰ διατηρηθῆ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὸ ὁποῖον ἐρευνᾷ καὶ γνωρίζει τὰ πάντα, καὶ νὰ μὴν καθῆ μέσα εἰς τὰ ὕδατα, οὔτε νὰ διασπαρῆ, ὅπως συνέβη μὲ τὴν κεφαλὴν τοῦ μόσχου τὴν ὁποίαν ἐσχεδίασεν ὁ Μωϋσῆς διὰ τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαὸν διὰ νὰ κατακρίνη τὴν σκληρότητά του³⁸.

17. Ἀξίζει δὲ νὰ μὴν παραβλέψωμεν οὔτε τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον ἐτρώγεται τὸ ἄρνι, ἐπειδὴ αὐτὸ δὲν τὸ ἔκαμεν οὔτε ὁ νόμος, ὁ ὁποῖος ἀρέσκεται νὰ κρίβη τὴν θεωρίαν (τὸ πνεῦμα) μὲ τὸ γράμμα του. Διότι θὰ καταναλώσωμεν τὸ σφάγιον μὲ ζῆλον καὶ θὰ φάγωμεν ἄζυμα μαζὶ μὲ πικρὰ χόρτα καὶ θὰ σφίξωμεν μὲ ζώνην τὴν μέσην μας καὶ θὰ δέσωμεν τὰ ὑποδήματά μας καὶ θὰ κρατήσωμεν μπαστούνι³⁹ ὅπως οἱ γέροντες. Θὰ τὰ κάμωμεν δὲ αὐτὰ μὲ ζῆλον διὰ νὰ μὴν πάθωμεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔπαθεν ὁ Λῶτ, ὁ ὁποῖος εἶχε δεχθῆ τὴν ἀπαγορευτικὴν ἐντολήν. "Ἄς μὴν κυτιάξωμεν γύρω καὶ ἄς μὴν σταματήσωμεν εἰς ὅλα τὰ περίχωρα. "Ἄς φθάσωμεν εἰς τὸ ὄρος, διὰ νὰ μὴν καιστραφῶμεν ἀπὸ τὸ παράδοξον πῦρ τὸ ὁποῖον κατέφαγε τὰ Σόδομα καὶ διὰ νὰ μὴν γίνωμεν σιτήλη ἄλατος⁴⁰ ἀπὸ τὴν ἐπιστροφήν εἰς τὰ χειρότερα πράγματα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον προκαλεῖ ἡ ἀργοπορία. "Ἄς τὸ φάγωμεν δὲ μὲ πικρὰ χόρτα⁴¹, ἐπειδὴ ἡ σύμφωνος μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ζωὴ εἶναι δύσκολη καὶ ἀνηφορική, πρὸ παντός δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται ἀκόμη εἰς τὴν ἀρχήν, καὶ ἀπέχει πάρα πολὺ ἐπὶ τὴν ἡδονήν. Διότι, ἂν καὶ εἶναι καλὸς ὁ νέος ζυγὸς καὶ τὸ φορτίον ἐλαφρόν⁴², ὅπως ἀκούεις, τοῦτο συμβαίνει λόγῳ τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς ἀνταμοιβῆς, ἡ ὁποία εἶναι πολὺ πρὸ πλουσιοπάροχη ἀπὸ τὴν κακοπάθησιν εἰς τὴν γῆν, ἐπειδὴ, ἀλλιῶς, ποῖος δὲν θὰ ἔλεγε ὅτι τὸ Εὐαγγέλιον εἶναι πολὺ πρὸ κοπιαστικὸν καὶ δύσκολον; Διότι, ἐνῶ ὁ νόμος ἀπαγορεύει τὴν διάπραξιν τῶν ἁμαρτημάτων, ἐμεῖς κατηγορούμεθα καὶ διὰ τὰ αἴτια τῶν ἁμαρτημάτων, ὡσὰν νὰ τὰ εἶχαμεν σχεδὸν διαπράξει. Ὁ νόμος λέγει «μὴ μοιχεύσης»⁴³, ἐνῶ

ὁ νόμος· οὐδέ, οὐδὲ ἐπιθυμήσεις, ἐκ περιέργου θέας καὶ φιλοπόνου γλέγων τὸ πάθος. «Οὐ φονεύσεις», ἐκεῖνος· οὐδέ, οὐδὲ ἀντιπλήξεις, ἀλλὰ καὶ οευτόν ἐμπαρέξεις τῷ παίοντι. Ὅσον ταῦτα ἐκείνω» φιλοσοφώτερα! «Οὐκ ἐπισηκῆσεις», ἐκεῖνος· οὐδέ, οὐδὲ ὁμῆ· τὴν ἀρχήν, οὐ μικρόν, οὐ μεῖζον, ὡς τοῦ ὕρκου τὴν ἐπισοκίαν τίκιοτος. Οὐ συνάρεις οἰκίαν πρὸς οἰκίαν, ἐκεῖνος, καὶ ἀγρόν πρὸς ἀγρόν, καταδυναστεύων τοῦ πένητος· οὐδέ, ἀπωθήσῃ καὶ τὰ δικαίως κτηθέντα προθύμως, καὶ γυμνωθήσῃ τοῖς πένησιν, ἵνα κούφως τὸν σταυρόν αἵτης καὶ πλουτήσῃς τὰ μὴ ὀρώμενα.

18. Ὅσα ἄς δέ, τοῖς μὲν ἀλόγοις ἄνετος ἔστω καὶ ἄδειος· οὐδὲ γὰρ λόγον ἔχουσι, τὸν κρατοῦντα τῶν ἡδονῶν (οὐπω λέγω, ὅτι κάκεινα ὕρον οἶδε τῆς φροικῆς κινήσεως)· σοὶ καὶ ἀναστελλέσθω ζώνη καὶ σωφροσύνη τὸ ἐπιθυμητικὸν καὶ χρομεισιτικὸν (ὡς ἡ θεία φησὶ Γραφή, τὸ τοῦ πάθους αἰσχρόν διασύρονσα), ἵνα καθαρῶς ἐσθίης τὸ Πάσχα, γεκρώσῃς τὰ μέλη τὰ ἐπὶ γῆς καὶ τὴν Ἰωάννου ζώνην μιμούμενος, τοῦ ἐρημικοῦ καὶ προδρομόν καὶ μεγάλου τῆς ἀληθείας κήρυκος. Οἶδα καὶ ζώνην ἄλλην, τὴν στρατιωτικὴν λέγω καὶ ἀνδρικήν, καθ' ἣν εὐζωνοὶ Συρίας καὶ μονόζωνοὶ τινες ὀνομάζονται καθ' ἣν καὶ τῷ Ἰωῶ χρηματίζων φησὶν ὁ Θεός. Μὴ, ἀλλὰ ζῶσαι ὡσπερ ἀνὴρ τὴν ὁσφύν σου, καὶ δὸς ἀποκρισιν ἀνδρικήν ἣν καὶ ὁ θεῖος Λαβιδ περιεζῶσθαι δύναμιν

-
43. Ἐξ. 20, 13.
 44. Ματθ. 5, 28.
 45. Ἐξ. 20, 15.
 46. Ματθ. 5, 39.
 47. Ἐξ. 20, 7.
 48. Ματθ. 5, 34.
 49. Ἡσ. 5, 8.
 50. Ματθ. 19, 21.
 51. Πρῶτ. Ἐξ. 12, 11.
 52. Ἰερ. 5, 8.
 53. Κολ. 3, 5.
 54. Ματθ. 3, 4.
 55. Δ' Βασ. 5, 2.
 56. Ἰωῶ 38, 3.

σὺ παίρνεις τὴν ἐντολὴν νὰ μὴν ἀποκτήσης οὔτε ἐπιθυμίαν⁴⁴, διὰ νὰ μὴν δώσης εὐκαιρίαν μὲ τὸ περίεργον καὶ πονηρὸν βλέμμα νὰ ἀνάψῃ τὸ πάθος. Ἐκεῖνος λέγει· «μὴ φονεύσης⁴⁵, ἐνῶ σὺ παίρνεις τὴν ἐντολὴν ὄχι μόνον νὰ μὴν ἀνταποδώσης τὸ κτύπημα, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀφίσης τὸν ἑαυτὸν σου εἰς τὴν διάθεσιν ἐκείνου ὁ ὁποῖος σὲ ἐκτύπησε⁴⁶. Πόσον πὸ φιλοσοφημένα εἶναι αὐτὰ ἀπὸ ἐκεῖνα! Ὁ νόμος λέγει· «μὴ παραβῆς τὸν ὄρκον σου»⁴⁷, ἐνῶ σὺ παίρνεις τὴν ἐντολὴν νὰ μὴν ὀρκισθῆς καθόλου⁴⁸, οὔτε μικρὸν οὔτε μεγαλύτερον ὄρκον, ἐπειδὴ ὁ ὄρκος γεννᾷ τὴν ἐμπορκίαν. Ἐκεῖνος λέγει νὰ μὴν προσαρτήσης ἄλλην οἰκίαν εἰς τὴν οἰκίαν σου καὶ ἄλλον ἀγρὸν εἰς τὸν ἀγρὸν σου⁴⁹ καταπιέζων τὸν πτωχόν, ἐνῶ σὺ παίρνεις τὴν ἐντολὴν νὰ ἀποχωρισθῆς μὲ προθυμίαν καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀπέκτησες δικαίως καὶ νὰ γυμνωθῆς πρὸς χάριν τῶν πτωχῶν, διὰ νὰ σηκώνης μὲ εὐκολίαν τὸν σταυρὸν καὶ νὰ γίνῃς πλούσιος ἀπὸ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα δὲν φαίνονται⁵⁰.

18. Ἡ μέση δὲ εἰς τὰ ἄλογα μὲν ἄς μὲνη χαλυρὴ καὶ νωρὶς περίδουσι⁵¹, ἐπειδὴ δὲν διαθέτουν τὴν λογικὴν ἢ ὁποῖα χαλιναγωγεῖ τὰς ἡδονὰς (δὲν θὰ ἰσχυρισθῶ ὅτι καὶ ἐκεῖνα γνωρίζουν περιορισμὸν τῆς φυσικῆς τῶν ὀρμῆς), ἐνῶ σὺ πρέπει νὰ χαλιναγωγῆς μὲ ζώνην καὶ μὲ τὴν σύνεσιν τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὴν διάθεσιν διὰ χρεμέτισμα⁵² (ὅπως λέγει ἡ Γραφή, ἡ ὁποῖα διασύρει μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τὴν αἰσχρότητα τοῦ πάθους), διὰ νὰ τρώγῃς καθαρὸς τὸ Πάσχα, ἀφοῦ νεκρώσης τὰ γῆινα μέλη σου⁵³ καὶ ἀφοῦ μιμηθῆς τὴν ζώνην τοῦ Ἰωάννου⁵⁴, τοῦ ἐρημίτου, τοῦ προδρόμου καὶ μεγάλου κήρυκος τῆς ἀληθείας. Γνωρίζω καὶ ἄλλην ζώνην — ἐννοῶ τὴν στρατιωτικὴν καὶ ἀνδρικήν—, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ὀνομάζονται ὠρισμένοι Σύροι εὐζωνοὶ ἢ μονόζωνοι⁵⁵, καὶ λόγῳ τῆς ὁποίας ὁ Θεὸς ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν Ἰωβ λέγει· «δέσε μὲ ζώνην ὡς ἄνδρας τὴν μέσην σοῦ καὶ δός μου ἀπάντησιν ἀνδρικήν⁵⁶. Αὐτὴν ὑπερηφανεύεται καὶ ὁ θεῖος

ἐκ Θεοῦ μεγαλυνχεῖ, καὶ τὸν Θεὸν αὐτὸν εἰσάγει ἐνδεδι-
 μένον δύναμιν καὶ περιεζωσμένον. δηλαδὴ κατὰ τῶν ἀσεβῶν
 εἰ μὴ τῷ γίλον, τὸ περιὸν τῆς δυνάμεως καὶ οἶον ἀνεσταί-
 μένον οὕτω παραδηλοῦσθαι, καθὸ καὶ γῶς ἀναβάλλεται,
 5 ὡς ἱμάτιον. Τὸ γὰρ ἄσχετον αὐτοῦ τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ
 γωτὸς τί ἔποισθήσεται; Ζητῶ τί κοινὸν ὁσφ'εἶ καὶ ἀληθεία;
 Τί δεῖ τῷ ἀγίῳ Παύλῳ νοεῖται τὸ γ'άσκειν «Στῆτε οὖν περι-
 ζωσάμενοι τὴν ὁσφ'ὲν ἑμῶν ἐν ἀληθείᾳ»; Μήποτε ὡς τοῦ θεω-
 ρητικοῦ τὸ ἐπιθυμητικὸν περισφίγγοντος, καὶ οὐκ ἐῶντος ἀλ-
 10 λαγοῦ γ'έρεσθαι; Οὐ γὰρ ἐθέλει τὸ περὶ τι διακείμενον ἐρω-
 τικῶς, πρὸς τὰς ἄλλας ἡδονὰς τὴν αὐτὴν ἔχειν δύναμιν.

19. Τὰ δὲ ὑποδήματα, ὁ μὲν τῆς ἀγίας γῆς καὶ θεοσι-
 βοῦς γαυεῖν μέλλων ὑπολιέσθω, καθὰ καὶ Μωϋσῆς ἐκεῖνος
 ἐπὶ τοῦ ὄρους, ἵνα μηδὲν νεκρὸν γ'έρω, μηδὲ μέσον Θεοῦ καὶ
 15 ἀνθρώπων. Ὡς δὲ καὶ εἴ τις μαθητὴς ἐπὶ τὸ Εὐαγγέλιον
 πέμπεται, γ'ιλοσόφως καὶ ἀπερίτιως· ὃν δεῖ πρὸς τῷ ἀγάλ-
 κῳ καὶ ἀράβδῳ καὶ μοροχίτωνι ἔτι καὶ γυμνοποδεῖν, ἵνα
 γανῶσιν οἱ πόδες ὁραῖοι τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην
 καὶ ἄλλο πᾶν ἀγαθόν. Ὁ δὲ γ'εύγων Αἴγυπτόν τε καὶ τὰ
 20 Αἰγύπτια, ὑποδεδέσθω, τῆς τε ἄλλης ἀσφαλείας ἕνεκα καὶ
 τῆς πρὸς τοὺς σκορπίους καὶ τοὺς ὄφεις, οὓς καὶ πολλοὺς
 Αἴγυπτος τρέφει, ὥστε μὴ θλάπιεσθαι παρὰ τῶν τηρούντων

57. Ψαλμ. 17, 33.

58. Ψαλμ. 92, 1.

59. Ψαλμ. 103, 2.

60. Ἐφ. 6, 14.

61. Ἐξ. 3, 5.

62. Λουκᾶ 10, 3 ε.

63. Ἦσ. 52, 7.

64. Ἐξ. 12 1†

Δαβίδ ὅτι ἔχει περιζωσθῆ ὡς δύναμιν ἐκ Θεοῦ³⁷ καὶ παρουσιάζει τὸν Θεὸν ὡς ἐνδεδυμένον καὶ περιζωσμένον μὲ δύναμιν³⁸, ὠπλισμένον δηλαδὴ κατὰ τῶν ἀσεβῶν, ἐκτὸς ἂν προτιμᾷ κάποιος τὴν δύναμιν, ἢ ὁποῖα τὸν κυκλώνει καὶ σχηματίζει τρόπον τινὰ ζώνην, νὰ τὴν παρομοιάζῃ μὲ ἱμάμιον, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐνδύεται τὸ φῶς³⁹. Διότι ποῖος θὰ ὑποσηρίξῃ ὅτι ἡ δύναμις καὶ τὸ φῶς του εἶναι ἄσχετα μεταξύ των; Ἄναζητῶ κάτι κοινὸν μεταξὺ τῆς μέσης τοῦ οὐμάτος καὶ τῆς ἀληθείας; Πῶς πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον λέγει ὁ ἅγιος Παῦλος· «σταθῆτε λοιπὸν μὲ θάρρος ἀφοῦ ζωσθῆτε εἰς τὴν μέσην σας τὴν ζώνην τῆς ἀληθείας»⁴⁰; Μήπως τυχὸν ἐπειδὴ τὸ πνευματικὸν στοιχεῖον περισφίγγει τὸ ἐπιθυμητικὸν καὶ δὲν τὸ ἀφήνει νὰ παρασυρθῆ εἰς ἄλλα πράγματα; Διότι δὲν θέλει, ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον ἀγαπᾷ κάτι, νὰ ἔχῃ τὴν ἰδίαν δύναμιν καὶ πρὸς τὰς ἄλλας ἡδονάς.

19. Τὰ ὑποδήματά του δέ, ἐκεῖνος μὲν ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ ἐγγίσῃ τὴν ἀγίαν καὶ θεοβάδιστον γῆν, ἄς τὰ λύῃ, ὅπως ἔκαμε καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐκεῖνος ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος⁴¹, διὰ νὰ μὴν φέρῃ ἐπάνω του τίποτε τὸ νεκρὸν, οὔτε τίποτε τὸ ὅποῖον νὰ παρεμβάλλεται μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Ὅπως ἐπίσης καὶ ἂν ἀποσιέλλεται κάποιος μαθητῆς διὰ νὰ κηρύξῃ τὸ Εὐαγγέλιον, σέλλεται κατὰ τρόπον ἀσκητικὸν καὶ ἀπλὸν⁴². Ὅφείλει, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νὰ μὴν ἔχῃ ἐπάνω του νομίσματα, οὔτε ράβδον καὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νὰ διαθέτῃ μόνον ἓνα χιτῶνα, νὰ κυκλοφορῆ ἀνυπόδητος, διὰ νὰ φανοῦν πόσον ὠραῖοι εἶναι οἱ πόδες ἐκείνων οἱ ὁποῖοι κηρύττουν τὴν εἰρήνην⁴³ καὶ κάθε ἄλλο ἀγαθόν. Ἐκεῖνος δὲ ὁ ὁποῖος ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἀπὸ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν Αἴγυπτον, ἄς φορέσῃ ὑποδήματα⁴⁴, διὰ νὰ εἶναι ἀσφαλῆς ἀπὸ τὰ ἄλλα πράγματα καὶ ἐπιπροσθέτως ἀπὸ τοὺς σκορπιοὺς καὶ τὰ φίδια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔχει ἀφθονίαν ἡ Αἴγυπτος, διὰ νὰ μὴν βλάπτεται ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι κεντοῦν τὴν πτέρναν καὶ τοὺς ὁποῖους ἔχομεν ἐντολὴν νὰ συνιρίθω-

τὴν πύργον, ὅς πατεῖν ἐκελεύσθημεν. Περὶ δὲ τῆς βασι-
 ρίας οὕτως ἔχω, καὶ τοῦ περὶ ταύτην αἰνίγματος. Τὴν μὲν
 ὑπερεισιτικὴν οἶδα, τὴν δὲ ποιμαντικὴν τε καὶ διδασκαλικὴν,
 καὶ τὰ λογικὰ πρόβητα ἐπιστρέφουσιν. Ἀλλὰ σοὶ νῦν τὴν
 5 ὑπερείδουσιν ὁ νόμος διακελεύεται, μήπου τὸν λογισμὸν ὀκλά-
 σης, αἷμα Θεοῦ καὶ πάθος ἀκούων καὶ θάνατον, μήπου περι-
 νεχθῆς ἀθέως, ὡς Θεοῦ συνήγορος. Ἀλλ' ἀνεπαισχύντως καὶ
 ἀνενδοιάστως γάρ γε τὸ σῶμα, πῆε τὸ αἷμα, εἰ τῆς ζωῆς ἐπι-
 θυμητικῶς ἔχεις, μήτε τοῖς περὶ σαρκὸς ἀπιστῶν λόγοις, μήτε
 10 τοῖς περὶ τὸ πάθος βλαπτόμενος. Ἐρηρυσμένος ἴστας, πά-
 γιος, βεθηκῶς, ἐν μηδεὶ σαλευόμενος ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων,
 μηδὲ πιθανότητος λόγοις παρουρούμενος. Ἐπὶ τὸ ἕφος σεαυ-
 τοῦ σιῆθι, ἐν ταῖς ἀνταῖς Ἰερουσαλὴμ σιῆσον τοὺς πόδας, ἐπὶ
 τῆς πέτρας ἔρεισον, ἵνα μὴ σαλεύηταί σου τὰ κατὰ Θεὸν δια-
 15 βήματα.

20. Τί γ' ἦς; Οὕτω ταῦτα ἔδοξεν, Αἴγυπτον ἐξελθεῖν, τὴν
 σιδηρᾶν κάμιτον, καταλιπεῖν σε τὴν ἐκεῖσε πολυθεΐαν καὶ ἐπὶ
 Μωϋσέως ἀχθῆναι, καὶ τῆς ἐκεῖνον νομοθεσίας καὶ στρα-
 τηγίας; Εἰσηγοῦμαι τι καὶ τῶν οὐκ ἐμῶν, μᾶλλον δὲ καὶ
 20 λίαν ἐμῶν, ἂν πνευματικῶς θεωρῆς. Χρηῖσαι παρ' Αἰγυπτίων
 σκεβὴ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ μετὰ τοῦτων ὕδρισσον ἐκ τῶν ἄλλο-
 τριῶν ἐγ' οὐδ' ἀσθητι, μᾶλλον δὲ τῶν σῶν χρεωστειταί σοι μι-
 σθὸς τῆς δουλείας καὶ τῆς πλινθείας· σόγησαι τι καὶ σὸν περὶ
 τὴν ἀπαίτησιν· καλῶς ἀποστέρησον. Ἔστω, τειλαιπώρηκας

65. Λουκᾶ 10, 19.

66. Ἐξ. 12, 11.

67. Ὁ Θεολόγος ἐννοεῖ ἐνταῦθα τὴν ἀθεΐαν εἰς τὴν ὁποίαν κατέλι-
 γον ἔκαινοι οἱ ὅποιοι ἠρνοῦντο τὴν ἐνανθρωπήσιν καὶ τὸ πάθος τοῦ
 Λόγου, ἐπειδὴ τὰ θεωροῦσαν ἀνάξια διὰ Θεόν. Ἀπὸ τὴν προσπάθειάν
 των νὰ γίνων συνήγοροι (ὑπερασπισταί) τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἐνόμιζαν, κατέ-
 ληγον εἰς τὴν ἀφροσύναν καὶ τὴν οὐσιαστικὴν ἀρνησίαν του.

68. Ψαλμ. 121, 2.

69. Λευτ. 4, 20.

70. Ἐξ. 11, 2.

μεν μὲ τὰ πόδια μας⁶⁵. Διὰ τὸ μπαστούνι⁶⁶ δὲ καὶ διὰ τὸν σχετικὸν μὲ αὐτὸ συμβολισμόν ἢ ἄποψίν μου εἶναι ἡ ἀκόλουθος: Ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν τὸ θεωρῶ σὰν ὑποστήριγμα καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην ὡς καθοδηγητικὸν καὶ διδασκαλικὸν, τὸ ὁποῖον ἐπαναφέρει εἰς τὴν ὀρθὴν πίστιν τὰ λογικὰ πρόβητα. Ἄλλὰ διὰ σὲ τῶρα παραγγέλει ὁ ὤμος ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται σὰν ὑποστήριγμα, διὰ νὰ μὴν γονατίσῃ κάπου ὁ λογισμὸς σου ἀκούων δι' αἶμα καὶ πάθος καὶ θάνατον Θεοῦ, καὶ διὰ νὰ μὴν περιπέσῃς τυχὸν εἰς ἀθεΐαν ἀπὸ τὴν πρόθεσίν σου νὰ ὑπερασπισθῆς τάχα τὸν Θεόν⁶⁷. Ἄλλὰ χωρὶς ἐντροπὴν καὶ χωρὶς ἐνδοιασμοὺς φάγε τὸ σῶμα καὶ πίε τὸ αἶμα, ἐὰν ἐπιθυμῆς νὰ ζήσῃς, χωρὶς νὰ ἀπιστῆς εἰς τοὺς λόγους τοὺς σχετικοὺς μὲ τὴν σάρκα καὶ χωρὶς νὰ σὲ ἐνοχλοῦν οἱ λόγοι οἱ σχετικοὶ μὲ τὸ πάθος. Νὰ στέκεσαι γερὰ σιτηριγμένος, σταθερὸς καὶ ἀκλόνητος, χωρὶς νὰ ἤμπορῇ νὰ σὲ μετακινήσῃ κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους, καὶ χωρὶς νὰ παρασύρεται ἀπὸ λόγους οἱ ὁποῖοι φαίνονται πειστικοί. Σταμάτησε εἰς τὸ ὕψος σου, στήσε τὰ πόδια σου εἰς τὰς εὐλάς τῆς Ἱερουσαλήμ⁶⁸ καὶ στηρίξου εἰς τὴν πέτραν, διὰ νὰ μὴν ἤμπορῇ νὰ κλονισθῇ ἡ πορεία σου πρὸς τὸν Θεόν.

20. Τί λέγεις; Ἔτσι τυχαίως ἐθεωρήθη καλὸν νὰ ἐξέλθῃς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, ἀπὸ τὸ σιδερένιο αὐτὸ καμίνι⁶⁹, νὰ ἐγκαταλείψῃς τὴν πολυθειᾶν ἢ ὁποῖα ἐπικρατοῦσε ἐκεῖ, νὰ ὀδηγηθῆς ἀπὸ τὸν Μωϋσῆ καὶ ἀπὸ τὴν νομοθεσίαν καὶ τὴν στρατηγικὴν του καθοδήγησιν; Θὰ σοῦ παρουσιάσω μίαν ἐρμηνείαν ὄχι ἰδικὴν μου, ἢ, καλύτερα, πολὺ ἰδικὴν μου, ἂν ἐξετάσῃς τὸ θέμα πνευματικῶς. Δανείσου ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους σκεύη χρυσᾶ καὶ ἀσημένια⁷⁰, καὶ πάρε τα μαζί σου εἰς τὴν πορείαν. Πάρε ὡς ἐφόδια τὰ ξένα πράγματα, ἢ, καλύτερα, τὰ ἰδικά σου, ἐπειδὴ σοῦ ὀφείλεται μισθὸς διὰ τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν κατασκευὴν τῶν πλίνθων. Χρησιμοποίησε τέχνασμα διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃς τὴν ἀπαίτησίν σου καὶ ἀφαίρεσέ τα, ὅπως εἶναι δίκαιον. Ἔστω, ἔχεις ταλαιπωρηθῇ

ἐνταῦθα τῷ πηλῷ μαζόμενος, τῷ μοχθηρῷ τούτῳ καὶ ὑπαρῶ
 σώματι, καὶ πόλεις οἰκοδομῶν ἀλλοτριᾶς καὶ οὐ αἰετός, ὧν
 ἀπολεῖται τὸ μνημόσυνον μετ' ἤχου. Τί δαί; προῖκα ἐξέροχι
 καὶ ἀμισθί; Τί δαί; καταλείψεις Αἴγυπτοῖς καὶ ταῖς ἀντι-
 5 κειμέναις δυνάμεσιν, ἃ κακῶς ἐκτίσαντο καὶ χεῖρον δαπα-
 νήσουσιν; Οὐκ ἔστιν ἐκείνων ἐσούλησαν, ἤρπασαν τοῦ εἰπόν-
 τος· «Ἐμὸν ἔστι τὸ ἀργύριον, καὶ ἐμὸν ἔστι τὸ χρυσίον», καὶ
 δώσω αὐτὸ ᾧ θούλομαι. Χθές ἦν ἐκείνων· συνεχωρεῖτο γάρ.
 Σήμερον σοὶ προσάγει καὶ δίδωσιν ὁ Δεσπότης, καλῶς χρη-
 10 σομένῳ καὶ σοτηρίῳς. Κτησώμεθα ἡμῖν αὐτοῖς γίλους ἐκ τοῦ
 μαμμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵν' ὅτιον ἐκλίπομεν, ἀντιλάβωμεν ἐν
 καιρῷ κρίσεως.

21. Εἰ μὲν τις εἶ Ραχὴλ ἢ Λεία, ψυχὴ πατριαρχικὴ
 καὶ μεγάλη, καὶ τὰ εἶδωλα κλέψον, ἅπερ ἂν εὖρης, τοῦ σοῦ
 15 πατρὸς, οὐχ ἵνα φυλάξῃς, ἀλλ' ἵν' ἀγαπίῃς· εἰ δὲ Ἰσραη-
 λίτης σοφός, πρὸς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας μετένεγκε· καὶ
 περὶ τούτων ὁ διώκτης ἀλγησάτω καὶ γνώτω κατασοφισθεῖς,
 ὅτι μάτην ἐτιρόννει καὶ κατεδουλοῦτο τοὺς κρείττους. Ἄν
 οὔτω ποιῆς καὶ οὔτως ἐξέλθῃς Αἴγυπτον, εὖ οἶδα, σιύλαρ
 20 πρὸς καὶ νεφέλης ὀδηγηθήσῃ νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ἔρημος
 ἡμερωθήσεται, θάλασσά σοι τιμηθήσεται, Φαραὼ βαπτισθή-
 σεται, ἄριστος ὁμβρήσει, πέτρα πηγάσει, Ἀμαλήκ καταπολε-
 μηθήσεται (οὐχ ὅπλοις μόνον ἀλλὰ καὶ πολεμίας χερσὶ δι-

71. Ἀγγ. 2, 8.

72. Δαν. 4, 17.

73. Λουκᾶ 16, 9.

74. Γεν. 31, 19.

ἐδῶ, ἀγωνιζόμενος μὲ τὸν πηλόν, τὸ πονηρὸν αὐτὸ καὶ ἀκάθαρτον σῶμα, καὶ οἰκοδομῶν πόλεις ξένας καὶ ἐπισημαλεῖς, τῶν ὁποίων ἡ ἀνάμνησις θὰ ἐξαφανισθῇ μὲ κρότον. Τί λοιπόν; Φεύγεις ἀφοῦ ἐδούλεψες δωρεὰν καὶ χωρὶς νὰ πάρης μισθόν; Τί λοιπόν; Θὰ ἀφήσης εἰς τοὺς Αἰγυπτίους καὶ εἰς τὰς ἀντιπάλους δυνάμεις ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀπέκτησαν ἄδικα καὶ τὰ ὁποῖα θὰ καταναλώσουν κατὰ τρόπον ἀκόμη χειρότερον; Δὲν εἶναι ἰδικά των. Τὰ ἔκλεψαν καὶ τὰ ἄρπαξαν ἀπὸ ἐκείνων ὁ ὁποῖος εἶπεν· «ἰδικόν μου εἶναι τὸ ἀσῆμι καὶ ἰδικόν μου εἶναι τὸ χρυσάφι»¹⁷ καὶ θὰ τὸ δώσω εἰς ὅποιον θέλω¹⁸. Χθὲς ἀνῆκεν εἰς ἐκείνους, ἐπειδὴ αὐτὸς τὸ εἶχεν ἐπιτρέψει. Σήμερα τὸ φέρει ὁ Κύριος καὶ τὸ δίνει εἰς σέ, ὁ ὁποῖος θὰ τὸ χρησιμοποίησῃ σωστὰ διὰ νὰ σωθῆς. Ἄς ἀποκτήσωμεν φίλους ἀπὸ τὰ ἄδικα πλούτη μας, διὰ νὰ μᾶς ἀνταποδώσουν τὰς εὐεργεσίας μας ὅταν ἀποθάνωμεν. κατὰ τὴν μέλλουσαν κρίσιν¹⁹.

21. Ἐὰν μὲν εἶσαι κάποιος ὅμοιος μὲ τὴν Ραχὴλ ἢ τὴν Λείαν, ψυχὴ δηλαδὴ ὁμοία μὲ ἐκείνας τῶν προπατόρων τῆς Παλ. Διαθήκης καὶ μεγάλη, κλέψε καὶ τὰ εἶδωλα τὰ ὁποῖα θὰ εὔρης ἀπὸ τὸν πατέρα σου, ὅχι διὰ νὰ τὰ διαφυλάξῃς, ἀλλὰ διὰ νὰ τὰ καταστρέψῃς²⁰. Ἐὰν δὲ εἶσαι σοφὸς Ἰσραηλίτης, μετάφερε τα εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, διὰ νὰ στενοχωρηθῇ δι' αὐτὰ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος σὲ καταδιώκει καὶ νὰ σκεφθῇ καὶ νὰ κατανοήσῃ ὅτι ἄδικα κατεδυνάστευε καὶ μετεχειρίζετο ὡς δούλους ἀνθρώπους καλυτέρους ἀπ' αὐτόν. Ἄν πράξῃς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ φύγῃς ἔτσι ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, γνωρίζω καλὰ ὅτι θὰ σὲ ὀδηγήσῃ στήλη ἀπὸ φωτιάν καὶ ἀπὸ σύννεφον κατὰ τὴν νύκτα καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν²¹, ἡ ἔρημος θὰ ἡμερώσῃ, ἡ θάλασσα θὰ χωρισθῇ πρὸς χάριν σου, ὁ Φαραὼ θὰ πνιγῇ μέσα εἰς αὐτήν, ὁ ἄρτος θὰ πέσῃ ὡς βροχὴ ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ὁ βράχος θὰ ἀναβλύσῃ νερό, οἱ Ἀμαληκῖται θὰ κατανικηθοῦν (ὅχι μὲ ὄπλα μόνον ἀλλὰ καὶ μὲ τὰς ἐχθρικός διὰ τοὺς ἀντιπάλους χεῖρας τῶν

καίων, ἐν χίρῃ ὁμοῦ τυποῦσαι καὶ σταυροῦ τροπαιον τὸ ἀή-
τητον), ποταμὸς ἀνακοπήσεται, ἥλιος σιγήσεται, σελήνη σχε-
θήσεται, τείχι κατενεχθήσεται, καὶ δίκυα μηχανημάτων σφη-
γία προδοραμοῦνται, ὁδοποιοῦσαι τῷ Ἰσραὴλ καὶ τοὺς ἄλλο-
5 γύλους ἀπειργουσαι· ἄλλα τε ὅσα ἐπὶ τοῦτοις καὶ σὺν τοῦ-
τοις ἰσθόρηται, ἵνα μὴ μακρὸν ἀποιείνω λόγον, παρὰ Θεοῦ
σοι δοθήσεται. Τοιαύτην ἐρωτήν ἐφοιάζεις σήμερον· τοιοῦτον
ἔστι τὸ ἐπὶ σοὶ τοῦ γεννηθέντος γενέθλιον καὶ τοῦ παθόν-
τος ἐπιτάγιον· τοιοῦτόν σοι τὸ τοῦ Πάσχα μυστήριον. Ταῦτα
10 ὁ νόμος ἐπέγραψε· ταῦτα Χριστὸς ἐτελείωσεν, ὁ τοῦ γραμ-
ματος καταλυτής, ὁ τελειωτής τοῦ Πνεύματος, ὅς, οἷς ἔπαθε
τὸ πάσχειν διδάσκων, οἷς ἐδοξάσθη τὸ σπυδοξασθῆναι χαρι-
ζεται.

22. Ἔστι τοίνυν ἐξετάσαι προᾶγμα καὶ δόγμα, τοῖς μὲν
15 πολλοῖς παρορώμερον, ἐμοὶ δὲ καὶ λίαν ἐξεταζόμερον. Τίτι
γὰρ τὸ ἔπερ ἡμῶν αἷμα καὶ περὶ τίνος ἐχέθη, τὸ μέγα καὶ
περιθόητον τοῦ Θεοῦ καὶ ἀρχιερέως καὶ θύματος; Κατει-
χόμεθα μὲν γὰρ ἐπὶ τοῦ πονηροῦ, πεπραμένοι ἐπὶ τὴν ἁ-
μαρτίαν καὶ ἀντιλαθόντες τῆς κακίας τὴν ἡδονήν. Εἰ δὲ
20 τὸ λύτρον οὐ ἄλλου τινὸς ἢ τοῦ κατέχοντος γίνεται, ζητῶ
τίτι τοῦτο εἰσηνέχθη καὶ δι' ἣντινα τὴν αἰτίαν. Εἰ μὲν τῷ
πονηρῷ, φεῦ τῆς ὕβρεως (εἰ μὴ παρὰ τοῦ Θεοῦ μόνον, ἀλλὰ
καὶ τὸν Θεὸν αὐτὸν λύτρον ὁ λησιτῆς λαμβάνει, καὶ μισθὸν

75. Ἐξ. 13, 21 ἐέ.

76. Ἰησ. Ναυῆ 3, 15.

77. Αὐτόθι 10, 12.

δικαίων, αἱ ὅποια συμβολίζουν ταυτοχρόνως δέξοιεν καὶ τὸ ἀνίκητον τρόπαιον τοῦ σταυροῦ), ὁ ποταμὸς θὰ ἀνακόπη τὸν ροῦν του¹⁶, ὁ ἥλιος θὰ σταματήσει, ἡ σελήνη θὰ ἀναχαιτισθῆ¹⁷, τὰ τείχη θὰ κατακρημνισθοῦν χωρὶς τὴν χρῆσιν κανενὸς πολεμικοῦ μηχανήματος, πλήθη (ἀγγέλων) θὰ τρέξουν μπροστὰ διὰ νὰ ἀνοίξουν δρόμον εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας καὶ νὰ ἐμποδίσουν τοὺς ἄλλοφύλους, καὶ θὰ σοῦ δοθοῦν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ ὅποια ἀναφέρει ἡ Γραφή ὅτι συνέβησαν μαζὶ καὶ μετὰ ἀπ' αὐτά, διὰ νὰ μὴν μακρύνω ἀκόμη περισσότερον τὸν λόγον. Τέτοιαν ἑορτὴν ἑορτάζεις σήμερα. Μὲ τέτοια πράγματα σὲ φιλοδωρεῖ ἡ γέννησις ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη πρὸς χάριν σου καὶ ὁ ἐπιτάφιός ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἔπαθεν. Τέτοιο εἶναι διὰ σὲ τὸ μυστήριον τοῦ Πάσχα. Αὐτὰ ἐσκιαγράφησεν ὁ νόμος καὶ τὰ ὠλοκλήρωσεν ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος κατέλυσε τὸ γράμμα καὶ ὠλοκλήρωσε τὸ πνεῦμα, καὶ ὁ ὁποῖος, ἐνῶ μὲ ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἔπαθεν ἐδίδαξε τὸ πάθος, μὲ ἐκεῖνα μὲ τὰ ὅποια ἐδοξάσθη μᾶς χαρίζει τὴν δυνατότητα νὰ δοξασθῶμεν μαζὶ του.

22. Ἐμποροῦμεν λοιπὸν νὰ ἐξετάσωμεν τὸ πρᾶγμα καὶ τὸ δόγμα, τὸ ἑποῖον ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους μὲν παραβλέπεται, ἀλλὰ ἀπὸ ἐμὲ ἐξετάζεται ἐκτενέσιата. Διότι, εἰς ποῖον ἐδόθη τὸ αἷμα τὸ ὁποῖον ἐχύθη πρὸς χάριν μας καὶ διὰ ποῖον πρᾶγμα ἐχύθη τὸ μεγάλο καὶ περιβόητον αἷμα τοῦ Θεοῦ καὶ ἀρχιερέως καὶ θύματος ταυτοχρόνως; Διότι εὐρισκόμεθα μὲν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πονηροῦ εἰς τὸν ὁποῖον εἶχαμεν πωληθῆ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν μὲ ἀντίτιμον τὴν ὀπλάουσιν τῆς κακίας. Ἐὰν δὲ τὸ λύτρον δὲν ἀνήκει εἰς κανένα ἄλλον παρὰ εἰς τὸν κάτοχον τοῦ δούλου, ἐρωτῶ νὰ μάθω εἰς ποῖον προσεφέρθη τοῦτο καὶ διὰ ποῖον λόγον. Ἐὰν μὲν προσεφέρθη εἰς τὸν πονηρόν, μακρὰ ἀπὸ ἐμὲ τέτοια βλασφημία! (ἐὰν ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιον τὸν Θεὸν παίρνη ὡς λύτρον ὁ ληστής, καὶ παίρνη τόσον ὑψηλὸν μισθὸν διὰ τὴν δουλείαν τῶν ἀν-

οὕτως ὑπεργυῆ τῆς ἑαυτοῦ τυραννίδος, δι' ὃν καὶ ἡμῶν
 φείδεσθαι δίκαιον ἦν· εἰ δὲ τῷ Πατρὶ προῖτον μὲν πῶς;
 Οὐχ ἔπ' ἐκείνου γὰρ ἐκραυόμεθα. Δεύτερον δέ, τίς ὁ λό-
 γος, Μοιρογενοῦς αἷμα τέρπειν Πατέρα, ὅς οὐδὲ τὸν Ἰσαάκ
 5 ἐδέξατο παρὰ τοῦ πατρὸς προσφερόμενον, ἀλλ' ἀντηλλάξατο
 τὴν θυσίαν, κριτὸν ἀντιδοῦς τοῦ λογικοῦ θύματος; Ἡ δὴ ἄλλοι,
 οὐ λαμβάνει μὲν ὁ Πατήρ, οὐκ αἰτήσας οὐδὲ δεηθείς, ἀλλὰ
 διὰ τὴν οἰκονομίαν καὶ τὸ χρῆναι ἁγιασθῆναι τῷ ἀνθρωπίνῳ
 τοῦ Θεοῦ τὸν ἄνθρωπον ἵν' αὐτὸς ἡμᾶς ἐξέλθῃ, τοῦ τυ-
 10 ράννου βίῃ κρατήσας, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπαναγάγῃ διὰ τοῦ
 Υἱοῦ μεσιτεύσαντος, καὶ εἰς τιμὴν τοῦ Πατρὸς τοῦτο οἰκο-
 νομήσαντος, ὃ τὰ πάντα παραχορῶν γαίνεται. Τὰ μὲν διὰ
 Χριστοῦ ἰουαῖτα, καὶ τὰ πλείω σιγῇ σεβέσθω. Ὁ δὲ χαλκοῦς
 ὄγεις κρεμάται μὲν κατὰ τῶν δακτύλων ὄψεων, οὐχ ὡς τό-
 15 πος δὲ τοῦ ἑτέρου ἡμῶν παθόντος, ἀλλ' ὡς ἀντίτυπος· καὶ σώ-
 ζει τοὺς εἰς αὐτὸν ὀρθῶντας, οὐχ ὅτι ζῆ πιστευόμενος, ἀλλ' ὅ-
 τι νεκρῶνται, καὶ σπινθηροῦ τὰς ἑπ' αὐτὸν δυνάμεις, κα-
 ταλυθεῖς, ὅσπερ ἦν ἄξιος. Καὶ τίς ὁ πρότερον αὐτῷ παρ'
 ἡμῶν ἐπιτάγιος; «Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντηρον; Ποῦ σου,
 20 ἄδη, τὸ ῥίκος;». Τῷ στανροῦ θέβλησαι, τῷ ζῶσοποιῷ τεθανά-
 τισσαι. Ἄπυρος, νεκρός, ἀκίνητος, ἀνεκέρητος, καὶ εἰ τὸ
 σχῆμα σώξεις ὄψεως, ἐν ὑψηρῇ σιγητευόμενος.

78. Γεν. 22, 13.

79. Εἶναι φανερόν ὅτι ὁ Θεολόγος ἐκλαμβάνει ἐνταῦθα τὸν χαλκοῦν ὄγιν ὡς σύμβολον τοῦ ἡττηθέντος θανάτου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ση-
 ρίζει εἰς μίαν ἔξοχον ἐρμηνείαν τῶν ἀναφερομένων σχετικῶς εἰς τὴν
 Ἰραφὴν (Ἀριθμ. 21, 8-9). Ἡ πλειονότης ὁμοῦ τῶν Πατέρων, σημεῖο-
 μένη κυρίως εἰς τὸ σχῆμα τὸ ὁποῖον παρουσίαζεν ὁ ὄγεις ὁ ἀνηρημένος
 ἐπάνω εἰς τὸ ξύλον διὰ τὰ γαίνεται ἀπὸ παντοῦ, ἐθεώρησε τὸν χαλκοῦν
 ὄγιν ὡς τύπον καὶ προεικόνισιν τοῦ στανροῦ.

80. Ὡσ. 13, 14, Α' Κορ. 15, 55.

θρώπων εἰς τὸ θέλημά του, γεγονὸς διὰ τὸ ὅποιον θὰ ἦτο δίκαιον νὰ λυπηθῆ καὶ νὰ ἀφήσῃ ἐλευθέρους καὶ ἡμᾶς)· ἐὰν δὲ εἰς τὸν Πατέρα, καὶ ἄρχὴν πῶς ἔγινεν αὐτό; Διότι δὲν ἐκρατούμεθα αἰχμάλωτοι ἀπὸ ἐκείνον. Κατὰ δεύτερον δὲ λογὸν, διατὶ τάχα θὰ εὐχαριστοῦσε τὸ αἷμα τοῦ Μονογενοῦς τὸν Πατέρα, ὁ ὁποῖος δὲν ἐδέχθη οὔτε τὸν Ἰσαάκ, ὅταν τοῦ εἶχε προσφερθῆ ὡς θυσία ἀπὸ τὸν πατέρα του, ἀλλὰ ἔλλαξε τὴν θυσίαν καὶ ἐιοποθέτησε κριάρι εἰς τὴν θέσιν τοῦ λογικοῦ θύρατος⁷⁸; Εἶναι ἐπομένως φανερὸν ὅτι τὸ λαμβάνει μὲν ὁ Πατήρ, χωρὶς νὰ τὸ ζητήσῃ οὔτε καὶ νὰ τὸ ἔξη ἀνάγκην, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐκπληρωθῆ τὸ σκεδῖον τῆς σωτηρίας καὶ ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ ἀγιασθῆ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ὁ ἴδιος, ἀφοῦ κατενίκησε μὲ τὴν βίαν τὸν τύραννον, καὶ διὰ νὰ μᾶς ἐπαναφέρῃ κονιά του μὲ τὴν μεσιτείαν τοῦ Υἱοῦ, ὁ ὁποῖος ἐδῶσε τὸ αἷμα του διὰ νὰ μᾶς σώσῃ πρὸς τιμὴν τοῦ Πατρός, εἰς τὸν ὅποιον φαίνεται ὅτι παραχωρεῖ τὰ πάντα. Αὐτὰ μὲν λοιπὸν τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Χριστὸν καθὼς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ὡς τὰ τιμῶμεν μὲ σιωπῆν. Ὁ δὲ χάλκινος ὄφεις κρεμᾶται μὲν ἐναντίον τῶν ὄψεων οἱ ὅποιοι δαγκώνουν, ἀλλὰ σὺν ἀντίθετος εἰκὼν καὶ ὄχι σὺν εἰκὼν ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἔπαθε πρὸς χάριν μας, διότι ὁ ὄφεις σώζει ἐκείνους οἱ ὅποιοι τὸν βλέπουν, ὄχι ἐπειδὴ τυχὸν πιστεύουν ὅτι εἶναι ζωντανός, ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶναι νεκρὸς καὶ νεκρώνει μαζί του τὰς δυνάμεις αἱ ὅποια εὐρίσκονται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του, ἀφοῦ ἔχει καταργηθῆ καὶ ὁ ἴδιος, ὅπως τοῦ ἄξιζε⁷⁹. Ποῖον λοιπὸν ἐπιτάφιον λόγον ἀρμύζει νὰ τοῦ ἀπαγγείλωμεν; «Ποῦ εἶναι, θάνατε, τὸ κεντρί σου; Ποῦ εἶναι, ἄδη, ἡ νίκη σου⁸⁰;». Ἔχεις πληγωθῆ ἀπὸ τὸν σταυρὸν καὶ ἔχεις θανατωθῆ ἀπὸ ἐκείνον ὁ ὁποῖος δίδει ζωὴν. Εἶσαι χωρὶς πνοήν, νεκρός, ὀκίνητος, χωρὶς ἐνέργειαν, ἔστω καὶ ἂν διατηρῆς τὴν μορφὴν τοῦ ὄφεως, καθὼς ἔχεις τοποθετηθῆ ὑψηλὰ διὰ νὰ σιγματισθῆς.

23. Μεταληφόμεθα δὲ τοῦ Πάσχα, νῦν μὲν περικῶς εἶμι, καὶ εἰ τοῦ παλαιοῦ γυννότερον (τὸ γὰρ νομικὸν Πάσχα, πολ-
μῶ καὶ λέγω, τύπου τύπος ἦν ἀμωδρότερος)· μικρὸν δὲ ὑ-
σιτερον τελειώτερον καὶ καθαρώτερον, ἥνικα ἂν αὐτὸ λίγη
5 καινὸν μεθ' ἡμῶν ὁ Λόγος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς, ἀπο-
καλύπτων καὶ διδάσκων ἃ νῦν μειρίως παρέδειξε. Καινὸν
γὰρ εἶστιν αἰεὶ τὸ νῦν γνωριζόμενον. Τίς δὲ ἢ πόσις καὶ ἡ
ἀπόλοις, ἡμῶν μὲν τὸ μαθεῖν, ἐκείνου δὲ τὸ διδάξαι, καὶ
κοινωνοῦσθαι τοῖς ἐκείνου μύθημαῖς τὸν λόγον. Τροχὴ γὰρ
10 εἶστιν ἡ διδάξις καὶ τοῦ τροχουτος. Ἀλλὰ δεῦρο καὶ ἡμεῖς
τοῦ νόμου μεταλάβομεν εὐαγγελικῶς, ἀλλὰ μὴ γραμμῶς·
τελειῶς, ἀλλὰ μὴ ἀτελῶς· αἰδίως, ἀλλὰ μὴ προσωκαίως.
Ποιησόμεθα κεγαλήν, μὴ τὴν κάτω Ἰεροσαλήμ, ἀλλὰ τὴν
ἄνω μητροπόλιν· μὴ τὴν ἐπὶ σιραιτοπέδων νῦν παυομένην,
15 ἀλλὰ τὴν ἐπὶ ἀγγέλων δοξαζομένην. Θύσωμεν, μὴ μόσχους
ρέους, μηδὲ ἀμνοὺς «κέρατα ἐκγέροντας καὶ δπλάς», παρ' οἷς
πολὴ τὸ νεχρὸν καὶ ἀναίσθητον, ἀλλὰ θύσωμεν τῷ Θεῷ ὑψο-
σίαν αἰνέσεως ἐπὶ τὸ ἄνω θεσιαστήριον μετὰ τῆς ἄνω χορο-
στασίας. Λιάζομεν τὸ προῖτον κατωπέτασμα, τῷ δευτέρῳ
20 προσέλθομεν, εἰς τὸ Ἄγιον τῶν Ἄγιων προσκύνομεν. Εἶπω
τὸ μεῖζον, ἡμᾶς αὐτοὺς θύσωμεν τῷ Θεῷ· μᾶλλον δὲ θύομεν
καθ' ἐκάστην ἡμέραν καὶ πᾶσαν γίνησιν. Πάντα ἐπέθ τοῦ
Λόγου δεχόμεθα, πάθει τὸ πάθος μιμώμεθα, αἵματι τὸ αἵ-
μα σεμνύνομεν, ἐπὶ τὸν σιωρὸν ἀτίομεν προῖδοι. Γλυκεῖς

81. Ματθ. 26. 29.

82. Ψαλμ. 68. 32.

83. Ψαλμ. 49. 14.

23. Θὰ γίνωμεν δὲ μέτοχοι τοῦ Πάσχα, ἰώρα μὲν τυπικὰ ἀκόμη καί, ἂν αὐτὸ εἶναι τὸ παλαιόν, ἀκόμη πρὸ ἀνεπίσημα (διότι τὸ Πάσχα τοῦ νόμου, τολμῶ νὰ τὸ εἶπω, ἦτο ἑκὼν πρὸ ἀμυδρὸς τύπος τοῦ τύπου), ὕστερα δὲ ἀπὸ λίγο πολὺ τελειότερα καὶ καθαρώτερα, ὅταν θὰ τὸ πίνῃ μαζὶ μας νέον ὁ Λόγος εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Πατρὸς¹ καὶ θὰ μᾶς ἀποκαλύπτῃ καὶ θὰ μᾶς διδάσκῃ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα μᾶς ἔχει δεῖξει ἰώρα ὄχι τόσον καθαρὰ. Διότι εἶναι πάντοτε νέον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον γνωρίζομεν ἰώρα. Ποία δὲ εἶναι ἡ πόσις καὶ ἡ ἀπόλαυσις, ἐμεῖς μὲν πρέπει νὰ τὸ μάθωμεν, ἐκεῖνος δὲ νὰ τὸ διδάξῃ καὶ νὰ ἀνακοινώσῃ εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ ἰὸν λόγον. Διότι ἡ διδασκαλία εἶναι τροφή καὶ δι' ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος τρέφει. Ἄλλὰ ἐμπρὸς ὡς γίνωμεν καὶ ἡμεῖς μέτοχοι τοῦ νόμου, κατὰ τρόπον ὅμως πνευματικὸν καὶ ὄχι κατὰ γράμμα, κατὰ τρόπον τέλειον καὶ ὄχι ἀτελεῖ, αἰωνίως καὶ ὄχι προσωρινῶς. Ἄς κάμωμεν πρωτεύουσάν μας ὄχι τὴν κἀτω Ἰερουσαλήμ, ἀλλὰ τὴν οὐράνιον μητρόπολιν. Ὅχι ἐκείνην ἢ ὁποῖα καταπατεῖται ἰώρα ἀπὸ στρατεύματα, ἀλλὰ ἐκείνην ἢ ὁποῖα δοξάζεται ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους. Ἄς θυσιάσωμεν ὄχι νοερὰ μοσχάρια, οὔτε ἄρνια «τὰ ὁποῖα ἔχουν κέρατα καὶ νύχια»², τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ὁποῖων εἶναι νεκρὸν καὶ δὲν αἰσθάνεται τίποτε, ἀλλὰ «ὡς προσφέρωμεν εἰς τὸν Θεὸν εὐχαριστήριον θυσίαν»³ εἰς τὸ οὐράνιον θυσιαστήριον μαζὶ μὲ τοὺς χοροὺς τῶν ἀγγέλων. Ἄς διασχίσωμεν τὸ πρῶτον χώρισμα (τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου), ὡς προχωρήσωμεν εἰς τὸ δεύτερον καὶ ὡς πλησιάσωμεν μὲ σεβασμὸν εἰς τὰ Ἁγία τῶν Ἁγίων. Θὰ εἶπω τὸ μεγαλύτερον, ὡς προσφέρωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας θυσίαν εἰς τὸν Θεόν, ἢ καλύτερα, ὡς τοῦ προσφέρωμεν θυσίαν κάθε ἡμέραν καὶ μὲ κάθε κίνησίν μας. Ἄς δεχώμεθα τὰ πάντα χάριν τοῦ Λόγου, ὡς μιμούμεθα μὲ τὰ πάθη μας τὸ πάθος του, ὡς τιμῶμεν τὸ αἷμά του μὲ τὸ αἷμά μας καὶ ὡς ἀνερχώμεθα μὲ προθυμίαν εἰς τὸν σταυρὸν. Τὰ καρφιά εἶναι γλυκὰ, ἔστω καὶ ἂν προκαλοῦν φοβεροὺς πόνους. Διότι τὸ νὰ

οὐ ἦλοι καὶ εἰ λίαν ὀδυνηροί. Τὸ γὰρ μετὰ Χριστοῦ πάσχειν καὶ ὑπὲρ Χριστοῦ, τοῦ μετ' ἄλλων τρυφᾶν αἰρεσιώτερον.

21. Ἐν Σίμων ἦς Κυριναῖος, τὸν σταυρὸν ἄρον καὶ ἀκολούθησον. Ἐν συσταυρωθῆς ὡς λησιθής, ὡς εὐγνώμων 5 τὸν Θεὸν γνώρισον· εἰ κάκεινος μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη διασέ καὶ τὴν σὴν ἁμαρτίαν, οὐ γενοῦ δι' ἐκεῖνον ἔννομος. Προσζώνησον τὸν διὰ σέ κορμασθέντα, καὶ κορμάμενος· κέρδαρόν τι καὶ παρὰ τῆς κακίας· ὄνησαι τῷ θανάτῳ τὴν σωτηρίαν· εἰς τὸν παράδεισον εἰσελθε μετὰ Ἰησοῦ, ὥστε μαθεῖν ὧν ἐκ- 10 πέποικας· Τὰ ἐκεῖ κάλλη θεωρήσον· τὸν γογγυστὴν ἄφες ἀποθανεῖν ἔξω μετὰ τῆς βλασημησίας. Κἂν Ἰωσήφ ἦς ὁ ἀπὸ Ἀρμαθαίας, αἰτησαι τὸ σῶμα παρὰ τοῦ σταυροῦντος· σὸν γενέσθω τὸ τοῦ κόσμου καθάρσιον. Κἂν Νικόδημος ἦς, ὁ νεκροῦνός θεοσεβής, μήτοις αὐτὸν ἐπιταφιάσον. Κἂν Μαρία 15 τις ἦς, κἂν ἡ ἄλλη Μαρία, κἂν Σαλώμη, κἂν Ἰωάννα, δάκρυσον ὀρθοῖα. Ἴδε πρότη τὸν λίθον ἠρμένον, τυχὸν δὲ καὶ τοὺς ἀγγέλους καὶ Ἰησοῦν αὐτόν. Φθέγγει τι φωνῆς ἄκουσον. Ἐν ἀκούσῃς· «Μή μου ἄπιον», πόρρω στήθι, σεβιάσθητι τὸν Λόγον, ἀλλὰ μὴ λυπηθῆς. Οἶδε γὰρ οἷς ὁρθῆ προῖον. 20 Ἐγκαίνισον τὴν ἀνάστασιν τῇ Εὔα θωήθησον, τῇ πρότῃ πεσοῦσῃ, τῇ πρότῃ Χριστὸν ἀσπάσασθαι καὶ γνωρίσαι τοῖς μαθηταῖς. Γενοῦ Πέτρος ἢ Ἰωάννης· ἐπὶ τὸν τάφον ἐπέιχθητι, ἀντιπέχον, σεριπέχον, τὴν καλὴν ἀμύλλαν ἀμύλλόμενος. Κἂν προλήθῃς τῷ τάφῳ, τῇ σπονδῇ τίμησον μὴ πα-

84. Λουκᾶ 23, 26.

85. Αὐτόθι 40 ε.

86. Λουκᾶ 23, 50.

87. Ἰω. 19, 39.

88. Μάρκ. 16, 1.

89. Ἰω. 20, 17.

90. Ὁ Θεολόγος ἀναφέρεται εἰς τὸν ἀπόγονον τῆς πεσοῦσης Εὔας Μαρίαν τὴν Μαγδαληνὴν, ἡ ὁποία, ὅπως ἡ Εὔα ἔπεσε πρώτη, εἶδε καὶ αὐτὴ πρώτη τὸν ἀναστάντα Κύριον καὶ ἀνήγγειλε τὴν ἀνάστασιν εἰς τοὺς μαθητὰς (Ἰω. 20, 14 καὶ 18).

91. Ἰω. 20, 4.

υποφέρη κανείς μαζί με τὸν Χριστὸν καὶ χάριν τοῦ Χριστοῦ εἶναι προτιμώτερον ἀπὸ τὸ νὰ ζῆ ζῶν ἀπολαύσεων κοντὰ σὲ ἄλλους.

24. Ἄν εἶσαι Σίμων Κυρηναῖος⁴⁴, σήκωσε τὸν σταυρὸν καὶ ἀκολούθησέ τον. Ἄν σταυρωθῆς μαζί του ὡς ληστής⁴⁵, δεῖξε καλὴν προαίρεσιν καὶ γνώρισε τὸν Θεόν. Ἐὰν ἐκεῖνος ἐτοποθετήθη μεταξὺ τῶν παρανόμων ἐξ αἰτίας σου καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας σου, σὺ νὰ γίνῃς πρὸς χάριν του πιστὸς εἰς τὸν ὄμιον του. Προσκύνησε ἐκεῖνον ὁ ὁμοῖος ὑψώθη πρὸς χάριν σου εἰς τὸν σταυρὸν, ἀκόμη καὶ ἂν ἔχῃς ὑψωθῆ καὶ σύ. Κέρδισε κάτι καὶ ἀπὸ τὴν κακίαν. Ἐξαγόρασε μετὰ τὸν θάνατον τὴν σωτηρίαν. Εἴσελθε εἰς τὸν παράδεισον μαζί μετὰ τὸν Ἰησοῦν, διὰ νὰ μάθῃς ἀπὸ ποῖα ἀγαθὰ ἔχεις ἀπομακρυνθῆ. Παρατήρησε τὰ κάλλη τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν ἐκεῖ. Τὸν ληστὴν ὁ ὁποῖος διαμαρτύρεται καὶ ὑβρίζει, ἄφησέ τον νὰ ἀποθάνῃ ἔξω μαζί μετὰ τὴν βλασφημίαν του. Καὶ ἂν εἶσαι ὁ Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας⁴⁶, ζήτησε τὸ σῶμα ἀπὸ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος τὸν σταυρώνει. Ἄς γίνῃ ἰδικόν σου τὸ σῶμα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον καθαρίζει τὸν κόσμον. Καὶ ἂν εἶσαι ὁ Νικόδημος, ὁ θεοσεβὴς ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος τὸν ἐπεσκέφθη τὴν νύκτα⁴⁷, ἐνταφίασέ τον μετὰ μύρα. Καὶ ἂν εἶσαι κάποια Μαρία, ἢ ἡ ἄλλη Μαρία, ἢ ἡ Σαλώμη, ἢ ἡ Ἰωάννα, πῆγαινε πρῶτῃ-πρῶτῃ νὰ τὸν θρηνήσῃς⁴⁸. Δὲς πρῶτῃ κυλισμένον τὸν λίθον, ἐνδεχομένως καὶ τοὺς ἀγγέλους καὶ τὸν ἴδιον τὸν Ἰησοῦν. Πέες του κάτι καὶ ἄκουσε τὴν φωνὴν του. Ἄν ἀκουσῇς «μὴ με ἐγγίξεις»⁴⁹, σταμάτησε μακριά, δεῖξε σεβασμὸν πρὸς τὸν Λόγον, ἀλλὰ μὴ λυπηθῆς. Διότι γνωρίζει εἰς ποίους θὰ ἐμφανισθῆ πρῶτα. Βοήθησε τὴν Εὐαν, ἢ ὁποῖα ἔπαισε πρῶτῃ, νὰ χαιρετήσῃ καὶ πρῶτῃ τὸν Χριστὸν καὶ νὰ τὸ ἀνακοινώσῃ εἰς τοὺς μαθητάς⁵⁰. Γίνε Πέτρος ἢ Ἰωάννης καὶ σπεῦσε εἰς τὸν τάφον, τρέχων μαζί ἢ προπορευόμενος⁵¹ καὶ συναγωνιζόμενος εἰς τὸν καλὸν συναγωνισμόν. Καὶ ἂν σὲ προλάβῃ εἰς τὴν ταχύτητα, νίκησέ τον

ραζύρας εἰς τὸ μνημεῖον, ἀλλ' ἔνδον γενόμενος. **Κἄν** ὡς
 Θωμᾶς ἀπολειγθῆς τῶν μαθητῶν σκηρήμενον, οἷς Χριστὸς
 ἐμφανίζεται, ὅταν ἴδῃς, μὴ ἀπιστήσης· **κἄν** ἀπιστήσης, τοῖς
 λέγονσι πίστευσον· εἰ δὲ μηδὲ τοῖτοις, τοῖς τέτοις τῶν ἡλῶν
 5 πιστώθητι. Ἄν εἰς ἄδου κατήγ, συγκάτελθε. Γνώθι καὶ τὰ
 ἐκεῖσε τοῦ Χριστοῦ μυστήρια, τίς ἢ οἰκονομία τῆς διπλῆς
 καταβάσεως, τίς ὁ λόγος· ἀπλῶς σώζει πάντας ἐπιγαρεῖς,
 ἢ κάκει τοὺς πιστεύοντας;

25. **Κἄν** εἰς οὐρανοὺς ἀνίγ, συνάρελθε· γενοῦ μετὰ τῶν
 10 παρατεμπότων ἀγγέλων ἢ τῶν δεχομένων. Ἀρθῆναι ταῖς
 πύλαις διακέλευσαι, ἐρηλοτέρας γενέσθαι, ἵνα τὸν ἔκ τοῦ
 πνεῦν ἐρηλοτέρον δέξονται. Ἀπόχροναι τοῖς ἀποροῦσι διὰ
 τὸ σῶμα καὶ τὰ τοῦ Πάθους σύμβολα, οἷς μὴ κατελθὼν συν-
 ἀέρχεται καὶ διὰ τοῦτο περθασμένοις· «Τίς ἐστιν οὗτος
 15 ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης;» ὅτι Κύριος κραταιὸς καὶ δυνατός
 ἐν πᾶσι τε οἷς ἀεὶ πεποίηκε καὶ ποιεῖ, καὶ τῷ νῦν πολέμῳ
 καὶ τροπαίῳ περὶ τῆς ἀνθρωπότητος· καὶ δὸς τῷ διπλῆ
 τῆς ἐρωτήσεως διπλῆν ἀπόχροναι. **Κἄν** θαυμάζωσι, λέγοντες,
 κατὰ τὴν Ἰσαίου δραματογραφίαν «Τίς οὗτος ὁ παραγε-
 20 νόμενος ἐξ Ἐδὼμ καὶ τῶν γητῶν; ἢ, Πῶς ἐρουθρά τὰ
 ἱμάτια τοῦ ἀναίμου καὶ ἀσωμάτου, ὡς ληροδάτου, καὶ πλή-
 ρη ληρὸν πατήσαντος; προβαλοῦ τὸ ὄραϊον τῆς σιολῆς τοῦ

92. Αὐτόθι 5-6.

93. Αὐτόθι 24 ἔ.

94. Ψαλμ. 23, 7.

95. Αὐτόθι 7-8.

96. Ἦσ. 63, 1.

97. Αὐτόθι 2.

μὲ τὴν συσηματικότητα σου καὶ μὴν ἀρκεσθῆς μόνον νὰ πλησιάσῃς τὸ μνημεῖον, ἀλλὰ νὰ εἰσέλθῃς καὶ μέσα⁹². Καὶ ἂν λείψῃς, ὅπως ὁ Θωμᾶς, ἀπὸ τὴν συγκέντρωσιν τῶν μαθητῶν εἰς τοὺς ὁποίους ἐμφανίζεται ὁ Ἰησοῦς, διὰ τὸν ἴδῃς, ἅς μὴν ἀποιήσῃς⁹³. Καὶ ἂν ἀποιήσῃς, πίστευσε εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι σοῦ τὸ λέγουν. Ἐὰν δὲ δὲν τοὺς πιστεύσῃς οὔτε αὐτοὺς, ἅς πεισθῆς ἀπὸ τὰ σημάδια τῶν καρφῶν. Ἄν κατεβαίῃ εἰς τὸν Ἄδην, κατέβα μαζί του. Γνώρισε καὶ τὰ ἐκεῖ μυστήρια τοῦ Χριστοῦ, ποῖον εἶναι τὸ σωτηριῶδες σχέδιον τῆς διπλῆς καταβάσεως καὶ ποῖος ὁ λόγος τῆς: Σῶζει μὲ τὴν ἐμφάνισίν του ἐκεῖ τοὺς πάντας, ἢ καὶ ἐκεῖ σῶζει μόνον ἐκείνους οἱ ὅποιοι τὸν πιστεύουν;

25. Καὶ ἂν ἀνεβαίῃ εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἀνέβα μαζί του. Ἐντάξου εἰς τοὺς ἀγγέλους οἱ ὅποιοι τὸν προπέμπουν ἢ εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι τὸν ὑποδέχονται. Πρόσπαζε νὰ σηκωθοῦν αἱ πύλαι καὶ νὰ γίνουν ὑψηλότεραι⁹⁴, διὰ νὰ ὑποδεχθοῦν πρὸς μεγαλόπρεπα ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἐπιστρέφει ἐπὶ τὸ πάθος. Ἀπάντησε εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἀποροῦν διὰ τὸ σῶμα καὶ τὰ σύμβολα τοῦ Πάθους, μὲ τὰ ὅποια ἀνέρεται, ἐνῶ δὲν τὰ εἶχε μαζί του ὅταν εἶχε κατέβει, καὶ οἱ ὅποιοι διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐρωτοῦν νὰ μάθουν «ποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης;», ὅτι εἶναι «Κύριος κραταῖος καὶ δυνατὸς»⁹⁵ μὲ ὅλα ὅσα ἀνέκαθεν ἔχει κάνει καὶ μὲ ὅσα κάνει καὶ μὲ τὸν τωρινὸν πόλεμον καὶ τὴν περιλαμπρον νίκην του πρὸς χάριν τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ δῶσε εἰς τὴν διπλῆν ἐρώτησιν διπλῆν τὴν ἀπάντησιν. Καὶ ἂν ἀποροῦν λέγοντες, συμφῶνως πρὸς τὴν δραματικὴν προφητείαν τοῦ Ἡσαΐου, «ποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἔχει ἔλθει ἀπὸ τὴν Ἐδῶμ⁹⁶ καὶ ἀπὸ τὰ γῆινα πράγματα;», ἢ «διατί εἶναι κόκκινα τὰ ἐνδύματα ἐκείνου ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει οὔτε αἷμα οὔτε σῶμα, ὡσάν νὰ ἔχη ἔλθει ἀπὸ πατητῆρι καὶ νὰ ἔχη πατήσῃ ὀλόκληρον πατητῆρι γεμᾶτον ἀπὸ σταφύλια⁹⁷;», νὰ τοὺς ἐκθειάσῃς τὴν ὠραιότητα τῆς στολῆς τοῦ

πεπονήθιος σώματος, τῷ Πάθει καλλωπισθέντος καὶ τῇ Θεότητι λαμπρυνθέντος, ἧς οὐδὲν ἐρασιμώτερον οὐδὲ ὠραιότερον.

26. Πρὸς ταῦτα τί γασιν ἡμῖν οἱ συκοφάνται, οἱ πι-
 κροὶ τῆς Θεότητος λογισταί, οἱ κατήγοροι τῶν ἐπαινουμένων.
 5 οἱ σοκτεινοὶ περὶ τὸ γῶς, οἱ περὶ τὴν σοφίαν ἀπαίδευτοι,
 ἔπερ ὧν Χριστὸς δωρεὰν ἀπέθανε, τὰ ἀχάριστα κρίματα,
 τὰ τοῦ ποτηροῦ πλάσματα; Τοῦτο ἐγκαλεῖς Θεῶ, τὴν εὐε-
 ρεσίαν; διὰ τοῦτο μικρός, ὅτι διὰ σὲ ταπεινός; ὅτι ἐπὶ τὸ
 πλανώμερον ἦλθεν ὁ ποιμὴρ ὁ καλός, ὁ τιθεὶς τὴν ψυχὴν
 10 ἔπερ τῶν προβάτων, ἐπὶ τὰ ὄρη καὶ τοὺς θουρούς, ἐγ' ὧν
 ἐθροσίαζες, καὶ πλανώμερον εἶσε, καὶ ἐφόων ἐπὶ τῶν ὄμων
 ἀνέλαβεν, ἐγ' ὧν καὶ τὸ ζόλον, καὶ λαβὼν ἐπαρήγαγεν ἐπὶ
 τὴν ἄνοι ζοίην, καὶ ἀναγαγὼν τοῖς μέρουσι συνηρίθμησεν;
 15 ὅτι λόχρον ἦρε, τὴν ἐαυτοῦ σάρκα, καὶ τὴν οἰκίαν ἐσάρωσε
 (τῆς ἁμαρτίας τὸν κόσμον ἀποκαθαίρων), καὶ τὴν δραχμὴν
 ἐζήτησε, τὴν βασιλικὴν εἰκόνα συγκεχωσμένην τοῖς πάθεσι,
 καὶ συγκαλεῖ τὰς γίλας αὐτῷ δυνάμεις ἐπὶ τῇ τῆς δραχμῆς
 εὐρέσει, καὶ κοινοποὺς ποιεῖται τῆς εὐφροσύνης, ἅς καὶ τῆς
 οἰκονομίας μύστιδας πεποίητο, ὅτι τῷ προδρομῷ λόχρῳ τὸ
 20 γῶς ἀκολουθεῖ τὸ ὑπερλαμπρον, καὶ τῇ γωνῇ ὁ Λόγος, καὶ
 τῷ νυμφαγωγῷ ὁ νυμφίος, κατασκευάζοντι Κυρίῳ λαὸν πε-
 ριοούσιον, καὶ προκαθαίροντι ἐπὶ τὸ Πνεῦμα διὰ τοῦ ὕδατος;
 Ταῦτα ἐγκαλεῖς τῷ Θεῶ; διὰ ταῦτα ὑπολαμβάνεις χείρονα,

98. Ἡ παράγραφος αὕτη καθὼς καὶ ἡ ἐπομένη ἀντιγράφουν κατὰ λέξιν τὰς παραγρ. 14 καὶ 15 τοῦ Λόγου ΔΗ' (εἰς τὰ Θεοφάνια). Διὰ τοὺς λόγους οἱ ὅποιοι ἀνεφέρθησαν ἤδη εἰς τὴν σημ. 5 θὰ παρατεθῆ καὶ ἐνταῦθα μόνον ἢ μετὰφρασις, παραλειπομένων τῶν σχολίων.

σώματος τὸ ὁποῖον ἔχει πάθει καὶ τὸ ὁποῖον ἔχει καλλωπισθῆ ἀπὸ τὸ Πάθος καὶ ἔχει ἀποκτήσει ἀπὸ τὴν Θεότητα τὴν λαμπρότητα ἐκείνην ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ὑπάρχει τίποτε πρὸ ἐπιθυμητὸν καὶ πρὸ ὠραῖον.

26. Τί θὰ μᾶς εἶπουν δι' αὐτὰ οἱ συκοφάνται⁹⁸, οἱ πικρόχολοι ἐλεγκταὶ τῆς Θεότητος, οἱ κατήγοροι ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἐπαινοῦνται, οἱ σκοτεινοὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸ φῶς, οἱ ἀστοιχείωτοι ἐν σχέσει πρὸς τὴν σοφίαν, ἐκεῖνοι χάριν τῶν ὁποίων ἀπέθανεν ὁ Χριστὸς χωρὶς νὰ ζητήσῃ ἀντάλλαγμα, τὰ ἀχάριστα δημιουργήματα, τὰ πλάσματα τοῦ πονηροῦ; Κατηγορεῖς τὸν Θεὸν διὰ τὴν εὐεργεσίαν του; Διὰ τοῦτο εἶναι μικρός, ἐπειδὴ ἐταπεινώθη πρὸς χάριν σου; Ἐπειδὴ ὁ καλὸς ποιμὴν, ὁ ὁποῖος δίνει καὶ τὴν ψυχὴν του διὰ τὰ πρόβατα, ἦλθε πρὸς τὸ πρόβατον τὸ ὁποῖον εἶχε χαθῆ, ἐπάνω εἰς τοὺς λόφους καὶ τὰ βουνὰ εἰς τὰ ὁποῖα ἐθυσίαζες, καὶ ἀφοῦ τὸ εὔρε τὸ ἐσήκωσεν ἐπάνω εἰς τοὺς ὤμους του, ἐπάνω εἰς τοὺς ὁποίους ἐσήκωσε καὶ τὸν σταυρόν, καὶ τὸ ἐπανάφερεν εἰς τὴν οὐρανίαν ζωὴν καὶ ἀφοῦ τὸ ἀνύψωσεν ἐκεῖ τὸ ἔβαλεν εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν μὲ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἶχαν μείνει ἐκεῖ; Τὸν κατηγορεῖς ἐπειδὴ ἤναψε λύχνον, τὴν ἰδίαν τὴν σάρκα του, καὶ ἐσκοῦπισε τὴν οἰκίαν (καθαρίζων τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν) καὶ ἀνεζήτησε τὴν δραχμὴν, τὴν εἰκόνα δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ ἢ ὁποῖα εἶχε καιακωνιασθῆ ἀπὸ τὰ πάθη, καὶ ἐπειδὴ συγκεντρώνει διὰ τὴν εὔρεσιν τῆς δραχμῆς τὰς φιλικὰς πρὸς αὐτὸν δυνάμεις, τὰς ὁποίας εἶχε μύσει καὶ εἰς τὸ μυστήριον τῆς σωτηρίας, καὶ τὰς κάνει μετόχους εἰς τὴν χαρὰν του; Τὸν κατηγορεῖς ἐπειδὴ τὸν λύχνον, ὁ ὁποῖος ἐτοιμάζει τὸν δρόμον, καὶ ὁ ὁποῖος ἐτοιμάζει εἰς τὸν Κύριον λαὸν ἐκλεκτὸν καὶ καθαρὸν καὶ προετοιμάζει διὰ τὸ Πνεῦμα μὲ τὸ ὕδωρ, τὸν ἀκολουθεῖ τὸ ὑπέραμπρον φῶς, τὴν φωνὴν τὴν ἀκολουθεῖ ὁ Λόγος καὶ τὸν ὀδηγὸν τοῦ νυμφίου ὁ νυμφίος; Δι' αὐτὰ κατηγορεῖς τὸν Θεόν; Δι' αὐτὰ τὸν θεωρεῖς κατώτερον,

διελεγετο διαζώνονται και ρίπτει τους πόδας των μαθητών
 και δείκνυσιν αρίστην ὁδὸν ἠρώσεως, τὴν ταπεινωσιν; δι
 διὰ τὴν συγκύπτουσαν χαμαὶ ψυχὴν ταπεινοῦται, ἵνα και
 συναντηώσῃ τὸ κάτω νεῖον ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας; Ἐκεῖνο δὲ
 5 πῶς οὐ κατηγορεῖς, ὅτι και μετὰ τελωνῶν ἐσθίει, και παρὰ
 τελῶνας, και μαθητεύει τελῶνας, ἵνα και αὐτός τι κερδάνῃ;
 Τί τοῦτο; Τὴν τῶν ἁμαρτωλῶν σωτηρίαν. Εἰ μὴ και τὸν
 ἑαυτὸν αἰτιῶτό τις, ὅτι συγκύπτει ἐπὶ τὰ πάθη και δυσωδίας
 ἀνέχεται. ἵνα δὴ τὴν ὑγίειαν τοῖς κάμνουσι και τὸν ἐπικλι-
 10 νόμενον βόθρῳ διὰ τὴν ἡλιανθρωπίαν, ἵνα τὸ ἐμπεπιτωκὸς κτηνος
 κατὰ τὸν νόμον ἀνασώσῃται.

27. Ἀπεισάλῃ μὲν, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος (διπλοῦς γὰρ
 ἦν), ἐπεὶ και ἐκοπίασε και ἐλείησε και ἐδύνησε και ἠγω-
 νίασε και ἐδάκρυσε, νόμῳ ἡύσεως. Εἰ δὲ και ὡς Θεός, τί
 15 τοῦτο; Τὴν εὐδοκίαν τοῦ Πατρὸς ἀποστολὴν εἶναι νόμισον,
 ἐγ' ὃν ἀναφέρει τὰ ἑαυτοῦ, και ὡς ἀρχὴν τιμῶν ἄχρονον,
 και τοῦ μὴ δοκεῖν εἶναι ἀντίθεος. Ἐπεὶ και παραδεδόσθαι
 λέγεται, ἀλλὰ και ἑαυτὸν παραδεδωκέναι γέγραπται και ἐ-
 γηγέρθαι παρὰ τοῦ Πατρὸς και ἀνελίγηθαι, ἀλλὰ και ἑαυτὸν
 20 ἀνεστακέναι και ἀνελίμνηθαι πάλιν· ἐκεῖνα τῆς εὐδοκίας,
 ταῦτα τῆς ἐξουσίας. Σὺ δὲ τὰ μὲν ἐλατιοῦντα λέγεις, τὰ ὑ-
 ποῦντα δὲ παραιρέχεις· και δι μὲν ἔπαθε, λογίζῃ δι δὲ
 ἐκῶν, οὐ προσίθῃς. Οὐκ ἀσχεῖ και νῦν ὁ Λόγος! Ὑπὸ μὲν
 τῶν ὡς Θεός τιμᾶται και συναλείφεται· ὑπὸ δὲ τῶν ὡς

ἐπειδὴ βάζει εἰς τὴν μέσην του τὴν ποδιὰν καὶ πλύνει τὰ πόδια τῶν μαθητῶν του καὶ δείχνει τὸν καλύτερον τρόπον νὰ ὑψωθῆ κανεὶς, δηλαδὴ τὴν ταπεινώσιν; Ἐπειδὴ ταπεινώνεται χάριν τῆς ψυχῆς, ἢ ὁποία ἔχει κυριώσῃ πρὸς τὰ κάτω διὰ νὰ ἀνυψώσῃ μαζί του ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κλίνει πρὸς τὰ κάτω ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν; Πῶς δὲ δὲν τὸν κατηγορεῖς διὰ τὸ ὅτι γευματίζει μαζί με τελῶνας καὶ εἰς τὰς οἰκίας τελωνῶν, καὶ ὅτι κάνει μαθητάς του τελῶνας διὰ νὰ κερδίσῃ καὶ αὐτὸς κάτι; Τί δηλαδὴ; Τὴν σωτηρίαν τῶν ἁμαρτωλῶν. Ὡσάν νὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ κατηγορήσῃ τὸν ἰατρόν, ὅτι σκύβει με κατανόησιν ἐπάνω εἰς τὰς πληγὰς καὶ ἀνέχειται τὴν δυσωδίαν, διὰ νὰ δώσῃ τὴν ὑγείαν εἰς τοὺς ἀσθενεῖς, ἢ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος σκύβει ἀπὸ εὐσπλαγχνίαν ἐπάνω ἀπὸ τὸν βόθρον διὰ νὰ βγάλῃ ἀπὸ ἐκεῖ τὸ ζῶον τὸ ὁποῖον ἔχει πέσει μέσα, ὅπως λέγει ὁ νόμος.

27. Ἐπειδὴ ἦτο διπλοῦς τὴν φύσιν), ἐπειδὴ καὶ ἐνίωσε κούρασιν καὶ ἐπείνασε καὶ ἐδίψασε καὶ ἐδάκρυσε κατὰ τοὺς φυσικοὺς νόμους. Ἐὰν δὲ ἐσιτάλη καὶ ὡς Θεός, τί σὲ ἐνοχλεῖ αὐτό; Τὴν θέλησιν τοῦ Πατρός, ἀπὸ τὸν ὁποῖον προέρχεται, καὶ τὸν ὁποῖον τιμᾷ ὡς ἀρχὴν ἄχρονον, νὰ τὴν θεωρῆς ὡς ἀποστολὴν, καὶ νὰ μὴ πιστεύῃς ὅτι εἶναι κάτι τὸ ἀταίριαστον διὰ Θεόν. Ἐπειδὴ λέγεται καὶ ὅτι ἔχει παραδοθῆ, ἀλλὰ ἔχει γραφῆ ἐπίσης ὅτι ἔχει παραδώσει τὸν ἑαυτόν του. Καὶ ὅτι ἔχει ἀναστηθῆ ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ ἔχει ἀναληφθῆ, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἔχει ἀναστήσει τὸν ἑαυτόν του καὶ ὅτι θὰ ἔλθῃ πάλιν. Ἐκεῖνα προέρχονται ἀπὸ τὴν θέλησιν τοῦ Πατρός, αὐτὰ ἀπὸ τὴν δύναμίν του. Σὺ δὲ τὰ μὲν πρῶτα τὰ θεωρεῖς μειωτικά, τὰ δὲ ἄλλα, τὰ ὁποῖα ἐξυψώνουν, τὰ παραβλέπεις. Καὶ τὸ ὅτι μὲν ἔπαθε, τὸ ὑπολογίζεις. Τὸ ὅτι δὲ ἔπαθε μετὰ τὴν θέλησίν του, δὲν τὸ ἀναφέρεις. Τί παθαίνει ἀκόμη καὶ τώρα ὁ Λόγος! Ἀπὸ ἄλλους μὲν τιμᾶται ὡς Θεός καὶ ταυτίζεται με αὐτόν, ἀπὸ ἄλλους δὲ περι-

σάοξ ἀτιμάζεται καὶ χωρίζεται. Τίσιν ὁργισθῆ πλέον; Μᾶλλον δὲ τίσιν ἀφῆ; Τοῖς συναιτοῦσι κακῶς ἢ τοῖς τέμνουσι; Καὶ γὰρ κακείνους διατρέϊν ἔδει καὶ τούτους συνάπτειν τοὺς μὲν τῷ ἀριθμῷ, τοὺς δὲ τῇ Θεότητι. Προσκόπτεῖς τῇ
 5 σαοξί; τοῦτο καὶ Ἰουδαῖοι. Ἡ καὶ Σαμαρείτην ἀποκαλεῖς; Καὶ τὸ ἐξῆς σιωπήσομαι. Ἀπιστεῖς τῇ Θεότητι; Τοῦτο οὐδὲ οἱ δαίμονες. Ὡ καὶ δαιμόνων ἀπιστότερε καὶ Ἰουδαίων ἀγρομονέστερε! Ἐκεῖνοι τὴν τοῦ Υἱοῦ προσηγορίαν ὁμοτιμίας ἡσυχίαν ἐνόμισαν· οὗτοι τὸν ἐλαύνοντα Θεὸν ἤδεσαν ἐπεὶ θορ-
 10 το γὰρ ἐξ ὧν ἔπασχον. Σὺ δέ, οὐδὲ τὴν ἰσότητα δέχῃ, οὐδὲ ὁμολογεῖς τὴν Θεότητα. Κρεῖττον ἦν σοι περιτετυγῆσθαι καὶ δαιμονῶν ἢν εἶπω τι καὶ γελοῖος, ἢ ἐν ἀκροβυστία καὶ ὑγείᾳ διακεῖσθαι πονηρῶς καὶ ἀθέως. Ἀλλ' ὁ μὲν πρὸς ἐκείνους πόλεμος ἢ καταλέσθω, ἢ πρὸς σοὶ συζητήσαντες εἰ-
 15 περ ἐθέλοιεν, ἢ ἀναβεβλήσθω, μὴ βουλομένον, ἀλλ' ἐχόντων ὡς ἔχουσι. Πάντως δὲ οὐδὲν δείσομεν, ὑπὲρ τῆς Τριάδος, μετὰ τῆς Τριάδος ἀγωνιζόμενοι.

28. Νῦν δὲ ἀναγκαῖον ἡμῖν οὕτω κεφαλαιῶσαι τὸν λόγον· Γεγόναμεν, ἢν εὖ πάθωμεν· εὖ πεπόνθαμεν, ἐπειδὴ γε-
 20 γόναμεν. Τὸν παράδεισον ἐπιστεύθημεν, ἵνα τρυφήσωμεν. Ἐντολήν ἐλάβομεν, ἢν εὐδοκιμήσωμεν ταύτην φυλάξαντες, οὐκ ἀγροῦντιος τοῦ Θεοῦ τὸ ἐσόμενον, ἀλλὰ νομοθετοῦντιος το

φρονεῖται, ἐπειδὴ εἶναι ἄνθρωπος, καὶ χωρίζεται ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἐναντίον ποίων νὰ ὀργισθῆ περισσότερον; Ἦ, καλύτερα, ποίους νὰ συγχωρήσῃ; Ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐνώνουν λανθασμένα, ἢ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι χωρίζουν; Διότι καὶ ἐκεῖνοι ἔπρεπε νὰ διαχωρίζουν καὶ τοῦτοι νὰ ἐνώνουν· οἱ μὲν μὲ τὸν ἀριθμόν, οἱ δὲ μὲ τὴν Θεότητα. Ἐμποδίζεσαι ὑπὸ τὴν σάρκα; Αὐτὸ κάνουν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι. Μήπως τυχὸν τὸν ὀνομάζεις καὶ Σαμαρείτην; Τὴν συνέχειαν ὅμως δὲν θὰ τὴν ἀναφέρω. Δὲν πιστεύεις εἰς τὴν Θεότητα; Αὐτὸ δὲν συμβαίνει οὔτε μὲ τοὺς δαίμονας. Δύστυχε, πόσον πῶ ἀπιστος εἶσαι ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοὺς δαίμονας, καὶ πόσον πῶ ἀχάριστος ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους! Ἐκεῖνοι τὴν ὀνομασίαν τοῦ Υἱοῦ τὴν ἐθεώρησαν ὡς ἔκφρασιν ἰσοτιμίας, διότι δὲν ἐγνώριζαν ἀκόμη τὸν Θεόν ὃ ὁποῖος τὸν εἶχε στείλει. Διότι ἐπίστευαν μόνον ἀφοῦ ἐπάθαιναν. Σὺ δὲ δὲν δέχεσαι οὔτε τὴν ἰσότητα, οὔτε καὶ ἀναγνωρίζεις τὴν Θεότητα. Θὰ ἦταν καλύτερα διὰ σὲ νὰ εἶσαι περιτετημημένος καὶ νὰ εὐρίσκεισαι ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ δαίμονος, διὰ νὰ ἐκφρασθῶ κατὰ τρόπον ἀστεῖον, παρὰ νὰ κατέχεσαι ἀπὸ πονηρίαν καὶ ἀθεΐαν, ἐνῶ εἶσαι ὑγιής καὶ ἀπερίτμητος. Ἄλλ' ὅμως ὁ πόλεμος ἐναντίον τούτων ἦ ἄς σταματήσῃ, ἐὰν βεβαίως θὰ ἤθελαν νὰ συνετισθοῦν ἔστω καὶ τὴν τελευταίαν στιγμὴν, ἢ ἄς ἀναβληθῆ, ἐὰν δὲν θέλουν νὰ συνετισθοῦν καὶ παραμένουν ὅπως ἔχουν. Πάντως ἐμεῖς δὲν θὰ φοβηθῶμεν τίποτε ἐνῶ θὰ ἀγωνιζώμεθα διὰ τὴν Τριάδα, μὲ σύμμαχόν μας τὴν ἰδίαν τὴν Τριάδα.

28. Τώρα δὲ εἴμεθα πλέον ἀναγκασμένοι νὰ ἀνακεφαλαιώσωμεν ὡς ἐξῆς τὸν λόγον. Ἐχομεν δημιουργηθῆ διὰ νὰ εὐεργετηθῶμεν. Ἐχομεν εὐεργετηθῆ ἐπειδὴ ἔχομεν δημιουργηθῆ. Μᾶς παρεδόθη ὁ παράδεισος διὰ νὰ εὐτυχήσωμεν. Ἐλάβαμεν τὴν ἐντολήν, διὰ νὰ δοξασθῶμεν ἀφοῦ τὴν φυλάξωμεν, ὅχι ἐπειδὴ τυχὸν ἀγνοοῦσε ὁ Θεὸς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θὰ ἐγίνετο, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ μᾶς παραχωρήσῃ

αὐτεξούσιον. Ἠπατήθημεν, ἐπειδὴ ἐγ' θονήθημεν ἐκλεπιώκα-
 μεν, ἐπειδὴ παρέδθημεν, ἐνησιεύσαμεν, ἐπειδὴ μὴ ἐνησιεύ-
 σαμεν, τοῦ ξύλον τῆς γνώσεως ἐποκρατηθέντες. Ἀρχαία γὰρ
 ἦν ἡ ἐντολή, καὶ ἡμῶν ὁμόχρονος ψυχῆς τις οὕσα παιδαγωγία
 5 καὶ τραγῆς σωφρόνισμα ἦν ἐπετάχθημεν εἰκότως, ἵν' ὁ μὴ
 ἡυλάξαντες ἀποθεβλήκαμεν, ἡυλάξαντες ἀπολάβωμεν. Ἐδεή-
 θημεν Θεοῦ σαρκουμένου καὶ νεκρουμένου, ἵνα ζήσωμεν συνε-
 νεκρώθημεν, ἵνα καθαρθῶμεν συνανέστημεν, ἐπειδὴ συνενε-
 κρώθημεν συνεδοξάσθημεν, ἐπειδὴ συνανέστημεν.

10 29. Πολλὰ μὲν δὴ τοῦ τότε καιροῦ τὰ θαύματα Θεοῦ
 σταυρούμενος, ἥλιος σκοτιζόμενος καὶ πάλιν ἀναγλεγόμενος
 (ἔδει γὰρ τῷ Κτίσῃ συμπαιθεῖν καὶ τὰ κτίσματα)· καταπέ-
 τασμα σχιζόμενον, αἷμα καὶ ὕδωρ τῆς πλευρᾶς χεόμενον (το
 μὲν ὡς ἀνθρώπου, τὸ δὲ ὡς ὑπὲρ ἀνθρώπου)· γῆ σειομένη,
 15 πέτραι ὑπὲρ τῆς πέτρας ῥηγνύμεναι, νεκροὶ ἀνιστάμενοι εἰς
 πίστιν τῆς τελευταίας καὶ κοινῆς ἀναστάσεως· τὰ ἐπὶ τῷ
 τάφῳ σημεῖα, τὰ μετὰ τὸν τάφον, ἃ τίς ἂν ἀξίως ὑμνήσειεν;
 Οὐδὲν δὲ οἶον τὸ θαῦμα τῆς ἐμῆς σωτηρίας· θανάτιδες αἵματος
 ὀλίγαι κόσμον ὅλον ἀναπλάττουσι, καὶ γίνονται καθάπερ ὁπὸς
 20 γάλακτος πᾶσιν ἀνθρώποις, εἰς ἐν ἡμῶς συνδέουσαι καὶ συν-
 ἄγουσαι.

30. Ἀλλ', ὦ Πάσχα, τὸ μέγα καὶ ἱερόν, καὶ παντὸς τοῦ

100. Λουκᾶ 23, 44-45, Ματθ. 27, 51.

101. Ἰω. 19, 34.

102. Αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν (Ματθ. 27, 51) πρὸς χάριν τῆς πέτρας, τοῦ Χριστοῦ δηλαδή, ὅπως τὸν ἀποκαλεῖ ὁ Παῦλος εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολήν του (10, 4).

103. Ματθ. 27, 52.

104. Ματθ. 28, 1 ἐ., Μάρκ. 16, 1 ἐ., Λουκᾶ 24, 1 ἐ. καὶ Ἰω. 20, 1 ἐ.

τὸ αὐτεξούσιον. Ἐχομεν ἐξαπατηθῆ, ἐπειδὴ μᾶς ἐφθόνησαν. Ἐχομεν πέσει, ἐπειδὴ ἔχομεν παραβῆ τὴν ἐντολήν, ἔχομεν ἀναγκασθῆ εἰς νηστείαν ἐπειδὴ δὲν ἐνηστεύσαμεν καὶ μᾶς κατενίκησεν ἡ ἐπιθυμία τῆς γεύσεως τοῦ καρποῦ τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως. Διότι ἡ ἐντολὴ ἦτο παλαιὰ καὶ οὐγχορονος μὲ ἡμᾶς, ἕνα μέσον διαπαιδαγωγίσεως τῆς ψυχῆς καὶ σωφρονισμοῦ ἀπὸ τὰς ἀπολαύσεις. Τὴν ἐλάβαμεν δὲ εὐλόγως διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν, ἀφοῦ τὴν τηρήσωμεν, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐχάσαμεν ἐπειδὴ δὲν τὴν ἐτηρήσαμεν. Εἴχαμεν ἀνάγκην ἀπὸ Θεοῦ ὁ ὁποῖος ἐσαρκώθη καὶ ἀπέθανε, διὰ νὰ ζήσωμεν. Ἐχομεν ἀποθάνει μαζί του διὰ νὰ καθαρισθῶμεν. Ἐχομεν ἀναστηθῆ μαζί του ἐπειδὴ ἔχομεν συναποθάνει καὶ ἔχομεν δοξασθῆ ἐπειδὴ ἔχομεν συναναστηθῆ.

29. Πολλὰ μὲν λοιπὸν εἶναι τὰ θαύματα ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Ὁ Θεὸς σταυρώνεται, ὁ ἥλιος σκεπάζεται ἀπὸ σκότος καὶ κατόπιν ἀνατέλλει πάλιν (διότι ἔπρεπε καὶ τὰ δημιουργήματα νὰ συμπάσχουν μὲ τὸν Δημιουργόν), τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ σχίζεται¹⁰⁰, αἷμα καὶ ὕδωρ χύνεται ἀπὸ τὴν πλευρὰν¹⁰¹ (τὸ μὲν ἐπειδὴ ἦτο ἄνθρωπος, τὸ δὲ ἐπειδὴ ἦτο ἀνώτερος ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον), ἡ γῆ συγκλονίζεται, αἱ πέτραι σχίζονται πρὸς χάριν τῆς πέτρας¹⁰², οἱ νεκροὶ ἀνασταίνονται¹⁰³, ὡς ἀπόδειξις διὰ τὴν τελευταίαν καὶ κοινὴν ἀνάστασιν. Τὰ σημεῖα δὲ τὰ ὁποῖα ἔγιναν εἰς τὸν τάφον καὶ τὰ μετὰ τὴν ταφήν¹⁰⁴, ποῖος θὰ ἤμποροῦσε νὰ τὰ ἐξυμνήσῃ ἐπαξίως; Τίποτε δὲ δὲν εἶναι ἰσάξιον μὲ τὸ θαῦμα τῆς σωτηρίας μου. Ὀλίγαι σταγόνες αἵματος αἱ ὁποῖαι ἀναδημιουργοῦν ὀλόκληρον τὸν κόσμον καὶ γίνονται ὡσάν χυμὸς γάλακτος δι' ὄλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ μᾶς συνδέουν καὶ μᾶς συγκεντρώνουν εἰς ἕνα σύνολον.

30. Ἀλλά, ὦ Πάσχα, τὸ μέγα καὶ ἱερόν, τὸ ὁποῖον καθαρίζει ὀλόκληρον τὸν κόσμον! Διότι θὰ σοῦ ὀμιλήσω ὡσάν

κόσμου καθάρσιον! ὡς γὰρ ἐμφύζω σοι διαλέξομαι. ὦ Λόγε
 Θεοῦ καὶ γῶς καὶ ζωὴ καὶ σοφία καὶ δύναμις! χαίρω γὰρ
 πᾶσι σοι τοῖς ὀνόμασιν. ὦ τοῦ τοῦ μεγάλου γέννημα καὶ
 ὄρυγμα καὶ ἐσοφία! ὦ Λόγε ροούμενε καὶ ἄνθρωπε θεο-
 5 ροούμενε, ὃς πάντα φέρεις ἀναδισάμενος τῷ ὕμνῳ τῆς δι-
 γάμεώς σου! γὰρ μὲν ἔχῃς τὸν λόγον τοῦτον, οὐκ ἀπαρχήν,
 ἀλλὰ συμπλήρωσιν ἴσως τῆς ἡμετέρας καρποφορίας, χαρι-
 στήριον τὸν αὐτὸν καὶ ἰκέσιον μηδὲν κακοπαθεῖν ἡμᾶς ἕξω
 τῶν ἀναγκαίων τῶν ὑπὲρ τῶν σῶν ἐντολῶν καμάτων καὶ πό-
 10 ρων ἰερῶν, οἷς συνεζήσαμεν καὶ στήσαις τῷ σώματι τὴν
 καθ' ἡμῶν τρυφίδα (ὄρας ὄσην, Κύριε, καὶ ὡς κάμπτουσαν),
 ἢ τὴν σὴν ψῆφον, εἰ παρὰ τοῦ καθαιροίμεθα. Εἰ δὲ καταλύ-
 σαιμεν ἀξίως τοῦ πόθου καὶ δεχθείμεν ταῖς οὐρανίαις σκι-
 ραῖς, τάχα σοι καὶ αὐτόθι δύσομεν δεκτὰ ἐπὶ τὸ ἅγιόν σου
 15 θυσιαστήριον, ὦ Πάτερ καὶ Λόγε καὶ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ὅτι
 σοὶ πρόπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰῶνων. Ἀμήν.

νά ἦσουν ἔμπυχον. ὦ Λόγε τοῦ Θεοῦ καὶ φῶς καὶ ζωὴ καὶ σοφία καὶ δύναμις! Διότι χαίρομαι μὲ ὅλα σου τὰ ὀνόματα. ὦ γέννημα καὶ κίνησις καὶ σφραγὶς τοῦ μεγάλου νοῦ! ὦ Λόγε, ὁ ὁποῖος κατανοεῖσαι καί, ἄνθρωπε, ὁ ὁποῖος φαίνεσαι, καὶ ὁ ὁποῖος φέρεις τὰ πάντα συγκεντρωμένα εἰς τὸν λόγον τῆς δυνάμεώς σου! Τώρα μὲν ἄς δεχθῆς τὸν λόγον αὐτὸν ὄχι ὡς τὸν πρῶτον καὶ καλύτερον καρπὸν τῆς καρποφορίας μας, ἀλλὰ ὡς συμπλήρωμά της ἴσως, εὐχαριστήριον ἀλλὰ καὶ συγχρόνως παρακλητικόν, διὰ νὰ μὴν ὑποφέρωμεν διὰ τὰς ἐντολάς σου τίποτε περισσότερον ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα καὶ τοὺς ἱεροὺς κόπους καὶ πόνους, μὲ τοὺς ὁποῖους ἔχομεν ζῆσει μέχρι σήμερον. Καὶ ἄς σιματήσῃς τὴν τυραννίαν τοῦ σώματος ἐναντίον μας (βλέπεις πόσον μεγάλη εἶναι, Κύριε, καὶ πόσον μᾶς γοναίζει!), ἢ τὴν κρίσιν σου, ἐὰν πρόκειται νὰ καθαρισθῶμεν ἀπ' αὐτό. Ἐὰν δὲ φθάσωμεν ἐπαξίως εἰς τὸ ποθοῦμενον τέρμα καὶ γίνωμεν δεκτοὶ εἰς τὰς οὐρανίους οὐκηνάς, θὰ σοῦ προσφέρωμεν μὲ προθυμίαν θυσίας δεκτὰς εἰς τὸ ἅγιόν σου θυσιασιήριον, ὦ Πάτερ καὶ Λόγε καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, ἐπειδὴ εἰς σὲ ὀφείλεται κάθε δόξα, τιμὴ καὶ ἔξουσία εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΑΙΝΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

1. Ἐγκαίρια τιμᾶσθαι, παλαιὸς νόμος καὶ καλῶς ἔχων
 μᾶλλον δὲ τὰ νέα τιμᾶσθαι δι' ἐγκαινίων καὶ τοῦτο, οὐχ ἄ-
 5 παξ ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἐκάστης τοῦ ἐνιαυτοῦ περιτροπῆς τὴν
 αὐτὴν ἡμέραν ἐπαναγούσης, ἵνα μὴ ἐξίτηλα τῷ χρόνῳ γέ-
 νηται τὰ κακά, μηδὲ παραρροῇ λήθης θυθοῖς ἀμανρούμενα.
 Ἐγκαίνιζονται μὲν πρὸς Θεὸν νῆσοι, τῷ Ἡσαΐα ὥσπερ
 ἀνέγνωμεν, ἄσπιτας δὴ τὰς νήσους ταύτας ἐπολιπτεόν οἶμαι
 10 δὲ τὰς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν Ἐκκλησίας ἅσπερ καθισταμένας, καὶ
 τῆς ἀλμυρᾶς ἀπιστίας ἀνακαπιούσας καὶ πῆξιν λαμβανοῦσας
 τῷ Θεῷ θάσσιμον. Ἐγκαίνιζεται δὲ τεῖχος χαλκοῦν, παρ' ἄλ-
 λω προφήτῃ οἶμαι δέ, ψυχῇ στεροῦν, καὶ χροσοειδῆς, καὶ
 ἀριπαγῆς εἰς εὐσέβειαν. Ἄδειν δὲ τῷ Κυρίῳ ἄσμα καινὸν
 15 κλεινόμεθα, εἴτε οἱ εἰς Βαβυλῶνα καὶ τὴν ποιητῶν σύγχυ-
 σιν κατασφόντες ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἔπειτα πρὸς τὴν Ἱερου-
 σαλὴμ ἀνασφόντες (κακεῖ μὲν οὐδὲν δυναμένοι τὴν θεῖαν ἄδειν
 ὠδὴν, ὡς ἐπὶ γῆς ἀλλοτριᾶς, ἐνταῦθα δὲ νέαν ὠδὴν καὶ πολι-
 20 τεῖαν ἰσάμενοι), εἴτε οἱ μείναντες ἐν τῷ καλῷ καὶ προκόπιον-
 τες· καὶ τὸ μὲν κατορθωκότις ἤδη, τὸ δὲ κατορθοῦντες, παρὰ
 τοῦ ἁγίου καὶ καινοποιῦ Πνεύματος.

1. Ὁρισμένοι κώδικες προσθέτουν εἰς τὸν τίτλον καὶ τὰ ἀκόλουθα:
 «καὶ εἰς τὸ ἔαρ καὶ εἰς τὸν μάρτυρα Μάμαντα», καθὼς ἐπίσης καὶ τὰ
 ἐπεξηγηματικά· «τῇ γὰρ καινῇ Κυριακῇ ἐπιτελεῖται ἡ μνεία αὐτοῦ ἐν
 Καισαρείᾳ».

2. Ἦσ. 41, 1.

3. Ἰερ. 1, 18.

4. Ψαλμ. 149, 1.

5. Ψαλμ. 136, 4.

ΛΟΓΟΣ ΜΑ΄

ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΕΑΝ ΚΥΡΙΑΚΗΝ¹

1. Είναι παλαιὸς ὁ νόμος νὰ ἐορτάζωνται ἐγκαίνια, καὶ ὁ νόμος αὐτὸς εἶναι οὐσιώδης, ἢ, καλύτερα, νὰ τιμῶνται τὰ νέα πράγματα μὲ ἐγκαίνια. Αὐτὸ δὲ γίνεται ὄχι μίαν φοράν μόνον ἀλλὰ πολλάς, ἐπειδὴ κάθε στροφή τοῦ ἔτους ἐπαναφέρει πάλιν τὴν ἰδίαν ἡμέραν, διὰ νὰ μὴν ἐξαφανισθοῦν μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου τὰ καλά, οὔτε νὰ παραπέσουν καὶ νὰ σβήσουν εἰς τὰ βάθη τῆς ληθμονίας. Ἐγκαινιάζονται μὲν καὶ νησιὰ πρὸς τὸν Θεόν, ὅπως ἀναγιγνώσκομεν εἰς τὸν Ἡσαΐαν², ὁποῖός ποτε καὶ ἂν θεωρήσωμεν τὰ νησιὰ αὐτά. Νομίζω δὲ ὅτι πρέπει νὰ τὰ θεωρήσωμεν ὡς τὰς ἐκκλησίας αἱ ὁποῖαι ἔχουν δημιουργηθῆ πρόσοφατα ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρας καὶ αἱ ὁποῖαι μόλις ἔχουν οἰκωθῆ ἀπὸ τὴν ἀλμυρὴν ἀπιστίαν καὶ στερεοποιοῦνται κατὰ τέτοιον τρόπον ὥστε νὰ ἠμπορῆ νὰ βασισθῆ εἰς αὐτὰ ὁ Θεός. Ἐγκαινιάζεται δὲ χάλκινον τεῖχος³ ἀπὸ κάποιον ἄλλον προφήτην, τὸ ὁποῖον νομίζω ὅτι ἐννοεῖ ψυχὴν ἰοχυρὰν καὶ ὁμοίαν μὲ χρυσόν, ἢ ὁποῖα ἐσταθεροποιήθη ἐσχάτως εἰς τὴν εὐσέβειαν. Παρακινούμεθα δὲ νὰ ψάλλωμεν εἰς τὸν Κύριον νέον ἄσμα⁴, εἴτε ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἔχουν συρθῆ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν εἰς τὴν Βαβυλῶνα καὶ εἰς τὴν πονηρὰν οὐγχυοῖν καὶ καιόπιν ἔχουν ἐπιστρέψει καὶ σωθῆ εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ (καὶ οἱ ὁποῖοι ἐκεῖ μὲν δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ψάλλουν τὸ θεῖον, ἐπειδὴ ἡ γῆ ἦτο ξένη⁵, ἐνῶ ἐδῶ δημιουργοῦν νέον ἄσμα καὶ νέαν ζωὴν), εἴτε ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι παρέμειναν εἰς τὸ ἀγαθὸν καὶ προσδεύουν εἰς αὐτὸ καὶ ἓνα μέρος του μὲν τὸ ἔχουν ἐπιτύχει ἤδη, ἐνῶ τὸ ἄλλο τὸ ἐπιτυγχάνουν μὲ τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἀνακαινίζει.

2. Ἐγκαινίζεται δὲ ἡ σκηρὴ τοῦ μαρτυρίου, καὶ λίαν πολυτελῶς, ἣν Θεὸς παρέδειξε, καὶ Βεσσελεὴλ ἐτελείωσε, καὶ Μωϋσῆς ἐπήξατο. Ἐγκαινίζεται δὲ ἡ βασιλεία Δαβὶδ, καὶ οὐχ ἄπαξ, ἀλλὰ χορηγούμενον τὸ πρότερον, ἀναγορευόμενον
 5 τὸ δεύτερον. Ἐγένετο δὲ τὰ ἐγκαίνια ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ χειμῶν ἦν, ὁ τῆς ἀπιστίας, καὶ Ἰησοῦς παρῆν, ὁ Θεὸς καὶ ναὸς, Θεὸς αἰώνιος, ναὸς πρόσqaτος, ὁ ἀνθημερὸν λνόμενος καὶ τριήμερος ἀνιστάμενος, καὶ μένων εἰς τοὺς αἰῶνας, ἴν' ἐγὼ σωθῶ καὶ τοῦ παλαιοῦ πνῶματος ἀνακληθῶ, καὶ
 10 γένομαι καιρῆ ζωίσις, διὰ τῆς τοιαύτης γιγανθρωπίας ἀναπλατιόμενος. Ἐπιζητεῖ δὲ ὁ θεὸς Δαβὶδ καρδίαν καθαρὰν ἐν ἑαυτῷ κλιζουμένην, καὶ πνεῦμα εὐθὲς τοῖς ἐγκάτοις ἐγκαινιζόμενον οὐχ ὡς οὐκ ἔχων (τίς γὰρ εἰ μὴ Δαβὶδ ὁ τοιοῦτος;), ἀλλ' ὡς καιρὸν γινώσκων τὸ νῦν αἰεὶ προστιθέμενον.
 15 Καὶ τί δεῖ μοι πλειόνων ἐγκαινίων, ἐνὸν τὰ παρόντα γνωρίσθαι, καὶ ἂ σήμερον πανηγυρίζομεν, τῇ ζωῇ μετὰ θάνατον πλησιάζοντες; Ἐγκαίνια, ἐγκαίνια ἢ πανήγυρις, ἀδελφοί. Λεγέσθω γὰρ πολλάκις ἐγ' ἡδογῆς. Καὶ τίνα ταῦτα; Οἱ μὲν εἰδότες, διδάξατε, οἱ δὲ ἀγροῦντες, τῆρ ἀκοίην ἐγκαινίζεσθε.

20 3. Φῶς ἦν ἀπροόπιον καὶ ἀδιάδοχον ὁ Θεός, οὔτε ἀρξάμενον, οὔτε παρούμενον, οὔτε μετρούμενον, ἀεὶλαμπές, τριλαμ-

6. Ἐξ. 31, 1-8.

7. Ἐξ. 35, 30 ἑ.

8. Α' Βασ. 16, 12-13.

9. Α' Παρ. 11, 3.

10. Ψαλμ. 50, 12.

2. Ἐγκαινιάζεται δὲ ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου, τὴν ὁποίαν ὑπέδειξεν ὁ Θεός, τὴν ἔκανε πραγματικότητα ὁ Βεσελεὺλ καὶ τὴν ἔστερέωσεν ὁ Μωϋσῆς, καὶ μάλιστα κατὰ τρόπον ὑπερβολικὰ πολυτελεῖ. Ἐγκαινιάζεται ἐπίσης ἡ βασιλεία τοῦ Δαβὶδ, καὶ μάλιστα ὄχι μίαν φορὰν μόνον. ἀλλὰ τὸ πρῶτον ὅταν ἐχρίσθη ὡς βασιλεὺς καὶ τὸ δεύτερον ὅταν ἀνηγορεύθη. «Ἐωρτάσθη δὲ ἡ ἑορτὴ τῶν ἐγκαινίων (τοῦ ναοῦ) εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἦτο χειμῶν». ὁ χειμῶν τῆς ἀπιστίας, καὶ παρευρίσκειτο ἐκεῖ ὁ Ἰησοῦς, ὁ Θεὸς καὶ ναὸς (τοῦ Θεοῦ), Θεὸς αἰώνιος καὶ ναὸς πρόσφατος, ὁ ὁποῖος διαλύεται αὐθιμερὸν καὶ ἀνασταίνεται μετὰ τρεῖς ἡμέρας καὶ παραμένει εἰς τοὺς αἰῶνας, διὰ τὸ νὰ σωθῶ ἐγὼ καὶ γὰ ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὸ παλαιὸν παράπτωμα καὶ νὰ γίνω νέα κτίσις, ἀφοῦ θὰ ἔχω ἀναπλασθῆ μετὰ τὴν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκδηλωθεῖσαν ἀγάπην του πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Ὁ θεὸς δὲ Δαβὶδ ἐπιδιώκει καρδίαν καθαρὰν, ἡ ὁποία δημιουργεῖται ἐντὸς του, καὶ πνεῦμα εὐθὲς τὸ ὁποῖον ἐγκαινιάζεται εἰς τὰ ἔγκατά του¹⁰, ὄχι ἐπειδὴ τυχὸν δὲν εἶχε (διότι ποῖος θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἔχη ἐὰν δὲν εἶχεν ὁ Δαβὶδ ὁ τὸσον μέγας;), ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ὅτι, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μᾶς δίδεται ἰώρα διὰ πάντα, εἶναι νέον. Καὶ διὰ ποῖον λόγον θὰ πρέπει νὰ ἀναφέρω περισσότερα ἐγκαίνια ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ ἤμπορέσωμεν νὰ γνωρίσωμεν τὰ παρόντα καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πανηγυρίζομεν σήμερον ἀφοῦ ἐπλησιάσαμεν εἰς τὴν μετὰ θάνατον ζωὴν; Ἐγκαίνια, ἐγκαίνια εἶναι ἡ πανήγυρις, ἀδελφοί. Ἄς τὸ ἐπαναλάβωμεν δὲ πολλὰς φορὰς ἀπὸ ἡδονῆν. Καὶ ποῖα εἶναι τὰ ἐγκαίνια αὐτά; Ἐκεῖνοι μὲν οἱ ὁποῖοι τὸ γνωρίζετε, ἄς τὸ διδάξετε, ἐκεῖνοι δὲ οἱ ὁποῖοι τὸ ἀγνοεῖτε, ἐγκαινιάσατε τὴν ἀκοήν σας μετὰ αὐτό.

3. Ὁ Θεὸς ἦτο φῶς ἀπλησίαστον καὶ ἀτελεύτητον, τὸ ὁποῖον οὔτε ἤρχισεν, οὔτε θὰ παύσῃ οὔτε καὶ μετράται, καὶ τὸ ὁποῖον λάμπει πάντα, διαθέτει τρεῖς λάμπεις καὶ ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ ὄρατόν, ὅσον ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ αὐτό, ἀπὸ ὀλί-

πές, ὀλίγοις ὅσον ἐστὶ θεωρούμενον, οἶμαι δὲ οὐδὲ ὀλίγοις.
 Καὶ ἡ ὄψα δεύτερα, τοῦ πρώτου Φωτὸς ἀπαυγάσματα, αἱ περὶ
 αὐτὸν δυνάμεις, καὶ τὰ λειτουργικὰ πνεύματα. Τὸ δὲ παρ'
 ἡμῶν τοῦτο ἡ ὄψα, οὐχ ὕστερον ἤρξατο μόνον, ἀλλὰ καὶ νυκτὶ
 5 τέμνεται, καὶ τέμνει νύκτα ἰσομοιρίᾳ, ὄφρι πιστευθὲν καὶ
 ἀέρι χυθὲν, καὶ λαμβάνον ὃ δίδωσιν. Ὅφρ' τε γὰρ ὄφρι παρέ-
 χει, καὶ πρώτον ὁράται παρὰ τῆς ὄψεως, καὶ τοῖς ὄφραιοῖς πε-
 ρισσορέον παρορησίαν χαρίζεται. Βουλήθη δὲ ὁ Θεὸς τόδε
 τὸν κόσμον συστήσασθαι, τὸν ἐξ ὄφραιων τε καὶ ἀοράτων συνε-
 10 στήκοντα, τὸν μέγαν καὶ θαυμαστὸν τῆς μεγαλειότητος αὐτοῦ
 κήρυκα, τοῖς μὲν αἰδίοις αὐτὸς ἐστὶ ἡ ὄψα, καὶ οὐκ ἄλλος (τί
 γὰρ ἔδει ἡ ὄψα δευτέρου τοῖς τὸ μέγιστον ἔχουσι;), τοῖς
 κάτω δὲ καὶ περὶ ἡμᾶς πρώτην ἐκλάμπει τὴν τοῦ ἡ ὄψα τοῦ-
 του δύναμιν. Καὶ γὰρ ἔφρασε τῷ μεγάλῳ ἡ ὄψα τῆς δημιουρ-
 15 γίας ἐκ ἡ ὄψα ἄρξασθαι, ὃ λέει τὸ οὐκ ὄψα καὶ τὴν ἀπέχο-
 σαν τέως ἀκοσμίαν καὶ ἀταξίαν.

1. Καὶ τοῦτο οὐκ ὀργανικὸν ἀπ' ἀρχῆς ἀναδείξας, οὐδὲ
 ἡλιακόν, ὡς ὁ ἐμὸς λόγος, ἀλλ' ἀσώματον καὶ ἀνήλιον ἔπειτα
 δὲ καὶ ἡλίῳ δοθέν, κατασφραγίζειν πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. Ἐ-
 20 πειδὴ γὰρ τοῖς ἄλλοις τὴν ἕλην προῖποσθήσας, εἰδοποίησεν
 ὕστερον, ἐκάστω τάξιν καὶ σχῆμα καὶ μέγεθος περιθεῖς, ἵνα
 θαυματουργήσῃ τι μεῖζον, ἐνταῦθα τὸ εἶδος τῆς ἕλης προ-
 ἠρησθήσαστο (εἶδος γὰρ ἡλίου τὸ ἡ ὄψα)· μετὰ δὲ τοῦτο τὴν

γους, νομίζω δὲ οὔτε καὶ ἀπὸ ὀλίγους. Δεύτερα φῶτα δέ, ἐκλάμπεις τοῦ πρώτου Φωτός, εἶναι αἱ δυνάμεις αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται γύρω του καὶ τὰ πνεύματα τὰ ὁποῖα τὸν ὑπερετοῦν. Τὸ φῶς δὲ τὸ ὁποῖον ἔχομεν ἡμεῖς, ὄχι μόνον ἐνεφανίσθη κατόπιν, ἀλλὰ καὶ χωρίζεται ἀπὸ τὴν νύκτα καὶ χωρίζει τὴν νύκτα εἰς δύο ἴσα μέρη, γίνεται ἀνιλιμπὸν ἀπὸ τὴν ὄρασιν καὶ διαχέεται εἰς τὸν ἀέρα καὶ παίρνει πίσω ὅτι δίδει. Διότι δίδει τὴν ἰκανότητα τῆς ὀράσεως καὶ ἀποτελεῖ ταυτοχρόνως τὸ πρῶτον ἀντικείμενον τῆς ὀράσεως, καὶ κάνει νὰ φανερωθοῦν καθαρὰ τὰ ὀρατὰ πράγματα ἀφοῦ τὰ περιλούση. Διότι ὁ Θεός, ἀφοῦ ἠθέλησε νὰ δημιουργήσῃ τὸν κόσμον αὐτόν, ὁ ὁποῖος ἔχει συσταθῆ ἀπὸ ὀρατὰ καὶ ἀόρατα πράγματα καὶ ὁ ὁποῖος εἶναι μέγας καὶ ἀξιοθαύματος κῆρυξ τῆς μεγαλειότητός του, διὰ μὲν τὰ αἰώνια εἶναι ὁ ἴδιος φῶς καὶ ὄχι κάποιος ἄλλος (διότι διὰ ποῖον λόγον θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχη δεύτερον φῶς δι' ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα διαθέτουν τὸ πῶς μεγάλο φῶς;), διὰ τὰ ἐπίγεια δὲ τὰ εὐρισκόμενα γύρω μας ἐκπέμπει τὴν δύναμιν τοῦ φωτός τούτου. Καὶ διότι ἐταίριαζεν εἰς τὸ μεγάλο φῶς τῆς δημιουργίας νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τὸ φῶς μὲ τὸ ὁποῖον διαλύει τὸ σκοτός καὶ τὴν ἔλλειψιν ὠραιότητος καὶ τάξεως ἢ ὁποῖα ἐπικρατοῦσε προηγουμένως.

4. Καὶ αὐτὸ δὲ δὲν τὸ ἔκαμεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν οὔτε ὀργανικόν, οὔτε ἡλιακόν, ὅπως λέγω ἐγώ, ἀλλὰ τὸ ἔκαμεν ἀσώματον καὶ ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὸν ἥλιον· ἐν συνεχείᾳ δὲ τὸ παρεχώρησεν εἰς τὸν ἥλιον, διὰ νὰ πλημμυρίζῃ ἀπὸ φῶς ὀλόκληρον τὸν κόσμον. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰ ἄλλα δημιουργήματα, ἀφοῦ ἐδημιούργησε κατὰ πρῶτον τὴν ὕλην, τῆς ἔδωκε κατόπιν μορφήν καὶ ἐχορήγησεν εἰς τὸ καθένα τὴν θέσιν καὶ τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθός του, ἔδω, διὰ νὰ θαυματουργήσῃ ἀκόμη περισσότερον, ἐδημιούργησε τὴν μορφήν πρὶν ἀπὸ τὴν ὕλην (διότι τὸ φῶς ἀποτελεῖ τὴν μορφήν τοῦ ἡλίου) καὶ κατόπιν προσθέτει τὴν ὕλην καὶ δημιουργεῖ τὸν

ἕλιν ἐπάγει, τὸν ὀφθαλμὸν τῆς ἡμέρας δημιουργήσας τοῦ-
 τον τὸν ἥλιον. Οὕτω τι πρότον ἐν ἡμέραις ἀριθμεῖται καὶ
 δεύτερον καὶ τρίτον καὶ τὰ ἐξῆς, ἄχρι τῆς ἐβδόμης καὶ κατα-
 πανσίμου τῶν ἔργων ἡμέρας, αἷς καταμερίζεται τὰ γινόμε-
 5 να, λόγοις ἀρρήτοις τασσόμενα, καὶ οὐκ ἀνόως ἀναδιδόμενα
 τῷ πάντα δυνατῷ Λόγῳ, καὶ ᾧ τὸ ποιῆσαι μόνον, ἢ εἰπεῖν,
 ἔργον ἐστὶ παριστάμενον. Εἰ δὲ τελευταῖος ὁ ἄνθρωπος ἀνε-
 δεῖχθῆ, καὶ ταῦτα χειρὶ Θεοῦ καὶ εἰκότι τιμημένος, θαν-
 ταστὸν οὐδέν. Ἔδει γάρ, ὡσπερ βασιλεῖ, προὔποιήναι τὰ
 10 βασίλεια, καὶ οὕτως εἰσαχθῆναι τὸν βασιλέα πᾶσιν ἤδη δο-
 ρυγορούμενον. Εἰ μὲν οὖν ἐμείναμεν ὅπερ ἡμεν καὶ τὴν ἐν-
 τολήν ἐγυλάξαιμεν, ἐγενόμεθα ἄν ὅπερ οὐκ ἡμεν, τῷ ξύλῳ
 τῆς ζωῆς προσελθόντες μετὰ τὸ ξύλον τῆς γνώσεως. Καὶ τί
 γεγονότες; Ἀποθανατισθέντες καὶ Θεῷ πλησιάσαντες. Ἐπεὶ
 15 δὲ τῷ ἡθόνῳ τοῦ ποιητοῦ θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσηλθε,
 καὶ ἐγείλε διὰ τῆς ἀπάτης τὸν ἄνθρωπον, διὰ τοῦτο τῷ ἡμε-
 τέρῳ πάθει πάσχει Θεός, γενόμενος ἄνθρωπος, καὶ πτωχεύει
 τῷ σάφῃ παρῆναι, ἵν' ἡμεῖς τῇ ἐκείνῳ πτωχείᾳ πλουτήσωμεν.
 Ἐντεῦθεν θάνατος καὶ ταφὴ καὶ ἀνάστασις. Ἐντεῦθεν ἡ και-
 20 νὴ κρίσις καὶ μεθέορτος ἑορτὴ καὶ πάλιν ἐγὼ πανηγυριστής,
 ἐγκαινίζων τὴν ἑμαντοῦ σωτηρίαν.

5. Τί οὖν, ἡμεῖς; Οὐχ ἡ πρώτη Κυριακὴ τὸ ἐγκαινιον
 ἦν, ἢ μετὰ τὴν ἱερὰν νύκτα καὶ δαδουχίαν; Ἀλλὰ τῇ σήμερον
 τοῦτο δίδως, ᾧ ἡμεῖς οὐ, καὶ πολλὰς ἐπινοῶν φαιδρότητας,

ὄφθαλμὸν τῆς ἡμέρας, αὐτὸν δηλαδὴ τὸν ἥλιον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔχομεν τὴν ἀρίθμησην τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας καὶ τῆς τρίτης ἡμέρας, καθὼς καὶ τῶν ἐπομένων μέχρι τῆς ἑβδόμης, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐσταμάτησε τὸ ἔργον του, εἰς τὰς ὁποίας κατανέμονται τὰ δημιουργήματα, τὰ ὁποῖα ταξινομοῦνται κατὰ μυστικὴν ἀλληλουχίαν καὶ δὲν ἐμφανίζονται ὅλα μαζί, ὅπως θὰ ἦτο δυνατόν εἰς τὸν παντοδύναμον Λόγον, τοῦ ὁποίου καὶ ἡ ἀπλῆ σκέψις ἢ ὁ ἀπλὸς λόγος γίνονται πράγματα χειροπιαστά. Ἐὰν δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐνεφανίσθη τελευταῖος, καὶ μάλιστα τιμημένος ἀπὸ τὴν χεῖρα καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶναι καθόλου ἀξιοπερίεργον. Διότι ἔπρεπε, καθὼς ἦτο βασιλεὺς, νὰ δημιουργηθῆ προηγουμένως τὸ βασιλείον του, καὶ κατόπιν νὰ τοποθετηθῆ εἰς αὐτὸ ὁ βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος θὰ ὑπηρετῆται ἀπὸ τὰ πάντα. Ἐὰν μὲν λοιπὸν εἶχαμεν παραμείνει ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἴμεθα καὶ εἶχαμεν τηρήσει τὴν ἐντολήν, θὰ εἶχαμεν γίνεαι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν εἴμεθα καὶ θὰ εἶχαμεν γευθῆ τὸν καρπὸν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς μετὰ τὸ ξύλον τῆς γνώσεως. Τί θὰ εἶχαμεν γίνεαι δέ; Θὰ εἶχαμεν γίνεαι ἀθάνατοι καὶ θὰ εἶχαμεν πλησιάσει τὸν Θεόν. Ἐπειδὴ δὲ ἐξ αἰτίας τοῦ φθόνου τοῦ διαβόλου ἦλθεν ὁ θάνατος εἰς τὸν κόσμον¹¹ καὶ ὑπέκλεψε μὲ τὴν ἀπάτην τὸν ἄνθρωπον, διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὑπομένει ὁ Θεὸς τὸ πάθος μας μὲ τὸ νὰ γίνῃ ἄνθρωπος καὶ γίνεαι πτωχὸς μὲ τὸ νὰ ἐνωθῆ μὲ τὴν σάρκα, διὰ νὰ πλουτήσωμεν ἡμεῖς ἀπὸ τὴν πτώχευσίν του. Ἀπὸ ἐκεῖ προῆλθεν ὁ θάνατος καὶ ἡ ταφὴ καὶ ἡ ἀνάστασις του. Ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἡ νέα δημιουργία καὶ ἡ ἑορτὴ μετὰ τὴν ἑορτὴν. Πάλιν δὲ ἐγὼ θὰ πανηγυρίσω ἐγκαινιάζων τὴν σωτηρίαν μου.

5. Τί λέγει λοιπόν; Δὲν ἦτο ἡ πρώτη Κυριακή, ἐκείνη ἡ ὁποία ἦλθε μετὰ τὴν ἱερὰν νύκτα καὶ τὴν λαμπαδηφορίαν, τὸ ἐγκαίνιον; Ἄλλὰ τὸ ἀποδίδεις αὐτὸ εἰς τὴν σημερινήν, ὡ ἄνθρωπε φίλε τῶν ἑορτῶν καὶ ἐπινοητὰ πολλῶν φαιδρῶν πραγμάτων; Ἐκεῖνο ἦτο ἡ σωτήριος ἡμέρα, ἐνῶ αὐτὴ ἐδῶ

Ἐκείνη τὸ σωτήριον ἦν, αὐτὴ δὲ τὸ τῆς σωτηρίας γενέθλιον
 κάκεινη μὲν ἔστι μεθόριον τῆς ταφῆς καὶ τῆς ἀνασιάσεως,
 αὐτὴ δὲ καθαρῶς τῆς δευτέρας γενέσεως· ἴν', ὡσπερ ἡ πρώ-
 τη κτίσις τὴν ἀρχὴν ἀπὸ Κυριακῆς λαμβάνει (δηλὸν δέ· ἀπὸ
 5 γὰρ ταύτης ἐβδόμη τὸ Σάββατον γίνεται, κατὰπανοις οὐσα
 τῶν ἔργων), οὕτω καὶ ἡ δευτέρα πάλιν ἐκ τῆς αὐτῆς ἀρχη-
 ται, πρώτη οὐσα τῶν μετ' αὐτῆν, καὶ ὀγδοῦς ἀπὸ τῶν προ
 αὐτῆς, ὑψηλῆς ὑψηλοτέρα καὶ θυμασίας θυμασιωτέρα. Πρὸς
 γὰρ τὴν ἄνω φέρει κατὰστασιν ἦν καὶ ὁ θεῖος Σολομὼν
 10 αἰνίτισθαί μοι δοκεῖ, διδόναι μερίδα τοῖς ἐπιά, τῷ βίῳ
 τοῦτω, νομοθετῶν καὶ γε τοῖς ὀκτώ, τῷ μέλλοντι ἐκ τῆς
 ἐντεῦθεν εὐπραγίας καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἀποκατασιάσεως. Ἀλλὰ
 καὶ ὁ μέγας Δαβὶδ τῇ αὐτῇ προσάδειν ἔοικε τοὺς περὶ τῆς
 ὀγδόης ψαλμούς, ὡσπερ καὶ τῇ τῶν ἐγκαινίων ἡμέρᾳ ταύτῃ
 15 ψαλμὸν ἕτερον, οἴκου τινὸς ἐγκαινισμὸν ὀνομάζων· ὅστις
 ἔσμεν ἡμεῖς, οἱ Θεοῦ γὰρ εἶναι τε καὶ ἀκοῦειν ἡξιωμένοι
 καὶ γίνεσθαι.

6. Ἐχετε τῶν ἐγκαινίων τὸν λόγον. Ἀλλ' ἐγκαινίζεσθε,
 καὶ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀπορρίψαντες, ἐν καινότητι ζωῆς
 20 πολιτεύεσθε, πᾶσι χαλινὸν ἐπιθέντες ἐξ ὧν ὁ θάνατος, πάντα
 τὰ μέλη παιδαγωγήσαντες, πᾶσαν τὴν πονηρὰν τοῦ ξύλου
 βρωσιν μισήσαντες ἢ ἐμέσαντες, καὶ διὰ τοῦτο μόνον με-
 μνημένοι τῶν παλαιῶν, ἵνα φύγωμεν. Ὁραῖος ἦν εἰς ὄρα-
 σιν καὶ καλὸς εἰς βρωσιν ὁ ἐμὲ θανατώσας καρπὸς· φεύγω-
 25 μεν τὰς εὐχροίας, εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς βλέπωμεν. Μὴ σε νι-
 κησάτω κάλλους ἐπιθυμία, μηδὲ ουναρπασθῆς σοῖς βλεφά-

12. Συνυπολογιζομένων τῶν ἐπὶ Κυριακῶν τῆς Μεγάλης Τεσσα-
 ρακοστῆς, ἡ Κυριακὴ τῆς Διακαινησίμου ἀριθμεῖται καὶ ἀποτελεῖ τὴν
 ὀγδόην.

13. Ἐκκλ. 11, 2.

14. Ψαλμ. 6, 1· 11, 1 κλπ.

15. Ψαλμ. 29, 1.

16. Ἐφ. 4, 22.

17. Ρωμ. 6, 4.

εἶναι τὸ γενέθλιον τῆς σωτηρίας. Καὶ ἐκείνη μὲν εἶναι τὸ τελευταῖον σύνορον τῆς ταφῆς καὶ τῆς ἀνασιάσεως, αὐτὴ δὲ ἀνήκει καθαρὰ εἰς τὴν δευτέραν δημιουργίαν, εἰς τρόπον ὡστε, ὅπως ἡ πρώτη δημιουργία ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Κυριακὴν (εἶναι δὲ αὐτὸ φανερὸν ἐπειδὴ τὸ Σάββατον, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ σιαμάτημα τῶν ἔργων, εἶναι ἡ ἑβδόμη ἡμέρα μετὰ ἀπ' αὐτῆν), ἔτσι καὶ ἡ δευτέρα νὰ ἀρχίσῃ πάλιν ἀπὸ τὴν ἰδίαν ἡμέραν, ἐπειδὴ εἶναι ἡ πρώτη μετὰ ἀπὸ αὐτῆν καὶ ἡ ὀγδὴ ὅταν ὑπολογίσωμεν καὶ τὰς προηγουμένας¹², πρὸ ὑψηλῆ ἀπὸ τὴν ὑψηλὴν καὶ πρὸ θαυμασίας ἀπὸ τὴν θαυμασίαν, ἐπειδὴ ὀδηγεῖ εἰς τὴν οὐράνιον κατὰστασιν. Αὐτὴν νομίζω ὅτι ὑπαινίσσεται καὶ ὁ ἱερὸς Σολομὼν ὅταν νομοθετῇ νὰ ἴδεται μερίδα εἰς τοὺς ἐπία, εἰς τὸν βίον αὐτὸν δηλαδή, καὶ εἰς τοὺς ὀκτώ¹³, εἰς τὸν μέλλοντα δηλαδῆ, ἀπὸ τὴν ἐπίγειον εὐμάρειαν καὶ ἀπὸ τὴν οὐράνιον ἀποκατάστασιν. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι καὶ ὁ μέγας Δαβὶδ εἰς αὐτὴν ἀφιερώνει τοὺς ψαλμοὺς διὰ τὴν ὀγδόην¹⁴, ὅπως ἀφιερώνει καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῶν ἐγκαινίων ἄλλον ψαλμόν, τὸν ὁποῖον ὀνομάζει ἐγκαινιασμόν κάποιας οἰκίας¹⁵, ἡ ὁποία εἴμεθα ἡμεῖς, οἱ ὅποιοι ἔχομεν ἀξιωθῆ καὶ νὰ ὀνομαζώμεθα καὶ νὰ γινώμεθα ναὸς τοῦ Θεοῦ.

6. Γνωρίζετε διὰ ποῖον λόγον ἐορτάζονται τὰ ἐγκαίνια. Διὰ τοῦτο νὰ ἀνακαινίζεσθε καί, ἀφοῦ ἀπορρίψετε τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον¹⁶, νὰ ζητεε μίαν νέαν ζωὴν¹⁷, ἀφοῦ βάλετε χαλινὸν εἰς ὅλα ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔρχεται ὁ θάνατος, ἀφοῦ διαπαιδαγωγήσετε ὅλα τὰ μέλη σας, ἀφοῦ μισήσετε ἢ ἀφοῦ ἐμέσετε ὅλην τὴν πονηρὰν γεῦσιν τοῦ ξύλου καὶ ἀφοῦ ἐνθυμησθε τὰ παλαιὰ μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ τὰ ἀποφύγωμεν. Ὁ καρπὸς ὁ ὁποῖος με ἐθανάτωσεν ἦτο ὠραῖος εἰς τὴν ὄψιν καὶ εὐχάριστος εἰς τὴν γεῦσιν. Ἄς ἀποφύγωμεν τὰ ὠραῖα χρώματα καὶ ἄς προσέξωμεν τοὺς ἑαυτούς μας. Μὴ σὲ νικήσῃ ἡ ἐπιθυμία τοῦ κάλλους, οὔτε νὰ συναρπασθοῦν τὰ βλέφαρά σου, ἐὰν εἶναι δυνατὸν μαρὰβλεψέ

ροισ, εἰ δυνατόν μέχρι καὶ παροράματος τὴν Ἐβαν ἐνθυμη-
 θείς, τὸ γλυκὺ δέλεαρ, τὸ τιμώμενον φάρμακον. Πῶς γὰρ
 σώσει ἠραδίως ἢ ἀλλοτριῶν, ὃν ἀπόλεσεν ἢ ἰδίᾳ; Μὴ γλυκαν-
 θήτω σοι φάρμαξ, οὗ κατασύμπεται πᾶν τὸ διδόμενον καὶ πρὶν
 5 λιγθῆναι τιμώμενον, μετὰ τὸ λαβεῖν ἀτιμάζεται. Ἡ ὄσφρη-
 σις ἐθήληνέ σε; Φεῦγε τὰς εὐωδίας. Τῆ ἀγῆ κατεμαλακί-
 σθης; Ἀπόταξαι ταῖς λειότησι καὶ ταῖς ἀπαλότησιν. Ἡ ἀ-
 κοὴ παρέπεισε; Θὲς ἕσθαι τοῖς ἀπειηλοῖς λόγοις καὶ περιέρ-
 γοις. Ἄνοιγε σὸν στόμα λόγῳ Θεοῦ, ἵν' ἐλκύσης Πνεῦμα,
 10 μὴ σπάσης θάνατον. Ὅταν τί σε δαλεάζῃ τῶν ἀπειρημένων,
 μνήσθητι ὅστις ἦς καὶ ὄθεν ἀπόλοις. Ἐὰν μικρὸν τι τοῦ
 λόγον παρεκτραπίης, πρὸς ἑαυτὸν ἐπανάγου, πρὶν παρτελῶς
 ἔξω πεσεῖν καὶ κατενεχθῆναι πρὸς θάνατον, καὶ γενοῦ και-
 ρὸς ἀντὶ παλαιοῦ, καὶ φυχῆς ἐβόρταξε τὰ ἐγκαίρια.

15 7. Ὁ θυμὸς ἔστω σοι κατὰ μόνον τοῦ θεοῦ, δι' ὃν ἐξέ-
 πεσες. Τὸ ἐπιθυμητικὸν τειάσθω σοι πᾶν πρὸς Θεόν, μὴ
 πρὸς ἄλλο τι τῶν ἐπιθυμῶν καὶ σφαλερῶν. Ὁ λογισμὸς
 πᾶσιν ἐπιστατεῖτω, καὶ μὴ καθελκέσθω τὸ κρεῖττον ὑπὸ τοῦ
 χειρότερου. Μὴ μισήσης σου τὸν ἀδελφόν, καὶ ταῦτα δωρεάν,
 20 ὑπὲρ οὗ Χριστὸς ἀπέθανε, καὶ σὸς ἀδελφὸς ἐγένετο, Θεὸς
 ὢν καὶ Δεσπότης. Μὴ φθονήσης τῷ κατορθοῦντι, ὁ φθονη-
 θείς, καὶ φθονεῖσθαι πεισθείς, καὶ διὰ τοῦτο κατενεχθείς.
 Μὴ ἀτιμάσης δάκρυον, ὁ πολλῶν ἄξια δακρῶν πεπονθώς,
 εἶτα ἡλεημένος. Μὴ ἀπόση πένθητα, ὁ πλουτήσας Θεότητι
 25 εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ μὴ πλουτήσης κατὰ τοῦ πένθητος. Καὶ τοῦτο

το τελείως, ἀφοῦ ἐνθυμηθῆς τὴν Εὐαν, τὸ γλυκὸ δόλωμα, τὸ φάρμακον τὸ ὁποῖον τιμῶμεν. Διότι πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ σώσῃ εὐκόλα ἢ ξένη ἐπιθυμία ἐκείνον τὸν ὁποῖον ἢ ἰδία κατέστρεψε; "Ἄς μὴ γλυκανθῆ ὁ φάρυγγάς σου, ὁ ὁποῖος καταπίνει ὀτιδήποτε τοῦ δοθῆ καὶ τὸ ὁποῖον, προτοῦ μὲν καταποθῆ ἐκτιμᾶται, ἀλλὰ καιόπιν ἐξευτελίζεται. Κινδυνεύεις νὰ νικηθῆς ἀπὸ τὴν ὄσφρησίν σου; Ἀπόφευγε τὰ ἀρώματα. Ἐχεις γίνεи μαλθακὸς ἀπὸ τὴν ἀφήν; Ἀπόφευγε τὰ λεῖα καὶ τὰ μαλακὰ πράγματα. Σὲ παρεπλάνησεν ἡ ἀκοή σου; Κλείσε τὴν θύραν εἰς τὰ ἀπαιτῆλὰ καὶ περίεργα λόγια. Ἄνοιγε τὸ σίωμα σου εἰς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ προσελκύσῃς τὸ Πνεῦμα" καὶ νὰ μὴν καιαπίης τὸν θάνατον. Ὅταν σὲ δελεάζῃ κάτι ἀπὸ τὰ ἀπηγορευμένα, ἐνθυμήσου ποῖος ἦσουν καὶ διὰ ποῖον λόγον ἔχεις χαθῆ. Ἐὰν ἀπομακρυνθῆς ὀλίγον ἀπὸ τὴν λογικὴν, φρόντισε νὰ ἐπανεύρῃς τὸν ἑαυτὸν σου προτοῦ πέσης τελείως ἔξω καὶ παρυσυρθῆς πρὸς τὸν θάνατον, καὶ γίνε νέος ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ καὶ ἐόρταζε τὰ ἐγκαίνια τῆς ψυχῆς σου.

7. Ὁ θυμὸς σου ἄς στρέφεται μόνον ἐναντίον τοῦ ὄφους ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου ἐξέπεσες. Ὁλόκληρον τὸ ἐπιθυμητικὸν σου ἄς εἶναι τεντωμένον πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὄχι πρὸς κάτι ἄλλο ἐπίφοβον ἢ ἐπικίνδυνον. Ἡ λογικὴ σου ἄς ἐλέγχῃ τὰ πάντα καὶ ἄς μὴ σύρειται πρὸς τὰ κάτω τὸ καλῦτερον ἀπὸ τὸ χειρότερον. Μὴ μισήσῃς τὸν ἀδελφόν σου, χάριν τοῦ ὁποίου ἀπέθανεν ὁ Χριστὸς καὶ ἔγινεν ἀδελφός σου, ἐνῶ ἦτο Θεὸς καὶ Κύριος, καὶ μάλιστα χωρὶς λόγον. Μὴ φθονήσῃς ἐκείνον ὁ ὁποῖος ἐπιτυχάνει, σὺ ὁ ὁποῖος ἐφθονήθης καὶ ἐλείσθης νὰ φθονῆς καὶ κατέπεσες διὰ τὸν λόγον αὐτόν. Μὴν ἐξευτελίσῃς δάκρυ, σὺ ὁ ὁποῖος ἔπαθες πολλὰ ἄξιόδακρυτα πράγματα καὶ ἔπειτα ἐδέχθης συγχώρησιν. Μὴ διώξῃς πτωχόν, σὺ ὁ ὁποῖος ἔχεις γίνεи πλούσιος ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἐὰν δὲ τὸν διώξῃς, μὴ πλουτήσῃς τοῦλάχιστον εἰς ζάρος του. Διότι καὶ αὐτὸ εἶναι πολὺ διὰ τοὺς ἀχόρταγους.

γὰρ πολὺ παρὰ τῶν ἀκορέσιων. Μὴ ἀτιμάσης ξένον, ὑπὲρ οὗ
 Χριστὸς ἐξενίτευσεν, οὗ πάντες ἡμεῖς ξένοι καὶ πάροικοι, μὴ
 ἀποξενωθῆς τοῦ παραδείσου καθὼς τὸ πρότερον. Μετάδος
 τῷ δεομένῳ στέγης, σκέπης, τροφῆς, ὃ τοῦτοις ἐντροφῶν,
 5 καὶ ὑπὲρ τὴν χρεῖαν. Μὴ ἀγαπήσης τὸν πλοῦτιον, εἰ μὴ βοηθῆ
 πένησιν· Ἔφες ὁ ἀφειθεὶς ἐλέησον ὁ ἠλεημένος· κτῆσαι τῷ
 φιλανθρώπῳ τὸ φιλάνθρωπον, ἕως καιρὸς· πᾶς ὁ θίος ἐγ-
 καινιζέσθω σοι, πᾶσα πολιτείας ὁδός.

8. Αἱ ὑπὸ ζυγῶν, δότε τι καὶ Θεῷ· προσείληθε γὰρ.
 10 Αἱ παρθένοι τὸ πᾶν Θεῷ· λέλυσθε γὰρ. Μὴ γίνεσθε κλέπτριαι
 δούλης ἡδονῆς, φυγοῦσαι τὴν ἐλευθεραν, ἐκ τοῦ συνοικεῖν
 οὐκ ἀνδράσι μὲν, ἀνδράσι δ' ὅμως. Οὐδέχομαι κάμνειν ἀεὶ
 τοῖς τῆς ἡδονῆς ὑπομνήμασι· μισῶ καὶ τὴν δι' ἀέρος συνή-
 θειαν. Οἱ δυνάσται, φοβεῖσθε τὸν δυνατώτερον· οἱ τῶν ὑψη-
 15 λῶν θρόνων, τὸν ὑψηλότερον. Μὴ θαυμάσης μηδὲν ὃ μὴ πα-
 ραμένει· μὴ παρίδης ὃ μένει· μηδὲ περιορίγξης μηδέν, ὃ διαορ-
 ρεῖ κρατούμενον· μὴ ζηλώσης τι τῶν οὐ γινομένων ἀλλὰ
 μισουμένων· μὴ ἐπαρθῆς μέγα, ἵνα μὴ μεῖζον κατενεχθῆς·
 μὴ φρόνει τῶν κακῶν φαίνεσθαι κρείττων. Λυποῦ δέ, τῶν
 20 ἀγαθῶν ἠτιώμενος· μὴ γελάσης πτώμα τοῦ πέλας· διάβαινε
 δὲ ἀσφαλῶς, ὅση σοι δύναμις, ἀλλὰ καὶ δίδου χεῖρα χαμαὶ
 κειμένῳ. Μῆτε ἀθυμῶν, ἀπελπίσης εὐημερίαν· μῆτε πράττειν

19. Ὁ Θεολόγος χαρακτηρίζει ὡς ξενιτείαν τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυρίου εἰς τὴν γῆν.

20. Ψαλμ. 88, 18 καὶ 118, 19.

Μὴν ἐξευτελίσης ξένον, χάριν τοῦ ὁποίου ἐξενιτεύθη ὁ Χριστός¹⁹, διὰ τὸν ὁποῖον ὅλοι ἡμεῖς εἴμεθα ξένοι καὶ παρεπίδημοι²⁰, διὰ τὸ μὴν ἀποξενωθῆς ἀπὸ τὸν παράδεισον ὅπως ἐγίνε παλαιότερα. Παρακώρησε εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἔχει ἀνάγκην στέγην, προστασίαν καὶ τροφήν, σὺ ὁ ὁποῖος τὰ ἔχεις ἄφθονα καὶ πολὺ περισσότερα ἀπ' ὅσα σοῦ χρειάζονται. Μὴν ἀγαπήσης τὸν πλοῦτον, ἐὰν δὲν βοηθῇ τοὺς πτωχοὺς. Συγκώρησε, σὺ ὁ ὁποῖος ἔχεις συγκωρηθῆ. Ἐλέησε, σὺ ὁ ὁποῖος ἔχεις ἐλεηθῆ. Ἀπόκτησε μὲ τὴν ἀγάπην σου πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ὅσον ἔχεις ἀκόμη καιρόν. Ὅλη ἡ ζωὴ σου καὶ κάθε πρᾶξις τῆς ζωῆς σου ὡς ἀνακαινισθῆ.

8. Σεῖς αἱ ὁποῖαι εἶσθε ὑπὸ ζυγόν, προσφέρατε κάτι εἰς τὸν Θεόν, διότι ἔχετε προσληφθῆ ἀπ' αὐτόν. Αἱ παρθένοι προσφέρατε τὰ πάντα εἰς τὸν Θεόν, διότι ἔχετε λυθῆ. Μὴ γίνεσθε κλέπτριαί τῆς ἡδονῆς ἡ ὁποία ὑποδουλώνει, ἀφοῦ ἀποφύγετε τὴν ἐλευθερίαν μὲ τὸ νὰ συγκατοικῆτε ὀχι βεβαίως μὲ συζύγους ἀλλὰ πάντως μὲ ἄνδρας. Δὲν δέχομαι νὰ ὑποφέρω πάντοτε ἀπὸ τὰς ἀναμνήσεις τῆς ἡδονῆς καὶ μισῶ τὴν συνήθειαν τοῦ συναγελασμοῦ εἰς τὰς αὐλὰς τῶν λουτρῶν. Οἱ ἄρχοντες νὰ φοβῆσθε τὸν πῶ δυνατὸν καὶ οἱ καθήμενοι εἰς τοὺς ὑψηλοὺς θρόνους τὸν πῶ ὑψηλόν. Μὴ θαυμάσης τίποτε τὸ παροδικόν καὶ μὴν παραβλέψης τίποτε τὸ μόνιμον. Οὔτε νὰ προσπαθήσης νὰ ἀγκαλιάσης κάτι τὸ ὁποῖον σοῦ φεύγει ἐνῶ τὸ κρατᾷς. Μὴν ἐπιδιώξης τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δὲν προκαλοῦν φθόνον ἀλλὰ μῖσος. Μὴν ὑπερηφανευθῆς πάρα πολὺ, διὰ τὸ μὴν πέσης πολὺ. Μὴ νομίζης ὅτι φαίνεσαι καλύτερος ἀπὸ τοὺς κακοὺς, ἀλλὰ νὰ λυπᾶσαι ὅταν σὲ ξεπερνοῦν οἱ ἀγαθοί. Μὴ καταγελάσης τὴν πτωσίαν τοῦ γείτονός σου, ἀλλὰ νὰ προχωρῆς μὲ ἀσφάλειαν ὅσον ἡμπορεῖς καὶ νὰ δίδης ταυτοχρόνως κεῖρα βοηθείας εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται πεσομένος κάτω. Οὔτε νὰ προκαλέσης ἀπελπισίαν εἰς ἐκεῖ-

καλῶς ἀνθυμῖαν. Εἰς ἐνιαυτὸς τέσσαρας ὥρας γέρει, καὶ μία
 ὄρα καὶ καιροῦ πολλὰς πραγμάτων μεταβολάς. Ἐπιλοπιέτω σοι,
 μέριμνα μὲν ἰσορροπία, λύπη δὲ ἡ κρείττων ἐλπίς. Οὕτως ἐγ-
 καινίζεσθαι ἀνθρώπος, οὕτω τιμᾶται ἡ τῶν ἐγκαινίων ἡμέρα,
 5 τοιαύτη τρεῖς ἡ, τοιοῦτοις ἐδέσμασιν. Οὐκ ὀφείδῃσι, γησά, κενὸς
 ἐναντίον μου· ἀλλ' εἴ τι καλὸν μετὰ σεαυτοῦ γέρον. Νῦν
 δὲ ὄφθῃται καινός, τρόπον ἕτερος, ὅλοις ἡλλοιωμένος. «Τὰ ἀφ-
 χαῖτα παρηλθεν ἰδοὺ γέρονε τὰ πάντα καινά». Τοῦτο τῇ ἐσο-
 τῇ καταποθήσῃ, τὴν καλὴν ἡλλοίωσιν ἡλλοιώθητι καὶ μηδὲ
 10 οὕτω μέγα γρονθήσῃς, ἀλλὰ γέρονε τὸ τοῦ Λαβίδ· «Αὕτη ἡ
 ἡλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου», παρ' οὗ πᾶν ἀνθρώποις
 τὸ κατορθούμενον. Οὐ θούλειαι σε ὁ λόγος ποτὲ ἐν ταυτῶ
 μένειν, ἀλλὰ ἀεικίνητον εἶναι, εὐκίνητον, πάντως νεόκτιστον
 ἀν ἁμασιάνης, ἐπισιτρέγοντα· εἰ κατορθοῖς, ἐπιτείνοντα.

15 9. Χθὲς πίστιν εἶχες τὴν τῶν καιρῶν, σήμερον τὴν τοῦ
 Θεοῦ γνώρισον· μέχρι τίνος ἐπ' ἀμφοτέροις χολανεῖς ταῖς
 ἰγνώαις; μέχρι τίνος οἰκονομήσεις; Καὶ οἰκοδομησαί ποτε
 προθυμήθητι· χθὲς τὸ δοκεῖν τις ἐτίμας, σήμερον τὸ εἶναι
 προτίμησον· Μέχρι ποῦ τὰ ἐνύπνια; καὶ ἡ ἀλήθειά ποτε σπον-
 20 δασοθήτω σοι. Χθὲς ἦσθα θεατρικός, σήμερον γάνηθι θεω-
 ρητικός· χθὲς ἦσθα λοιδόρος, ἰταμός, σήμερον εὐφημος,

21. Δευτ. 16, 16.

22. Β' Κορ. 5, 17.

23. Ψαλμ. 76, 11.

νον ὁ ὁποῖος εὐήμερεῖ μὲ τὴν κακὴν σου διάθεσιν, ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ προξενήσης ἀπελπισίαν μὲ τὰς καλὰς σου πράξεις εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἔχει κακὴν διάθεσιν. Ἐνας χρόνος φέρει τέσσαρας ἐποχάς, ἐνῶ μία μοναδικὴ στιγμή ἔμπορεῖ νὰ προκαλέσῃ πολλὰς μεταβολὰς εἰς τὰ πράγματα. Ἄς σοῦ μετριάξῃ τὴν ἡδονὴν μὲν ἢ φροντίδα, τὴν λύπην δὲ ἢ ἐλπίδα διὰ τὸ καλύτερον. Ἔτσι ἀνακαινίζεται ὁ ἄνθρωπος, ἔτσι τιμᾶται ἡ ἡμέρα τῶν ἐγκαινίων, μὲ τέτοιες ἀπολαύσεις καὶ μὲ τέτοια ἐδέσματα. Δὲν θὰ ἐμφανισθῆς, λέγει, μὲ ἄδεια χέρια ἐμπρὸς μου²¹, ἀλλὰ θὰ ἔχῃς μαζί σου κάτι καλόν. Τώρα δὲ παρουσιάσου ἀνακαινισμένος, διαφορετικὸς ὡς πρὸς τὴν συμπεριφορὰν καὶ τελείως ἀλλαγμένος. «Τὰ παλαιὰ ἔχουν περάσει. Ἴδου τὰ πάντα ἔχουν γίνεи νέα»²². Αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ὡς προσφέρῃς ὡς καρπὸν εἰς τὴν ἑορτήν, τὸ νὰ ὑποστῆς δηλαδὴ τὴν καλὴν μεταβολήν. Καὶ νὰ μὴν ὑπερηφανευθῆς δι' αὐτό, ἀλλὰ νὰ εἴπῃς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶπεν ὁ Δαβὶδ· «αὐτὴ ἡ μεταβολὴ ὀφείλεται εἰς τὴν δεξιὰν τοῦ Ὑψίστου»²³, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν προέρχεται κάθε τι τὸ ὁποῖον κατορθώνουν οἱ ἄνθρωποι. Τὰ παραπάνω δὲ δὲν θέλουν νὰ σοῦ εἴπουν νὰ παραμένῃς πάντοτε εἰς τὴν ἰδίαν κατάστασιν, ἀλλὰ νὰ εἶσαι ἀεικίνητος, εὐκίνητος καὶ ὅπως-δήποτε ἀνακαινισμένος. Ἄν ἁμαρτάνῃς, νὰ ἐπιστρέφῃς εἰς τὸν ὀρθὸν δρόμον, καὶ ἂν βαδίζῃς ἐπιτυχῶς, νὰ ἐντείνῃς τὰς προσπάθειάς σου.

9. Χθὲς εἶχες τὴν πίστιν εἰς τοὺς καιροὺς, σήμερα γνώρισε τὴν πίστιν εἰς τὸν Θεόν. Μέχρι πότε θὰ κουτσαίνῃς καὶ διὰ τὰ δύο; Μέχρι πότε θὰ ἔμπορῆς νὰ συνδυάζῃς τὰ πράγματα αὐτά; Πρέπει νὰ φροντίσῃς κάποτε νὰ οἰκοδομήσῃς κάτι. Χθὲς ἐκτιμοῦσες τὸ νὰ φαίνεσαι ὅτι εἶσαι κάτι, σήμερα προτίμησε τὸ νὰ εἶσαι. Μέχρι ποῦ θὰ φθάσουν τὰ ὄνειρα. Κάποτε θὰ πρέπει νὰ μελετήσῃς καὶ τὴν ἀλήθειαν. Χθὲς ἤσουν ἐπιδεικτικὸς, σήμερα νὰ φανῆς λογικευμένος. Χθὲς ἤσουν κακολόγος καὶ θρασύς, σήμερα νὰ εἶσαι ἤπιος

ἡμερος· χθὲς κωμαστίης, σήμερον σωφρονιστίης. Σήμερον οἰ-
 νοπότιης, αὔριον ὑδροπότιης. Σήμερον κατασπαταλῶν ἐπὶ κλι-
 νῶν ἐλεφαντίνων καὶ τὰ πρῶτα μύρα χριόμενος, αὔριον χα-
 μεύνης καὶ ἄγρουπος· ἀντὶ γελιοασιοῦ, σύνρους· ἀντὶ καλλιο-
 5 πισιοῦ, δυσείμων· ἀντὶ γαύρου καὶ ἀλαζόνος, εὐτελής τὸ φαι-
 νόμενον· ἀντὶ χρυσοφόρου, σιενόχωρος· κάτω νεύων, ἀντὶ
 ὑπαύχενος. Ἐὰν οὕτω διανοῇ, καὶ οὕτω ποιῆς, ἔσται σοι
 ὁ οὐρανὸς καινός, καὶ ἡ γῆ καινή, τὰ τε ἄλλα καὶ τὸν τούτων
 λόγον καταλαμβάνοντι.

10 10. Ἄλλ' ἀπίωμεν ἤδη, καὶ τῷ καιρῷ τὰ εἰκότια συν-
 εοριτάσαντες. Πάντα γὰρ εἰς καλὸν τῆ πανηγύρει συντρέχει
 καὶ συναγάζεται· ἴδε γὰρ οἷα τὰ ὀρώμενα. Ἡ βασίλισσα
 τῶν ὠρῶν τῆ βασιλίδι τῶν ἡμερῶν πομπεύει, καὶ δωροφορεῖ
 παρ' ἑαυτῆς πᾶν ὃ τι κάλλιστον καὶ τερπνότερον. Νῦν οὐρα-
 15 νὸς διαυγέστερος· νῦν ἥλιος ὑψηλότερος καὶ χρυσοειδέστερος·
 νῦν σελήνης κύκλος φανερότερος καὶ ἀστέρων χορὸς καθαρώ-
 τερος. Νῦν αἰγιαλοῖς μὲν κύματα σπένδεται, ἠλίῳ δὲ νέφος,
 ἀέρι δὲ ἀνεμοὶ, γῆ δὲ φυτοῖς, φυτὰ δὲ ὄφρσι. Νῦν πηγαὶ
 διαυγέστερον ράουσι· νῦν δὲ ποταμοὶ θαυμάσιον, τῶν χει-
 20 μερῶν δεσμῶν λυθέντες. Καὶ λειμῶν εὐωδεῖ, καὶ φυτον
 θρῆει, καὶ κείρεται πόα, καὶ ἄρνες ἐπισκιρτῶσι χλοεραῖς ταῖς
 ἀρούραις. Ἄρτι μὲν ναῦς ἐκ λιμένων ἀνάγεται σὺν κελυ-
 σματι, καὶ τούτοις ὡς τὰ πολλὰ φιλοθέοις, καὶ τῷ ἰστίῳ πτε-

καὶ μελίχιος. Χθὲς ἔπαιρνες μέρος εἰς διασκεδάσεις, σήμερα ἐπιβάλλεις σωφροσύνην. Σήμερα πίνεις οἶνον, αὔριον θὰ πῆς ὕδωρ. Σήμερα σπαταλᾷς χρόνον καὶ χρῆμα ἔξη πλωμένος ἐπάνω εἰς κρεβάτια ἀπὸ ἐλεφαντιστοῦν καὶ ἀλειφόμενος μὲ τὰ πῖθ ἀκριβὰ ἀρώματα, ἐνῶ αὔριον θὰ ξαπλώνης εἰς τὸ πάτωμα καὶ θὰ ἀγρυπνῆς. Ἐντὶ νὰ προσπαθῆς νὰ προκαλέσης τὸν γέλωτα, νὰ εἶσαι σοβαρός. Ἐντὶ νὰ εἶσαι στολισμένος, νὰ εἶσαι ἀτημέλητος. Ἐντὶ ὑπερήφανος καὶ ἀλαζών, ταπεινὸς τὴν ὄψιν. Ἐντὶ νὰ διαθέτῃς χρυσοῦν στέγην, νὰ παραμένῃς εἰς στενὸν κῶρον. Νὰ κύπτῃς τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω ἐντὶ νὰ κορδώνεσαι. Ἐὰν σκέπτεσαι καὶ πράττῃς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ἀντιλαμβάνεσαι τὴν αἰτίαν τῶν πραγμάτων αὐτῶν, θὰ γίνουν πρὸς χάριν σου νέα ὁ οὐρανός, ἡ γῆ²⁴ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα.

10. Ἄλλ' ἄς προχωρήσωμεν πλέον καὶ ἄς ἐορτάσωμεν μαζὶ καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ταιριάζουν εἰς τὴν ἐποχὴν. Διότι τὰ πάντα συμβαδίζουν καὶ συναγάζονται διὰ τὸ καλὸν τῆς παγηγύρεως. Πρόσεξε ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα βλέπεις. Ἡ βασίλισσα τῶν ἐποχῶν συμβαδίζει μὲ τὴν βασίλισσαν τῶν ἡμερῶν, καὶ τῆς προσφέρει ὡς δῶρον ὅτι καλύτερον καὶ πῖθ εὐχάριστον διαθέτει. Τώρα ὁ οὐρανὸς εἶναι πῖθ καθαρός. Τώρα ὁ ἥλιος εἶναι πῖθ ὑψηλὰ καὶ πῖθ λαμπρός. Τώρα ὁ δίσκος τῆς σελήνης εἶναι πῖθ φωτεινός καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀστέρων πῖθ καθαρόν. Τώρα εἰς τὰς ἀκτὰς μὲν προσφέρονται ὡς σπονδὴ κύματα, εἰς τὸν ἥλιον δὲ νέφη, εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν ἄνεμοι, εἰς τὰ φυτὰ ἡ γῆ καὶ εἰς τὴν ὄρρασιν τὰ φυτὰ. Τώρα αἱ πηγαὶ βγάζουν πῖθ καθαρὰ νερὰ καὶ οἱ ποταμοὶ παρουσιάζονται μὲ πῖθ πολλὰ νερὰ, ἀφοῦ ἔχουν ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ χειμῶνος. Καὶ τὸ λιβάδι εὐωδιάζει καὶ τὰ φυτὰ φυτρώνουν παντοῦ καὶ τὸ χορτάρι θερίζεται καὶ τὰ πρόβατα πηδοῦν χαρούμενα ἐπάνω εἰς τὰ καταπράσινα χωράφια. Μόλις τώρα βγαίνει ἀπὸ τὸ λιμάνι τὸ πλοῖον μὲ χαρούμενα ἐπιφωνήματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα

ροῦται καὶ περισστιγῆ δελφίς, ἀναγεσῶν ὡς ἰδιότονον καὶ ἀναπεμπόμενος, καὶ παραπέμπει πλωτήρας σὺν εὐθυμίᾳ. Ἄρτι δὲ γεωργὸς ἄροιστον πήγνεται, ἄνω βλέπων, καὶ τὸν καρποδοτήν επικαλούμενος, καὶ ὑπὸ ζυγόν ἄγει βοῶν ἀρότην, 5 καὶ τέμνει γλυκεῖαν ἀέλιον, καὶ ταῖς ἐλπίσιν εὐφραίνεται. Ἄρτι δὲ ποιμὴν καὶ βοσκὸς ἀμύζονται σύριγγας, καὶ νόμιμον ἐμπνέουσι μέλος, καὶ γυιοῖς καὶ πέτραις ἐνεαορίζουσι. Ἄρτι δὲ γυιὸν γυιουργὸς θεραπεύει, καὶ ἰξευτὴς καλῶν οἰκοδομεῖ, καὶ ὑποβλέπει πρόβηδους, καὶ περιοργάζεται 10 πτερόν θορνίθος. Καὶ ἄλιενς θυθούς διορθῆ, καὶ δίκτυον ἀνακαθαίρει, καὶ πέτρας ὑπεροκαθέζεται.

II. Ἄρτι μὲν ἡ γυιουργὸς μέλισσα, τὸ πτερόν ἐκλύσασα, καὶ τῶν οἰμβλῶν ἀπαρασιῶσα, τὴν ἐαυτῆς σοφίαν ἐπιδείκνυται, καὶ λειμῶνας ἐγίπταται, καὶ συλῆ τὰ ἄνθη· καὶ ἡ μὲν 15 δοκεῖ τὰ κηρία, τὰς ἐξαργόνους καὶ ἀντιθέτους σύριγγας ἐξυγαίρουσα, καὶ τὰς εὐθείας ταῖς γονίαις ἐπαλλάττουσα ἔργον ὁμοῦ κάλλους καὶ ἀσφαλείας· ἡ δὲ τὸ μέλι ταῖς ἀποθήκαις ἐναποτίθειται, καὶ γεωργεῖ τῷ ξενίζοντι καρπὸν γλυκὺν καὶ ἀνήροτον. Ὡς θεῖόν γε καὶ ἡμεῖς, ὁ Χριστοῦ μελισσῶν, καὶ 20 τοιοῦτο λαβόντες σοφίας καὶ φιλοπονίας ὑπόδειγμα! Ἄρτι δὲ καλιὰν ὄρνις πήγνεται, καὶ ὁ μὲν ἐπανέρχεται, ὁ δὲ εἰσοκίζεται, ὁ δὲ περιίπταται, καὶ καταγωνεῖ τὸ ἄλλοσ, καὶ περιλαλεῖ τὸν ἄνθρωπον. Πάντα Θεὸν ἔμνεῖ καὶ δοξάζει φωναῖς ἀλαλήτοις· ἐπὶ πᾶσι γὰρ εὐχαριστεῖται δι' ἐμοῦ Θεός·

τὰ περισσότερα εἶναι ἀρεστὰ εἰς τὸν Θεόν, καὶ ἀνοίγει ὡσὰν πτερὰ τὰ πανιά του. Καὶ ἀναπηδᾷ ὀλόγυρα χαρούμενον τὸ δελφίνι, καὶ σφυρίζει ὅσο πιὸ εὐχάριστα ἡμπορεῖ καὶ ὑποδέχεται καὶ συνοδεύει μὲ μεγάλην εὐθυμίαν τὰ πλοῖα. Τώρα ἐτοιμάζει καὶ ὁ γεωργὸς τὸ ἄροτρόν του, προσβλέπων εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐπικαλούμενος τὸν δότην τῶν καρπῶν, καὶ ὀδηγεῖ κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸν τὸ βόδι μὲ τὸ ὁποῖο ὀργώνει, καὶ σκάβει γλυκὺ αὐλάκι καὶ εὐφραίνεται μὲ τὴν ἐλπίδα. Τώρα καὶ ὁ αἰγοβοσκὸς καὶ ὁ ἀγελαδάρης ἐτοιμάζουν τὴν φλογέρα των καὶ ἀρχίζουν νὰ σφυρίζουν ποιμενικὸν σκοπὸν καὶ νὰ διαλαλοῦν τὴν ἄνοιξιν εἰς τὰ φυτὰ καὶ τοὺς βράχους. Τώρα ὁ κηπουρὸς περιποιεῖται τὰ φυτὰ καὶ ὁ κυνηγὸς πουλιῶν ἐτοιμάζει παγίδας καὶ παρατηρεῖ λοξὰ τὰ νέα βλασιάρια καὶ ἐξετάζει τὸ πτερόν κάποιου πτηνοῦ. Καὶ ὁ ψαρὰς κατοπιεύει τὸν βυθόν, καθαρίζει τὰ δίκτυά του καὶ κἀθεται ἐπάνω εἰς τὸν βράχον (τῆς ἀκτῆς).

11. Τώρα μὲν ἡ φιλόπονος μέλισσα, ἀφοῦ ἤνοιξε τὰ πτερὰ καὶ ἐπέταξε μακρὰ ἀπὸ τὴν κυψέλην, παρουσιάζει τὴν σοφίαν της καὶ πετᾷ ἐπάνω ἀπὸ τὰ λιθάδια καὶ τρυγᾷ τὰ ἄνθη. Καὶ ἄλλη μὲν κτίζει τὰς κηρύθρας, ἀφοῦ ὑφάνη τὰς ἐξαγώνους καὶ τὰς ἀντιθέτους των κυψελίδας μὲ τὴν χρησιμοποίησιν εὐθειῶν γραμμῶν καὶ γωνιῶν καὶ πραγματοποίησιν ἔργον κάλλους καὶ ταυτοχρόνως ἀσφαλείας, ἄλλη δὲ ἐναποθέτει τὸ μέλι εἰς τὰς ἀποθήκας καὶ προσφέρει εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος τὴν φιλοξενεῖ καρπὸν γλυκὺν ὁ ὁποῖος παράγεται χωρὶς καλλιέργειαν. Αὐτὸ θὰ ἔπρεπε νὰ κάνωμεν καὶ ἡμεῖς, ὁ μελισσοκόμος τοῦ Κυρίου, ἀφοῦ ἔχομεν λάθει ὑπόδειγμα σοφίας καὶ φιλεργίας! Τώρα δὲ τὸ πτηνὸν κτίζει τὴν φωλεάν του καὶ ἄλλο μὲν ἐπιστρέφει εἰς τὴν φωλεάν του, ἄλλο μπαίνει μέσα καὶ ἄλλο πετᾷ γύρω ἀπ' αὐτὴν καὶ γεμίζει τὸ δάσος μὲ τὸ κελάδημά του καὶ εὐφραίνει τὴν ἀκοὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ὅλα ὑμνοῦν καὶ δοξάζουν τὸν Θεὸν μὲ μυστικὰς φωνάς, καὶ ἔτσι γίνεται ὁ ὕμνος

καὶ οὕτως ὁ ἐκείνων ὕμνος ἡμέτερος γίνεται, παρ' ὧν ἐγὼ
 τὸ ὑμεῖν λαμβάνω. Νῦν μὲν γελᾷ πᾶν ζώων γένος, καὶ
 πᾶσαν αἰσθησὶν ἐσιώμεθα. Νῦν δὲ ὑπαύχην Ἴππος καὶ ἀγέ-
 ρωχος, τοῖς οἴκοις δυσχεραίνων καὶ τὰ δεσμὰ τυραννήσας,
 5 κροαίνει κατὰ πεδίον, καὶ ποταμοῖς ὠραίζεται.

12. Τί ἄλλα; Νῦν μάρτυρες αἰθριάζουσι καὶ πομπέουσι,
 καὶ λαμπροῖς τοῖς θήμασι συγκαλοῦσι λαὸν φιλόχριστον καὶ
 τοὺς ἄθλους δημοσιεύουσι. Τούτων εἰς ἐστὶ καὶ ὁ ἐμὸς στε-
 φανίτης (ἐμὸς γάρ, εἰ καὶ μὴ παρ' ἐμοί, πιπίτω φθόνος,
 10 εἰδῶσι λέγω), Μάμας ὁ περιβόητος, καὶ ποιμὴν καὶ μάρτυς·
 ὁ πρότερον μὲν τὰς ἐλάγους ἀμέλων κατεπειγομένης ἀλλή-
 λων, ἵνα ξένῳ γάλακτι τραγῆ δίκαιος· νῦν δὲ ποιμαίνων λαὸν
 μητροπόλεως, καὶ τὸ ἔαρ ἐγκαινίζων σήμερον τὰς πολλαῖς
 χιλιάσι τῶν πανταχόθεν ἐπειγομένων, διὰ ἑορὴν τε ἀρετῆς
 15 κάλλεσι, καὶ ποιμένιν ἄξιον, καὶ λόγοις ἐπινικίοις. Ἔτι δὲ
 οὐνιτομώτερον εἰπεῖν, νῦν ἔαρ κοσμικόν, ἔαρ πνευματικόν, ἔαρ
 ψυχαῖς, ἔαρ σώμασιν, ἔαρ ὀρώμενον, ἔαρ ἀόρατον· οὗ κακεῖ-
 θεν μεταλάβοιμεν ἐνταῦθα καλῶς ἀμειψθέντες, καὶ καινοὶ
 πρὸς τὸν καινὸν θίον μεταπεμφθήμεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ
 20 Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ κράτος σὺν ἀγίῳ Πνεύ-
 ματι, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς. Ἀμήν.

25. Εἰς τὸν μάρτυρα καὶ ποιμένα Μάμαντα ἐκτὸς τοῦ Θεολόγου
 ἔξεφώνησε λόγον καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος. Ὁ ἅγιος Μάμας ἐμαρτύρη-
 σεν ἐπὶ Αὐρηλιανοῦ. Συμφώνως πρὸς τὸ «μαρτύριόν» του ἐμορφώθη ὑπὸ
 τοῦ Ἐπισκόπου Καισαρείας καὶ δωδεκαετῆς ἀπεσιώθη εἰς σπήλαιον, ὅπου
 ἔζη μαζὶ μὲ τὰ ἄγρια ζῶα. Ὅταν συνελήφθη κατὰ τὸν διωγμὸν ὑπὸ τῶν
 στρατιωτῶν ὠδηγήθη ἐνώπιον τοῦ ἄρχοντος Ἀλεξάνδρου, ἐβασανίσθη,
 ἐνεκλείσθη εἰς τὰς φυλακὰς καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ χωρὶς τροφῆν ἐπὶ ἓνα μῆνα.
 Τέλος ὠδηγήθη εἰς τὸ ἀμφιθέατρον, ὅπου καὶ παρεδόθη εἰς τὰ θηρία,
 ἀλλὰ ἀπέθανε χωρὶς νὰ τὸν ἐγγίσουν. Ἡ μνήμη του κατὰ τὰ ἑλληνικὰ
 συναξάρια ἐωρτάζεται τὴν 2αν Σεπτεμβρίου, ἐνῶ κατὰ τὸ Μαρτυρολό-
 γιον τοῦ Ἱερωνύμου τὴν 17ην Αὐγούστου.

των ἰδικός μας καὶ ἀπὸ αὐτὰ παραλαμβάνω ἐγὼ τὴν συνήθειαν νὰ ὑμνῶ. Τώρα μὲν γελᾷ κάθε εἶδος ζῶων καὶ εἶναι εὐκαιρία νὰ εὐφρανθοῦν ὅλοι μας αἱ αἰσθήσεις. Τώρα δὲ τὸ ὑπερήφανον καὶ μεγαλόπρεπον ἄλογον, ἐπειδὴ δυσανασχετεῖ κλεισμένον εἰς τοὺς σταύλους, θραύει τὰ δεσμά του καὶ ὀρμᾷ ἀκάθεκτον εἰς τὰς πεδιάδας καὶ καθρεπίζεται φιλάρεσκα εἰς τοὺς ποταμούς.

12. Διὰ ποῖον λόγον δὲ νὰ ἀναφέρω καὶ τὰ ὑπόλοιπα; Τώρα οἱ μάρτυρες κάνουν νὰ ἀνοίξῃ ὁ οὐρανὸς καὶ παραλούνουν ὅλοι μαζί καὶ μὲ λαμπρὸν βῆμα συγκεντρώνουν τὸν φιλόχριστον λαὸν καὶ παρουσιάζουν τὰ κατορθώματά των. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς εἶναι καὶ ὁ ἰδικός μου, ὁ ὁποῖος ἔχει στεφανωθῆ (διότι εἶναι ἰδικός μου, ἔστω καὶ ἂν δὲν εἶμαι ὅμοιός του — ἄς μὴν ὑπάρξῃ φθόνος δι' αὐτό —, τὸ λέγω δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν), ὁ περίφημος Μάμας²², ὁ ποιμὴν καὶ μάρτυς. Αὐτὸς παλαιότερα μὲν ἄρμεγε τὰς ἐλάφους αἱ ὁποῖαι ἔτρεχαν κοντὰ του ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλην διὰ νὰ τραφῇ ὁ δίκαιος ἀπὸ ξένον γάλα, τώρα δὲ ποιμαίνει τὸν λαὸν τῆς μητροπόλεως, ὁ ὁποῖος εἶναι πολύμορφος ἀπὸ τὰ κάλλη τῆς ἀρετῆς, ἀντάξιός πρὸς τοὺς ποιμένας του καὶ ἄξιός διὰ λόγους ἐπινικίους, καὶ ἐγκαινιάζει σήμερα τὴν ἄνοιξιν διὰ τὰς πολλὰς χιλιάδας ἐκείνων οἱ ὁποῖοι σπεύδουν ἀπὸ παντοῦ. Ἀκόμη δέ, διὰ νὰ τὸ εἶπω πρὸ σύντομα, τώρα εἶναι ἄνοιξις κοσμική, ἄνοιξις πνευματική, ἄνοιξις διὰ τὰς ψυχάς, ἄνοιξις διὰ τὰ σώματα, ἄνοιξις ὄρατῆ καὶ ἄνοιξις ἀόρατος, εἰς τὴν ὁποίαν εἶθε νὰ γίνωμεν μέτοχοι κατὰ τὴν ἄλλην ζωὴν, ἀφοῦ θὰ ἔχωμεν ζήσει καλῶς κατὰ τὴν παροῦσαν. Εἶθε δὲ νὰ ἀποσταλῶμεν ἀνανεωμένοι εἰς τὴν νέαν ζωὴν μὲ τὴν χάριν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ὅλη ἡ δόξα, ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἐξουσία μαζί μὲ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ Πατρὸς. Ἀμήν.

Β' ΛΟΓΟΙ ΗΘΙΚΟΛΟΓΙΚΟΙ

ΛΟΓΟΣ ΙΔ'

ΠΕΡΙ ΦΙΛΟΠΤΩΧΙΑΣ

1. Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ συμπένητες, πτωχοὶ γὰρ ἅπαν-
τες καὶ τῆς θείας χάριτος ἐπιδεεῖς, κἂν ἄλλος ἄλλον προέ-
5 χεῖν δοκῆ, μικροῖς μέτροις μετρούμενος, δέξασθε τὸν περὶ
φιλοπτωχίας λόγον, μὴ περιχρῶς, ἀλλὰ φιλοτίμως, ἵνα βα-
σιλείαν πλουτήσητε· συνενύξασθε δὲ καὶ ἡμᾶς πλουσίως τοῦτων
ἡμῶν χορηγήσαι καὶ θρέψαι τῷ λόγῳ τὰς ὑμετέρας ψυχὰς
καὶ διαθρῦψαι πεινῶσι τὸν πνευματικὸν ἄρτον· εἴτε ἀπ' οὐ-
10 ρανοῦ τροσῆν ἕσονται, καθάπερ Μωϋσῆς ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος,
καὶ ἄρτον ἀγγέλων χαρίζομένους· εἴτε ἄρτοις ὀλίγοις ἐν ἐ-
ρημίᾳ τρέφονται μέχρι κόρου καὶ μυριάδας, καθάπερ Ἰη-
σοῦς ἕσπερον, ὁ ἀληθινὸς ἄρτος, καὶ τῆς ἀληθινῆς ζωῆς αἴ-
τιος. Ἔστι μὲν οὖν οὐδὲ πᾶν τι ῥάδιον τῶν ἀρειῶν τὴν νικῶ-
15 σαν εὑρεῖν, καὶ ταύτη δοῦναι τὰ προεθεῖα καὶ τὰ νικητήρια·
ὥσπερ οὐδὲ ἐν λειμῶνι πολυανθεῖ καὶ εὐώδει, τῶν ἀνθέων
τὸ κάλλιστον καὶ εὐωδέστατον, ἄλλοτε ἄλλον τὴν ὄσφρησιν καὶ
τὴν ὄσφιν πρὸς ἑαυτὸ μεθέλκοντος, καὶ πρῶτον δρέπεσθαι πεί-
θοντος. Ὡς δ' οὖν ἐμέ, περὶ τούτων διελέσθαι οκεπέον οὕτως.
20 2. Καλὸν πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα· καὶ μάρ-
τυς τῆς πίστεως Ἀβραάμ, δικαιοθεὶς ἐκ πίστεως· τῆς ἐλ-
πίδος Ἐνώχ, ὃς πρῶτος ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸν Κύριον

1. Ἐξ. 16, 14 ἔ.

2. Ψαλμ. 77, 25.

3. Ματθ. 14, 15 ἔ.

4. Α' Κορ. 13, 13.

5. Γεν. 15, 6.

Β' ΛΟΓΟΙ ΗΘΙΚΟΛΟΓΙΚΟΙ

ΛΟΓΟΣ ΙΔ'

ΠΕΡΙ ΦΙΛΟΠΤΩΧΙΑΣ

1. "Ανδρες αδελφοί, πτωχοί ὅπως καὶ ἐγώ, διότι εἴμεθα ὅλοι πτωχοὶ καὶ ἔχομεν ἀνάγκην τῆς θείας χάριτος, ἔστω καὶ ἂν φαίνεται ὅτι ὁ ἕνας ὑπερέχει ἀπὸ τὸν ἄλλον, ὅταν μετροῦμε τὰ πράγματα μὲ τὰ ἰδικὰ μας. μικρὰ μέτρα, δεχθῆτε τὸν λόγον μου περὶ φιλοπτωχίας ὅχι μὲ ἀδιαφορίαν ἀλλὰ μὲ καλὴν διάθεσιν, διὰ νὰ γίνετε πλούσιοι μὲ τὴν ἀποκτησὶν τῆς βασιλείας. Προσευχηθῆτε δὲ μαζί μας ὥστε καὶ ἐμεῖς νὰ σᾶς δώσωμεν τὸν λόγον πλουσιοπάροχα καὶ νὰ θρέψωμεν μὲ αὐτὸν τὰς ψυχὰς σας καὶ νὰ μοιράσωμεν εἰς ἐκεῖνους οἱ ὅποιοι πεινοῦν τὸν πνευματικὸν ἄρτον, εἴτε κἀνοντες νὰ πέσῃ τροφὴ ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ὅπως ἔκανεν ὁ Μωϋσῆς ἐκεῖνος πάλαι ποτέ¹, καὶ μοιράζοντες ἄρτον ἀγγέλων², εἴτε τρέφοντες μὲ ὀλίγους ἄρτους μέχρι κορεσμοῦ χιλιάδας ἀνθρώπων εἰς τὴν ἔρημον³, ὅπως ἔκαμεν ἀργότερα ὁ Ἰησοῦς, ὁ πραγματικὸς ἄρτος καὶ ἡ αἰτία τῆς ἀληθινῆς ζωῆς. Δὲν εἶναι λοιπὸν καθόλου εὐκόλον νὰ εὔρη κανεῖς τὴν ὑψηλοτέραν ἀπὸ ὅλας τὰς ἀρετὰς καὶ νὰ τῆς ἀποδώσῃ τὴν πρώτην θέσιν καὶ τὴν τιμὴν διὰ τὴν νίκην, ὅπως δὲν εἶναι ἐπίσης εὐκόλον νὰ εὔρη κανεῖς τὸ πῶδ ὠραῖον καὶ ἀρωματικὸν ἄνθος μέσα εἰς λιβάδι τὸ ὅποιον εἶναι γεμᾶτον ἀπὸ ἄνθη καὶ εὐωδιάζει, ἐπειδὴ πότε τὸ ἕνα καὶ πότε τὸ ἄλλο ἀπὸ τὰ ἄνθη σύρει πρὸς τὸ μέρος τοῦ τὴν ὄσφρησιν καὶ τὴν ὄρασιν καὶ τὴν πείθει νὰ τὸ κόψῃ πρῶτον. "Ὅσον λοιπὸν ἀφορᾷ εἰς ἐμέ, διὰ νὰ ξεχωρίσω τὴν ἀνωτέραν ἀρετὴν θὰ σκεφθῶ ὡς ἑξῆς:

2. Καλαὶ εἶναι ἡ πίστις, ἡ ἐλπίς καὶ ἡ ἀγάπη⁴, αἱ τρεῖς αὐταὶ ἀρεταί. Καὶ μάρτυρας διὰ τὴν πίστιν εἶναι ὁ Ἀβραάμ, ὁ ὅποιος ἀνεκηρύχθη δίκαιος λόγῳ τῆς πίστεώς του⁵, διὰ τὴν ἐλπίδα ὁ Ἐνώξ, ὁ ὅποιος πρῶτος ἀνέθεσε τὴν ἐλπίδα

καὶ πάντες οἱ δίκαιοι διὰ τὴν ἐλπίδα κακοπαθοῦντες· τῆς ἀγάπης ὁ θεὸς Ἀπόστολος, τολμήσας τι καὶ καθ' ἑαυτοῦ διὰ τὸν Ἰσραὴλ φθέγγασθαι καὶ ὁ Θεὸς αὐτός, ἀγάπη καλούμενος. Καλὸν ἡ φιλοξενία καὶ μάρτυς ἐν μὲν δικαίοις Λῶν 5 ὁ Σοδομίτης καὶ οὐ Σοδομίτης τὸν τρόπον· ἐν δὲ ἀμαρτωλοῖς, Ῥαάβ ἡ πόρνη καὶ οὐ πόρνη τὴν προαίρεσιν, διὰ φιλοξενίαν ἐπαινεθεῖσά τε καὶ σωθεῖσα. Καλὸν ἡ φιλαδελφία, καὶ μάρτυς Ἰησοῦς, οὐκ ἀδελφὸς ἡμῶν κληθῆναι μόνον, ἀλλὰ καὶ παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνασχόμενος. Καλὸν ἡ φιλανθρωπία 10 καὶ μάρτυς ὁ αὐτός Ἰησοῦς, οὐ ποιήσας μόνον τὸν ἀνθρωπὸν ἐπ' ἔργοις ἀγαθοῖς καὶ τὴν εἰκόνα τῷ χοί συζεύξας ὁδηγὸν τῶν καλλίστων, καὶ τῶν ἄνω πρόξενον, ἀλλὰ καὶ γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν ἀνθρωπος. Καλὸν ἡ μακροθυμία, καὶ ὁ αὐτός μάρτυς, οὐ τὰς λεγεῶνας μόνον τῶν ἀγγέλων παραιτησά- 15 μενος κατὰ τῶν ἐπανισταμένων καὶ τυραννοῦντων, οὐδὲ τῷ Πέτρῳ μόνον ἐπιτιμήσας αἰρομένῳ τὴν μάχαιραν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὠτίον ἀποκαταστήσας τῷ πεπληγῶτι. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ Στέφανος ὕστερον ὁ τοῦ Χριστοῦ μαθητῆς, ὑπὲρ τῶν λιθαζόντων

6. Γεν. 4, 26.

7. Ρωμ. 9, 3.

8. Α' Ἰω. 4, 8.

9. Γεν. 19, 3.

10. Ἰησ. Ναυῆ 2, 1 ε.

11. Ὁ Γρηγόριος χρησιμοποιεῖ τὴν φράσιν· «καὶ τῶν ἄνω πρόξενον». Οἱ πρόξενοι, ὡς γνωστόν, εἰς τὰς ἀρχαίας ἑλληνικὰς πόλεις, καὶ κυρίως εἰς τὰς Ἀθήνας ὅπου ὁ θεσμὸς τῶν προξένων εὐρίσκετο εἰς περιωπὴν, ἦσαν πολῖται τῆς πόλεως εἰς τὴν ὁποίαν κατοικοῦσαν καὶ ἐπροσέτινον καὶ ὑπερησπίζοντο τὰ συμφέροντα πολιτῶν τῆς πόλεως τῆς

του εἰς τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ⁶, καὶ ὅλοι οἱ δίκαιοι οἱ ὅποιοι κακοπαθοῦν χάριν τῆς ἐλπίδος· διὰ τὴν ἀγάπην δὲ ὁ Θεῖος Ἀπόστολος, ὁ ὁποῖος ἐτόλμησε νὰ εἶπῃ κάτι ἐναντίον του πρὸς χάριν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ⁷, καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται ἀγάπη⁸. Ἡ φιλοξενία εἶναι καλόν. Καὶ μάρτυρας δι' αὐτὸ μεταξὺ μὲν τῶν δικαίων εἶναι ὁ Λῦτ⁹ ὁ κάτοικος τῶν Σοδόμων, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν εἶχε τὴν διαγωγὴν τῶν Σοδομιτῶν, μεταξὺ δὲ τῶν ἀμαρτωλῶν ἡ πόρνη Ραάβ¹⁰, ἡ ὁποία ὅμως δὲν ἦτο πόρνη κατὰ τὴν διάθεσιν, καὶ ἡ ὁποία ἐπηνέθη καὶ ἐσώθη διὰ τὴν φιλοξενίαν. Ἡ φιλαδελφία εἶναι καλόν, καὶ μάρτυρας δι' αὐτὸ εἶναι ὁ Ἰησοῦς, ὁ ὁποῖος ἠνέχθη ὄχι μόνον νὰ ὀνομασθῆ ἀδελφός μας ἀλλὰ καὶ νὰ ὑποφέρῃ πρὸς χάριν μας. Ἡ φιλανθρωπία εἶναι καλόν. Μάρτυρας δι' αὐτὸ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς, ὁ ὁποῖος, ὄχι μόνον ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον διὰ καλὰ ἔργα καὶ ἤνωσε τὴν θείαν εἰκόνα μὲ τὴν σάρκα, διὰ νὰ τὴν ὀδηγῆ εἰς τὰ ἄριστα καὶ νὰ τὴν βοηθῆ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸν οὐρανόν¹¹, ἀλλὰ καὶ ἔγινεν ὁ ἴδιος ἄνθρωπος. Ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ ἀνεξικακία εἶναι καλόν, καὶ μάρτυρας δι' αὐτὸ εἶναι ὁ ἴδιος, ὁ ὁποῖος, ὄχι μόνον δὲν ἠθέλησε νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰς λεγεῶνας τῶν ἀγγέλων¹² ἐναντίον ἐκείνων οἱ ὅποιοι εἶχαν ξεσηκωθῆ ἐναντίον του καὶ τὸν ἐβασάνιζαν, καὶ δὲν ἐπετίμησε μόνον τὸν Πέτρον ὅταν ἐχρησιμοποίησε τὴν μάχαιραν, ἀλλὰ καὶ ἐτοποθέτησε πάλιν εἰς τὴν θέσιν του τὸ αὐτὸ ὁποῖον εἶχε ἀποκοπῆ¹³. Τὸ ἴδιο δὲ ἔκανε ἀργότερα καὶ ὁ Στέφανος, ὁ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος προσήυχετο δι' ἐκείνους οἱ ὅποιοι τὸν

ὁποίας εἶχον ἀναλάβει τὴν προξενίαν. Ὁ Γρηγόριος χρησιμοποιῶν τὴν παρομοίωσιν τῶν προξένων ὀνομάζει τὴν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ «πρόξενον», ὑποστηρικτὴν δηλαδὴ καὶ ὑπερασπιστὴν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εἰς τὸν οὐρανόν.

12. Ματθ. 26, 53.

13. Λουκᾶ 22, 50-51.

αὐτὸν προσευχόμενος. Καλὸν ἡ πραΰτης καὶ μαρτυροῦσι Μωυ-
 σῆς καὶ Δαβὶδ, τοῦτο πρὸ τῶν ἄλλων μαρτυρηθέντες, καὶ ὁ
 τούτων διδάσκαλος οὐκ ἐρίζων, οὐδὲ κραυγάζων, οὐδὲ ἐν
 ταῖς πλατεῖαις φωνῆν προῖέμενος, οὐδὲ ζυγομαχῶν πρὸς
 5 τοὺς ἄγοντας.

3. Καλὸν ὁ ζῆλος, καὶ μαρτυρεῖ Φινεές, τὴν Μαδιαντίν
 τῷ Ἰσραηλίτῃ συνεκεκνήσας, ἵνα ἐξέλῃ ὄνειδος ἐξ υἱῶν
 Ἰσραήλ, καὶ ὀνομασθεῖς ἐν τῆς προαιρέσεως· καὶ μετ' ἐκεῖ-
 νον, οἱ λέγοντες· «Ζηλῶν ἐζήλωκα τῷ Κυρίῳ» καὶ «Ζηλῶ
 10 γὰρ ὑμᾶς Θεοῦ ζήλω» καὶ «Ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου καταφάγε-
 ται με» καὶ οὐ λέγοντες τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ πάσχοντες. Κα-
 λὸν ὑπωπιασμός σώματος· καὶ πειθέτω σε Παῦλος, ἑαυτὸν ἐτι-
 παιδαγωγῶν, καὶ φοβῶν διὰ τοῦ Ἰσραήλ τοὺς ἑαυτοῖς θαρ-
 ροῦντας καὶ ἐφιέντας τῷ σώματι καὶ Ἰησοῦς αὐτὸς νηστεύων,
 15 καὶ πειραζόμενος, καὶ νικῶν τὸν πειράζονα. Καλὸν καὶ προσευ-
 χῆ καὶ ἀγρυπνία· καὶ πειθέτω σε Θεὸς ἀγρυπνῶν πρὸ τοῦ
 πάθους, καὶ προσευχόμενος. Καλὸν ἀγνεία, καὶ παρθενία·
 καὶ πειθέτω σε Παῦλος περὶ τούτων νομοθετῶν, καὶ θραβεύ-
 ων δικαίως γάμω καὶ ἀγαμία, καὶ Ἰησοῦς αὐτὸς ἐκ Παρ-
 20 θένου γεννώμενος, ἵνα καὶ γέννηοι τιμῆσιν, καὶ προτιμῆσιν
 παρθενίαν. Καλὸν ἐγκράτεια· καὶ πειθέτω σε Δαβὶδ ἠνίκα
 τοῦ ἐν Βηθλεὲμ ἐκράτησε φρέατος, μὴ πιῶν, ἀλλὰ σπεισας
 μόνον τοῦ ὕδατος, μηδὲ ἀνασχόμενος ἴδιον πληρῶσαι πάθος
 ἐν ἄλλοιρίῳ αἵματι.

14. Πράξ. 7, 59-60.

15. Ἀριθμ. 12, 3.

16. Ψαλμ. 131, 1.

17. Ἀριθμ. 25, 7.

18. Γ' Βασιλ. 19, 14.

19. Β' Κορ. 11, 2.

20. Ψαλμ. 68, 10.

21. Α' Κορ. 9, 27.

22. Ματθ. 4, 1 ε.

23. Ματθ. 26, 56.

24. Α' Κορ. 7, 1 ε.

25. Βλέπε τὸ σχετικὸν περιστατικὸν εἰς τὸ Β' Βασιλ. 23, 15 ε.

έλιθοβολοῦσαν¹⁴. Ἡ πραότης εἶναι καλὸν καὶ τὸ μαρτυροῦν ὁ Μωϋσῆς¹⁵ καὶ ὁ Δαβίδ¹⁶, εἰς τοὺς ὁποίους πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἔχει ἀποδοθῆ (ἀπὸ τὴν Γραφήν) ἡ ἀρετὴ αὐτή, καὶ ὁ διδάσκαλος αὐτῶν, ὁ ὁποῖος οὔτε ἐφιλονεικοῦσε, οὔτε ἐφώναζε, οὔτε διεμαρτύρετο εἰς τὰς πλατείας, οὔτε ἀντεστέκετο πρὸς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τὸν εἶχαν συλλάβει.

3. Ὁ ζῆλος εἶναι καλόν, καὶ αὐτὸ τὸ μαρτυρεῖ ὁ Φινεές, ὁ ὁποῖος μαζὶ μὲ τὴν Μαδιανίτιδα ἐφόνευσε καὶ τὸν Ἰσραηλίτην¹⁷ διὰ νὰ ἀπομακρύνῃ τὴν ἐντροπὴν ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτας, καὶ ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη ἔτσι διὰ τὴν προαίρεσίν του, καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὸν ἐκείνοι οἱ ὁποῖοι λέγουν: «ὑπῆρξα μέγας ζηλωτῆς τοῦ Κυρίου»¹⁸. καί: «σᾶς ἀγαπῶ μὲ ἀγάπην ζηλότυπον, ὁμοίαν μὲ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ»¹⁹. καί: «θὰ μὲ καταφάγῃ ὁ ζῆλος διὰ τὸν οἶκόν σου»²⁰. Καὶ δὲν τὸ λέγουν αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ παθαίνουν. Ὁ βασανισμὸς τοῦ σώματος εἶναι καλόν. Ἄς σὲ πείσῃ διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος σκληραγωγεῖ ἀκόμη τὸν ἑαυτὸν του²¹ καὶ φοβίζει μὲ τὸ παράδειγμα τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔχουν πεποίθησιν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ εἶναι προσκολλημένοι εἰς τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς, ὁ ὁποῖος ἐνήστευεν, ὑφίστατο πειρασμοὺς καὶ ἐνικοῦσε ἐκείνον ὁ ὁποῖος ἐπροκαλοῦσε τοὺς πειρασμούς²². Ἡ προσευχὴ καὶ ἡ ἀγρυπνία εἶναι καλόν. Ἄς σὲ πείσῃ διὰ τοῦτο ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος πρὶν ἀπὸ τὸ πάθος ἀγρυπνοῦσε καὶ προσηύχετο²³. Ἡ ἀγιότης καὶ ἡ παρθενία εἶναι καλόν. Ἄς σὲ πείσῃ διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος ἐτακτοποίησε τὸ θέμα τοῦτο καὶ ἐβράβευσε μὲ δικαιοσύνην καὶ τὸν γάμον καὶ τὴν ἀγαμίαν²⁴, καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν Παρθένον διὰ νὰ τιμήσῃ τὴν γέννησιν καὶ νὰ δοξάσῃ ἐπίσης τὴν παρθενίαν. Ἡ ἐγκράτεια εἶναι καλόν. Ἄς σὲ πείσῃ διὰ τοῦτο ὁ Δαβίδ ὅταν κατέλαβε τὸ πηγάδι εἰς τὴν Βηθλεὲμ καὶ δὲν ἤπιε ἀλλὰ ἔκαμε μόνον σπονδὴν ἀπὸ τὸ νερὸ καὶ ὅταν δὲν ἤνέχθη νὰ κορέσῃ τὴν δίψαν του μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς ἄλλων²⁵.

4. Καλὸν ἐρημία καὶ ἡσυχία· καὶ διδάσκει με ὁ Κάρμη-
 λος Ἡλίου, ἡ ἔρημος Ἰωάννου, Ἰησοῦ τὸ ὄρος, εἰς δὲ πολ-
 λάκις ἀναχωρῶν φαίνεται, καὶ καθ' ἡσυχίαν ἑαυτῷ συγγινό-
 5 μενος. Καλὸν ἡ εὐτέλεια· καὶ διδάσκει με Ἡλίας ἀναπανό-
 10 μενος παρὰ χήρα, Ἰωάννης θριξὶ καμήλου σκεπόμενος, Πέ-
 τρος ἀσσαρίου θέρμοις τρεφόμενος. Καλὸν ἡ ταπεινοφροσύ-
 νη, καὶ πολλὰ ταύτης, καὶ πολλαχόθεν τὰ ὑποδείγματα, καὶ
 πρὸ τῶν ἄλλων ὁ πάντων Σωτὴρ καὶ Δεσπότης, οὐ ταπει-
 νώσας ἑαυτὸν μόνον μέχρι δούλου μορφῆς, οὐδὲ τὸ πρόσω-
 15 πον ἀλοχύνη ὑποθεῖς ἐμπισμάτων, καὶ μετὰ τῶν ἀνόμων
 λογισθεῖς, ὁ τὸν κόσμον καθαίρων τῆς ἀμαρτίας, ἀλλὰ καὶ
 τῶν μαθητῶν νίπτων τοὺς πόδας ἐν δουρικῷ τῷ σχήματι.
 Καλὸν ἡ ἀκημοσύνη καὶ χρημάτων ὑπεροψία· καὶ μαρτυρεῖ
 20 Ζακχαῖος, καὶ Χριστὸς αὐτός· ὁ μὲν, τῇ εἰσόδῳ Χριστοῦ,
 15 μικροῦ πάντα καρποφορήσας· ὁ δέ, τῷ πλουσίῳ τὸ τέλειον
 ἐν τούτῳ περιορίσας. Καὶ συντομώτερον ἔτι περὶ τούτων
 εἰπεῖν, καλὸν θεωρία καὶ καλὸν προὔξις· ἡ μὲν, ἐντεῦθεν
 ἐπανιστιῶσα, καὶ εἰς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων χωροῦσα, καὶ
 τὸν νοῦν ἡμῶν πρὸς τὸ συγγενὲς ἐπανάγουσα· ἡ δέ, Χρι-
 20 στὸν ὑποδεχομένη, καὶ θεραπεύουσα, καὶ τοῖς ἔργοις τὸ γίλ-
 τρον ἐλέγχουσα.

5. Τούτων ἕκαστον μία τις σωτηρίας ὁδός, καὶ πρὸς τινὰ
 τῶν μονῶν πάντως φέρουσα τῶν αἰωνίων καὶ μακαρίων, ἐ-
 πειδὴ ὡσπερ διάφοροι θίων αἰρέσεις, οὕτω καὶ μοναὶ πολλαὶ
 25 παρὰ Θεῷ, κατὰ τὴν ἀξίαν ἕκαστω μεριζόμεναί τε καὶ διαι-

26. Τὸ ἀσσαρίον ἦτο μετρικὴ μονὰς τῶν Ἑτρούσκων, τὴν ὁποίαν παρέλαβον κατόπιν οἱ Ρωμαῖοι. Ὡς μονὰς δάρους ἦτο ἴσον πρὸς 329 γραμμάρια. Τὴν μαρτυρίαν περὶ τῆς διατροφῆς τοῦ Πέτρου με λούπινα δάρους ἐνὸς ἀσσαρίου φαίνεται ὅτι ἀντλεῖ ὁ Γρηγόριος ἀπὸ κάποιον ἀπόκρυφον βιβλίον, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην.

27. Φιλίπ. 2, 6-7.

28. Ἦσ. 50, 6 καὶ 53, 12.

29. Ἰω. 13, 5.

30. Λουκᾶ 19, 8.

31. Ματθ. 19, 21.

32. Ἰω. 14, 2.

4. Ἡ ἐρημία καὶ ἡ ἡσυχία εἶναι καλόν. Μοῦ τὸ δείχνει ὁ Κάρμηλος τοῦ Ἡλίας, ἡ ἔρημος τοῦ Ἰωάννου καὶ τὸ ὄρος τοῦ Ἰησοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι ἐπήγαινε συχνὰ διὰ τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν συγκεντρωθῆναι εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Εἶναι καλόν ἡ λιτότης. Μοῦ τὴν διδάσκει ὁ Ἡλίας ὁ ὁποῖος φιλοξενεῖται ἀπὸ τὴν χήραν, ὁ Ἰωάννης ὁ ὁποῖος εἶναι ἐνδεδυμένος μὲ τρίχας καμήλας, καὶ ὁ Πέτρος, ὁ ὁποῖος τρέφεται μὲ λούπινα βάρους ἑνὸς ἀσσαρίου²⁶. Ἡ ταπεινοφροσύνη εἶναι καλόν καὶ ὑπάρχουν δι' αὐτὴν πολλὰ ὑποδείγματα καὶ ἀπὸ πολλὰ μέρη. Τὸ κυριώτερον εἶναι ὁ Σωτὴρ καὶ Κύριος τῶν ὄλων, ὁ ὁποῖος ὅσα μόνον ἐταπεινώσεν τὸν ἑαυτὸν του μέχρι τοῦ σημείου τὴν λαβῆναι τὴν μορφήν δούλου²⁷ καὶ παρέδωκε τὸ πρόσωπόν του εἰς τὴν κατασχύνην καὶ εἰς τοὺς ἐμπυσμούς καὶ συνυπελογίσθη μαζί μὲ τοὺς παρανόμους ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος καθαρίζει τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν²⁸, ἀλλὰ καὶ ἔνιψε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν ὡσάν τὸ ἦτο ὑπηρέτης²⁹. Ἡ ἀκτημοσύνη καὶ ἡ περιφρόνησις τῶν χρημάτων εἶναι καλόν. Τοῦτο μαρτυρεῖ ὁ Ζακχαῖος καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Ὁ μὲν Ζακχαῖος μὲ τὸ τὴν παρακινηθῆναι ἀπὸ τὴν εἴσοδον τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν οἰκίαν του τὴν μοιράσῃ σχεδὸν ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του³⁰, ὁ δὲ Ἰησοῦς μὲ τὸ τὴν περιορίσῃ τὴν τελειότητα διὰ τοὺς πλουσίους εἰς αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ πρᾶγμα³¹. Καί, διὰ τὴν ὁμιλήσω μὲ περισσοτέραν συντομίαν δι' αὐτά, καλόν εἶναι καὶ ἡ θεωρία, καλόν εἶναι καὶ ἡ πρᾶξις. Ἡ μὲν θεωρία ἐπειδὴ μᾶς ἀνυψώνει ἀπὸ τὰ γήινα καὶ μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, καὶ ἐπαναφέρει τὸν νοῦν πρὸς τὴν ἀρχικὴν του φύσιν, ἡ δὲ πρᾶξις ἐπειδὴ ὑποδέχεται καὶ ὑπηρετεῖ τὸν Χριστόν, καὶ ἀποδεικνύει μὲ τὰ ἔργα τὴν ἀγάπην.

5. Τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ εἶναι ἕνας δρόμος, ὁ ὁποῖος ὁδηγεῖ εἰς τὴν σωτηρίαν, καὶ πρὸς κάποιον ἀπὸ τοὺς αἰωνίους καὶ μακαρίους τόπους. Ἐπειδὴ, ὅπως ὑπάρχουν διάφοροι τρόποι ζωῆς, ἔτσι ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ ἄλλοι τρόποι κοντὰ εἰς τὸν Θεόν³², οἱ ὁποῖοι χωρίζονται καὶ διαμοιράζονται ἀνα-

ροῦμεναι· καὶ ὁ μὲν τήνδε κατορθούτω τὴν ἀρετὴν ὁ δὲ τήν-
 δε, ὁ δὲ πλείους, ὁ δὲ τὰς πάσας, εἰ οἶόν τε· μόνον ὀδεύειω,
 καὶ ἐφιέσθω τοῦ πρόσσι, καὶ κατὰ πόδας ἐπέσθω τῷ καλῷ,
 ὀδηγοῦντι καὶ κατευθύνοντι, καὶ διὰ τῆς στενῆς ὁδοῦ καὶ
 5 πύλης ἐπὶ τὸ πλάτος ἄγοντι τῆς ἐκεῖθεν μακαριότητος. Εἰ
 δὲ δεῖ Παύλω καὶ αὐτῷ Χριστῷ λειθόμενον, πρώτην τῶν
 ἐντολῶν καὶ μεγίστην, ὡς κεφάλαιον νόμον καὶ προσητῶν
 τὴν ἀγάπην ὑπολαμβάνειν, ταύτης τὸ κράτιστον εὐρύσκαω φιλο-
 πτωχίαν, καὶ τὴν περὶ τὸ συγγενὲς εὐσπλαγχνίαν τε καὶ
 10 συμπάθειαν. Οὐδενὶ γὰρ οὕτω τῶν πάντων, ὡς ἐλέω θερα-
 πεύεται, ὅτι μηδὲ οἰκειότερον ἄλλο τούτου Θεῷ, οὐ ἔλεος
 καὶ ἀλήθεια προλορεύονται καὶ ᾧ προσοισιέον τὸν ἔλεον
 πρὸ τῆς κρίσεως· οὐδὲ ἄλλω τινὶ μᾶλλον, ἢ φιλανθρωπία
 τὸ φιλόανθρωπον καὶ ἀντιδίδοται παρὰ τοῦ δικαίως ἀντιμε-
 15 τροῦντος καὶ τιθέντος ἐν ζυγῷ καὶ σταθμῷ τὸν ἔλεον.

6. Πᾶσι μὲν δὴ πτωχοῖς ἀνοικιέον τὰ σπλάγχνα, καὶ τοῖς
 καθ' ἡγήσιασθον αἰτίαν κακοπαθοῦσι, κατὰ τὴν, χείρειν μετὰ
 χαιρόντων, καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων, κελεύουσας ἐντο-
 λήν· καὶ προεισενεχιέον ἀνθρώπους ὄντας ἀνθρώποις τὸν
 20 ἔρανον τῆς χρησιότητος, εἴτε διὰ χρεΐαν χρήζοιεν ταύτης,
 εἴτε δι' ὀρφανίαν, εἴτε ἀποξένωσιν πατρίδος, εἴτε ὀμότητα
 δεσποτῶν, εἴτε ἀρχόντων θράσος, εἴτε ὀρολόγων ἀπανθρω-

33. Βλέπε τὸν ὑπέροχον ἕμνον τοῦ Παύλου πρὸς τὴν ἀγάπην εἰς τὸ κεφ. 13 τῆς Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς.

34. Ψαλμ. 88, 15.

35. Βλ. Ἑσ. 28, 17.

36. Ρωμ. 12, 15.

λόγως πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ καθενός. Καὶ ἄλλος μὲν ὡς ἐξα-
σκήση αὐτὴν τὴν ἀρετὴν, ἄλλος δὲ τὴν ἄλλην, ἄλλος πε-
ρισσοτέρας μαζὶ καὶ ἄλλος ὅλας, ἐὰν βεβαίως αὐτὸ εἶναι
δυνατόν. Μόνον νὰ προχωρῇ κανεὶς καὶ νὰ ἐπιδιώκῃ τὸ
ἀνώτερον, καὶ νὰ ἀκολουθῇ κατὰ πόδας ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος
τὸν ὀδηγεῖ καλῶς καὶ τὸν κατευθύνει καὶ τὸν εἰσάγει ἀπὸ
τὴν στενὴν ὁδὸν καὶ πύλην εἰς τὴν πέραν ἀπὸ αὐτὰς εὐρι-
σκομένην μεγάλην καὶ πλατεῖαν εὐδαιμονίαν. Ἐὰν δὲ πρέ-
πει ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος ἀκολουθεῖ ἐπίσης τὸν Χριστόν, νὰ
θεωρῇ τὴν ἀγάπην ὡς τὴν πρώτην καὶ μεγαλυτέραν ἐντο-
λήν, ὡς τὴν κορωνίδα τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν³³, τότε
ὡς τὸ καλύτερον μέρος αὐτῆς θεωρῶ τὴν ἀγάπην πρὸς
τοὺς πτωχοὺς, καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ τὴν συμπάθειαν
πρὸς τοὺς συνανθρώπους. Διότι ἀπὸ τίποτε δὲν εὐχαριστεῖ-
ται τόσον πολὺ ὁ Θεός, ὅσον ἀπὸ τὴν συμπάθειαν, καὶ τίποτε
δὲν εἶναι πρὸς ἀγαπητόν εἰς τὸν Θεόν, τοῦ ὁποῖου προπο-
ρεύεται ἡ συμπάθεια καὶ ἡ ἀλήθεια³⁴ καὶ εἰς τὸν ὁποῖον
ὀφείλει νὰ προσφερθῇ ἡ συμπάθεια πρὶν ἀπὸ τὴν κρίσιν.
Καὶ εἰς τίποτε ἄλλο δὲν δίδεται ὡς ἀνταπόδοσις ἀπὸ ἐκεῖ-
νον ὁ ὁποῖος ἀνταποδίδει μὲ δικαιοσύνην καὶ ζυγίζει μὲ
ἀκρίβειαν τὴν συμπάθειαν³⁵, ὅσον εἰς τὴν φιλανθρωπίαν ἢ
φιλανθρωπία.

6. Εἰς ὅλους μὲν λοιπὸν τοὺς πτωχοὺς καὶ εἰς ἐκείνους
οἱ ὁποῖοι δι' οἰανδήποτε αἰτίαν κακοπαθοῦν ὀφείλομεν νὰ
δείξωμεν εὐσπλαγχνίαν, συμφώνως πρὸς τὴν ἐντολήν ἢ
ὁποία ἐπιτάσσει νὰ χαιρώμεθα μαζὶ μὲ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι
χαίρονται καὶ νὰ κλαίωμεν μαζὶ μὲ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι
κλαίουσιν³⁶. Καὶ ὀφείλομεν νὰ προσφέρωμεν εἰς τοὺς ἀν-
θρώπους, ἐπειδὴ καὶ ἐμεῖς εἴμεθα ἄνθρωποι, τὴν ἐκδήλω-
σιν τῆς ἀγάπης μας, εἴτε ὅταν τὴν χρειάζονται ἐπειδὴ δια-
τελοῦν εἰς χηρείαν, εἴτε ἐπειδὴ εἶναι ὀρφανοί, εἴτε ἐπειδὴ
εὐρίσκονται ἐξόριστοι μακριὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα, εἴτε ἐπειδὴ
καταδιώκονται ἀπὸ ἀγρίους ἀρχηγούς, ἢ ἀπὸ θρασεῖς ἄρ-
χοντας, εἴτε ἐπειδὴ ὑφίστανται τὴν ἀπανθρωπίαν ἐκείνων,

λίαν, εἴτε λησιῶν μαιφονίαν, εἴτε κλεπιῶν ἀπληστίαν, εἴτε
 δήμενον, εἴτε ρανάγιον πάντες γὰρ ὁμοίως ἐλλεινοί, καὶ
 οὕτω βλέποντες εἰς τὰς ἡμετέρας χεῖρας, ὡς ἡμεῖς εἰς τὰς
 τοῦ Θεοῦ, περὶ ὧν ἂν δεόμεθα καὶ τούτων αὐτῶν οἱ παρ'
 5 ἀξίαν κακοπαθοῦντες, τῶν ἐν ἔθει τοῦ δυναστεῖν ὄντων ἐ-
 λλεινότεροι ἐξαιρέτως δὲ τοῖς ὑπὸ τῆς ἱεραῆς νόσου διεφθα-
 μένοις καὶ μέγχι σαρκῶν καὶ ὀστέων καὶ μυελῶν ὡς ἢ
 κατὰ τιῶν ἀπειλή, θεβρωμένοις καὶ προδεδομένοις ὑπὸ τοῦ
 μοχθηροῦ καὶ ταπεινοῦ καὶ ἀπίστου τούτου σώματος ᾧ πῶς
 10 συνεζύγη, οὐκ οἶδα καὶ πῶς εἰκῶν τέ εἰμι Θεοῦ, καὶ τῷ
 πληθῶ συμύρομαι ὃ καὶ ἐνεκτιῶν πολεμεῖ, καὶ ἀντιᾶ πολεμου-
 μενον ὃ καὶ ὡς σύνδουλον ἀγαπῶ καὶ ὡς ἐχθρὸν ἀποσιρέ-
 γομαι ὃ καὶ ὡς σύνδουλον γεύγω καὶ ὡς συγκληρονόμον
 αἰσχύνομαι ἡτῆσαι γιλορικῶ, καὶ οὐκ ἔχω τίτι συνεργῶ
 15 πρὸς τὰ κάλλιστα χρήσομαι, ὡς εἰδὼς εἰς ὃ γέγονα, καὶ ὅτι
 δεῖ με πρὸς Θεὸν ἀναβῆναι διὰ τῶν πράξεων.

7. Φεῖδομαι ὡς συνεργοῦ, καὶ οὐκ ἔχω πῶς γέγω τὴν
 ἐπανόστασιν, ἢ πῶς μὴ ἀπὸ Θεοῦ πέσω βαρηθεὶς ταῖς πέ-
 δαις καταπτώσεως, ἢ κατεχούσεως εἰς ἔδαφος. Ἐχθρὸς ἐσιν
 20 ἐμμετής, καὶ γίλος ἐπίθουλος. Ὡ τῆς συζυγίας καὶ τῆς ἀλ-
 λοτριώσεως! Ὁ γοβοῦμαι περιέπω καὶ ὃ σιέργω δέδοικα
 πρὶν πολεμῆσαι καταλλάσσομαι καὶ πρὶν εἰρηνεῦσαι διίστα-
 μαι. Τίς ἢ περὶ ἐμὲ σογία; καὶ τί τὸ μέγα τοῦτο μυστήριον;

οἱ ὅποιοι συγκεντρώνουν τοὺς φόρους, εἴτε τὸν φόνον τῶν ληστῶν, εἴτε τὴν ἀπληστίαν τῶν κλεπτῶν, εἴτε τὴν δήμεσιν τῆς περιουσίας των, εἴτε τὸ ναυάγιον. Διότι ὅλοι εἶναι τὸ ἴδιον ἄξιοι οἴκτου καὶ βλέπουν τὰ χέρια μας, ὅπως βλέπομεν ἑμεῖς τὰ χέρια τοῦ Θεοῦ, καὶ δι' αὐτοὺς ὀφείλομεν νὰ παρακαλοῦμεν. Καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι κακοπαθοῦν χωρὶς νὰ εἶναι ἄξιοι τιμωρίας εἶναι πρὸς ἀξιολύπητοι ἀπὸ ἐκεῖνους οἱ ὅποιοι ἔχουν συνηθίσει νὰ δυστυχοῦν. Ἰδιαίτερος δὲ ἄξιοι λύπης εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἔχουν διαφθαρή ἀπὸ τὴν ἱεράν νόσον καὶ ἔχουν διαβρωθῆ μέχρι τὰς σάρκας καὶ τὰ ὀστά καὶ τὸν μυελὸν τῶν ὀστέων³⁷, ὅπως ἔχουν δεχθῆ τὴν ἀπειλὴν ὠρισμένοι, καὶ ἔχουν προδοθῆ ἀπὸ τὸ κακόβουλον καὶ ἀσταθὲς καὶ ταπεινὸν αὐτὸ σῶμα, μὲ τὸ ὁποῖον δὲν γνωρίζω πῶς ἔχω ἐνωθῆ καὶ πῶς εἶμαι ταυτοχρόνως καὶ εἰκῶν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνακατεμένος μὲ τὸν πηλόν. Τὸ σῶμα τοῦτο μάχεται ὅταν εἶναι ὑγιὲς καὶ στενοχωρεῖται ὅταν πολεμεῖται. Τὸ ἀγαπῶ ὡσάν συνδουλόν μου καὶ ταυτοχρόνως τὸ ἀποστρέφομαι ὡσάν ἐχθρόν μου. Τὸ ἀποφεύγω ὡς συνδουλόν μου καὶ ταυτοχρόνως τὸ ἐντρέπομαι ἐπειδὴ εἶναι συγκληρονόμος μου. Ἀγωνίζομαι νὰ τὸ διαλύσω καὶ δὲν ἔχω κανένα βοηθόν νὰ τὸν χρησιμοποήσω διὰ νὰ κατορθώσω τὰ ἄριστα, ἐπειδὴ γνωρίζω διατί ἔχω πλασθῆ καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἀνέλθω πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τῶν πράξεών μου.

7. Τὸ λυπᾶμαι ἐπειδὴ εἶναι βοηθός μου καὶ δὲν ἠμπορῶ νὰ ἀποφύγω τὴν ἐπανάστασίν του ἢ τὸ νὰ μὴν ἀπομακρυνθῶ ἀπὸ τὸν Θεὸν ἀπὸ τὰ δεσμὰ τὰ ὁποῖα μὲ παρασύρουν πρὸς τὰ κάτω ἢ μὲ κρατοῦν δεμένον εἰς τὸ ἔδαφος. Εἶναι ἐχθρός μου ἥπιος, ἀλλὰ καὶ φίλος ἐπικίνδυνος. Ὡ πόσον μαζί εὐρίσκονται καὶ ὅμως πόσον ξένα εἶναι τὸ ἓνα πρὸς τὸ ἄλλο! Περιποιοῦμαι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον φοβοῦμαι, καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀγαπῶ τὸ φοβοῦμαι. Προτοῦ νὰ πολεμῆσω συμφιλιῶνομαι, καὶ προτοῦ νὰ εἰρηνεύσω διαφωνῶ πάλι. Ποία εἶναι ἡ σοφία ἢ ὁποία μὲ περικλείει; Καὶ ποῖον

Ἡ θούλειαι μοῖραν ἡμᾶς ὄντας Θεοῦ καὶ ἄνωθεν ρεύσαν-
 τας, ἵνα μὴ διὰ τὴν ἀξίαν ἐπαιρούμενοι καὶ μετεωριζόμενοι
 καταφρονῶμεν τοῦ κτίσαντος, ἐν τῇ πρὸς τὸ σῶμα πάλῃ καὶ
 μάχῃ πρὸς αὐτὸν αἰεὶ βλέπειν, καὶ τὴν συνεζευγμένην ἀσθε-
 5 ρειαν παιδαγωγίαν εἶναι τοῦ ἀξιώματος· ἵνα εἰδῶμεν οἱ αὐ-
 τοὶ μέγιστοί τε ὄντες καὶ ταπεινότατοι, ἐπίγειοι καὶ οὐράνιοι,
 πρόσκαιροι καὶ ἀθάνατοι, κληρονόμοι φωτὸς καὶ πυρός, εἴτ'
 οὖν σκότους, ὁποῦτως ἂν νεύσωμεν; Τοιοῦτον τὸ κράμα ἡ-
 μῶν, καὶ διὰ ταῦτα, ὡς γοῶν ἐμοὶ καταφαίνεται, ἵν ὅταν ἐπαι-
 10 ρώμεθα διὰ τὴν εἰζόνα, διὰ τὸν χοῦν συστελλώμεθα. Ταῦτα
 μὲν οὖν ὁ θοιλόμενος φιλοσοφείτω, καὶ ἡμεῖς γε συμφιλοσο-
 φήσωμεν εὐκαιρότερον.

8. *Nun* δέ, ὃ μοι λέγειν ὁ λόγος ὥρμησε, τῶν ἐμῶν
 περιαιγοῦντι σαρκῶν, καὶ τῆς ἐμῆς ἀσθενείας ἐν ἀλλοιορίοις
 15 πάθει, θεραπευτέον, ἀδελφοί, τὸ συγγενὲς καὶ ὁμόδοιλον.
 Εἰ γὰρ καὶ ὡς ἐχθροῦ κατηγόρησαι διὰ τὸ πάθος, ἀλλὰ καὶ
 ὡς φίλου περιέχομαι διὰ τὸν συνδύουσι καὶ θεραπευτέον
 οὐχ ἥτιον τὰ τῶν πλησίων, ἢ ἕκαστον τὸ ἑαυτοῦ, τῶν τε ὕψισ-
 τόντων καὶ τῶν ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἰούσου δαπανημένων. Πάντες
 20 γὰρ ἐν ἑομεν ἐν Κεράτῳ, εἴτε πλούσιος, εἴτε πένης, εἴτε δοῦ-
 λος, εἴτε ἐλεύθερος, εἴτε ὕψιστων, εἴτε πονηρῶς ἔχων τοῦ
 σώματος· καὶ μία κεφαλή πάντων, ἐξ ὧν τὰ πάντα, Χριστός
 καὶ ὅπερ ἐστὶν ἀλλήλοις τὰ μέλη, τοῦτο ἕκαστος ἐκάστω, καὶ

εἶναι αὐτὸ τὸ μέγα μυστήριον; Ἡ μήπως ἔχει ὡς σκοπόν, ἐπειδὴ προερχόμεθα ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἔχομεν καταπέσει καὶ ἀπομακρυνθῆ ἀπ' αὐτόν, νὰ μὴν περιφρονοῦμεν τὸν Δημιουργὸν ὑπερηφανευόμενοι καὶ ὑψηλοφρονοῦντες διὰ τὴν ἀξίαν μας, ἀλλὰ μὲ τὴν μάχην καὶ τὴν πάλην πρὸς τὸ σῶμα νὰ βλέπωμεν πάντοτε πρὸς αὐτόν καὶ ἡ ἀδυναμία ἡ ὁποία συνυπάρχει μὲ τὴν πάλιν αὐτὴν νὰ ἀποτελῆ διαπαιδαγώγησιν διὰ τὸ ἀξίωμα· καὶ νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ἐμεῖς οἱ ἴδιοι εἴμεθα ταυτοχρόνως πολὺ μεγάλοι καὶ πολὺ ἀσήμαντοι, ἐπίγειοι καὶ οὐράνιοι, παροδικοὶ καὶ ἀθάνατοι, κληρονόμοι φωτὸς καὶ φωτιᾶς ταυτοχρόνως ἢ καὶ σκότους, διὰ νὰ στραφῶμεν πρὸς τὸ ἓνα ἢ πρὸς τὸ ἄλλο; Τέτοιο εἶναι τὸ μίγμα μας καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, ὅπως νομίζω ἐγώ, διὰ τὸν ὁποῖον, ὅταν ὑπερηφανευόμεθα διὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἐντρεπόμεθα διὰ τὴν σαρκικὴν μας φύσιν. Αὐτὰ ἄς τὰ συλλογισθῆ καλὰ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θέλει, καὶ ἐμεῖς θὰ τὰ ἐξετάσωμεν μαζί του εἰς περισσώτερον κατάλληλον χρόνον.

8. Τώρα δέ, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μὲ παρέσυρεν ὁ λόγος καὶ εἶπα, τὸ νὰ θρηνῶ δηλαδὴ διὰ τὴν σάρκα καὶ διὰ τὰς ἀδυναμίας μου μὲ τὰ ξένα πάθη, ἃς μου τὸ συγχωρήσετε, ἀδελφοί, ἐπειδὴ εἴμεθα ὅλοι ὅμοιοι καὶ σύνδουλοι. Διότι ἐὰν ἐξ αἰτίας τοῦ πάθους κατηγόρησα τὴν σάρκα ὡς ἐχθρόν, ὅμως ἐξ αἰτίας ἐκείνου ὁ ὁποῖος μὲ ἔδεσε μαζί της τὴν προστατεύω σὰν φίλον μου. Καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι εἶναι ὑγιεῖς καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι κατατρώγονται ἀπὸ τὴν ἰδίαν αὐτὴν ἀσθένειαν ὀφείλουσαν νὰ φροντίζουν ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ ὅσον διὰ τοὺς ἄλλους τὸν ἑαυτὸν των. Διότι ὅλοι εἴμεθα ἴσοι ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, εἴτε εἴμεθα πλοῦσιοι εἴτε πτωχοί, εἴτε δούλοι, εἴτε ἐλεύθεροί²⁸, εἴτε ὑγιεῖς εἴτε ἄρρωστοι κατὰ τὸ σῶμα. Καὶ μία εἶναι ἡ κεφαλὴ ὅλων, ἀπὸ τὴν ὁποίαν προέρχονται τὰ πάντα, ὁ Χριστός. Καὶ ὅ,τι εἶναι τὰ μέλη μεταξύ των, τὸ ἴδιο εἶναι καὶ ὁ καθένας μας πρὸς τὸν ἄλλον καὶ ὅλοι πρὸς ὅλους. Ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ πε-

παῖσιν ἅπαντες. οὐκ οὖν περιοπίεον, οὐδὲ ἀμελητέον τῶν προ-
 εμπεσόντων εἰς τὴν κοινὴν ἀσθένειαν· οὐδὲ ἀγαπητέον μᾶλ-
 λον, ὅτι εὖ ἡμῖν ἔχει τὰ σώματα, ἢ πενθητέον, διὰ ἀθλίως
 τοῖς ἀδελφοῖς· καὶ ἠγεῖσθαι μίαν ἀσφάλειαν εἶναι τῶν ἡμε-
 5 τέρων σαρκῶν καὶ ψυχῶν, τὴν εἰς ἐκείνους φιλανθρωπίαν·
 σκοπῶμεν δὲ οὕτως.

9. Τοῖς μὲν ἄλλοις ἔν μόνον ἔλεεινόν, τὸ τῆς ἀπορίας·
 ὃ τάχ' ἂν ἢ χρόνος, ἢ πόνος, ἢ φίλος, ἢ συγγενής, ἢ καιροῦ
 μεταβολὴ λύσαιεν. Τοῖς δὲ τοῦτο μὲν οὐδενὸς ἦτιον, εἰ μὴ
 10 καὶ μᾶλλον, ὅσῳ τοῦ πορεῖν καὶ βοηθεῖν ἑαυτοῖς οὐκ ἔχουσι,
 εἰς τὰ ἀναγκαῖα μετὰ τῶν σαρκῶν ἀφῆρηται, καὶ μεῖζον
 αἰετῆς ἀσθενείας αὐτοῖς μᾶλλον ὁ φόβος, ἢ ἡ τῆς ὑγείας
 ἐλπίς· ὥστε μικρὸν γούν τε βοηθεῖσθαι παρὰ τῆς ἐλπίδος,
 ἢ μόνον τοῖς ἀνυχοῦσίν ἐστι φάρμακον. Πρὸς δὲ τῇ περιᾷ
 15 καὶ ἡ νόσος κακὸν δεύτερον, καὶ κακῶν τὸ ἀπενκτίτατον, καὶ
 βαρύτερον, καὶ εἰς κατάραν τοῖς πολλοῖς προχειρότατον.
 Καὶ τρίτον, τὸ μὴ προσιτοῦς αὐτοῦς εἶναι, μηδὲ θεατοῦς τοῖς
 πλείοσιν, ἀλλὰ φευκτοῦς, καὶ βδελυκτοῦς, καὶ οἶον ἀποτρο-
 παίτους· ὃ καὶ τῆς νόσου τοῦτοις βαρύτερον, διὰν αἰσθωνται
 20 διὰ τὴν συμφορὰν καὶ μισοῦμενοι. Ἐγὼ μὲν οὐδὲ ἀδακρυτὶ
 φέρω τὸ τούτων πάθος, καὶ τῇ μνήμῃ συγγέομαι· πάσχετε
 δὲ καὶ ὑμεῖς ταυτὸν, ἵνα τοῖς δάκρυσι τὰ δάκρυα φύγητε·

ριφρονήσωμεν οὔτε νὰ δείξωμεν ἀδιαφορίαν δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔχουν περιπέσει πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς εἰς τὴν κοινὴν ἀσθένειαν. Οὔτε πρέπει νὰ ἀγαπήσωμεν περισσότερον τὰ σώματά μας, ἐπειδὴ κατὰ τύχην εἶναι ὑγιῆ, ἢ νὰ πενήθωμεν διότι τὰ τῶν ἀδελφῶν μας εὐρίσκονται εἰς κακὴν κατάστασιν, ἀλλὰ νὰ πιστεύωμεν ὅτι ἕνα πρᾶγμα παρέχει ἀσφάλειαν εἰς τὰ σώματα καὶ τὰς ψυχὰς μας, τὸ νὰ ἀσκήσωμεν φιλανθρωπίαν πρὸς ἐκείνους. Ἄς τὸ ἐξετάσωμεν δὲ τοῦτο ὡς ἑξῆς:

9. Εἰς μὲν τοὺς ἄλλους ἕνα πρᾶγμα μόνον εἶναι ἄξιον οἴκτου, τὸ ὅτι τοὺς λείπει κάτι, τὴν ἔλλειψιν ὅμως τοῦ ὁποίου θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἐξαφανίση ἢ ὁ χρόνος, ἢ ὁ κόπος, ἢ κάποιος φίλος, ἢ κάποιος συγγενής. Εἰς αὐτοὺς ὅμως, διὰ τοὺς ὁποίους ἡ ἔλλειψις δὲν εἶναι ὀλιγώτερον σημαντικὸν ἀπὸ ὅσον εἰς τοὺς ἄλλους (ἂν ὄχι καὶ περισσότερον, ἐπειδὴ δὲν ἤμποροῦν νὰ κοπιᾶσουν καὶ νὰ φροντίσουν οἱ ἴδιοι διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των), ἡ ἔλλειψις ἐνὸς μέλους ἀπὸ τὸ σῶμά των μαζί μὲ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων κάνει τὸν φόβον τῆς ἀσθενείας πολὺ ἐντονώτερον ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τῆς ὑγείας, εἰς τρόπον ὥστε ἐλάχιστα μόνον νὰ βοηθοῦνται ἀπὸ τὴν ἐλπίδα, ἡ ὁποία εἶναι τὸ μοναδικὸν φάρμακον δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀτυχοῦν. Ἐκτὸς δὲ ἀπὸ τὴν πτωχείαν τὸ δεύτερον κακὸν εἶναι ἡ ἀσθένεια, τὸ πῶς φοβερὸν καὶ βαρὺ κακόν, τὸ ὁποῖον μεταχειρίζονται πολλοὶ ὡς πολὺ πρόχειρον κατάραν. Καὶ τρίτον κακὸν εἶναι τὸ ὅτι δὲν ἤμποροῦν νὰ τοὺς πλησιάσουν οὔτε νὰ τοὺς ἴδουν οἱ πολλοί, ἀλλὰ τοὺς ἀποφεύγουν καὶ τοὺς σιχαίνονται καὶ τοὺς ἀποστρέφονται μὲ περιφρόνησιν. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι καὶ τὸ βαρύτερον ἐπακόλουθον τῆς νόσου των, τὸ νὰ ἀντιληφθοῦν δηλαδὴ ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς συμφορᾶς των μισοῦνται. Ἐγὼ μὲν δὲν ἤμπορῶ νὰ μείνω ἀδάκρυτος ἐμπρὸς εἰς τὴν συμφορὰν των καὶ συγχύζεται ὁ νοῦς μου. Νὰ παθαίνετε δὲ καὶ σεῖς τὸ ἴδιον διὰ νὰ ἀποφύγετε τὰ δάκρυα μὲ τὰ δάκρυα. Καὶ ὑποφέρουν βεβαίως, ὅπως γνωρίζω, ὅσοι

καὶ πάσχονοί γε, οἶδ' ὅτι, τῶν παρόντων ὄσοι φιλόχριστοι
καὶ φιλόπρωχοι, καὶ Θεοῦ, καὶ παρὰ Θεοῦ τὸ ἐλεεῖν ἔχον-
τες· μάρτυρες δὲ καὶ ἡμεῖς τοῦ πάθους.

10. Πρόκειται τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν θέαμα δεινὸν καὶ
5 ἐλεεινόν, καὶ πᾶσι, πλὴν τῶν εἰδότεων ἄπιστον, ἄνθρωποι
νεκροὶ καὶ ζῶντες, ἠκρωτηριασμένοι τοῖς πλείστοις τοῦ σώ-
ματος μέρεσι, μήθ' οὔτινές ποτε ἦσαν, μηδὲ ὄθεν εἰοὶ μικροῦ
γνωσκόμενοι· μᾶλλον δὲ τῶν ποτε ἀνθρώπων ἄθλια λείψανα
πατέρας καὶ μητέρας καὶ ἀδελφούς καὶ τόπους ἑαυτῶν
10 γνωρίσματα λέγοντες· Ἐγὼ τοῦ δεῖνος, καὶ ἡ δεῖνά μοι
μήτηρ, καὶ τόδε μοι ὄνομα, καὶ σὺ μοι φίλος ποτὲ καὶ γνώ-
ριμος. Καὶ τοῦτο πράττουσιν, οὐ γὰρ ἔχουσι τῷ παλαιῷ χα-
ρακτῆρι γινώσκεσθαι· ἄνθρωποι περικεκομμένοι, καὶ περιη-
ρημένοι χρήματα, συγγένειαν, φίλους, ἀπὸ τὰ σώματα· ἄν-
15 θρωποι, μόνοι τῶν πάντων ἐλεοῦντές τε ἑαυτούς, καὶ μισοῦν-
τες ὁμοίως· οὐκ ἔχοντες πότερα μᾶλλον θρηνησῶσι τὰ μηκέτ'
ὄντα τοῦ σώματος, ἢ τὰ μένοντα· ὄσα προσηγάλωσεν ἡ νόσος,
ἢ ὄσα τῇ νόσῳ λείπεται. Τὰ μὲν γὰρ ἀνήλωται δυσισχυῶς,
τὰ δὲ σώζεται δυσισχυέστερον· τὰ μὲν οἴχεται πρὸ τῶν τᾶφων,
20 τὰ δὲ οὐκ ἔστιν ὁ παραδώσων ταυῆν. Καὶ γὰρ ὁ λίαν χρησιὸς
καὶ φιλόανθρωπος, τοῦτοις ἐστὶν ἀναληγιότατος· κἀνιαῦθα
μόνον ἐπελαθόμεθα σάρκες ὄντες, καὶ τὸ σῶμα τῆς ταπεινώ-
σεως περικείμενοι· καὶ τοσοῦτον ἀποδόμεν θεραπεύειν τὸ

ἀπὸ τοὺς παρόντας ἀγαποῦν τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς πτωχοὺς, καὶ ἀνήκουν εἰς τὸν Θεόν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔχουν δεχθῆ καὶ τὸ χάρισμα τοῦ νὰ ἐλεοῦν. Εἴσθε δὲ καὶ σεῖς μάρτυρες τῆς λύτης των.

10. Ἐμπρὸς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς μας εὐρίσκειται θέαμα φοβερὸν καὶ ἀξιολύπητον, τὸ ὁποῖον φαίνεται ἀπίστευτον εἰς ὅλους, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τὸ γνωρίζουν: "Ἀνθρωποι νεκροί, ἐνῶ εἶναι ζωντανοί, ἀνάπηροι κατὰ τὰ περισσότερα μέλη τοῦ σώματος. "Ἀνθρωποι οἱ ὁποῖοι δὲν φαίνεται οὔτε τί ἦσαν οὔτε παρ' ὀλίγον ἀκόμη καὶ τί εἶναι τώρα, ἢ, καλῦτερα, φρικτὰ ὑπολείμματα ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ὡσάν χαρακτηριστικά των γνωρίσματα ἀναφέρουν τοὺς πατέρας, τὰς μητέρας, τοὺς ἀδελφούς καὶ τοὺς τόπους καταγωγῆς των. Ἐγὼ εἶμαι τοῦ τάδε, λέγουν, καὶ ἡ τάδε εἶναι μητέρα μου, καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ ὄνομά μου, καὶ σὺ ἴσους κάποτε φίλος καὶ γνωστός μου. Καὶ αὐτὸ τὸ κάνουν ἐπειδὴ δὲν ἔχουν τὰ παλαιὰ χαρακτηριστικά διὰ νὰ τοὺς ἀναγνωρίσουν. "Ἀνθρωποι ἀκρωτηριασμένοι, ἀποστερημένοι ἀπὸ κάθε τι, ἀπὸ συγγενεῖς, ἀπὸ φίλους καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ σώματά των. "Ἀνθρωποι κατάμονοι, οἱ ὁποῖοι λυποῦνται καὶ ταυτοχρόνως μισοῦν τοὺς ἑαυτοὺς των. "Ἀνθρωποι οἱ ὁποῖοι δὲν ξέρουν διὰ τί θὰ πρέπει νὰ λυπηθοῦν περισσότερο· διὰ τὰ μέλη τοῦ σώματος τὰ ὁποῖα ἔχουν χάσει, ἢ δι' ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀπομείνει, δι' ὅσα ἔχει καταφάγει ἢ ἀσθένεια, ἢ δι' ὅσα ὑπολείπονται ἀκόμη νὰ φάγη. Διότι εἶναι φοβερὸν τὸ ὅτι ἔχουν χαθῆ τὰ πρῶτα, ἀλλὰ ἀκόμη φοβερώτερον εἶναι τὸ ὅτι διασώζονται τὰ δεύτερα. Ἐκεῖνα μὲν ἔχουν χαθῆ προτοῦ ἐπέλθῃ ὁ θάνατος, ἐνῶ αὐτὰ δὲν ὑπάρχει ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θὰ τὰ παραδώσῃ νὰ ταφοῦν. Διότι καὶ ὁ πιδ ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος μένει ἐντελῶς ἀσυγκίνητος. Καὶ μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν μᾶς διαφεύγει ὅτι εἴμεθα σαρκικοί²⁹ καὶ εἴμεθα περιβεβλημένοι μὲ τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως. Καὶ ἀποφεύγομεν τόσον πολὺ νὰ βοηθήσωμεν τὸ ὁμοῖον μὲ ἡμᾶς σῶμα, ὥστε φθάνομεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ

συγγενές, ὥστε καὶ τῶν ἡμετέρων σωματίων ἀσφάλειαν τὴν
 τούτων γενεὴν νομίζομεν. Καὶ νεκρῶ μὲν ἤδη προσῆλθέ τις
 παλαιῶ, καὶ τούτῳ τεχὸν ὀδωδοῖτι, καὶ ζώων ἀλόγων ἤνεγκεν
 ὀδωδοῖτα σώματα, καὶ βορβόρου πλησθεὶς ἠρέσχετο τούτους
 5 δὲ κατὰ κράτος φεύγομεν (ὅ τῆς ἀπανθρωπίας!), ὅτι καὶ
 τὸν αὐτὸν αὐτοῖς σπῶμεν ἄερα, μικροῦ δυσχεραίνοντες.

Τί πατὴρς γεννησιώτερον; καὶ τί μητὴρς συμπαθέστερον;
 Ἄλλ' ἀπεκλείσθη γε τούτοις καὶ ἡ φύσις· καὶ πατὴρ παῖδα
 τὸν ἑαυτοῦ, ὃν ἐγέννησεν, ὃν ἀνέθρεψε, ὃν ὀφθαλμὸν βίου
 10 μόνον ἔχειν ἐνόμισεν, ἔπερ οὐ πολλὰ Θεῶ καὶ πολλάκις προσ-
 ἠύξατο, τοῦτον ὀδύρεται μὲν, ἀπειλᾷ δέ, τὸ μὲν ἐκῶν, τὸ
 δὲ τεφαντούμενος. Καὶ μήτηρ μέμνηται μὲν τῶν ὀδίνων,
 καὶ τὰ σπλάγγνα παρᾶσσειται, καὶ ἀνακαλεῖται λίαν ἐλει-
 νῶς, καὶ προθεῖσα θρηγεῖ, καθάπερ τεθνηκότα τὸν ζῶντα
 15 Τέκνον, λέγουσα, δυστυχὲς καὶ ἀθλίας μητρός, ὃ μοι συνε-
 μερίσατο πικρῶς ἢ νόσος· τέκνον ἐλεινόν, τέκνον οὐ γνωρι-
 ζόμενον, τέκνον, ὃ κρημοῖς καὶ ὄρεσι καὶ ἐρημίαις ἀνεθρε-
 φάμην· μετὰ θηρίων οἰκήσεις, καὶ σκέπη σοι πέτρα, καὶ τῶν
 ἀνθρώπων μόνον ὄφρονταί σε οἱ εὐσεβέστατοι· καὶ ταῦτα δι
 20 τὰ τοῦ Ἰωβ ἐλεινὰ ῥήματα ἐπιφθέγγεται· Ἴνα τί γὰρ ἐ-
 πλάσθης ἐν κοιλίᾳ μητρός, ἐκ γαστρὸς δὲ ἐξῆλθες, καὶ οὐκ
 εὐθὺς ἀπώλον ὡς συνδραμεῖν τῇ γεννήσει τὸν θάνατον; Ἴνα
 τί δὲ οὐκ ἀπῆλθες ἄωρος, πρὶν γεύσασθαι τῶν τοῦ βίου κα-
 κῶν; Ἴνα τί δὲ σοι συνήνησε γόνατα; Τί δὲ σοι τὸ θηλάσαι

40. Βλ. Ἰωβ 3, 11.

41. Αὐτόθι 3, 12.

πιστεύωμεν ὅτι ἡ πρᾶξις μας αὐτὴ εἶναι ἀναγκαία διὰ τὴν προστασίαν τῶν σωμάτων μας. Καὶ ἡμπορεῖ μὲν νὰ πλησιάσῃ κανεὶς τὸ πτώμα κάποιου ὁ ὁποῖος ἔχει ἀποθάνει πρὸ πολλοῦ, ἔστω καὶ ἂν ἀκόμη ἀποδίδῃ φοβερὰν δυσσομίαν, καὶ νὰ ὑποφέρῃ τὰ βρωμισμένα πτώματα τῶν ἀλόγων ζώων, καὶ νὰ ἀνεχθῆ φοβερὰν δυσωδίαν. Ἀπὸ αὐτοὺς ὅμως ἀπομακρυνόμεθα μὲ ὅλας μας τὰς δυνάμεις (ὦ, τί φοβερὰ ἀπανθρωπία!), ἐπειδὴ δὲν ἀνεχόμεθα οὔτε κατ' ἐλάχιστον νὰ ἀναπνέωμεν τὸν ἴδιον ἀέρα μὲ αὐτούς.

II. Ποῖος ἐνδιαφέρεται πρὸ πολὺ ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ ποῖος νιώθει μεγαλυτέραν ἀγάπην ἀπὸ τὴν μητέρα; Ἀλλὰ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν καὶ ἡ ἴδια ἡ φύσις χάνει τὴν δυνάμιν της. Καὶ ὁ πατέρας τὸ παιδί του, τὸ ὁποῖον ἐγέννησε καὶ ἀνέθρεψε καὶ ἐπίστευσεν ὅτι ἀποτελεῖ τὸν ὀφθαλμὸν τῆς ζωῆς του, καὶ διὰ τὸ ὁποῖον πολλὰς φορὰς καὶ διὰ πολλὰ πράγματα προσηυχῆθη πρὸς τὸν Θεόν, τὸ λυπᾶται μὲν καὶ θρηνεῖ δι' αὐτό, ἀλλὰ καὶ τὸ διώχνει μακρὰ του, ἐν μέρει μὲ τὴν θέλησίν του καὶ ἐν μέρει παρὰ τὴν θέλησίν του. Καὶ ἡ μητέρα ἀναθυμᾶται μὲν τοὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ καὶ σκίζονται τὰ σπλάγχνα της, καὶ τὸ φωνάζει πάλιν κοντά της μὲ σπαραγμόν, καὶ ξεσπᾷ εἰς θρήνους, κλαίουσα τὸν ζωντανὸν ὡσὰν νὰ ἦτο νεκρός· «Παιδί μου, λέγει, δυστυχισμένον καὶ ἀπὸ ταλαίπωρον μητέρα πού σὲ ἐμοιράσθη μαζί μου ἡ ἀρρώστια. Παιδί μου ταλαίπωρον, πού δὲν γνωρίζεσαι, παιδί μου, πού σὲ ἀνέθρεψα εἰς τοὺς γκρεμοὺς καὶ εἰς τὰ ὄρη καὶ εἰς τὰς ἐρημίας. Θὰ κατοικήσῃς μαζί μὲ τὰ θηρία, καὶ θὰ ἔχῃς ὡς στέγην σου τοὺς βράχους, καὶ θὰ σὲ βλέπουν μόνον οἱ πρὸ εὐσεβεῖς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους». Καὶ εἰς αὐτὰ προσθέτει τοὺς θλιβεροὺς ἐκείνους λόγους τοῦ Ἰώβ: Διατί ἐπλάσθης εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητέρας σου καὶ δὲν ἀπέθανες ἀμέσως, διὰ νὰ συμπέσῃ μὲ τὴν γέννησιν ὁ θάνατος¹⁹; Διατί δὲ δὲν ἀπέθανες προῶρως, προτοῦ δοκιμάσῃς τὰ δεινὰ τοῦ βίου; Διατί νὰ σὲ καθήσουν καὶ νὰ σὲ χορέψουν ἐπάνω εἰς τὰ γόνατα; Διατί νὰ θηλάσῃς ἀπὸ μαστοῦς²⁰, ἐνῶ ἐπρόκει-

μαστούς, ἀθλίως ζήσεσθαι μέλλοντι, καὶ ζωὴν θανάτου χα-
 λεπωτέραν; Καὶ ταῦτα λέγει καὶ ἐπαμίησι πηγὰς δακρῶν,
 καὶ περιπιύεσθαι θοῦλεται μὲν ἢ δυστυχῆς, φοβεῖται δὲ
 τὰς τοῦ παιδὸς σάρκας ὡς πολεμίας. Πάνδημοι δὲ καταβοή-
 5 σεις τε καὶ διώξεις, οὐ κατὰ τῶν ἀδικούντων, ἀλλὰ κατὰ τῶν
 δυστυχούντων γίνονται. Καὶ φονέα μὲν ἤδη τις συνφκίσαιο,
 καὶ μοιχῶ μετέδωκεν, οὐ στέγης μόνον ἀλλὰ καὶ τραπέζης,
 καὶ θίου κοινωνὸν τὸν ἱερδούλον εἴλετο, καὶ τοῖς αὐτίον τι
 διατεθεικόσι κακὸν ἐσπέισαιο· τοῦ δὲ τὸ πάθος, ὡς ἐγκλήμα,
 10 μηδὲν λυπήσαντος ἀπεσιράη. Καὶ πλέον ἔχει νόσον κακία·
 καὶ τὸ μὲν ἀπάνθρωπον ὡς ἐλευθέριον ἡσπασάμεθα, τὸ δὲ
 συμπαθὲς ὡς αἰσχρὸν ἠτιμάσαμεν.

12. Ἀπελεύονται πόλεων, ἀπελεύονται οἰκιῶν, ἀγο-
 ρᾶς, συλλόγων, ὁδῶν, πανηγύρεων, συμποσίων, (ὡ τοῦ πά-
 15 θους!) αὐτοῦ τοῦ ὕδατος· οὐτε πηγαὶ ῥέουσαι τούτοις κοιναὶ
 πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, οὐτε ποταμοὶ πιστεύονται μηδὲν
 ἐγκέσθαι τοῦ μολύσματος· καὶ τὸ παραδοξότατον, ὡς ἄγη
 μὲν ἀπελεύνομεν, ὡς δὲ οὐδὲν λυποῦντας πάλιν πρὸς ἡμᾶς
 αὐτοὺς ἐπιστρέφουμεν, οὐκ οἴκησιν ἀπονέμοντες, οὐ τὰς ἀναγ-
 20 καίας τροφάς, οὐ θεραπείαν τοῖς τραύμασιν, οὐ σκέπη τὴν
 νόσον εἰς δύναμιν περιστέλλοντες. Διὰ τοῦτο περιπλανῶνται
 νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ἄποροι καὶ γυμνοὶ καὶ ἀνέοιτοι, τὴν νό-

τοὺς νὰ ζήσης μίαν ζωὴν ἑλεεινὴν καὶ χειροτέραν ἀπὸ τὸν θάνατον; Καὶ λέγει αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ χύνει ποταμοὺς δακρῶν. Καὶ θέλει μὲν ἢ δυστυχισμένη νὰ ἀγκαλιάσῃ τὸ παιδί, ἀλλὰ φοβᾶται τὸ σῶμά του ὡσάν κάτι ἐχθρικόν. Οἱ πάντες δὲ κατηγοροῦν καὶ καταδιώκουν ὅχι ἐκείνους οἱ ὅποιοι διαπράττουν ἀδικίας, ἀλλὰ ἐκείνους οἱ ὅποιοι δυστυχοῦν. Καὶ συμβαίνει μὲν νὰ συγκατοικήσῃ κάποιος μὲ δολοφόνον, καὶ νὰ παράσῃ εἰς ἄνθρωπον ὁ ὅποιος ἐμοίχευσε ὅχι μόνον στέγην ἀλλὰ καὶ φαγητόν, καὶ νὰ μοιράζεται κάποιος τὴν ζωὴν του μὲ ἄνθρωπον ἱερόσυλον, ὁ ὅποιος ἔχει βλάψει ἐκείνους οἱ ὅποιοι τὸν εἶχαν εὐεργετήσῃ· ἐκείνον δὲ ὁ ὅποιος εἶναι ἀσθενής, ἐνῶ δὲν τὸν ἔχει στενοχωρήσῃ καθόλου, νὰ τὸν ἀποστρέφεται, ὡσάν νὰ εἶχε κάμει κάποιο ἔγκλημα. Ἡ κακία τίθεται εἰς καλυτέραν μοῖραν ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν. Καί, τὴν μὲν ἀπανθρωπίαν τὴν ἔχομεν ἀποδεχθῆ διότι προέρχεται ἀπὸ τὴν ἑλευθέραν βούλησιν, ἐνῶ τὴν συμπάθειαν τὴν ἔχομεν ὑποτιμᾷ καὶ περιφρονᾷ ὡσάν κάτι φοβερόν.

12. Ἐκδιώκονται βιαίως ἀπὸ τὰς πόλεις, ἐκδιώκονται ἀπὸ τὰς οἰκίας, ἀπὸ τὴν ἀγοράν, ἀπὸ τὰς συγκεντρώσεις, ἀπὸ τὰς ὁδοὺς, ἀπὸ τὰς ἑορταστικὰς συγκεντρώσεις, ἀπὸ τὰ συμπόσια (ὦ, τί φοβερόν πάθος!) καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ νερό. Οὔτε αἱ πηγαί, αἱ ὅποιαι τρέχουν, εἶναι κοιναὶ εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, οὔτε εἰς τοὺς ποταμοὺς τοὺς ἀφήνουν νὰ ἔμβουν διὰ νὰ μὴν μεταδώσουν τυχόν τὴν ἀσθένειάν των. Καὶ τὸ πῶς παράδοξον εἶναι ὅτι τοὺς ἀπομακρύνομεν μὲν ὡσάν μολυσμένους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀναγκάζομεν νὰ γυρίσουν πάλιν ὀπίσω κοντὰ μας ἐξ αἰτίας τῆς σκληρότητός μας, ἐπειδὴ δὲν τοὺς παρέχομεν οὔτε στέγην, οὔτε τὰ ἀναγκαῖα τρόφιμα, οὔτε θεραπείαν διὰ τὰς πληγὰς των, οὔτε μετριάζομεν κατὰ τὸ δυνατόν μὲ τὸ ἐνδιαφέρον μας τὴν ἀσθένειαν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν περιπλανῶνται νύκτα καὶ ἡμέρα, χωρὶς κανένα μέσον, γυμνοὶ καὶ χωρὶς θαλπωρῆν, ἐπιδεικνύοντες τὴν ἀσθένειάν των, διηγούμενοι τὸ παρελθόν των, ἐπικαλούμενοι τὸν Θεόν, χρησιμοποιοῦντες ὁ

σον ἐπιδεικνύντες, τὰ ἀρχαῖα ἐκδιηγούμενοι, τὸν Πλάστην
 ἐπιβώμενοι, χρώμενοι τοῖς ἀλλήλων μέλεσιν ἀντὶ τῶν λει-
 πόντων, κομισαὶ μελῶν ἐλκόντων ἔλεον, ἄριτον τι μικρὸν
 αἰτοῦντες, ἢ ὄφου τι θραχύτατον ἢ ράκος τι τρύχινον, βοή-
 5 θημα τῆς αἰσχύνης ἢ παραμυθίαν τοῖς ἔλκεσι. Καὶ φιλάνθρω-
 πος οὐτός αὐτοῖς, οὐχ ὅς πρὸς τὴν χρεῖαν ἤρκεσεν, ἀλλ' ὅσις
 μὴ πικρῶς ἀπεπέμψατο. Οἱ πολλοὶ δὲ αἰτῶν οὐδὲ ὑπ' αἰ-
 σχύνης τὰς πανηγύρεις φεύγουσιν, αὐτὸ μὲν οὖν τούναντιοὶ
 εἰς ταύτας ὠθοῦνται διὰ τὴν χρεῖαν· ταύτας δὲ λέγω τὰς
 10 πανδήμους καὶ ἱεράς, ἃς ἡμεῖς ἐπὶ θεραπείᾳ τῶν ψυχῶν
 ἐξεύρομεν ἢ κατὰ τι μυστήριον συνιόντες ἢ τοῖς μάρτυσι τῆς
 ἀληθείας πανηγυρίζοντες, ἵν' ὦν τοὺς ἀγῶνας τιμῶμεν, μι-
 μώμεθα καὶ τὴν εὐσέθειαν. Καὶ αἰσχύνονται μὲν τοὺς ἀν-
 θρώπους διὰ τὴν συμφορὰν, ὄντες ἄνθρωποι, καὶ θούλουσι
 15 ἂν ὄρεσιν ἢ κρημνοῖς ἢ ὕλαις ἢ τὸ τελευταῖον νυκτὶ καὶ
 σκότῳ περικαλύπτεσθαι· ῥιπτοῦνται δὲ ὅμως εἰς μέσον, ἡ ὄριτος
 ἐλευθερός, καὶ δακρύων ἄξιος. Τοῦτο μὲν ἴσως καὶ κατὰ λό-
 γον, ἵνα ἡμῖν ὅσοι τῆς ἀσθενείας ἡμῶν ὑπομνήματα, καὶ πεί-
 τίθεσθαι. ῤιπτοῦνται δέ, οἱ μὲν ἐπιθυμία φωνῆς ἀνθρωπίνης,
 20 θῶσι μηδενὶ τῶν παρόντων καὶ ὄρωμένων, ὡς ἐστῶσι, προσ-
 οί δὲ προσόψεως, οἱ δὲ ἵνα θραχέα ζωῆς ἐφόδια παρὰ τῶν
 τραφόντων συλλέξωνται, πάντες δὲ ἵνα τι πρᾶσους γένωνται
 τοὺς ἑαυτῶν θρήγους δημοσιεύσαντες.

13. Τίς οὐ κατακλᾶται τούτων τοῖς ὀδυρμοῖς, οἰκτιρῶν
 25 ξυναυλίαν ἁρμοζομένων; τίς ἀκοῇ φέρει τὸ ἄκουσμα; τίς ὀ-

Ένας τὰ μέλη τοῦ ἄλλου ἀντὶ τῶν ἰδικῶν του τὰ ὁποῖα ἔχει χάσει, σύροντες τὰ μέλη των, τὰ ὁποῖα προσελκύουν τὴν λύπην, ζητοῦντες ἓνα μικρὸ κομμάτι ψωμί ἢ λίγο φαγητό, ἢ κάποιο ἔνδυμα ἀπὸ κουρέλια, διὰ νὰ καλύψουν τὰ ἀπόκρυφα μέρη των ἢ διὰ νὰ ἀνακουφισθοῦν ἀπὸ τὰς πληγὰς των. Καὶ εἶναι φιλάνθρωπος δι' αὐτούς, ὄχι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος τοὺς παρέσχε βοήθειαν, ἀλλὰ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν τοὺς ἔδιωξε μετὰ σκληρότητα. Οἱ περισσότεροι δὲ ἀπ' αὐτούς δὲν ἀποφεύγουν ἀπὸ ἐντροπὴν τὰς ἑορταστικὰς συγκεντρώσεις, ἀλλὰ ἀπεναντίας συνωθοῦνται εἰς αὐτὰς ἐπειδὴ ἔχουν ἀνάγκην. Λέγω δὲ τὰς ἱερὰς ἐκεῖνας συγκεντρώσεις εἰς τὰς ὁποίας συγκεντρώνονται οἱ πάντες καὶ τὰς ὁποίας ἔχομεν ἐξεύρει ἡμεῖς διὰ νὰ ὑπηρετοῦμεν τὰς ψυχάς, ἢ ἐκεῖνας οἱ ὁποῖαι γίνονται χάρις εἰς κάποιον μυστήριον, ἢ τὰς πανηγύρεις πρὸς τιμὴν τῶν μαρτύρων τῆς ἀληθείας, διὰ νὰ μιμούμεθα τὴν εὐσέβειαν ἐκείνων τῶν ὁποίων ἑορτάζομεν τὴν μνήμην. Καὶ ἐντρέπονται μὲν τοὺς ἀνθρώπους ἐξ αἰτίας τῆς συμφορᾶς των, ἐπειδὴ εἶναι ἄνθρωποι, καὶ θὰ ἐπιθυμοῦσαν καλύτερα νὰ εἶναι κρυμμένοι εἰς τὰ ὄρη, τοὺς κρημνοὺς ἢ τὰ δάση, ἢ τέλος εἰς τὴν νύκτα καὶ τὸ σκοτάδι. Παρουσιάζονται ὅμως εἰς τὸ μέσον, ὡσὰν φρικτὸν καὶ ἀξιοδάκρυτον φορτίον. Τοῦτο μὲν ἴσως καὶ νὰ ἔχη τὸν λόγον του, διὰ νὰ μᾶς ὑπενθυμίζουν δηλαδὴ τὴν ἀδυναμίαν μας καὶ νὰ μᾶς συμβουλεύουν νὰ μὴν προσκολλώμεθα εἰς τίποτε ἀπὸ τὰ παρόντα καὶ ὄρατά, σὰν νὰ ἦτο κάτι σταθερόν. Παρουσιάζονται δέ, ἄλλοι μὲν ἐπειδὴ θέλουν νὰ ἀκούσουν ἀνθρωπίνην φωνήν, ἄλλοι ἐπειδὴ θέλουν νὰ ἴδουν ἀνθρώπινον πρόσωπον καὶ ἄλλοι διὰ νὰ συγκεντρώσουν ὀλίγα ἀπαραίτητα διὰ τὴν ζωὴν των ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ζοῦν πολυτελῶς. Ὅλοι δὲ διὰ νὰ ἀποκτήσουν κάποιαν ἀνακούφισιν μετὰ τὸ νὰ παρουσιάσουν καὶ νὰ εἴπουν τὰ βάσανά των.

13. Ποῖος δὲν συγκλονίζεται ἀπὸ τοὺς θρήνους των, οἱ ὁποῖοι συνταιριάζονται εἰς μίαν ἀξιολύπητον συναυλίαν; Ποία ἀκοὴ ἡμπορεῖ νὰ ὑποφέρει αὐτὸν ἰσχυρισμὸν; Ποῖος

πρις χωρεῖ τὸ θέμα; Οἱ μὲν κεῖνται μετ' ἀλλήλων, κακῶς ὑπὸ
 τῆς νόσου συνεζευγμένοι, καὶ ἄλλος ἄλλο τι τῆς συμφορᾶς
 πρὸς τὸ ἐλεεινὸν ἐραυρίζοντες· καὶ εἰσὶν ἀλλήλοις προσθήκη
 τοῦ πάθους, ἐλεεινοὶ τῆς ἀρρωστίας, τῆς συμπαθείας ἐλεει-
 5 νότεροι. Περίσσιται δὲ αὐτοὺς θέατρον συμμιγῆς, συναλ-
 γούτων μὲν, ἀλλὰ πρόσκαιρα. Οἱ δὲ κυλινδοῦνται πρὸς τοῖς
 ποσὶ τῶν ἀνθρώπων ἡλίω καὶ κόνει· ἔστι δὲ διε καὶ κρημοῖς
 ἀγροῖς καὶ ὄμβροις καὶ ταραχαῖς ἀνέμων ταλαιπωρούμενοι,
 παρὰ ἰσοσῦτον οὐ συμπαιτούμενοι, παρ' ὅσον καὶ ψάθειν· αὐ-
 10 τῶν θδελυσοόμεθα. Ἀνιάδει δὲ τοῖς ἱεροῖς ἔνδον μέλεσιν ὁ
 τῶν αἰτήσεων ὀδυρμός, καὶ ταῖς μυσικαῖς φωναῖς θρηῆρος ἐ-
 λεεινὸς ἀντεγείρεται. Τί δεῖ πᾶσαν αὐτῶν προσιθέσθαι τὴν
 συμφορὰν ἀνθρώποις παρηγορίζουσιν; Ἴσως ἂν καὶ ἐμὴν
 κινήσοιμι θρηῆρον, εἰ πάντα ἐκτραγωδοίην ἐπιμελῶς, καὶ νι-
 15 κῆσει τὴν ἑορτὴν τὸ πάθος. Λέγω γὰρ οὖν ταῦτα, ἐπεὶ μηδέπω
 δύναμαι πείθειν ὑμᾶς, ὡς ἔστι ποτὲ ἡδονῆς λύπη τιμιωτέρα,
 καὶ κατήγεια παρηγύρωσεως, καὶ γέλωτος οὐ καλοῦ δάκρυον
 ἐπαινούμενον.

14. Οὔτοι μὲν οὖν ταῦτα, καὶ πολλῶ γε ὧν εἶπον ἀθλιώ-
 20 τερα, οἱ κατὰ Θεὸν ἡμῶν ἀδελφοί, κἂν μὴ θούλησθε, οἱ τὴν
 αὐτὴν ἡμῖν λαχόντες φθῶν, οἱ ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ διηρη-
 σμένοι, ἐξ οὗ τὸ πρῶτον γεγόναμεν, οἱ νεύροις καὶ ὀστέοις
 ἐνειρομένοι παραπλησίως ἡμῖν, οἱ δέρμα καὶ κρέας ἐνδεδυ-
 μένοι πᾶσιν ὁμοίως, ὡς πού φησιν ὁ θεῖος Ἰωὺ ἐμφιλοσο-

ὄφθαλμὸς ἠμπορεῖ νὰ συλλάβῃ τὴν τραγικότητα τοῦ θεάματος; Εὐρίσκονται ἐξαπλωμένοι ὁ ἕνας δίπλα εἰς τὸν ἄλλον εἰς μίαν κακὴν ἔνωσην ἐξ αἰτίας τῆς ἀσθενείας, χρησιμοποιοῦντες ἄλλος μὲν τοῦτο, ἄλλος δὲ ἐκείνο τὸ τμήμα τῆς συμφορᾶς των, διὰ νὰ προσελκύσουν τὸν οἶκτον. Καὶ ὁ ἕνας συμπληρῶνει τὸ πάθος τοῦ ἄλλου καὶ παρουσιάζονται ἀξιολύπητοι ἐξ αἰτίας τῆς ἀσθενείας των καὶ ἀκόμη πρὸ ἀξιολύπητοι ἐπειδὴ ὑποφέρει ὁ ἕνας κοντὰ εἰς τὸν ἄλλον. Τοὺς περικυκλώνουν δὲ θεαταὶ ἀπὸ διάφορα στρώματα, οἱ ὅποιοι ὑποφέρουν μὲν μαζί των, ἀλλὰ μόνον προσωρινά. Αὐτοὶ δὲ κυλίουται ἐμπρὸς εἰς τὰ πόδια τῶν ἀνθρώπων, μέσα εἰς τὸν ἥλιον καὶ τὴν σκόνην. "Ὅταν δὲ κάποτε ταιλαιπωροῦνται μέσα σὲ παγωνιᾶς φοβερᾶς καὶ βροχᾶς καὶ ἀνεμοθύελλας, γλυτώνουν ἀπὸ τὸ νὰ καταπατηθοῦν, μόνον καὶ μόνον ἐπειδὴ σιχαινόμεθα καὶ νὰ τοὺς ἐγγίσωμεν ἀκόμη. Ὁ θρῆνος τῶν παρακλησέων των δὲ ἔρχεται ὡσάν ἀπάντησις εἰς τὰς ἱεράς μελωδίας αἱ ὅποια ἀντηχοῦν εἰς τὰς ψυχὰς μας, καὶ εἰς τὰς ἐσωτερικὰς μυστικὰς φωνὰς ἀπαντᾷ ὁ φοβερὸς των θρῆνος. Ἀλλὰ διὰ ποῖον λόγον θὰ πρέπει νὰ διεκτραγωδήσω ὅλην τὴν συμφορὰν των εἰς ἀνθρώπους οἱ ὅποιοι χαίρονται καὶ πανηγυρίζουν; Ἴσως νὰ ἐπροκαλοῦσα θρῆνον καὶ εἰς σᾶς, ἔὰν διεκτραγωδοῦσα τὰ πάντα μὲ λεπτομερείας, καὶ νὰ ὑπεσκέλιζεν ἡ λύπη τὴν ἑορτήν. Τὰ λέγω λοιπὸν αὐτὰ ἐπειδὴ δὲν ἠμπορῶ ἀκόμη νὰ σᾶς πείσω ὅτι κάποτε ἡ λύπη εἶναι πρὸ πολυτίμος ἀπὸ τὴν εὐχαρίστησιν, ἢ στενοχωρία ἀπὸ τὸν πανηγυρισμὸν, καὶ κλάμα τὸ ὅποῖον ἐπαινεῖται ἀπὸ γέλιο τὸ ὅποῖον κατακρίνεται¹².

14. Αὐτοὶ μὲν λοιπὸν ὑφίστανται αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ πολὺ χειρότερα ἀπὸ αὐτὰ πού εἶπα, οἱ ἀδελφοί μας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἂν δὲν τὸ θέλετε ἔτσι, αὐτοὶ πού ἔχουν λάθει τὴν ἰδίαν μὲ μᾶς φύσιν, αὐτοὶ πού ἔχουν πλασθῆ ἀπὸ τὸν ἴδιον πηλόν, ἀπὸ τὸν ὅποῖον ἐγόναμεν ἀρχικά, αὐτοὶ πού ἔχουν συναρμοσθῆ μὲ νεῦρα καὶ ὅστᾳ ὅμοια μὲ τὰ ἰδικὰ μας, πού εἶναι ἐνδεδυμένοι μὲ κρέας καὶ δέρμα ὅμοια μὲ ὄλους, ὅπως λέγει κάπου ὁ μακάριος Ἰωὼβ ωιλο-

φῶν τοῖς πάθει, καὶ διαπιτύων ἡμῶν τὸ φαινόμενον· μᾶλλον δέ, εἰ χρῆ τὸ μεῖζον εἰπεῖν, οἱ τὸ κατ' εἰκόνα καὶ λαχόντες ὁμοίως ἡμῖν, καὶ γυλάσσοιτες ἴσως ὑπὲρ ἡμᾶς, εἰ καὶ τὰ σώματα διεγυάρησαν· οἱ τὸν αὐτὸν ἐνδεδυμένοι Χριστὸν κατὰ
 5 τὸν ἔσω ἄνθρωπον, καὶ τὸν αὐτὸν ἡμῖν πιστευθέντες ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος· οἱ τῶν αὐτῶν ἡμῖν μετασχόντες νόμων, λογίων, διαθηκῶν, συνάξεων, μυστηρίων, ἐλπίδων· ὑπὲρ ὧν Χριστὸς ὁμοίως ἀπέθανεν, ὁ παντὸς αἵρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· οἱ συγκληρονόμοι τῆς ἄνω ζωῆς, καὶ εἰ παραπολὺ
 10 τῆς ἐπαύθια διήμαρτον· οἱ συνδαπιόμενοι Χριστοῦ καὶ συναρτιάμενοι εἴπερ συμπάσχουσιν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶσιν.

15 15. Τί δὲ ἡμεῖς, οἱ τὸ μέγα καὶ καινὸν ὄνομα κεκληρωμένοι, τὸ καλεῖσθαι ἀπὸ Χριστοῦ, τὸ ἅγιον ἔθνος, τὸ βασιλείον ἱεράτευμα, ὁ περιούσιος λαὸς καὶ ἐξαίρετος, ὁ ζηλωτὴς
 15 καλῶν ἔργων καὶ σωτηρίων, οἱ Χριστοῦ μαθηταὶ τοῦ πράου καὶ γλιανθρώπου, καὶ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν θασιάσαντος, τοῦ ταπεινώσαντος ἐαυτὸν μέχρι τοῦ ἡμετέρου φρυγμάτων, τοῦ δι' ἡμᾶς πτωχεύσαντος τὴν σάρκα ταύτην καὶ τὸ γεῶδες
 20 ἡμεῖς πλουτήσωμεν τὴν Θεότητα; Τί οὖν ἡμεῖς, οἱ ἰσοοῦτον εὐσπλαγγίας καὶ συμπαθείας λαβόντες ὑπόδειγμα· τί διανοησόμεθα περὶ τούτων, καὶ τί ποιήσωμεν; Περιοψόμεθα; παραδραμοῦμεθα; Καταλείψομεν ὡς νεκρούς, ὡς ἐβδελυμένους, ὡς ἐρπειῶν καὶ θηρίων τὰ πονηρότατα; Μηδαμῶς, ἀδει-

43. Ἰω. 1, 29.

44. Βλ. Κολ. 2, 12.

45. Ρωμ. 8, 17.

46. Α' Πέτρ. 2, 9.

47. Βλ. Ματθ. 11, 29.

48. Βλ. Ἦσ. 53, 4.

49. Β' Κορ. 8, 9.

σοφῶν μέσα ἀπὸ τὰ βάσανά του, καὶ ἀποδεικνύων καταγέ-
λαστον αὐτὸ πὺ παρατηρεῖται εἰς ἡμᾶς. Ἦ, καλύτερα, ἂν
θὰ πρέπει νὰ ἀναφέρω τὸ μεγαλύτερον, αὐτοὶ πὺ καὶ ἔ-
χουν λάβει μαζὶ μὲ ἡμᾶς τὸ «κατ' εἰκόνα» καὶ πὺ ἴσως τὸ
διατηροῦν καλύτερα ἀπὸ ἡμᾶς, ἔστω καὶ ἂν ἔχουν καταστρα-
φῆ τὰ σώματά των· αὐτοὶ πὺ εἶναι ἐνδεδυμένοι τὸν ἴδιον
Χριστὸν εἰς τὸν ἔσωτερικόν των ἄνθρωπον καὶ πὺ τοὺς
ἔχει παραδοθῆ ὁ ἴδιος μὲ ἡμᾶς ἀρραβῶνας τοῦ Πνεύματος·
αὐτοὶ πὺ ἔχουν λάβει τοὺς ἰδίους μὲ ἡμᾶς νόμους, τὰ ἴδια
ρητά, τὰς ἰδίας διαθήκας, τὰς ἰδίας συγκεντρώσεις, τὰ ἴδια
μυστήρια καὶ τὰς ἰδίας ἐλπίδας· πρὸς χάριν τῶν ὁποίων ἀ-
πέθανεν ἐπίσης ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος σηκώνει ἐπάνω του τὴν
ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου⁴³· αὐτοὶ πὺ θὰ κληρονομήσουν μαζὶ
μας τὴν ἄνω ζωὴν, ἔστω καὶ ἂν ἔχουν χάσει ὡς ἐπὶ τὸ
πλεῖστον αὐτὴν ἐδῶ· αὐτοὶ πὺ θάπτονται μαζὶ μὲ τὸν Χρι-
στὸν καὶ ἀνασταίνονται μαζὶ του⁴⁴, ἐὰν βεβαίως συμπάσχουν
διὰ νὰ δοξαθοῦν μαζὶ του⁴⁵.

15. Τί κάνομεν δὲ ἡμεῖς οἱ ὁποῖοι ἔχομεν τὴν τύχην νὰ
ἀποκτήσωμεν τὸ νέον ὄνομα, τὸ νὰ ὀνομαζώμεθα δηλαδὴ
ἀπὸ τὸν Χριστόν, τὸ ἅγιον ἔθνος, τὸ βασιλικὸν ἱερατεῖον, ὁ
περιούσιος καὶ θαυμάσιος λαός⁴⁶, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ γίνῃ μι-
μητὴς καλῶν καὶ σωτηρίων ἔργων, οἱ μαθηταὶ τοῦ πρᾶου
καὶ φιλανθρώπου Χριστοῦ⁴⁷ ὁ ὁποῖος ἔχει βασιάσει τὰς ἄ-
δυναμίας μας⁴⁸, ἔχει ταπεινώσει τὸν ἑαυτὸν του μέχρι τοῦ
σημείου νὰ λάβῃ τὴν φύσιν μας, ἔχει γίνῃ πτωχὸς πρὸς
χάριν μας καὶ ἔχει λάβει τὴν σάρκα αὐτὴν καὶ τὸ φθαρτὸν
σῶμά μας, καὶ ἔχει ὑποφέρει καὶ ἔχει δεῖξει ἄδυναμίαν
πρὸς χάριν μας, διὰ νὰ γίνωμεν ἐμεῖς πλουσιώτεροι μὲ τὴν
θεότητα⁴⁹; Τί κάνομεν λοιπὸν ἐμεῖς οἱ ὁποῖοι ἔχομεν λάβει
τόσον μέγα ὑπόδειγμα εὐσπλαχνίας καὶ συμπαθείας; Τί
θὰ σκεφθοῦμεν δι' αὐτοὺς καὶ τί θὰ πράξωμεν; Θὰ τοὺς πα-
ραβλέψωμεν; Θὰ τοὺς παραδράμωμεν; Θὰ τοὺς ἐγκαταλεί-
ψωμεν ὡσὰν νὰ ἦσαν νεκροί, μολυσμένοι, ὡσὰν νὰ ἦσαν
ἐρπετὰ ἢ τὰ πιὸ πονηρὰ ἀπὸ τὰ θηρία; Καθόλου, ἀδελφοί

φοί οὔτε πρὸς ἡμῶν ταῦτα, τοῦ Χριστοῦ θρημμάτων, τοῦ ἀγαθοῦ Ποιμένος, τοῦ τὸ πλανώμενον ἐπιστρέφοντος καὶ τὸ ἀπολωλὸς ἐκζητοῦντος, καὶ τὸ ἀσθενὲς ἐπισχύοντος· οὔτε πρὸς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἢ τὸ συμπαθὲς ἐνομοθέτησεν ἐκ τῆς Ἰουδαίας ἀσθενείας μαθοῦσα τὸ εὐσεβὲς καὶ φιλάνθρωπον.

16. Ἄλλ' οἱ μὲν ὑπαιθροὶ ταλαιπωρήσουσιν, ἡμεῖς δὲ οἰκήσομεν οἰκίας ὑπερλάμπρους, λίθοις παντοίοις διηρθισμένας, καὶ χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ καταστραπιούσας, καὶ ψηφίδος λεπτῆς διαθέσει, καὶ ποικιλίᾳ γραμμῆς, ὅγθαλμῶν ἀπατηλοῖς
 10 δειλάσμοις; Καὶ τὰς μὲν οἰκήσομεν, τὰς δὲ οἰκοδομήσομεν, τίσιν; Οὐδὲ κληρονόμοις ἴσως ἡμῶν, ἀλλὰ ξένοις καὶ ἀλλοτριοῖς, καὶ τούτων ἴσως οὐδὲ τοῖς ἀγαπῶσιν ἡμᾶς, ἀλλὰ τοῖς ἀπεχθεσιτάτοις καὶ φθορευωτάτοις, ὃ κακῶν ἔσχατον. Καὶ οἱ μὲν ἠγώσουσιν ἐν τρυφίνοις καὶ διεσπασμένοις ῥάκεσι, μάλ-
 15 λον δὲ οὐδὲ τούτων τυχὸν εὐπορήσουσιν· ἡμεῖς δὲ θρόνουμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ἐσθῆτι μαλακῇ καὶ περιρροεούσῃ, καὶ τοῖς ἐκ λίθου καὶ σιμῶν ἀερίοις ὑγάσμοις, καὶ τοῖς μὲν ἐνασχημνήσομεν μᾶλλον, ἢ περὶ ἐμπρένομεν (οὕτω γὰρ ἐγὼ καλῶ πᾶν τὸ περιττὸν καὶ περίεργον), τὰ δὲ ἔνδον ἡμῖν ἀποκεί-
 20 σεται φρονίτις ἄχρηστος καὶ ἀνόνητος, σιμῶν δαπάνη καὶ χρόνου τοῦ τὰ πάντα καταναλίσκοντος· καὶ οἱ μὲν, οὐδὲ τῆς ἀναγκαίας τροφῆς εὐπορήσουσιν, (ὅ τῆς ἐμῆς τροφῆς, καὶ τῆς ἐκείνων ταλαιπωρίας!) ἀλλὰ κείσονται πρὸ τῶν ἡμετέρων θυρῶν, ἐκλύμενοι καὶ λιμώπιοντες, οὐδὲ τὰς πρὸς τὴν αἰ-
 25 τησιον ἀφορμὰς παρὰ τοῦ σώματος ἔχοντες, ἐστερημένοι φωνῶν μὲν εἰς τὸ ὀδύρεσθαι, χειρῶν δὲ εἰς τὸ προτείνειν ἐφ'

50. Ἰω. 10, 11, Ματθ. 18, 12 καὶ Λουκᾶ 15, 4.

51. Ἰεζ. 34, 4.

μου. Αὐτὰ δὲν ταιριάζουν εἰς ἐμᾶς πού ἔχομεν τραφῆ ἀπὸ τὸν Χριστόν, τὸν καλὸν ποιμένα, ὁ ὁποῖος ἀναζητεῖ καὶ γυρίζει ὀπίσω τὸ πρόβατον πού ἔχει καθῆ³⁹ καὶ ἐνισχύει αὐτὸ πού εἶναι ἀσθενικόν⁴¹. Οὔτε ἐπίσης εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἣ ὁποία παραγγέλλει τὴν συμπάθειαν, ἀφοῦ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν τῆς ἀδυναμίαν ἔχει διδαχθῆ νὰ εἶναι εὐσεβῆς καὶ φιλάνθρωπος.

16. Ἄλλὰ αὐτοὶ μὲν θὰ καταταλαιπωροῦνται εἰς τὸ ὑπαιθρον, ἐνῶ ἐμεῖς θὰ κατοικοῦμεν εἰς πολυτελεῖς οἰκίας, διακοσμημένας μὲ κάθε λογῆς πέτρας, αἱ ὁποῖαι λάμπουν ἀπὸ τὸ χρυσάφι καὶ τὸ ἀσῆμι, τὰς λεπτὰς ψηφίδας καὶ τὴν ποικίλην ζωγραφικὴν, μὲ μίαν λέξιν ἀπὸ τὰ πράγματα ἐκεῖνα πού ἐξαπατοῦν καὶ δελεάζουν τοὺς ὀφθαλμούς; Καὶ εἰς ἄλλας μὲν θὰ κατοικήσωμεν, ἄλλας δὲ θὰ οἰκοδομήσωμεν. Διὰ ποίους; Ἰσως οὔτε διὰ τοὺς κληρονόμους μας, ἀλλὰ διὰ ξένους καὶ ἀγνώστους, καὶ ἀπ' αὐτοὺς πάλιν ἴσως ὄχι δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι μᾶς ἀγαποῦν, ἀλλὰ δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ ἀπέχθειαν καὶ φθόνον, τὸ πιὸ φοβερὸν ἀπὸ ὅλα τὰ κακά. Καὶ οἱ μὲν ἀσθενεῖς θὰ ὑποφέρουν ἀπὸ τὸ κρῦο, ἐνδεδυμένοι μὲ ξεσχισμένα κουρέλια, ἢ μᾶλλον καὶ χωρὶς αὐτὰ ἀκόμη, ἐμεῖς δὲ θὰ καλλωπιζώμεθα μὲ ἐσθῆτα μαλακὴν, ἣ ὁποία θὰ φθάνῃ μέχρι κάτω, καὶ μὲ λινὰ καὶ μεταξωτὰ ἐλαφρὰ ὑφάσματα, καὶ μὲ αὐτὰ μὲν θὰ γίνωμεν περισσότερο ἀσχημοὶ ἀντὶ νὰ γίνωμεν ὠραιότεροι (διότι ἔτσι ὀνομάζω ἐγὼ κάθε τι τὸ περιττὸν καὶ περίεργον), ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μας ἐκεῖ θὰ συγκεντρωθῆ φροντίς ἄχρηστος καὶ ἀνωφελής, τροφή διὰ τὸν σκόρον καὶ τὸν χρόνον, ὁ ὁποῖος κατατρώγει τὰ πάντα. Καὶ αὐτοὶ μὲν δὲν θὰ ἔχουν οὔτε τὴν ἀπαραίτητον τροφήν (ὡ εἰς πόσῃν πολυτέλειαν ζῶ ἐγὼ καὶ εἰς πόσῃν ταλαιπωρίαν ζοῦν ἐκεῖνοι!) ἀλλὰ θὰ εὐρίσκωνται ἐξηπλωμένοι ἐμπρός εἰς τὰς θύρας μας, ἐξηντλημένοι καὶ λιμοκτονοῦντες, χωρὶς νὰ τοὺς παρέχῃ τὸ σῶμά των οὔτε τὰ μέσα διὰ νὰ ζητήσουν, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν μὲν φωνὴν διὰ νὰ θρηνηθῶν, χέρια διὰ νὰ τὰ ἀ-

ἰκεσίᾳ, ποδῶν δὲ εἰς τὸ προσιέναι τοῖς ἔχουσιν, ἀναπνοῶν δὲ εἰς εὐτονίαν τῆς θρηνηφδίας, τὸ θαρρύτατον τῶν κακῶν κοινωτάτον κοίνοντες, τοῖς ὀφθαλμοῖς μόνον εὐχαριστοῦντες, ὅτι μὴ τὴν ξαντῶν λώβην βλέπουσιν;

- 5 17. Καὶ οἱ μὲν οὕτως ἡμεῖς δὲ ἀνακεισόμεθα λαμπροὶ λαμπρῶς ἐπὶ σιβάδος ὑψηλῆς τε καὶ μετεώρου, καὶ τῶν περιττῶν καὶ ἀφανῶτων ἐπιβλημάτων, κἄν φωνῆς ἀκούσωμεν τῶν αἰτήσεων δυσχεραίνοντες. Δεῖ δὲ ἡμῖν τὸ μὲν ἔδαφος εὐωδεῖν ἄνθεσι, πολλὰκις καὶ τῆς ὥρας ἔξω, τὴν δὲ
- 10 τράπεζαν κατεροράνθαι μύροις, καὶ μύρων τοῖς εὐωδιστάτοις τε καὶ πολυτελεστάτοις, ἵνα καὶ μᾶλλον ἐκθηλωνόμεθα παιδῶν δὲ παρεσιάναι, τοὺς μὲν ἐν κόσμῳ καὶ ἐν ἐξῆς, ἀνέτους τῆς κόμης καὶ θηλυδρίας, καὶ τῇ κατὰ πρόσωπον κορυφῇ περιειρωγασμένους, πλείον ἢ ὅσον σμηθεῖ λίχνους ὀφθαλμοῖς
- 15 κεκοσμημένους· τοὺς δὲ τῆς κλίμας ἐπ' ἄκρον δακτύλων ἔχοντας ὡς οἶόν τε εὐπροπέστατά τε ὁμοῦ καὶ ἀσφαλέστατα· τοὺς δὲ ἐπεὶ κεγαλῆς ἄνεμον ταῖς ὑπῆσι σοφιστομένους, καὶ ταῖς ἐκ χειρῶν αὔραις τὸ πλῆθος τῶν σαρκῶν ἀναγύχοντας καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις, πλήθειν μὲν κρεῶν τὴν τράπεζαν, πάν-
- 20 τῶν χορηγούντων ἡμῖν τῶν στοιχείων πλουσίως· ἄερος, γῆς, ὕδατος· καὶ στενοχωρεῖσθαι τοῖς μαγείρων καὶ ὀφθοποιῶν μαργανεύμασιν, ἀγῶνα δὲ εἶναι πᾶσιν, ὅστις ὡς μάλιστα τὴν λίχνην ἡμῖν καὶ ἀχάριστον ζολακεύσει γαστέρα, τὸ θαρρύροστίον καὶ ἀρχέκακον, τὸ ἀπλησιότατον θηρίον καὶ ἀπισιότα-
- 25 τόν, τὴν καταγομμένην ἀντίκα σὲν τοῖς καταγομμένοις θρώ-

πλώσουν καὶ νὰ ἰκετεύσουν, πόδας δὲ διὰ νὰ πλησιάσουν ἐκείνους ποὺ ἔχουν, ἀναπνοὴν διὰ νὰ κάμουν πρὸ ἔντονον ἰὴν θρηνωδίαν των, θεωροῦντες τὸ πρὸ βαρὺ ἀπὸ τὰ κακὰ ὡς τὸ πρὸ ἑλαφρόν, καὶ εὐχαριστοῦντες μόνον μὲ τοὺς ὀφθαλμούς, ἐπειδὴ δὲν βλέπουν τὴν ἀναπηρίαν των;

17. Καὶ ὡς πρὸς αὐτοὺς μὲν ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα. Ἐμεῖς δὲ θὰ εὐρισκώμεθα ἐξηπλωμένοι ἐπάνω εἰς κρεβάτι ὑψηλὸν καὶ κρεμαστὸν καὶ θὰ φορᾶμε τὰ περιττὰ καὶ ἀνέγχιτα ἐπανωφόρια μας, δυσανασχετοῦντες ἀκόμη καὶ ἂν ἀκούσωμεν τὴν φωνὴν των νὰ μᾶς παρακαλῆ. Πρέπει δὲ πρὸς χάριν μας τὸ μὲν ἔδαφος νὰ εὐωδιάζῃ ἀπὸ ἄνθη, καὶ πολλὰς φορὰς χωρὶς νὰ εἶναι ἡ ἐποχὴ του, ἡ δὲ τράπεζα νὰ εἶναι ραντισμένη μὲ μύρα, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὰ πρὸ ἄρωματικά καὶ πολυτελῆ, διὰ νὰ ὁμοιάζωμεν ἀκόμη περισσότερο πρὸς τὰς γυναῖκας. Θέλομεν δὲ νὰ μᾶς τριγυρίζουν ὑπρέται, ἄλλοι μὲν στολισμένοι καὶ καλλωπισμένοι μὲ λυτὰ τὰ μαλλιά καὶ θηλυπρεπῆ μὲ περιττὴν κουρὰν εἰς τὸ πρόσωπον, περισσότερο ἀπὸ ὅσον συμφέρει, στολισμένοι καὶ μὲ λαιμάργους ὀφθαλμούς, ἄλλοι δὲ νὰ κρατοῦν εἰς τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων των τὰ ποτήρια τοῦ κρασιοῦ, μὲ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερο χάριν καὶ ἀσφάλειαν· ἄλλοι δὲ νὰ μᾶς κάνουν ἀέρα ἐπάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας μὲ τὰ ριπίδια καὶ νὰ δροσίζουν τὸ πλῆθος τῶν σαρκῶν μας μὲ τὸν ἀρωματισμένον ἀέρα τῶν χεριῶν των. Καὶ ἐκτὸς τούτων ἡ μὲν τράπεζα νὰ εἶναι φορτωμένη ἀπὸ κρέατα, ἐπειδὴ ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, καὶ ἡ γῆ καὶ ὁ ἀέρας καὶ τὸ νερό, μᾶς παρέχουν τὰ πάντα πλουσιοπάροχα. Καὶ νὰ στενοχωρούμεθα μὲ τὰ κατασκευάσματα τῶν μαγείρων καὶ ἰῶν ἀρτοποιῶν, καὶ νὰ διαπληκτιζώμεθα μὲ ὄλους, μὲ κύριον μέλημά μας πῶς θὰ εὐχαριστήσωμεν περισσότερο τὴν λαίμαργον κοιλίαν μας, τὸ ἀχόρταγον αὐτὸ θηρίον εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ ἔκῃ ἐμπιστοσύνην, καὶ ἡ ὁποία θὰ καταργηθῆ μαζί μὲ τὰς τροφὰς αἱ ὁποῖαι ἐπίσης θὰ καταργηθοῦν²². Καὶ διὰ μὲν τοὺς ἄλλους εἶναι σημαντικὸν ἀκόμη

μασι. Καὶ τοῖς μὲν πολὺ τι κόρος καὶ ὕδατος, ἡμῖν δὲ καὶ μέθης οἱ τοῦ οἴνου κρατῆρες, μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ τὴν μέθην, τοῖς γε ἀκολασιοτέροις· καὶ τὸν μὲν ἀποπεμρόμεθα τῶν οἴνων, τὸν δὲ ἐγκρινοῦμεν ὡς ἀνθροσμίαν, περὶ δὲ τοῦ φιλοσοφίῃσοι ἴσομεν, ζημία δέ, εἰ μὴ προσέσται τῷ ἐγκριτῷ καὶ τῶν ὀνομαζομένων ξένων τις ὥσπερ τύραννος. Δεῖ γὰρ ἡμᾶς ἄβροῦς καὶ τῆς χρείας περιτιτοτέρους ἢ εἶναι ἢ νομίζεσθαι, ὥσπερ αἰσχυνομένους, εἰ μὴ κακοὶ νομιζοίμεθα, καὶ δοῦλοι γαστροῦς, καὶ τῶν ὑπὸ γαστέρα.

10 18. Τί ταῦτα, ὦ φίλοι καὶ ἀδελφοί; τί νοσοῦμεν καὶ αὐτοὶ τὰς ψυχὰς, νόσον πολὺ τῆς τῶν σωμάτων χαλεπωτέραν; Ὅσῳ τὴν μὲν ἀκούσιον οἶδα, τὴν δὲ ἐρχομένην ἐκ προαιρέσεως· καὶ τὴν μὲν τῇ ζωῇ ταύτῃ συγκαταλυομένην, τὴν δὲ συναπιῶσαν ἡμῖν μεθισταμένοις· καὶ τὴν μὲν ἐλεονυμένην, 15 τὴν δὲ μισομένην, τοῖς γε νοῦν ἔχουσιν. Τί μὴ βοηθοῦμεν τῇ φύσει καιρὸν ἔχοντες; τί μὴ περιστέλλομεν, σάρκεσ' ὄντες, τῆς σαρκὸς τὴν ταπεινῶσιν; τί τρυφῶμεν ἐν τοῖς τῶν ἀδελφῶν δυστυχίμασι; Μὴ μοι γένοιτο, μήτε πλουτεῖν τούτων ἀπορομένων· μήτε εὐεκτηῖν, εἰ μὴ βοηθοίην τοῖς τούτων 20 τραύμασι μὴ τροφῆς ἱκανῶς ἔχειν, μὴ σκέπης, μὴ ὑπὸ στέγην ἀναπαύεσθαι, εἰ μὴ καὶ ἄρτον θρέξαιμι, καὶ μεταδοίην ἐσθῆτος εἰς δύναμιν καὶ ὑπὸ στέγην ἀναπαύσαιμι. Ἄλλ' ἦτοι πάντα ἀποθετέον Χριστῷ, ἵνα γνησίως ἀκολουθήσωμεν αὐτῷ τὸν σταυρὸν ἠγάμενοι, καὶ ἀναπιῶμεν ὡς κοῦφοι πρὸς τὸ

καὶ τὸ νὰ χορτάσουν μὲ νερό, δι' ἡμᾶς δὲ ὑπάρχουν μεγάλα ἀγγεῖα γεμᾶτα κρασί διὰ νὰ πίνωμεν μέχρι μέθης ἢ καὶ ἀκόμη περισσότερο, ὅσοι βεβαίως εἴμεθα πρὸ ἀκόλαστοι. Καὶ τὸ μὲν ἓνα εἶδος κρασιοῦ θὰ τὸ ἀπορρίψωμεν, τὸ ἄλλο δὲ θὰ τὸ ἐγκρίνωμεν ὡς ἀρωματικόν, καὶ θὰ φιλοσοφήσωμεν διὰ κάποιο ἄλλο· θὰ θεωρήσωμεν δὲ συμφορὰν εἶναι μαζί μὲ τὰ ἐγκώρια εἶδη δὲν ἠμπορέσωμεν νὰ εὐρώμεν καὶ ἐκεῖνο ποῦ θεωρεῖται ὡς τὸ πρὸ ἐκλεκτὸν ἀπὸ τὰ ξένα. Διότι πρέπει νὰ εἴμεθα ἢ καὶ νὰ φαινώμεθα λεπτεπίλεπτοι καὶ νὰ ἔχωμεν περισσότερα ἀπὸ ὅσα χρειαζόμεθα, ὡσὰν νὰ ἐντρεπώμεθα, εἶναι δὲν μᾶς θεωροῦν κακοὺς καὶ δούλους τῆς κοιλίας καὶ τῶν ὄσων εὐρίσκονται κάτω ἀπὸ τὴν κοιλίαν.

18. Διατί συμβαίνουν αὐτά, ὦ φίλοι καὶ ἀδελφοί; Διατί εἴμεθα καὶ ἐμεῖς ἄρρωστοι ὡς πρὸς τὰς ψυχὰς καὶ μάλιστα μὲ ἀσθένειαν πολὺ χειροτέραν ἀπὸ ἐκείνην τῶν σωματιῶν; Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν σωματικὴν, γνωρίζω ὅτι ἔρχεται παρὰ τὴν θέλησίν μας, ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰς τὴν ψυχικὴν, αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας προαίρεσιν. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἐξαφανίζεται μαζί μὲ αὐτὴν τὴν ζωὴν, ἡ δὲ ἄλλη μᾶς ἀκολουθεῖ, ὅταν ἀπέλθωμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴν. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἐπισύρει τὴν λύπην καὶ τὸν οἶκτον, ἡ δὲ ἄλλη τὸ μῖσος ὄσων βεβαίως ἔχουν νοῦν. Διατί δὲν βοηθοῦμεν τὴν φύσιν μας ἐνόσω ἔχομεν ἀκόμη καιρόν; Διατί δὲν περιορίζομεν τὴν ταπεινώσιν τῆς σαρκός μας, ἐνῶ εἴμεθα σάρκες; Διατί νιώθομεν εὐτυχισμένοι ἀπὸ τὰς δυστυχίας τῶν ἀδελφῶν μας; Εἶθε νὰ μὴ συμβῆ εἰς ἐμὲ οὔτε νὰ πλουτήσω ἐνῶ αὐτοὶ δὲν ἔχουν τίποτε, οὔτε νὰ νιώθω εὐδιάθετος, εἶναι δὲν παράσχω βοήθειαν εἰς τὰς πληγὰς τῶν οὔτε νὰ ἔχω ἀρκετὴν τροφήν, οὔτε προστασίαν, οὔτε νὰ ἀναπαύωμαι κάτω ἀπὸ στέγην, εἶναι δὲν δώσω ψωμί καὶ ἐνδύματα ὅσα ἠμπορῶ, καὶ δὲν τοὺς ξεκουράσω κάτω ἀπὸ τὴν στέγην μου. Ἄς ἀναθέσωμεν τὰ πάντα εἰς τὸν Χριστόν, διὰ νὰ τὸν ἀκολουθήσωμεν πραγματικὰ σηκώνοντας τὸν σταυρόν του καὶ διὰ νὰ ἀνυψωθῶμεν ἑλαφροὶ πρὸς τὸν ἐπάνω κό-

ἄνω κόσμον, καὶ ἐνσταλαεῖς ὑπὸ μηδενὸς καθελκόμενοι, καὶ
 κερδήσωμεν ἀντὶ πάντων Χριστιῶν, διὰ ταπεινώσιν ἐρυθθέν-
 τες, καὶ διὰ πενίαν πλουτήσαντες· ἢ Χριστῷ τὰ ὄντα συμμε-
 ρισιότον, ἵνα πως καὶ τὸ ἔχειν διὰ τοῦ καλῶς ἔχειν ἀγριασθῆ,
 5 καὶ τοῦ κοινωεῖν τοῖς μὴ ἔχουσιν. Εἰ δὲ καὶ σπεύραμι ἐμαν-
 τῷ μόνῳ, σπεύραμι ἄρα, καὶ ἄλλοι γάρτοιεν· καὶ ἵνα πάλιν
 εἴπω τὸ τοῦ Ἰωβ· «Ἀντὶ πνεοῦ ἐξέλθοι μοι κνίδη, ἀντὶ δὲ
 κρηθῆς θάτος»· καύσων δὲ ἄνεμος ὑπολάβοι, καὶ ἐγ ἐλοιτο λαί-
 λαμ τοὺς ἐμοὺς πόρους, ἵνα εἰς κενὸν κοπιάσαιμι. Εἰ δὲ καὶ
 10 ἀποθήκας οἰκοδομήσαιμι ἐκ τῶν μαμωνᾶ θησαυρίζων καὶ
 μαμωνᾶ, ταύτη τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν ἀπαιτηθείην, λόγον ἐγέ-
 ξων ὧν κακῶς ἐθησαύρισα.

19. Οὐ σωφρονήσομεν ὀφρὲ γούν; οὐ καταβαλοῦμεν τὴν
 ἀναλγησίαν, ἵνα μὴ λέγω μικρολογίαν; οὐ τὰ ἀνθρώπινα
 15 λογιούμεθα; οὐκ ἐν τοῖς ἑτέροισι κακοῖς τὰ ἡμέτερα οὐ θηρό-
 μεθα; Φύσει μὲν γὰρ οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων θέβαιον, οὐδὲ
 ὀμαλόν, οὐδὲ αὐταρχες, οὐδὲ ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἰστάμενον ἀλλή-
 κέκλος τις τῶν ἡμετεροῦν περιτρέχει πραγμάτων, ἄλλοτε ἄλ-
 λας ἐπὶ μιᾷ ἡμέρας πολλάκις, ἔστι δ' ὅτε καὶ ὄρας, φέρον
 20 μεταβολάς· καὶ αὖραις μᾶλλον ἔστι πιστεύειν οὐχ ἰσταμέναις,
 καὶ νηὸς πομποποροῦσης ἴγνεσι, καὶ νυκτὸς ἀπαιτηλοῖς ἀνεί-
 ρασιν, ὧν πρὸς ὀλίγον ἢ χάρις, καὶ ὅσα κατὰ φαρμάθων παῖ-
 δεσ τυποῦσι παίζοντες ἢ ἀνθρώπων εὐημερίᾳ πόνηρονες δέ,

53. Ἰωβ 30, 40.

54. Πρβλ. Λευκᾶ 12, 20

ομον, καλῶς παρεσκευασμένοι καὶ χωρὶς νὰ μᾶς σύρη τίποτε πρὸς τὰ κάτω, καὶ νὰ κερδίσωμεν ἀντὶ δι' ὅλα αὐτὰ τὸν Χριστό, ἀνυψωθέντες χάρις εἰς τὴν ταπείνωσιν καὶ πλουτήσαντες χάρις εἰς τὴν πτωχείαν μας. Ἡ νὰ μοιρασθῶμεν τὰ ὑπάρχοντά μας μὲ τὸν Χριστόν, διὰ νὰ ἁγιασθοῦν αὐτὰ ἀπὸ τὴν σωστὴν των κατοχὴν καὶ τὴν μετάδοσίν των εἰς ὄσους δὲν ἔχουν. Ἐὰν δὲ ἔσπερνα μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν μου, ἄς ἔσπερνα, καὶ ἄλλοι ἄς ἔτρωγαν τοὺς καρπούς. Καὶ διὰ νὰ ἀναφέρω πάλιν τοὺς λόγους τοῦ Ἰώβ· «ἀντὶ σιταριοῦ ἄς ἐφύτρωναν τσουκνίδες καὶ ἀντὶ κριθαριοῦ βάτοι»³³. Ἄς ἐφυσσοῦσε δὲ καυτὸς ἀέρας καὶ καταγιγίδα ἄς κατέστρεφε τοὺς κόπους μου διὰ νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ἄδικα εἶχα κοπιᾶσει. Ἐὰν δὲ εἶχα κτίσει καὶ ἀποθήκας καὶ ἐπλούτιζα εἰς ὑλικά πράγματα καὶ δὲν τὰ ἐχρησιμοποιοῦσα καλά, αὐτὴν τὴν νύκτα ἄς ἐρχόταν νὰ ζητήσουν τὴν ψυχὴν μου³⁴ καὶ ἄς ἔδιδα λόγον δι' ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα κακῶς συνεκέντρωσα.

19. Δὲν θὰ συνέλθωμεν λοιπὸν ἔστω καὶ ἀργά; Δὲν θὰ κατανικήσωμεν τὴν σκληρότητά μας, διὰ νὰ μὴν εἶπω τὴν μικροπρέπειάν μας; Δὲν θὰ σκεφθῶμεν κατὰ τρόπον ἀνθρώπινον; Δὲν θὰ τοποθετήσωμεν εἰς τὴν θέσιν τῶν ξένων συμφορῶν τὰς ἐνδεχομένας ἰδικὰς μας; Διότι κατὰ τὴν φύσιν τίποτε ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα δὲν εἶναι βέβαιον, οὔτε ἐξελίσσεται ὁμαλά, οὔτε εἶναι ἀνεξάρτητον ἀπὸ ἄλλα, οὔτε στηρίζεται πάντοτε ἐπάνω εἰς τὰ ἴδια πράγματα. Ἄλλὰ ὅσα μᾶς ἀφοροῦν γυρίζουν μέσα εἰς ἓνα κύκλον, ὁ ὁποῖος πολλὰς φορὰς καὶ ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας, ἐνίστε δὲ καὶ ἐντὸς μιᾶς ὥρας, προκαλεῖ ποικίλας μεταβολὰς. Καὶ εἶναι πρὸ σίγουρον νὰ ἐμπιστεύεται κανεὶς εἰς τὸν ἄνεμον ὁ ὁποῖος ἀλλάζει πολὺ γρήγορα καὶ εἰς τὴν γραμμὴν πού ἀφήνει ἐπάνω εἰς τὰ νερὰ τὸ ποντοπόρον πλοῖον, καὶ εἰς τὰ ἀπατηλὰ ὄνειρα τῆς νυκτός, τῶν ὁποίων ἡ ὠραιότης διαρκεῖ μόνον δι' ὀλίγον, καὶ εἰς ὅσα χαράσσουν τὰ παιδιὰ ἐπάνω εἰς τὴν ἄμμον ὅταν παίζουν, παρὰ εἰς τὴν ἀνθρω-

οί διὰ τὸ μὴ πιστεύειν τοῖς παροῦσι, τὸ μέλλον ἑαυτοῖς θησαυ-
ρίζοντες· καὶ διὰ τὸ τῆς ἀνθρωπίνης ἐδπραγίας ἄστατον καὶ
ἀνώμαλον, τὴν οὐ πίπτουσαν ἀγαπῶντες χρησιότητα, ἵνα τοῖσιν
ἐν γέ τι πάντως κερδάνωσιν ἢ τὸ μὴ ποτε προᾶξαι κακῶς,
5 ἐπεὶ καὶ τοῖς ἐντεῦθεν χρηστοῖς πολλάκις δεξιούται τὸ θεῖον
τοὺς εὐσεβεῖς, χρησιότητι τὸ συμπαθὲς προκαλούμενον ἢ τὸ
παρησίαν ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς πρὸς Θεόν, ὡς οὐ διὰ κακίαν,
ἀλλὰ διὰ τινα οἰκονομίαν κακοπαθήσαντες ἢ, τὸ τελευταῖον,
ὡς ὀφειλομένην ἀπαιτεῖν τὴν παρὰ τῶν εὐπραιτόντων γίλα-
10 θρωπία, ἣν τοῖς χριζῶσιν προεισηγγεγκαν, δεξιῶς αὐτοὶ προαι-
τοντες.

20. Μὴ κανχάσθω, γμοῖν, ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ,
μηδὲ ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ, μηδὲ ὁ δυνατὸς ἐν
τῇ ἰσχυρί αὐτοῦ· κἄν εἰς τὸ ἄκρον ὦσιν ἐλληλακότες, ὁ μὲν
15 σοφίας, ὁ δὲ περιουσίας, ὁ δὲ δυνάμεως. Ἐγὼ δὲ προσθήσω
καὶ ἃ τούτοις ἔπεται· Μηδὲ ὁ περιθλεπτος ἐν τῇ δόξῃ, μηδὲ
ὁ εὐδεκτῶν ἐν τῇ ἐγχειρίᾳ, μηδὲ ὁ καλὸς ἐν τῇ ὥρᾳ, μηδὲ ὁ
νεὸς ἐν τῇ νεότητι, μηδὲ ἐν ἄλλῳ μηδενὶ τῶν ἐνταῦθα ἐπαι-
νουμένων, εἰ δεῖ συνελόντα εἰπεῖν, ὁ ὑπὸ τούτου φουσώμενος·
20 ἀλλ' ἢ ἐν τούτῳ κανχάσθω ὁ κανχῶμενος μόνον, ἐν τῷ συνι-
εῖν καὶ ἐκζητεῖν τὸν Θεόν, καὶ συναλγεῖν τοῖς πάσχουσι, καὶ
πρὸς τὸ μέλλον ἑαυτῷ τι χρησιτὸν ἀποτίθεσθαι. Τὰ μὲν γὰρ
ἐστὶ βρευστὰ καὶ πρόσκαιρα, καί, ὡσπερ ἐν παιδιᾷ ψήγων,
ἄλλοτε εἰς ἄλλους μετασθιπιούμενα, καὶ μετατιθέμενα· καὶ

55. Ἱεφ. 9, 22.

56. Αὐτόθι 9, 23.

57. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ Γρηγόριος ἀναφέρεται ἐνταῦθα εἰς τὸ παιγνίδι τῶν πεσῶν, εἰς τὸ ὅποσον ἐχρησιμοποιοῦντο μικροὶ στρογγυλεμένοι λίθοι, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο «ψηφοὶ». Οἱ πεσοὶ ἦσαν κάτι ἀνάλογον μὲ τὸ σημερινὸν «τριπετρον» ἢ «έννεάπετρον».

πίνην εὐτυχίαν. Εἶναι δὲ λογικοὶ ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ἐμπιστοσύνην εἰς τὰ παρόντα, ἐξασφαλίζουν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των τὸ μέλλον· ἀγαποῦν τὴν καλωσύνην ἢ ὁποῖα δὲν χάνεται, ἐπειδὴ ἡ ἀνθρωπίνη εὐημερία εἶναι ἀσταθῆς καὶ ἀνώμαλος, διὰ τὸ νὰ κερδίσουν ἀπὸ τὰ τρία τοῦλάχιστον τὸ ἕνα· ἢ ἀγαποῦν νὰ μὴν πράξουν τίποτε τὸ κακόν, ἐπειδὴ πολλὰς φορὰς ὁ Θεὸς καὶ ἀπὸ τὰ καλὰ τὰ ὁποῖα κάνουν ἐδῶ φέρει ἐπιτυχίας εἰς τοὺς εὐσεβεῖς, μὲ τὸ νὰ προκαλῆ ἢ καλωσύνη των τὴν συμπάθειαν· ἢ τὸ νὰ ἔχουν θάρρος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἐκακοπάθησαν ὅχι ἐξ αἰτίας κάποιας κακίας των, ἀλλὰ χάριν κάποιου ἄλλου σκοποῦ· ἢ, τέλος, τὸ νὰ ἀπαιτοῦν ἀπὸ τοὺς εὐεργέτας τὴν ἄσκησιν τῆς φιλανθρωπίας, ὡσὰν νὰ εἶναι κάτι τὸ ὁποῖον ὀφείλουν, διὰ τὸ νὰ τὴν προσφέρουν εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι τὴν ἔχουν ἀνάγκην, ἐνεργοῦντες μὲ ἐπιδεξιότητα.

20. "Ἄς μὴ καυκηθῆ, λέγει (ἡ Γραφή), ὁ σοφὸς διὰ τὴν σοφίαν του, οὔτε ὁ πλούσιος διὰ τὸν πλοῦτόν του, οὔτε ὁ δυνατὸς διὰ τὴν δύναμίν του⁵⁵, ἔστω καὶ ἂν ἔχουν φθάσει ὁ μὲν σοφὸς εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς σοφίας, ὁ δὲ πλούσιος ἔκη συγκεντρώσει τὴν πῖδὸ μεγάλην περιουσίαν καὶ ὁ δυνατὸς τὴν πῖδὸ μεγάλην δύναμιν. Ἐγὼ δὲ θὰ προσθέσω καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀκολουθοῦν. "Ἄς μὴ καυκηθῆ οὔτε αὐτὸς ὁ ὁποῖος θαυμάζεται ἀπὸ ὄλους διὰ τὴν δόξαν του, οὔτε ὁ ὑγιῆς διὰ τὴν ὑγείαν του, οὔτε ὁ ὠραῖος διὰ τὴν ὠραιότητά του, οὔτε ὁ νέος διὰ τὴν νεότητά του, οὔτε διὰ τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐπαινοῦνται εἰς τὸν κόσμον αὐτόν, μὲ μίαν λέξιν ἅς μὴν καυκηθῆ κανεὶς διὰ τίποτε τὸ ὁποῖον προκαλεῖ τὴν ὑπερηφάνειαν. Ἄλλὰ ἅς καυκηθῆ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος καυχᾶται μόνον διὰ τὸ ὅτι ἐννοεῖ καὶ ἀναζητεῖ τὸν Θεόν⁵⁶, καὶ ὑποφέρει μαζὶ μὲ ἐκείνους οἱ ὅποιοι ὑποφέρουν καὶ ἀναθέτει τὰς ἐλπίδας του διὰ κάτι καλὸν εἰς τὸ μέλλον. Διότι τὰ μὲν παρόντα εἶναι ρευστὰ καὶ πρόσκαιρα, καὶ φεύγουν καὶ πηγαίνουν ἀπὸ τὸν ἕνα εἰς τὸν ἄλλον, ὅπως οἱ βόλοι εἰς τὸ παιχνίδι⁵⁷.

οὐδὲν οὕτω τοῦ κατέχοντος ἴδιον, ὡς ἢ μὴ χρόνῳ πανθῆναι ἢ φθόνῳ μετατεθῆναι· τὰ δὲ ἐσιῶτα καὶ μένοντα, καὶ οὐποτε ἵποχωροῦντα, οὐδὲ μεταπίπτοντα, οὐδὲ σφάλλοντα τὰς τῶν πεπιστευκότων ἐλπίδας. Ἄλλ' ἐμοὶ μὲν καὶ διὰ τοῦτο δοκεῖ, 5 μηδὲν τῶν ἐνταῦθα ἀγαθῶν εἶναι πιστὸν τοῖς ἀνθρώποις, μηδὲ πολυχρόνιον· ἀλλ' εἴπερ τι ἄλλο, καὶ τοῦτο καλῶς τῷ τεχνίτῃ Λόγῳ καὶ τῇ πάντα νοῦν ὑπερεχούσῃ Σοφίᾳ μεμηχανῆσθαι, παίζεσθαι ἡμᾶς ἐν τοῖς ὀρωμένοις, ἄλλοτε ἄλλοις μεταβαλλομένοις καὶ μεταβάλλουσι, καὶ ἄνω καὶ κάτω φερο- 10 μένοις τε καὶ περιτρεπομένοις, καὶ πρὶν ληφθῆναι ἀπιστοῖσι καὶ φεύγουσιν· ἵνα τὸ ἐν τούτοις ἄσιαιον καὶ ἀνώμαλον θεωρήσαντες, πρὸς τὸ μέλλον μεθορμησώμεθα. Τί γὰρ ἂν ἐποιήσαμεν, ἐσιῶτος τοῦ εὖ πράττειν ἡμῖν, ὅποτε, οὐ μένοντος, τοσοῦτον ἀτιῶ προσοδεδέμεθα, καὶ οὕτως ἡμᾶς ἢ περὶ τοῦτο 15 ἡδονὴ καὶ ἀπάτη ἔχει δουλώσασα, ὅσπερ μηδὲν κρεῖττον, μηδὲ ἰσηλότερον τῶν παρόντων διανοεῖσθαι δύνασθαι, καὶ ταῦτα κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγονέναι καὶ ἀκούοντας καὶ πιστεύοντας, τὴν ἄνω τε οὖσαν καὶ πρὸς ἑαυτὴν ἔλκουσαν;

21. Τίς σοφός, καὶ συνήσει ταῦτα; Τίς παραδραμεῖται 20 τὰ παραιρέχοντα; τίς προσθήσεται τοῖς ἐπιμένουσι; τίς περὶ τῶν παρόντων, ὡς ἀπίοντων διανοηθήσεται; τίς περὶ τῶν ἐλπίζομένων, ὡς ἰσταμένων; τίς διαιρήσει τὰ ὄντα καὶ τὰ φαινόμενα, καὶ τοῖς μὲν ἔργεται, τῶν δὲ ὑπερφεται; τίς

Καὶ τίποτε δὲν χαρακτηρίζει περισσότερο ἐκείνον ὁ ὁποῖος κατέχει, ἀπὸ ὅσων, ἢ τὸ ὅτι σταματᾷ ἢ ἐξουσία του ἐξ αἰτίας τοῦ χρόνου, ἢ τὸ ὅτι χάνει ὅ,τι ἔχει ἐξ αἰτίας τοῦ φθόνου. Τὰ δὲ μέλλοντα εἶναι σταθερὰ καὶ μόνιμα καὶ δὲν χάνονται ποτέ, οὔτε πηγαίνουν ἀπὸ τὸν ἓνα εἰς τὸν ἄλλον, οὔτε διαψεύδουν ποτὲ τὰς ἐλπίδας ἐκείνων οἱ ὁποῖοι τὰ ἐμπιστεύονται. Ἄλλὰ ἐγὼ μὲν καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν νομίζω ὅτι κανένα ἀπὸ τὰ παρόντα ἀγαθὰ δὲν εἶναι ἀσφαλές, οὔτε διαρκεῖ πολὺ διὰ τοὺς ἀνθρώπους. Πιστεύω, πάνω ἀπ' ὅλα, ὅτι καὶ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ ἔχει τακτοποιηθῆ σωστὰ ἀπὸ τὸν ἐπιδέξιον Λόγον καὶ ἀπὸ τὴν Σοφίαν (ἢ ὁποῖα ξεπερνᾷ κάθε διάνοιαν), τὸ νὰ ἐξαπατώμεθα δηλαδὴ ἀπὸ τὰ ὄρατὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ἀλλάζουν καὶ μᾶς κάνουν νὰ ἀλλάζωμεν καὶ ἐμεῖς σήμερα ἔτσι καὶ αὔριο ἀλλιῶς καὶ πότε ἀνεβαίνουν ἐπάνω καὶ πότε πίπτουν κάτω, καὶ γυρίζουν, καὶ φεύγουν, καὶ ἐξαφανίζονται προτοῦ τὰ πιάσωμεν. Γίνεται δὲ αὐτὸ διὰ νὰ ἀντιληφθῶμεν τὴν ἀστάθειαν καὶ τὴν ἀνωμαλίαν ἢ ὁποῖα ὑπάρχει εἰς αὐτά, καὶ νὰ στραφῶμεν πρὸς τὸ μέλλον. Διότι, τί θὰ ἐκάναμεν ἐὰν τὸ νὰ εὐεργετοῦμεν ἦτο κᾶτι σταθερόν, ἐφ' ὅσον τώρα πού δὲν εἶναι τέτοιο, εἴμεθα τόσοσν προσκολλημένοι εἰς αὐτὸ καὶ ἡ εὐχαρίστησις καὶ ἡ ἐξαπάτησις τὴν ὁποῖαν μᾶς παρέχει, μᾶς ἔχει σκλαβώσει τόσοσν πολὺ, ὥστε νὰ μὴν ἠμποροῦμεν νὰ διανοηθῶμεν τίποτε ἀνώτερον ἀπὸ τὰ παρόντα, τὰ ὁποῖα ἀκούομεν καὶ πιστεύομεν ὅτι ἔχουν γίνει συμφῶνως πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἢ ὁποῖα εὐρίσκεται ὑψηλὰ καὶ μᾶς σύρει κοντὰ της;

21. Ποῖος εἶναι σοφὸς διὰ νὰ τὰ κατανοήσῃ αὐτά*; Ποῖος θὰ παρατρέξῃ τὰ δευτερεύοντα; Ποῖος θὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὰ μόνιμα; Ποῖος θὰ συλλογισθῆ ὅτι τὰ παρόντα θὰ παρέλθουν; Ποῖος θὰ ὑπολογίσῃ αὐτὰ διὰ τὰ ὁποῖα ἐλπίζει, ὡς μόνιμα; Ποῖος θὰ διαχωρίσῃ τὰ πραγματικὰ ἀπὸ τὰ φαινόμενα, διὰ νὰ ἀκολουθήσῃ τὰ πρῶτα καὶ νὰ παραβλέψῃ τὰ δεύτερα; Ποῖος θὰ διαχωρίσῃ τὴν Γραφὴν ἀπὸ τὴν

Γραφήν καὶ ἀλήθειαν; τίς τὴν κάτω σκηρὴν, καὶ τὴν ἄνω
 πόλιν; τίς παροικίαν καὶ καιοικίαν; τίς σκότιος ἀπὸ τοῦ φω-
 τός; τίς ἴλην θνητοῦ καὶ ἀγίαν γῆν; τίς σάρκα καὶ πνεῦμα;
 τίς Θεὸν καὶ κοσμοκράτορα; τίς θανάτου σκιά, καὶ ζωὴν
 5 τὴν αἰώνιον; τίς τοῖς παροῦσι τὸ μέλλον ὠνήσεται; τίς τῶ
 ῥέοντι πλούτῳ τὸν μὴ λυόμενον; τίς τοῖς ὀρωμένοις τὰ μὴ
 βλέπομενα; Μακάριος μὲν οὖν, ὅστις ταῦτα διακρίνων, καὶ
 διαιρῶν τῇ τομῇ τοῦ Λόγου, τῇ διαιρούσῃ τὸ κρεῖττον ἀπὸ
 τοῦ χειρόνος, ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ διατίθεται, ὡς
 10 πού φησιν ὁ θεὸς Δαβὶδ, καὶ τὴν κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος
 ταύτην φεύγων, ὀπόση δύναμις, τὰ ἄνω ζητεῖ, καὶ στανρούμε-
 νος κόσμῳ μετὰ Χριστοῦ, Χριστῶ συνίσταται, καὶ Χριστῶ
 συναρέσχεται, τῆς οὐκέτι μεταπιπιούσης ζωῆς οὐδὲ ἀπατη-
 λῆς κληρονομίας· οὐ μὴκέτι δάκνων ὄφεις ἐπὶ ὁδοῦ, οὐδὲ τηρῶν
 15 πτέρναν, καὶ κεφαλὴν τηρούμενος. Τοῖς δὲ λοιποῖς ἡμῖν κα-
 λῶς ὁ αὐτὸς ἐμβοᾷ Δαβὶδ, ὥσπερ τις μεγαλοφωνότατος κῆρυξ
 ἀπὸ ὑψηλοῦ καὶ πανδήμου κηρύγματος, βαρκαρδίους τε ἀπο-
 καλῶν, καὶ ἀγαπῶντας ψεῦδος, μὴ σφόδρα περιέχεσθαι τῶν
 ὀρωμένων, μηδὲ ἄλλο τι ἢ κόρον οἴτου καὶ οἴνου τῶν φθειρο-
 20 μένων, πᾶσαν τὴν ἐντεῦθεν εὐδαιμονίαν ὑπολαμβάνειν. Καὶ
 τάχα πον τοῦτο καὶ ὁ μακάριος ἐννοῶν Μιχαίας, καὶ τῶν
 χαμαὶ ἐρχομένων καὶ δοκούντων ἀγαθῶν κατεξαριστάμενος,
 Ἐγγίσαιτε, φησὶν, ὄρεσιν αἰωνίοις· ἀνάστα καὶ πορεύου, ὅτι
 οὐκ ἔστι σοι αὕτη ἀνάπανσις· τοῦτο μὲν οὖν ἤδη καὶ τοῖς ῥη-

59. Ψαλμ. 83, 6.

60. Βλ. Κολ. 3, 1.

61. Γεν. 3, 15.

62. Βλ. Ψαλμ. 4, 3 ε.

63. Μιχ. 2, 9-10.

ἀλήθεϊαν; Ποῖος τὴν κάτω σκηνὴν ἀπὸ τὴν ἄνω πόλιν; Ποῖος τὴν πρόσκαιρον ἀπὸ τὴν μόνιμον κατοικίαν; Ποῖος τὸ σκότος ἀπὸ τὸ φῶς; Ποῖος τὴν λάσπην τοῦ βυθοῦ ἀπὸ τὴν ἀγίαν γῆν; Ποῖος τὴν σάρκα ἀπὸ τὸ πνεῦμα; Ποῖος τὸν Θεὸν ἀπὸ τὸν κοσμοκράτορα; Ποῖος τὴν σκιὰν τοῦ θανάτου ἀπὸ τὴν αἰώνιον ζωὴν; Ποῖος θὰ ἐξαγοράσῃ μὲ τὰ παρόντα τὸ μέλλον; Ποῖος μὲ τὸν τρέχοντα πλοῦτον, ἐκεῖνον ὃ ὁποῖος δὲν χάνεται; Ποῖος μὲ αὐτὰ ποὺ φαίνονται ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δὲν φαίνονται; Εὐτυχὴς μὲν λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνος ὃ ὁποῖος κάνει διάκρισιν μεταξὺ αὐτῶν τῶν πραγμάτων καὶ τὰ χωρίζει μὲ τὴν μάκαιραν τοῦ Λόγου, ἡ ὁποία ξεχωρίζει τὸ καλύτερον ἀπὸ τὸ χειρότερον, καὶ ἀνυψώνεται μὲ τὴν καρδίαν του⁵⁹, ὅπως λέγει κάπου ὁ θεῖος Δαβίδ, καί, ἀποφεύγων μὲ ὄσσην δύναμιν διαθέτει τὴν κοιλάδα αὐτὴν τῆς ὀδύνης, ζητεῖ τὰ οὐράνια⁶⁰, καί, σταυρωνόμενος εἰς τὸν κόσμον μαζί μὲ τὸν Χριστόν, ἀνασταίνεται μαζί μὲ τὸν Χριστόν καὶ ἀνεβαίνει μαζί του καὶ γίνεται κληρονόμος τῆς ἀληθινῆς ζωῆς, ἡ ὁποία δὲν μεταβάλλεται ποτὲ πιά. Τοῦτον δὲν ἤμπορεῖ πιά νὰ τὸν δαγκώσῃ ὁ ὄφις εἰς τὸν δρόμον, οὔτε νὰ τοῦ κεντήσῃ τὴν πτέρναν, διὰ νὰ τοῦ συντρίψῃ καὶ αὐτὸς ἐν συνεχείᾳ τὴν κεφαλὴν⁶¹. Διὰ τοὺς ἄλλους δὲ ἐμᾶς πολὺ σωστὰ φωνάζει ὁ ἴδιος αὐτὸς Δαβίδ, ὡσάν κάποιος μεγαλόφωνος κήρυκας ἐπάνω ἀπὸ ὑψηλὸν ἄμβωνα, ὃ ὁποῖος στέκεται ἐμπρὸς εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ μᾶς ἀποκαλεῖ σκληροκάρδους καὶ ἐραστὰς τοῦ ψεύδους⁶² καὶ μᾶς προτρέπει νὰ μὴ προσκολλούμεθα πολὺ εἰς τὰ ὀρατὰ πράγματα, οὔτε νὰ θεωροῦμεν ὅτι ἡ εὐτυχία ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ αὐτὰ συνίσταται μόνον εἰς τὸν κορεσμὸν ἀπὸ ἄρτον καὶ οἶνον, τὰ ὁποῖα φθείρονται. Τοῦτο περίπου ἐννοεῖ καὶ ὁ μακάριος ἐκεῖνος Μιχαίας ὅταν ἐξεγείρεται ἐναντίον τῶν γηϊνῶν πραγμάτων τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ἀγαθὰ καὶ λέγῃ: «Πλησιάσατε τὰ αἰώνια ὄρη· σήκω καὶ πήγαινε, διότι αὐτὸς ἐδῶ ὁ τόπος δὲν εἶναι κατάλληλος διὰ νὰ ἀναπαυθῆς»⁶³. Αὐτὸ τὸ πρᾶγμα λοιπὸν εἶναι καὶ σχεδὸν

μασιν αὐτοῖς μικροῦ σύμφορον, οἷς ὁ Κύριος καὶ Σωτὴρ ἡ-
 μῶν διακελεύεται, τί λέγων; «Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐπιτεῦθεν»
 οὐ τοὺς τότε μαθητὰς μόνον ἐξ ἐκείνου μόνου τοῦ τόπου με-
 ταιτιθεῖς, ὡς ἂν οἰηθεῖη τις, ἀλλ' αἰεὶ καὶ πάντα τοὺς ἑαυτοῦ
 5 μαθητὰς ἀπὸ γῆς καὶ τῶν περὶ γῆν εἰς οὐρανούς ἔλκων καὶ
 τὰ οὐράνια.

22. Τοιγαροῦν, ἀκολουθήσωμεν ἤδη τῷ Λόγῳ, ζητή-
 σωμεν τὴν ἐκεῖθεν ἀνάπαυσιν, ὑψίωμεν τὴν ἐπιτεῦθεν περιου-
 σίαν· ὁ καλὸν ἔστι ταύτης τοῦτο μόνον κερδάνωμεν, κτησώμε-
 10 θα τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς ἐν ἐλεημοσύναις, μεταδώμεν τῶν ὄντων
 τοῖς πένησιν ἵνα τὰ ἐκεῖθεν πλουτήσωμεν. Δὸς μερίδα καὶ τῇ
 ψυχῇ, μὴ τῇ σαρκὶ μόνον· δὸς μερίδα καὶ τῷ Θεῷ, μὴ τῷ
 κόσμῳ μόνον· ὑψέλε τι τῆς γαστροῦς, τῷ πνεύματι καθιέρω-
 σον· ἄρπασόν τι τοῦ πυχρός, ἀπόθου μακρὰν ἀπὸ τῆς κάτω
 15 νεμομένης ἡ λογός· ἄρπασον τοῦ τυράννου, καταπίστευσον τῷ
 Δεσπότῃ. Δὸς μερίδα τοῖς ἐπιά, τῷ θίῳ τούτῳ, καὶ γε τοῖς
 ὀκτιώτῳ μετὰ τοῦτον ἡμᾶς ἐκδεξομένῳ· δὸς ὀλίγον, παρ' οὗ
 τὸ πλεῖον ἔχεις· δὸς καὶ τὸ πᾶν, τῷ τὰ πάντα χαρισαιμένῳ.
 Οὐδέποτε νικήσεις μεγαλοδωρεὰν Θεοῦ, κἂν πάντα πρόη τὰ
 20 ὄντα, κἂν τοῖς οὗτοι σεαντὸν προσθῆς. Καὶ τοῦτο γὰρ ἔστι λυ-
 θεῖν, τὸ τῷ Θεῷ δοθῆναι ὅσον ἂν εἰσενέγκῃς, πλεῖον αἰεὶ
 τὸ λειπόμενον· καὶ οὐδὲν δώσεις ἴδιον, διτι τὰ πάντα παρὰ

64. Ἰω. 14, 31.

65. Ἐκκλ. 11, 2

κατὰ λέξιν ὅμοιον πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔλεγεν ὁ Κύριος καὶ Σωτὴρ ἡμῶν· «Σηκωθῆτε. Ἄς φύγωμεν ἀπ' ἐδῶ»⁶⁴, παρακινῶν ὄχι μόνον τοὺς μαθητάς του νὰ ἀναχωρήσουν ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν τόπον, ὅπως θὰ ἤμποροῦσε νὰ νομίση κανεὶς, ἀλλὰ σύρων πάντοτε καὶ ὅλους τοὺς μαθητάς του ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ὅσα ἔχουν σχέσιν μὲ αὐτὴν πρὸς τοὺς οὐρανοὺς καὶ πρὸς τὰ οὐράνια πράγματα.

22. Ἄς ἀκολουθήσωμεν λοιπὸν πλέον τὸν Λόγον, ὃς ζητήσωμεν τὴν ἀνάπαυσιν τὴν ὁποίαν μᾶς παρέχει, καὶ ὃς ἀπορρίψωμεν ὅ,τι ἔχομεν ἀπ' ἐδῶ. Ἄς ἀποκτήσωμεν ἀπὸ τὰ γῆϊνα μόνον ὅσα εἶναι καλά, ὃς κερδίσωμεν τὰς ψυχὰς μας μὲ τὰς ἐλεημοσύνας, ὃς δώσωμεν ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά μας εἰς τοὺς πτωχοὺς, διὰ νὰ γίνωμεν πλούσιοι εἰς οὐράνια ἀγαθὰ. Δῶσε μερίδιον καὶ εἰς τὴν ψυχὴν καὶ ὄχι μόνον εἰς τὴν σάρκα. Δῶσε μερίδιον καὶ εἰς τὸν Θεὸν καὶ ὄχι μόνον εἰς τὸν κόσμον. Ἀφαίρεσε κάτι ἀπὸ τὴν κοιλίαν, καὶ παραχώρησέ το εἰς τὸ πνεῦμα. Ἄρπαξε κάτι ἀπὸ τὴν φωτιάν, καὶ ἀπομάκρυνέ το ἀπὸ τὴν φλόγα ἢ ὁποία κατακαίει τὰ γῆϊνα. Ἄρπαξε ἀπὸ τὸν τύραννον καὶ ἐμπιστέψου το εἰς τὸν Δεσπότην. «Δῶσε ἕν μερίδιον εἰς ἑπτὰ», εἰς τὴν ζωὴν αὐτὴν βεβαίως, «ἢ ἀκόμη καὶ εἰς ὀκτώ»⁶⁵, εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, ἢ ὁποία θὰ μᾶς δεχθῆ μετὰ ἀπ' αὐτὴν ἐδῶ. Δῶσε ὀλίγον εἰς ἐκεῖνον ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔχεις τὸ πολὺ. Δῶσε καὶ τὰ πάντα, εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος σοῦ ἔχει χαρίσει τὰ πάντα. Ποτὲ δὲν θὰ ξεπεράσης τὴν γενναιοδωρίαν τοῦ Θεοῦ, ἀκόμη καὶ ἂν χάρισης ὅλα τὰ ὑπάρχοντά σου, καὶ ἂν εἰς αὐτὰ προσθέσης καὶ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν σου. Διότι καὶ τὸ νὰ δώσης ἀκόμη καὶ τὸν ἑαυτὸν σου εἰς τὸν Θεὸν ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ νὰ παίρνης. Ὅσα καὶ ἂν προσφέρης, ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὑπολείπονται εἶναι περισσότερα. Καὶ δὲν θὰ δώσης τίποτε τὸ ἰδικόν σου, διότι τὰ πάντα τὰ ἔχεις λάβει ἀπὸ τὸν Θεόν. Καὶ ὅπως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ξεπεράσωμεν τὴν σκιάν μας ὅσο προχωροῦμεν, ἐπειδὴ προχωρεῖ καὶ αὐτὴ μαζί μας καὶ μένει πάντοτε εἰς τὴν ἰδίαν

Θεοῦ. Καὶ ὡςπερ οὐκ ἔστιν ἐπερθεῖναι τὴν ἑαυτοῦ σκιάν ἐποχωροῦσαν καθόσον προΐμεν, καὶ τὸ ἴσον ἀεὶ προσέχουσαν οὐδὲ ἔπερ τὴν κεφαλὴν γενέσθαι σώματος μέγεθος ἐπερκειμένην ἀεὶ τοῦ σώματος· οὕτως οὐδὲ οἷς δίδομεν νικῆσαι Θεόν.

5 Οὐ γὰρ ἔξω τι τῶν αὐτοῦ δίδομεν, οὐδὲ ἔπερ τὴν ἐκείνου γίλοιτιμίαν.

23. Γινώθι πόθεν σοι τὸ εἶναι, τὸ ἀναπνεῖν, τὸ ἠρορεῖν αὐτὸ τὸ μέγιστον, τὸ γινώσκειν Θεόν, βασιλείαν οὐρανῶν ἐλπίζειν, ἀγγέλων ἰσοτιμίαν, δόξης θεωρίαν, νῦν μὲν τὴν ἐν

10 ἐσόπτροις τε καὶ ἀνίγμασι, τότε δὲ τὴν τελειωτέραν τε καὶ καθαρωτέραν εἶδὸν γενέσθαι Θεοῦ, συγκληρονόμον Χριστοῦ, τολμήσας εἶπω καὶ θεὸν αὐτόν; Πόθεν σοι ταῦτα πάντα, καὶ παρὰ τίτος; Ἡ, ἵνα τὰ μικρὰ λέγω καὶ τὰ ὀρθώμενα, τίς ἔδωκέ σοι κάλλος οὐρανοῦ διέπειν, ἥλιον δοξοῦν, σιλή-

15 νης κύκλον, ἀστέρων πλῆθος, καὶ τὴν ἐν τούτοις πᾶσιν, ὡςπερ ἐν λέρα, εὐαρμοσίαν καὶ τάξιν ὁσαύτως ἔχουσαν, ὠρῶν ἀλλαγάς, μεταβολὰς καιρῶν, ἐνιαυτῶν περιόδους, ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἰσομοιρίαν, γῆς ἐκχύσεις, ἀέρος χύσιν, πλάτη θαλάττης λελυμένης καὶ ἰσχυμένης, βάθη ποταμῶν, ἀνέμοιν ἠε-

20 ματα; Τίς τρεπύς, γεωργίαν, τροφάς, τέχνας, οἰκήσεις, νόμους, πολιτείας, θίον ἡμερον, οἰκείωσιν πρὸς τὸ συγγενές; Πόθεν σοι τῶν ζώων τὰ μὲν ἡμέρωται καὶ ὑπέξενκται, τὰ δὲ τροφῇ παραδέδοται; Τίς σε κύριον καὶ βασιλέα πάντων κατέστησε τῶν ἐπὶ τῆς γῆς; Τίς, ἵνα μὴ καθ' ἕκαστον λέγω,

25 πάντα, οἷς προσέχει τῶν ἄλλων ἄνθρωπος, ἔδωρήσαιο; Οὐχ

ἀπόστασιν, οὔτε νὰ εὐρεθοῦμεν ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μας ἐπειδὴ αὐτὸ βρίσκεται πάντοτε εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ σώματος, ἔτσι καὶ μὲ ὅσα δίδομεν δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ξεπεράσωμεν τὸν Θεόν. Διότι δὲν δίδομεν τίποτε πὺ νὰ μὴν εἶναι ἰδικόν του, καὶ πὺ νὰ ἠμπορῇ νὰ ξεπεράσῃ τὴν ὑπερβολικὴν διάθεσιν ἐκείνου νὰ δίδῃ.

23. Κατάλαβε ἀπὸ ποῦ ἔχεις τὴν ὕπαρξιν, τὸ νὰ ἀναπνέης, τὸ νὰ σκέπτεσαι αὐτὸ τὸ τρομερὰ μεγάλο πρᾶγμα, τὸ νὰ γνωρίζῃς δηλαδὴ τὸν Θεόν, τὸ νὰ ἐλπίζῃς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, εἰς τὸ νὰ γίνῃς ἰσότιμος μὲ τοὺς ἀγγέλους εἰς τὴν θέαν τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, τώρα μὲν οὖν μέσα ἀπὸ καθρέπτας καὶ μὲ αἰνίγματα⁶⁶, τότε δὲ εἰς τὴν ἐντέλειαν καὶ μὲ κάθε καθαρότητα, τὸ νὰ γίνῃς υἱὸς τοῦ Θεοῦ, συγκληρονόμος τοῦ Χριστοῦ, θὰ τολμήσω νὰ εἶπω, νὰ γίνῃς καὶ σὺ θεός; Ἄπὸ ποῦ τὰ ἔχεις ὅλα αὐτὰ καὶ ποῖος σοῦ τὰ ἔδωσε; Ἦ, διὰ νὰ ἀναφέρω μόνον τὰ πρὸ μικρὰ καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα φαίνονται, ποῖος σοῦ ἔδωσε τὴν ἰκανότητα νὰ βλέπῃς τὸ κάλλος τοῦ οὐρανοῦ, τὸν δρόμον τοῦ ἡλίου, τὸν κύκλον τῆς σελήνης, τὸ πλῆθος τῶν ἀστέρων, καὶ ὅλα αὐτὰ νὰ εὐρίσκωνται εἰς ἁρμονίαν καὶ τάξιν ὁμοίαν μὲ ἐκείνην τῆς λύρας, τὰς ἀλλαγὰς τῶν ὥρῶν, τὰς μεταβολὰς τῶν ἐποχῶν, τοὺς κύκλους τῶν ἐτῶν, τὴν ἐναλλαγὴν τῆς νυκτὸς καὶ τῆς ἡμέρας, τὸ φύσημα τοῦ ἀέρος, τὰ πλάτη τῆς θαλάσσης, ἢ ὁποῖα τρικυμίζει καὶ γαληνεύει, τὰ βάθη τῶν ποταμῶν καὶ τὰ ρεύματα τῶν ἀνέμων; Ποῖος σοῦ ἔδωσε τὰς βροχὰς, τὴν γεωργίαν, τὰς τροφὰς, τὰς τέχνας, τὰς κατοικίας, τοὺς νόμους, τὰς πολιτείας, τὸν ἐξημερωμένον βίον, τὴν δυνατότητα νὰ ἐνωθῆς μὲ τὸ ὁμοίόν σου; Ἄπὸ ποῦ ἔλαβες τὴν ἰκανότητα, ἄλλα μὲν ἀπὸ τὰ ζῶα νὰ τὰ ἐξημερώσῃς καὶ νὰ τὰ χρησιμοποιήσῃς ὡς ὑποζύγια, καὶ ἄλλα νὰ τὰ χρησιμοποιήσῃς ὡς τροφήν; Ποῖος σὲ ἔκαμε κύριον καὶ βασιλέα ὅλων ὧν εὐρίσκονται ἐπὶ τῆς γῆς; Ποῖος, διὰ νὰ μὴν ἀναφέρω τὸ καθένα χωρισιά, ἔχει χαρίσει εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅλα ἐκεῖνα ὡς πρὸς τὰ

οἷτος, ὅς νῦν πρό πάντων καὶ ἀντι πάντων αἰτεῖ παρὰ σοῦ
 τὸ γιάνθρωπον; Εἶτα οὐκ αἰσχυρόμεθα, εἰ τοσαῦτα παρ' αὐ-
 τοῦ, τὰ μὲν λαβόντες, τὰ δὲ ἐλπίζοντες, μηδὲ ἐν τούτῳ εἰσοί-
 σσομεν τῷ Θεῷ, τὸ γιάνθρωπον; Ἄλλ' ὁ μὲν τῶν θηρίων
 5 ἡμᾶς ἐχώρισε, καὶ λόγῳ μόνους τῶν ἐπὶ γῆς ἐτίμησεν ἡμεῖς
 δὲ ἡμᾶς αὐτοὺς θηριώσομεν, καὶ τοσοῦτον ὑπὸ τῆς τρυφῆς
 διεγθάρομεθα ἢ μεμύηραμεν ἢ, οὐκ ἔχω τι λέγειν, ὥστε ὁμοῦ
 τῇ μάῃ καὶ τοῖς πιτύροις, ἃ κακῶς ἴσως ἐποριοάμεθα καὶ
 τὴν φύσιν εἶναι θελίτους αὐτῶν οἰησόμεθα. Καὶ ὥπερ ἦν τι
 10 τὸ παλαιόν, ὅσον ἐπὶ τοῖς μύθοις, γένος γιγάντων καὶ τῶν
 λοιπῶν ἀνθρώπων, οὕτω καὶ ἡμεῖς τούτοις ἐσόμεθα ὑψηλοὶ
 τε καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων, ὅλον Νεβρώδ ἐκείνος ἢ τὸ τοῦ Ἐνάκ
 γένος, ἐκθλίβον πάσαι τὸν Ἰσραὴλ ἢ δι' οὗς ὁ κατακλυσμός
 τὴν γῆν ἐκάθηρεν; Καὶ ὁ μὲν οὐκ αἰσχύνεται Πατὴρ ἡμῶν
 15 καλεῖσθαι Θεὸς ὢν καὶ Δεοπότης, ἡμεῖς δὲ καὶ τὸ συγγενὲς
 ἀρησόμεθα;

24. Μηδαμῶς, ὦ φίλοι καὶ ἀδελφοί, μὴ γενώμεθα κακοὶ
 τῶν δοθέντων ἡμῖν οἰκονόμοι, ἵνα μὴ ἀκούωμεν Πέτρον λέ-
 γοντος· «Αἰσχύνητε, οἱ κατέχοντες τὰ ἀλλότρια, καὶ μιμήσα-
 20 σθε ἰσότητι Θεοῦ καὶ οὐδεὶς ἔσται πένης». Μὴ κάμνωμεν θη-
 σαυρίζοντες καὶ φυλάσσοντες, ἄλλων πενία καμνόντων, μὴ
 ὀνειδίση καὶ ἀπειλήση πικρῶς ἡμῖν, ἔνθεν μὲν ὁ θεῖος Ἄ-
 μως ἐν τούτοις τοῖς ῥήμασιν· «Ἄγε νῦν, οἱ λέγοντες· Πότε

67. Νεβρώδ ἢ Νεμερώδ, ὅπως ἔχει ἐπικρατήσει σήμερον. Ὁ Νε-
 βρώδ ἦτο υἱὸς τοῦ Χούς, ἐκ τοῦ γένους τοῦ Χάμ, καὶ ὑπῆρξε «γίγας»
 καὶ μέγας κινηγὸς ἰδρύσας αὐτοκρατορίαν εἰς Βαβίλ (Γεν. 10, 8-12)
 καὶ ἄλλας πόλεις τοῦ Σενάαρ (=Σουμέρ), ἀπὸ ὅπου μετέβη εἰς Ἀσ-
 σούρ καὶ ἰδρύσεν τὴν Νινευτὶ καὶ ἄλλα ἀσσυριακὰ κέντρα, γεγονός τὸ
 ὅποιον συνετέλεσεν εἰς τὸ νῦν ὀνομασθῆναι ἢ Ἀσσυρία ἐγὼ τοῦ Νεβρώδ
 (Μιχ. 5, 5). Περὶ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματος βλ. πλείονα εἰς Θρη-
 σκευτικὴν καὶ Ἠθικὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν, τόμ. 9, 330.

68. Ἀριθμ. 13, 28.

69. Ἐκ τῶν «Ἀποστολικῶν κανόνων» τῶν ἀποδιδόμενων εἰς τὸν
 Κλήμεντα, ἢ, τὸ πιθανώτερον ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς συνόδου τῆς Ἀντιο-
 χείας (341) ἢ τῆς Λαοδικείας, τὰ ὅποια ἀντιγράφουν οἱ ὡς ἄνω κα-
 νόνες.

ὅποια ὑπερέχει ἀπὸ τὰ ἄλλα ὄντα; "Οχι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος τώρα πρὶν ἀπ' ὅλα καὶ δι' ὅλα, ζητεῖ ἀπὸ σὲ νὰ δείξης φιλανθρωπίαν; "Ἐπειτα δὲν ἐντρεπόμεθα, ἐνῶ ἔχομεν λάβει ἢ ἐλπίζομεν νὰ λάβωμεν τόσα πολλὰ ἀπ' αὐτόν, νὰ μὴν προσφέρωμεν οὔτε αὐτὸ τὸ ἕνα μόνον εἰς τὸν Θεόν, δηλαδὴ τὴν φιλανθρωπίαν; Ἄλλὰ αὐτὸς μὲν μᾶς ἐξεχώρισε ἀπὸ τὰ θηρία καὶ ἐτίμησε μόνον ἐμᾶς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν μὲ τὸ λογικόν, ἐμεῖς δὲ νὰ ἀποθηριωθῶμεν καὶ νὰ διαφθαρωμεν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἀπὸ τὴν πολυτέλειαν καὶ τὰς ἀπολαύσεις ἢ νὰ εὐρισκώμεθα ἐκτὸς ἑαυτῶν, ἢ, δὲν ξέρω τί νὰ εἴπω, ὥστε νὰ ἀναμιγνύωμεν μαζὶ μὲ τὸν κριθινὸν ἄρτον καὶ τὰ πίτυρα, τὰ ὅποια ἴσως ἔχομεν προμηθευθῆ μὲ παράνομον τρόπον, καὶ νὰ νομίζωμεν ὅτι ἡ φύσις εἶναι καλυτέρα ἀπὸ ἐμᾶς; Καὶ ὅπως ὑπῆρχε κάποτε, ὅπως πληροφορούμεθα ἀπὸ τοὺς μύθους, τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο γένος τῶν γιγάντων καὶ τὸ γένος τῶν ὑπολοίπων ἀνθρώπων, ἔτσι καὶ ἐμεῖς θὰ γίνωμεν ἀνώτεροι ἀπὸ τὸν κοινὸν ἀνθρώπον, ὅπως ἐκεῖνος ὁ Νεβρώδ⁶⁷, ἢ τὸ γένος τοῦ Ἐνάκ⁶⁸ τὸ ὁποῖον κατεπίεζε κάποτε τοὺς Ἰσραηλίτας, ἢ ἐκεῖνοι ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων ἔγινεν ὁ κατακλυσμὸς καὶ ἐκαθάρισε τὴν γῆν; Καὶ αὐτὸς μὲν δὲν ἐντρέπεται νὰ ὀνομάζεται πατέρας μας, ἐνῶ εἶναι Θεὸς καὶ Κύριός μας, ἐμεῖς δὲ θὰ ἀρνηθῶμεν καὶ ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἀνήκουν εἰς τὸ ἴδιο γένος μὲ ἐμᾶς;

24. "Οχι, ἀγαπητοὶ φίλοι καὶ ἀδελφοί, ἄς μὴν γίνωμεν πονηροὶ οἰκονόμοι τῶν ἀγαθῶν τὰ ὅποια μᾶς ἐδόθησαν, διὰ νὰ μὴν ἀκούσωμεν τὸν Πέτρον νὰ λέγῃ· «αἰσθανθῆτε ἐντροπὴν ὅσοι κατέχετε ξένα πράγματα καὶ μμηθεῖτε τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ μὴν μείνη κανεὶς πτωχός»⁶⁹. Ἄς μὴν κοπιάζωμεν διὰ νὰ θησαυρίζωμεν καὶ νὰ φυλάσωμεν, ἐνῶ ἄλλοι ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν πείναν, διὰ νὰ μὴν μᾶς κατηγορήσῃ καὶ ἐκτοξεύσῃ ἐναντίον μας φοβερὰς ἀπειλὰς ἀπὸ τὴν μίαν μὲν πλευρὰν ὁ ἱερὸς Ἄμωσ μὲ τοὺς λόγους· «ἐμπρός λοιπόν, σεῖς οἱ ὅποιοι λέγετε· πότε θὰ πε-

διελεύσεται ὁ μῆν, καὶ ἐμπωλήσωμεν καὶ τὰ Σάββατα, καὶ ἀνοίξωμεν θησαυρούς;» καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις, δι' ὧν τοῖς μέγα καὶ μικρὸν σιάθμιον χρωμένους, τὴν τοῦ Θεοῦ μῆνιν ἐπανατείνεται ἔνθεν δὲ ὁ μακάριος Μιχαίας τάχα μὲν καὶ αὐτὴν **τὴν** 5 τρυφὴν ἐπικόπτων, ὡς τοῦ κόρου τὴν ἕθριν ἰκτιοντος, καὶ τὸ κατασπαταλῶν ἐπὶ κλινῶν ἐλεφαντίνων, καὶ τοῖς πρώτοις τῶν μύρων θρύπτεσθαι, μόσχοις τε ἀπαλοῖς ἐκ θουκολίων καὶ ἐρίφοις ἐν ποιανίων παινεσθαι, καὶ πρὸς τὴν φωνὴν τῶν ὀργάνων ἐπικροτεῖν, καὶ ἔτι μᾶλλον τὸ οἰεσθαι σιάσιμόν τι 10 τούτων εἶναι καὶ μόνιμον· τάχα δὲ οὐχ οὕτω ταῦτα δεινὰ νομίζων, ὡς τὸ μηδὲν πάσχειν ἐπὶ τῇ συντριβῇ τοῦ Ἰωσιφ αὐτοὺς τρυφῶντας· τοῦτο γὰρ τῇ τῆς πλησιονῆς κατηγορίᾳ προστίθῃον· ὃ μὴ πάθωμεν νῦν ἡμεῖς, μηδὲ τοσοῦτον τρυφήσωμεν, ὥστε καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας καταφρονεῖν 15 τούτοις δυσχεραίνοντος, καὶ μὴ παρὰ πόδας, μηδὲ ὁμοῦ τῇ κακίᾳ τὴν ὀργὴν ἐπάγῃ τοῖς ἀμαρτάνουσιν.

25. Μιμησώμεθα νόμοι Θεοῦ τὸν ἀνωτάτω καὶ πρώτον, ὃς θρέχει μὲν ἐπὶ δικαίους καὶ ἀμαρτωλοὺς, ἀνατέλλει δὲ πᾶσιν ὁμοίως τὸν ἥλιον· γῆν δὲ χερσαίοις πᾶσιν ἠπλώσεν 20 ἄνετον καὶ κρήνας καὶ ποταμοὺς καὶ ὕλας· ἀέρα δὲ πηγαῖς φύσει, καὶ ὕδωρ ὅσοις ὁ βίος ἔνυδρος, καὶ τὰς πρώτας τοῦ ζῆν ἀφορμὰς ἀφθόρους ἅπασιν ἐχαρίσατο, οὐ δυναστεία κρατουμένας, οὐ νόμφ περιγραφομένας, οὐχ ὀρίοις διειρογόμενας· ἀλλὰ καὶ κοινὰς τὰς αὐτὰς καὶ πλουσίας, καὶ οὐδὲν

70. Ἄμωξ 8, 5 ἔ.

71. Οἱ λόγοι τοὺς ὁποίους ἀποδίδει ὁ Γρηγόριος εἰς τὸν Μιχαίαν ἀνήκουν εἰς τὸν Ἄμωξ (6, 4). Ἡ ὁ Γρηγόριος ὁ ἴδιος ἔκαμε σύγχυσιν ἢ τὸ λάθος ὀφείλεται εἰς κάποιον παλαιὸν ἀντιγραφέα. Τὸ πιθανώτερον ὅμως εἶναι ὅτι ὀφείλεται εἰς τὸν Γρηγόριον, διότι εἶναι δύσκολον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ σὺνταξις «ἔνθεν μὲν... ἔνθεν δὲ» ὀφείλεται εἰς ἀντιγραφέα.

72. Ἄμωξ 6, 6.

ράση λοιπὸν ἢ νέα σελήνη διὰ νὰ πωλήσωμεν; καὶ πότε θὰ περάσῃ τὸ Σάββατον διὰ νὰ ἀνοίξωμεν τὰ θησαυροφυλάκιά μας;»⁷⁰ καὶ τὰ ἐπόμενα μὲ τὰ ὁποῖα ἐπισύρει ἡ ὄργην τοῦ Θεοῦ ἐναντίον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι χρησιμοποιοῦν μεγάλα καὶ μικρὰ σταθμά, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην ὁ μακάριος Μιχαίας, ὁ ὁποῖος καταφέρεται ἐναντίον τῆς τρυφηλῆς ζωῆς, ἐπειδὴ ὁ κόρος γεννᾷ τὴν ὑπεροψίαν, καὶ ἐναντίον τῆς σπατάλης διὰ τὴν κατασκευὴν κρεβατιῶν ἀπὸ ἐλεφαντόδοντον⁷¹, καὶ κατακρίνει τὸ νὰ ἀλείφεται κανεῖς μὲ τὰ πιὸ ἀκριβὰ ἀρώματα, τὸ νὰ παχύνεται μὲ τρυφερὰ μοσχάρια καὶ ἐρίφια ἀπὸ κοπάδια, τὸ νὰ κτυπᾷ παλαμάκια καὶ νὰ συνοδεύῃ τὴν μουσικὴν τῶν ὀργάνων καί, ἀκόμη περισσότερο, τὸ νὰ νομίζῃ ὅτι αὐτὰ ἔχουν σταθερὰν καὶ μόνιμον ἀξίαν. Αὐτὰ δὲ ὅλα δὲν τὰ θεωρεῖ τόσοσ φοβερὰ (ὁ προφήτης), ὅσον θεωρεῖ τὸ ὅτι δὲν λυποῦνται καθόλου διὰ τὴν συντριβὴν τοῦ Ἰωσήφ ἀλλὰ ἐξακολουθοῦν νὰ διασκεδάζουσι⁷². Διότι αὐτὴν τὴν κατηγορίαν προσθέτει εἰς τὴν κατηγορίαν τῆς σπατάλης καὶ τοῦ κόρου των. Τοῦτο ἄς μὴν τὸ πάθωμεν σήμερον ἡμεῖς, οὔτε νὰ ζήσωμεν μὲ τὴν πολυτέλειαν καὶ τρυφήν, ὥστε νὰ περιφρονήσωμεν τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ ὁ ὁποῖος ὀργίζεται μὲ τὰ πράγματα αὐτά, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἐκδηλώνη ἀμέσως μαζί μὲ τὴν κακίαν τὴν ὀργὴν τοῦ ἐναντίον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἀμαρτάνουν.

25. Ἄς μιμηθῶμεν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, τὸν πρῶτον καὶ σπουδαιότατον, ὁ ὁποῖος στέλλει μὲν τὴν βροχὴν τοῦ ἐπάνω εἰς δικαίους καὶ ἀμαρτωλοὺς καὶ ἀφήνει τὸν ἥλιον νὰ ἀνατείλῃ ἐπίσης δι' ὅλους, ἔκαμε δὲ τὴν γῆν εὐρύχωρον δι' ὅλα τὰ χερσαῖα ζῶα καὶ ἐδημιούργησε πηγὰς καὶ ποταμοὺς καὶ δάση, τὸν ἀέρα διὰ τὰ πτερωτὰ ὄντα καὶ τὸ ὕδωρ διὰ τὰ ὑδρόβια, καὶ ἔδωκεν εἰς ὅλα τὰ ὄντα ἄφθονα τὰ στοιχεῖα τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ζωὴν των, χωρὶς νὰ τὰ περιορίζῃ καμμίαν ἐξουσίαν, χωρὶς νὰ τὰ περιορίζῃ κανεῖς γραπτὸς νόμος, χωρὶς νὰ τὰ ἐμποδίζουσι σύνορα. Τὰ παρέδωσε τὰ στοιχεῖα αὐτὰ κοινὰ εἰς πάντα καὶ πλουσιοπάροχα

παρὰ τοῦτο ἐνδεεσιτέρας προέθηκεν τό τε τῆς φύσεως ὁμοτι-
 μον ἰσότητι τῆς δωρεᾶς τῶν τιμῶν, καὶ δεικνὺς τὸν πλοῦτον
 τῆς ἑαυτοῦ χρησιότητος. Ἄνθρωποι δὲ χρυσόν, καὶ ἄργυρον,
 καὶ τῆς ἐσθῆτος ὄση μαλακή, καὶ ὑπὲρ τὴν χρεῖαν, καὶ τῶν
 5 λίθων τοὺς διανυγείς κατορύξαντες, εἴτε τι ἄλλο τοιοῦτον,
 ἢ πολέμου, καὶ σιάσεως, καὶ τῆς πρώτης τυραννίδος ἐστὶ
 γνωρίσματα, ἔπειτα αἴρουσι τὴν ὀφρὴν ὑπὸ ἀνοίας, καὶ τοῖς
 ἀνυχοῦσι τῶν συγγενῶν τὸν ἔλεον ἀποκλείουσιν, οὐδὲ τοῖς
 περιτοῖς εἰς τὰ ἀναγκαῖα βοηθεῖν θέλοντες, (ὡ τῆς ἀπαι-
 10 δευσίας! ὡ τῆς σκαιότητος!) οὐδ' εἰ μὴ τι ἄλλο, ἐκεῖνό γε
 ἐνθυμούμενοι, διτι πενία καὶ πλοῦτος, ἐλευθερία τε, ἦν φα-
 μεν, καὶ δουλεία καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ὀνομάτων, ἕστερον ἐπειώ-
 ῆλθε τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, ὥστερ ἄρρωσιήματα κοινά
 τινα τῇ κακίᾳ συνειοπεσόντα, κάκεινης ὄντα ἐπινοήματα. Ἄπ'
 15 ἀρχῆς δὲ φησιν, οὐ γέγονεν οὕτως· ἀλλ' ὁ πλάσας ἀπ' ἀρχῆς
 τὸν ἄνθρωπον, ἐλεύθερον ἀφῆκε καὶ αὐτεξούσιον, νόμῳ τῷ
 τῆς ἐντολῆς μόνῳ κρατούμενον, καὶ πλούσιον ἐν παραδείσῳ
 τρυφῇ τοῦτο καὶ τῷ λοιπῷ γένει τῶν ἀνθρώπων θουληθείς
 τε καὶ χαρισάμενος δι' ἑνὸς τοῦ πρώτου σπέρματος. Ἐλευ-
 20 θερία δὲ καὶ πλοῦτος ἢ τῆς ἐντολῆς μόνῃ τήρησις ἦν· πενία
 δὲ ἀληθὴς καὶ δουλεία, ἢ ταύτης παράθασις.

26. Ἄφ' οὗ δὲ καὶ φθόνοι καὶ ἐριδες καὶ ἡ δολερὰ
 τοῦ ὄψεως τυραννίς, αἰεὶ τῷ λίχνῳ τῆς ἡδονῆς ὑποσύρουσα,
 καὶ ἐπανισιτῶσα τοῖς ἀσθενεσιτέροις τοὺς θραυστέρους, ἐρρά-
 25 γη τὸ συγγενὲς εἰς ὀνομάτων ἀλλοτριότητος, καὶ τὸ τῆς φύ-

χωρίς νὰ κάνη καμμίαν διάκρισιν καὶ νὰ περιορίζῃ κάποιον ἀπ' αὐτά, ἀλλὰ τιμῶν τὴν ὁμοιότητα τῆς φύσεως μὲ τὴν ἰσότητα τῆς δωρεᾶς καὶ δεικνύων τὸν πλοῦτον τῆς ἀγαθότητός του. Οἱ ἄνθρωποι δέ, ἀφ' οὔτου ἔσκαψαν καὶ ἔβγαλαν ἀπὸ τὴν γῆν τὸ χρυσάφι, τὸ ἀσήμι καὶ τοὺς πολυτίμους διαφανεῖς λίθους, καὶ ἀφοῦ κατεσκεύασαν μαλακά καὶ περιττὰ ἐνδύματα καὶ ὅ,τι ἄλλο παρόμοιον πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἀφορμὴν τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἐπαναστάσεων, καὶ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς τυραννίας, ἀποκτοῦν ἔπειτα παράλογον ὑπεροψίαν ἐξ αἰτίας τῆς ἀνοησίας των καὶ ἀποκλείουν τὴν ἐλεημοσύνην ἀπὸ τοὺς δυστυχεῖς συνανθρώπους των καὶ δὲν θέλουν οὔτε μὲ αὐτὰ πού δι' αὐτοὺς εἶναι περιττὰ νὰ βοηθήσουν νὰ ἀποκτήσουν οἱ ἄλλοι τὰ ἀναγκαῖα, (ὦ, πόση ἀμορφωσιά, ὦ, ποῖα βαρβαρότης!) χωρὲς νὰ ἐνθυμοῦνται, ἂν ὄχι τίποτε ἄλλο, ὅτι ἡ πτωχεία καὶ ὁ πλοῦτος, ἡ ἐλευθερία, ὅπως τὴν ὀνομάζομεν, ἡ δουλεία καὶ τὰ ἄλλα παρόμοια, ἐνεφανίσθησαν εἰς τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀργότερα σὰν ἀρρώστιες πού ἔρχονται ἀπὸ κοινοῦ μαζί μὲ τὴν κακίαν, καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι ἰδικὰ τῆς ἐπινοήματα. Δὲν ἔγιναν δὲ τὰ πράγματα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἔτσι, λέγει (ἡ Γραφή)²², ἀλλὰ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον ἐξ ἀρχῆς, τὸν ἄφησεν ἐλεῦθερον καὶ αὐτεξούσιον καὶ πλούσιον μέσα εἰς τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς, συγκρατούμενον μόνον ἀπὸ τὸν νόμον τῆς ἐντολῆς, ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἤθελε καὶ ἐχάρισεν καὶ εἰς τὸ ὑπόλοιπον γένος τῶν ἀνθρώπων διὰ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου. Ἐλευθερία δὲ καὶ πλοῦτος ἦτο τότε μόνον ἡ τήρησις τῆς ἐντολῆς. Πραγματικὴ δὲ πτωχεία καὶ δουλεία ἡ παράβασίς της.

26. Μετὰ τὴν παράβασιν δὲ ἐνεφανίσθησαν οἱ φθόνοι καὶ αἱ φιλονεικίαι καὶ ἡ δολία καταδυνάστευσις τοῦ σατανᾶ, ἡ ὁποῖα παρασύρει πάντοτε μὲ τὴν λαιμαργίαν τῆς ἡδονῆς καὶ ξεσηκώνει τοὺς πρὸ θρασεῖς ἐναντίον τῶν ἀσθενεστέρων, ἐσχίσθη τὸ ἐνιαῖον ἀνθρώπινον γένος καὶ ἔλαβε διάφορα ὀνόματα καὶ ἡ πλεονεξία κατεκερμάτισε τὴν εὐγέ-

σεως εὐγενές πλεονεξία κατέτεμε προσλαβοῦσα καὶ νόμον, τῆς
 δυναστείας ἐπίκουρον. Ἀλλὰ σὺ βλέπε μοι τὴν πρώτην ἰσο-
 ρομίαν, μὴ τὴν τελευταίαν διαίρεσιν· μὴ τὸν τοῦ κρατήσαντος
 νόμον, ἀλλὰ τὸν τοῦ κτίσαντος. Βοήθησον κατὰ δύναμιν τῇ
 5 φύσει, τὴν ἀρχαίαν ἐλευθερίαν τίμησον, αἰδέσθητι σαυτὸν,
 συγκάλυψον τῷ γένει τὴν ἀτιμίαν, ἐπάργεσον τῇ νόσῳ, τὴν
 ἔνδειαν παραμύθησαι· ὁ εὐρωσιῶν, ὁ πλουτιῶν, τὴν τοῦ νο-
 σοῦντος, τὴν τοῦ πενομένου· ὁ μὴ προσπταίσας, τὴν τοῦ πεσό-
 ντος καὶ συντριβέντος· ὁ εὐθυμῶν, τὴν τοῦ ἀθυμοῦντος· ὁ τοῖς
 10 δεξιοῖς εὐθηνούμενος, τοῦ τοῖς ἀριστεροῖς κάμνοντος. Δός τι
 τῷ Θεῷ χαριστήριον, ὅτι τῶν εὐ ποιεῖν δυναμένων ἐγένον,
 ἀλλ' οὐ τῶν εὐ παθεῖν δεομένων· ὅτι μὴ βλέπεις εἰς ἄλλο-
 τρίας χεῖρας, ἀλλ' εἰς τὰς σὰς ἕτεροι. Πλούτησον μὴ περιο-
 σίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐσέβειαν· μὴ τὸ χρυσίον μόνον, ἀλλὰ
 15 καὶ τὴν ἀρετήν, μᾶλλον δὲ ταύτην μόνον. Γενοῦ τοῦ πλησίον
 τιμιώτερος, ἐκ τοῦ φανῆναι χρησιότερος· γενοῦ τῷ ἀτυχοῦντι
 θεός, τὸν ἔλεο. Θεοῦ μιμησάμενος.

27. Οὐδέτι γὰρ σῶτως, ὡς τὸ εὐ ποιεῖν, ἄνθρωπος ἔχει
 Θεοῦ· κἂν ὁ μὲν μείζω, καὶ ὁ δὲ ἐλάτιω εὐεργετῇ, ἐκάτερος,
 20 οἶμαι, κατὰ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν. Ὁ μὲν ἐποίησε, καὶ λύσας
 ἀνάγει πάλιν· σὺ δὲ πεσόντα μὴ παρίδης. Ὁ μὲν ἤλεπεν

νειαν τῆς φύσεως, ἀφοῦ προσέλαβεν ὡς σύμμαχον καὶ βοηθὸν τῆς καταδυναστεύσεως τὸν νόμον. Ἄλλὰ σὺ νὰ κοιτάζης τὴν ἀρχικὴν ἰσότητα καὶ ὄχι τὴν διαίρεσιν, ἣ ὁποία ἦλθε μετὰ. Ὅχι τὸν νόμον ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἐπεκράτησεν, ἀλλὰ τὸν νόμον τοῦ Δημιουργοῦ. Βοήθησε ὅσον ἠμπορεῖς τὴν φύσιν, τίμησε τὴν ἀρχικὴν ἐλευθερίαν, δεῖξε σεβασμὸν πρὸς τὸν ἑαυτὸν σου, προσπάθησε νὰ καλύψης τὴν ἀτιμίαν τοῦ γένους σου, βοήθησε τοὺς ἀσθενεῖς, παρηγόρησε αὐτοὺς ποῦ ἔχουν ἀνάγκην. Σὺ ποῦ εἶσαι ὑγιῆς καὶ πλούσιος, βοήθησε τὸν ἄρρωστον καὶ τὸν πτωχόν. Σὺ ὁ ὁποῖος δὲν ἔχεις πέσει εἰς παράπτωμα βοήθησε αὐτὸν ὁ ὁποῖος ἔπεσε καὶ συνετρίβη. Σὺ ὁ ὁποῖος εὐθυμεῖς παρηγόρησε τὸν λυπημένον. Σὺ ὁ ὁποῖος εὐημερεῖς (σοῦ ἔρχονται ὄλα δεξιά), βοήθησε αὐτὸν ὁ ὁποῖος ὑποφέρει (τοῦ ἔρχονται ὄλα ἄσχημα). Δῶσε κάτι εἰς τὸν Θεὸν ὡς εὐχαριστήριον δῶρον, ἐπειδὴ ἀνήκεις εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἠμποροῦν νὰ εὐεργετοῦν καὶ ὄχι εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀνάγκην νὰ εὐεργετοῦνται, καὶ ἐπειδὴ δὲν περιμένεις βοήθειαν ἀπὸ τὰς χεῖρας ἄλλων, ἀλλὰ ἄλλοι περιμένουν ἀπὸ τὰς ἰδικὰς σου. Γίνε πλούσιος ὄχι μόνον εἰς παρουσίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς εὐσέθειαν. Μὴν ἀναζητῆς μόνον τὸ χρυσάφι ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρετὴν, ἢ, καλύτερα, μόνον τὴν ἀρετὴν. Γίνε πιὸ τίμιος ἀπὸ τὸν πλησίον σου μὲ τὸ νὰ ἐπιδείξης περισσοτέραν καλωσύνην. Γίνε θεὸς διὰ τὸν δυστυχῆ μὲ τὸ νὰ μιμηθῆς τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ.

27. Διότι ὁ ἄνθρωπος καμμίαν ἰδιότητα τοῦ Θεοῦ δὲν τὴν ἔχει εἰς τέτοιον βαθμόν, ὅπως ἔχει τὸ νὰ εὐεργετῆ. Καὶ ἂν ὁ μὲν Θεὸς εὐεργετῆ περισσότερον, ὁ δὲ ἄνθρωπος ὀλιγώτερον, νομίζω ὅτι ὁ καθένας εὐεργετεῖ ἀναλόγως πρὸς τὴν δύναμίν του. Ὁ μὲν Θεὸς ἐδημιούργησε καὶ ἀφοῦ ἐσκόρπισε συγκεντρώνει πάλιν, σὺ δὲ μὴν παραβλέψης ἐκείνον ὁ ὁποῖος ἔχει πέσει. Ὁ μὲν Θεὸς ἔδειξε μεγάλην ἀγάπην μὲ τὸ νὰ δώσῃ πάνω ἀπὸ ὄλα τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας καὶ πρὶν ἂπ' αὐτοὺς τὸν φυσικὸν ἄγρα-

εἰς τὰ μέγιστα, δοῦς ἐπὶ πᾶσι νόμον, προφήτας, καὶ πρὸ τού-
 των, τὸν φυσικὸν νόμον ἄγραφον, τῶν πραγματοποιέων ἐξετα-
 σιήν, ἐλέγξας, ρουθειήσας, παιδαγωγήσας· τὸ τελευταῖον, λύ-
 τρον ἑαυτὸν παραδοὺς ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς· χαρισάμε-
 5 νος ἀποσιτόλους, εὐαγγελιστάς, διδασκάλους, ποιμένους, ἰά-
 σεις, τέρατα, ἐπάνοδον πρὸς ζωὴν, θανάτου κατὰλυσιν, τρύ-
 παιον κατὰ τοῦ νικῆσαντος, διαθήκην τὴν ἐν οὐρανῷ, διαθήκην
 τὴν ἐν ἀληθείᾳ, Πνεύματος ἁγίου μερισμούς, τὸ τῆς καινῆς
 σωτηρίας μυστήριον. Σὺ δέ, εἰ μὲν καὶ τὰ μείζω δυνατὸς εἶ,
 10 καὶ οἷς ἐδουλοῦται ψυχῇ (πεποίθησε γὰρ σε καὶ ταῦτα πλού-
 σιον ὁ Θεός, εἰ θελήσειας), μηδὲ ταῦτα εὖ ποιεῖν ἀπόσχῃ
 τὸν ἐνδεῆ· μᾶλλον δὲ πρῶτα καὶ μάλιστα τῷ αἰτοῦντί σε δίδου,
 καὶ πρὶν αἰτηθῆναι, ὅλην τὴν ἡμέραν ἐλεῶν καὶ δανείζων
 τὸν λόγον, καὶ ἀπαιτῶν φιλοπόνως τὸ δάνειον μετὰ τόκου
 15 τῆς τοῦ ὠφελημένου προσθήκης, ἣν ἀεὶ τῷ λόγῳ προστίθη-
 σιν, αὐξῶν ἑαυτῷ κατὰ μικρὸν τὰ τῆς εὐσεβείας σπέρματα.
 Εἰ δὲ μή, τὰ γε δεύτερα καὶ μικρότερα, καὶ ὅσα εἰς δύναμιν
 ἤκει τὴν σὴν ἐπικούρησον, ὄρεξον τροφήν, ὄρεξον ῥάκος,
 προσένεγκε φάρμακον, κατάδησον τραύματα, ἐρώτησόν τι περὶ
 20 τῆς συμφορᾶς, περὶ καρτερίας φιλοσόφησον, θάρσησον, πρόσ-
 ελθε· σὺ μὴ χεῖρόν τι σεαυτοῦ παρὰ τοῦτο γένη· σὺ μὴ μετα-
 λάβοις τοῦ πάθους, κἄν οἱ λίαν ἄδικοι τοῦτο νομίζωσι λόγοις
 ματαίοις ἠπαιτημένοι· μᾶλλον δὲ ταύτην προβάλλονται τῆς ἑ-
 αυτῶν εἴτε εὐλαθείας, εἴτε ἀσεβείας ἀπολογίαν, ἐπὶ τὴν δει-
 25 λίαν, ὡς δὴ τι μέγα καὶ σοφὸν καταφεύγοντες. Τοῦτο πειθέ-
 τωσάν σε καὶ οἱ λόγοι, καὶ ἱατρῶν παῖδες, καὶ σύνοικοι τού-

74. Βλ. Ἐφ. 4, 11.

75. Τὴν Καινὴν καὶ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ἣ ὅποια ἦτο ἁπλῶς καὶ προτύπωσις τῆς Καινῆς.

φον νόμον ὁ ὁποῖος ἐλέγχει καὶ κρίνει τὰς πράξεις μας, μὲ τὸ νὰ ἐλέγξῃ, νὰ συμβουλευσῃ, νὰ διαπαιδαγωγήσῃ, καί, τέλος, μὲ τὸ νὰ παραδώσῃ τὸν ἑαυτὸν του ὡς λύτρον διὰ τὴν ζωὴν τοῦ κόσμου· μὲ τὸ νὰ χαρίσῃ εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους, τοὺς εὐαγγελιστάς, τοὺς διδασκάλους, τοὺς ποιμένας¹⁴, θαυμαστάς θεραπείας, σημεῖα καὶ τέρατα, ἀναστάσεις νεκρῶν, κατάργησιν τοῦ θανάτου, τρόπαιον κατὰ τοῦ σατανᾶ, ὁ ὁποῖος μᾶς εἶχε νικήσει, διαθήκην οκτιᾶν (τῆς ἀληθινης) καὶ διαθήκην ἀληθινήν¹⁵, χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ μυστήριον τῆς νέας σωτηρίας. Σὺ δέ, ἐὰν μὲν εἶσαι ἱκανὸς καὶ διὰ τὰ μεγαλύτερα, καὶ δι' ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα εὐεργετεῖται ἡ ψυχὴ (διότι καὶ ὡς πρὸς αὐτὰ σὲ ἔκαμε πλούσιον ὁ Θεός, ἐὰν θελήσῃς), μὴν ἀποφύγῃς νὰ εὐεργετήσῃς καὶ ὡς πρὸς αὐτὰ ἐκείνους ὁ ὁποῖος ἔχει ἀνάγκην. Μᾶλλον δέ, τὸ πρῶτον καὶ καλύτερον, δίδε σ' ἐκείνους ὁ ὁποῖος σοῦ ζητεῖ καὶ πρὶν ἀκόμη σοῦ ζητήσῃ, δανείζων καὶ ἐλεῶν ὅλην τὴν ἡμέραν τὸν λόγον καὶ ζητῶν μὲ ἐπιμονὴν τὸ δάνειον μαζὶ μὲ τὸν τόκον, τὴν προσθήκην δηλαδὴ τῆς ὠφελείας τὴν ὁποῖαν ἐπέφεραν, καὶ τὴν ὁποῖαν προσθέτουν πάντοτε εἰς τὸν λόγον αὐξάνοντάς τον ὀλίγον κατ' ὀλίγον, τὰ σπέρματα τῆς εὐσεβείας. Ἐὰν δὲ δὲν ἠμπορῆς αὐτά, τότε κάνε τὰ δεύτερα καὶ τὰ μικρότερα καὶ ὅσα ἔχεις τὴν δύναμιν νὰ κάνῃς. Βοήθησε, πρόσφερε τροφήν, πρόσφερε ἔνδυμα, πρόσφερε φάρμακον, ἐπίδεδε τὰ τραύματα, δεῖξε ἐνδιαφέρον διὰ τὴν συμφορὰν, φιλοσόφησε διὰ τὴν ὑπομονήν, πάρε θάρρος καὶ κουράγιον καὶ πλησίασε. Δὲν θὰ γίνῃς χειρότερος ἀπὸ ὅ,τι εἶσαι μὲ τὴν πρᾶξιν αὐτήν. Δὲν θὰ σοῦ μεταδοθῇ ἡ ἀσθένεια, ἔστω καὶ ἂν νομίζουσιν κάτι τέτοιο οἱ πολὺ λεπτεπίλεπτοι, ἐξηπατημένοι ἀπὸ ἀνόητα λόγια. Μᾶλλον δὲ τὰ λέγουσιν αὐτά, εἴτε διὰ νὰ ἀπολογηθοῦν διὰ τὴν ἀσέβειαν των, εἴτε διὰ νὰ προβάλουν τὴν εὐλάβειάν των, καταφεύγοντες εἰς τὴν δειλίαν ὡσάν εἰς κάτι μέγα καὶ σοφόν. Διὰ τοῦτο ἄς σὲ πείσουν καὶ οἱ λόγοι καὶ οἱ ὑπηρέται τῶν ἰα-

των θεραπειαί, ὧν οὐδείς πω τοῖς τοιοῦτοις προσιῶν ἐκιν-
 δύνευσε. Σὺ τοίνυν, εἰ καὶ τὸ πρῶγμα φοβερόν καὶ ὑπονοίας
 ἄξιον, ὧ δοῦλε Χριστοῦ καὶ φιλόθεε καὶ φιλόανθρωπε, μὴ
 πάθῃς μηδὲν ἀγενές· τῇ πίστει θάρσησον· νικησάτω τὴν δει-
 5 λίαν ὁ οἶκος, ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος τὴν ἀπαλόγητα· οἴητω πρὸ
 τῶν φιλοσάρκων λογισμῶν ἢ εὐσέβεια· μὴ παρίδῃς, μὴ παρα-
 δράμῃς τὸν ἀδελφόν, μὴ ἀποστρεφῇς ὡς ἄγος, ὡς μίσημα,
 ὡς ἄλλο τι τῶν γευκτῶν καὶ ἀπειρημένων. Σόν ἐστι μέλος,
 καὶ εἰ τῇ συμφορᾷ κάμπτεται. Σοὶ ἐγκαταλέλειπται ὁ πτωχός,
 9 ὡς Θεῶ, καὶ εἰ λίαν παρατρέχεις μεγαλοψύχως, τάχα γὰρ
 σε τοῦτοις δυσωπήσω τοῖς ῥήμασι. Σοὶ πρόκειται φιλανθρωπί-
 ας ὑπόθεσις, καὶ εἰ ἄλλοιριοῖ σε τοῦ εἶ παθεῖν ὁ ἄλλοτριος;

28. Πᾶς ὁ πλέων ἐγγύς ἐστι τοῦ ναυαγίου, καὶ τόσῳ
 μᾶλλον, ὅσῳ περ ἂν τολμηρότερον πλέῃ· καὶ πᾶς ὁ σῶμα περι-
 15 κείμενος ἐγγύς ἐστι τῶν τοῦ σώματος κακῶν, καὶ τόσῳ μᾶλ-
 λον, ὅσῳ περ ἂν ὀρθῶς βαδίζῃ καὶ μὴ βλέπῃ τοὺς πρὸ αὐ-
 τοῦ κειμένους. Ἔως πλεῖς ἐξ οὐρίας, τῷ ναυαγοῦντι δὸς
 χεῖρα· ἕως εὐεκτηεῖς καὶ πλουτεῖς τῷ κακοπαθοῦντι βοήθη-
 σον. Μὴ ἀπομείνῃς ἐπὶ σεαυτοῦ μαθεῖν, ὅσον ἐστὶ κακόν
 20 ἀπανθρωπία, καὶ οἶον ἀγαθὸν σπλάγγνα τοῖς χρήζουσιν ἀνοι-
 γόμενα. Μὴ βουληθῆς ἐπᾶραι χεῖρα Θεὸν κατὰ τῶν ὑφανχε-
 νούντων καὶ παρατρεχόντων τοὺς πένητας. Ἐν ἄλλοιρίαις

τρῶν καὶ οἱ συνάδελφοι τούτων θεραπευταί, ἀπὸ τοὺς ὁποίους κανεῖς ποτὲ δὲν ἐκινδύνευσε νὰ πάθῃ κάτι ἐπειδὴ ἐπλησίασε τοὺς ἀσθενεῖς. Σὺ, λοιπόν, ἐὰν τὸ πρᾶγμα εἶναι φοβερὸν καὶ ἄξιον ὑποψίας, ὦ δοῦλε τοῦ Χριστοῦ καὶ φιλόθεε καὶ φιλάνθρωπε, μὴν πάθῃς τίποτε τὸ ἀνάρμοστον καὶ ταπεινόν. Πάρε θάρρος ἀπὸ τὴν πίστιν. Ἡ λύπη σου ἄς νικήσῃ τὸν φόβον, καὶ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ τὴν ἀτολμίαν σου. Ἄς ὑπερνικήσῃ τὴν φορντίδα καὶ τὰς σκέψεις σου διὰ τὴν σάρκα ἢ εὐσέβεια. Μὴν παραβλέψῃς καὶ μὴν προσπεράσῃς ἀδιάφορα τὸν ἀδελφόν, μὴν τὸν ἀποστραφῆς σὰν κατάρρα ἢ σὰν μολυσμὸν ἢ σὰν κάτι ἄλλο ἀπὸ τὰ κατηραμένα καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ κανεῖς. Εἶναι μέλος ἰδικόν σου, ἔστω καὶ ἂν ἔχῃ λυγίσει ἀπὸ τὴν συμφοράν. Εἰς σὲ ἔχει στηρίξει τὰς ἐλπίδας του ὁ πτωχός, ὅπως εἰς τὸν Θεόν, καὶ ἐὰν τὸν παραβλέψῃς μὲ πολλὴν ἀφροσύνην, θὰ σὲ κάμω νὰ ἐντραπῆς μὲ τοὺς λόγους αὐτοῦς: Ἔχεις ἐμπρός σου τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐξασκῆς τὴν φιλανθρωπίαν καὶ θὰ ἀφήσῃς νὰ σὲ ἀποξενώσῃ ἀπὸ τὴν δυνατότητα τοῦ νὰ εὐεργετηθῆς ὁ διάβολος;

28. Κάθε ἕνας ὁ ὁποῖος πλέει εἰς τὴν θάλασσαν διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ ναυαγήσῃ, καὶ μάλιστα ὁ κίνδυνος γίνεται ἀκόμη μεγαλύτερος ἂν πλῆν μὲ περισσοτέραν τόλμην. Καὶ κάθε ἕνας ὁ ὁποῖος ἔχει περιβληθῆ μὲ σῶμα διατρέχει τὸν ἄμεσον κίνδυνον νὰ ὑποστῇ τὰ κακὰ τοῦ σώματος, καὶ μάλιστα τόσον περισσότερον ὅσον πρὸς ὑπερήφανα βαδίζει καὶ παραβλέπει ἐκείνους οἱ ὁποῖοι κοίτονται μπροστά του. Ὅσον καιρὸν πλέεις μὲ οὐριον ἄνεμον, βοήθησε ἐκείνον ὁ ὁποῖος ἔχει ναυαγήσει. Ὅσον εἶσαι ὑγιῆς καὶ πλούσιος, βοήθησε αὐτὸν ὁ ὁποῖος κακοπαθεῖ. Μὴ περιμένης νὰ δοκιμάσῃς σὺ ὁ ἴδιος πόσον κακὸν εἶναι ἡ ἀπανθρωπία καὶ πόσον καλὸν τὸ νὰ δείχνεται εὐσπλαχνία πρὸς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀνάγκην. Μὴ θελήσῃς νὰ σηκώσῃ ὁ Θεὸς τὴν χειρὰ του ἐναντίον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ὑψηλοφρονοῦν καὶ παραβλέπουν τοὺς πτωχοὺς. Αὐτὰ ἄς

συμφοραῖς ταῦτα παιδεύθητι· δὸς τι καὶ μικρὸν τῷ δεομένῳ
οὐ γὰρ μικρὸν τῷ πάντων ἐπιδεεῖ, ἀλλ' οὐδὲ τῷ Θεῷ, ἂν ἢ
κατὰ δύναμιν. Δὸς ἀντὶ μεγάλου τὴν προθυμίαν· εἰ μηδὲν
ἔχεις, δάκρυσον· μέγα τῷ ἀνυχοῦντι φάρμακον ἔλεος ἀπὸ ψυ-
5 χῆς εἰσφερόμενος· καὶ τὸ συναλγεῖν γνησίως πολὺ τι κοινί-
ζει τῆς συμφορᾶς. Οὐκ ἔστιν ἀτιμώτερός σοι τοῦ κτήνους
ὁ ἄνθρωπος, ὃ ἄνθρωπε, ὃ περὶ εἰς θάθρον ἢ πλατηθέν, ἀνε-
γεῖρειν σοὶ καὶ ἐπανάγειν ὁ νόμος διακελεύεται· εἰ μὲν τι
καὶ ἄλλο κρύπτων ἀπορησιότερον καὶ θαυότερον, οἶα τὰ πολ-
10 λὰ τοῦ νομικοῦ θάθρους καὶ τῆς διπλότης, οὐκ ἐμὸν τοῦτο εἰδέ-
ναι, ἀλλὰ τοῦ πάντα ἐρευνῶντος καὶ γινώσκοντος Πνεύμα-
τος· ὃ δ' οὖν ἐγὼ καταλαμβάνω, καὶ ὅσον εἰς τὸν ἐμὸν ἦκει
λόγον, γυμνάζων ἡμᾶς ἀπὸ τῆς εἰς τὰ μικρὰ ἡλιανθρωπίας
ἐπὶ τὴν τελειότεραν καὶ μείζονα. Πόση γὰρ ἀφείλεται τοῖς
15 ὁμοφύλοις καὶ ὁμοτίμοις ἢ καὶ μέχρι τῶν ἀλόγων ἀπαιτου-
μένη;

29. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ λόγος καὶ ὁ νόμος καὶ τῶν ἀνθρώ-
πων οἱ μειριώτατοι, παρ' οἷς τὸ εὖ ποιεῖν τοῦ πάσχειν τιμώ-
τερον, καὶ περισπουδασιότερος κέρδους ἔλεος. Τί δ' ἂν εἴ-
20 ποὶς περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς σοφῶν; Ἐὖ γὰρ λέγειν τοὺς ἔξου-
θεν, οἱ συνηγόρους τοῖς πάνθεσι θεοὺς εὐρίσκοντες, καὶ τῷ
Κερδώφ, ὃ τὰ προῖτα νέμονται· ἡδὴ δέ, καὶ ὁ τοῦτου χειρόν

76. Βλ. Δευτ. 22, 1 ἔ.

77. Κερδώφ ἀπεκαλεῖτο ὁ Ἑρμῆς ὡς προστάτης τοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ κέρδους, φυσικά.

τὰ διδαχῆς ἀπὸ τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων. Δῶσε κάτι, ἔστω καὶ ἐλάχιστον, εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἔχει ἀνάγκην, διότι τοῦτο εἶναι ὅπως ὅποτε σημαντικὸν δι' ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὰ πάντα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν Θεόν, ἐάν εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὰς δυνατοτήτας τοῦ προσφέροντος. Ἐντὶ νὰ δώσης μεγάλο πρᾶγμα δῶσε τὴν προθυμίαν. Ἐάν δὲν ἔχῃς τίποτε, δάκρυσε. Ἡ συμπόνια ἢ ὅποια θγαίνει ἀπὸ τὴν ψυχὴν εἶναι μέγα φάρμακον δι' ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος δυστυχεῖ. Καὶ τὸ νὰ συμπύοχη κανεῖς πραγματικὰ ἀνακουφίζει κατὰ πολὺ τὴν συμφορὰν. Δὲν εἶναι μικροτέρας ἀξίας διὰ σέ, ὦ ἄνθρωπε, ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ ζῶον, τὸ ὁποῖον ἐάν πέσῃ εἰς χαντάκι, ἢ ἂν καθῆ, σέ προστάζει ὁ νόμος νὰ τὸ ἀνασύρῃς καὶ νὰ τὸ ἐπαναφέρῃς πίσω⁷⁶. Ἐάν δὲ τὸ λέγῃ αὐτὸ ὁ νόμος διὰ νὰ κρύψῃ κάτι ἄλλο πῶς ἀπόρητον καὶ βαθύ, ὅπως συμβαίνει μὲ τὰ περισσότερα σκοτεινὰ καὶ διαφορούμενα σημεῖα τοῦ νόμου, δὲν εἶναι ἔργον ἰδικόν μου νὰ τὸ γνωρίζω, ἀλλὰ τοῦ Πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἐρευνᾷ καὶ γνωρίζει τὰ πάντα. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον ἀντιλαμβάνομαι ἐγώ, καὶ τὸ ὁποῖον ἔχει σχέσιν μὲ τὸν λόγον μου, εἶναι ὅτι τὸ λέγει αὐτὸ διὰ νὰ μᾶς διαπαιδαγωγῆσῃ ἀπὸ τὴν λύπην καὶ τὴν συμπόνιαν πρὸς τὰ μικρά, πρὸς τὴν τελειότεραν καὶ μεγαλυτέραν φιλανθρωπίαν. Διότι πῶσῃ φιλανθρωπίαν ὀφείλομεν νὰ δείχνωμεν πρὸς τοὺς ὁμοφύλους καὶ ἰσαξίους μας ἀνθρώπους, ὅταν ἀκόμη καὶ εἰς τὰ ἄλογα ζῶα ὀφείλομεν νὰ εἴμεθα εὐσπλαγχνικοί;

29. Αὐτὰ μὲν λοιπὸν διδάσκει ὁ νόμος καὶ ὁ λόγος καὶ οἱ πῶς συνειοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, διὰ τοὺς ὁποῖους τὸ νὰ εὐεργετοῦν ἔχει μεγαλυτέραν ἀξίαν ἀπὸ τὸ νὰ εὐεργετοῦνται, καὶ ἢ εὐσπλαγχνία εἶναι πῶς περιζήτητος ἀπὸ τὸ κέρδος. Τί δὲ θὰ ἤμποροῦσες νὰ εἶπῃς διὰ τοὺς σοφούς μας; Διότι ἀφήνω νὰ λέγουν ὅτι θέλουν οἱ εἰδωλολάτραι, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζουν τοὺς θεοὺς συνηγόρους εἰς τὰ πάθων καὶ ἰδιαιτέρως τὸν Κερδῶν⁷⁷, τὸν ὁποῖον ἐκτιμοῦν περισσότερο ἀπὸ ὅλους. Μάλιστα δέ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι

ἐοῖσι, καὶ ἀνθρωποποιεῖν νομίζουσίν ἐστιν οἷς δαιμόνων, κα-
 παρ' οἷς ἔθνησι, καὶ μέρος εὐσεβείας αὐτοῖς ἢ ἀπανθρωπία,
 καὶ ταῖς τοιαύταις θυσίαις αὐτοὶ τε χαίρουσι, καὶ τοὺς θεοὺς
 αὐτῶν οἴονται, πονηροὶ πονηρῶν ἱερεῖς καὶ μῦσαι γινόμε-
 5 νοι. Ἄλλ' εἰσὶ τῶν ἡμετέρων τινές, ὃ καὶ δακρῦειν ἄξιον, οἱ
 τοσοῦτον ἀπέχουσι συναλγεῖν καὶ βοηθεῖν τοῖς κάμνουσιν, ὥσ-
 τε καὶ προσονειδίζουσι πικρῶς, καὶ προσεπεμβαίνουσι, καὶ
 φιλοσοφοῦσι κενὰ καὶ μάταια, καὶ φωνοῦσιν ὄντως ἐκ γῆς.
 καὶ εἰς ἄερα λαλοῦσιν, καὶ οὐκ εἰς ἀκοὰς εὐσυνέτους, καὶ
 10 θείοις συνειδυμένας δόγμασι, καὶ τολμῶσι λέγειν Παρὰ Θεοῦ
 τὸ ταλαιπωρεῖν ἐκείνοις, παρὰ Θεοῦ τὸ εὖ πράττειν ἡμῖν
 καὶ τίς εἰμι ἐγὼ δόγμα λύειν Θεοῦ, καὶ Θεοῦ φανῆναι χορη-
 σιότερος; Καυρέτωσαν, ταλαιπωρεῖτωσαν, δνοισυχεῖτωσαν οὐ-
 τως ἔδοξεν. Κἀνταῦθα μόνον εἰσὶ φιλόθεοι, οὗ δεῖ φιλάττειν
 15 τοὺς ὀβολοὺς καὶ κατὰ τῶν ἀθλίων νεανιεύεσθαι. Ὅτι μὲν
 οὖν οὐκ ἐκ τοῦ Θεοῦ τὸ εὖ πράττειν αὐτοῖς εἶναι νομίζουσι,
 δηλοῦσι σαφῶς ἐξ ὧν λέγουσι. Τίς γὰρ ἂν οὕτω διανοηθεῖη
 περὶ τῶν δεομένων, Θεὸν εἰδὼς χορηγὸν ὧν κέκτηται; Τῶν
 γὰρ αὐτῶν ἐοῖν ἔχειν τέ τι παρὰ Θεοῦ, καὶ κεχορηθῆναι κατὰ
 20 Θεὸν οἷοπερ ἔχουσιν.

30. Εἰ δὲ καὶ παρὰ Θεοῦ τὸ κακοπαθεῖν ἐκείνοις, οὕτω
 δῆλον, ἕως ἂν καὶ παρ' ἐναντίας ἢ ἕλη φέρῃ τὸ ἄτακτον, ὥσπερ

ἀκόμη χειρότερον, νομίζουν ὅτι ὠρισμένα δαιμόνια καὶ εἰς ὠρισμένα ἔθνη ἐπιτρέπεται ἀκόμη καὶ νὰ φονεύουν ἀνθρώπους, καὶ ὅτι ἡ ἀπανθρωπία ἀποτελεῖ μέρος τῆς εὐσεβείας των, καὶ μὲ τὰς θυσίας αὐτὰς χαίρονται καὶ οἱ ἴδιοι καὶ νομίζουν ὅτι χαίρονται καὶ οἱ θεοὶ των, γινόμενοι πονηροὶ ἱερεῖς καὶ μυσταγωγοὶ πονηρῶν πραγμάτων. Ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας, πρᾶγμα διὰ τὸ ὁποῖον ἀξίζει νὰ κλάψῃ κανεὶς, οἱ ὁποῖοι τόσον πολὺ ἀπέχουν ἀπὸ τὸ νὰ συμπάσχουν καὶ νὰ βοηθοῦν τοὺς ἀσθενεῖς, ὥστε καὶ τοὺς κοροϊδεύουν ἐπὶ πλέον μὲ πικρὰ λόγια, καὶ φιλοσοφοῦν ἀνόητα καὶ κενὰ πράγματα καὶ φωνάζουν πράγματι μέσα ἀπὸ τὴν γῆν* καὶ ὁμιλοῦν εἰς τὸ κενόν, καὶ ὄχι εἰς αὐτιὰ διακρινόμενα διὰ τὴν σύνεσίν των καὶ συνηθισμένα εἰς τὰ θεῖα δόγματα, καὶ τολμοῦν νὰ λέγουν: Ὁ Θεὸς ἔχει καθορίσει νὰ ταλαιπωροῦνται αὐτοί, καὶ ὁ Θεὸς ἐπίσης ἔχει δώσει εἰς ἐμᾶς τὴν ἰκανότητα τοῦ νὰ εὐεργετοῦμεν. Καὶ ποῖος εἶμαι ἐγὼ ὁ ὁποῖος θὰ καταλύσω αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἐθέσπισεν ὁ Θεός, καὶ θὰ φανῶ πῶς ἀγαθὸς καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Θεόν; Ἄς ὑποφέρουν, ἄς ταλαιπωροῦνται, ἄς δυστυχοῦν. Ἔτοι τὸ θέλησε ὁ Θεός. Καὶ ἀγαποῦν τὸν Θεὸν μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, ἢ ὅποια τοὺς ἐπιτρέπει νὰ διατηροῦν τὰ χρήματά των καὶ νὰ φέρωνται μὲ θράσος πρὸς τοὺς ταλαιπώρους αὐτούς. Ὅτι μὲν λοιπὸν νομίζουν ὅτι τὸ νὰ εὐεργετοῦν δὲν τὸ ἔχει δώσει εἰς αὐτοὺς ὁ Θεός, τὸ φανερώνουν καθαρὰ μὲ ὅσα λέγουν. Διότι ποῖος θὰ ἤμποροῦσε νὰ οκεφθῆ κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀνάγκην, διὰ γνωρίζῃ ὅτι ὁ Θεὸς τοῦ ἔχει δώσει ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔχει; Ἄρα εἶναι ἀλληλένδετα πράγματα τὸ νὰ ἔχη κανεὶς κάτι ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ τὸ νὰ χρησιμοποιοῦν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔχει ἀκαμψῶς πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. ✓

30. Δὲν εἶναι δὲ φανερὸν ἂν τὸ νὰ κακοπαθοῦν ἐπεινοὶ ὀφείλεται εἰς τὸν Θεόν, ἢ ἂν ἡ ἀνωμαλία ὀφείλεται εἰς τὸ ἴδιον τὸ φθαρτὸν σῶμα, ὅπως συμβαίνει μὲ τὰς

ἐν ρεύματι. Καὶ τίς οἶδεν, εἰ ὁ μὲν διὰ κακίαν κολάζεται,
 ὁ δὲ ὡς ἐπαινούμενος αἵρεται ἀλλὰ μὴ τοῦναντίον, ὁ μὲν
 διὰ πονηρίαν ὑφοῦται, ὁ δὲ δι' ἀρετὴν δοκιμάζεται; ὁ μὲν
 πλεῖον ἐπαιρούμενος, ἵνα καὶ πέση χαλεπώτερον, ὅλην ἐώμε-
 5 νος πρότερον, ὥσπερ τινὰ νόσον, ἐκρῆξαι τὴν ἑαυτοῦ κακίαν,
 ἵνα καὶ κολυθῆ δικαιότερον· ὁ δὲ καὶ παρὰ δόξαν πιεζόμε-
 νος, ἵνα ὥσπερ χρυσοῦς ἐν καμίνῳ δοκιμασθεῖς, τῆς κακίας,
 εἴ τι καὶ μικρὸν ἔχει, τοῦτο ἐκτιήξῃ· καθαρὸς καὶ ἀπὸ ῥύπου
 πατελιῶς οὐδεὶς, οὐκ οὖν ἐν γεννητῇ φύσει, ὥσπερ ἠκοῦσα-
 10 μεν, εἰ καὶ φανῆ δοκιμώτερος. Εὐρύσκοω γάρ τι τοιοῦτον ἐν
 τῇ θείᾳ Γραφῇ μυστήριον καὶ μακρὸν ἂν εἴη πάσας ἀπαρι-
 θμεῖν τοῦ Πνεύματος τὰς φωνάς, αἱ μὲ πρὸς τοῦτο φέρουσιν.
 Ἄλλὰ τίς ἂν ψάμμον θαλασσοῦν καὶ σιαγόνας ὑετοῦ καὶ θυ-
 15 θοῦ μῆκος ἀναμετρήσαιο; τίς δ' ἂν τοῦ Θεοῦ τῆς περὶ πάντα
 σοφίας τὸ βάθος ἐξιχνιάσειεν, ἢ φ' ἧς καὶ πεποίηκε τὰ πάντα,
 καὶ διοικεῖ τρόπον, ὃν αὐτὸς καὶ βούλεται καὶ ἐπίσταται; Ἄρ-
 κει γάρ, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, θανατόσαντες μόνον τὸ
 ταύτης δυσιέκμαρτον καὶ δυσθεώρητον παρελθεῖν· «Ὡ βάθος
 20 τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ! καὶ
 «Τίς ἔγνω νοῦν Κυρίου»; «Εἰς δὲ τὰ ἔσχατα τῆς σοφίας αὐτοῦ
 τίς ἀφίκετο»; φηοῖν ὁ Ἰωβ. Τίς σοφὸς καὶ συνήσει ταῦτα

79. Βλ. Ἰωβ 25, 4.

80. Ρωμ. 11, 33.

81. Ρωμ. 11, 34.

82. Βλ. Ἰωβ 15, 8.

ἐκκρίσεις. Καὶ ποῖος γνωρίζει, ἐὰν ὁ μὲν ἕνας τιμωρῆται διὰ τὴν κακίαν του, ὁ δὲ ἄλλος ἀνεβαίνει ὑψηλὰ ἐπειδὴ ἐπαιεῖται, καὶ δὲν συμβαίνει τὸ ἀντίθετον: νὰ ἀνεβαίνει δηλαδὴ ὑψηλὰ ὁ ἕνας ἐξ αἰτίας τῆς πονηρίας του καὶ νὰ ὑποφέρῃ ὁ ἄλλος ἐξ αἰτίας τῆς ἀρετῆς του; Ὁ μὲν ἕνας ὑψωνόμενος περισσότερο, διὰ νὰ πέσῃ χειρότερα, ἀφοῦ θὰ ἔχη ἀφήσει προηγουμένως νὰ ἐκδηλωθῇ ὅλη ἡ κακία του, σὰν κάποια ἀρρώστια, διὰ νὰ τιμωρηθῇ καὶ δικαιότερα, ὁ δὲ ἄλλος πιεζόμενος, ὅπως φαίνεται, ἄδικα, διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ καὶ ἀπὸ τὸ ἐλάχιστον ἔστω ἵκνος κακίας τὸ ὁποῖον τυχὸν ἔχει, ἀφοῦ θὰ ἔχη δοκιμασθῇ ὅπως τὸ χρυσάφι εἰς τὸ καμί-
 νι. Διότι κανεὶς ἀπὸ ὄσους ἀνήκουν εἰς τὴν κτιστὴν φύσιν δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν, ὅπως ἔχομεν ἀκούσει³⁹, ἔστω καὶ ἂν φανῇ πολὺ τέλειος. Διότι παρῶμοιον μυστήριον εὐρίσκω καὶ εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφήν. Καὶ θὰ διαρκοῦσε πάρα πολὺ ἡ ἀπαρίθμησις τῶν λόγων τοῦ Πνεύματος, οἱ ὁποῖοι μὲ ὀδηγοῦν εἰς τὸ συμπέρασμα αὐτό. Ἀλλὰ ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ μετρήσῃ τὴν ἄμμον τῶν θαλασσῶν, τὰς σταγόνας τῆς βροχῆς καὶ τὴν ἔκτασιν τοῦ βυθοῦ; Ποῖος δὲ θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐξιχνιάσῃ τὸ βάθος τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ διὰ τὰ πάντα, μὲ τὴν ὁποίαν καὶ ἔχει κάνει τὰ πάντα καὶ μὲ τὴν ὁποίαν τὰ κυβερνᾷ μὲ τὸν τρόπον τῶν ὁποῖον αὐτός θέλει καὶ γνωρίζει; Διότι, ὅπως λέγει ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ἀρκεῖ καὶ μόνον τὸ νὰ προσπεράσωμεν (τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ), ἀφοῦ θὰ ἔχωμεν ἀπλῶς θαυμάσει τὸ πόσον δύσκολον εἶναι νὰ τὴν ἀποδείξῃ καὶ νὰ τὴν κατανοήσῃ κανεὶς: «⁴⁰ Ὁ ἀνεξιχνίαστον καὶ ἀκατάληπτον βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως τοῦ Θεοῦ! Πόσον ἀνεξερεύνητοι εἶναι αἱ κρίσεις του καὶ πόσον ἀνεξιχνίαστοι εἶναι οἱ τρόποι τῶν ἐνεργειῶν του!»⁴⁰ καὶ «ποῖος ἐγνώρισε τὰς σκέψεις καὶ τὰς βουλὰς τοῦ Κυρίου;»⁴¹. Ὁ Ἰωβ δὲ λέγει «ποῖος ἔχει φθάσει μέχρι τὰ ἄκρα τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ;»⁴². «Ποῖος εἶναι τόσο σοφὸς ὥστε νὰ ἀντιληφθῇ τὰ πράγματα αὐτά»⁴³ καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ μετρήσῃ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ξεπερνοῦν τὸ μέ-

καὶ οὐχὶ τῷ ἀνεγκίτῳ μετρήσει τὸ ὑπὲρ μέτρησιν;

31. Ἄλλος μὲν οὖν εἶη περὶ ταῦτα τολμηρὸς καὶ γεννά-
 δας, μᾶλλον δὲ εἶη μηδεὶς· ἐγὼ δὲ ὀκνῶ κακίᾳ δοῦναι πάν-
 τως τὴν ἐντεῦθεν κόλασιν ἢ εὐσεβείᾳ τὴν ἀνεοῖν· ἀλλ' ἔστι
 5 μὲν διε καὶ πρὸς τι χρήσιμον ἢ κακίας ἐγκοπτομένης δυσπα-
 θεία τῶν πονηρῶν ἢ ἀρετῆς ὁδοποιουμένης εὐπαθείᾳ τῶν
 βελτιόνων· οὐκ ἀεὶ δέ, οὐδὲ πάντως, ἀλλ' εἶναι τοῦτο μόνον
 καιροῦ τοῦ μέλλοντος, καθ' ὃν οἱ μὲν τὰ τῆς ἀρετῆς ἀθλα,
 οἱ δὲ τὰ τῆς κακίας ἐπιτίμια δέξονται. Ἀναστήσονται γὰρ
 10 οὗτοι, γησίη, εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, καὶ οὗτοι εἰς ἀνάστασιν
 κρίσεως· τὰ δὲ ἐντεῦθεν ἐτέρου τύπου εἶναι, καὶ ἀγωγῆς
 ἐτέρας, πάντα ἐκεῖσε φέροντα, ἐχούσης ὁμαλὸν τι παρὰ Θεῶν
 πάντως καὶ τῆς δοκούσης ἡμῖν ἀνωμαλίας· ὥσπερ ἐν σώματι
 τὰς ἐξοχὰς τε καὶ εἰσοχὰς, μεγέθη τε καὶ μικρότητας, καὶ
 15 γῆς ἐπαναστάσεις τε καὶ ἐφάσεις ἐξ ὧν τὸ κάλλος τῆ πρὸς
 ἄλληλα σχέσει συνιστάμενόν τε καὶ θεωρούμενον· ἐπεὶ καὶ
 τεχνίτου τὸ περὶ τὴν ὕλην τέως ἄτακτον καὶ ἀνώμαλον, λίαν
 ἔντεχρον ἦν, ἂν πρὸς τινος ἔργου κατασκευὴν εὐτρεπίσαιτο·
 τότε καὶ ἡμῖν καταλαμβανόμενόν τε καὶ ὁμολογούμενον, διὰ
 20 τὸ ἀποτελεσθὲν κάλλος τοῦ δημιουργήματος θεωρήσωμεν. Ἄλλ'
 οὔτε ἐκεῖνος ἄτεχνος ὡς ἡμεῖς, οὔτε ταῦτα διοικεῖται ἀτά-
 κτως, διὰ μὴ καὶ ἡμῖν ὁ λόγος γνώριμος.

32. Ἄλλ' εἴ τινα δεῖ καὶ εἰκόνα λαβεῖν τοῦ ἡμετέρου
 πάθους, σὺ πόρρω τῶν νυκτιώντων ἐσμέν καὶ ἰλιγγιώντων,

83. Ὡσ. 14, 10.

84. Ἰω. 5, 29.

τρον μὲ κάτι ἀπληροΐαστον;

31. "Ἄλλος μὲν λοιπὸν ἄς εἶναι τολμηρὸς καὶ προπετής εἰς τὰ πράγματα αὐτά, ἢ μᾶλλον ἄς μὴν εἶναι κανείς. Ἐγὼ δὲ πάντως διστάζω νὰ ἀποδώσω εἰς τὴν κακίαν τὴν τιμωρίαν κατὰ τὴν ζωὴν αὐτὴν, καὶ τὴν ἄνετον ζωὴν εἰς τὴν εὐσέβειαν. Ἄλλὰ ἐνίοτε μὲν αὐτὸ χρησιμεύει ἢ εἰς τὸ νὰ περιορισθῇ ἡ κακία μὲ τὴν κακοπάθειον τῶν πονηρῶν, ἢ εἰς τὸ νὰ ἀνοίξῃ περισσότερον ὁ δρόμος πρὸς τὴν ἀρετὴν μὲ τὴν γαλήνιον ζωὴν τῶν καλυτέρων. Αὐτὸ δὲ δὲν συμβαίνει πάντοτε, οὔτε ὅπως ἴσως εἶται, ἀλλὰ εἶναι ἀπόλυτον μόνον διὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ μὲν ἀγαθοὶ θὰ δεχθοῦν τὰ ἔπαθλα τῆς ἀρετῆς, οἱ δὲ κακοὶ τὰς τιμωρίας τῆς κακίας των. Διότι· «θὰ ἀναστηθοῦν αὐτοί, λέγει, διὰ νὰ ἀπολαύσουν τὰ ἀγαθὰ τῆς αἰωνίου ζωῆς, καὶ ἐκεῖνοι διὰ νὰ κατακριθοῦν»⁹⁴. Τὰ πέραν δὲ τῆς ζωῆς αὐτῆς εἶναι διαφόρου τύπου καὶ ἔχουν ἄλλον σκοπὸν, καὶ ὁδηγοῦν ὅλα πρὸς τὰ ἐκεῖ, ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα φαίνονται εἰς ἑμᾶς ἀνώμαλα εἶναι, παρὰ ταῦτα, ὁμαλὰ κοντὰ εἰς τὸν Θεόν, ὅπως εἰς τὸ σῶμα αἱ εἰσοχαὶ καὶ αἱ ἔξοχαί, καὶ ὅπως τὰ μεγάλα καὶ τὰ μικρὰ ἀντικείμενα καὶ τὰ ἐξογκώματα καὶ τὰ κοιλιῶματα τῆς γῆς, τὰ ὁποῖα συναρμολογούμενα καὶ θεωρούμεν τὸ ἓνα ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἄλλο δημιουργοῦν τὸ κάλλος. Ἐπειδὴ καὶ ἡ ἀταξία καὶ ἡ ἀνωμαλία, ἡ ὁποία παρατηρεῖται πρὶν εἰς τὰ ὑλικά τοῦ τεχνίτου, θὰ παρουσίαζε κάτι τὸ ἐντεχνον, ἂν ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὴν κατασκευὴν κάποιου ἔργου. Τότε τὸ ἀντιλαμβανόμεθα καὶ τὸ παραδεχόμεθα καὶ ἐμεῖς, ὅταν ἴδωμεν τὸ κάλλος τοῦ τελευταίου κατασκευάσματος. Οὔτε ἐκεῖνος ὅμως δὲν εἶναι ἄτεχνος, ὅπως εἴμεθα ἐμεῖς, οὔτε τὰ πράγματα αὐτὰ γίνονται εἰς τὴν τύχην, ἐπειδὴ ἐμεῖς δὲν γνωρίζομεν τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον γίνονται.

32. Ἄλλὰ ἐὰν θὰ πρέπει νὰ παρουσιάσωμεν κάποιον εἰκόνα τοῦ τί παθαίνομεν, δὲν ἀπέχομεν πολὺ ἀπὸ ἐκεῖνους οἱ ὁποῖοι αἰσθάνονται ἱλίγγους καὶ ναυτίαν, καὶ οἱ ὁποῖοι νομίζουν ὅτι τὰ πάντα γυρίζουν, ἐνῶ γυρίζουν αὐτοὶ

οἱ στρέφονται τὰ πάντα δοκοῦσιν, αὐτοὶ στρεφόμενοι ὡς δὲ
καὶ οὗτοι, περὶ ὧν ὁ λόγος. Οὐ γὰρ ἀνέχονται σοφώτεροι
αὐτῶν εἶναι τὸν Θεόν, ἢ πρὸς τι τῶν συμβαινόντων ἰλιγγιά-
σωσιν· ἢ καμῆν περὶ τὸν λόγον δέον, ὡς τάχ' ἂν τῇ φιλο-
5 *πονίᾳ* δοθησομένης τῆς ἀληθείας, ἢ σοφωτέροις ἑαυτῶν ταῦ-
τα συμφιλοσοφεῖν καὶ πνευματικωτέροις, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο
χάρισμα ἔν, καὶ σὸχι πάντων ἢ γνῶσις ἢ καθάρσει θίον
ταύτην θηρεύειν, καὶ παρὰ τῆς ὄντως Σοφίας σοφίαν ἐπιζη-
τεῖν. Οἱ δὲ (ὦ τῆς ἀπαιδευσίας!) ἐπὶ τὸ ἐτοιμότερον τρέπον
10 *ται*, καὶ ἀλογίαν τοῦ παντὸς καταφεύδονται, αὐτοὶ τὸν λό-
γον σὸκ ἐπιστάμενοι καὶ εἰοὶ δι' ἀπαιδευσίαν σοφοὶ ἢ διὰ
σοφίαν, ἵνα οὕτως εἶπω, τὴν περιττήν, ἄσοφοι καὶ ἀούνητοι.
Ἐπιτεῦθεν οἱ μὲν τύχην καὶ τὸ αὐτόματον ἐδογματίσαν (ὄν-
τως αὐτόματα καὶ ὡς ἔτιχεν ἀναπλασθέντα ἐπινοήματα), οἱ
15 δὲ ἀσιτέρων τινὰ δυναστείαν ἄλογόν τε καὶ ἄλυτον πλερόντων,
ὡς ἂν βουλώονται, τὰ ἡμέτερα, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸ τὸ πλέκειν
συνηναγκασμένων καὶ πλανητῶν δὴ τινων καὶ ἀπλανῶν συνό-
δους καὶ ὑποχωρήσεις, καὶ κυρίαν τοῦ παντὸς κίνησιν. Οἱ δέ,
ὅτι ἂν ἕκαστος ἐφ' ἀντιόσθησαν, τῷ ταλαιπώρῳ γένει τῶν ἀν-
20 θρώπων γέροντες, ἐπεισῆγαγον, ὅσον αὐτοῖς τῆς Προνοίας
ἀνέφικτόν τε καὶ ἀθεώρητον, εἰς διαφόρους δόξας καὶ προση-
γορίας καταμερῶσαντες. Εἰοὶ δὲ οἱ καὶ πενίαν πολλὴν τῆς
Προνοίας κατέγνωσαν, τὰ μὲν ὑπερ ἡμᾶς ταύτη διοικεῖσθαι
νομίσαντες, ἄχρι δ' ἡμῶν τῶν καὶ μάλιστα δεομένων κατὰ-

οἱ ἴδιοι,, ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ αὐτοὺς διὰ τοὺς ὁποίους ὀμιλοῦμεν. Διότι δὲν ἀνέχονται νὰ εἶναι ὁ Θεὸς πρὸ σοφὸς ἀπὸ αὐτούς, ἂν νιώσουν ἴλιγγον διὰ κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα συμβαίνουν, ἢ ἂν θὰ πρέπει νὰ βασανίσουν τὸ λογικόν των, ἐπειδὴ μόνον μὲ τὴν ἐργατικότητα ἤμπορεῖ νὰ τοὺς δοθῇ ἡ ἀλήθεια, ἢ νὰ φιλοσοφήσουν τὰ πράγματα αὐτὰ μὲ ἀνθρώπους πρὸ σοφοὺς καὶ πρὸ πνευματικὸς ἀπ' αὐτούς, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα εἶναι ἕνα χάρισμα καὶ δὲν ἤμποροῦν ὅλοι νὰ ἔχουν τὴν γνῶσιν, ἢ νὰ τὴν ἀναζητοῦν μὲ τὴν καθαρότητα τοῦ βίου, καὶ νὰ ζητοῦν σοφίαν ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν Σοφίαν. Αὐτοὶ δὲ (ὧ, πόση εἶναι ἡ ἀμορφωσιά των!) στρέφονται πρὸς τὸ πρὸ πρόχειρον καὶ λένε ψέμματα ὅτι τὰ πάντα εἶναι παράλογα, ἐπειδὴ αὐτοὶ δὲν ἀντιλαμβάνονται τὴν αἰτίαν καὶ τὴν λογικότητα τῶν πραγμάτων. Καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἀμορφωσιᾶς των ἢ τῆς περιττῆς σοφίας των, διὰ νὰ τὴν ὀνομάσω ἔτσι, εἶναι σοφοὶ χωρὶς σοφίαν, καὶ ἀνόητοι. Ἐξ αἰτίας τοῦ γεγονότος τούτου, ἄλλοι μὲν ἐχαρακτήρισαν τύχην τὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα συμβαίνουν μόνον των — σκέψεις καὶ φαντασιοπληξία πραγματικὰ πρόχειροι καὶ βγαλμένοι εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχεν —, ἄλλοι δὲ ἔπλεξαν κάποιαν παράλογον καὶ ἀνεξικνίαστον ἐξουσίαν ἀστέρων, ὡσὰν νὰ ἔχουν αὐτεξούσιον βούλησιν τὰ πράγματα τὰ ὁποῖα μᾶς ἀφοροῦν, ἢ, μᾶλλον, ὡσὰν νὰ εἶναι ἀναγκασμένα νὰ ἀνακατεύωνται καὶ αὐτὰ εἰς ὅ,τι μᾶς ἀφορᾷ, καὶ καθώρισαν συνελεύσεις καὶ ἀπομακρύνσεις πλανητῶν καὶ ἀπλανῶν (ἀστέρων), καὶ μίαν γενικὴν κίνησιν τοῦ παντός, ἢ ὁποῖα κυβερνᾷ τὰ πάντα. Ἄλλοι δὲ ἐφόρτωσαν εἰς τὸ ταλαίπωρον ἀνθρώπινον γένος ὅ,τι ἐφαντάσθη ὁ καθένας των, διαχωρίσαντες εἰς διαφοροὺς δοξασίας καὶ ὀνομασίας ὅσον μέρος τῆς θείας προνοίας δὲν ἤμποροῦσαν νὰ πλησιάσουν καὶ νὰ ἀντιληφθοῦν. Ὑπάρχουν δὲ καὶ ὠρισμένοι, οἱ ὁποῖοι κατηγορήσαν τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ διὰ πολλὴν πτωχείαν, ἐπειδὴ ἐθεώρησαν ὅτι τὰ μὲν περὶ ἡμᾶς πράγματα κυβερνῶνται ἀπὸ αὐτῆν, ἀλλὰ ἐδίστασαν νὰ τὴν καταβιβάσουν καὶ μέχρις ἡμῶν οἱ

γειν αὐτὴν ἀποκνήσαντες, ὡσερ δεδοικότες, μὴ τῷ πλείονας εὐεργετιῶσαι, ἀγαθώτερον ἀποφήνωσι τὸν εὐεργέτην ἢ ἀποκάμνοι αὐτοῖς ὁ Θεὸς εὖ ποιῶν πλείονας.

33. Ἄλλ' οὗτοι μὲν, ὅπερ εἶπον, ἐρριφθῶν, ἐπεὶ καὶ
 5 καλῶς αὐτοὺς προλαβὼν ὁ λόγος ἡμύνατο· Ἐμμαιαιώθη γάρ, γησί, ἢ ἀσύνειτος αὐτῶν καρδία· φάσκοιτες εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν, καὶ ἤλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ, μύθοις τοῖς καὶ σκιαῖς τὴν διὰ πάντων Πρόνοιαν καθυβρίζοντες. Ἡμεῖς δὲ μήτε αὐτοὶ ταῦτα τερατευώμεθα, εἴπερ τι μέλλει
 10 τοῦ λόγου λογικοῖς οὖσιν ἡμῖν καὶ λόγου θεραπευταῖς· μήτε τοὺς οἰομένους ἀποδεχώμεθα, κἄν εὐδρομῶσι τὴν γλῶττιαν ἐν τοῖς ἀτόποις λόγοις καὶ δόγμασι, καὶ τῷ καινῷ τέρωσιν. Ἀλλὰ καὶ Θεὸν εἶναι τὸν πάντων ποιητὴν καὶ δημιουργόν πιστεύωμεν· πῶς γὰρ ἂν ὑπέστη τὸ πᾶν, μὴ τινος οὐσιώσαν-
 15 τός τε καὶ συναρμόσαντος; Καὶ Πρόνοιαν συνεισάγωμεν, τὴν τοῦδε τοῦ παντός συνεκτικὴν τε καὶ συνδεικίην· ἐπεὶ καὶ προρητὴν εἶναι τούτων, ὃν ποιητὴν εἶναι ἀναγκαῖον· εἰ μὴ μέλλοι τὸ πᾶν τῷ αὐτομάτῳ γερόμενον, ὡσερ ὑπὸ λαίλαπος γαῖς, αὐτίκα λυθῆσεσθαι τε καὶ διασπασθῆσεσθαι διὰ τὴν
 20 ἀταξίαν τῆς ὕλης, καὶ πρὸς τὴν ἀρχαίαν σύγχυσίν τε καὶ ἀκοσμίαν ἐπαναχθῆσεσθαι. Καὶ τοῖς ἡμετέροις μάλιστα ἐπιστατεῖν δεξώμεθα τὸν ἡμέτερον, εἴτε ποιητὴν, εἴτε πλάστην· βούλει καλεῖν· κἄν διὰ τῶν ἐναντίων ὁ θίος ἡμῖν διεξάγῃται,

ὅποιοι τὴν ἔχομεν ἀνάγκην πολὺ περισσότερον ἀπὸ ὄλα, ὡσὰν νὰ ἐφοβοῦντο μήπως παρουσιάσουν τὸν εὐεργέτην πρὸ ἀγαθὸν μὲ τὸ νὰ εὐεργετῇ τοὺς περισσοτέρους, ἢ μήπως τυχὸν κουρασθῇ ἀπ' αὐτοὺς ὁ Θεὸς, μὲ τὸ νὰ εὐεργετῇ περισσοτέρους.

33. Ἀλλὰ αὐτοὶ μὲν, ὅπως εἶπα, ἔχουν καταπέσει ἐπειδὴ ἐπρόλαβε καὶ τοὺς ἀπέκρουσε ὁ λόγος προηγουμένως. Διότι ἐξηπατήθη, λέγει, ἡ ἀνόητος καρδία των ἔνῃ λέγουν ὅτι εἶναι σοφοί, ἀπεδείχθησαν ἀνόητοι καὶ ἤλλαξαν τὴν πίστιν εἰς τὸν ἄφθαρτον Θεόν⁸⁵, καὶ μὲ ὠρισμένους μύθους καὶ σκιάς καθύβρισαν ἐκεῖνον ὁ ὅποιος ἀσκεῖ τὴν πρόνοιάν του μὲ κάθε μέσον. Ἐμεῖς δὲ δὲν πρέπει οὔτε οἱ ἴδιοι νὰ φανταζώμεθα τέτοια τερατώδη πράγματα, ἐφ' ὅσον βεβαίως δίδομεν σημασίαν εἰς τὸν λόγον ἐπειδὴ εἴμεθα λογικοὶ καὶ καλλιεργοῦμεν τὴν λογικὴν, οὔτε νὰ γινώμεθα ὀπαδοὶ ἐκείνων οἱ ὅποιοι τὰ πιστεύουν αὐτά, ἔστω καὶ ἂν παρουσιάζουν εὐγλωττίαν εἰς τοὺς παραδόξους λόγους καὶ εἰς τὰς ἀνοήτους δοξασίας, καὶ εὐχαριστοῦν μὲ καινοφανῆ πράγματα. Ἀλλὰ ἄς πιστεύωμεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ποιητὴς καὶ δημιουργὸς τῶν πάντων. Διότι πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ τὸ σύμπαν, ἂν δὲν τοῦ εἶχε δώσει ὑπαρξιν, καὶ δὲν τὸ εἶχε συναρμολογήσει κάποιος; Καὶ ἄς συνυπολογίζωμεν τὴν θεῖαν πρόνοιαν, ἡ ὁποία συγκρατεῖ καὶ συνδέει αὐτὸ τὸ σύμπαν. Ἐπειδὴ εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ὑπάρχη ἐκεῖνος ὁ ὅποιος προνοεῖ δι' ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔχουν δημιουργηθῆ, ἔάν δὲν πρόκειται τὸ σύμπαν, ὀδηγούμενον ἀπὸ τὴν τύχην, ὅπως τὸ πλοῖον ἀπὸ τὸν τυφῶνα, νὰ διαλυθῇ καὶ νὰ καταστραφῇ ἐξ αἰτίας τῆς ἀταξίας τῶν ὑλικῶν, καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν παλαιάν ἐκείνην σύγχυσιν καὶ ἀκαταστασίαν. Καὶ μάλιστα εἰς τὰ πράγματα τὰ ὁποῖα μᾶς ἀφοροῦν, ἄς δεχθῶμεν ὅτι ὑπάρχει ἡ ἐπιστοασία τοῦ ἰδικοῦ μας δημιουργοῦ ἢ πλάστου — ὅπως θέλεις ὀνόμασέ τον —, ἔστω καὶ ἂν ἡ ζωὴ μας εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἀνεξηγήτους ἀντιξοότητας, τὴν αἰτίαν τῶν ὁποίων τυχὸν ἀγνοοῦμεν, ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ

διὰ τοῦτο τυχόν καὶ ἀγνοουμένων, ἵνα τῷ δυσθεωρήτῳ τὸν
 ὑπὲρ πάντα λόγον θαυμάζωμεν. Ἐπειδὴ τὸ μὲν ῥαδίως λη-
 πτόν, ἅπαν εὐκαταφρόνητον· τὸ δὲ ὑπὲρ ἡμᾶς, δοῦν δυσεπι-
 κότερον, τοσοῦτῳ θαυμασιώτερον· καὶ γυμνάζει τὸν πόθον
 5 ἅπαν τὸ διαφεῦγον τὴν ἔφεσιν.

34. Διὰ τοῦτο μήτε θγίειαν πᾶσαν θαυμάζωμεν, μήτε
 νόσον διαπιτύωμεν, μήτε πλούτῳ ῥέοντι προσιθώμεθα καρδία,
 πλέον ἢ καλῶς ἔχει, τῇ ῥοῇ προσκείμενοι, καὶ οἷον τῆς ψυ-
 χῆς τι ταύτη προσαναλίσκοντες· μήτε πενίας κατεξανισιτώμεθα,
 10 ὡς ἀποπιτύσιον πάντη καὶ κατακρίτου, καὶ τῆς μισουμένης
 μερίδος· ἀλλ' εἰδῶμεν καὶ θγίειαν περιφρονεῖν ἀσύνειτον, ἧς
 καρπὸς ἁμαρτία, καὶ νόσον τιμᾶν ὁσίαν, αἰδούμενοι τοῦς διὰ
 πάντους νικήσαντας, μὴ πού τις καὶ Ἰὼβ τοῖς τοσοῦτοις ἐγκέ-
 κρυπται, πολὺ τι τῶν ὑγαινόγων αἰδεσιμώτερος, καὶ τὸν
 15 ἰχῶρα ξέη. καὶ τάλαιπωρῆ νυκτὸς καὶ ἡμέρας αἰθρῆος καὶ πλη-
 γῆ καὶ γυναικὶ καὶ φίλοις στενοχωρούμενος· ὡς δὲ καὶ πλοῦτον
 ἄδικον ἀποπέμπεσθαι, δι' ὃν κάμνει δικαίως ὁ ἐν τῇ φλογὶ
 πλούσιος, καὶ προσαιτεῖ θανάτῳ μικρὰν ἀναψύξεως, καὶ πε-
 νίαν ἐπαινεῖν εὐχάριστον καὶ φιλόσοφον, μεθ' ἧς Λάζαρος
 20 σῶζεται καὶ πλουτεῖ τὴν ἐν κόλποις Ἀβραάμ ἀνάπαισιν.

35. Ἀλλ' ἐμοὶ μὲν καὶ διὰ τοῦτο δοκεῖ ἀναγκαῖα τυγχά-

86. Ἰὼβ 2, 8.

87. Λουκᾶ 16, 24.

νά θαυμάζωμεν, λόγῳ τοῦ ὅτι τὰ πράγματα αὐτὰ εἶναι ἀνεξιχνίαστα, τὴν λογικὴν τάξιν ἢ ὁποῖα διέπει καὶ εὐρίσκεται ἐπάνω ἀπὸ ὅλα αὐτά. Ἐπειδὴ ἐκεῖνο μὲν τὸ ὁποῖον γίνεται εὐκόλως ἀντιληπτὸν περιφρονεῖται παντελῶς, ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ ἡμᾶς, ὅσον πρὸ δυσκολοπλησίαστον εἶναι, τόσον πρὸ θαυμάσιον θεωρεῖται· καὶ ὁ πύθος γίνεται ἐντονώτερος διὰ κάθε τι τὸ ὁποῖον ξεπερνᾷ τὴν ἐπιθυμίαν μας.

34. Διὰ τοῦτο εἶναι περισσότερον ἀπὸ σωστὸν τὸ νὰ μὴν θαυμάζωμεν οὔτε τὴν ὑγείαν, οὔτε νὰ περιφρονοῦμεν τὴν ἀσθένειαν, οὔτε νὰ προσκολλοῦμεν τὴν καρδίαν μας εἰς τὸν πλοῦτον, ὁ ὁποῖος τρέχει καὶ χάνεται, προσκολλοῦμενοι εἰς τὴν ροὴν του, καὶ ἐξοδεύοντες, τρόπον τινά, ἓνα μέρος τῆς ψυχῆς μας εἰς τὴν ροὴν αὐτὴν, οὔτε νὰ ἐξοργιζώμεθα καὶ νὰ ἐπαναστατοῦμεν διὰ τὴν πτωχείαν, ἐπειδὴ τάχα εἶναι ὀλωσοδιόλου κατακριτέα, ἀξία ἐπιστροφῆς καὶ ἀξιομίσητος. Ἄλλὰ ἃς γνωρίζωμεν νὰ περιφρονοῦμεν τὴν ὑγείαν, ἢ ὁποῖα δὲν συνοδεύεται ἀπὸ σύνεσιν, καὶ ἢ ὁποῖα παράγει τὴν ἁμαρτίαν, καὶ νὰ ἐκτιμοῦμεν τὴν ἀσθένειαν διὰ τὴν ὁποῖαν δὲν εἴμεθα ὑπεύθυνοι, σεβόμενοι ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀνεδείχθησαν νικηταὶ μὲ αὐτὴν, μήπως κάπου ἀνάμεσα εἰς τοὺς πάσχοντας εὐρίσκεται κρυμμένος κάποιος Ἰώβ, ὁ ὁποῖος εἶναι πολὺ πρὸ ἀξιοσέβαστος ἀπὸ τοὺς ὑγιεῖς, ἔστω καὶ ἂν ἀποξέῃ τὸ πῦον⁶⁶, ἔστω καὶ ἂν καταταλαιπωρῆται νύκτα καὶ ἡμέραν εἰς τὸ ὑπαιθρον, καὶ στενοχωρῆται ἀπὸ τὰς πληγὰς, ἀπὸ τὴν γυναῖκα καὶ ἀπὸ τοὺς φίλους του. Ἐπίσης νὰ ἀποφεύγωμεν τὸν ἄδικον πλοῦτον, ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποῖου ὑποφέρει δικαίως εἰς τὰς φλόγας ὁ πλούσιος καὶ ἰκετεύει διὰ μίαν μικρὰν σταγόνα δροσιᾶς⁶⁷, καὶ νὰ ἐπαινοῦμεν τὴν ἀγαθοεργὸν καὶ ἀσκητικὴν πτωχείαν, μὲ τὴν ὁποῖαν σώζεται ὁ Λάζαρος καὶ κερδίζει τὴν ἀνάπαυσιν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ.

35. Ἄλλὰ ἐμὲ μὲν μοῦ φαίνεται ὅτι καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν εἶναι ἀναγκαῖα ἡ φιλανθρωπία καὶ ἡ εὐσπλαγ-

νειν ἢ φιλανθρωπία, καὶ τὸ πρὸς τοὺς δεομένους εὐσπλαγγνον,
 ἵνα τοὺς οὕτως ἔχοντας περὶ τούτων ἐπιστοιμίζωμεν, καὶ μὴ
 λόγοις μαιαίοις παραχωρῶμεν, νομοθετοῦντες καὶ ἡμῶν αὐ-
 τῶν τὴν ὁμότητα πάντων δὲ τὴν ἐντολὴν αἰδώμεθα πλέον,
 5 καὶ τὸ ὑπόδειγμα. Τίς ἢ ἐντολή; καὶ σκοπεῖτε τὸ ἐπίμονον
 αὐτῆς καὶ τὸ γνήσιον. Οὐ γὰρ ἅπαξ, οὐδὲ δις εἰπόντες τι
 περὶ τῶν δεομένων, οἱ τοῦ Πνεύματος ἀπηλλάγησαν οὐδὲ οἱ
 μέν, οἱ δὲ οὐ, ἢ μᾶλλον τινας, οἱ δὲ ἦτιον, ὡς ἂν μὴ περὶ
 μεγάλου τινός μηδὲ τῶν σφόδρα κατεπειγόντων, ἀλλὰ καὶ
 10 πάντες, καὶ μετὰ σπουδῆς ἕκαστος ἢ πρότιον ἢ ἐν πρώτοις,
 τοῦτο διακελευόμενοι, καὶ ποτὲ μὲν προιτρέποντες, ποτὲ δὲ
 ἀπειλοῦντες, ποτὲ δὲ ὀνειδίζοντες· ἔστι δὲ διε καὶ τοὺς κατορ-
 θοῦντας ἀποδεχόμενοι, ὡς ἂν τῷ συνεχεῖ τῆς ὑπομνήσεως
 τὴν ἐντολὴν ἐνεργήσωσιν. Ἐνεκεν μὲν τῆς ταλαιπωρίας τῶν
 15 πτωχῶν καὶ τοῦ στεναγμοῦ τῶν πενήτων νῦν ἀνασιήσομαι,
 λέγει Κύριος. Τίς οὐ δέδοικεν ἀνιστάμενον Κύριον; Καί·
 «Ἀνάστηθι, Κύριε ὁ Θεός μου, ὑψωθήτω ἡ χεὶρ σου· μὴ
 ἐπιλάβῃ τῶν πενήτων». Ἀπενξώμεθα τὴν τοιούτην ὑψωσιν,
 καὶ μὴ βουληθῶμεν ἰδεῖν ἐπαιρομένην χεῖρα κατὰ τῶν ἀπει-
 20 θούντων, ἔτι δὲ μᾶλλον ἐπαφιεμένην τοῖς σκληροτέροις. Καί·
 «οὐκ ἐπελάθειο τῆς κραυγῆς τῶν πενήτων»· καί· «Οὐκ εἰς τέ-
 λος ἐπιληφθήσεται ὁ πτωχός»· καί· «Ὁφθαλμοὶ μὲν αὐτοῦ ἐπὶ

88. Ψαλμ. 11, 6.

89. Ψαλμ. 9, 33.

90. Ψαλμ. 9, 13.

91. Ψαλμ. 9, 19.

χνία πρὸς ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἔχουν ἀνάγκην, διὰ νὰ κλείω-
 μεν τὸ στόμα ἐκείνων οἱ ὅποιοι σκέπτονται ἔτσι διὰ τὰ
 πράγματα αὐτά, καὶ νὰ μὴν παραδιδώμεθα εἰς ἀνοήτους
 λόγους προσπαθοῦντες νὰ δικαιολογήσωμεν καὶ νὰ κάμω-
 μεν νόμον ἐναντίον ἡμῶν τῶν ἰδίων τὴν σκληρότητα. Ἄς
 σεβώμεθα δὲ ἐπάνω ἀπὸ ὅλα τὴν ἐντολὴν καὶ τὸ ὑπόδειγμα.
 Ποία εἶναι ἡ ἐντολή; Κοιτάξτε τὴν ἐπιμονὴν καὶ τὴν γνη-
 σιότητά της. Διότι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἔχουν μέσα τῶν τὸ
 Πνεῦμα δὲν πρέπει νὰ ἡσυχάσουν μὲ τὸ νὰ εἶπουν μόνον
 μίαν ~~ἢ~~ δύο φορές κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὅποια εἶναι ἀνάγκη
 νὰ γίνουν. Οὔτε πάλιν νὰ ἡσυχάσουν, ἄλλοι μὲν ἐπειδὴ τὸ
 εἶπαν καὶ ἄλλοι ἐπειδὴ δὲν τὸ εἶπαν, ἢ ἄλλοι ἐπειδὴ τὸ
 εἶπαν περισσότερον καὶ ἄλλοι ὀλιγώτερον, ὡσὰν νὰ μὴν
 ἐπρόκειτο διὰ κάτι πολὺ σπουδαῖον ἢ πάρα πολὺ ἐπείγον,
 ἀλλὰ πρέπει ὅλοι, καὶ μάλιστα μὲ ὄρμην καὶ βίαν ὁ καθέ-
 νας, ἢ πρῶτος ἢ μεταξὺ τῶν πρώτων νὰ παρακινήσουν δι'
 αὐτό, ἄλλοτε χρησιμοποιοῦντες προτροπὰς καὶ παραινέσεις,
 ἄλλοτε χρησιμοποιοῦντες ἀπειλὰς καὶ ἄλλοτε κατηγοροῦν-
 τες ὠρισμένας φορές μάλιστα ἐπιδοκιμάζοντες ἐκείνους οἱ
 ὅποιοι ἐπιτυγχάνουν, διὰ νὰ κάμουν πρὸ ζωντανὴν τὴν ἐν-
 τολὴν μὲ τὴν διαρκῆ ὑπενθύμισιν (τῶν παρακάτω): «Ἐξ
 ἀφορμῆς μὲν τῆς ταλαιπωρίας τῶν πτωχῶν καὶ τοῦ σιεν-
 ναγμοῦ τῶν πενήτων θὰ σηκωθῶ τώρα, λέγει, ὁ Κύριος»".
 Ποῖος δὲν ἐφοβήθη τὸν Κύριον ὅταν τὸν εἶδε νὰ σηκώνε-
 ται ἐπάνω; Καί: «σήκω ἐπάνω, Κύριε, Θεέ μου, ἄς ὑψωθῆ
 τὸ χέρι σου, καὶ μὴν ξεχάσης τοὺς πτωχοὺς»". Ἄς εὐχη-
 θῶμεν νὰ μὴν ἰδοῦν τὴν ὑψωσιν αὐτὴν τῆς χειρὸς τοῦ
 Κυρίου, καὶ ἄς μὴν θελήσωμεν νὰ ἰδοῦμεν νὰ σηκώνεται
 τὸ χέρι τοῦ Κυρίου ἐναντίον ἐκείνων οἱ ὅποιοι παραβαί-
 νουν τὴν ἐντολὴν του, ἢ ἀκόμη περισσότερον νὰ πέφκῃ
 ἐπάνω εἰς τοὺς πρὸ σκληρούς. Καὶ ἄλλοῦ πάλιν: «δὲν παρέ-
 βλεψε τὴν κραυγὴν τῶν πτωχῶν»" καί: «ὁ πτωχὸς δὲν πρό-
 κείται νὰ ξεχασθῆ μέχρι τὸ τέλος»" καί: «οἱ ὀφθαλμοὶ μὲν
 αὐτοῦ κοιτάζουν πρὸς τὸν πτωχὸν (πρᾶγμα τὸ ὅποῖον εἶναι

τὸν πένητα ἐπιβλέπουσιν (ὁ τοῦ θλεφάρου κρεῖττον καὶ κυριώτερον), τὰ θλέφαρα δὲ αὐτοῦ ἐξειάζει τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων»· ἢ ἐλάσσω, ὡς ἂν εἴποι τις, ἐπισκοπὴ καὶ δευτέρα.

5 36. Τάχα ἂν εἴποι τις· Ὑπὲρ τῶν ἀδικομένων ταῦτα πτωχῶν καὶ πενήτων, οὐ διαφέρομαι· ἀλλὰ σέ γε κεντριζέτω καὶ τοῦτο πρὸς τὸ φιλάνθρωπον. Ὡν γὰρ ἀδικομένων ισοσῦτος ὁ λόγος, τούτων καὶ εὐπασχόντων δηλαδὴ πλείον· ἢ χάρις. Εἰ γὰρ «ὁ ἀτιμάζων πένητα, παροξύνει τὸν ποιήσαντα αὐτόν», ἡμᾶ τὸν ποιητὴν ὁ περιέπων τὸ ποίημα. Πάλιν δὲ διὰ ἀκούης· «Πένης καὶ πλούσιος συνήγησαν ἀλλήλοις, ἀμφοτέρους δὲ ὁ Κύριος ἐποίησεν»· μὴ τὸν μὲν πένητα, τὸν δὲ πλούσιον ὑπολάβης, ἵνα καὶ μᾶλλον κατεξανασιῆς τοῦ πένητος· οὐ γὰρ δῆλον, εἰ θεόθεν ἢ τοιαύτη διαίρεσις· πλά-
10 σμα τοῦ Θεοῦ, φησὶν, ὁμοίως ἀμφοτέρους, καὶ εἰ τὰ ἐξωθεν ἄνισα. Τοῦτό σε δυσωπεῖτω πρὸς τὸ συμπαθὲς καὶ φιλάδελφον, ἵνα διὰ ὑπ' ἐκείνων ἐπαρθῆς, ὑπὸ τούτου συσιαλῆς, καὶ γένη σεαυτοῦ μειριώτερος. Τί ἔτι; «Ὁ ἐλεῶν πτωχὸν Θεῶ δανείζει», φησὶν. Τίς οὐ δέχεται τοιοῦτον χρεώσιον, ἀποδώσονται ἐν
15 καιρῷ μετὰ τῆς ἐπικαρπίας τὸ δάνειον; Καὶ πάλιν· «Ἐλεημοσύναις καὶ πίστεσιν ἀποκαθαίρονται ἁμαρτίαι».

37. Καθαρθῶμεν οὖν ἐλεήσαντες, ῥύψωμεν τῇ καλῇ πόσιν τὰ τῶν ψυχῶν ῥύπη τε καὶ μολύσματα· καὶ λευκανθῶμεν, οἱ μὲν ὡς ἔριον, οἱ δὲ ὡς χιών, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς

92. Ψαλμ. 10, 4.

93. Παροιμ. 17, 5.

94. Παροιμ. 22, 2.

95. Μὲ τὸ «ὑπ' ἐκείνων» ἐννοεῖ ὁ Γρηγόριος τὰ «ἐξωθεν», τὰ ἐξωτερικὰ δηλαδὴ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ πλουσίου (τὰ ἀγαθὰ του).

96. Τὰ λόγια δηλαδὴ τῆς Γραφῆς ὅτι καὶ ὁ πλούσιος καὶ ὁ πτωχὸς εἶναι πλάσματα τοῦ Θεοῦ.

97. Παροιμ. 19, 7.

98. Παροιμ. 5, 27.

καλύτερον καὶ πιὸ σημαντικὸν ἀπὸ τὸ βλέφαρον), τὰ δὲ βλέφαρα αὐτοῦ ἐξετάζουν τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων»³⁵, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δείχνει μικρότεραν, ἢ δευτερωτέραν, ὥπως θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶπη κανεὶς, φροντίδα τοῦ Θεοῦ.

36. Ἴσως θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶπη κανεὶς. Δι' αὐτὰ τὰ πρὸς χάριν τῶν πτωχῶν καὶ τῶν πενήτων οἱ ὁποῖοι ἀδικοῦνται, δὲν ἔχω ἀντίρρησην. Ἀλλὰ αὐτὸ ἀκριβῶς ἄς παρακινήσῃ καὶ σὲ πρὸς τὴν φιλανθρωπίαν. Διότι, ὅταν γίνεται τόσος λόγος δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀδικοῦνται, εἶναι φυσικὸν καὶ ἡ ἀντιμισθία τὴν ὁποίαν ἔχει κανεὶς ὅταν τοὺς εὐεργετῇ νὰ εἶναι πολὺ μεγάλη. Διότι ἐὰν «ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος περιφρονεῖ τὸν πένητα, ἐξοργίζῃ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος τὸν ἐδημιούργησε»³⁶, τιμᾶ τὸν δημιουργὸν ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος περιποιεῖται τὸ δημιούργημά του. Ὅταν ἀκούσης δὲ πάλιν· «ὁ πτωχὸς καὶ ὁ πλούσιος συνήντησαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον· καὶ τοὺς δύο δὲ τοὺς ἔχει κάμει ὁ Κύριος»³⁷, μὴ θεωρήσης τὸν μὲν ἕνα ὡς πτωχόν, τὸν δὲ ἄλλον ὡς πλούσιον, διὰ νὰ ἐξεγερθῆς περισσότερο ἐναντίον τοῦ πτωχοῦ, διότι δὲν εἶναι φανερόν ἐὰν ἡ διάκρισις αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἡ Γραφὴ λέγει ὅτι καὶ οἱ δύο εἶναι πλάσματα τοῦ Θεοῦ, ἔστω καὶ ἂν τὰ ὑπάρχοντά των εἶναι ἄνισα. Αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἄς σὲ κάνῃ νὰ ἐντραπῆς, καὶ νὰ παρακινήθῃς πρὸς τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν ἀδελφόν. Καὶ ἂν μὲν νιώσης ὑπερηφάνειαν ἐξ αἰτίας ἐκείνων³⁸, ἄς τὴν μετριάσῃς τὰ παραπάνω³⁹, διὰ νὰ γίνῃς πιὸ μετριόφρων. Τί ἄλλο (νὰ εἶπω) ἀκόμη; «Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐλεεῖ τὸν πτωχὸν δανεῖζει εἰς τὸν Θεόν»⁴⁰, λέγει ἡ Γραφή. Ποῖος δὲν θὰ ἀποδεχθῇ τέτοιον ὀφειλέτην, ὁ ὁποῖος ἐκτὸς ἀπὸ τὸ δάνειον θὰ δώσῃ καὶ τόκους ὅταν ἔλθῃ ὁ καιρὸς; Καὶ πάλιν ἄλλοῦ· «μὲ τὰς ἐλεημοσύνας καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην καθαρίζονται αἱ ἁμαρτίαι»⁴¹.

37. Ἄς γίνωμεν λοιπὸν καθαροὶ μὲ τὴν ἐλεημοσύνην, ἄς πλύνωμεν μὲ τὸ καλὸ βοτάνι τὰς ἀκαθαρσίας καὶ τοὺς λεκέδες, καὶ ἄς γίνωμεν λευκοί, ἄλλοι μὲν ὡσὰν τὸ μαλλί, ἄλλοι δὲ ὡσὰν τὸ χιόνι, ἀναλόγως πρὸς τὴν εὐσπλαγχνίαν
 του ο καθευς.

εδοπλαγγχίας. Εἶπω τι καὶ φοβερώτερον· Εἰ μὲν οὐδὲν ἔστι
 σοι σύντριμμα, οὐδὲ μώλωψ, οὐδὲ πληγὴ γλεγυμαίνουσα, οὐδὲ
 λέπρα τις ψυχῆς ἢ ἀγὴ σημασίας ἢ τηλαυγῆς, ἀ μικρῶς μὲν
 ὁ νόμος ἐκάθηρεν, δεῖται δὲ Χριστοῦ θεραπεύσοντος· ἀλλὰ
 5 οὐ γε τὸν ὑπὲρ ἡμῶν τραυματισθέντα καὶ μάλακισθέντα αἰδέ-
 σθητι· αἰδεοθήσῃ δέ, ἂν φαίτη τῷ Χριστοῦ μέλει χρηστὸς
 καὶ φιάνθρωπος. Εἰ δὲ τοσοῦτόν σε κατειτραυμάτισε τυχὸν ὁ
 τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ληστής καὶ τύραννος, ἢ ἀπὸ Ἱεροσα-
 λῆμ εἰς Ἱερικὸν καταβαίοντα, ἢ καὶ ἄλλοθί που λαβὼν ἄο-
 10 πλόν τε καὶ ἀπαράσκεπον, ὥστ' ἂν εἰκότως εἰπεῖν ἐκεῖνα·
 «Προσώζεσθαι καὶ ἐσάτησαι οἱ μώλωπές μου ἀπὸ προσώπου
 τῆς ἀφροσύνης μου»· εἰ μὲν οὕτως ἔχῃς, ὡς μηδὲ τὴν θερα-
 πείαν ἐπιζητεῖν, μηδὲ τὸν τρόπον εἰδέναι τῆς σῆς ἰάσεως,
 φεῦ τῆς πληγῆς ὄντως καὶ τῆς εἰς θάθος ταλαιπωρίας! Εἰ
 15 δὲ μή πως παντελῶς ἀπέγνωσαι, μηδὲ ἀνιάτως ἔχῃς, πρόσελ-
 θε τῷ θεραπευτῇ, δεήθητι, θεράπευσον τὰ τραύματα διὰ τῶν
 τραυμάτων, κτῆσαι τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον, μᾶλλον δέ, τοῖς ἐ-
 λάττοις τὰ μεῖζονα θεραπεύθητι. Ἐρεῖ τῇ ψυχῇ σου «Σωτη-
 ρία σου εἰμι ἐγώ»· καί· «Ἡ πίστις σου σέσωκέ σε»· καί· «Ἴδου
 20 ἔργης γέγονας» καὶ πάντα τὰ τῆς φιανθρωπίας ῥήματα,
 μόνον ἂν ἴδῃ σε τοῖς ἀλγοῦσι φιάνθρωπον.

38. «Μακάριοι», γησί, «οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται»·
 Οὐ πολλοστός ἐν τοῖς μακαριοῦσι ὁ ἔλεος. Καί· «Μακά-
 ριος ὁ συνιών ἐπὶ πτωχὸν καὶ πένητι»· καί· «Χρηστὸς ἀνὴρ

99. Λευίτ. 13, 2, ὅπου ἡ περιγραφή καὶ ὁ τρόπος διαγνώσεως ὑπὸ τῶν ἱερέων τῆς λέπρας.

100. Ψαλμ. 37, 6.

101. Ψαλμ. 34, 3.

102. Ματθ. 9, 22.

103. Ἰω. 5, 14.

104. Ματθ. 5, 7.

του ὁ καθένας. Καὶ ἄς εἶπω κάτι ἀκόμη πρὸ φοβερόν: Ἐὰν μὲν δὲν ἔχῃς κανένα κάταγμα, οὔτε κανένα μωλωπισμόν, οὔτε πληγὴν ἢ ὁποία νὰ παρουσιάζῃ φλόγωσιν ἢ κάποιαν λέπραν τῆς ψυχῆς, ἢ κάποιο σημαντικό σημάδι καὶ τὸ ὁποῖον νὰ φαίνεται ἀπὸ μακρυά⁹⁹, πράγματα τὰ ὁποῖα ὁ μὲν νόμος ἐκαθάρισε κατὰ κάποιον τρόπον, ἀλλὰ καὶ τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀνάγκην τὸν Χριστὸν διὰ νὰ τὰ θεραπεύσῃ τελείως, δεῖξε σεβασμὸν πρὸς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἐτραυματίσθη καὶ ἔδειξεν ἀδυναμίαν πρὸς χάριν μας. Θὰ δεῖξης δὲ σεβασμόν, ἐὰν φανῆς καλὸς καὶ φιλόανθρωπος πρὸς τὸ μέλος τοῦ Χριστοῦ. Ἐὰν δὲ τυχὸν σὲ ἔχει τραυματίσει τόσο πολὺ ὁ ληστής καὶ τύραννος τῶν ψυχῶν μας, ἢ ἐνῶ κατέβαινες ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ εἰς τὴν Ἱεριχώ, ἢ ἐπειδὴ σὲ ἤρρε κάπου ἄλλοῦ ἄοπλον καὶ ἀπροετοίμαστον, ὥστε δικαίως νὰ ἠμπορῆς νὰ εἶπῃς τό· «τὰ τραύματά μου ἀναδίδουν κακοσμίαν καὶ ἔχουν σαπίσει ἐξ αἰτίας τῆς ἀνοησίας μου»¹⁰⁰. ἐὰν λοιπὸν εὐρίσκεσαι εἰς τέτοιαν κατάστασιν, ὥστε νὰ μὴν ἀναζητῆς οὔτε τὴν θεραπείαν, οὔτε νὰ γνωρίζῃς μὲ ποῖον τρόπον θὰ θεραπευθῆς, τότε, ἀλλοίμονον πραγματικὰ εἰς τὴν πληγὴν καὶ εἰς τὴν φοβερὰν ταλαιπωρίαν! Ἐὰν ὅμως δὲν ἔχῃς περιέλθει ἀκόμη εἰς ἀπόγνωσιν καὶ ἡ κατάστασίς σου δὲν εἶναι ἀθεράπευτος, πλησίασε εἰς τὸν θεραπευτὴν, παρακάλεσε, θέρáπευσε τὰ τραύματά σου μὲ τὰ τραύματα, ἀπόκτησε μὲ τὸ ὅμοιον τὸ ὅμοιον, ἢ καλύτερα, μὲ τὰ μικρότερα θέρáπευσε τὰ μεγαλύτερα. Θὰ εἶπῃ εἰς τὴν ψυχὴν σου· «ἡ σωτηρία σου εἶμαι ἐγὼ»¹⁰¹ καί· «ἡ πίστις σου μὲ ἔχει σώσει»¹⁰² καί· «ἴδε, τώρα ἔχεις γίνει καλὰ»¹⁰³ καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους λόγους οἱ ὁποῖοι δείχνουν φιλοανθρωπίαν, μόνον ἂν σὲ ἴδῃ νὰ εἶσαι φιλόανθρωπος πρὸς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ὑποφέρουν.

38. «Μακάριοι», λέγει, «ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἔλεοῦν, διότι αὐτοὶ θὰ ἐλεηθοῦν»¹⁰⁴. Ἡ εὐσπλαχνία εἰς τοὺς μακαρισμοὺς ἔχει σημαντικὴν θέσιν. Καί· «μακάριος ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δείχνει εὐσπλαχνίαν πρὸς τὸν πτωχὸν καὶ τὸν ἀδύ-

ὁ οἰκτιρῶν καὶ κυχρῶν· καὶ «Ὀλην τὴν ἡμέραν ἐλεεῖ καὶ δανεῖζει ὁ δίκαιος». Ἀρπάσωμεν τὸν μακαρισμόν, συνιέντες κληθῶμεν, χρηστοὶ γενώμεθα. Μὴ διακοφάτω σου μηδὲ νῦξ τὸν ἔλεον. Μὴ εἴπῃς· «Ἐπανελθὼν ἐπάνηκε, καὶ αὔριον δώσω σου»· μὴ τι μέσον γένηται τῆς ὁρμῆς καὶ τῆς εὐεργεσίας· τοῦτο μόνον, σὺ δέχεται ἀναβολὴν ἢ φιλικινθρωπία. «Διάθρουπι πεινῶντι τὸν ἄριον σου, καὶ πτωχοὺς ἀσιτέγους εἰσάγαγε εἰς τὸν οἶκόν σου, καὶ ταῦτα μετὰ προθυμίας». Ὁ γὰρ ἐλεῶν, φησί, ἐν ἰλαρότητι καὶ διπλασιάζεται σοι τὸ ἀγαθὸν τῆς ἐτοιμότητι. Τὸ γὰρ ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης, ἄχαρι τε καὶ ἀκαλλώπιστον. Πανηγυριστέον δέ, σὺ θρηνητέον τὴν εὐπορίαν. Ἐὰν ἀνέλης σύνδεσμον, φησί, καὶ χειροτονίαν, μικρολογίαν δὴ λέγω τοῦτο καὶ δοκιμασίαν, εἰτ' οὖν ἀμφιβολίαν, καὶ ῥῆμα γογγυμοῦ, τί γενήσεται; Ὡς μέγα τι καὶ θαυμάσιον! οἶον καὶ ὅσος ὁ τοῦτου μισθός! «Ραγήσεται πρῶτον τὸ φῶς σου, καὶ τὰ ἰάματα σου ταχὺ ἀνατελεῖ». Τίς οὖν οὐκ ἐφίεται φωτὸς καὶ ἰάσεως;

39. Αἰδοῦμαι δὲ καὶ τὸ Χριστοῦ γλωσσόκομον, ὃ πρὸς πτωχοτροφίαν ἡμᾶς παρακαλεῖ· καὶ τὴν Παύλου καὶ Πέτρου συμφωνίαν, ὅτι τὸ Εὐαγγέλιον διελόμενοι, τοὺς πτωχοὺς κοινωνοὺς ἐποίησαν· καὶ τὴν τοῦ νέου τελείωσιν ἐν τῷ τὰ δὲ δοῦναι πτωχοῖς ὁριθεῖσάν τε καὶ νομοθετηθεῖσαν. Οἶει

105. Ψαλμ. 40, 2.

106. Ψαλμ. 111, 5.

107. Ψαλμ. 86, 26.

108. Παροιμ. 3, 28.

109. Ἦσ. 58, 7.

110. Ρωμ. 12, 8.

111. Πρβλ. Ἦσ. 58, 6.

112. Ἦσ. 58, 8.

113. Βλέπε τὸ σχετικὸν περιστατικὸν εἰς τὴν Πρὸς Γαλάτας Ἐπιστολὴν (2, 9-10), ὅπου ὁ Παῦλος καὶ ὁ Βαρνάβας ἔλαβαν τὴν ἀδειαν νὰ κηρύξουν τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τοὺς ἐθνικούς, ἐνῶ οἱ ἔδοκοῦντες στυλοὶ (ὁ Ἰάκωβος, ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης) ἐκήρυσσαν εἰς τοὺς περιτετημένους, μὲ μόνην παράκλησιν νὰ κάνουν ἐράνους διὰ τοὺς πτωχοὺς τῶν Ἱερουσολύμων.

114. Ματθ. 19, 21.

νατον»¹⁰⁵, καί· «εἶναι ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐ-
 λεῖ καὶ δανεῖζει»¹⁰⁶, καὶ ἄλλου· «ὅλην τὴν ἡμέραν ἐλεεῖ καὶ
 δανεῖζει ὁ δίκαιος»¹⁰⁷. Ἄς ἀρπάξωμεν τὸν μακαρισμὸν, ἃς
 ἐννοήσωμεν διὰ τὰ μᾶς καλέση, ἃς γίνωμεν ἀγαθοί. Οὐτε
 ἡ νύκτα ἃς μὴν σοῦ σταματήσῃ τὴν διάθεσιν τὰ ἐλεῆς. «Μὴν
 εἴπῃς εἰς τὸν πλησίον σου· πῆγαινε καὶ γύρισε πάλιν· αὔ-
 ριον θὰ σοῦ δώσω»¹⁰⁸, μήπως μεσολαβήσῃ κάτι μεταξὺ τῆς
 διαθέσεώς σου τὰ εὐεργετήσεως καὶ τῆς εὐεργεσίας. Ἡ φι-
 λανθρωπία εἶναι τὸ μόνον πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἐπιδέχε-
 ται ἀναβολήν. «Διαμοίραζε τὸν ἄρτον σου εἰς ἐκεῖνον ὁ
 ὁποῖος πεινᾷ, καὶ βάλε μέσα εἰς τὴν οἰκίαν σου πτωχοῦς,
 οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν στέγην»¹⁰⁹. Καὶ αὐτὰ τὰ τὰ κἀνης μὲ
 προθυμίαν. Διότι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐλεεῖ, λέγει ἡ Γραφή,
 ἃς ἐλεῆ μὲ χαρὰν καὶ γλυκύτητα¹¹⁰. Μὲ τὴν προθυμίαν
 διπλασιάζεται τὸ καλὸν πρὸς χάριν σου. Διότι ἐκεῖνο τὸ
 ὁποῖον γίνεται ἀπὸ λύπην ἢ ἀπὸ ἀνάγκην εἶναι ἄχαρι καὶ
 χωρὶς ὁμορφίαν. Πρέπει τὰ πανηγυρίσωμεν δὲ καὶ ὄχι τὰ
 θρηνησωμεν, ὅταν κἀνωμεν ἀγαθοεργίας. Ἐάν, λέγει, κα-
 ταστρέψῃς τὴν σχέσιν¹¹¹ τῆς πράξεώς σου πρὸς κάθε ὑπο-
 λογισμὸν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐγὼ χαρακτηρίζω ὡς μικρο-
 λογίαν καὶ πειρασμὸν, δηλαδὴ ἀμφιταλάντευσιν καὶ δυσσα-
 νασχέτησιν, τότε τί θὰ γίνῃ; Κάτι τὸ πολὺ μεγάλο καὶ πολὺ
 ὑπέροχον! Καὶ ὁ μισθὸς δι' αὐτὸ θὰ εἶναι πολὺ μέγας
 καὶ σπουδαῖος. «Τότε θὰ ἐκχυθῇ τὸ φῶς σου ὡς ἡ αὐγή, καὶ
 ἡ θεραπεία σου θὰ ἔλθῃ πολὺ γρήγορα»¹¹². Ποῖος λοιπὸν
 δὲν ἐπιθυμεῖ μὲ ζέσιν τὸ φῶς καὶ τὴν θεραπείαν;

39. Σέβομαι δὲ καὶ τὸ ταμεῖον τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον
 μᾶς προτρέπει τὰ τρέφωμεν τοὺς πτωχοὺς, καὶ τὴν συμ-
 φωνίαν τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Παύλου, οἱ ὁποῖοι ἐνῶ ἀνέ-
 λαβαν τὰ κηρύξουν τὸ Εὐαγγέλιον ὁ καθένας εἰς διαφορε-
 τικὰ μέρη, ἐφρόντισαν ἀπὸ κοινοῦ διὰ τοὺς πτωχοὺς¹¹³,
 καθὼς καὶ τὴν τελείωσιν τοῦ νέου, ἡ ὁποία ὠρίσθη καὶ ἐνο-
 μοθετήθη εἰς τὸ τὰ δώσῃ τὰ ὑπάρχοντά του εἰς τοὺς πτω-
 χοὺς¹¹⁴. Νομίζεις ὅτι ἡ φιλανθρωπία δὲν εἶναι διὰ σὲ ἄ-

μη ἀνάγκην εἶναί σοι τῆς φιλανθρωπίας, ἀλλ' αἴρῃσιν; μηδὲ νόμον, ἀλλὰ παροῖνεσιν; Σφόδρα καὶ αὐτὸς ἐβουλόμην τοῦτο, καὶ ὑπελάμβανον· ἀλλὰ φοβεῖ με ἡ ἀριστερὰ χεὶρ καὶ οἱ ἔριγοι, καὶ ἂ παρὰ τοῦ σιγήσαντος ὄνειδίζονται οὐχ ὅτι διηρησά-
 5 κασιν, οὐδ' ὅτι σεουλήκασιν ἢ μεμοιχεύκασιν ἢ ἄλλο τι τῶν ἀπηγορευομένων πεποιθήκασιν, ταύτην τὴν τάξιν κατακριθέντες, ἀλλ' ὅτι μὴ Χριστὸν διὰ τῶν δεομένων τεθεραπεύκασιν.

40. Εἴ τι οὖν ἐμοὶ πείδεσθε, δοῦλοι Χριστοῦ καὶ ἀδελφοὶ καὶ συγκληρονόμοι, ἕως ἐστὶ καιρὸς, Χριστὸν ἐπισκευώμεθα.
 10 Χριστὸν θεραπεύσωμεν, Χριστὸν θρέψωμεν, Χριστὸν ἐνδύσωμεν, Χριστὸν συναγάγωμεν, Χριστὸν τιμήσωμεν· μὴ τραπέξῃ μόνον, ὡς τινες· μηδὲ μύθοις, ὡς ἡ Μαρία· μηδὲ τάφῳ μόνον, ὡς Ἰωσήφ ὁ Ἀριμαθαῖος· μηδὲ τοῖς πρὸς ταφὴν, ὡς Νικόδημος ὁ ἐξ ἡμισείας γιλόχριστος· μηδὲ χουσῶ καὶ
 15 λιθάφῳ καὶ σμύρῳ, ὡς οἱ μάγοι πρὸ τῶν εἰρημένων· ἀλλ' ἐπειδὴ ἔλεον θέλει καὶ οὐ θυοῖαν ὁ πάντων Δεσπότης, καὶ ὑπὲρ μυριάδας ἀργῶν πόνων ἢ εὐσπλαγγία, ταύτην εἰσηέρωμεν αὐτῷ διὰ τῶν δεομένων, καὶ χαμαὶ σήμερον ἐροῦμενων, ἵνα, ὅταν ἐνθῆνδε ἀπαλλαγῶμεν, δέξωται ἡμᾶς εἰς
 20 τὰς αἰωνίους σκηνάς, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

115. Ἀναφέρεται εἰς τὴν Δευτέραν παρουσίαν (Ματθ. 25, 31-46).

116. Λουκᾶ 7, 36.

117. Ἰω. 12, 3.

118. Ἰω. 19, 38 ἔ.

119. Ματθ. 2, 11.

120. Ματθ. 9, 13.

121. Βλ. Δανιήλ 3, 16 (προσευχὴ Ἀζαρίου).

νάγκη ἀλλὰ ἐλευθέρα προσφορά; Οὔτε πάλιν νόμος ἀλλὰ παρακίνησις; Καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος τὸ ἤθελα πολὺ ἔτιοι, καὶ τὸ ἐνόμιζα. Ἀλλὰ μὲ φοβίζει τὸ ἀριστερὸ χέρι καὶ τὰ ἐρίφια¹¹⁵ καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα καταδικάζονται ἀπὸ τὸν Δημιουργόν. Αὐτοὶ δὲν κατεδικάσθησαν ἐπειδὴ τυχὸν ἔχουν λεηλατήσει οὔτε ἐπειδὴ τυχὸν ἔχουν κλέψει, ἢ ἔχουν μοιχεύσει, ἢ ἔχουν κάνει κάτι ἄλλο ἀπὸ τὰ ἀπηγορευμένα, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν ἔδειξαν ἐνδιαφέρον καὶ φροντίδα διὰ τὸν Χριστὸν διὰ μέσου ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀνάγκην.

40. Ἐὰν μὲ πιστεύετε λοιπόν, δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀδελφοὶ καὶ συγκληρονόμοι, ὅσον εἶναι καιρὸς, ἄς ἐπισκεφθοῦμεν τὸν Χριστόν, ἄς τὸν περιποιηθοῦμεν, ἄς τὸν θρέψωμεν, ἄς τὸν ἐνδύσωμεν, ἄς τὸν περιμαζέψωμεν διὰ νὰ τὸν φιλοξενήσωμεν, ἄς τὸν τιμήσωμεν. Ὅχι μόνον μὲ τὴν τράπεζαν, ὡς μερικούς¹¹⁶, οὔτε μὲ τὰ μύρα ὅπως ἡ Μαρία¹¹⁷, οὔτε μὲ τὸν τάφον μόνον, ὅπως ὁ Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας, οὔτε μὲ τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ταφήν, ὅπως ὁ Νικόδημος¹¹⁸, ὁ ἐξ ἡμισείας φίλος τοῦ Χριστοῦ· οὔτε μὲ χρυσὸν καὶ λίθον καὶ σμύρναν ὅπως οἱ μάγοι¹¹⁹ πρὶν ἀπὸ τοὺς παραπάνω. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ Κύριος τῶν πάντων θέλει εὐσπλαγχνίαν καὶ ὄχι ἐξωτερικὰς θυσίας¹²⁰ καὶ ἐπειδὴ ἡ εὐσπλαγχνία εἶναι καλυτέρα ἀπὸ πολλὰς χιλιάδας παχειὰ ἄρνια¹²¹ ἄς τὴν προσφέρωμεν εἰς αὐτόν διὰ μέσου ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀνάγκην καὶ εὐρίσκονται σήμερα πεσμένοι κάτω, διὰ νὰ μᾶς δεχθοῦν εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς, εἰς τὸν ἴδιον τὸν Χριστόν τὸν Κύριόν μας, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ὅταν ἀναχωρήσωμεν ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτὴν. Ἀμήν.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ ΣΙΩΠΙΩΝΤΑ
ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΗΓΗΝ ΤΗΣ ΧΑΛΛΑΖΗΣ

1. Τί λόετε τάξιν ἐλαιουμένην; τί βιάζεσθε γλῶσσαν
5 νόμφ δουλεύουσαν; τί προκαλεῖσθε λόγον εἰζοντα πνεύματι;
τί τὴν κεγαλήν ἀγέριτες, ἐπὶ τοὺς πόδας ἐολεύσατε; τί τὸν
Ἰαυῶν παρωιδεχομενος, τὸν Ἐλεάζω προβάλλεσθε; Οὐδέ-
χομαι πληγὴν φράσσεσθαι καὶ χεῖμαρρον φέρεσθαι ἥλιον
φρόλιεσθαι, καὶ ἀστέρα δείκνεσθαι τὴν πολιὰν ὑποχορρεῖν,
10 καὶ τὴν νεότητα νομοθετεῖν τὴν σοφίαν σιωπῶν, καὶ τὴν ἀ-
πειρίαν νεανιέεσθαι. Οὐτε ἕτοιθὸ πάντοις ὁ πλείων, τοῦ ἐ-
λάτινος χρησιμώτερος; τί γὰρ; Εἰ ὁ μὲν σφοδρότερος ὢν,
πρωασφραει τὴν γῆν, καὶ προσζημιῶ τῷ κεγαλαίῳ τὸν γεωρ-
γόν· ὁ δὲ ἡρόημα χεῖμαρρος, καὶ εἰς τὰ θάθη δυόμενος, πιαίνει
15 τὴν ἄφροναν, καὶ ὀρίνησι τὸν ἀρόσαντα, καὶ τρέγει σιάχην
εἰς καρπὸν ὄριμον. Οὐτε ἐν λόγοις ὁ διαριλέστερος, τοῦ σο-
φωτέρου λιπτελέστερος. Ὁ μὲν γὰρ ἴσως δλίγον εὐφράνας
ἀπῆλθε, καὶ ὁμοῦ τῷ πληγέντι ἀέρι διελύθη, μηδὲν δυνηθεὶς
ὑπὲρ τοῦτο, καὶ τὴν λίχρον ἀκοὴν τῇ εὐγλωττίᾳ κατεγοήτευ-
20 σεν. Ὁ δὲ εἰς τὸν νοῦν διέβη καὶ πλατύνας τὸ σίγμα ἐπλήρωσε
Πνεύματος, καὶ τῆς γεννήσεως ὡφθη μακρότερος, καὶ πολλὰ
ἐν ὀλίγαις συλλαβαῖς ἐγεώργησε.

2. Καὶ οὐπω λέγω τὴν ἀληθινὴν σοφίαν καὶ προφῆτην, ἣν

ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ ΣΙΩΠΩΝΤΑ
ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΛΗΓΗΝ ΤΗΣ ΧΑΛΑΖΗΣ

1. Διατί διαλύετε τὴν ἐπαινετὴν τάξιν; Διατί ἀντιστέκεσθε εἰς τὴν γλῶσσαν ἢ ὁποία ὑπηρετεῖ τὸν νόμον; Διατί προκαλεῖτε τὸν λόγον ὁ ὁποῖος ὑπακούει εἰς τὸ πνεῦμα; Διατί ἐγκατελείψατε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐτρέξατε πρὸς τοὺς πόδας; Διατί προβάλλετε τὸν Ἐλεάζαρ, παραμερίζοντες τὸν Ἀαρών; Δὲν δέχομαι νὰ φράζεται ἡ πηγὴ, καὶ νὰ δεσμεύεται καὶ νὰ ὀδηγῆται ὁ χεῖμαρρος· ὁ ἥλιος νὰ κρύβεται καὶ νὰ παρουσιάζεται ἀστέρας. Οὔτε πάντως ἡ πολλὴ βροχὴ εἶναι χρησιμωτέρα ἀπὸ τὴν ὀλίγην. Διὰ ποῖον λόγον; Διότι ἡ μὲν μία ἐπειδὴ εἶναι πρὸ ὀρμητικῆ παρασύρει τὸ χῶμα καὶ ζημιώνει τὸν γεωργὸν ἀκόμη καὶ ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον. ἡ δὲ ἄλλη ἢ ὁποία πέφτει ἤρεμα καὶ διεισδύει εἰς τὸ βάθος, κάνει εὐφορο τὸ χωράφι καὶ ὠφελεῖ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος τὸ ἐκαλλιέργησε καὶ κάνει τὸ στάχυ νὰ παραγάγῃ ὠριμον καρπὸν. Οὔτε ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ὀμιλεῖ μὲ ὠραίους καὶ πολλοὺς λόγους εἶναι πρὸ ἐπωφελῆς ἀπὸ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος διαθέτει περισσοτέραν σοφίαν. Διότι ὁ μὲν πρῶτος ἀφοῦ εὐχαριστήσῃ, ἴσως, δι' ὀλίγον ἐξαφανίζεται καὶ διαλύεται μαζὶ μὲ τὸν ἀέρα τὸν ὁποῖον ἐκτύπησαν οἱ λόγοι του, χωρὶς νὰ ἠμπορέσῃ νὰ κάμῃ τίποτε περισσότερον ἀπ' αὐτό, καὶ ἀφοῦ κατεγοήτευσεν μόνον μὲ τὴν εὐγλωτίαν του τὴν λαίμαργον ἀκοήν. Ὁ δὲ ἄλλος ἐπέρασεν εἰς τὸν νοῦν καί, ἀφοῦ ἠνοιξε τὸ στόμα, τὸ ἐγένεμισεν μὲ πνεῦμα, καὶ παρουσίασεν τὸν ἑαυτὸν του πρὸ εὐγενῆ ἀπ' ὅ,τι ἦτο ἡ καταγωγὴ του, καὶ μὲ ὀλίγας συλλαβὰς ἔκανε νὰ φυτρώσουν καὶ νὰ καρποφορήσουν πάρα πολλά.

2. Καὶ δὲν ἀναφέρομαι ἀκόμη εἰς τὴν πρώτην καὶ ἀληθινὴν σοφίαν, τὴν ὁποῖαν ἔχει πρῶτος καὶ καλύτερος ὁ

ὁ θαυμασιος ὁδε γεωργὸς καὶ ποιμὴν τὰ πρῶτα ἡέρεται. Σοφία πρώτη, βίος ἐπαινετὸς καὶ Θεῶν κεκαθαυμένος ἢ καθαυ-
 ρόμενος, τῷ καθαρωτάτῳ καὶ λαμπροτάτῳ, καὶ μόνην ἀπαι-
 5 τῶντι παρ' ἡμῶν θυσίαν τὴν κάθαρσιν, ἣν δὲ καρδίαν συντε-
 λῆσαι μετὰ συνέσεως, καὶ καινὴν ἐν Χριστῷ κτί-
 οιν, καὶ νέον ἄνθρωπον, καὶ τὰ τοιαῦτα τῇ Γραφῇ καλεῖν
 φίλον. Σοφία πρώτη, σοφίας ὑπεροχῆν τῆς ἐν λόγῳ κειμέ-
 νης, καὶ στροφαῖς λέξεων, καὶ ταῖς κινδύλοις καὶ περιτταῖς
 ἀντιθέσεσιν. Ἐμοὶ δὲ γένοιτο πέντε λόγους ἐν ἐκκλησίᾳ λα-
 10 λῆσαι μετὰ συνέσεως ἢ μυρίους ἐν γλώσσει, καὶ ἡωνίῃ σάλ-
 πιγγος ἀσῆμῳ, τὸν ἐμὸν ὀπλίτην οὐκ ἐγειροῦσιν πρὸς τὸν πνευ-
 ματικὸν πόλεμον. Ταύτην ἐπαινῶ τὴν σοφίαν ἐγώ, ταύτην ἀ-
 σπάζομαι, δι' ἣν ἀγεννεῖς ἐδοξάσθησαν, καὶ εἰς ἣν ἐξουθε-
 νήμενοι προειμῆθησαν, καὶ μεθ' ἧς ἄλιεῖς τὴν οἰκουμένην
 15 ὄλην τοῖς τοῦ Ἐθαγγελίου δεσμοῖς ἐσαγήρευσαν, τῷ συντε-
 τελεσμένῳ καὶ συντετιμημένῳ λόγῳ, τὴν καταργουμένην σο-
 φίαν νικήσαντες. Οὐ γὰρ ὁ ἐν λόγῳ σοφός, οὗτος ἐμοὶ σο-
 φός, οὐδὲ ὅστις γλώσσει μὲν εὐστροφον ἔχει, ψυχὴν δὲ ἄ-
 σιατον καὶ ἀπαίδευτον, ὅσπερ τῶν τάφων, ὅσοι τὰ ἔξωθεν
 20 ὄντες εὐπρεπεῖς καὶ ὠραῖοι, μυδῶσι νεκροῖς τὰ ἔνδον, καὶ
 πολλὴν δυσοδίαν περικαλύπτουσιν· ἀλλ' ὅστις ὀλίγα μὲν περὶ
 ἀρετῆς φθέγγεται, πολλὰ δὲ οἷς ἐνεργεῖ παραδείκνυσσι, καὶ
 τὸ ἀξιόπιστον τῷ λόγῳ διὰ τοῦ βίου προστίθησιν.

3. Κρείσσων ἐμοὶ εὐμορφία θεωρουμένη τῆς ἐν λόγῳ
 25 ζωγραφουμένης· καὶ πλοῦτος, ὅν αἱ χεῖρες ἔχουσιν ἢ ὅν οἱ

1. Ψαλμ. 50, 19.
2. Ψαλμ. 49, 23.
3. Β' Κορ. 5, 17.
4. Ἐφ. 4, 24.
5. Α' Κορ. 14, 19.
6. Α' Κορ. 2, 6.
7. Πρῶτ. Ρωμ. 9, 28.
8. Ματθ. 23, 27.

ὑπέροχος αὐτὸς ἐδῶ γεωργὸς καὶ ποιμένας. Ἡ πρώτη σοφία εἶναι ὁ ἐπαινετὸς βίος, ὁ ὁποῖος εἶναι καθαρὸς, ἢ καθαρίζεται ἀκόμη ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ πιὸ καθαρὸς καὶ ὁ πιὸ λαμπρὸς, καὶ ὁ ὁποῖος ζητεῖ ἀπὸ ἐμᾶς ὡς μοναδικὴν θυσίαν τὸ νὰ καθαρισθῶμεν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀρέσκεται ἡ Γραφή νὰ ὀνομάζη «καρδίαν συντετριμμένην»¹ καὶ «θυσίαν εὐχαριστίας»² καὶ «νέαν ἐν Χριστῷ δημιουργίαν»³ καὶ «νέον ἄνθρωπον»⁴ καὶ τὰ παρόμοια. Ἡ πρώτη σοφία εἶναι τὸ νὰ παραβλέπη κανεὶς τὴν σοφίαν, ἢ ὁποία εὐρίσκεται εἰς τὸν λόγον καὶ εἰς τὰ λεκτικὰ σχήματα καὶ εἰς τὰς ψευδεῖς καὶ περιττὰς ἀντιθέσεις. Ἐγὼ δὲ ἔχω καλύτερα καὶ εὐχομαι νὰ εἶπω πέντε λόγους συνετοὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν»⁵, παρὰ δέκα χιλιάδας μὲ τὴν γλῶσσαν καὶ μὲ τὴν ἄχρωμον φωνὴν τῆς σάλπιγγος, ἢ ὁποία δὲν σηκώνει καὶ δὲν παρακινεῖ τὸν ὀπλίτην μου πρὸς τὸν πνευματικὸν πόλεμον. Αὐτὴν τὴν σοφίαν ἐπαινῶ ἐγώ, καὶ αὐτὴν τὴν σοφίαν ἀποδέχομαι, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν ἐδοξάσθησαν ἄνθρωποι ἄσημοι καὶ ταπεινοί, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπροτιμήθησαν ἄνθρωποι περιφρονημένοι, καὶ μὲ τὴν ὁποίαν οἱ ψαράδες ἐγοήτευσαν καὶ ἔδεσαν μὲ τὰ δεσμά τοῦ Εὐαγγελίου ὅλην τὴν οἰκουμένην, κατανικήσαντες τὴν σοφίαν, ἢ ὁποία θὰ καταργηθῆ⁶, μὲ τὸν σύντομον λόγον, ὁ ὁποῖος ἔχει ἐκπληρωθῆ⁷. Διότι δι' ἐμὲ δὲν εἶναι σοφὸς ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος εἶναι σοφὸς εἰς τὸν λόγον, οὔτε ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔχει μὲν εὐφράδειαν γλώσσης ἀλλὰ ἄστατον καὶ ἀμόρφωτον ψυχὴν, ὡσὰν τοὺς τάφους, οἱ ὁποῖοι, ἐνῶ ἐξωτερικὰ εἶναι ἐμφανίσιοι καὶ ὠραῖοι, ἐσωτερικὰ εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ σάπια πτώματα καὶ κρύβουν πολλὴν δυσωδίαν⁸, ἀλλὰ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος λέγει μὲν ὀλίγα περὶ ἀρετῆς, ἀλλὰ παρουσιάζει μὲ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα κάνει πολλά, καὶ ἐπιβεβαιώνει μὲ τὴν ζωὴν του τὴν ἀξιοπιστίαν τοῦ λόγου του.

3. Δι' ἐμὲ εἶναι καλύτερα ὠρακότης ἐκείνη ἢ ὁποία φαίνεται ἀπὸ ἐκείνην ἢ ὁποία παρουσιάζεται μὲ τὸν λόγον· καὶ πλοῦτος τὸν ὁποῖον ἔχουν τὰ χέρια ἀπὸ πλοῦτον τὸν

ὄνειροι πλάττουσιν καὶ σοφία, οὐχ ἡ τῷ λόγῳ λαμπρονομή-
 νη, ἀλλ' ἡ διὰ τῶν ἔργων ἐλεγχομένη. Σύνεσις γὰρ ἀγαθὴ
 πᾶσι τοῖς ποιῶσιν αὐτήν, φησὶν, ἀλλ' οὐ τοῖς κηρύττουσιν
 ταύτης δὲ βάουνοσ ἀκριβεσιᾶτη τῆσ σοφίασ χρόνοσ, καὶ σιέ-
 5 φανοσ ὄνωσ γῆρασ καυχῆσσεωσ. Εἰ γὰρ σὸ χροῖ μακαρίζειν
 πρὸ τελευτῆσ ἀνθρώπου, ὡσ Σολομῶντι κάμοι δοκεῖ, καὶ ἄδη-
 λον ὁ παρὰ τῆσ ἐπισύσῃσ τεχθήσεται, πολλὰσ στροφὰσ ἐχούσῃσ
 ἡμῶν τῆσ κάτω ζωῆσ, καὶ τοῦ τῆσ ταπεινώσσεωσ σώματοσ ἄ-
 νω καὶ κάτω κινουμένου καὶ μεταπίπτοτοσ· πῶσ οὐχὶ καὶ
 10 ὁ τὸ πολὺ τοῦ θίου κενώσασ ἀμέμπτωσ, καὶ ὅλον ἤδη πρὸσ
 λιμέσιν ὄν τοῦ κοινοῦ τῆσ ζωῆσ πελάγουσ, τοῦ πολὺν ἔχον-
 τοσ ἔτι τὸν πλοῦν ἀσφαλέστεροσ, καὶ διὰ τοῦτο μακαριώτεροσ;

4. Μὴ τοῖνον ἀποκλείσῃσ γλῶσσοαν τὴν πολλὰ φθεγξα-
 μένην καλῶσ, ἧσ οἱ καρποὶ πολλοί, καὶ πολλὰ τὰ τῆσ δικαιο-
 15 σῆσ γεννήματα· ἧσ πόσα τὰ τέκνα, καὶ τίνεσ οἱ θησαυροί,
 ἄρον κύκλω τοῦσ ὀφθαλμοῦσ σου, καὶ ἴδε· πᾶσ ὁ λαὸσ οὔτοσ,
 ὃν ἐν Χριστῷ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐγέννησασ. Μὴ δὴ φθο-
 νῆσῃσ ἡμῖν τῶν χρησιῶν πλέον ἢ ὀλίγον ῥημάτων, μηδὲ τῆσ
 μελλούσῃσ ζημίασ ἤδη δῶσ τὸ προοίμιον. Φθέγξαι, θραχέα
 20 μὲν, ἀλλ' ἐμοὶ ῥίλα καὶ ἡδιστα· οὐκ ἀκουσιὰ μὲν, ἀλλὰ τῆ
 πνευματικῆ βοῆ γνωσκόμενα, καθ' ἣν καὶ σιωπῶντοσ ἀκούει
 Μωϋσέωσ Θεόσ· καὶ· Τί βοᾶσ πρὸσ με; τῷ νοερώσ ἐντυγ-
 χάνοντι λέγεται. Κατάρτισαί μοι τὸν λαὸν τοῦτον τῷ σῷ θρέμ-

9. Ψαλμ. 110, 10.

10. Παροιμ. 16, 31.

11. Ὁ Θεολόγουσ ἀποδίδει εἰσ τὸν Σολομῶντα τὸ χωρίον τοῦτο, τὸ ὁποῖον προέρχεται ἀπὸ τὴν Σοφίαν Σειράχ (11, 28).

12. Παροιμ. 27, 1.

13. Ἦσ. 49, 18.

14. Ἐξ. 14, 15.

ὁποῖον δημιουργοῦν τὰ ὄνειρα· καὶ σοφία, ἡ ὁποία δὲν ἐξω-
 ραϊζεται ἀπὸ τὸν λόγον, ἀλλὰ παρουσιάζεται ἀπὸ τὰ ἔργα.
 «Διότι ὑπάρχει ὀρθὴ κρίσις εἰς ὄλους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι
 τὴν ἐφαρμόζουν (τὴν σοφίαν)»⁹, λέγει ἡ Γραφή, ἀλλὰ ὄχι
 εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τὴν κηρύσσουν. Ὁ χρόνος εἶναι δὲ
 ἡ πρὸ ἀκριβῆς δοκιμασία τῆς σοφίας, καὶ τὸ γῆρας ὁ στέ-
 φανος διὰ τὸν ὁποῖον ἠμπορεῖ νὰ καυχηθῆ κανεὶς¹⁰. Διότι,
 ἐὰν δὲν πρέπει νὰ καλοτυχίῃ κανεὶς τὸν ἄνθρωπον πρὶν
 ἀπὸ τὸν θάνατόν του¹¹, ὅπως ἐπίστευεν ὁ Σολομῶν καὶ ὅ-
 πως πιστεύω καὶ ἐγώ, διότι εἶναι ἄγνωστον τί θὰ παρου-
 σιάσῃ ἡ ἐπομένη ἡμέρα¹², ἐπειδὴ ἡ ζωὴ μας ἐδῶ ἔχει πολ-
 λούς κύκλους καὶ τὸ σῶμα αὐτὸ τῆς ταπεινώσεως κινεῖται
 καὶ μεταπίπτει πρὸς τὰ πάνω καὶ πρὸς τὰ κάτω, ποῖος εἶναι
 πρὸ ἀξιομακάριστος ἀπὸ ἐκείνον ὁ ὁποῖος ἔχει περάσει τὸ
 μεγαλύτερον μέρος τῆς ζωῆς του χωρὶς νὰ κηλιδωθῆ καὶ
 εὐρίσκεται πλέον εἰς τὸ λιμάνι, τρόπον τινά, τοῦ κοινοῦ
 πελάγους τῆς ζωῆς καὶ εἶναι κατὰ πολὺ πρὸ ἀσφαλῆς ἀπὸ
 ἀπὸ ἐκείνον ὁ ὁποῖος ἔχει ἀκόμη μακρὸ ταξίδι ἐμπρὸς του,
 καὶ δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον πρὸ εὐτυχῆς;

4. Μὴν ἀποκλείσῃς λοιπὸν τὴν γλῶσσαν, ἡ ὁποία ἔχει
 εἶπει πολλὰ σωστὰ πράγματα, καὶ τῆς ὁποίας οἱ καρποὶ εἶ-
 ναι πολλοί, καὶ πολλοὶ ἐπίσης οἱ καρποὶ τῆς δικαιοσύνης,
 τῆς ὁποίας διὰ νὰ ἴδῃς πόσα εἶναι τὰ τέκνα καὶ ποῖοι οἱ
 θησαυροὶ «σῆκωσε τοὺς ὀφθαλμούς σου καὶ δέξ»¹³. Εἶναι
 ὄλος αὐτὸς ὁ λαὸς τὸν ὁποῖον ἔχεις γεννήσει εἰς τὸν Χρι-
 στὸν διὰ μέσου τοῦ εὐαγγελίου. Μὴ φθονήσῃς δὲ τὰ ὀλιγώ-
 τερον ἢ περισσότερον καλὰ λόγια μου, οὔτε νὰ παρουσιάσῃς
 τώρα τὸν κίνδυνον ὁ ὁποῖος προσιωνίζεται. Πῆς λίγα λό-
 για, ἀλλὰ εὐχάριστα καὶ ἀγαπητὰ εἰς ἐμέ. Λόγια τὰ ὁποία
 δὲν ἀκούονται μὲν, ἀλλὰ ἀναγνωρίζονται ἀπὸ τὴν πνευ-
 ματικὴν βοήν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας ἀκούει ὁ Θεὸς
 τὸν Μωϋσῆ ἐνῶ σιωπᾷ. Καὶ λέγεται τότε εἰς τὸν Μωϋσῆν,
 ὁ ὁποῖος ἐπικοινωνεῖ νοερῶς μὲ τὸν Θεόν· «διατί κραυγά-
 ζεις πρὸς ἐμέ;»¹⁴. Ἐτοίμασε τὸν λαὸν αὐτὸν πρὸς χάριν

ματι καὶ μετὰ τοῦτο ποιμένοι, νῦν δὲ καὶ ἀρχιποιμένοι. Δίδα-
 ξον ἐμέ τι περὶ ποιμαντικῆς, τὸν λαὸν τοῦτον περὶ εὐπαιδείας·
 περὶ τῆς παρούσης πληγῆς φιλοσόφησον, περὶ τῶν δικαίων
 τοῦ Θεοῦ κριμάτων, ἐάν τε καταλαμβάνωμεν ἡμεῖς, ἐάν τε
 5 ἀγνοῶμεν τῆν πολλὴν ἄβυσσον· Πῶς καὶ ἡ ἐλεημοσύνη εἰς
 σταθμούς, κατὰ τὸν ἅγιον Ἡσαΐαν (οὐδὲ γὰρ τὸ ἀγαθὸν ἄ-
 κριτον, εἰ καὶ τοῖς ἐν τῷ ἀμπελῶνι προκεκμηκόσιν ἔδοξε, μὴ
 σουνιεῖσι τὸ ἐν τῇ ἰσοτίῃ ἄριστον), καὶ ἡ ὀργὴ κατὰ λόγον τῶν
 ἀμαρτημάτων, ποιήριον ἐν χειρὶ Κυρίου προσαγορευομένη,
 10 καὶ κόνδν πτώσεως ἐκπινόμενον, εἰ καὶ πᾶσιν ὑφαιρεῖται τι
 τῆς ἀξίας, καὶ τὸ τῆς ὀργῆς ἄκρατον φιλανθρωπία κίρνησιν·
 κλίνων μὲν ἐκ τοῦ ἀποτόμου πρὸς τὸ ἐνδόσιμον τοῖς φόβῳ
 παιδευομένοις, καὶ τοῖς ἐκ τῆς μικρᾶς θλίψεως συλλαμβά-
 ρουοὶ καὶ ὠδίνουσιν ἐπιστροφῆν, καὶ πνεῦμα σωτηρίας τέ-
 15 λεισιν ἀποτίκτουσιν· ὑποτηρῶν δὲ θυμῶς τρυγίαν, τὸ τῆς ὀργῆς
 ἔσχατον, ἵν' ὄλον κενώσῃ τοῖς μὴ θεραπευομένοις ἐκ τῆς
 χρησιμότητος, ἀλλὰ καὶ σκληρυνομένοις κατὰ τὸν βαρυκάρδιον
 Φαραὼ καὶ πικρὸν ἐργοδότην, εἰς δεῖγμα ταμιευθέντα τῆς
 τοῦ Θεοῦ κατὰ τῶν ἀσεβῶν δυνάμεως.

20 5. Εἰπέ, πόθεν αἱ τοιαῦται πληγαὶ καὶ μάστιγες; καὶ
 τίς ὁ περὶ ταῦτα λόγος; Πότερον κίνησιν τις τοῦ παντός ἀτα-
 κτος, καὶ ἀνώμαλος, καὶ ἀκυβέρνητος φορὰ τε καὶ ἀλογία,

15. Βλ. Ἡσ. 28, 17.

16. Βλέπε τὴν παραβολὴν εἰς Ματθ. κεφ. 20, 1-16.

17. Ψαλμ. 74, 9.

18. Ἰεζ. 23, 33.

19. Βλ. Ἐξ. 5, 5 ἑ. καὶ 7, 22.

20. Ἐξ. 1, 9 ἑ.

21. Ρωμ. 9, 17 καὶ Ἐξ. 9, 16.

ἐμοῦ ὁ ὁποῖος ὑπῆρξα θρέμμα σου καὶ κατόπιν ποιμένας καὶ τῶρα μάλιστα καὶ ἀρχιποιμένας. Δίδαξε ἐμὲ μὲν κατὰ περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ ποιμαίνω, τὸν λαὸν δὲ αὐτὸν νὰ εἶναι ὑπάκουος. Ἐξέτασε μὲ φιλοσοφικὴν διάθεσιν τὴν παροῦσαν συμφορὰν καὶ τὰς δικαίας κρίσεις τοῦ Θεοῦ, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν ἐμεῖς καταλαβαίνωμεν ἢ δὲν ἤμποροῦμεν νὰ καταλάβωμεν τὴν μεγάλην ἄβυσσὸν των. Δίδαξέ με πῶς καὶ ἡ ἐλεημοσύνη μετρεῖται καὶ ὑπολογίζεται ὅπως λέγει καὶ ὁ ἅγιος Ἡσαΐας¹⁵ (διότι καὶ τὸ ἀγαθὸν δὲν εἶναι χωρὶς μέτρον, ἔστω καὶ ἂν ἐνόμισαν μερικοὶ ὅτι κατὰ τέτοιο φαίνεται ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἐργασθῆ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους εἰς τὸν ἀμπελῶνα¹⁶, ἐπειδὴ δὲν ἐκατάλαβαν τὴν ἀνισότητά ἢ ὁποῖα ὑπάρχει εἰς τὴν ἰσότητά), καὶ ὅτι ἡ ὀργή, ἡ ὁποῖα ὀνομάζεται ποτήριον εἰς τὰ χέρια τοῦ Κυρίου¹⁷, καὶ ποτήριον τὸ ὁποῖον φέρει τὸν ἀφανισμόν ὅταν τὸ πιῆ κανεῖς¹⁸, ἔστω καὶ ἂν ὁ Θεὸς ἀφαιρῆ πάντοτε κατὰ ὅσον θὰ ἔπρεπε νὰ δώσῃ καὶ μετριάξῃ τὴν ἄτεγκτον ὀργὴν μὲ τὴν φιλανθρωπίαν, εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὰ ἀμαρτήματα. Καὶ ὅτι ὁ Θεὸς ἀπὸ αὐστηρὸς καὶ ἄτεγκτος παρουσιάζεται μὲν διαλλακτικώτερος ἔναντι ἐκείνων οἱ ὁποῖοι συνεντίζονται ἀπὸ τὸν φόβον καὶ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι παρακινοῦνται ἀπὸ τὰς μικρὰς συμφορὰς καὶ ἐπιστρέφουν καὶ παρουσιάζουν τὸ τέλειον φρόνημα τῆς σωτηρίας, ἀλλὰ διατηρεῖ μὲ ὑπομονὴν ὡσὰν κατακάθι καὶ ὡσὰν τὸ ἔσχατον μέσον τὴν ὀργὴν, διὰ νὰ τὴν ἀδειάσῃ ὀλόκληρη εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι δὲν ὀδηγοῦνται πρὸς τὴν θεραπείαν ἀπὸ τὴν καλωσύνην, ἀλλὰ γίνονται ἀκόμη πρὸς ἀμετανόητοι, ὅπως ὁ σκληρόκαρδος¹⁹ καὶ φοβερὸς ἐργοδότης Φαραώ²⁰, ὁ ὁποῖος διετηρήθη εἰς τὴν ἐξουσίαν ἀκριβῶς διὰ νὰ ἀποτελέσῃ δεῖγμα τῆς δυνάμεως τὴν ὁποῖαν διαθέτει ὁ Θεὸς ἔναντιὸν τῶν ἀσεβῶν²¹.

5. Πές μου ἀπὸ ποῦ προέρχονται αἱ πληγαὶ καὶ αἱ συμφοραί, καὶ εἰς ποῖον λόγον ὀφείλονται ὅλα αὐτά. Ποῖον ἐκ τῶν δύο συμβαίνει; Εἶναι τυχόν αὐτὰ ἀκανόνιστος κίνησις τοῦ σύμπαντος καὶ ἀνώμαλος καὶ ἀκυβέρνητος περιφο-

ὡς οὐδενὸς τοῖς οὐοῖν ἐπισπαιοῦντος, καὶ τὸ αὐτόματον ταῦτα
 φέρει, ὡς δοκεῖ τοῖς ἀσφύως σοφοῖς, καὶ τοῖς εἰκῆ γερομέ-
 ροις ὑπὸ τοῦ ἀτάκτου καὶ σκοτεινοῦ πνεύματος· ἢ λόγῳ τινὶ
 καὶ τάξει, ὥσπερ ὑπέστη τὸ πᾶν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐκράθη, καὶ
 5 συνεδέθη, καὶ ἐκινήθη κοσμίως, ὡς μόνῳ τῷ κινήσαντι γνό-
 ριμον, οὕτω καὶ μετακινεῖται καὶ μετατίθεται Προνοίας χα-
 λινοῖς ὀδηγούμενον; Πόθεν ἀγοραῖαι, καὶ ἀνεμοσφοραῖαι, καὶ
 χάλασαι, ἢ ἦν ἡμετέρα πληγὴ καὶ ρουθεσία; πόθεν ἀέρων
 σφοραῖαι, καὶ νόσοι, καὶ θρασμοὶ γῆς, καὶ θαλάσσης ἐπανα-
 10 στάσεις, καὶ τὰ ἐξ οὐρανοῦ δείματα; Καὶ πῶς ἢ εἰς ἀπόλαυ-
 σιν ἀνθρώπων δημιουργηθεῖσα κτίσις, τὸ κοινὸν ἐντροφίημα
 καὶ ἰσότημον, εἰς τὴν τῶν ἀσεβῶν κόλασιν μεταβάλλεται, ἵν'
 οἷς τιμηθέριες οὐκ ἠδύχαριστοῦσαμεν, τοῦτοις καὶ παιδευθῶ-
 μεν, καὶ γνῶμεν τὴν δύναμιν ἐξ ὧν πάσχομεν, ἐπειδὴ μὴ
 15 ἔγνωμεν ἐξ ὧν εἰς πεπόνθαμεν; Πῶς τοῖς μὲν ἐκ χειρὸς
 Κυρίου διπλᾶ τὰ ἁμαρτήματα δίδονται, καὶ ἀναπληροῦνται τὸ
 τῆς κακίας μέτρον τῇ διπλασίᾳ, καθ' ἣν καὶ ὁ Ἰσραὴλ σω-
 φρονίζεται· τοῖς δέ, διὰ τῆς ἐπιπλασίας εἰς τὸν κόλπον ἀπο-
 διδομένης, κερνοῦται τὰ ἁμαρτήματα; Καὶ τί τὸ τῶν Ἀμορραί-
 20 ὶν μέτρον οὕτω πεπληρωμένοι; Καὶ πῶς ὁ ἁμαρτωλὸς ἢ
 ἀγίεται, ἢ κολάζεται πάλιν· τὸ μὲν, ἐκεῖθεν τυχὸν τηρούμε-
 νος, τὸ δέ, ἐντεῦθεν ἰατρονόμενος; Καὶ πῶς ὁ δίκαιος, ἢ κα-

22. Ἐννοεῖ τὸν διάβολον.

23. Ὁ Γρηγόριος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπὸ τὸν ὄρον «δείγματα
 ἐξ οὐρανοῦ» ἐννοεῖ τοὺς κεραυνούς, τὰς ἀστραπὰς καὶ τὰς βροντάς,
 αἱ ὁποῖαι προκαλοῦν τὸν τρόμον καὶ τὰς θεομηνίας.

24. Βλ. Ἦσ. 40, 2.

25. Βλ. Ψαλμ. 78, 12.

26. Βλ. Γεν. 15, 16.

ρὰ καὶ παραλογισμός, ὡσὰν νὰ ἐκινουῦντο αὐτὰ αὐτομάτως, ὅπως νομίζουν οἱ χωρὶς σοφίαν σοφοί, καὶ ὡσὰν νὰ ἐφέροντο αὐτὰ πότε πρὸς τὰ ἐδῶ καὶ πότε πρὸς τὰ ἐκεῖ ἀπὸ τὸ ἀνήθικον καὶ σκοτεινὸν πνεῦμα²²; Ἡ μήπως εἰς τὸ σύμπαν ὑπάρχει λογικὴ καὶ ἁρμονία, ὅπως ἔγιναν τὰ πάντα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, καὶ ἐναρμονίσθησαν καὶ συνεδέθησαν τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο καὶ ἐκινήθησαν μὲ ἁρμονίαν καὶ τάξιν, ὅπως γνωρίζει μόνον ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος τὰ ἐκίνησε, καὶ μετακινουῦνται ἔτσι καὶ ἀλλάζουν θέσιν κατευθυνόμενα ἀπὸ νόμους, τοὺς ὁποῖους δίκην χαλινῶν, ἔθεσεν ἡ θεία Πρόνοια; Πές μου ἀπὸ ποῦ προέρχονται αἱ ἀκαρπία τῆς γῆς, αἱ καταστροφαὶ ἀπὸ ἀνέμους, καὶ τὸ χαλάζι, ἡ τωρινὴ πληγὴ ἢ ὁποία μᾶς ἔχει εὖρει διὰ νὰ μᾶς νουθετήσῃ; Ἀπὸ ποῦ αἱ καταστροφαὶ ἀπὸ τὸν ὀμιχλώδη καιρὸν καὶ αἱ ἀσθένειαι, καὶ οἱ σεισμοὶ τῆς γῆς καὶ αἱ τρικυμιαὶ τῆς θαλάσσης καὶ ὁ φόβος τὸν ὁποῖον ρίπτει ὁ οὐρανός²³; Καὶ πῶς ὁ κόσμος αὐτός, ὁ ὁποῖος ἐδημιουργήθη διὰ νὰ τὸν ἀπολαμβάνουν οἱ ἄνθρωποι, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ κοινὴν καὶ ἰσάξιον ἀπόλαυσιν δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, μετατρέπεται εἰς τόπον τιμωρίας τῶν ἀσεβῶν, διὰ νὰ τιμωρούμεθα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ πράγματα διὰ τὰ ὁποῖα δὲν ἔχομεν εὐχαριστήσῃ, ἐνῶ μᾶς ἔχει γίνῃ ἢ τιμὴ νὰ μᾶς παρασχεθοῦν, καὶ διὰ νὰ γνωρίσωμεν τὴν δύναμιν τοῦ δωρητοῦ ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα παθαίνομεν, ἐπειδὴ δὲν τὴν ἐγνωρίσαμεν ἀπὸ τὰς εὐεργεσίας αἱ ὁποῖαι μᾶς ἔγιναν; Πῶς εἰς ἄλλους μὲν δίδεται ἀπὸ τὸν Κύριον διπλῆ τιμωρία διὰ τὰ ἁμαρτήματα καὶ ξεπληρώνεται εἰς τὸ διπλάσιον τὸ μέγεθος τῆς κακίας, ὅπως συνέβη εἰς τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαὸν διὰ νὰ σωφρονισθῇ²⁴, εἰς ἄλλους δὲ δίδεται ἑπαπλασία τιμωρία διὰ τὰ ἁμαρτήματα²⁵; Καὶ διὰ ποῖον λόγον δὲν ἔχουν τιμωρηθῆ μέχρι σήμερα, ὅπως τοὺς ἤξιζε, τὰ ἁμαρτήματα τῶν Ἀμορραίων²⁶; Καὶ πῶς ὁ ἁμαρτωλὸς ἄλλοτε μὲν τιμωρεῖται καὶ ἄλλοτε ἀφήνεται ἀτιμώρητος διὰ νὰ σωφρονισθῇ τυχὸν μὲ τὴν τιμωρίαν ἢ διὰ νὰ θεραπευθῇ μὲ τὴν συγχώρησιν; Καὶ πῶς ὁ δίκαιος ἢ ὑποφέ-

κοπαθεῖ πειραζόμενος ἴσως, ἢ εἰπαθεῖ συντηρούμενος, ἄνπερ
 ἢ πτωχὸς τὴν διάνοιαν, καὶ μὴ σφόδρα ὑπεράνω τῶν ὀρωμέ-
 νων, καὶ ὡς τὸ συνειδὸς διδάσκει τούτων ἐκάτερον, τὸ οἰ-
 κτεῖον καὶ ἀψευδὲς κριτήριον; Τίς ἡ πληγὴ, καὶ πόθεν; Πό-
 5 τερον ἀρετῆς ἔλεγχος, ἢ κακίας θάσσανος, καὶ ὅτι κρεῖττοι
 ὡς κολάσει κάμπτεσθαι κἂν μὴ οὕτως ἔχη, καὶ ἐπὶ τὴν κρα-
 ταιὰν τοῦ Θεοῦ χεῖρα ταπεινοῦσθαι, ἢ ὡς δοκιμασίᾳ μειω-
 ρίζεσθαι. Ταῦτα δίδαξον καὶ ρουθέτησον, μὴ σφόδρα τῇ πα-
 ρούσῃ πληγῇ δυσφορεῖν ἡμᾶς, ἢ εἰς κακῶν θάθος ἐμπεσόντας;
 10 καταφρονεῖν (ἔστι γὰρ τι καὶ τοιοῦτο πάθημα ἐν τοῖς πολλοῖς),
 ἀλλὰ σωφρόνως ἔχειν πρὸς τὴν ρουθεσίαν, καὶ μὴ τὴν μείζω
 προκαλεῖσθαι, διὰ τῆς πρὸς ταύτην ἀναισθησίας.

6. Δεινὸν ἀφοροῖα γῆς, καὶ καρπῶν ἀπώλεια· πῶς δὲ
 οὐ, ἤδη ταῖς ἐλπίσιν ἐσθ' ραινότων, καὶ ταῖς ἀποθήκαις πλη-
 15 σιαζόντων; Καὶ δεινὸν ἄωρος θερισμὸς καὶ γεωργοὶ τοῖς
 πόνοις ἐπιστιγνάζοντες, καὶ ὅλον νεκροῖς παρακαθήμενοι τοῖς
 γεννήμασιν, ἃ ὑετὸς ἐξέθρεψεν ἡμερος καὶ ἄγριος ἐξεθέρι-
 σεν· ὧν οὐκ ἐπλήρωσε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ὁ θερίζων, καὶ τὸν
 κόλπον αὐτοῦ ὁ τὰ θράγματα συλλέγων· οὐδὲ τῆς εὐλογίας
 20 ἐπ' αὐτοῖς ἔιπεν, ἢν χαρίζονται γεωργοῖς οἱ παράγοντες.
 Καὶ θέαμα ἐλεεινόν, γῆ καθυβρισμένη καὶ ἀποκειραμένη,
 καὶ τὸν ἐαυτῆς κόσμον οὐκ ἔχουσα. Ὁ θρηγεῖ μὲν ὁ μακά-
 ριος Ἰωὴλ, γῆς καταφθορὰν καὶ λιμοῦ θάσανον, εἰ καὶ τις

27. Βλ. Α' Πέτρο. 5, 6.

28. Ψαλμ. 128, 7-8.

29. Ἰωὴλ 1, 10.

ρει καὶ ταλαιπωρεῖται τὸ ἴδιο ὅταν ἐμπλέκεται εἰς πειρασμούς, ἢ ζῆ εὐτυχισμένος ὅταν εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ αὐτούς, ἐὰν βεβαίως εἶναι ἀδύνατος ὡς πρὸς τὸν νοῦν καὶ δὲν ἔχει ἀνυψωθῆ πολὺ πρὸ ὑψηλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα φαίνονται, καὶ πῶς ἡ συνείδησις, τὸ ἀτομικὸν καὶ ἀλάθητον κριτήριον τοῦ κάθε ἑνός, διδάσκει τὸν καθένα ἀπὸ αὐτούς; Ποῖα εἶναι ἡ τιμωρία καὶ ἀπὸ ποῦ προέρχεται; Ποῖος εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς; Νὰ δοκιμάσῃ τὴν ἀρετὴν, ἢ νὰ τιμωρήσῃ τὴν κακίαν; Καὶ ὅτι εἶναι καλύτερα, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἔχουν ἔτοι τὰ πράγματα, νὰ γονατίζῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν τιμωρίαν καὶ νὰ ταπεινῶνεται κάτω ἀπὸ τὸ παντοδύναμον χέρι τοῦ Θεοῦ²⁷, παρὰ νὰ ἀμφιταλαντεύεται ἀπὸ τὴν δοκιμασίαν. Αὐτὰ τὰ πράγματα δίδαξε καὶ συμβούλευέ μας νὰ μὴν αἰσθανώμεθα μεγάλην δυσφορίαν διὰ τὴν παροῦσαν συμφορὰν, οὔτε νὰ περιφρονοῦμεν τὴν δοκιμασίαν, ἐπειδὴ ἔχομεν πέσει εἰς φοβερὰ κακὰ (διότι καὶ αὐτὸ τὸ κακὸν τὸ ἔχουν πάθει πολλοί), ἀλλὰ νὰ ἀντιμετωπίζωμεν μὲ σύνεσιν τὴν σωφρονιστικὴν αὐτὴν τιμωρίαν, καὶ νὰ μὴν προκαλοῦμεν μεγαλυτέραν μὲ τὸ νὰ δειχνώμεθα ἀναίσθητοι πρὸς αὐτήν.

6. Εἶναι φοβερὸν πρᾶγμα ἡ ἀκαρπία τῆς γῆς καὶ ἡ καταστροφὴ τῶν καρπῶν. Καὶ πῶς θὰ ἤμποροῦσε νὰ μὴν εἶναι, ὅταν ἔχωμεν κιόλας ἀρχίσει νὰ χαιρώμεθα μὲ τὴν ἐλπίδα καὶ νὰ πλησιάζωμεν πρὸς τὴν ἀποθήκευσιν; Καὶ εἶναι φοβερὸν κακὸν ὁ πρόωρος θερισμὸς καὶ οἱ γεωργοὶ οἱ ὁποῖοι λυποῦνται διὰ τοὺς κόπους των καὶ, ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο διὰ νεκρούς, θρηνοῦν διὰ τὰ γεννήματά των, τὰ ὁποῖα ἐμεγάλωσεν ἡ σιγανὴ βροχὴ καὶ τὰ κατέστρεψεν ἡ ὄρμητικὴ, καὶ μὲ τὰ ὁποῖα δὲν ἤμπόρεσε νὰ γεμίσῃ τὸ χέρι του ὁ θεριστής, οὔτε τὸ σῆθός του ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος μαζεύει τὰ στάχυα, οὔτε ἐπίσης εἶχε τὴν τύχην νὰ πάρῃ δι' αὐτὰ τὴν εὐλογίαν τὴν ὁποῖαν δίδουν εἰς τοὺς γεωργοὺς οἱ περαστικοί²⁸. Καὶ ἀποτελεῖ θέαμα φρικτὸν ἡ γῆ ἢ ὁποῖα ἔχει κακοποιηθῆ καὶ ἀποψιλωθῆ καὶ δὲν ἔχει πλέον τὰ στολίδια τῆς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θρηνεῖ ὁ μακάριος προφήτης Ἰωὴλ²⁹, διεκτραγω-

ἄλλος, ἐκτραγωδήσας· θρηνεῖ δὲ προφήτης ἐτέρωθι, τῇ πρώ-
 τερον εὐκομίᾳ τὴν τελευταίαν ἀκομίαν ἀντιτιθεῖς, ἐν οἷς
 γησι περὶ ὀργῆς Κυρίου διαλεγόμενος, θραύοντος γῆν· Τί ἐμ-
 προσθεν αὐτοῦ παράδεισος τρυφῆς καὶ τὰ ὄπισθεν πεδῖον
 5 ἀφανισμοῦ· Δεινὰ μὲν διὰ ταῦτα, καὶ πέρα δεινῶν, ἕως μόνα
 λυπεῖ τὰ παρόντα, καὶ οὐπω χαλεποτέρας ἀνιᾶ πληγῆς αἰ-
 σθησις· ἐπειδὴ, καθάπερ ἐν τοῖς νοσήμασι, τὸ λυποῦν αἰεὶ πά-
 θος τοῦ μὴ παρόντος ἀνιαρώτερον· δεινότερα δ' ἔτι τούτων
 οἱ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ θησαυροὶ παρ' ἑαυτοῖς κατέχουσιν,
 10 ὧν μὴ γένοιτο πείραν ὑμᾶς λαβεῖν· οὐδέ γε λήψεσθε πρὸς
 τοὺς οἰκτιρομένους τοῦ Θεοῦ καταφεύγοντες, καὶ τὸν θελητὴν τοῦ
 ἑλέους τοῖς δάκρυοις ἔλκοντες, καὶ τὸ ἐξῆς τῆς ὀργῆς διὰ
 τῆς ἐπιστροφῆς ἀποστρέφοντες. Ἐπιπραΰτης ταῦτα καὶ γι-
 λανθρωπία καὶ παιδευσις ἡμερος καὶ στοιχεῖα πληγῆς, νη-
 15 πίθηκα παιδαγωγούσης· ἔτι καπνὸς ὀργῆς, βασάνων προσί-
 μιον· οὐπω δὲ πῦρ καταφλέγον ἢ ἀκμὴ τῆς κινήσεως, αὐδ' ἄν-
 θρακες ἀναπτόμενοι τὰ τελευταῖα τῆς μάστιγος· ἥς τὸ μὲν
 ἠπείλησε, τὸ δ' ἀνείπειται, τὸ δὲ βία κατέσχε, τὸ δὲ ἐπή-
 γαγεν· ὁμοίως καὶ τῇ πληγῇ παιδεύων καὶ τῇ ἀπειλῇ, καὶ
 20 ὁδοποιῶν τρέθον τῇ ὀργῇ αὐτοῦ, δι' ἑπερβολὴν ἀγαθότητος·

30. Ἰωήλ 2, 3. Εἶναι πραγματικὰ φοβερὴ ἢ εἰκόνα τὴν ὁποίαν πα-
 ρουσιάζει ὁ τόπος ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐπέρασεν ἡ ὀργὴ τοῦ Κυρίου, καὶ ἡ
 περιγραφή τοῦ προφήτου Ἰωήλ δημιουργεῖ εἰς τὸν μελετητὴν τῆς
 προφητείας τὴν αἰσθησὶν τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Κυρίου
 καὶ τοῦ τρόμου τοῦ ἀνθρώπου ἐνώπιον τῆς δυνάμεως αὐτῆς.

31. Βλ. Δεστ. 82, 84-85.

32. Βλ. Ὡσ. 6, 6: «ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν».

33. Ὁ ἱερός πατήρ με τοὺς λόγους ἐνηπιότητα παιδαγωγούσης
 θέλει νὰ τονίσῃ τὴν ἡμιότητα τῆς πληγῆς.

34. Πρὸβλ. Ψαλμ. 17, 9.

35. Ψαλμ. 104, 82.

36. Ψαλμ. 17, 9.

37. Ψαλμ. 77, 50.

δῶν καλύτερα παντὸς ἄλλου τὴν καταστροφὴν τῆς γῆς καὶ τὸ μαρτύριον τῆς πείνας. Εἰς ἄλλο δὲ σημεῖον πάλιν ὁ προφήτης (κάνει τὸ ἴδιον) ἀντιπαραβάλλων τὴν μεταγενεστέρα ἀσχήμιαν πρὸς τὴν προηγουμένην ὠραιότητα μὲ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα λέγει διὰ τὴν ὀργὴν τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος συντρίβει τὴν γῆν: «Ὅσα εὐρίσκονται μπροστὰ τοῦ εἶναι παράδεισος ἀπολαύσεων, ἐνῶ ὅσα ἔχει ἀφήσει ὀπίσω τοῦ εἶναι τόπος ἐρημώσεως»³⁰. Αὐτὰ μὲν λοιπὸν εἶναι φοβερὰ καὶ ἀκόμη περισσότερο ἀπὸ φοβερά, ὅσον καιρὸν παραμένουν μόνον τῶν καὶ δὲν μᾶς στενοχωρεῖ ἢ ὑπαρξίς κάποιας ἄλλης χειροτέρας πληγῆς, ἐπειδὴ, ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ τὰς ἀσθενείας, ἡ ἀσθένεια ἢ ὁποῖα μᾶς βασανίζει εἶναι πάντοτε χειρότερα ἀπὸ ἐκείνην ἢ ὁποῖα δὲν ἔχει ἐμφανισθῆ ἀκόμη. Τὰ ταμεῖα δὲ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ³¹ κρατοῦν μέσα τῶν κακὰ πολὺ χειρότερα ἀπὸ αὐτά, τὰ ὁποῖα εἶθε νὰ μὴν συμβῆ ποτὲ νὰ δοκιμάσετε. Καὶ δὲν θὰ τὰ δοκιμάσετε, ἐὰν καταφύγετε εἰς τὴν λύπην τοῦ Θεοῦ καὶ συγκινήσετε μὲ τὰ δάκρυά σας ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ τὴν εὐσπλαχνίαν³², ὁπότε μὲ τὴν μετάνοιάν σας θὰ ἀποφύγετε τὴν συνέχισιν τῆς ὀργῆς τοῦ ἐναντίον σας. Αὐτὰ εἶναι ἀκόμη πολὺ ἤπια καὶ φιλάνθρωπα, καὶ ἀποτελοῦν ἥρεμον προσπάθειαν συμμορφώσεως καὶ ἴχνος μόνον τιμωρίας, ἢ ὁποῖα ἔχει σκοπὸν νὰ σωφρονίσῃ ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται ἀκόμη εἰς κατάστασιν νηπιού³³. Εἶναι ἀκόμη καπνὸς ὀργῆς³⁴ καὶ εἰσαγωγὴ μόνον τιμωριῶν. Δὲν ἔγινε δὲ ἀκόμη φωτιὰ ἢ ὁποῖα κατακαίει³⁵ (τὸ κορύφωμα τῆς τιμωρίας) οὔτε κάρβουνα τὰ ὁποῖα ἀνάβουν³⁶, τὸ τελευταῖον στάδιον τῆς τιμωρίας, μὲ τὴν ὁποίαν ἔχει ἀπειλήσει, τὴν ὁποίαν ἔχει κρατήσῃ πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας καὶ μόλις καὶ μετὰ θίας ἔχει συγκρατήσῃ, καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἄφησεν νὰ ἐκδηλωθῆ μόνον ἓνα μέρος, μὲ σκοπὸν νὰ μᾶς σωφρονίσῃ μὲ τὴν τιμωρίαν καὶ τὴν ἀπειλήν. Ἐτοιμάζει δὲ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸν δρόμον τῆς ὀργῆς του³⁷ ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερβολικῆς του ἀγαθότητος. Ἀρχίζει δηλαδὴ ἀπὸ τὰ πρὸ

ἀπὸ μὲν τῶν ἐλατιόνων ἀρχόμενος, ὥστε μὴ δεηθῆναι τῶν
σησοδροτέρων, παιδεύων δὲ καὶ τοῖς μείζουσιν, εἰ πρὸς ταῦτα
ἐκτίσθη.

7. Οἶδα σιλιθουμένην ῥομφαίαν, καὶ μεθύουσιν μάχαι-
5 ραν ἐν τῷ οὐρανῷ, σφάζειν, ἐξουθενεῖν, ἀτεκνοῦν κελουομέ-
νην, ἕως σαρκῶν καὶ μυελῶν καὶ ὀστέων μὴ φείδεσθαι,
Οἶδα ὡς ἄρκιον ἀπορουμένην τὸν ἀπαθῆ, καὶ ὡς πάρδαλιν
ἀπαντῶντα κατὰ τὴν ὁδὸν Ἀσουρίων, οὐ τῶν τότε μόνον,
ἀλλὰ καὶ εἴ τις νῦν τὴν κακίαν Ἀσούριος· καὶ οὐκ ἐνὸν φυ-
10 γεῖν τὸ κράτιος τῆς ὀργῆς αὐτοῦ καὶ τὸ τάχος, διὰ γρηγορή-
σῃ ἐπὶ τὰ ἀσεβήματα ἡμῶν, καὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ και-
διῶκη ζῆλος, ἐσθλὴν εἰδὼς τοὺς ὑπεναντίους. Οἶδα ἐκτινα-
γμόν, καὶ ἀνατιναγμόν, καὶ θρασμόν, καὶ καρδίας θρασμόν,
καὶ παράλσειν γονάτων, καὶ τοιαῦτα ὄντα τὰ τῶν ἀσεβῶν
15 ἐπιτίμια· ἐγὼ γὰρ λέγειν τὰ ἐκεῖθεν δικαιωτήρια, οἷς ἡ ἐν-
ταῦθα φειδῶ παραδίδωσιν, ὡς θέλιον εἶναι νῦν παιδευθῆ-
ναι καὶ καθαρθῆναι ἢ τῇ ἐκεῖθεν βασάνῳ παραπεμφθῆναι,
ἡνίκα κολάσεως καιρὸς, οὐ καθάρσεως. Ὡσπερ γὰρ θανάτου
κρείττων ὁ ἐνταῦθα Θεοῦ μνημονεύων, καὶ κάλλιστα τῷ θεῷ
20 Δαβὶδ τοῦτο πεφιλοσόφηται· οὕτως οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλοις τοῖς
ἀπελθοῦσιν ἐξομολόγησις καὶ διόρθωσις. Συνέκλεισε γὰρ ὁ
Θεὸς ἐνταῦθα μὲν καὶ βίον καὶ προᾶξιν, ἐκεῖ δὲ τὴν τῶν πε-
πραγμένων ἐξέτασιν.

38. Βλ. Ἰεζ. 21, 9 ε.

39. Βλ. Ὡσ. 15, 7-8.

40. Βλ. Ναούμ 2, 11.

41. Βλ. Ψαλμ. 62.

42. Βλ. Ψαλμ. 6, 6.

μικρά, ὥστε νὰ μὴ χρειασθῆ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ πύθ βαρεκά, ἀλλὰ ἐνίοτε χρησιμοποιεῖ πρὸς σωφρονισμόν καὶ τὰ βαρύτερα, ὅταν τοῦτο κατασιῆ ἀναπόφευκτον.

7. Γνωρίζω τὸ ξίφος ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον λάμπει καὶ τὴν μάχαιραν ἢ ὁποῖα μεθ᾽ εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἡ ὁποῖα παίρνει τὴν ἐντολὴν νὰ σφάζῃ, νὰ ἐξαφανίζῃ, νὰ στερῆ ἀπὸ τὰ παιδιά, καὶ νὰ μὴν λυπᾶται οὔτε σάρκας, οὔτε μυελούς οὔτε ὀστέα³⁸. Ἔχω δὴ τὸν ἀπηλλαγμένον ἀπὸ τὰ πάθη νὰ ὁμοιάζῃ μὲ πεινασμένην ἄρκτον καὶ μὲ λεοπάρδαλιν, ἡ ὁποῖα εὐρίσκεται εἰς τὸν δρόμον τῶν Ἀσσυρίων· ὄχι μόνον τῶν τότε Ἀσσυρίων, ἀλλὰ καὶ τῶν σημερινῶν, ἐὰν κανεῖς εἶναι σήμερον Ἀσσύριος ὡς πρὸς τὴν κακίαν³⁹. Καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποφύγωμεν τὴν δύναμιν καὶ τὴν ταχύτητα τῆς ὀργῆς του, ὅταν σηκωθῆ διὰ νὰ στραφῆ ἐναντίον τῶν ἀσεβειῶν μας, καὶ ὅταν καταδιώκῃ τοὺς ἐχθρούς του ἢ ὀργῆ ἐκείνη ἢ ὁποῖα ξέρει νὰ κατατρώγῃ τοὺς ἀντιπάλους⁴⁰. Ἔχω γνωρίσει τὰς ἐκδηλώσεις ἐκπλήξεως, πόνου καὶ τρόμου, τὴν ἔξαψιν, τὸ σπάσιμον τῆς καρδίας καὶ τὴν παράλυσιν τῶν γονάτων καὶ τὰ παρόμοια⁴¹, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν τιμωρίαν τῶν ἀσεβῶν· διότι δὲν θὰ ὁμιλήσω διὰ τὰς ἄλλας τιμωρίας τῆς ἄλλης ζωῆς, εἰς τὰς ὁποῖας παραδιδόμεθα ὅταν λάβωμεν ὀλίγας τιμωρίας εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἐπειδὴ εἶναι καλύτερον νὰ τιμωρηθῶμεν καὶ νὰ καθαρισθῶμεν τώρα, παρὰ νὰ παραδοθῶμεν εἰς τὴν κόλασιν τῆς ἄλλης ζωῆς, ὅποτε δὲν ὑπάρχει πλέον καιρὸς διὰ κάθαρσιν παρὰ μόνον διὰ τιμωρίαν. Διότι ὅπως εἶναι πᾶν ἀπὸ τὸν θάνατον ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος σκέπτεται τὸν Θεὸν κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν, ὅπως ἄριστα ἔχει φιλοσοφήσει τοῦτο ὁ θεὸς Δαβὶδ⁴², ἔτσι δὲν ὑπάρχει καὶ εἰς τὸν Ἄδην διὰ τοὺς νεκροὺς ἢ δυνατότης νὰ δοξολογήσουν τὸν Θεὸν καὶ νὰ διορθωθοῦν⁴³. Διότι ὁ Θεὸς εἰς μὲν τὴν παροῦσαν ζωὴν συνεδύασε ζωὴν καὶ ἔργα, εἰς δὲ τὴν ἄλλην ζωὴν τὴν ἐξέτασιν ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἔχομεν πράξει.

8. Τί ποιήσομεν ἐν ἡμέρᾳ ἐπαγωγῆς ἢ με ἐκφοβῆται τῶν προφητῶν, εἴτε δικαιολογίας τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς, εἴτε τῆς ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ θουνῶν, ὅπερ ἠκούσαμεν, εἴτε τῆς ὁποιασοῦν καὶ ἐφ' ὧν δῆποτε γινομένης διὰν διελέγχῃ τε
 5 πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἀντικαθιστῆται κατὰ πρόσωπον ἡμῶν ἰστιάς τὰ ἁμαρτήματα, τοὺς πικροὺς κατηγοροὺς, καὶ οἷς εὐπεπόνθαμεν, ἃ ἠγομήσαμεν ἀντεξάγων, καὶ λογισμῶ λογιμοῦν πλήσων, καὶ πρᾶξει πρᾶξιν εὐθύνων, καὶ τὸ τῆς εἰκόνας ἀπαιτῶν ἀξίωμα, τῷ κακίᾳ συνθολωθείσης καὶ συγχυθείσης,
 10 τὸ τελευταῖον ἀπάγει αὐτοὺς ἐφ' ἑαυτῶν κατεγνωσμένους καὶ κατακεκριμένους, καὶ οὐδὲ ὡς ἄδικα πάσχομεν εἰπεῖν ἔχοντας, ὅπερ ἐνταῦθα τοῖς πάσχουσιν ἔστιν ὅτι ἱκανὸν εἰς παραμυθίαν τῆς κατακρίσεως;

9. Ἐκεῖ δὲ τίς συνήγορος; ποῖα σκῆψις; τίς ψευδὴς
 15 ἀπολογία; ποῖα πιθανότης ἔντεχνος; τίς ἐπίνοια κατὰ τῆς ἀληθείας παραλογιεῖται τὸ δικαστήριον, καὶ κλέψει τὴν ὀρθὴν κρίσιν τοῖς πᾶσι πάντα ἐν ζυγῷ τιθεῖσαν, καὶ πρᾶξιν, καὶ λόγον, καὶ διανόημα, καὶ ἀντισηκοῦσαν τοῖς πονηροῖς τὰ βελτίονα, ἵνα τὸ ῥέπον νικήσῃ, καὶ μετὰ τοῦ πλείονος ἢ ψῆφος
 20 γένηται, μεθ' ἧν οὐκ ἔφεσις, οὐκ κριτὴς ὑψηλότερος, οὐκ ἀπολογία δι' ἔργων δευτέρων, οὐκ ἔλαιον παρὰ τῶν φρονιμῶν παρθένων ἢ τῶν πωλοσύντων ταῖς ἐκλειπούσαις λαμπύροις, οὐ μεταμέλεια πλουσίου φλογι τηχομένου καὶ τοῖς οἰκεί-

43. Βλ. Ἦσ. 10, 3.

44. Βλ. Ψαλμ. 49, 21.

45. Ματθ. 25, 8 ε.

8. Τί θά κάμωμεν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, μὲ τὴν ὁποίαν μὲ ἐκφοβίζει κάποιος ἀπὸ τοὺς προφήτας⁴³, εἶτε ὅταν ὁ Θεὸς θά ζητήσῃ νὰ τοῦ αἰτιολογήσωμεν τὰς πράξεις μας εἶτε εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰ βουνά, ὅπως ἔχομεν ἀκούσει, εἶτε εἰς ὁποιαδήποτε καὶ ὅπουδήποτε ἄλλοῦ γινομένην κρίσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν θά μᾶς ἐξετάζῃ καὶ θά οἰκέται ἐμπρός μας, καὶ θά μᾶς παρουσιάζῃ τὰ ἁμαρτήματά μας⁴⁴, τοὺς κακοὺς αὐτοὺς κατηγοροὺς μας, καὶ θά ἀντιπαρατάσῃ εἰς τὰς εὐεργεσίας, αἱ ὁποῖαι μᾶς ἔγιναν, τὰς παρανομίας μας, καὶ θά κτυπᾷ μὲ συλλογισμὸν τὸν συλλογισμὸν μας καὶ θά διορθώνῃ μὲ πράξεις τὰς πράξεις μας, καὶ θά ἀπαιτῇ νὰ παρουσιάσωμεν καθαρὰν τὴν εἰκόνα, ἣ ὁποία ἔχει θαμπώσει καὶ ἔχει γίνῃ ἀκαθόριστος ἐξ αἰτίας τῆς κακίας, καὶ τέλος, θά μᾶς ὀδηγῇ εἰς τὴν κόλασιν, ἀφοῦ θά ἔχωμεν οἱ ἴδιοι κατακριθῆ καὶ καταδικασθῆ ἀπὸ τοὺς ἑαυτοὺς μας, καὶ δὲν θά ἠμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι τάχα ὑποφέρομεν ἀδίκως, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι ὠρισμένας φορὰς ἀρκετὸν διὰ νὰ παρηγορήσῃ διὰ τὴν καταδίκην ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ὑποφέρουν κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν;

9. Ἐκεῖ δὲ ποῖος θά μᾶς ὑπερασπίσῃ; Ποῖαν δικαιολογίαν θά εὗρωμεν; Ποῖαν ψευδῆ ἀπολογίαν; Ποῖαν περίτεχνον ἐξηγήσιν; Ποῖος ἀναληθῆς συλλογισμὸς θά παραπλανήσῃ τὸ δικαστήριον καὶ θά τοῦ ἀφαιρέσῃ τὴν δικαίαν κρίσιν, ἣ ὁποία δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους θέτει τὰ πάντα ἐπάνω εἰς τὸν ζυγόν, δηλαδὴ τὴν πρᾶξιν καὶ τὸν λόγον καὶ τὴν σκέψιν, καὶ ἣ ὁποία εἰς τὸν ἀπέναντι ἀπὸ τὰ πονηρὰ ζυγὸν τῆς πλάστιγγος βάζει τὰ καλά, διὰ νὰ ὑπερισχύσῃ τὸ βαρύτερον καὶ νὰ συμφωνήσῃ πρὸς τὸ περισσότερον ἢ ἀπόφασις, μετὰ ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ὑπάρχει δυνατότης νὰ ἀσκήσῃ κανεὶς ἔφεσιν, δὲν ὑπάρχει ἀνώτερος κριτής, δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ ἀπολογηθῆ κανεὶς μὲ μεταγενέστερα ἔργα, οὔτε νὰ πάρῃ λάδι ἀπὸ τὰς φρονίμους παρθένους ἢ ἀπὸ ἐκείνους πού τὸ πωλοῦν διὰ τὰς λαμπάδας πού ἔχουν τελειώσει⁴⁵, οὔτε ἐπίσης μεταμέλεια τοῦ πλουσίου, ὁ ὁποῖος

οις ἐπιζητοῦντος διώρθωσιν, οὐ προθεσμία μεταποιήσεως. Ἄλλὰ καὶ μόνον καὶ τελευταῖον καὶ φοβερόν τὸ κριτήριον, καὶ δίκαιον πλέον ἢ ὅσον ἐπίφοβον, μᾶλλον δὲ διὰ τοῦτο καὶ φοβερώτερον, οὗ καὶ δίκαιον. Ἦνίκα θρόνοι προσίδονται, 5 καὶ Παλαιὸς ἡμερῶν προκαδέξεται καὶ βίβλοι ἀνοίγονται καὶ ποταμὸς πρὸς ἔλκεται, καὶ τὸ φῶς ἐμπροσθεν, καὶ τὸ σκοτίος ἠτοιμασμένον καὶ πορεύονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, τῆς ἐν Χριστῷ νῦν κρυπτομένης, καὶ ὑστερον ἀπὸ συμφανερουμένης· οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες 10 εἰς ἀνάστασιν κρίσεως, ἣν ἤδη πρὸ τοῦ κρίνοντος αὐτοῦ λόγου οἱ μὴ πιστεύσαντες κατεκρίθησαν καὶ τοὺς μὲν τὸ ἄφρασιον φῶς διαδέξεται, καὶ ἡ τῆς ἀγίας καὶ βασιλικῆς θεωρίας Τριάδος ἐλλαμπύσης τρανώτερόν τε καὶ καθαρώτερον, καὶ δῆλος δὲ νοῦς μιγνυμένης, ἣν δὴ καὶ μόνην μάλιστα βασιλείαν 15 οὐρανῶν ἐγὼ τίθεμαι τοῖς δὲ μετὰ τῶν ἄλλων θάσσανος, μᾶλλον δὲ πρὸ τῶν ἄλλων, τὸ ἀπερρίφθαι Θεοῦ, καὶ ἡ ἐν τῷ συνειδότι αἰσχύνῃ πέρας οὐκ ἔχουσα. Καὶ ταῦτα μὲν ἕστερον.

10. Νῦν δὲ τί ποιήσωμεν, ἀδελφοί, συντετριμμένοι, καὶ 20 τειταπεινωμένοι, καὶ μεθύοντες, οὐκ ἀπὸ οἴκερα οὐδὲ ἀπὸ οἴνου, τοῦ πρὸς δάλκρον σαλεύοντος καὶ σκοτιζόντος, ἀλλ' ἀπὸ τῆς πληγῆς ἣν ἐπήγαγε Κύριος, ὁ λέγων· Καὶ οὐ, καρδία, σείσθητι καὶ σαλεύθητι καὶ ποίζων τοὺς καταφρονητὰς πνεῦμα λύτης καὶ κατανύξεως· πρὸς οὗς καὶ λέγεται· «Ἴδετε, 25 οἱ καταφρονηταὶ καὶ ἐπιβλέψατε καὶ θαυμάσατε καὶ ἀφανίσθητε;». Πῶς οἴσομεν αὐτοῦ τοὺς ἐλεγμούς; ἢ τίνα δώσομεν

46. Λουκᾶ 16, 24.

47. Βλέπε τὸ δράμα τοῦ Δανιὴλ περὶ τοῦ «Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν» καὶ τοῦ «αἰοῦ τοῦ ἀνθρώπου» εἰς Δαν. 7, 9 ἔ.

48. Ἰω. 5, 29.

49. Σίκερα: Ποτὸν οἶνοπνευματῶδες, τὸ ὁποῖον παρεσκευάζετο διὰ ζυμώσεως· εἶδος δυνατοῦ κρασιοῦ.

50. Βλ. Ἦσ. 29, 9.

51. Πρὸβλ. Ψαλμ. 106, 27.

52. Πρὸβλ. Ψαλμ. 59, 5.

53. Βλ. Πράξ. 13, 41.

λυώνει εἰς τὴν φωτιὰν καὶ ζητεῖ νὰ διορθωθοῦν οἱ συγγενεῖς του⁴⁶, οὔτε περιθώρια διὰ καλυτέρευσιν. Ἄλλὰ εἶναι ἡ μοναδικὴ καὶ τελικὴ φοβερὰ κρίσις, ἡ ὁποία εἶναι περισσότερο δίκαια παρὰ ἐπίφοβος καί, μᾶλλον, εἶναι περισσότερο φοβερὰ ἐπειδὴ ἀκριβῶς εἶναι δίκαια. Κατ' αὐτὴν ἐμφανίζονται θρόνοι καὶ κάθεται ἐπάνω εἰς αὐτοῦ; ὁ «παλαιὸς τῶν ἡμερῶν» καὶ ἀνοίγονται βιβλία καὶ ἐμφανίζεται ὁ πύρινος ποταμὸς καὶ μπροστὰ ἔχει ἐτοιμασθῆ φῶς καὶ πίσω σκότος⁴⁷. Καὶ θὰ πορευθοῦν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἔχουν πράξει τὰ ἀγαθὰ εἰς τὴν ἀνάστασιν τῆς ζωῆς, ἡ ὁποία τώρα κρύβεται εἰς τὸν Χριστὸν καὶ θὰ παρουσιασθῆ μαζί του ἀργότερα, ἐνῶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἔχουν πράξει τὰ κακὰ θὰ πορευθοῦν εἰς τὴν ἀνάστασιν τῆς κρίσεως⁴⁸, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχουν κιόλας καταδικασθῆ ἀπὸ τὸν λόγον, ὁ ὁποῖος τοὺς κρίνει, ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι δὲν ἐπίστευσαν. Καὶ τοὺς μὲν πρώτους θὰ τοὺς ὑποδεχθῆ τὸ ἄρρητον φῶς καὶ ἡ θεωρία τῆς βασιλικῆς Τριάδος, ἡ ὁποία φωτίζει πρὸ λαμπρὰ καὶ πρὸ καθαρὰ καὶ διαποτίζει ὅλον τὸν νοῦν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θεωρῶ ἐγὼ ὡς τὴν κατ' ἐξοχὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τοὺς ἄλλους δὲ ἡ τιμωρία, ἢ, καλύτερα, πρὶν ἀπὸ τὴν τιμωρίαν, τὸ ὅτι θὰ ἔχουν ἀπορριφθῆ ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ ἡ κατασχύνη τῆς συνειδήσεώς των, ἡ ὁποία δὲν τελειώνει ποτέ. Καὶ αὐτὰ μὲν λοιπὸν θὰ συμβοῦν κατόπιν.

10. Τώρα δὲ τί θὰ κάμωμεν, ἀδελφοί μου, οἱ ὁποῖοι ἔχετε κατασυντριβῆ καὶ καταταπεινωθῆ καὶ ἔχετε μεθύσει, ὄχι ἀπὸ σίκερα⁴⁹ καὶ κρασί⁵⁰, τὸ ὁποῖον διασαλεύει προσωρινῶς καὶ προκαλεῖ σκοτοδίνην, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν μάστιγα τὴν ὁποίαν σᾶς ἐπέβαλεν ὁ Κύριος ὁ ὁποῖος λέγει· «καὶ σὺ καρδιά νὰ σεισθῆς καὶ νὰ ταραχθῆς»⁵¹, καὶ ὁ ὁποῖος ποτίζει ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τὸν περιφρονοῦν μὲ πνεῦμα λύτης καὶ ἀπογνώσεως⁵², καὶ πρὸς τοὺς ὁποῖους λέγεται· «προσέξατε σεῖς, οἱ ὁποῖοι περιφρονεῖτε τὰς ἐντολάς καὶ τὰς ὀπειλάς τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ ἀντιληφθῆτε καὶ νὰ θαυμάσετε, καὶ νὰ ἐξαφανισθῆτε»⁵³; Πῶς θὰ ὑποφέρωμεν τοὺς ἐλέγχους του,

τὴν ἀπόκρισιν, ὅταν ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν ἐθεργεσιῶν, ἐφ' αἷς ἀχάριστοι μεμενῆκαμεν, ἔτι καὶ τὰς πληγὰς ἡμῖν ὀνειδίξῃ, καὶ ἀπαριθμῆται τὴν ἰατρείαν, ἐξ ἧς οὐ τεθεραπεύμεθα; Καὶ τέκνα μὲν, ἀλλὰ μωμητὰ καλῶν λέγῃ, καὶ υἱοὺς μὲν, 5 ἀλλ' ἄλλοτριούς καὶ χολάναντας ἀπὸ τῶν τρίβων αὐτῶν δι' ἀνοδίαν τε καὶ τραχύτητα. Πῶς ἔδει, καὶ πόθεν ὑμᾶς παιδεύθῃναι, καὶ οὐ πεπαίδευκα; Δι' ἀπαλωτέρων φαρμάκων; ἐπήγαγον. Παρῆκα τὸ Αἰγύπτιον αἷμα, πινόμενον ἐκ πηγῶν καὶ ποταμῶν καὶ πάσης συναγωγῆς ὕδατος, τὴν πρώτην πληγὴν.

10 Παρῆλθον τοὺς βαιράχους καὶ τὸν σκνῖπα καὶ τὴν κυνόμυϊαν, τὰς ἐξῆς μάστιγας· ἀπὸ δὲ τῶν κτηνῶν καὶ τῶν βοῶν καὶ τῶν προβάτων ἠρξάμην, τῆς πέμπτης πληγῆς, καὶ τοῖς ἀλόγοις ἐνέσκηψα, ἔτι τῶν λογικῶν φειδόμενος. Οὐδὲν πρὸς ὑμᾶς ἢ θραῦσις· ἀλλὰ γεγόνατέ μοι καὶ τῶν πληγέντων ἀ-

15 λογώτεροι καὶ ἀπαιδευτότεροι. Ἐνέσχον ἐξ ὑμῶν τὸν ὑετόν· μερὶς μία ἐβράχῃ· καὶ μερὶς ἐφ' ἣν οὐκ ἔβρεξα, ἐξηράνθη· καὶ εἶπατε· «Ἀνδριούμεθα». Ἐπήγαγον ὑμῖν χάλαζαν, τῇ ἐναντίᾳ πληγῇ παιδεύων, ἀμπελῶνας ὑμῶν καὶ δρυμῶνας καὶ γεννήματα ὑμῶν ἐξεθέρισα· καὶ τὴν κακίαν ὑμῶν οὐ

20 συνέτριψα.

11. «Γινώσκω, ὅτι σκληρὸς εἶ καὶ νεῦρον σιδηροῦν ὁ τραχὴλὸς σου». Ταῦτα τυχὸν ἐρεῖ πρὸς ἐμέ, τὸν μηδὲ ταῖς πληγαῖς νοουθειούμενον· ὁ ἀθειῶν ἀθειεῖ· ὁ ἀνομῶν ἀνομεῖ· οὐδὲν ἢ ἄνωθεν νοουθεσία· οὐδὲν αἱ μάστιγες. Ἐξέλιπε φροση-

25 τήρ, ἐξέλιπε μόλυβδος, ἃ καὶ διὰ Ἱερεμίον πρότερον ὑμῖν

54. Πρὸβλ. Δευτ. 32, 5.

55. Πρὸβλ. Ψαλμ. 17, 46.

56. Ἐξ. 7, 20 ἔ.

57. Βλ. Ἐξ. 8, 1 ἔ.

58. Βλ. Ἐξ. 8, 12 ἔ.

59. Βλ. Ἐξ. 8, 17 ἔ.

60. Ἀμώς 4, 7 ἔ.

61. Ἱερ. 18, 12.

62. Ἱερ. 48, 4.

63. Ἱερ. 6, 29.

ἢ ποίαν ἀπάντησιν θὰ τοῦ δώσωμεν, ὅταν ἐκτός ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν εὐεργεσιῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἔχομεν δεῖξει ἀχαριστίαν, μᾶς κατηγορῆ ἀκόμη καὶ διὰ τὰς τιμωρίας καὶ μᾶς ἀπαριθμῆ τὴν θεραπείαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ἔχομεν θεραπευθῆ; Καὶ μᾶς ὀνομάζει μὲν παιδιὰ του, ἀλλὰ παιδιὰ τὰ ὁποῖα κατηγοροῦν τὰ καλὰ⁴⁴, καὶ υἱοὺς⁴⁵ μὲν, ἀλλὰ υἱοὺς ξένους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν γίνεαι χωλοὶ ἀπὸ τὸν δρόμον ποῦ ἀκολουθοῦν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἄβατος καὶ σκληρός. Πῶς καὶ μὲ ποῖον μέσον ἔπρεπε νὰ σᾶς σωφρονίσω καὶ δὲν σᾶς ἔσωφρόνισα; Μὲ πιὸ ἥπια φάρμακα; Τὰ ἐχρησιμοποίησα καὶ αὐτά. Ἔφησα νὰ περάσῃ ἡ πρώτη πληγὴ, τὸ αἷμα τὸ ὁποῖον ἐπίνετο ἀπὸ τὰς πηγὰς καὶ τοὺς ποταμοὺς καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ συγκεντρωμένα νερὰ τῆς Αἰγύπτου⁴⁶. Ἔφησα νὰ περάσουν οἱ βάτραχοι⁴⁷ καὶ τὰ κουνούπια⁴⁸ καὶ αἱ μυῖαι⁴⁹ καὶ αἱ ὑπόλοιποι πληγαί. Ἄρχισα δὲ τὴν πέμπτην πληγὴν ἀπὸ τὰ κτήνη, τὰ βόδια καὶ τὰ πρόβατα, καὶ ἐθανάτωσα τὰ ἄλογα ζῶα ἐπειδὴ δὲν ἤθελα ἀκόμη νὰ πειράξω τὰ λογικά. Ἡ καταστροφή αὐτὴ δὲν ἐσήμαινε τίποτε διὰ σᾶς, ἀλλὰ ἀντιθέτως ἐγίνετο πιὸ ἀνώητοι καὶ πιὸ ἀνεπίδεκτοι σωφρονισμοῦ ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα. Σᾶς ἐστέρησα τὴν βροχὴν. Τὴν ἔστειλα μόνον εἰς τὴν μίαν μερίδα. Καὶ ἡ ἄλλη μερίς, ἡ ὁποία δὲν ἔλαβε βροχὴν, ἐξηράνθη⁵⁰. Καὶ εἶπατε· «δὲν θὰ τὸ ὑπολογίσωμεν»⁵¹. Ἔρριψα ἐναντίον σας χάλαζαν, εἰς τὴν προσπάθειαν νὰ σᾶς σωφρονίσω μὲ τὸ ἀντίθετον μέσον, καὶ κατέστρεψα τὰ ἀμπέλια καὶ τὰ δάση καὶ τοὺς καρπούς σας, καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ δὲν συνέτριψα τὴν κακίαν σας.

11. «Γνωρίζω ὅτι εἶσαι σκληρὸς καὶ ὅτι ὁ σθέρεος σου εἶναι νεῦρο σιδερένιο»⁵². Αὐτὰ τυχὸν θὰ εἶπη πρὸς ἐμὲ, ὁ ὁποῖος δὲν σωφρονίζομαι οὔτε μὲ τὰς πληγὰς. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀθετεῖ, ἐξακολουθεῖ νὰ ἀθετῆ· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος διαπράττει ἀνομίας, ἐξακολουθεῖ νὰ τὰς διαπράττῃ. Ἡ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ νοθεσία δὲν ἔχει καμμίαν σημασίαν δι' αὐτόν, οὔτε ἐπίσης αἱ πληγαί. ἔχει ἐξαφανισθῆ τὸ φουσερὸν καὶ τὸ μολύβι⁵³, πράγματα διὰ τὰ ὁποῖα σᾶς ἐκατηγόρησα προη-

ὠνεΐδισα. Εἰς κενὸν ἀργυροκόπος ἀργυροκοπεῖ· πονηρίαὶ ὤμων οὐκ ἐτάκησαν. Μὴ ἐμὲ ὑπομενεῖτε, λέγει Κύριος, ὠργισμένον; Ἡ οὐκ ἰσχύει ἡ χεὶρ μου καὶ ἄλλας ἐπενεγκεῖν πληγὰς; Ἐπι παρ' ἐμοὶ καὶ γλυκίδες ἀναζέουσαι ἀπὸ καμινιαίας αἰθάλης, ἣν πάσων εἰς οὐρανὸν Μωϋσῆς, ἢ εἴ τις κατ' ἐκείνον ὑπηρετῆς Θεοῦ κινήσεως, παιδεύει νόσφ' τὴν Αἴγυπτον. Ἐπι καὶ ἀκρις καὶ σκότιος ψηλαφητὸν καὶ ἡ τελευταία πληγὴ τῇ τάξει, πρώτη δὲ τῷ πόνῳ καὶ τῇ δυνάμει, ἢ τῶν πρωτοτόκων φθορὰ καὶ ἀπώλεια, ἣν ὥστε φυγεῖν καὶ ἀποστρέψαι τὸν δλοθρευτὴν χρεῖσται τὰς τοῦ νοῦ φλιάς ἀμεινον, θεωρίαν καὶ προῶξιν, τῇ μεγάλῃ καὶ σωτηρίῳ σφραγίδι, τῷ τῆς Καινῆς Διαθήκης αἵματι, Χριστοῦ καὶ οσοιανρουμένων καὶ συναποδνήσκοιτας, ὥστε καὶ συναραιοῖναι καὶ συνδοξαοδῆναι καὶ συμβαιοιεῦσαι, νῦν τε καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν ἀτιοῦ φανέρωσιν· ἀλλὰ μὴ θραουοδῆναι, μηδὲ συντριδοῖναι, μηδὲ θρηνηῖσαι, πλήσοιοις ἡμᾶς ἀωρία, καὶ ἐν τῷ σκοτεινῷ τούτῳ δίῳ τοῦ Πονηροῦ καὶ δλοθρευόνιοις τὰ πρωτότοκα, καὶ Θεῶ καθιερωμένα τῆς ζωῆς ἡμῶν γεννήματα καὶ κινήματα.

12. Μὴ μοι γένοιο μετὰ τῶν ἄλλων πληγῶν καὶ ταῦτα ὄνειδιοδοῖναι παρὰ τοῦ Ἀγαθοῦ, πορευομένου πρὸς με θυμῷ πλαγίῳ διὰ τὴν ἐμὴν πλαγιότητα. Ἐπάταξα ὑμᾶς ἐν ἰκτιέρῳ, καὶ ἐν πυρῶσει καὶ σφακελιομῶ καὶ οὐδὲν πλέον. Ἐξωθεν ἠτέχνωσεν ὑμᾶς μάχαιορα, καὶ οὐδ' ὡς ἐπειστρέψατε πρὸς με, λέγει Κύριος. Μὴ γενοίμην ἀμπελῶν τοῦ ἡγαπημένου, μετὰ

64. Αὐτόθι.

65. Ἐξ. 9, 10 ε.

66. Ὁ Γρηγόριος προσθέτει εἰς τοὺς λόγους τοῦ προφήτου Ἄμωσ τὴν λέξιν «σφακελιομῶ», ἡ ὁποία σημαίνει γάγγραιναν, συντριδοῖν τῶν ὀστέων, κατὰ τὸ Λεξ. Σουίδα.

67. Ἄμωσ 4, 9 ε.

68. Βλ. εἰς Ἦσ. 5, 1 ε. τὸ ἄσμα τοῦ ἀμπελῶνος, τὸ ὁποῖον ἐκθέτει περιληπτικῶς ὁ Γρηγόριος.

γουμένως με τοὺς λόγους τοῦ προφήτου Ἰερεμίου. Ἄδικως ἐπεξεργάζεται τὸν ἄργυρον ὁ τεχνίτης. Αἱ πονηρίαι σας δὲν ἔχουν λυώσει⁶⁴. Μήπως ἤμπορεῖτε, λέγει ὁ Κύριος, νὰ με ἀντιμετωπίσετε ὅταν ὀργισθῶ; Ἡ μήπως τυχόν δὲν εἶναι ἰκανὸν τὸ χέρι μου νὰ σᾶς δώσω καὶ ἄλλας πληγὰς; Ἐγὼ ἤμπορῶ νὰ κάμω νὰ δημιουργηθοῦν ἔξανθήματα ἀπὸ τὴν στάκτην τῆς καμίνου⁶⁵, τὴν ὁποίαν ἔρριψεν εἰς τὸν οὐρανὸν ὁ Μωϋσῆς, ἢ οἰσοδήποτε ἄλλος ὁμοίος του ὑπρέτης τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐβασάνισε με ἀσθένειαν τὴν Αἴγυπτον. Ἀκόμη καὶ ἀκρίδας καὶ σκοτάδι τόσοον πυκνόν, ὥστε νὰ πιάνεται με τὰ χέρια, καὶ ἡ τελευταία κατὰ σειράν πληγὴ, ἡ ὁποία ὅμως ἦτο καὶ ἡ πρὸ φοβερὰ ὡς πρὸς τὸν πόνον καὶ τὴν δύναμιν, ἡ θανάτωσις τῶν πρωτοτόκων, τὴν ὁποίαν διὰ νὰ ἀποφύγωμεν καὶ νὰ ἀπομακρύνωμεν τὸν ἐξολοθρευτὴν ἄγγελον εἶναι καλύτερον νὰ ἀλείψωμεν τοὺς παραστάτας τοῦ νοῦ μας, τὴν θεωρίαν δηλαδὴ καὶ τὴν πράξιν, με τὴν μεγάλην καὶ σωτήριον σφραγίδα, με τὸ αἷμα δηλαδὴ τῆς Καινῆς Διαθήκης, καὶ νὰ συσταυρωθῶμεν καὶ νὰ συναποθάνωμεν με τὸν Χριστόν, ὥστε νὰ ἀναστηθῶμεν καὶ νὰ δοξασθῶμεν μαζί του, καὶ νὰ συμβασιλεύσωμεν καὶ τώρα καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν του φανέρωσιν. Ἄλλὰ νὰ μὴν τσακισθῶμεν, οὔτε νὰ συντριβῶμεν καὶ νὰ θρηνηθῶμεν, ὅταν μᾶς κτυπᾷ με τὸν θάνατον καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ σκοτεινοῦ τούτου βίου ὁ Σατανᾶς, καὶ ἐξολοθρεύῃ τὰ πρωτότοκα δημιουργήματα καὶ κινήματα τῆς ζωῆς μας, τὰ ἀφιερωμένα εἰς τὸν Θεόν.

12. Εἴθε νὰ μὴν συμβῆ ἐκτός ἀπὸ τὰς ἄλλας πληγὰς νὰ κατηγορηθῶ καὶ δι' αὐτὰ ἀπὸ τὸν Πανάγαθον, ὁ ὁποῖος θὰ ἔρχεται ἐναντίον μου με φοβερόν θυμὸν ἐξ αἰτίας τῆς δολιότητός μου. Σᾶς ἔπληξα με καῦσιν καὶ με ἀσθένειαν τῶν σιτηρῶν καὶ με γάγγραιναν⁶⁶ καὶ ὄχι με ἴποτε βαρύτερον. Ἐκτός αὐτῶν ἐθανάτωσε τὰ τέκνα σας μάχαιρα, ἀλλὰ δὲν ἐπεστρέψατε κοντὰ μου, λέγει ὁ Κύριος⁶⁷. Ἐθε νὰ μὴν γίνω ὡς ὁ ἀμπελὼν τοῦ ἠγαπημένου⁶⁸, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἐφυ-

τὸ φτυεῦσθαι καὶ χαρακωθῆναι, καὶ φραγμῶν, καὶ πύργων,
 καὶ πᾶσιν ἀσφαλισθῆναι, ὡς ἐνῆν μάλιστα, χειροποιήτων καὶ
 ἀκανθοφορῶν καὶ διὰ τοῦτο καταφρονοῦμενος, ὅς καθαιρε-
 θῆναι τὸν πύργον καὶ περιαιρεθῆναι τὸν φραγμὸν καὶ μὴ
 5 τιμηθῆναι μηδὲ σαφῆσαι, ἀλλὰ γενέσθαι πᾶσιν εἰς διαρ-
 παρὴν, καὶ κοινὴν ὕβριν, καὶ καταπάτημα. Ταῦτα μὲν ὁ ἐ-
 μὸς νόθος καὶ λόγος· καὶ οὕτως ἐγὼ δυσφορῶ πρὸς τὴν πλη-
 γήν, καὶ τοιαύτην εὐχόμεαι τὴν εὐχὴν, ἣν καὶ προσθήσω τοῖς
 εἰρημένοις· Ἡμάρτομεν, ἠνομήσαμεν, ἠσεθήσαμεν, ὅτι ἐπε-
 10 λαθόμεθα τῶν ἐντολῶν σου, καὶ ὀπίσω τῆς διανοίας ἡμῶν
 τῆς πονηρᾶς ἐπορεύθημεν· ὅτι ἀναξίως τῆς κλήσεως καὶ τοῦ
 Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ σου πεπολιτεύμεθα καὶ τῶν ἁγίων
 αὐτοῦ παθημάτων καὶ τῆς ὑπὲρ ἡμῶν κενώσεως· ὅτι ἐγεν-
 νήθημεν ὄνειδος τῷ ἀγαπητῷ σου. Ἰερεὺς καὶ λαὸς ἐξέστη-
 15 μεν ἐπὶ τὸ αὐτό· πάντες ἐξεκλίναμεν, ἅμα ἠχρειώθημεν. Οὐκ
 ἔστι ποιῶν κριμα καὶ δικαιοσύνην, οὐκ ἔστιν ἕως ἐνός. Ἀ-
 πεκλείσαμεν τοὺς οἰκτιρισμούς σου καὶ τὴν γλιανθρωπίαν σου,
 καὶ σπλάγγνα ἐλέους Θεοῦ ἡμῶν, διὰ τὴν κακίαν ἡμῶν καὶ
 τὴν πονηρίαν τῶν ἐπιτηδευμάτων ἡμῶν, μεθ' ἧς ἀνεστράφη-
 20 μεν. Σὺ χοριστός, ἀλλ' ἡμεῖς ἠνομήσαμεν· σὺ μακροθύμος, ἀλλ'
 ἡμεῖς πληγῶν ἄξιοι. Γινώσκουμέν σου τὴν ἀγαθότητα, καίπερ
 ἀσυνετοῦντες· ὀλίγα ὄν ἡμάρτομεν μεμαστιγώμεθα. Σὺ φο-
 βερὸς, καὶ τίς ἀντιστήσεταιί σοι; Τρόμος λήψεται ἀπὸ σοῦ
 ὄρη, καὶ μεγέθει θραξινός σου τίς ἀντερίσει; Ἐὰν κλείσῃς

69. Βαρούχ 2, 12.

70. Ψαλμ. 13, 3.

71. Ψαλμ. 75, 8.

τεύθη καὶ ἐπεριεϊχίσθη μὲ φράκτιν καὶ πύργον καὶ ἔγινεν ἀσφαλὴς ἀπὸ κάθε κίνδυνον ὅσον ἦτο δυνατὸν καλύτερα, ἔγινε πάλιν χέρσος καὶ ἐγένισσε ἀπὸ ἀγκάθια, καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὸν περιεφρόνησαν εἰς σημεῖον ὥστε νὰ τοῦ γκρεμίσουν τὸν πύργον, νὰ ἀφαιρέσουν τὸν φράκτιν καὶ νὰ μὴν τὸν περιποιηθοῦν, οὔτε νὰ τὸν σκάψουν, ἀλλὰ νὰ ἀφήσουν νὰ τὸν διαρπάξουν οἱ πάντες, νὰ τὸν περιφρονοῦν καὶ νὰ τὸν καταπατοῦν. Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι ὁ φόβος μου καὶ δι' αὐτὸν σᾶς ὁμιλῶ. Καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δυσανασχεῖω διὰ τὴν θεομηνίαν καὶ κάνω τὴν εὐκλὴν αὐτὴν, τὴν ὁποίαν καὶ θὰ προσθέσω εἰς τὰ λεχθέντα. «Ἐχομεν διαπράξει ἁμαρτίας, ἔχομεν διαπράξει ἀνομίας, καὶ ἔχομεν φερθῆ μὲ ἀσέβειαν»⁶⁹, ἐπειδὴ ἐλησημονήσαμεν τὰς ἐντολάς σου καὶ ἠκολουθήσαμεν τὴν διάνοιάν μας τὴν πονηράν· ἐπειδὴ ἔχομεν ζήσει κατὰ τρόπον ἀνάξιον πρὸς τὴν κλῆσιν καὶ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ Χριστοῦ σου, καὶ τῶν ἁγίων του παθῶν καὶ τῆς ταπεινώσεώς του χάριν ἡμῶν· ἐπειδὴ ἐγίναμεν αἰτία ἐντροπῆς διὰ τὸν ἀγαπητὸν σου (Υἱόν). Καὶ ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ λαὸς ἐδείξαμεν τὴν ἰδίαν παραφροσύνην μαζί. Ὅλοι ἔχομεν ἀπομακρυνθῆ (ἀπὸ εὐ) καὶ ἔχομεν ἐξαχρειωθῆ. Δὲν ὑπάρχει οὔτε ἕνας ὁ ὁποῖος νὰ ἐφαρμόζη τὴν δικαιοσύνην· οὔτε ἕνας!⁷⁰ Ἐχομεν ἀποκλείσει τὰ αἰσθήματα συμπαθείας καὶ τὴν φιλανθρωπίαν σου καὶ τὰ σπλάγχνα τοῦ ἐλέους σου, Θεέ μας, εἰς αἰτίας τῆς κακίας μας καὶ τῆς πονηρίας τῶν πράξεών μας, ἡ ὁποία μᾶς συνοδεύει διαρκῶς. Σὺ εἶσαι ἀγαθός, ἀλλὰ ἐμεῖς ἔχομεν διαπράξει ἀνομήματα. Σὺ εἶσαι ἀγαθός, ἀλλὰ ἐμεῖς εἴμεθα ἄξιοι τιμωριῶν. Γνωρίζομεν τὴν ἀγαθότητά σου, ἔσιω καὶ ἂν διαπράττωμεν ἀνοησίας. Αἱ μαστιγώσεις τὰς ὁποίας δεχόμεθα εἶναι ὀλίγαι, ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἁμαρτίας τὰς ὁποίας ἔχομεν διαπράξει. Σὺ εἶσαι φοβερὸς καὶ ποῖος ἠμπορεῖ νὰ σοῦ ἀντισταθῇ⁷¹; Ὁ τρόμος θὰ κάνη βουναὶ νὰ ἐξαφρανισθοῦν ἀπὸ μπροστά σου, καὶ ποῖος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀντισταθῆ εἰς τὴν δύναμιν τοῦ βραχίονός σου; Ἐὰν κλεί-

τὸν οὐρανόν, τίς ἀνοίξει; καὶ ἐὰν λύσης τοὺς κλιταρράκτας
 σου, τίς συνέξει; Κοῦρον ἐν ὀφθαλμοῖς σου πτωχῶσαι καὶ
 πλουτίσαι, ζωῶσαι καὶ θανατώσαι, παιάξαι καὶ λίσασθαι
 καὶ τὸ θελήσαι σου προῶξίς ἐστι συντετελεσμένη. «Σὺ ὠργί-
 5 σθης καὶ ἡμεῖς ἡμάρτομεν», λέγει τις τῶν πάλαι ἀνθομολο-
 γούμενος. Ἐμοὶ δὲ καὶ τὸ ἐναντίον καιρὸς εἰπεῖν. Ἡμεῖς
 ἡμάρτομεν καὶ οὐ ὠργίσθης. Διὰ τοῦτο ἐγενήθημεν ὄνειδος
 τοῖς γείτοσιν ἡμῶν. Ἀπέστρεψας τὸ πρόσωπόν σου, καὶ ἀτιμίας
 ἐπλήσθημεν. Ἀλλὰ κόπασον, Κύριε· ἄνες, Κύριε· ἰλάσθητι,
 10 Κύριε· μὴ παραδῶς ἡμᾶς εἰς τέλος διὰ τὴν ἀνομίαν ἡμῶν,
 μηδὲ διὰ τῶν ἡμετέρων παιδείσης ἄλλους μασίγων, ἐνδὸν
 ἡμᾶς διὰ τῆς εἰζῶν βασιλείου σωφρονισθῆναι· τίναν τούτων;
 Ἐθνῶν τῶν οὐ γνωσκόντων σε καὶ βασιλείων, αἱ τῷ σῶ-
 κράτει σὸχ ὑπειάγουν. Ἡμεῖς δὲ λαὸς σου, Κύριε, καὶ ῥά-
 15 θδος κληρονομίας σου. Διὰ τοῦτο παίδευσον ἡμᾶς, πλὴν ἐν
 χρησιότητι καὶ μὴ ἐν τῷ θυμῷ σου· ἵνα μὴ ὀλιγοστοὺς ἡμᾶς
 ποιήσης, καὶ παρὰ πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν ἐξου-
 θένημα.

13. Τούτοις ἐγὼ τοῖς λόγοις ἔλκω τὸν ἔλεον· εἰ δὲ καὶ
 20 ὀλοκανιώμασιν ἢ θυοῖαις ἦν ἐξιλάσασθαι περὶ τῆς ὀργῆς, οὐ-
 δὲ τούτων ἄν ἐφεισάμην. Ὑμεῖς δὲ καὶ αὐτοὶ μιμήσασθε
 δειλὸν ἱερέα· ναί, τέκνα ἀγαπητά, ναί, θεῖος κοινωνοὶ καὶ
 ρουθεσίας καὶ φιλανθρωπίαις. Κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν ἐν
 δάκρυσι· στήσατε τὴν ὀργήν, βελίονα ποιήσατε τὰ ἐπιτη-
 25 δεύματα ὑμῶν. Ἀγιάσατε νησιείαν, κηρύξατε θεραπείαν·
 ταῦθ' ὑμῖν διακελεύεται μεθ' ἡμῶν Ἰωὴλ ὁ μακάριος. Συνα-

72. Ὁ προφήτης Ἡσαίας (64, 4).

73. Ψαλμ. 78, 4.

74. Πρὸβλ. Ψαλμ. 78, 6.

75. Αὐτόθι 13.

76. Ἰερ. 10, 24.

77. Ἰωὴλ 1, 14.

σης τὸν οὐρανόν, ποῖος θὰ τὸν ἀνοίξῃ; Καὶ ἐὰν ἀνοίξῃς τοὺς καταρράκτας σου, ποῖος θὰ τοὺς συγκρατήσῃ; Εἶναι εὐκόλον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς σου τὸ νὰ κάνῃς πλουσίους πτωχοὺς καὶ πτωχοὺς πλουσίους, νὰ δώσῃς ζωὴν καὶ νὰ θανατώσῃς, νὰ κτυπήσῃς καὶ νὰ θεραπεύσῃς. Καὶ ἡ ἀπλὴ θέλησίς σου εἶναι πρᾶξις ὠλοκληρωμένη. «Σὺ ἐθύμωσες καὶ ἔμεις ἔχομεν ἁμαρτήσῃ», λέγει δοξολογῶν σε κάποιος παλαιός⁷². Ἐγὼ δὲ εἶναι καιρὸς πλέον νὰ εἶπω καὶ τὸ ἀντίθετον. Ἐμεῖς ἔχομεν ἁμαρτήσῃ καὶ σὺ ἔχεις ὀργισθῇ. Διὰ τοῦτο ἔχομεν γίνεαι αἰτία ἐντροπῆς διὰ τοὺς γείτονάς μας⁷³. Ἐχεις γυρίσει τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ ἡμᾶς, πού ἔχομεν ἀτιμασθῇ. Ἀλλὰ σταμάτησε τὸν θυμόν σου, Κύριε. Συγχώρησέ μας. Κύριε. Λυπήσου μας, Κύριε. Μὴ μᾶς παραδώσῃς εἰς τὴν καταστροφὴν διὰ τὰς ἀνομίας μας, οὔτε νὰ διαπαιδαγωγήσῃς ἄλλους μὲ τὰς πληγὰς τὰς ὁποίας ἔδωσες εἰς ἡμᾶς. ἐφ' ὅσον ἡμεῖς ἠμποροῦμεν νὰ σωφρονισθῶμεν ἀπὸ τὰς τιμωρίας τῶν ἄλλων. Ποῖοι εἶναι αὐτοί; Εἶναι τὰ ἔθνη τὰ ὁποῖα δὲν σὲ γνωρίζουν καὶ αἱ βασιλεῖαι αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουν ὑποταγῇ εἰς τὴν δύναμίν σου⁷⁴. Ἡμεῖς δὲ εἴμεθα ὁ λαός σου⁷⁵, Κύριε, καὶ ἡ ράβδος τῆς κληρονομίας σου. Διὰ τοῦτο πρέπει καὶ νὰ μᾶς συμμορφώσῃς. Μὴ τὸ κάμῃς ὄμιος μὲ τὸν θυμόν σου ἀλλὰ μὲ τὴν καλωσύνην σου, διὰ νὰ μὴ μᾶς ὀλιγοστεύσῃς πολὺ⁷⁶ καὶ μᾶς κάμῃς ἀντικείμενον περιφρονήσεως ὄλων τῶν κατοίκων τῆς γῆς.

13. Μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς ζητῶ ἐγὼ τὸ ἔλεος. Ἐὰν δὲ ἐχρειάζοντο καὶ ὀλοκαυτώματα ἢ θοοταί διὰ νὰ ἐξιλειωθῇ ἡ ὀργή του, δὲν θὰ ἐδίσταζα νὰ τὰ κάμω καὶ αὐτά. Καὶ σεῖς δὲ οἱ ἴδιοι πρέπει νὰ μνησθῆτε τὸν δειλὸν ἱερέα. Naί, παιδιὰ μου ἀγαπητά, ναί, σεῖς οἱ ὁποῖοι ἔχετε δοκιμάσει καὶ τὴν νοθεσίαν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Σώσατε τὰς ψυχὰς σας μὲ τὰ δάκρυα. Στάματήσατε τὴν ὀργὴν, κάμετε καλυτέρας τὰς πράξεις σας. Ἐξαγιάσατε τὴν νηστειάν, κηρύξατε τὴν θεραπείαν. Αὐτὰ σᾶς παραγγέλλει μαζί μου ὁ μακάριος προφήτης Ἰωήλ⁷⁷. Συγκεντρώσατε

γράφετε πρεσβυτέρους νέγια θηλάζοντα μαστούς, ηλικίαν ἐλε-
εινήν, καὶ μάλιστα τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀξίαν. Οἶδα
δέ, ἃ κάμοι τῷ λειτουργῷ Κυρίου καὶ ἡμῶν ἐντέλλεται, τοῖς
τῆς αὐτῆς δόξης ἰξιωμένοις, εἰσελθεῖν ἐν σάκκοις καὶ κό-
5 πτεσθαι νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἀνὰ μέσον τῆς κορυφῆς καὶ τοῦ
θνοιασηρίου, ἐλεεινοὺς τῷ οὐλήματι, ἐλεεινοτέρους ταῖς φω-
ναῖς, θυῶντας ἐκτενωῶς ἔπερ τε ἑαυτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, φειδο-
μένους μηδενός. Μη κόπου, μη ὑήματος, οἷς Θεὸς ἐξιλάσκειται
Φεῖσαι, Κύριε, τοῦ λαοῦ σου, λέγοντας, καὶ μη δῶς τὴν κλη-
10 ρομομίαν σου εἰς ὄνειδος, καὶ ὅσα ἐξῆς τῆς δεήσεως τοσοῦτον
πλέον ἔχοντας τῆς θλίψεως, ὅσον καὶ τῆς ἀξίας, δι' ἑαυτῶν
παιδεύοντας τὸν λαὸν πρὸς κατάνυξιν καὶ τῆς καλίας διόρθω-
σιν, καὶ τὴν ἐπομένην τούτοις τοῦ Θεοῦ μακροθυμίαν καὶ ἀνο-
χίην τῆς μάστιγος.

15 14. Δεῦτε οὖν πάντες, ἀδελφοί, προσκυνήσωμεν καὶ
προσπέσωμεν καὶ κλαύσωμεν ἐναντίον Κυρίου καὶ ποιήσαν-
τος ἡμᾶς. Στιγασόμεθα κοινὸν πένθος, κατὰ τὴν ηλικίας καὶ
γένη διατριβήντες. Ὑψώσωμεν τὴν φωνὴν τῆς ἰκεσίας ἀντι-
τῆς μισουμένης αὐτῷ κραυγῆς, ταύτην εἰς τὰ ὅτι Κυρίου
20 Σαβαὶὸν ἀνερέγκωμεν. Προσθάσωμεν αὐτοῦ τὴν ὁργὴν ἐν
ἐξομολογήσει. Βουλήθῶμεν αὐτὸν ἰδεῖν, ὅσπερ ὠργισμένον,
οὕτω καὶ μετατιθέμενον. Τίς οἶδε, φησὶν, εἰ ἐπιστρέψει, καὶ
μετανοήσει, καὶ ὑπολήφεται εὐλογίαν; Οἶδα τοῦτο σαφῶς
ἐγὼ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἐγγυητής. Καὶ ὁ παρὰ
25 ἡμῶν ἐστὶν αὐτῷ, τῆς ὁργῆς ἀγείς, ἐπὶ τὸ κατὰ φύσιν χω-
ρῆσει, τὸν ἔλεον. Εἰς ἐκεῖνο μὲν γὰρ ὑγ' ἡμῶν θιάζεται

78. Βλέπε τὴν δέξιν εἰς Ἰωήλ 2, 17.

79. Ψαλμ. 94, 6.

80. Πρβλ. στ. 2 τοῦ ὡς ἄνω Ψαλμοῦ.

81. Ἰωήλ 2, 14.

τοὺς γέροντας, τὰ νήπια τὰ ὁποῖα θηλάζουν ἀκόμη, τὴν πῖθ ταλαίπωρον ἡλικίαν, ἢ ὁποῖα περισσότερο ἀπὸ ὅλας ἀξίζει νὰ τύχη τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Γνωρίζω δὲ τι ἔχω τὴν ἐντολὴν νὰ πράττω ἐγὼ ὁ λειτουργὸς τοῦ Κυρίου καὶ σεῖς, οἱ ὁποῖοι ἔχετε ἀξιωθῆ τῆς ἰδίας δόξης. Νὰ ἐνδουθῶμεν σάκκους καὶ νὰ θρηνηῶμεν νύκτα καὶ ἡμέρα μεταξὺ τοῦ προνάου καὶ τοῦ θυσιαστηρίου μὲ ἐλεεινὴν ἀμφίεσιν καὶ μὲ πῖθ θρηνητικὰς κραυγὰς, παρακαλοῦντες μὲ ἐπιμονὴν καὶ διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ διὰ τὸν λαόν, χωρὶς νὰ ὑπολογίζωμεν τίποτε· οὔτε κόπον, οὔτε λόγους μὲ τοὺς ὁποῖους μᾶς συγχωρεῖ ὁ Θεός. Νὰ λέγωμεν· «λυπήσου, Κύριε, τὸν λαόν σου, καὶ μὴν ἀφήσης τὴν κληρονομίαν σου νὰ ἐντροπιασθῆ» καὶ ὅσα ἄλλα λέγει ἐν συνεχείᾳ ἢ δέησις⁷⁶. Καὶ νὰ ἔχωμεν τόσον περισσοτέραν θλίψιν, ὅσην ἀξίζει, καθοδηγοῦντες τὸν λαόν πρὸς τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν διόρθωσιν τῆς κακίας καὶ τὴν μεγαλοψυχίαν τοῦ Θεοῦ, ἢ ὁποῖα ἔρχεται μετὰ ἀπ' αὐτάς, καὶ τὴν ἀνοχὴν εἰς τὴν θεομηνίαν.

14. «Ἐμπρὸς λοιπὸν ὅλοι, ἀδελφοί, ἄς προσκυνήσωμεν καὶ ἄς γονατίσωμεν καὶ ἄς κλαύσωμεν ἐμπρὸς εἰς τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος μᾶς ἔπλασεν⁷⁷. "Ἄς τηρήσωμεν κοινὸν πένθος, ἀφοῦ διαιρεθῶμεν κατὰ ἡλικίας καὶ κατὰ γέννη. "Ἄς ὑψώσωμεν τὴν φωνὴν τῆς παρακλήσεως, καὶ αὐτὴν ἄς προσφέρωμεν εἰς τὰ ὦτα τοῦ Κυρίου τῶν δυνάμεων ἀντὶ τῆς κραυγῆς τῆς ἀλαζονείας τὴν ὁποῖαν μισεῖ. "Ἄς προλάβωμεν τὴν ὀργὴν του μὲ τὴν δοξολογίαν του⁷⁸. "Ἄς προσπαθήσωμεν νὰ τὸν ἴδωμεν νὰ ἀλλάξῃ διάθεσιν, ὅπως τὸν ἔχομεν ἴδει καὶ ὠργισμένον. «Ποῖος γνωρίζει, λέγει, ἐάν δὲν ἐπιστρέψῃ καὶ μεταμεληθῆ πάλιν καὶ λάβῃ πάλιν τὴν εὐλογίαν⁷⁹; Ἐγὼ, ὁ ὁποῖος ἤμπορῶ νὰ σᾶς ἐγγυηθῶ διὰ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, τὸ γνωρίζω πολὺ καλὰ αὐτό. Καὶ ἀφοῦ ἀφήσῃ τὴν ὀργὴν, ἢ ὁποῖα εἶναι κάτι τὸ ἀφύσικον δι' αὐτόν, θὰ προχωρήσῃ εἰς τὸ φυσικόν του, εἰς τὴν συγχώρησιν. Διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸν παρακινουῦμεν ἐμεῖς πρὸς αὐτό καὶ ἀφ' ἑτέρου ἢ φυσικῆ του ροπῆ εἶναι πρὸς τὰ ἐκεῖ.

πρὸς δὲ τοῦτο τὴν ὁρμὴν ἔχει. Καὶ εἰ παιτίσει διαζόμενος, πῶς οὐκ ἀνήσει τῇ φύσει χρώμενος; Μόνον ἡμᾶς αἰτιοὺς ἐλεήσωμεν, τοῖς δικαίοις τοῦ Πατρὸς σπλάγγνοις ὁδὸν ἀνοίξαντες. Σπείρωμεν ἐν δάκρυοις, ἵν' ἐν ἀγαλλιάσει θερίσωμεν. Γενώμεθα Νινευίται, μὴ Σοδομίται· θεραπεύσωμεν τὴν κακίαν, μὴ τῇ κακίᾳ συντελεσθῶμεν. Ἀκούσωμεν Ἰωνᾶ κηροσόουτος, μὴ πρὸ καὶ θείῳ κατακλυσοθῶμεν. Κἂν ἐξέλθωμεν Σόδομα, προσθῶμεν τῷ ὄρει, κατακλύγωμεν εἰς Σεγώρ, ἀνίσχοντι συνεισέλθωμεν τῷ ἡλίῳ. Μὴ σιῶμεν ἐν πάσῃ τῇ περι-
 10 χύρῳ μὴ περιθλεψώμεθα, μὴ παγῶμεν εἰς στήλην ἄλός, στήλην ὄντως ἀθάνατον καὶ κατηγορίαν ψυχῆς εἰς κακίαν ἐπιστροφῆς.

15 15. Γινώμεν, ὅτι τὸ μὲν μηδὲν ἁμαρτεῖν, ὄντως ὑπὲρ ἀνθρώπων, καὶ μόνου Θεοῦ· ἐγὼ γὰρ περὶ ἀγγέλων τι λέγειν, μὴ δῶμεν καιρὸν τοῖς πάθεσι, καὶ θύραν πονηραῖς ἀντιρρήσει· τὸ δὲ ἀθεράπευτον, τῆς πονηρᾶς καὶ ἀντικειμένης ἐστὶ φύσεως καὶ τῶν ὑπ' ἐκείνης ἐνεργουμένων. Τὸ δὲ ἁμαρτάνοις ἐπιστρέφειν, ἀνθρώπων μὲν, ἀλλ' ἐπιεικῶν, καὶ τῆς σωζομένης μερίδος. Εἰ γὰρ καὶ ὁ χοῦς ἐπιούρειται τι τῆς
 20 κακίας, καὶ τὸ γεῶδες σπῆρος βροίθει τὸν νοῦν ἄνω φερόμενον, ἢ ἄνω φέρεσθαι δεδημιουργημένον, ἀλλ' ἢ εἰκῶν ἀνακαθαιρέτω τὴν ἰλὸν καὶ ἄνω τιθέτω τὴν ὁμοζυγον σάρκα,

82. Ψαλμ. 125, 5.

83. Βλέπε τὴν διήγησιν περὶ τὸν Σοδόμων εἰς τὸ 19ον κεφάλαιον τῆς Γενέσεως. Ὁ Γρηγόριος θεωρεῖ τὴν μεταμόρφωσιν τῆς γυναικὸς τοῦ Λὼτ εἰς στήλην ἄλατος ὡς συμβολίζουσαν τὴν τιμωρίαν ψυχῆς, ἢ ἕποισι, ἀπομακρυνθεῖσα πρὸς καιρὸν ἐκ τῆς κακίας, ἐπιστρέφει πάλιν εἰς αὐτήν.

Καὶ ἐὰν τιμωρῆ ἐπειδὴ ἀναγκάζεται νὰ τὸ κάμη, γῶς δὲν θὰ συγχωρήσῃ ἐνεργῶν συμφώνως πρὸς τὴν φύσιν του; Μόνον ὑφέλειαν θὰ ἔχωμεν, ἐὰν ἀνοίξωμεν τὸν δρόμον εἰς τὰ δίκαια σπλάγχνα τοῦ Πατρὸς. "Ἄς σπείρωμεν μὲ δάκρυα, διὰ νὰ θερίσωμεν μὲ ἀγαλλίασιν". "Ἄς γίνωμεν Νινευῖται καὶ ὄχι Σοδομίται. "Ἄς θεραπεύσωμεν τὴν κακίαν καὶ ἄς μὴν ἀφήσωμεν νὰ καταστραφῶμεν ἀπὸ αὐτήν. "Ἄς ἀκούσωμεν τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰωνᾶ, διὰ νὰ μὴν κατακαῶμεν ἀπὸ φωτιᾶν καὶ θειάφι. Καὶ ἀφοῦ ἐξέλθωμεν ἀπὸ τὰ Σόδομα, ἄς ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος καὶ ἄς καταφύγωμεν εἰς τὴν Σεγῶρ ὅταν θὰ ἀνατέλλῃ ὁ ἥλιος. "Ἄς μὴν σταματήσωμεν καθόλου εἰς τὰ περίχωρα. Μὴν γυρίσωμεν νὰ κοιτάξωμεν γύρω μας διὰ νὰ μὴν γίνωμεν στήλη ἄλατος, στήλη πράγματι ἀθάνατος, ἢ ὅποια καταδικάζει τὴν ἐπιστροφήν τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν κακίαν".

15. "Ἄς ἀναγνωρίσωμεν ὅτι τὸ νὰ μὴν ἁμαρτήσῃ κανεὶς καθόλου εἶναι πράγματι ἀνώτερον τῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου, καὶ εἶναι ἴδιον μόνον τοῦ Θεοῦ (διότι δὲν θὰ εἶπω τίποτε διὰ τοὺς ἀγγέλους, διὰ νὰ μὴν δώσωμεν εὐκαιρίαν εἰς πάθη, καὶ νὰ μὴν ἀφήσωμεν ἀνοικτὴν τὴν θύραν διὰ πονηρὰς ἀντιρρήσεις). Τὸ νὰ μένη δὲ κανεὶς ἀθεράπευτος εἶναι ἴδιον πονηρᾶς καὶ ἀντιθέτου πρὸς τὸν Θεὸν φύσεως καὶ ἐνεργειῶν προερχομένων ἀπὸ αὐτήν. Τὸ νὰ ἐπιστρέφουν δὲ ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἔχουν ἁμαρτήσῃ, εἶναι μὲν ἴδιον ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἀνθρώπων ἀγαθῶν, οἱ ὅποιοι ἀνήκουν εἰς τὴν σωζομένην μερίδα. Διότι ἀκόμη καὶ ἂν ἡ σὰρξ προσελκύῃ κάτι ἀπὸ τὴν κακίαν, καὶ ἂν τὸ χοικὸν σῶμα παρασύρῃ τὸν νοῦν πρὸς τὰ κάτω, ἐνῶ προχωρεῖ πρὸς τὰ ἄνω, ἢ, τοῦλάχιστον, ἔχει δημιουργηθῆ διὰ νὰ πορεύεται πρὸς τὰ ἄνω, ὅμως ἢ θεία εἰκὼν ἄς ἀπομακρύνῃ πάλιν τὴν λάσπην καὶ ἄς ἀναγκάσῃ τὴν ὑποταταγμένην εἰς τὸν ἴδιον ζυγὸν μὲ τὸ πνεῦμα σάρκα νὰ στραφῆ πρὸς τὰ ἄνω, ὑποβαστάζουσα αὐτήν μὲ τὰς πτέρυγας τοῦ λόγου. Καὶ εἶναι μὲν καλύτερον νὰ μὴν χρειασθῆ κανεὶς καθόλου τὴν

τοῖς τοῦ λόγου πνευσις κορυφίζουσα. Καὶ κρεῖττον μὲν, μήτε
 δεηθῆναι τοιαύτης καθάρσεως, μήτε καθαροθῆναι, τοῦ προ-
 του μένοντος ἡμῖν ἀξιώματος, εἰς ὃ καὶ σπεύδομεν ἐκ τῆς
 ἐπαύθα παιδαγωγίας, μηδὲ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς ἐκπεσεῖν
 5 ἢ τῆς πικρᾶ γεύσει τῆς ἁμαρτίας· κρεῖσσον δέ, τοῦ μὴ παιδεύε-
 ονται παιονίας, τὸ ἁμαρτάνοντας ἐπιστρέφουσαι. Ὅν μὲν
 γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει, καὶ πατρικὸν τὸ τῆς ἐπιτιμῆ-
 σεως· ψυχῇ δὲ πᾶσα ἀρουνέτητος, ἀθεράπειτος. Οὐκοῦν οὐ
 πληγῆναι χαλεπὸν, ἀλλὰ μὴ σωφρονηθῆναι τῇ πληγῇ χαλε-
 10 πότερον. Φησί τις τῶν προσηγιῶν, περὶ τοῦ Ἰσραὴλ λέγων,
 τοῦ οκληροῦ καὶ ἀπειριμῆτου τὴν καρδίαν· «Κύριε, ἐμασίγυ-
 σας αὐτούς, καὶ οὐκ ἐπόνεσας· ἐπαίδευσας αὐτούς, καὶ οὐκ
 ἠθέλησας δέξασθαι παιδείαν»· καὶ πάλιν· «Καὶ ὁ λαὸς οὐκ
 ἐπεστράφη, ἕως ἐπλήγη»· καὶ· Τί διὰ ἀπεστράφη ὁ λαὸς μου
 15 ἀποστραφὴν πονηρὰν, ἐξ ἧς τέλος συντριβήσεται καὶ κατα-
 γθαρήσεται;

16. Φοβερόν μὲν οὖν ἀδελφοί, τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χειρας
 Θεοῦ ζῶντος· φοβερόν δὲ τὸ πρόσωπον Κυρίου ἐπὶ ποιούν-
 τας κακὰ καὶ πανωλεθρία τὴν κακίαν ἐξαφανίζον· φοβερὰ
 20 δὲ ἀκοὴ Θεοῦ καὶ τῆς Ἄβελ φωνῆς ἀθανατομένη διὰ τοῦ
 οὐρανίου αἵματος· φοβεροὶ δὲ πόδες πονηρῶν καταλαμβά-
 ροντες· φοβερὰ δὲ τοῦ παντός πλήρωσις, ὡς μὴ εἶναι μηδα-
 μοῦ ὑγεῖν Θεοῦ κίνησιν, μὴ εἰς οὐρανὸν ἀναπιάττα, μὴ εἰς
 ἄδου χωρήσαντα, μὴ πρὸς ἀνατολὰς ἀποδράντα, μὴ θαλάσσης

84. Παροιμ. 3, 12.

85. Ἡ περιτομὴ τῆς σαρκὸς ἀπετέλει τὸ σημεῖον τῆς διαθήκης
 μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἀβραάμ (βλ. Γεν. κεφ. 17).
 Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς μόνον τὸ σαρκικὸν αὐτὸν σύμβολον
 τῆς διαθήκης διετήρει, ἐνῶ ἡ καρδία του πολὺ συχνὰ ἀπεμακρύνετο
 ἀπὸ τὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ διαθήκην, χαρακτηρίζεται ὡς «ἀπερίτμητος»
 (ἐπιλήσιμων δηλαδὴ τῆς «διαθήκης» κατὰ τὴν καρδίαν.

86. Ἰερ. 5, 3.

87. Ἦσ. 9, 12.

88. Πρὸβλ. Ἰερ. 8, 5.

89. Ἐβρ. 10, 31.

90. Ψαλμ. 33, 17.

κάθαρσιν αὐτήν, οὔτε νὰ καθαρθῇ, ἀλλὰ νὰ παραμείνωμεν εἰς τὴν πρώτην θέσιν πρὸς τὴν ὁποίαν κατευθυνόμεθα διὰ τῆς ἐπὶ γῆς διαπαιδαγωγήσεώς μας, οὔτε νὰ ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, μὲ τὴν πικρὰν γεῦσιν τῆς ἁμαρτίας. Εἶναι δὲ προτιμώτερον νὰ ἐπιστρέφῃ κανεὶς ἀφοῦ θὰ ἔχη ἁμαρτήσει, παρὰ νὰ μένη ἀτιμώρητος ἐνῶ εἶναι φταίχτης. Διότι ὁ Κύριος διαπαιδαγωγεῖ μὲ τὴν τιμωρίαν ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον ἀγαπᾷ⁹¹, ἡ τιμωρία του δὲ αὐτῆ εἶναι πατρικὴ. Κάθε ψυχὴ δὲ ἡ ὁποία δὲν ἔχει δεχθῆ σωφρονιστικὴν τιμωρίαν, παραμένει ἀθεράπευτος. Ἐπομένως δὲν εἶναι κακὸν τὸ νὰ ὑποστῇ κανεὶς τιμωρίαν, ἀλλὰ εἶναι χειρότερον τὸ νὰ μὴν σωφρονισθῇ ἀπὸ τὴν τιμωρίαν. Λέγει ἕνας ἀπὸ τοῦς προφῆτας, ὁμιλῶν διὰ τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν, τὸν σκληρὸν καὶ ἀπερίτμητον κατὰ τὴν καρδίαν⁹²: «Κύριε, τοὺς ἐμασίγωσες, ἀλλὰ δὲν ἐσωφρονίσθησαν, τοὺς ἐτιμώρησες, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησαν νὰ συνετισθοῦν»⁹³· καὶ ἄλλου· «καὶ ὁ λαὸς δὲν μετενόησε, ἂν καὶ ἔλαβε τὴν τιμωρίαν»⁹⁴· καὶ εἰς ἄλλο μέρος πάλιν· διὰ ποῖον λόγον ἀπεμακρύνθη ὁ λαὸς μου καὶ ἀκολουθεῖ πονηρὰν πορείαν⁹⁵, ἀπὸ τὴν ὁποίαν θὰ συντριβῇ τελειωτικὰ καὶ θὰ καταστραφῇ;

16. Εἶναι φοβερὸν μὲν λοιπόν, ἀδελφοί μου, τὸ νὰ πέση κανεὶς μέσα εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ζῶντος Θεοῦ⁹⁶. Εἶναι δὲ φοβερὸν καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου ἐναντίον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι πράττουν τὰ κακὰ⁹⁷ καὶ προκαλεῖ πανωλεθρίαν καὶ ἐξαφανίζει τὴν κακίαν. Εἶναι δὲ φοβερὰ ἡ ἀκοῆ τοῦ Θεοῦ καὶ ὅταν ἀκοῦῃ ἀπὸ τὸ σιωπηλὸν αἷμα τὴν φωνὴν τοῦ Ἄβελ⁹⁸. Εἶναι δὲ φοβεροὶ καὶ οἱ πόδες του, ὅταν συλλαμβάνουν ἐπ' αὐτοφώρῳ τὴν πονηρίαν, καὶ φοβερὸν ἐπίσης τὸ δειτῆ ὁ Θεὸς γεμίζει τὸ σύμπαν⁹⁹, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴν ἠμπορῇ κανεὶς νὰ ἀποφύγῃ τὴν κίνησιν τοῦ Θεοῦ, οὔτε ἂν πετάξῃ καὶ ἀνέβῃ εἰς τὸν οὐρανόν, οὔτε ἂν μῆν εἰς τὸν Ἄδην, οὔτε ἂν φύγῃ πρὸς τὴν ἀνατολήν, οὔτε ἂν ἀποκρυβῇ

91. Βλ. Γεν. 4, 10.

92. Πρὸβλ. Ἰερ. 23, 24.

ἐναποκρυβέντια θυδοῖς ἢ πέρασι. Φοβεῖται δὲ πρὸ ἐμοῦ καὶ
 Ναοῦμ ὁ Ἐλκεσαῖος, ἐν οἷς τὸ κατὰ Νινευτὶ λῆμμα δημοσι-
 εῦει, τὸν ζηλωτὴν Θεὸν καὶ ἐκδικοῦντα Κύριον μετὰ θυμοῦ
 τοὺς ὑπεραντίους καὶ τοσαύτη χρώμενον ἀποτομίας περιου-
 5 οῖα, ὡς μηδὲ δευτέραν ὑπολείπεσθαι κατὰ τῶν πονηρῶν ἐκ-
 δίκησιν. Ἦσατο μὲν γὰρ διὰν ἀκούσω, τῷ λαῷ Σοδόμων
 καὶ τοῖς ἄρχουσι Γομόρρας ἀπειλοῦντος καὶ λέγοντος· «Τί
 ἔτι πληγῆτε, προσυιθέντες ἀνομίαν»; μικροῦ καὶ φρίκης πλη-
 ροῦμαι, καὶ συγχέομαι δάκρυσιν. Οὐκ ἔστι, φησί, τῇ προο-
 10 θήκῃ τῆς ἁμαρτίας προσθήκην πληγῆς ἐξευρεῖν οὐτις πάντα
 διεξεληλύθατε, καὶ πᾶν εἶδος πληγῆς ἐκενώσατε, αἰεὶ τινα
 καινότεραν διὰ τῆς κακίας τῆς ἐαυτῶν προκαλοῦμενοι. «Οὐκ
 ἔστι τραῦμα, οὐδὲ μώλωψ, οὐτε πληγὴ φλεγμαίνουσα (ὄλο-
 σώματος, φησὶν, ἢ πληγὴ, ἀλλὰ καὶ ἀθεράπευτος). Οὐ γὰρ
 15 ἔστι μάλαγμα ἐπιθεῖναι, οὐτε ἔλαιον, οὐτε καταδέσμοις». Καὶ
 παρήμι τὰ ἐξῆς τῆς ἀπειλῆς, ἵνα μὴ τῆς παρουσίας ὑμῖν πλη-
 γῆς βαρύτερος γένωμαι.

Γ7. Πλὴν ἐπιγνώμεν τοῦ κακοῦ τὴν ὑπόθεσιν. Πόθεν
 ἐξηράνθησαν γεωργαίαι, ἢ σὺνδύθησαν ἀποθήκαι καὶ νομὴ ποι-
 20 μῖων ἐξέλιπεν, ὠλιγώθη τὰ ὠραία τῆς γῆς, οὐκ ἐπλήθη
 τὰ πεδία πίσιτος, ἀλλὰ καιηφείας· οὐκ ἐπλήθυναν αἱ κοι-
 λάδες οἶτον, ἀλλ' ἐκλαύθησαν· οὐκ ἐσιτάλαξε τὰ ὄρη γλυκα-
 σμόν, ὡς ὕστερον τοῖς δικαίοις, ἀλλ' ἀπεκοσμήθη καὶ ἡι-
 μάσθη, καὶ τὴν Γελθουὲ κατάραν ἐκ τῶν ἐναντίων ἐδέξατο;
 25 Γέγονεν ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς πᾶσα ἡ γῆ, πρὶν κοσμηθῆναι τοῖς

98. Πρὸβλ. Ψαλμ. 138, 7 ἔ.

94. Βλ. Ναοῦμ 1, 1 ἔ.

95. Αὐτόθι 1, 2.

96. Ἦσ. 1, 5.

97. Ἦσ. 1, 9.

98. Ὁ Γρηγόριος προσωποποιεῖ τὰς ἀποθήκας καὶ ἀποδίδει εἰς
 αὐτὰς ἐντροπήν. Ὅπως ὁ γυμνὸς ἄνθρωπος ἐντρέπεται, ἔτσι καὶ αἱ
 ἀποθήκαι νιώθουν ἐντροπήν διότι παραμένουν κεναί. Αἱ προσωποποιή-
 σεις δὲ τοῦ Γρηγορίου συνεχίζονται μὲ τὰς κενιάδας, εἰς τὰς ὁποίας ἀ-
 ποδίδει ἐκατήφειαν», εἰς τὰς κοιλιάδας, εἰς τὰς ὁποίας ἀποδίδει ἐκλαυ-
 θμόν» καὶ εἰς τὰ ὄρη, τὰ ὁποία, ὡς λέγει, ἐστερήθησαν ἀπὸ τὰ κο-
 σμηματὰ των καὶ ἡτιμάσθησαν.

εἰς τὸν βυθὸν ἢ εἰς τὸ τέλος τῆς θαλάσσης⁹⁹. Φοβᾶται δὲ καὶ πρὶν ἀπὸ ἐμὲ ὁ Ναοὺμ ὁ Ἐλκεσαῖος, ὅπως λέγει εἰς τὰς προφητείας του κατὰ τῆς Νινευῖ¹⁰⁰, τὸν ζηλύτυπον Θεόν, ὁ ὁποῖος ἐκδικεῖται μὲ ὀργὴν τοὺς ἀντιπάλους¹⁰¹ καὶ εἶναι τόσον ὀρμητικὴ ἢ ὀργὴ του, ὥστε νὰ μὴν ἀπομένῃ τίποτε διὰ μίαν δευτέραν τυχὸν ἐκδίκησιν ἐναντίον τῶν πονηρῶν. Διότι ὅταν μὲν ἀκούω τὸν Ἡσαΐαν νὰ ἀπειλῇ τὸν λαὸν τῶν Σοδόμων καὶ τοὺς ἄρχοντας τῆς Γομόρρας καὶ νὰ λέγῃ: «Πῶς θὰ κτυπηθῆτε ἀκόμη περισσότερο ἀφοῦ ἐπιμένετε εἰς τὰς ἀνομίας σας;»¹⁰² κυριεύομαι ἀπὸ φρίκην καὶ παρ' ὀλίγον νὰ μὲ πάρουν τὰ δάκρυα. Δὲν εἶναι δυνατόν, λέγει νὰ εὔρεθῇ μεγαλυτέρα τιμωρία ἀνάλογος πρὸς τὴν συνεχῶς ἀύξανομένην κακίαν σας. Ἔχετε περάσει τὰ πάντα καὶ ἔχετε ἐξαντλήσει κάθε εἶδος τιμωρίας μὲ τὸ νὰ προκαλῆτε μὲ τὴν κακίαν σας κάθε φορὰ καὶ κάποιαν νέαν τιμωρίαν. «Δὲν ὑπάρχει τραῦμα οὔτε μώλωπες καὶ τραύματα τὰ ὁποῖα σιάζουν αἷμα· (ὄλο τὸ σῶμα, λέγει, εἶναι μία πληγὴ ἢ ὁποῖα δὲν θεραπεύεται), διότι δὲν ὑπάρχει μαλακτικὸν νὰ θέσῃ κανεὶς ἐπάνω, οὔτε ἔλαιον, οὔτε ἐπίδεσμοι»¹⁰³. Καὶ παραλείπω τὸ ὑπόλοιπον τῆς ἀπειλῆς διὰ νὰ μὴν κάμω ἀκόμη πῶς βαρεῖα τὴν τωρινὴν σας πληγὴν.

17. Πλὴν ὅμως ἂς προσπαθῆσωμεν νὰ εὔρωμεν τὴν αἰτίαν τοῦ κακοῦ. Διὰ ποῖον λόγον ἔχουν ξηρανθῆ αἱ καλλιέργειαι, ἔχουν παραμείνει κεναὶ αἱ ἀποθῆκαι¹⁰⁴, ἔχει ἐξαφανισθῆ ἡ βοσκή τῶν κοπαδιῶν, ἔχουν ὀλιγοστεύσει αἱ ὠραιότητες τῆς γῆς, δὲν ἔχουν γεμίσει αἱ πεδιάδες ἀπὸ παχὺν χόρτον ἀλλὰ ἀπὸ κατῆφειαν, δὲν ἔχουν πλημμυρίσει ἀπὸ σιτᾶρι αἱ κοιλάδες ἀλλὰ θρηνοῦν, καὶ δὲν ἐξεχύθη ἀπὸ τὰ ὄρη γλυκὸ κρασί, ὅπως θὰ ἐταίριαζεν εἰς τοὺς δικαίους, ἀλλὰ ἐστερήθησαν ἀπὸ τὰ κοσμήματά των καὶ ἠτιμάσθησαν καὶ ἐδέχθησαν ἀντιθέτως τὴν κατάραν Γελβουέ¹⁰⁵,

⁹⁹. Βλέπε τὴν κατάραν τοῦ Δαβὶδ κατὰ τῶν ὀρέων Γελβουέ διὰ τὸν θάνατον τοῦ Σαοὺλ καὶ τοῦ Ἰωνάθαν εἰς τὸ Β' Βασιλειῶν 1, 21.

ἐαυτῆς κάλλεσιν. «Ἐπεσκέψω μὲν τὴν γῆν καὶ ἐμέθυσας αὐ-
 τήν», ἀλλ' ἐπισκοπὴν πονηρὰν καὶ μέθην ὀλέθριον. Φεῦ τοῦ
 θεᾶματος! ἐν καλᾷ τὰ τῆς εὐφορίας ἡμῖν, καὶ μικροῖς λει-
 ψάνοις ἢ σορὰ γνωρίζεται, καὶ μόλις ἀπαρχὰς Κυρίῳ τὸ
 5 θέρους ἡμῶν καρποφορεῖ, μηοὶ μᾶλλον ἢ δράγμασι καταλαμ-
 βανόμενον. Τοιοῦτος ὁ πλοῦτος τῶν ἀσεβῶν, τοιαῦτα τὰ τῶν
 κακῶς οπειρόντων γεώργια· ἐπιβλέψαι, ὡς ἡ παλαιὰ κα-
 τὰρα, πλείονα καὶ εἰσενεγκεῖν ὀλίγα· οπειραὶ καὶ μὴ ἀμῆ-
 σαι· φονεῦσαι, καὶ μὴ ἐκθλίψαι· οὐδ' ἐργῶνται δέκα ζεύγη
 10 βοῶν, ποιῆσαι κερᾶμιον ἐν· καὶ παρ' ἄλλοις ἀκούειν τὴν
 εὐκαρπλίαν, αὐτοὺς ἐνδεία πιεζομένους. Πόθεν ταῦτα, καὶ
 τίς ἡ αἰτία τοῦ θραύματος; Μὴ ἀναμείνωμεν ὑπ' ἄλλων ἐ-
 λεγχθῆναι ἡμῶν αὐτῶν ἐξετασται γενώμεθα. Μέγα κακίας
 φάρμακον, καὶ ὁμολογία, καὶ φυγὴ τοῦ πταίσματος. Ἐγὼ
 15 πρῶτος, ὡσπερ ἀνήγγειλα τῷ λαῷ μου ἄνωθεν, καὶ τὸ τοῦ
 σκοποῦ ἔργον πεπλήρωκα, (οὐ γὰρ ἔκρυψα τὴν ἐρχομένην
 ῥουφαίαν, ἵνα καὶ τὴν ἔμμαντοῦ ψυχὴν καὶ τὰς τῶν ἀκούον-
 των περιποιήσωμαι)· οὕτως ἀναγγελῶ καὶ τοῦ λαοῦ μου τὴν
 ἀπειθείαν, ἔμμαντοῦ τὰ ἐκεῖνου ποιούμενος· εἴ πως ἂν οὕτω
 20 τύχοιμί τινος φιλανθρωπίας καὶ ἀναψύξεως.

18. Ὁ μὲν τις ἡμῶν ἐξέθλιψε πένητα καὶ μοῖραν γῆς
 παρεσπάσατο, καὶ ὄριον ὑπερέβη κακῶς, ἢ κλέψας, ἢ τυραν-
 νήσας, καὶ συνῆψεν οἰκίαν πρὸς οἰκίαν καὶ ἀγρὸν πρὸς ἀ-
 γρὸν, ἵνα τι τοῦ πλησίον ἀφέληται· καὶ μηδένα ἔχειν ἐφιλο-

100. Ψαλμ. 64, 10.

101. «Ἀπαρχαί» ἀνομάζοντο οἱ πρῶτοι ὄρμιοι καρποί, οἱ ὅποιοι προσεφέροντο θυσία εἰς τὸν Θεόν. Περισσότερα περὶ τῶν ἀπαρχῶν βλέπε εἰς Θρησκευτικὴν καὶ Ἠθικὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν, τόμ. 2, στ. 1042-1044.

102. Ἄγγ. 1, 9.

103. Βλ. Σοφ. 1, 13.

104. Βλ. Ἦσ. 5, 10.

105. Πρῶτ. Ἰεζ. 33, 8.

“Ὀλη ἡ γῆ· ἔχει γίνει ὅπως ἦτο εἰς τὴν ἀρχὴν, προτοῦ ἀκόμη στολισθῆ μετὰ τὰ κάλλη της. «Ἐπεσκεψῆς τὴν γῆν καὶ τὴν ἔκαμες νὰ μεθύσῃ»¹⁰⁰, ἀλλὰ ἡ ἐπίσκεψίς σου εἶχε κακὸν σκοπὸν καὶ ἡ μέθη ὑπῆρξε καταστροφικὴ. Εἶναι φοβερὸν τὸ θέαμα! Ἡ εὐφορία μας ἔχει περιορισθῆ εἰς τὰς καλαμιάς, ἡ σπορὰ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ πολὺ μικρὰ ὑπολείμματα καὶ ὁ θερισμὸς μόλις μᾶς δίδει ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ προσφέρωμεν ὡς ἀπαρχὰς¹⁰¹ εἰς τὸν Κύριον καὶ ἠμπορεῖ νὰ λεχθῆ ὅτι γίνεται μᾶλλον μετὰ τὰ δάκτυλα παρά μετὰ τὰς χεῖρας. Τέτοιος εἶναι ὁ πλοῦτος τῶν ἀσεβῶν, τέτοιο εἶναι τὸ εἰσόδημα ἐκείνων οἱ ὁποῖοι σπεύρουν κακῶς. Νὰ περιμένουν, ὅπως λέγει ἡ παλαιὰ κατάρρα, πολλὰ καὶ νὰ ἐσοδιάζουν ὀλίγα¹⁰². Νὰ σπεύρουν καὶ νὰ μὴν θερίζουν. Νὰ φυτεύουν ἀμπελῶνας καὶ νὰ μὴν βγάζουν οἶνον¹⁰³. Ἀμπελῶνες δέκα στρεμμάτων νὰ βγάζουν μόνον ἓν δοχεῖον οἴνου¹⁰⁴, καὶ νὰ μαθαίνουν ὅτι ἄλλοι ἔχουν πολλοὺς καρπούς, ἐνῶ αὐτοὶ ὑποφέρουν ἀπὸ πτωχείαν. Ἀπὸ ποῦ προέρχονται αὐτὰ καὶ ποῖα εἶναι ἡ αἰτία τῆς καταστροφῆς; Ἄς μὴν περιμένωμεν νὰ μᾶς ἐλέγξουν ἄλλοι. Ἄς ἐξετάσωμεν οἱ ἴδιοι τοὺς ἑαυτοὺς μας. Σπουδαῖον φάρμακον τῆς κακίας εἶναι τὸ νὰ ὁμολογήσῃ κανεὶς καὶ νὰ ἀποφύγῃ ταυτοχρόνως τὸ παράπτωμα. Καὶ ἐγὼ πρῶτος, ὅπως ἔχω ἀναγγεῖλει προηγουμένως εἰς τὸν λαόν μου καὶ ἐξεπλήρωσα τὸν σκοπὸν τοῦ ἔργου μου (διότι δὲν ἀπέκρυσα τὴν ἐρχομένην τιμωρίαν¹⁰⁵, διὰ νὰ μὴν στενοχωρήσω οὔτε τὴν ψυχὴν μου οὔτε τὰς ψυχὰς ἐκείνων οἱ ὁποῖοι μετὰ ἀκούουν), κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον θὰ ἀναγγεῖλω καὶ τὴν ἀνυπακοὴν τοῦ λαοῦ μου καὶ θὰ θεωρήσω ἰδικὰ μου τὰ παραπτώματά του, μήπως ἔτσι ἐπιτύχω κάποιαν συγχώρησιν καὶ ἀνακούφισιν.

18. Ἄλλος μὲν ἀπὸ ἡμᾶς κατεπίεσε κάποιον πτωχὸν καὶ τοῦ ἀπέσπασε τεμάχιον γῆς καὶ ἐξεπέρασε τὰ σύνορά του, ἀφοῦ ἔκλεψε ἢ ἀφοῦ κατεπίεσε, καὶ ἤνωσε τὴν οἰκίαν του μετὰ τὴν οἰκίαν ἄλλου καὶ τὸν ἀγρόν του μετὰ τὸν ἀγρόν ἄλλου διὰ νὰ ἀφαιρέσῃ αὐτὰ ἀπὸ τὸν πλησίον του. Καὶ ἐπε-

νείκησε. γείτονα, ὡς μόνος οικήσων ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁ δὲ τό-
 κοις καὶ πλεονασμοῖς τὴν γῆν ἐμίανε, καὶ συνάγων ὄθεν οὐκ
 ἔσπειρε, καὶ θερίζων ὄπου μὴ διεσκορπίσε· γεωργῶν οὐ τὴν
 γῆν, ἀλλὰ τὴν χρεῖαν τῶν δεομένων. Ὁ δὲ ἀπαρχὰς ἄλωνος
 5 καὶ ληνοῦ τὸν πάντα δεδωκότα Θεὸν ἀπειτέρησε, καὶ γέγο-
 νεν ἀχάριστός τε ὀμοῦ καὶ ἀνόητος· οὔτε ὑπὲρ ὧν ἔσχεν εὐ-
 χαριστήσας, οὔτε τὸ μέλλον, εἰ μὴ τι ἄλλο, διὰ τῆς εὐγνω-
 μοσύνης πραγματευοάμενος. Ὁ δὲ χῆραν καὶ ὄρφανόν οὐκ
 ἠλέησεν, οὐδὲ μετέδωκεν ἄριου καὶ τροφῆς ὀλίγης τῷ δεο-
 10 μένῳ, μᾶλλον δὲ Χριστῷ τῷ τρεφομένῳ διὰ τῶν καὶ μικρῶς
 τρεφομένων· ὁ τὰ πολλὰ ἔχων ἴσως, καὶ παρ' ἐλπίδα (τοῦτο
 γὰρ ἦδη τὸ ἀδικώτατον), καὶ ταῖς πολλαῖς ἀποθήκαις σινο-
 χωρούμενος, καὶ τὰς μὲν πληρῶν, τὰς δὲ καθαιρῶν, ἵνα
 τοῖς μέλλουσι καρποῖς οἰκοδομήσῃ μείζονας, ἀγνοῶν δι τῶν
 15 ἐλπίδων προαναρπάζεται, καὶ λόγον ὑφέξει τῆς ἐνταῦθα
 εὐπορίας καὶ τῆς φαντασίας, κακὸς οἰκονόμος ἀγαθῶν ἀλ-
 λοιτριῶν γενόμενος. Ὁ δὲ ὁδὸν ταπεινῶν ἐξέκλινε, καὶ ἐ-
 πλαγίασεν ἐν ἀδίκοις δίκαιον. Ὁ δὲ ἐμίσησεν ἐν πύλαις ἐ-
 λέγχοντα, καὶ λόγον ὄσιον ἐβδελύξατο. Ὁ δὲ ἔθυσσε τῇ ἑαυτοῦ
 20 σαγήνῃ πολλὰ συναγούσῃ, καὶ τὴν ἀρπαγὴν τοῦ πτωχοῦ ἐν
 τοῖς οἴκοις ἔχων, ἣ οὐκ ἐμνήσθη Θεοῦ, ἣ κακῶς ἐμνήσθη·
 Εὐλογητὸς Κύριος, εἰπὼν, δι πεπλουτήκαμεν καὶ ὑπέλα-

106. Βλέπε τὴν παραβολὴν τοῦ ἀφρονος πλουτοῦ (Λουκᾶ 12, 16-21).

107. Βλ. Ἀμῶς 2, 8.

108. Βλ. Ἠσ. 29, 21.

109. Ἀμῶς 5, 10.

110. Πρὸβλ. Ἀβδακ. 1, 15.

111. Ζαχ. 11, 5.

δίωξε νὰ μὴν ἔχη κανένα γείτονα, διὰ νὰ παραμένῃ μόνος του κυρίαρχος ἐπάνω εἰς τὴν γῆν. Ἄλλος δὲ ἐμόλυνε τὴν γῆν μὲ τόκους καὶ τοκογλυφίας, συγκεντρῶντων εἰσόδημα ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου δὲν ἔσπειρε καὶ θερίζων ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου δὲν εἶχε διασκορπίσει, καλλιεργῶν καὶ ἐκμεταλλευόμενος ὄχι τὴν γῆν ἀλλὰ τὴν δύσκολον θέσιν ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀνάγκην. Ἄλλος δὲ ἐστέρησε τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔχει δώσει τὰ πάντα, ἀπὸ τὰς ἀπαρχὰς τῶν σιτηρῶν καὶ τοῦ οἴνου καὶ ἀπεδείχθη ἀχάριστος καὶ ἀνόητος ταυτοχρόνως ἐπειδὴ δὲν εὐχαρίστησεν δι' ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀπέκτησεν καὶ ἔτοι, ἂν μὴ τι ἄλλο, δὲν ἐξησφάλισε καλὰς προοπτικὰς διὰ τὸ μέλλον μὲ τὴν εὐγνωμοσύνην. Ἄλλος πάλιν δὲν ἔδωσεν ἐλεημοσύνην εἰς κήραν καὶ ὄρφανόν, οὔτε ἔδωσεν ἄρτον καὶ ὀλίγην τροφήν εἰς ἐκείνον ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀνάγκην, ἢ καλύτερα εἰς τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος τρέφεται διὰ μέσου ἐκείνων οἱ ὁποῖοι τρέφονται μὲ ὀλίγα, καὶ μάλιστα ἴσως πρόκειται δι' ἐκείνον ὁ ὁποῖος ἔχει τὰ πολλὰ καὶ μάλιστα παρ' ἐλπίδα (διότι αὐτὸ εἶναι ἀκόμη πρὸ ἄδικον) καὶ στενοχωρεῖται ἀπὸ τὰς πολλὰς ἀποθήκας του καὶ ἄλλας μὲν γερμίζει, ἄλλας δὲ κατεδαφίζει διὰ νὰ οἰκοδομήσῃ μεγαλυτέρας διὰ τοὺς καρποὺς τοὺς ὁποῖους θὰ ἐσοδιάσῃ εἰς τὸ μέλλον¹⁰⁶, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ὅτι παρασύρεται ἀπὸ τὰς ἐλπίδας του καὶ ὅτι θὰ δώσῃ λόγον διὰ ἐπὶ γῆς εὐπορίαν καὶ διὰ τὰς φαντασιοπληξίας του, ἐπειδὴ ἔχει γίνεαι κακὸς διαχειριστὴς ξένων ἀγαθῶν. Ἄλλος δὲ κατεπάτησε τὸ δίκαιον τῶν ταπεινῶν¹⁰⁷ καὶ παρέσυρε μὲ παγίδα εἰς τὴν ἀδικίαν τὸν δίκαιον¹⁰⁸. Ἄλλος δὲ ἐμίσησε τὸν φρουρὸν τῆς πύλης τῆς δικαιοσύνης καὶ ἀπεστράφη μὲ βδελυγμίαν τὴν ἀλήθειαν¹⁰⁹. Ἄλλος δέ, τέλος, ἐκαυχῆθη καὶ ἔνωσεν ἱκανοποίησιν ἐπειδὴ συνέλαβε πολλοὺς εἰς τὰ δίκτυά του¹¹⁰ καὶ ἔχει εἰς τὴν οἰκίαν του ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἤρπασεν ἀπὸ τὸν πτωχόν, ἢ δὲν ἐνεθυμήθη καθόλου τὸν Θεὸν ἢ τὸν ἐνεθυμήθη κατὰ τρόπον ἀνάρμοστον, καὶ εἶπεν· ἄς εἶναι δοξαζόμενος ὁ Θεὸς διότι ἔχομεν πλουτήσῃ¹¹¹, καὶ μὲ τὸν τρό-

θεν ἀνομίαν, ὡς παρ' αὐτοῦ ταῦτα ἔχον, ἐξ οὗ πολεμήσονται. Ἡὰ ταῦτα γὰρ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς εἰδούς τῆς ἀπειθείας· διὰ ταῦτα, ἢ γλείεται οὐρανός, ἢ καυτὸς ἀνοίγεται, καὶ πολλῶ μᾶλλον, εἰ μηδὲ πληγῆντες ἐπιστραφείμεθα, 5 καὶ τῷ ἐγγίζοντι γρηγορῶς πλησιάζομεν.

19. Τί πρὸς ταῦτα ἐροῦμεν, οἱ αιτῶναι καὶ αιτοκλίτοι, καὶ τηροῦντες τὰς τῶν καιρῶν δυσκολίας, ἵνα εὐπορήσομεν καὶ ταῖς ἀλλοτριαῖς στυγροῦσιν ἐπιτρονύσομεν καὶ κτηνώμεθα. ὡς Ἰουδαίη τὰ τῶν Αἰγυπτίων, ἐπ' οἰζορο-
 10 μίᾳ μέζοντι (ἐκείνος γὰρ ἤδει καὶ στυγαγεῖν καὶ αιτοδοτῆσαι καυτὸς, ὅποτε καὶ προγγῶναι τὸν λιμὸν, καὶ σῆραι πρὸς αὐτὸν πόρονθεν), ἀλλ' ὡς παρόνομοι τὰ τῶν ὀμογενῶν, οἱ λέγοντες· «Ὅτι διελευσεται ὁ μῆρ καὶ ἐπιπολήσομεν καὶ τὰ Σάββατα, καὶ ἀνοίξομεν θησαυρούς»· οἱ τοῖς διωκοῖς μέτροις
 15 καὶ σταθμοῖς τὸ δίκαιον διακρίνομεντες, καὶ τὸ πολυπόδον μέτρον τῆς ἀνομίας ἐφ' ἑαυτοὺς κλίνομεντες· Τί πρὸς ταῦτα ἐροῦμεν, οἱ μηδὲν λέγουσιν εἰδότες κτηνοῦσιν· οἱ προσκεροῦντες τῶν χορῶν καὶ τῶν ἀγρῶν, ὅποτε τῆρ Βάβυλ οἱ λάλοι καὶ τῆρ Ἀσσιῶτηρ καὶ τῶ Χαμῶς οὐδέκων· οἱ περιεπορῶντες τῶν
 20 λίθων τὰς ποταμίας καὶ διαγείας, καὶ τῆς ἐσθῆτος τῆρ μαλακῆρ καὶ καὶ κροῦσῶν, ὀριῶν δαλιανῆρ καὶ λίθων καὶ ποσσῶν καὶ καὶ τῶν θηροπολιτικῶν οἱ πληθεῖ γανθῶν· οἱ ἀνδοσῶδοι καὶ τετραποδοὶ· οἱ τοῖς κεδίοις ἐπιπλε-

112. Ἐφ. 5, 6.

113. Τὸν Θεόν, «καὶ εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν» τοῦ ὁμοίου ἔχοντα καὶ αὐθῆ.

114. Γεν. 41, 39 ἔ.

115. Ἀμῶς 8, 5.

116. Πρὸβλ. Δευτ. 25, 13 ἔ.

117. Βλ. Ζαχ. 5, 7 ἔ.

118. Ὁ Βάβυλ καὶ ἡ Ἀσσιῶτη ἦσαν θεοὶ τῶν Ἀσσυρίων ἐνῶ ὁ Χαμῶς τῶν Μωαβιτῶν. Βλέπε καὶ Βασ. Γ' 11, 33.

πον αὐτὸν διέπραξε τὴν ἀνομίαν νὰ νομίζη ὅτι αὐτὰ τὰ ἔχει ἀπὸ τὸν Θεόν, πρᾶγμα διὰ τὸ ὁποῖον θὰ τιμωρηθῆ. Διότι ἐξ αἰτίας τούτων τῶν πραγμάτων ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπάνω εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι δὲν τὸν ὑπακούουν¹¹². Ἐξ αἰτίας τούτων ἢ κλείνει ὁ οὐρανός, ἢ ἀνοίγει διὰ νὰ ἐκχύσῃ ὀργήν, καὶ αὐτὸ εἰς πολὺ μεγαλύτερον βαθμόν, ὅταν δὲν μετανοοῦμεν οὔτε ἀφοῦ ἔχομεν προηγουμένως τιμωρηθῆ, καὶ δὲν πλησιάζομεν ἐκείνον πρὸς τὸν ὁποῖον συγγενεύει ἡ φύσις μας¹¹³.

19. Τί θὰ ἀπαντήσωμεν εἰς αὐτά, οἱ ἔμποροι τοῦ οἴτου καὶ ἐκμεταλλευταί του, οἱ ὁποῖοι χρησιμοποιοῦμεν τὰς δυσκόλους αὐτὰς περιστάσεις διὰ νὰ πλουτήσωμεν, νὰ ἀποκτήσωμεν τρυφήν καὶ ἀπολαύσεις ἀπὸ τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων καὶ νὰ ἀποκτηνωθῶμεν, καὶ δὲν διαχειριζόμεθα ὅπως διεχειρίζετο ὁ Ἰωσήφ τὰ σιτηρὰ τῶν Αἰγυπτίων¹¹⁴, μὲ πνεῦμα δηλαδὴ καλῆς διαχειρίσεως (διότι ἐκεῖνος ἤξερε καὶ νὰ συγκεντρώνη καὶ νὰ μοιράζη μὲ δικαιοσύνην τὸν σῖτον καὶ νὰ ἀπομακρύνῃ ἔτσι τὸν λιμὸν ὅπως τὸν εἶχε προβλέψει), ἀλλὰ διαχειριζόμεθα τὰ σιτηρὰ τῶν συνανθρώπων μας ὅπως οἱ παράνομοι καὶ λέγομεν: «πότε θὰ περάσῃ ὁ μήνας διὰ νὰ πωλήσωμεν, καὶ τὸ Σάββατον διὰ νὰ ἀνοίξωμεν τὰ ταμεῖα μας καὶ νὰ τὰ γεμίσωμεν»¹¹⁵; Τί θὰ εἴπωμεν ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι μὲ τὰ διπλᾶ μέτρα καὶ σταθμὰ¹¹⁶ καταπατοῦμεν τὸ δίκαιον καὶ κάνομεν νὰ γείρη πρὸς τὸ μέρος μας τὸ μολύβδινον μέτρον τῆς ἀνομίας¹¹⁷; Τί θὰ ἀπαντήσωμεν εἰς αὐτὰ ἡμεῖς τῶν ὁποίων ἡ πλεονεξία δὲν ἔχει ὄρια; Ἡμεῖς οἱ ὁποῖοι προσκυνοῦμεν τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον, ὅπως ἐπροσκυνοῦσαν οἱ ἀρχαῖοι τὸν Βάαλ, τὴν Ἀστάρτην καὶ τὸ βδέλυγμα τοῦ Χαμῶς¹¹⁸; Ἡμεῖς οἱ ὁποῖοι ἔχομεν ἐπάνω μας πολυτίμους καὶ λαμπροὺς λίθους καὶ μαλακὰ καὶ κυματιστὰ ἐνδύματα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τρυφήν τοῦ σκώρου καὶ λάφυρα τῶν ληστῶν, τῶν τυράννων καὶ τῶν κλεπτῶν; Ἡμεῖς οἱ ὁποῖοι καυχόμεθα διὰ πλῆθος δούλων καὶ ζώων καὶ ἀπλωνόμεθα εἰς τὰς πεδιάδας καὶ τὰ

ὄρη, ἄλλα μὲν κατέχοντες ἴδι, ἄλλα προσαριῶντες καὶ ἄλλα μέλλοντες νὰ ἀποκτήσωμεν, ὅπως ἡ Σολομώντιος ἐκείνη θόελλα¹¹⁹, ἡ ὁποία δὲν ἤμποροῦσε νὰ χορτασθῆ ὅπως ὁ Ἄδης, ἡ γῆ, ἡ φωτιά καὶ τὸ νερό, καὶ ζητοῦντες νὰ κἀμομεν κτῆμα μας ἄλλην γῆν κατηγοροῦμεν τὸν Θεὸν διὰ τὰ ὅρια τὰ ὁποία ἔθεοεν, καὶ τὰ ὁποία θεωροῦμεν μικρότερα ἀπὸ τὴν προσωπικὴν μας ἐπιθυμίαν καὶ ἀπληροίαν; Τί λοιπὸν, ἡμεῖς οἱ ὁποῖοι ἰοποθετοῦμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς τοὺς ὑψηλοὺς θρόνους καὶ κάνομεν μεγαλυτέραν τὴν ἀρχικὴν σκηνὴν, καὶ κάνομεν ὑψηλοτέραν τὴν οἰκίαν τῶν θεάτρων καὶ δὲν ὑπολογίζομεν τὸν εὐρισκόμενον ἐπάνω ἀπὸ ὅλα Θεὸν καὶ τὸ ἀπληροίασιον ὕψος τῆς ἀληθινῆς βασιλείας, διὰ νὰ κυβερνώμεν τοὺς ὑπηκόους μας οὖν σουνδούλους μας, ἀφοῦ ἔχομεν ἀνάγκην καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τὴν ἰδίαν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ; Πρῶσεξε δὲ καὶ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι οἰαταλοῦν πολλὰ διὰ νὰ κατὰσκευάσουν κλίνας ἀπὸ ἔλεφαντισσοῦν, τοὺς ὁποῖους δικαίως κατηγορεῖ ὁ προφήτης Ἀμώς, οἱ ὁποῖοι ἀλείφονται μὲ τὰ ἀκριβώτερα μύρα καὶ εὐφραίνονται μὲ τὴν μουσικὴν τῶν ὀργάνων, ἐξαρτῶντες τὴν ζωὴν τῶν ἀπὸ παροδικὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα θεωροῦν ὡς σταθερά, ἀντὶ νὰ συμπάσχουν καὶ νὰ ὑποφέρουν διὰ τὴν συντριβὴν τοῦ Ἰωσήφ¹²⁰. Ὀφείλομεν νὰ δείχνωμεν καλωσύνην πρὸς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔπесαν πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ νὰ κερδίζωμεν τὴν συγγνώμην μὲ τὴν συγγνώμην τῶν. «Νὰ θρηνῆ ἡ πεύκη ἐπειδὴ ἔπесεν ἡ κέδρος»¹²¹ καὶ νὰ σωφρονίζώμεθα ἀπὸ τὴν τιμωρίαν τῶν πλησίων καὶ νὰ διορθώνωμεν τὰ ἰδικὰ μας κακὰ παρακινούμενοι ἀπὸ ταξένα, ἔχοντες ὡς πλεονέκτημα ἔναντι τῶν προηγουμένων, τὸ ὅτι θὰ ἤμποροῦμεν μὲν νὰ ὀδηγούμεθα εἰς διόρθωσιν ἀπὸ τὸ παράδειγμα ἐκείνων, ἀλλὰ νὰ μὴν γινώμεθα οἱ ἴδιοι παράδειγμα πρὸς σωφρονισμόν ἄλλων.

20. Αὐτὰ φιλοσόφησε μαζί μας, ὦ θεία καὶ ἱερὰ κεφαλὴ¹²², ἡ ὁποία ἔχεις συγκεντρώσει μεγάλην καὶ μακροχρόνιον πεῖραν ἀπὸ τὴν ὁποίαν δημιουργεῖται ἡ σοφία. Μὲ αὐ-

ἐξ ἧς σοφία γίνεται. Τοῦτοις τὸν λαόν σου κατάρτισαι. Δί-
 दाξον διαδρῦπειν πεινῶσι τὸν ἄρτον, καὶ πτωχοὺς ἀσιτέ-
 γους συνάγειν, καὶ γυμνότητα περιστέλλειν, καὶ μὴ περιορᾶν
 τοὺς ἀφ' αἵματος· καὶ νῦν μάλιστα, ἵν' ἢ τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν
 5 ἐκ τῆς χρείας, μὴ τοῦ περισσεύματος· ἢ μᾶλλον καρποφορίᾳ
 Θεὸς ἐδφραίνεται, ἢ πληθῆει τῆς εἰσοδοῦς καὶ μεγέθει τῆς
 ἐπιδόσεως. Ἐπὶ τούτοις, καὶ πρὸς τούτων, γενοῦ μοι Μωϋσῆς
 ἢ Φινεὲς σήμερον. Στήθι περὶ ἡμῶν καὶ ἐξίλασαι· καὶ κο-
 πασάτω ἢ θραῦσις, εἴτε διὰ θυοσίας πνευματικῆς, εἴτε δι' εὐ-
 10 χῆς καὶ λογικῆς ἐντελέξεως. Ἐπίσχευε τὴν ὀργὴν Κυρίου τῇ
 μεσιτείᾳ· στήσον τὴν ἀκολουθίαν τῆς μύστιγος. Οἶδεν αἰδεῖ-
 σθαι πατὴρ πόλιαν ὑπὲρ τέκνων προσθεύουσαν. Δειήθητι περὶ
 τῆς παρελθούσης κακίας· τὸ μέλλον ἐγγύησαι. Προσάγαγε
 λαὸν πληγῇ καὶ φόβῳ κεκαθαμένον. Αἴτησαι τὴν σωματικὴν
 15 τροφήν· αἴτησαι πρὸς ταύτης καὶ τὴν ἀγγελικὴν ἐξ οὐρανοῦ
 καταβαίνουσαν. Ἄν τοῦτο ποιήσης, οὐκείωσεις Θεῷ, ἡμερώ-
 σεις οὐρανόν, ἀποδώσεις ἕντελόν πρῶτον τε καὶ δῆμιον. Ὁ
 Κύριος δώσει χρησιότητα καὶ ἡ γῆ ἡμῶν δώσει τὸν καρπὸν
 αὐτῆς, ἡ κάτω γε τὸν ἐφήμερον καὶ ὁ χοῦς ἡμῶν τὸν αἰώ-
 20 νιον, δὴ ταῖς θεαῖς ληνοῖς ἐναποθησόμεθα διὰ σοῦ, προσέ-
 γοντος ἡμᾶς τε καὶ τὰ ἡμέτερα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ
 ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ιά σου τὰ ἐφόδια καθοδήγησε τὸν λαὸν σου. Δίδαξέ μας νὰ διαμοιράζωμεν τὸν ἄρτον εἰς τοὺς πεινῶντας¹²³, νὰ περιθάλλωμεν τοὺς πτωχοὺς ἀστέγους, νὰ ἐνδύωμεν τοὺς γυμνοὺς καὶ νὰ μὴν παραβλέπωμεν τοὺς τραυματισμένους, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν παροῦσαν περίστασιν, διὰ νὰ εἶναι τὸ καλὸν τὸ ὁποῖον κάνομεν ἀπὸ τὸ ὑστέρημα καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ περίσσευμά μας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸν περισσότερο ἀπὸ τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος τῶν δωρεῶν. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἐπάνω ἀπ' αὐτὰ γίνε δι' ἐμὲ σήμερα Μωϋσῆς¹²⁴ ἢ Φινεές¹²⁵. Προσευχήσου δι' ἡμᾶς καὶ ἐξιλέωσέ μας, καὶ ἄς σταματήσῃ τὸ κακὸν εἴτε μὲ θυσίαν πνευματικὴν, εἴτε μὲ προσευχὴν καὶ λογικὴν λατρείαν. Σταμάτησε τὴν ὀργὴν τοῦ Κυρίου μὲ τὴν μεσιτείαν σου. Κάνε νὰ μὴν συνεχισθῇ ἡ πληγὴ. Γνωρίζει νὰ σέβεται τὴν ἡλικίαν τοῦ πατρός, ὅταν αὐτὴ τὸν παρακαλῇ διὰ τὰ τέκνα της. Παρακάλεσε διὰ τὴν κακίαν, ἡ ὁποία παρῆλθεν. Ἐξασφάλισέ μας τὸ μέλλον. Πρόσφερε εἰς τὸν Θεὸν λαὸν ὁ ὁποῖος ἔχει καθαρθῇ ἀπὸ τὴν τιμωρίαν καὶ τὸν φόβον. Ζήτησε τὴν σωματικὴν τροφήν. Ζήτησε δὲ καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὴν καὶ τὴν ἀγγελικὴν τροφήν, ἡ ὁποία καταβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Ἄν τὸ κάμῃς αὐτό, θὰ μᾶς συμφιλιώσῃς μὲ τὸν Θεόν, θὰ κάμῃς νὰ ἡμερώσῃ ὁ οὐρανός, καὶ θὰ κάμῃς νὰ πέσῃ καὶ πρῶϊμη καὶ ὄσμη βροχὴ. «Ὁ Κύριος θὰ δώσῃ εὐδαιμονίαν καὶ ἡ γῆ θὰ παραγάγῃ τὸν καρπὸν της»¹²⁶. Ἡ γῆ μας βεβαίως τὸν ἐφήμερον καὶ ἡ σάρκα μας τὸν αἰώνιον, τὸν ὁποῖον θὰ ἐναποθέσωμεν εἰς τὰ θεῖα πατητήρια μὲ τὴν μεσολάβησιν σου, ὁ ὁποῖος προσφέρεις ἡμᾶς καὶ ὅ,τι μᾶς ἀνήκει εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Κύριόν μας, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

123. Ἦσ. 58, 7.

124. Βλέπε Ἐξ. 32, 11 ἐ., ὅπου ἡ προσευχὴ τοῦ Μωϋσέως πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἡ παράκλησις ὅπως ἐλεήσῃ τὸν λαὸν του.

125. Βλέπε ψαλμ. 105, 330, ὅπου ὁ Φινεές «ἔστη καὶ ἐξιλάσατο καὶ ἐκόπασεν ἡ θραύσις».

126. Ψαλμ. 84, 13.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΥΟΜΕΝΟΥΣ ΝΑΖΙΑΝΖΟΥ
ΑΓΩΝΙΩΝΤΑΣ
ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΡΧΟΝΤΑ ΟΡΓΙΖΟΜΕΝΟΝ

- 5 1. «Τὴν κοιλίαν μου, τὴν κοιλίαν μου ἀλγῶ καὶ τὰ αἰσθητήρια τῆς καρδίας μου μαιμάσσει», φησί πον τῶν ἑαυτοῦ λόγων Ἰερεμίας, ὁ τῶν προφητῶν συμπαθέστατος, ἀποκλαιόμενος τὸν Ἰσραὴλ ἀπειθοῦντα καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ μεγαλουργίας ἀλλοτριούμενον, κοιλίαν μὲν τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ὀνομάζων,
- 10 κατὰ τοὺς τῆς τροπῆς νόμους. Οὕτω γὰρ εὐρίσκω πολλαχοῦ τῆς Γραφῆς, εἴτε ὡς ἀπόκρυφον καὶ ἄβυστον (τὸ γὰρ αὐτὸ καὶ ψυχῆς καὶ γαστροῦ τὸ κρύπτεσθαι), εἴτε ὡς χωρητικὴν καὶ ἀναδοτικὴν, ἢ οὕτως εἶπω, τῶν ἐκ τοῦ λόγου τροφῶν ὃ γὰρ ἔστιν ἐν σώματι τροφή, τοῦτο ἐν ψυχῇ λόγος. Αἰσθητήρια δὲ
- 15 τάχα μὲν τὰ τῆς ψυχῆς κινήματα καὶ διανοήματα, καὶ τούτων μάλιστα ὅσα ἐκ τῆς αἰσθήσεως, οἷς ὁ δίκαιος σπαράσσεται καὶ θερμαίνεται καὶ ὀρμητικῶς ἔχει καὶ οὐδὲ κωδεκτός ἐστι διὰ τὴν ζῆσιν τοῦ Πνεύματος· τοῦτο γὰρ τὸ μαιμάσσειν, ὅλον προθυμίᾳ τις θυμῷ σύγκρατος. Εἰ δὲ καὶ τῶν σωματικῶν ἔστιν
- 20 ἃ λαμβάνοι τις αἰσθητηρίων, οὐκ ἀπὸ σκοποῦ λήφεται καὶ ὀφθαλμῶν καὶ ὠτων, οὐ μόνον ἀχθομένων τοῖς χεῖροσι καὶ θεάμασι καὶ ἀκούσμασι, ἀλλὰ καὶ τὰ βελτίω ποδούντων καὶ ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι διὰ τὸ εὐσπλαγχνον. Πλήν ὅπως ἂν νοηται

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΑΣ ΤΗΣ ΝΑΖΙΑΝΖΟΥ ΟΙ ΟΠΟΙΟΙ
ΑΓΩΝΙΟΥΝ, ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΡΧΟΝΤΑ Ο ΟΠΟΙΟΣ
ΕΧΕΙ ΟΡΓΙΣΘΗ

1. «Εἰς τὴν κοιλίαν μου, εἰς τὴν κοιλίαν μου αἰσθάνομαι φοβεροὺς πόνους, καὶ τὰ αἰσθητήρια τῆς καρδίας μου πάλλονται μὲ ὄρμην»¹, λέγει κάποιος εἰς τοὺς λόγους τοῦ ὁ Ἰερεμίας, ὁ πῶς συμπαθῆς ἀπὸ τοὺς προφήτας, θρηγῶν διὰ τὸν ἰσραηλιτικὸν λαόν, ὁ ὁποῖος παρέβαινε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπεξενούτο ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν του. Καὶ ὀνομάζει μὲν κοιλίαν τὴν ψυχὴν του συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τῶν σχημάτων τοῦ λόγου. Διότι ἔτσι εὐρίσκω νὰ ὀνομάζεται εἰς πολλὰ σημεῖα τῆς Γραφῆς ἡ ψυχὴ, εἴτε ἐπειδὴ εἶναι μουσικὴ καὶ ἀόρατος (διότι καὶ αἱ δύο ἔχουν τὸ κοινὸν χαρακτηριστικὸν ὅτι κρύβονται), εἴτε ἐπειδὴ δέχεται καὶ χωνεύει τὰς τροφὰς αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ τὸν λόγον, διὰ νὰ τὸ εἶπω ἔτσι. Διότι ὅτι εἶναι διὰ τὸ σῶμα ἢ τροφή, αὐτὸ εἶναι διὰ τὴν ψυχὴν ὁ λόγος. Αἰσθητήρια δὲ εἶναι ἴσως μὲν αἱ κινήσεις καὶ οἱ διαλογισμοὶ τῆς ψυχῆς, καὶ ἀπ' αὐτοὺς μάλιστα ἐκείνοι οἱ ὁποῖοι προέρχονται ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις καὶ ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ταράζεται, ἀνάβει καὶ γεμίζει ἀπὸ ὄρμην ὁ δίκαιος καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ συγκρατηθῆ ἀπὸ τὸν ζῆλον τὸν ὁποῖον τοῦ ἐμφυοῦ τὸ Πνεῦμα. Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «πάλλομαι μὲ ὄρμην», ὅτι ἔχω δηλαδὴ προθυμίαν ἀναμεμιγμένην μὲ θυμόν. Ἐὰν καὶ ἐκείνα τὰ ὁποῖα δέχεται κανεὶς προέρχονται ἀπὸ τὰ σωματικὰ αἰσθητήρια, ὅμως δὲν θὰ τὸ δεχθῆ σκόπιμα, ἐπειδὴ καὶ τὰ μάτια καὶ τὰ αὐτιά ὅχι μόνον στενοχωροῦνται ἀπὸ τὰ ἄσχημα θεάματα καὶ ἀκούσματα, ἀλλὰ καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ ἴδουν καὶ νὰ ἀκούσουν τὰ καλύτερα, ἐπειδὴ κυριαρχοῦνται ἀπὸ εὐσπλαγχνίαν. Ὅμως, ὅπως καὶ ἂν τὰ ἐκλάβῃς αὐτὰ,

ταῦτα, ὁ δίκαιος ἀλγεῖ καὶ μαιμάσσει καὶ οὐ μετρίως φέρει
 τὰ πᾶθη τοῦ Ἰσραήλ, ὁποτέρως θούλει ταῦτα νοεῖν (εἴτε τὰ
 σωματικά καὶ τοῦ σωματικῶς ὄρωμένου, εἴτε τὰ πνευματικά
 καὶ τοῦ νοουμένου πνευματικῶς), ἐπεὶ καὶ πληγὴν δακρῶν
 5 ὁ αὐτὸς προφήτης ἐπιζητεῖ καὶ σταθμὸν ἔσχατον ἐπιθυμεῖ καὶ
 ἐρημίαν ἀσπάξεται, ἵνα κενώσῃ τὸ πολὺ τῆς λύπης, καὶ κοι-
 νισθῆ πως τῆς ἔνδοξοῦ πληγῆς, καθ' ἡσυχίαν θρηνησας τὸν
 Ἰσραήλ.

2. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ ὁ θεὸς Αὐθιῶν, οὐ μικρὸν ἔμπροσθεν
 10 ἐπὶ τοῖς καθ' ἑαυτὸν δυσχεραίνων. «Τίς δώσει μοι, ἡ γοῖ, «πέ-
 ρουγας ὡσεὶ περιστερῶς, καὶ πετισθήσομαι καὶ καταπαύσω;».
 Περιστερῶς ἐπιζητεῖ πέρουγας, εἴτε ὡς κοινοῦτέρας καὶ τα-
 χυτέρας (τοιοῦτος γὰρ ἄπας δίκαιος), εἴτε ὡς τὸ Πνεῦμα
 εκιαγωγούσας, ὧ μόνον τὰ δεινὰ φερόμεν, ἵν' ὡς πορρω-
 15 τάτω γένηται ἀπὸ παρόντων κακῶν. Εἴτα τὸ ἐν τοῖς σινοῖς
 φάρμακον, ἢ ἐλπίς· «Προσεδεχόμεν», ἡ γοῖ, «τὸν Θεὸν τὸν σώ-
 ζοντά με ἀπὸ ὀλιγοσυχίας καὶ ἀπὸ καταγίδος». «Ὁλεθ οὖν
 καὶ ἀλλαγὴ ποιῶν φαίνεται, ἰάχιστα τῷ λελοῦντι τὸ ἴμα
 προστιθείς, καὶ ἀγαθὸν ἡμῶν παρέχων παίδευμα καὶ λόγῳ
 20 καὶ ἔργῳ τῆς πρὸς τὰ δεινὰ μεγαλοσυχίας· «Ἀληθήρατο», ἡ γοῖ,
 «παρακληθῆναι ἢ φωνή μου». Ὅρθῳ ἀκηδίας ῥήματα καὶ ἀ-
 πογνώσεως; Ἄρ' οὐκ ἔδειξας ὡς περὶ ἀθεραπεύτων τοῦ Αὐ-
 θιῶν; Τί λέγεις; Οὐδέχῃ παράκλησιν; ἀλεκλίξεις παραμυθί-
 25 αν; οὐδεὶς θεραπεύσει σε; οὐ λόγος, οὐ γίλος, οὐ συγγενής,

2. Αὐτόθι 9, 1.

3. Ψαλμ. 54, 7.

4. Αὐτόθι 9.

ὁ δίκαιος ὑποφέρει καὶ πάλλεται ἀπὸ ὄρμην καὶ δὲν δέχεται ἀδιάφορα τὰ πάθη τοῦ Ἰσραήλ, ἀπὸ ὁποιανδήποτε πλευρὰν καὶ ἂν τὰ πάρης (εἴτε δηλαδὴ τὰ σωματικὰ πάθη τοῦ Ἰσραήλ θεωρουμένου ἀπὸ τὴν σωματικὴν πλευρὰν, εἴτε τὰ πνευματικὰ τοῦ ἐννοουμένου πνευματικῶς), ἐπειδὴ ὁ ἴδιος προφήτης ζητεῖ πηγὴν δακρύων καὶ ποθεῖ τελευταῖον κατάλυμα, καὶ καταφεύγει εἰς τὴν ἐρημίαν* διὰ νὰ ἀδειάσῃ τὴν μεγάλην του λύπην καὶ νὰ ἀνακουφισθῇ κάπως ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν πληγὴν, ἀφοῦ θρηνήσῃ μὲ τὴν ἡσυχίαν του τὸν Ἰσραήλ.

2. Τὸ ἴδιο πρᾶγμα δὲ ἔκαμε καὶ ὁ θεῖος Δαβὶδ ὀλίγον προηγουμένως, ὅταν εἶχε στενοχωρηθῆ διὰ τὰς θλίψεις του. «Ποῖος θὰ μοῦ δώσῃ», λέγει, «περὰ ὅμοια μὲ τῆς περιστερᾶς, διὰ νὰ πετάξω μακρὰ καὶ νὰ ἡσυχάσω;»*. Ζητεῖ περὰ περιστερᾶς, εἴτε ἐπειδὴ εἶναι πιδ ἔλαφρά καὶ πιδ γρήγορα (διότι τέτοιος εἶναι ὁ κάθε δίκαιος), εἴτε ἐπειδὴ σκιαγραφοῦν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, μόνον μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ὁποίου ἀποφεύγομεν τὰ φοβερὰ πράγματα, διὰ νὰ ἀπομακρυνθῇ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον ἀπὸ τὰ παρόντα κακά. Ἐν συνεχείᾳ ἔρχεται τὸ φάρμακον τῶν στενοχωριῶν, ἡ ἐλπίδα. «Ἐπερίμενα», λέγει, «τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος μὲ σώζει ἀπὸ τὴν δειλίαν καὶ ἀπὸ τὴν καταγιγίδα»*. Πρᾶγμα τὸ ὁποῖον φαίνεται νὰ κἀνῃ καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον, ὅταν προσθέτῃ πολὺ γρήγορα τὴν θεραπείαν εἰς τὸ πρᾶγμα τὸ ὁποῖον προκαλεῖ τὴν λύπην, καὶ ὅταν μᾶς δίδῃ τὸ καλὸν παράδειγμα τῆς μεγαλοψυχίας πρὸς τὰς ταλαιπωρίας καὶ μὲ τὸν λόγον καὶ μὲ τὰ ἔργα. «Ἦρνεῖτο νὰ παρηγορηθῆ ἡ ψυχὴ μου»*, λέγει. Βλέπεις λόγους ἀπελπισίας καὶ ἀπογνώσεως; Δὲν ἐφοβήθης μήπως τυχὸν ὁ Δαβὶδ δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ θεραπευθῆ; Τί λέγεις; Δὲν δέχεσαι παρηγορίαν; Ἀποκλείεις τὴν ἐλπίδα κατηγορίας; Δὲν ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ σὲ θεραπεύσῃ; Οὔτε λόγος, οὔτε φίλος, οὔτε συγγενής, οὔτε σύμβουλος, οὔτε κάποιος ὁ ὁποῖος ὑποφέρει μαζί σου, οὔτε κάποιος ὁ ὁποῖος σοῦ διηγεῖται τὰ ἰδικά

ρος, οὐ τὰ ἀρχαῖα λέγων, οὐ τὰ νῦν παρατιθείς, ὅσοι καὶ ἀπό-
 χαλεπωτέρων κακῶν διεσώθησαν; Ἐρριπται πάντα; οἴχεται;
 περικέκοπται; ἀπόλωλε πᾶσα ἐλπίς; κείσθαι δεῖ μόνον, τὸ
 τέλος ἐκδεχομένους; Ταῦτα ὁ μέγας Δαβὶδ, ὁ ἐν θλίψεσι
 5 πλαινωμένος· ὁ καὶ οκτιᾶς θανάτου κυκλούσης μετὰ τοῦ Θεοῦ
 κατεξανιστάμενος. Τί οὖν ἐγὼ πάθω, ὁ μικρός, ὁ ἀσθενής,
 ὁ γῆινος, ὁ μὴ τοσοῦτος τῷ πνεύματι; Δαβὶδ ἰλιγγιᾷ καὶ τίς
 σάφεται; Τίνα βοήθειαν εὔροισι κακοπαθῶν, ἢ τίνα παρά-
 κλησιν; πρὸς τίνα καταγύγω σιεροχωρούμενος; Ἀποκρίνε-
 10 ται σοὶ Δαβὶδ ὁ μέγας θεραπευτής, ὁ καὶ πνευμάτων πορη-
 ρῶν κατεπάδων διὰ τοῦ ἐν αὐτῷ Πνεύματος. Πρὸς τίνα κα-
 ταγεύξῃ παρ' ἐμοῦ βούλει μαθεῖν, αὐτὸς δὲ οὐκ ἐπίστασαι;
 Τίς ὁ τὰς παρειμένας ἐνισχύων χεῖρας καὶ γόνατα παραλε-
 λυμένα παρακαλῶν καὶ διὰ πυρὸς ἄγων καὶ σάφρων δι' ὕδα-
 15 τος; Οὐδὲν δεῖ σοὶ παρατάξεως, φησὶν, οὐχ ὄπλων, οὐ το-
 ξοιτῶν, οὐχ ἰππέων, οὐ συμβούλων, οὐ φίλων, οὐκ ἐπικουρίας
 τῆς ἕξωθεν. Ἐχεις ἐν σεαυτῷ τὴν συμμαχίαν, ἣν καὶ γὰρ καὶ
 πᾶς ὁ βουλόμενος. Θελῆσαι δεῖ μόνον, ὀρμηθῆσαι μόνον. Ἐγγὺς
 ἢ παράκλησις ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου· «Ἐ-
 20 ανήσθη» τοῦ Θεοῦ», φησί, «καὶ εὐφράνθη». Τί μνήμης ἐτοι-
 μότερον; Μνήσθητι καὶ σὺ καὶ εὐφράνθητι. ὦ τοῦ εὐπορί-
 σιου τῆς ἰατρείας! ὦ τοῦ τάχους τῆς θεραπείας! ὦ τοῦ με-
 γέθους τῆς δωρεᾶς! Οὐ κοιμίζει μόνον ὀλιγοφυχίαν καὶ λυ-

6. Ψαλμ. 4, 2.

7. Ψαλμ. 22, 4.

8. Α' Βασ. 16, 23.

9. Ἦσ. 35, 3.

10. Ψαλμ. 76, 4.

του παθήματα, οὔτε κάποιος ὁ ὁποῖος θὰ σοῦ εἶπη τὰ παλαιά, οὔτε κάποιος ὁ ὁποῖος θὰ σοῦ ἀναφέρῃ τὰ τωρινά, οὔτε ὅσοι ἔχουν σωθῆ καὶ ἀπὸ χειρότερα κακά; Ἔχουν ἀπορριφθῆ τὰ πάντα; Ἔχουν φύγει; Ἔχουν περικοπῆ; Ἔχει καθῆ κάθε ἐλπίδα; Τὸ μόνο τὸ ὁποῖον μᾶς ἀπομένει εἶναι νὰ ἐξαπλώσωμεν κάτω καὶ νὰ περιμένωμεν τὸ τέλος; Αὐτὰ τὰ ἔπαθεν ὁ μέγας Δαβίδ, ὁ ὁποῖος ἐδέχετο παρηγορίαν εἰς τὰς θλίψεις του* καὶ ὁ ὁποῖος, ἀκόμη καὶ ὅταν τὸν περιεκύκλωνεν ἡ σκιά τοῦ θανάτου', ἐπαναστατοῦσεν ἐναντίον τῆς ἀφοῦ ἐδέχετο τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Τί θὰ πάθω λοιπὸν ἐγὼ, ὁ μικρός, ὁ ἀνίσχυρος, ὁ γήϊνος καὶ ὁ ὁποῖος δὲν εἶμαι τόσον μέγας κατὰ τὸ πνεῦμα; Ἀφοῦ ὁ Δαβίδ αἰσθάνεται ἴλιγγον, ποῖος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ σωθῆ; Ποίαν βοήθειαν θὰ εὔρω ὅταν ταλαιπωροῦμαι, ἢ ποίαν παρηγορίαν; Πρὸς ποῖον θὰ καταφύγω ὅταν στενοχωροῦμαι; Τὴν ἀπάντησιν σοῦ τὴν δίδει ὁ Δαβίδ ὁ μέγας θεραπευτής, ὁ ὁποῖος ἀκόμη καὶ πονηρὰ πνεύματα ἐξώρκιζε* μὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ὁποῖον εἶχε μέσα του. Ζητᾶς ἀπὸ ἐμὲ νὰ μάθῃς εἰς ποῖον θὰ καταφύγῃς, καὶ δὲν τὸ γνωρίζεις σὺ ὁ ἴδιος; Ποῖος εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐνισχύει τὰ ἀδύνατα χέρια καὶ θεραπεύει τὰ γόνατα τὰ ὁποῖα ἔχουν ὑποστῆ παράλυσιν*, καὶ ὁδηγεῖ μέσα ἀπὸ τὴν φωτιὰν καὶ σώζει μὲ τὸ ὕδωρ; Δὲν σοῦ χρειάζεται, λέγει, στρατός, οὔτε ὅπλα, οὔτε τοξότες, οὔτε ἵππεῖς, οὔτε σύμβουλοι, οὔτε φίλοι, οὔτε ἐξωτερικὴ ἐνίσχυσις. Ἔχεις εἰς τὴν διάθεσίν σου τὴν συμμαχίαν τὴν ὁποῖαν ἔχω καὶ ἐγὼ καὶ καθένας ὁ ὁποῖος τὴν θέλει. Πρέπει μόνον νὰ τὴν θελήσῃς καὶ νὰ τρέξῃς μὲ ὄρμην πρὸς αὐτήν. Κοντὰ σου εὐρίσκεται ἡ παρηγορία, εἰς τὸ στόμα καὶ εἰς τὴν καρδίαν σου. «Ἐνεθυμήθην τὸν Θεόν», λέγει, «καὶ εὐφράνθην»¹⁰. Ὑπάρχει τίποτε πιὸ εὐκολον ἀπὸ τὴν μνήμην; Θυμήσου καὶ σὺ διὰ νὰ εὐφρανθῆς! Ὡ πόσον εὐκολα ἐξασφαλίζεται ἡ ἴασις! Ὡ πόσο γρήγορα ἐπιτυγχάνεται ἡ θεραπεία! Ὡ πόσον μεγάλη εἶναι ἡ δωρεά! Δὲν καταπραῦνει μόνον τὴν δειλίαν καὶ τὴν λύπην ὁ Θεός, ὅταν

την μνημονευθείς ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ εὐφροσύνην ἐργάζεται.

3. Βούλει καὶ ἄλλων ἀκοῦσαι φιλανθρωπίας ῥημάτων;
 «Ἐὰν ἐπιστραφεῖς», φησί, πρὸς Κύριον «στενάξης, τότε σω-
 θήσῃ». Ὁρᾶτε τῷ στεναγμῷ τὴν σωτηρίαν συνεξευγμένην;
- 5 Καὶ «ἔτι λαλοῦντος σου, ἐρεῖ Ἰδοὺ πάρεμιμ» καὶ φθέγγεται
 τῇ ψυχῇ σου «Σωτηρία σου εἰμι ἐγώ». Οὐδὲν μέσον τῆς αἰ-
 τήσεως καὶ τῆς ἐπιτεύξεως· οὐ χρυσοῦς, οὐκ ἄργυρος, οὐ λίθοι
 τῶν διαφανῶν καὶ τιμίων, οὐχ ὅσοις ἄνθρωποι κάμπτονται
 πρὸς τὸ ἡμερον. Ὅταν εἶπῃ Σοφορίας, ὡς παρὰ τοῦ Θεοῦ
- 10 λέγων ὠργιομένοι καὶ χαλεπαίνοντος· «Ἐξερημώσω τὰς ὁ-
 δούς αὐτῶν τὸ παράπαν, τοῦ μὴ διοδοῦν. Ἐξέλιπον αἱ πό-
 λεις αὐτῶν διὰ τὸ μὴ ὑπάρχειν κατοικεῖσθαι», διὰν ἀπειλήσῃ
 τὰ φρικωδέστατα, διὰν καταβάλῃ τῇ ἀθυμίᾳ, διὰν ζόρον ἐρ-
 γάσῃ διὰ τῆς ἀπειλῆς, εὐθὺς ἐπάγει καὶ τὸ τῆς χρησιμοτιέ-
- 15 ρας ἐλπίδος φῶς καὶ ἀνακτᾶται με τοῦτοις τοῖς ῥήμασι
 «Πλὴν εἶπα· Φοβεῖσθε με καὶ δέξασθε παιδείαν καὶ οὐ μὴ
 ἐξολοθρευθῆτε ἐξ ὀφθαλμῶν αὐτῆς», καὶ ἔτι φαιδροτέροις μι-
 κρὸν προῖδον καὶ φιλανθρωποτέροις· «Ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ
 ἐρεῖ Κύριος· Θάρσει, Σιών, μὴ παροῖσθωσαν αἱ χεῖρές σου,
- 20 Κύριος ὁ Θεός σου ἐν σοί, δυνατὸς σῶσαί σε· καὶ ἐπάξει ἐπὶ
 σὲ εὐφροσύνην καὶ καινιεῖ σε ἐν τῇ ἀγαπήσει αὐτοῦ» καὶ συνά-
 ξει τοὺς συντετριμμένους καὶ σώσει τοὺς ἐκπεπισσομένους καὶ
 τοὺς ἀπωσμένους εἰσδέξεται. Ταῦτα καὶ οἱ ἅγιοι καὶ οἱ λο-
 γισμοὶ βούλονται καὶ ὁ ἐμὸς ἀπαιτεῖ λόγος. Ἀλλὰ δόξασθε
- 25 λόγους φρονήσεως, ὡς φησὶν ὁ θεῖος Σολομῶν, ἵνα μὴ ἐμπε-

11. Ἦσ. 30, 15.

12. Ἦσ. 58, 9.

13. Ψαλμ. 34, 3.

14. Σοφον. 3, 6.

15. Αὐτόθι 3, 7.

16. Αὐτόθι 3, 16 ε.

17. Παροιμ. 1, 2-3.

τὸν ἐνθυμηθῆς, ἀλλὰ προσφέρει καὶ τὴν χαρὰν.

3. Ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἀκούσῃς καὶ ἄλλους λόγους φιλοφροσύνης; «Ἐὰν μετανόησῃς καὶ στενάξῃς» πρὸς τὸν Κύριον, λέγει, «τότε θὰ σωθῆς»¹¹. Βλέπετε ὅτι ἔχει συνδεθῆ ἡ σωτηρία μὲ τὸν στεναγμόν; Καὶ «ἐνῶ θὰ ὁμιλῆς ἀκόμη, θὰ σοῦ εἶπῃ· νά, ἐδῶ εἶμαι»¹² καὶ θὰ εἶπῃ εἰς τὴν ψυχὴν σου· «ἐγὼ εἶμαι ἡ σωτηρία σου»¹³. Δὲν μεσολαβεῖ τίποτε ἀνάμεσα εἰς τὴν αἴτησιν καὶ εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ζητουμένου. Οὔτε χρυσάφι, οὔτε ἀσημι, οὔτε διαφανεῖς καὶ πολύτιμοι λίθοι, οὔτε ὁ,τιδήποτε ἀπὸ ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα μαλακώνει ἡ διάθεσις τῶν ἀνθρώπων. Ὅταν ὁμιλῇ ὁ Σοφονίας ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ὠργισμένος καὶ ἀγριεμένος, καὶ λέγῃ· «θὰ ἐρημώσω τελείως τοὺς δρόμους τῶν διὰ νὰ μὴν περνᾷ κανεὶς. Αἱ πόλεις τῶν ἐξηφανίσθησαν, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει πλέον κανεὶς μέσα εἰς αὐτὰς καὶ ἔμειναν ἀκατοίκητοι»¹⁴, ὅταν ἀπειλήσῃ τὰ πρὸ φρικτὰ πράγματα, ὅταν κατανικήσῃ μὲ τὴν ἀπελπισίαν καὶ ὅταν προκαλέσῃ σκοτοδίνην μὲ τὴν ἀπειλήν, ἀμέσως προσφέρει καὶ τὸ φῶς τῆς καλυτέρας ἐλπίδος καὶ μὲ ξανακερδίζει μὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους· «πλὴν ὅμως, εἶπα· νὰ μὴ φοβῆσθε καὶ νὰ δεχθῆτε τὴν διαπαιδαγώγησίν μου, καὶ ἔτσι δὲν θὰ ἐξολοθρευθῆτε ἀπὸ τὸ πρόσωπόν της»¹⁵. Λίγο πρὸ κάτω δὲ λέγει ἀκόμη πρὸ εὐχάριστα καὶ φιλόφρονα πράγματα: «Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην θὰ εἶπῃ ὁ Κύριος· μὴ φοβᾶσαι Σιών καὶ ἄς μὴν παραλύσουν τὰ χέρια σου. Ὁ Κύριος ὁ Θεός σου εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον σου καὶ ἔχει τὴν δύναμιν νὰ σὲ σώσῃ. Καὶ θὰ σοῦ φέρῃ μεγάλην χαρὰν καὶ θὰ σὲ ἀνανεώσῃ μὲ τὴν ἀγάπην του»¹⁶, καὶ θὰ συγκεντρώσῃ τοὺς ταπεινωμένους, καὶ θὰ σώσῃ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔχουν καταταλαιπωρηθῆ καὶ θὰ δεχθῆ μέσα ἐκείνους αἱ ὁποῖοι ἔχουν διασκορπισθῆ. Αὐτὰ τὰ θέλουν καὶ οἱ ἅγιοι καὶ ἡ λογικὴ, καὶ τὰ ἀπαιτεῖ καὶ ὁ λόγος μου. Ἄλλὰ δεχθῆτε λόγους συνέσεως¹⁷, ὅπως λέγει ὁ ἱερός Σολομῶν, διὰ νὰ μὴν περιφρονήσετε τὸν Θεὸν ἐὰν ἐμπέσετε εἰς μεγάλα κακά,

όντες εἰς κακῶν θάλασσαν κατακρονήσητε, μηδὲ ὑπὸ τῆς ἰδίας ἀμαθίας μᾶλλον ἢ τῆς κατεχούσης δυσχερείας καταποθῆτε.

4. Κύκλος τίς ἐστιν, ἀδελφοί, τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ παιδεύει διὰ τῶν ἐναντίων ἡμᾶς ὁ Θεός· ὅσπερ συνέ-
 5 στήσαστο τὰ πάντα σοφῶς καὶ συνέδησεν, οὕτω σοφῶς τὸ πᾶν διεξάγων καὶ κυβερνῶν τοῖς ἀνεπίκτοις αὐτοῦ καὶ ἀνεξιχνίαστοις κρίμασι, ἐν δὲ τοῖς πᾶσι καὶ τὰ ἡμέτερα. Κινεῖται γάρ, ἵνα οὕτως εἶπω, τὸ πᾶν περὶ τὸν ἀκίνητον, καὶ σαλεύεται, λόγῳ μὲν οὐδαμῶς (ὁ γὰρ αὐτὸς ἐν πᾶσιν ἐστὼς καὶ ἀκίνη-
 10 τος, πᾶν διαφεύγει τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν, τοῖς δὲ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀπαντῶσί τε καὶ συμπέουσιν. Καὶ τοῦτό ἐστι δόγμα Θεοῦ παλαιόν τε καὶ πάγιον, σκότιος εἶναι ἀποκρυφὴν αὐτοῦ πρὸ τῶν ἡμετέρων ὀφθαλμῶν κερυμμένον· καὶ τὰ πολλὰ μὴ καθορᾶσθαι τῆς αὐτοῦ διοικήσεως, πλὴν ὅσον ἐν
 15 ἀμυδροῖς αἰνίγμασι καὶ φαντάσμασι· εἴτε τὸν τῆγον ἡμῶν συσιέλλοντος, ἵν' εἰδῶμεν τὸ μηδὲν ὄντες πρὸς τὴν ἀληθινὴν σοφίαν καὶ πρώτην, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν νεύωμεν μόνον καὶ ζητῶμεν ἀεὶ ταῖς ἐκεῖθεν ἀγαθαῖς ἐνασιγράπτεσθαι, εἴτε διὰ τῆς ἀνωμαλίας τῶν ὀρωμένων καὶ περιτροπομένων μεταγόν-
 20 τος ἡμᾶς ἐπὶ τὰ ἐσιῶτα καὶ μέγιστα. Πλὴν οὐδὲν ἀκίνητον, ὅπερ ἔφη, οὐδὲ ὁμαλόν, οὐδὲ ἀταραχες, οὐδὲ εἰς τέλος ὁμοιον, οὔτε τὸ εὐθυμεῖν, οὔτε τὸ ἀθυμεῖν, οὐ πλοῦτος, οὐ πενία, οὐ δύναμις, οὐκ ἀσθένεια, οὐ ταπεινότης, οὐ δυναστεία, οὐ τὸ παρὸν, οὐ τὸ μέλλον, οὐ τὸ ἡμέτερον, οὐ τὸ ἀλ-
 25 λότριον, οὐ μικρόν, οὐ μεῖζον, οὐχ ὅ,τι ἂν εἴποι τις. Καὶ

καὶ διὰ τὸ νὰ μὴν καταποθῆτε ἀπὸ τὴν ἀμάθειάν σας περισσότερο παρά ἀπὸ τὴν στενοχωρίαν ἢ ὁποῖα θὰ οἶσθε κατέχη.

4. Ὑπάρχει, ἀδελφοί μου, κάποιος κύκλος εἰς τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, καὶ ὁ Θεὸς μᾶς διαπαιδαγωγεῖ μὲ τὰ ἀντίθετα, ἀφοῦ, ὅπως ἐδημιούργησε καὶ ἔδωσε μὲ σοφίαν ὅλα τὰ δημιουργήματα μεταξύ των, ἔτσι μὲ τὴν ἰδίαν σοφίαν διευθύνει καὶ κυβερνᾷ τὰ πάντα μὲ τὰς ἀνεξιχνίαστους καὶ ἀπροσίτους θελήσεις του, μεταξύ δὲ ὅλων αὐτῶν καὶ ὅλα ὅσα μᾶς ἀφοροῦν. Διότι κινοῦνται, διὰ τὸ νὰ τὸ εἶπω ἔτσι, τὰ πάντα γύρω ἀπὸ τὸν ἀκίνητον καὶ σαλεύονται ὅχι καθὼς ἐπιτάσσει ἡ λογικὴ (διότι ἡ λογικὴ παραμένει ἡ ἰδία πάντοτε καὶ ἀκίνητος, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸ ξεπερνᾷ τὰς ἀσθενεῖς μας δυνάμεις), ἀλλὰ σύμφωνα μὲ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα θὰ τύχουν ἢ θὰ συμπέσουν κάθε ἡμέραν. Καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δὲ ἀποτελεῖ ἀρχὴν τοῦ Θεοῦ παλαιὰν καὶ σταθεράν, τὸ νὰ εὐρίσκεται δηλαδὴ σκοτάδι περιχυμένον ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια μας διὰ τὸν ἀποκρύβη ἀπὸ ἡμᾶς¹³, καὶ τὸ νὰ μὴν φαίνεται τὸ περισσότερο μέρος ἀπὸ τὴν διακυβέρνησίν του, ἔκτος ἀπὸ ἓνα μικρὸν μέρος του τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς ἀσαφῆ αἰνίγματα καὶ ὁράματα. Τοῦτο δὲ γίνεται, εἴτε διὰ τὸ νὰ περιορίσῃ τὴν ὑπερηφάνειάν μας, διὰ τὸ νὰ ἀντιληφθῶμεν ὅτι δὲν εἴμεθα τίποτε συγκρινόμενοι μὲ τὴν μοναδικὴν καὶ ἀληθινὴν σοφίαν, καὶ τὸ νὰ στρεφώμεθα μόνον πρὸς αὐτὸν καὶ τὸ νὰ ἐπιδιώκωμεν πάντοτε τὸ φωτισθῶμεν ἀπὸ τὸ φῶς τὸ ὁποῖον ἐκπηγάζει ἀπ' ἐκεῖ, εἴτε διὰ τὸ νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ εἰς τὰ ἀμετακίνητα καὶ τὰ αἰώνια ἀπὸ τὴν ἀστάθειαν ἐκείνων τὰ ὁποῖα βλέπομεν νὰ μεταβάλλονται. "Ὅμως τίποτε δὲν εἶναι ἀκίνητον, ὅπως εἶπα, οὔτε ὁμαλόν, οὔτε αὐτοδύναμον, οὔτε μέχρι τέλους ὅμοιον μὲ ὅ,τι ἦτο ἀρχικά, οὔτε ἡ εὐθυμία, οὔτε ἡ στενοχωρία, οὔτε ὁ πλοῦτος, οὔτε ἡ πτωχεία, οὔτε ἡ δύναμις, οὔτε ἡ ἀσθένεια, οὔτε ἡ ταπεινότης, οὔτε ἡ ἐξουσία, οὔτε τὸ παρὸν, οὔτε τὸ μέλλον, οὔτε τὸ ἰδικὸ μας, οὔτε τὸ ξένον, οὔτε τὸ μικρὸν, οὔτε τὸ μεγάλο, οὔτε ὅ,τιδήποτε θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶπη κανεὶς. Καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα εἶναι τὸ

τοῦτο ἴσον ἢ ἀνισότης ἔχει, τὴν περὶ πάντα μεταβολήν. Περιχωρεῖ γὰρ τὰ πάντα ῥαδίως καὶ μεταχωρεῖ καὶ ἀντικαθίσταται ὡς αἵραις εἶναι μᾶλλον πιστεύειν καὶ γραμμασι τοῖς καθ' ὕδατος ἢ ἀνθρώπων εὐημερίᾳ. Καὶ φθόνος μὲν εὐπρα-
 5 ξίαν, συμφορὰν δὲ ἔλεος ἴσησιν καὶ τοῦτο σοφῶς, κατὰ γὰρ τὸν ἕμῳ λόγον, καὶ θαυμασίως, ἵνα μήτε τὸ ἀλγεῖν ἀπαρμύθητον ἦ, μήτε τὸ εὖ πράττειν ἀπαιδαγώγητον.

5. Σωφροῶν δὲ ἀνδρῶν, οἵτινες παιδεύονται ταῖς συμφοραῖς καὶ ὡς χρυσὸς πρὸ καθαυρόμενοι λέγουσιν· «Ἀγαθόν
 10 μοι, ὅτι ἐταπεινώσάς με, ὅπως ἂν μάθω τὰ δικαιώματά σου» ὡς τικτούσης τῆς ταπεινώσεως τὸ γινώσκειν τὰ δικαιώματα. Καὶ τὸ τοῦ Πέτρου πάσχουσιν, ἐπικαλέσαμένου τὴν σατηρίαν ἐν τῷ μέλλειν καταδύεσθαι καὶ μᾶλλον τι προσχωροῦσι Θεῷ διὰ τὸ ἀλγεῖν καὶ τὸν εὐεργέτην οἰκτιροῦνται διὰ τῆς θλίψεως.
 15 Ἐπειδὴ κάμνοσα ψυχὴ ἐγγύς ἐσι Θεοῦ καὶ τὸ χορήζειν ἐπιστρέγει πρὸς τὸν δοῦναι δυνάμενον, τῷ ἀφ' ὅνῳ τῆς δωρεᾶς τυχόν καὶ καταφρονούμενον. Διὰ τοῦτο ἄνω νεύομεν, ἀδελφοί, ἐν παντὶ καιρῷ καὶ περιστάσει πάσῃ προβαλλόμεθα τὴν καλὴν ἐλπίδα, μήτε ἐν ταῖς εὐθυμίαις ἀποβάλωμεν τὸν φό-
 20 βον, μήτε ἐν τοῖς λυπηροῖς τὸ εὐέλπι. Μνησθῶμεν καὶ ἐν εὐδία τῆς ζήλης καὶ ἐν χειμῶνι τοῦ κυβερνήτου ἀλλὰ μὴ ταῖς θλίψεσιν ἐκκακήσωμεν, μηδὲ γενόμεθα δοῦλοι κακοί, ἀγαθόνοντι μὲν ἐξομολογούμενοι τῷ Ἰεσότη, παιδεύοντι δὲ

19. Ψαλμ. 118, 71.

20. Ματθ. 14, 30.

μόνον σταθερὸν χαρακτηριστικὸν τῆς ἀνισότητος, τὸ ὅτι ἀλλάζουν τὰ πάντα. Διότι τὰ πάντα μπαίνουν εὐκολὰ τὸ ἕνα μέσα εἰς τὸ ἄλλο, καὶ παρακωρεῖ τὸ ἕνα τὴν θέσιν του εἰς τὸ ἄλλο, καὶ ἀντικαθιστᾷ τὸ ἕνα τὸ ἄλλο, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἡμπορῇ κανεὶς νὰ ἔχη περισσοτέραν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς ἀνέμους ἢ εἰς γράμματα γραμμένα ἐπάνω εἰς τὸ νερό, παρὰ εἰς τὴν εὐτυχίαν τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ὁ φθόνος μὲν διακόπτει τὴν εὐτυχίαν, τὴν δὲ συμφορὰν τὴν διακόπτει ἡ συμπάθεια. Εἶναι δὲ τοῦτο σοφὸν καὶ θαυμάσιον, κατὰ τὴν γνώμην μου, διὰ νὰ μὴν μένη οὔτε ὁ πόνος χωρὶς παρηγορίαν, οὔτε ἡ εὐτυχία χωρὶς διαπαιδαγώγησιν.

5. Εἶναι δὲ ἴδιον συνετῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι διαπαιδαγωγοῦνται ἀπὸ τὰς συμφορὰς καὶ καθαρίζονται ὅπως τὸ χρυσάφι ἀπὸ τὴν φωτιάν, νὰ λέγουν· «ἦτο καλὸν δι' ἐμέ τὸ ὅτι μὲ ἐταλαιπώρησες, διὰ νὰ μάθω τὰ προστάγματά σου»¹⁹, ἐπειδὴ ἡ ταλαιπωρία γεννᾷ τὴν γνώσιν τῶν προσταγμάτων τοῦ Θεοῦ. Καὶ παθαίνουν ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἔπαθεν ὁ Πέτρος, ὁ ὁποῖος ἐκάλεσε τὸν Χριστὸν νὰ τὸν σώσῃ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ καταβυθισθῆ²⁰, καὶ πλησιάζουν περισσότερο τὸν Θεὸν ἐξ αἰτίας τῶν συμφορῶν καὶ κάνουν ἰδικὸν τῶν τῶν εὐεργέτην μὲ τὴν θλίψιν. Ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ ἡ ὁποία ὑποφέρει εἶναι κοντὰ εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἡ ἀνάγκη τὴν φέρει πίσω πρὸς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἡμπορεῖ νὰ δώσῃ, καὶ ὁ ὁποῖος ἐνδεχομένως νὰ περιεφρονεῖτο ἐπειδὴ ἡ δωρεὰ του ἦτο πλουσιοπάροχος. Διὰ τοῦτο ἄς στρεφώμεθα πρὸς τὸν οὐρανόν, ἀδελφοί. Εἰς κάθε ὥραν καὶ εἰς κάθε περίστασιν ἄς ἔχωμεν ὡς στήριγμα τὴν σωστικὴν ἐλπίδα, καὶ ἄς μὴν διώχνωμεν τὸν φόβον ὅταν εὐρισκώμεθα εἰς εὐθυμίαν, οὔτε νὰ μὴν κάνωμεν τὴν ἐλπίδα μας ὅταν μᾶς συμβαίνουν δυσάρετα πράγματα. Ἄς ἐνθυμηθῶμεν κα' ὅταν ἐπικρατῆ νηνεμία τὴν τρικυμίαν καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα τὸν κυβερνήτην. Ἄλλὰ ἄς μὴ δυσανασχετήσωμεν διὰ τὰς θλίψεις καὶ ἄς μὴ γίνωμεν πονηροὶ δοῦλοι, οἱ ὅποιοι δοξολογοῦν μὲν τὸν Κύριόν των ὅταν τοὺς εὐεργετῆ, ἀλλὰ δὲν τὸν

μὴ προστιθέμενοι καίτοι ποτὲ κρείσσων ὑγείας πότος καὶ ἔποσις ἀνέσεως καὶ ἐπίσκεψις ἀμελείας καὶ ἐπιστροφὴ συγχωρήσεως. Εἶπω συντόμως, μήτε διὰ τὰς συμφορὰς πίπτωμεν, μήτε διὰ τὸν κόπον ἐθροίζωμεν.

- 5 6. Ὑποτασσόμεθα καὶ Θεῷ καὶ ἀλλήλοις καὶ τοῖς ἐπιγῆς ἄρχουσιν· Θεῷ διὰ πάντα, διὰ τὴν γίλαδελφίαν ἀλλήλοις, δι' ἐταξίαν τοῖς ἄρχουσιν καὶ ἰσοούτῳ μᾶλλον, ὁσπερ ἂν ὄσιν ἡμερώτεροι καὶ χρησιότεροι. Δεινὸν ἐπιείκειαν διαπανῆσαι τῷ συνεχεῖ τῆς συγγνώμης, ἵνα μὴ καὶ τῆς ἐκείνων τραχέτητος αὐτοὶ δίκας ἀπαιτηθῶμεν, γαλήνην πνεύματι λύσαντες καὶ ἡσυχίαν ἐλάττοντες καὶ μέλιτι καταμιγνύοντες ἀγίνθιον. Ἔσσι καὶ οὗτος εἰς τῶν ἡμετέρων νόμων καὶ οὗτος τῶν ἐπαινουμένων καὶ κάλλιστα διατεταγμένων τῷ Πνεύματι, τὸ δυνατὸν μετὰ τοῦ καλοῦ δοκιμάσαντι
10 καὶ νομοθετήσαντι, ὡσπερ δούλους ὑπακούειν δεσπόταις καὶ γυναικας ἀνδράσι καὶ Κυρίῳ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ μαθητὰς ποιμέσι καὶ διδασκάλοις· οὗτω δὲ καὶ πάσαις ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτάσσασθαι, οὐ μόνον διὰ τὴν ὁργήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν συνείδησιν, ὡς ὑποτελεῖς ἡσυχίας τε γαλήνης καὶ μὴ
20 κακοποιούντας μισεῖν τὸν νόμον, μηδὲ ἀναμένειν τὴν μάχαιραν, ἀλλὰ τῷ ἡσυχίᾳ καθιμουμένου ἐπαινεῖσθαι ὑπὸ τῆς ἐξουσίας.

7. Μία καὶ ἡ αὐτὴ σιάθη· ἀλλὰ γείδεται μὲν τοῦ ὁρθοῦ, περικόπει δὲ τὸ περιτόν. Εἰς ἡλίος· ἀλλὰ φωτίζει μὲν

21. Ἐφ. 6, 5, Κολ. 3, 22.

22. Ἐβρ. 13, 17.

23. Ρωμ. 13, 1.

24. Ἀμῶς 5, 10.

πλησιάζουν ὅταν τοὺς τιμωρῆ, ἂν καὶ πολλὰς φορές ὁ πόνος εἶναι καλύτερος ἀπὸ τὴν ὑγείαν, ἢ ἐγκαριτέρησις εἰς τὰς θλίψεις ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν θλίψεων, ἢ ἐξονυχιστικὴ ἐρευνα ἀπὸ τὴν ἀμέλειαν καὶ ἡ μετάνοια ἀπὸ τὴν συγχώρησιν. Θὰ τὸ εἶπω μὲ συνιομίαν: Δὲν πρέπει οὕτε νὰ ἀπελλιζώμεθα διὰ τὰς συμφοράς, οὕτε νὰ ὑπερηφανευώμεθα διὰ τὴν ἀφθονίαν.

6. Ἄς ὑποτασσώμεθα εἰς τὸν Θεόν, καὶ ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον, καὶ εἰς τοὺς ἐπιγεῖους ἄρχοντας. Εἰς τὸν Θεὸν ἐξ αἰτίας τῶν πάντων, ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον ἐξ αἰτίας τῆς ἀγάπης πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ εἰς τοὺς ἄρχοντας χάριν τῆς εὐταξίας. Καὶ μάλιστα μὲ τόσον πῶς μεγάλην προθυμίαν, ὅσον πῶς ἥπιοι καὶ καλοὶ εἶναι. Εἶναι κακὸν νὰ ἐξαντλήσωμεν τὴν ἐπιείκειαν μὲ τὴν διαρκῆ ἀναζήτησιν συγγνώμης, διὰ νὰ μὴν θεωρηθῶμεν ἑμεῖς οἱ ἴδιοι ὡς αἴτιοι τῆς σκληρότητός των, ἐπειδὴ κατελύσαμεν τὴν ἡρεμίαν τοῦ πνεύματος καὶ ἐπροσθέσαμεν σκότος εἰς τὸ φῶς καὶ ἐπειδὴ εἰς τὸ μέλι ἀνεμίξαμεν ἀψίνθιον. Εἶναι καὶ αὐτὸς ἕνας ἀπὸ τοὺς νόμους μας, καὶ μάλιστα ἕνας ἀπὸ τοὺς πῶς ἀξιεπαίνους καὶ ἄριστα νομοθετημένους ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἀνέμιξε καὶ ἐνομοθέτησε τὸ καλὸν μὲ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἤμπορεῖ νὰ γίνῃ (τὸ δυνατόν), ὅπως ὑπακούουν οἱ δούλοι εἰς τοὺς κυρίους²¹, αἱ γυναῖκες εἰς τοὺς ἄνδρας, ἢ Ἐκκλησία εἰς τὸν Κύριον καὶ οἱ μαθηταὶ εἰς τοὺς ποιμένας καὶ διδασκάλους²², ἔτσι καὶ ἑμεῖς νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς τὰς ἐξουσίας αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται ἐπάνω ἀπὸ ἡμᾶς²³, ὅχι μόνον ἐπειδὴ φοβοῦμεθα τὴν ὀργὴν, ἀλλὰ καὶ ἐξ αἰτίας τῆς συναισθησεώς μας, ὅτι εἴμεθα φόρου ὑποτελεῖς εἰς αὐτούς, καὶ νὰ μὴ μισοῦμεν τὸν νόμον²⁴, ὅταν διαπράττωμεν κακά. οὕτε νὰ ἀναμένωμεν τὴν τιμωρίαν, ἀλλὰ νὰ ἐπαινούμεθα ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν, ἀφοῦ θὰ ἔχωμεν καθαρισθῆ ἀπὸ τὸν φόβον.

7. Ἐνας καὶ ὁ αὐτὸς εἶναι ὁ κανόνας. Ἄλλὰ τὸ μὲν ὀρθὸν δὲν τὸ πειράζει ἐνῶ περικόπτει ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἰ-

τὴν ὑγιαίνουσαν ὄψιν, ἀμαρτοῦ δὲ τὴν ἀσθενοῦσαν. Βούλει
 τι καὶ τῶν ἡμετέρων εἶπω θαρρήσας; Εἰς Χριστός· ἀλλ' εἰς
 πῶσιν κεῖται καὶ ἀνάστασιν· πῶσιν μὲν τοῖς ἀπίστοις, ἀνά-
 5 στασιν δὲ τοῖς πιστεύουσιν καὶ τοῖς μὲν ἔστι πέτρα προσκόμ-
 ἄλλ' ἐν σκότει διαπορευόμεναι, εἴτε εἰδόλοισι θρησκοῦντες, εἴ-
 τε μέτροι τοῦ γράμματος διαβλέποντες καὶ ὑπὲρ τοῦτο ἀγνα-
 σθῆναι μῆτε θέλοντες, μῆτε ἰσχύοντες· τοῖς δὲ λίθος ἀκρο-
 γωνιαῖος καὶ πέτρα ἐπαινουμένη, ὅσοι συνδεσμοῦνται τῷ λό-
 10 γῳ καὶ ἐπ' αὐτῆς δεθῆκασι· εἰ βούλει δέ, ὁ μαργαρίτης
 ἐκεῖνος, ὃν πάντων ὄντων ἔχει ὄνειται ὁ καλὸς ἔμπορος. Ἡμεῖς
 δὲ τοιοῦτόν τι πάσχομεν, ἀδελφοί, μὴ τὰ ἐαυτῶν κατορθού-
 τες, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐξουσίαν δυσχεραίνοντες· ὥσπερ ἂν εἴ τις
 αἰτιῶσι τὸν ἀγωνοθέτην ὡς μοχθηρόν, αὐτὸς ἐκπαλαίων·
 15 ἢ τὸν ἱατρόν ὡς ἀμαθῆ καὶ θρασὺν ταῖς τομαῖς καὶ ταῖς κἀν-
 σεσι κερχομένον, αὐτὸς πονήρως διακείμενος καὶ τῶν ἀσθη-
 ροτέρων δέουμος γαυμάκων. Ταῦτά μοι πρὸς τοὺς ἀρχομέ-
 ρους παραμηνθία τε ἅμα καὶ τουθεσία ταῦτα ὁ περιγῆρος
 ποιμὴν καταρτίζων τὸ μικρὸν ποιμνιον, ᾧ χαιροῦσι συνενθυ-
 20 μεῖν καὶ σκνθρωπάζοντι σποσιενάζειν, τῆς ἐπιῆς ποιμαυτικῆς
 ὁ νόμος.

8. Τί δὲ ἡμεῖς, οἱ δυνάσται καὶ ἀρχοντες; Ἦδη γὰρ
 πρὸς ἡμᾶς ὁ λόγος μέτεισι. ἵνα μὴ δόξωμεν πάτην τερχάνειν

25. Λουκᾶ 2, 34.

26. Α' Πέτρο. 2, 8.

27. Ψαλμ. 81, 5.

28. Ἐφ. 2, 20.

29. Ματθ. 13, 46.

ναι περιττόν. Ἐνας εἶναι ὁ ἥλιος. Ἄλλα τοὺς μὲν ὑγιεῖς ὀφθαλμοὺς τοὺς φωτίζει, τοὺς δὲ ἀσθενεῖς τοὺς τυφλώνει. Θέλεις νὰ τολμήσω καὶ νὰ ἀναφέρω καὶ κάτι ἀπὸ τὰ ἰδικά μας; Ἐνας εἶναι ὁ Χριστός, ἀλλὰ εἰς ἄλλους μὲν προκαλεῖ πτώσιν καὶ εἰς ἄλλους ἀνάστασιν²⁵. Πτώσιν μὲν εἰς τοὺς ἀπίστους, ἀνάστασιν δὲ εἰς τοὺς πιστούς. Καὶ διὰ μὲν τοὺς πρώτους ἀποτελεῖ πέτραν ἐπάνω εἰς τὴν ὁποίαν σκοντάφτουν καὶ πέτραν ἢ ὁποία τοὺς σκανδαλίζει²⁶, δι' ὅσους δηλαδὴ «δὲν ἐγνώρισαν, οὔτε κατενόησαν»²⁷, ἀλλὰ βαδίζουν ἀκόμη εἰς τὸ σκοτός, εἴτε ἐπειδὴ πιστεύουν εἰς τὰ εἰδωλα, εἴτε ἐπειδὴ ἢ ἰκανότης των φθάνει μόνον μέχρι τὸ γράμμα καὶ δὲν θέλουν οὔτε καὶ ἠμποροῦν νὰ φωτισθοῦν πέρα ἀπ' αὐτό· διὰ τοὺς ἄλλους δὲ ἀποτελεῖ θεμέλιον λίθον²⁸ καὶ πέτραν ἢ ὁποία ἐπαινεῖται, δι' ἐκείνους δηλαδὴ οἱ ὁποῖοι δένονται μαζί της μὲ τὴν λογικὴν καὶ βαδίζουν ἐπάνω εἰς αὐτήν. Ἐὰν θέλης δέ, ἀποτελεῖ τὸ μαργαριτάρι ἐκεῖνο χάριν τοῦ ὁποίου ὁ καλὸς ἔμπορος πωλεῖ ὅ,τι ἔχει διὰ νὰ τὸ ἀγοράσῃ²⁹. Ἐμεῖς δέ, ἀδελφοί, ὅταν δὲν πράττωμεν τὸ καθῆκον μας ἀλλὰ δυσανασχετοῦμεν διὰ τὴν ἐξουσίαν, ἐρχόμεθα εἰς τὴν ἴδιαν μοῖραν μὲ ἐκείνον ὁ ὁποῖος θὰ κατηγοροῦσε ὡς μοχθηρὸν ἐκείνον ὁ ὁποῖος ἐπροκήρυξε τοὺς ἀγῶνας, ἐπειδὴ δὲν θὰ εἶχε νικήσει ὁ ἴδιος, ἢ μὲ ἐκείνον ὁ ὁποῖος θὰ κατηγοροῦσε τὸν ἰατρὸν ὡς ἀμαθῆ καὶ θρασὺν ἐπειδὴ θὰ ἐκρησιμοποιοῦσε νυστέρι καὶ καυτηριασμοὺς, ἐνῶ ὁ ἴδιος θὰ ἦτο εἰς κακὴν κατάστασιν καὶ θὰ εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ αὐστηρότερα φάρμακα. Αὐτὰ ἀποτελοῦν τὴν παρηγορίαν καὶ ταυτοχρόνως τὴν νουθεσίαν μου πρὸς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἄρχονται. Μὲ αὐτὰ καθοδηγεῖ ὁ πτωχὸς ποιμὴν τὸ μικρὸν του ποίμνιον, μὲ τὸ ὁποῖον ὅταν εἶναι χαρούμενον ὀφείλει νὰ χαίρεται καὶ ὅταν εἶναι στενοχωρημένον νὰ ἀναστενάξῃ καὶ αὐτός. Αὐτὸς εἶναι ὁ τρόπος τῆς ἰδικῆς μου διαποιμάνσεως.

8. Τί δὲ λέγετε σεῖς, οἱ ἐξουσιασταὶ καὶ ἄρχοντες; Διότι ἤδη ἔρχεται καὶ πρὸς σᾶς ὁ λόγος, διὰ νὰ μὴ θεω-

ἄριστοι, καὶ τοῖς μὲν τὰ εἰκότα παραινεῖν, ὑμῶν δὲ τῇ δυνα-
 στείᾳ παραχωρεῖν, ὥσπερ αἰδοῖ τὴν κατὰ Χριστὸν ἡμῶν ἐ-
 λευθερίαν ἢ δέει ἐκκλίνοντες· ἢ τῶν μὲν κήδεσθαι μᾶλλον,
 ἑμῶν δ' ἀμελεῖν, ὧν καὶ μᾶλλον φροντίζειν ἄξιον, ὅσῳ καὶ
 5 εἰς μείζω φέροσθα ἢ ὑποτὴ ὑποτιέρωσ ἀν' ἔξῃ καὶ πλείον τὸ
 κατορθούμενον· τὸ γὰρ ἐναντίον ἀπειλῆ καὶ ἡμῶν καὶ τοῦ
 λόγον. Τί οὖν γατε; καὶ τί διομολογοῦμεθα πρὸς ἀλλήλους;
 Ἄρα δέξεσθε οὖν παρησιᾶ τὸν λόγον; Καὶ ὁ τοῦ Χριστοῦ
 νόμος ὑποτίθησιν ὑμᾶς τῇ ἐμῇ δυναστείᾳ καὶ τῷ ἐμῷ θή-
 10 νατι. Ἄρχομεν γὰρ καὶ αὐτοῦ προσθήσω δέ, ὅτι καὶ τὴν
 μείζονα καὶ τελειότεραν ἀρχήν· ἢ δεῖ τὸ πνεῦμα ὑποχωρῆσαι
 τῇ σαρκὶ καὶ τοῖς γήϊνοις τὰ ἐπουράνια; Ἀέξῃ τὴν παρησι-
 σίαν, οἶδ' ὅτι πρόβατον εἰ τῆς ἐμῆς ποιμνῆς, τῆς ἱεραῆς ἱε-
 ρῶν καὶ θερέμμα τοῦ μεγάλου Ποιμένος καὶ καλῶς ἄνωθεν
 15 ἡγμέρον ὑπὸ τοῦ Πνεύματος καὶ τῷ φωτὶ τῆς ἀγίας καὶ μα-
 καρίας Τριάδος ὁμοίως ἡμῖν ἐλλαμπόμενον. Ἰὰ τοῦτο μοι
 καὶ θραυχὸς ὁ πρὸς σὲ λόγον καὶ σύντομος.

9. Χριστοῦ συνάρχεις, Χριστοῦ καὶ συνδιοικεῖς· παρ' ἐ-
 κείνου σοι τὸ ξίφος, οὐκ εἰς ἔργον, ἀλλ' εἰς ἀπειλήν ὁ κα-
 20 θαρῶν ἀνάθημα τῷ δεδοκῶτι γυλάσσοιτο. Εἰκόνη εἰ τοῦ Θεοῦ
 καὶ εἰκόνα διὰ χειρὸς ἄγεις, ἐνταῦθα οἰκονομουμένην καὶ πρὸς
 ἕτερον ἄλλον μεθισταμένην, εἰς ὃν πάντες μεταθισόμεθα, μικρὰ
 παύσαντες ἐν τῷ τῆς ζωῆς τοῦτο, εἴτε δεσμοποιηθῶ, εἴτε σια-

ρηθῶμεν ὅτι εἴμεθα τελείως ἄδικοι καὶ ὅτι τοὺς μὲν ἀρχομένους συμβουλευομεν νὰ πράττουν τὸ ὀρθόν, εἰς σᾶς δὲ κάνομεν χάριν λόγῳ τῆς δυνάμεώς σας, ὡσὰν νὰ παρεκκλίναμεν ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν τὴν ὁποίαν μᾶς ἔχει δώσει ὁ Χριστὸς εἴτε ἀπὸ ἐντροπήν, εἴτε ἀπὸ φόβον, ἢ ὡσὰν νὰ ἐφροντίζαμεν περισσότερο δι' ἐκείνους καὶ νὰ ἀδιαφοροῦσαμεν διὰ σᾶς, τοὺς ὁποίους ἀξίζει νὰ φροντίζωμεν ἀκύμη περισσότερο, καθόσον ἡ ἐπιθυμία μας, ἀπὸ ὁποιανδήποτε αἰτίαν καὶ ἂν προέρχεται, ὀδηγεῖ εἰς μεγαλύτερα πράγματα, καὶ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον θὰ κατορθώσωμεν εἶναι σπουδαιότερον. Διότι τὸ ἀντίθετον εἶθε νὰ κρατηθῇ μακρὰ καὶ ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ἀπὸ τὸν λόγον. Τί λέγετε λοιπόν; Καὶ τί θὰ συμφωνήσωμεν μεταξύ μας; Θὰ δεχθῆτε μὲ παρρησίαν τὸν λόγον; Καὶ ὁ νόμος τοῦ Χριστοῦ σᾶς θέτει κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν μου καὶ κάτω ἀπ' αὐτὸ τὸ βῆμα. Διότι καὶ ἡμεῖς ἐξουσιάζομεν. Θὰ προσθέσω δὲ καὶ τὸ ὅτι ἡ ἰδική μας ἐξουσία εἶναι μεγαλυτέρα καὶ τελειότερα. "Ἡ μήπως θὰ πρέπει τὸ πνεῦμα νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν σάρκα καὶ τὰ ἐπουράνια εἰς τὰ ἐπίγεια; Θὰ δεχθῆς τὴν παρρησίαν μου, διότι γνωρίζω ὅτι εἶσαι ἱερὸν πρόβατον ἀπὸ τὸ ἱερὸν ποίμνιόν μου καὶ θρέμμα τοῦ μεγάλου Ποιμένος, καὶ ὅτι ἔχεις καθοδηγηθῆ καλῶς ἀπὸ τὸ Πνεῦμα ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ ὅτι φωτίζεσαι, ὅπως καὶ ἡμεῖς, ἀπὸ τὸ φῶς τῆς ἀγίας καὶ μακαρίας Τριάδος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ λόγος μου πρὸς σὲ θὰ εἶναι πολὺ σύντομος.

9. "Ἀρχεις μαζί μὲ τὸν Χριστὸν καὶ διοικεῖς μαζί μὲ αὐτόν. Ἀπὸ ἐκεῖνον σοῦ ἔχει δοθῆ τὸ ξίφος, ὄχι διὰ νὰ τὸ χρησιμοποιοῦν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποτελῆ ἀπειλήν. Τοῦτο δὲ θὰ πρέπει νὰ τὸ διαφυλάσσης καθαρὸν διὰ νὰ τὸ ἐπιστρέψῃς εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος σοῦ τὸ ἔδωκε. Εἶσαι εἰκὼν τοῦ Θεοῦ καὶ ὀδηγεῖς μὲ τὰ χέρια σου ἄλλην εἰκόνα, ἢ ὁποία διαμένει ἐδῶ προσωρινῶς καὶ μεταβαίνει εἰς ἄλλην ζωὴν, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ μεταβοῦμεν ὅλοι, ἀφοῦ παίζωμεν ἐπ' ὀλίγον εἴτε εἰς τὸ δεσμοκτήριον, εἴτε εἰς τὸ στάδιον, εἴτε εἰς

δίω, εἴτε προχαράγματι, εἴτε σκιάσματι. Τίμησον τὴν σμυγνίαν· αἰδέσθητι τὸ ἀρχέιυπον· γενοῦ μετὰ τοῦ Θεοῦ, μὴ τοῦ κοσμοκράτορος· μετὰ τοῦ χρησιμοῦ Δεσπότου, μὴ τοῦ πικροῦ τυράννου. «Ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς»·
 5 ἐκεῖνος καὶ τὸν πρῶτον ἀνθρώπου διὰ τῆς παρακοῆς ἐπληξε καὶ τὴν ἐπίμοχθον ζωὴν ἐλεισήγαγε καὶ τὸ κολάζειν καὶ τὸ κολάζεσθαι διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐνομοθέτησε. Σὺ δέ, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, μνήσθητι· τίνος εἶ ποίημα καὶ τοῦ καλῆ καὶ πόσα ἔχεις καὶ πόσον ὀφείλεις, παρὰ τίνος σοι λόγος, νόμος, προ-
 10 γῆται, αὐτὸ τὸ εἶδέναι· Θεὸν τὸ μὴ ἀπελπίζειν τὰ προσδοκώμενα. Μίμησαι διὰ ταῦτα Θεοῦ γιγανθρωπίαν. Τοῦτο ἔχει μάλιστα θεῖον ἄνθρωπος, τὸ εὖ ποιεῖν. Ἐξεστί σοι Θεὸν γερέσθαι μηδὲν ποιήσαντι· μὴ πρόη τὸν καιρὸν τῆς θεώσεως.

10. Ἄλλοι χρήματα κενοῦσιν, ἄλλοι σάρκας τῷ πνεύ-
 15 ματι καὶ νεκροῦνται Χριστῷ καὶ κόσμον παντελῶς ἀπαρίστανται· ἄλλοι καθιεροῦσι Θεῷ τὰ γίλτατα. Καὶ τὴν Ἀβραάμ θυσίαν πάντως ἀκήκοας· ὃς προθυμότερον ἔδωκε τῷ Θεῷ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τῆς ἐπαγγελίας καὶ εἰς ὃν ἡ ἐπαγγελία, ἡ παρὰ Θεοῦ τὸ ἀπ' ἀρχῆς ἐκομίσατο. Σὲ δὲ τούτων οὐδὲν αἰ-
 20 τοῦμεν· ἐν ἀντὶ πάντων εἰσένεγκε, τὴν γιγανθρωπίαν· ἢ χαίρει Θεὸς μᾶλλον ἢ πᾶσιν ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις· δῶρον ἴδιον, δῶρον ἄμωμον, δῶρον γιλοτιμίαν Θεοῦ προκαλούμενον. Μῖξον τῷ φῶσφι τὴν ἐπιείκειαν· κέρρασον τῇ ἀπειλῇ τὴν ἐλπίδα. Πολ-

30. Ἰω. 8, 44.

31. Γεν. 3, 1 ἔ.

32. Γεν. 2, 2 ἔ.

τὸ ὑπόδειγμα, εἴτε εἰς τὴν σκιὰν τῆς ζωῆς αὐτῆς. Τίμησε τὴν συνένωσιν! Δεῖξε σεβασμὸν πρὸς τὸ ἀρχέτυπον! Συντάξου μὲ τὸν Θεὸν καὶ ὄχι μὲ τὸν ἄρχοντα τοῦ κόσμου! Μὲ τὸν ἀγαθὸν Δεσπότην καὶ ὄχι μὲ τὸν πικρόχολον τύραννον. «Ἐκεῖνος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου ὑπῆρξε φονεὺς τοῦ ἀνθρώπου»³⁰. Ἐκεῖνος καὶ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον τὸν ἐκτύπησε μὲ τὴν παρακοήν, καὶ ἐπροκάλεσε τὴν ζωὴν τὴν γεμάτην μὲ κόπους καὶ πόνους καὶ ἐνομοθέτησε τὴν ποινὴν καὶ τὴν τιμωρίαν μὲ τὴν ἁμαρτίαν³¹. Σὺ δέ, ὦ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, ἐνθυμήσου ποίου εἶσαι δημιουργημα, καὶ ποῦ καλεῖσαι νὰ πᾶς, καὶ πόσα ἔχεις καὶ τί ὀφείλεις νὰ κάνης, ἀπὸ ποῖον σοῦ ἐδόθη ὁ νοῦς, ὁ νόμος, οἱ προφῆται καθὼς καὶ τὸ ὅτι γνωρίζει ὁ Θεὸς νὰ μὴ διαψεύδη τὰς ἐλπίδας σου. Μιμήσου διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Τὸ πιὸ θεϊκὸν πρᾶγμα τὸ ὁποῖον διαθέτει ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ νὰ εὐεργετῇ. Ἦμπορεῖς νὰ γίνης Θεὸς χωρὶς νὰ κοπιᾷσης καθόλου. Μὴ χάσης τὴν εὐκαιρίαν τῆς θεώσεως!

10. Ἄλλοι προσφέρουν χρήματα καὶ ἄλλοι τὰς σάρκας τῶν εἰς τὸ πνεῦμα καὶ νεκρῶνονται πρὸς χάριν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀπομακρύνονται ἐντελῶς ἀπὸ τὸν κόσμον, ἐνῶ ἄλλοι ἀφιερῶνουν εἰς τὸν Θεὸν τὰ πιὸ προσφιλῆ των πράγματα. Θὰ ἔχης ἀκούσει ὅπως ὅποτε τὴν θυσίαν τοῦ Ἀβραάμ, ὁ ὁποῖος μὲ περισσοτέραν προθυμίαν ἔδωκεν εἰς τὸν Θεὸν τὸν μονογενῆ του³², τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀποκτήσει μετὰ ἀπὸ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ, παρὰ μὲν ὅσην τὸν εἶχε δεχθῆ ἀρχικᾶ. Ἀπὸ σὲ δὲ δὲν ζητοῦμεν τίποτε ἀπ' αὐτά. Πρόσφερε ἓνα καὶ μοναδικὸν δι' ὅλα αὐτά, τὴν φιλανθρωπίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς χαίρεται περισσότερον ἀπ' ὅσον δι' ὅλα τὰ ἄλλα. Διότι εἶναι δῶρον ἰδικόν του, δῶρον καθαρὸν, δῶρον τὸ ὁποῖον προκαλεῖ τὴν ἀνταπόδοσιν τοῦ Θεοῦ. Ἀνάμιξε τὴν ἠπιότητα μὲ τὸν φόβον! Μετρίασε τὴν ἀπειλήν μὲ τὴν ἐλπίδα! Γνωρίζω ὅτι ἡ καλωσύνη ἐπιτυχάνει πολλὰ πράγματα καὶ ἐξαναγκάζει εἰς ἀνάλογον ἀνταπόδοσιν, ὅταν ἀντιμετωπίσωμεν μὲ καλωσύνην ἐκεῖνον τὸν

λά και χρησιότητα καταρθοῦσαν οἶδα, δυσωποῦσαν εἰς ὀφει-
 λομένην ἀντίδοσιν, διὰν διάζεσθαι παρὸν συγχωρήσαντες,
 δυσωπήσωμεν εὐνοίᾳ τὸν ἐλεούμενον. Μηδὲν εἶναι σε πει-
 θέτω τῆς ἀρχῆς ἀνάξιον· μηδὲν ἀποκλειέτω τὸν οἰκτον καὶ
 5 τὴν ἡμερότητα, μὴ καιρός, μὴ δυνάστης, μὴ φρόδος, μὴ μειζύ-
 ρων ἀρχῶν ἐλπίς, μὴ θρασυῆς τὸ πλεον ἔχουσα. Κιῆσαι τὴν
 εὐνοίαν ἐν τοῖς ἀναγκαίοις καιροῖς, τὴν ἄνω χοῆσον Θεῶ
 τὸν ἔλεον. Οὐδεὶς μετέγνω τῶν Θεῶ τι προεισηνεγκάντων.
 Πόλυσ ἐστὶν εἰς ἀντίδοσιν, μάλιστα μὲν τοῖς ἐκεῖθεν ἀγαθοῖς
 10 ἀμειβόμενος τοὺς προκαταβαλόντας τι καὶ προχρήσαντας· ἔ-
 σσι δὲ ὅτε καὶ τοῖς ἐνταῦθα πρὸς πίστιν τῶν ὑστερον.

11. "Ἐτι μικρὸν καὶ ὁ κόσμος παρέρχεται καὶ ἡ σικηρὴ
 καταλύεται. Πραγματευσώμεθα τὸν καιρὸν· τοῖς οὐχ ἐσιῶσι
 τὰ μένοντα ὠνησώμεθα. "Ἐκαστος ἡμῶν ἐστὶν ἐν ἐπιτιμίοις·
 15 καὶ ὁ χοῦς πολλὰ φέρει τὰ ὀφλήματα. Συγχωρήσωμεν, ἵνα
 συγχωρηθῶμεν· ἀφῶμεν, ἵνα αἰτήσωμεν ἄφῃσιν. Ὁρᾶς ἐν
 τῷ Εὐαγγελίῳ· Χρεωφειλέτης εἰσάγεται τις πολλῶν ταλάν-
 των καὶ ἀγίεται τοῦ χρέους· προσάγεται γὰρ ἀγαθῷ δεσπό-
 τη. Καὶ συγχωρεῖται μὲν, οὐ συγχωρεῖ δὲ (δοῦλος γὰρ ἐστὶ
 20 καὶ τὴν προσίρσειν)· ἀλλ' ἡς ἔτυχε φιλανθρωπίας περὶ τὸ
 πλεῖον, ταύτης οὐ μεταδίδωσι τῷ δημοδούλῳ περὶ τὸ ἔλαττον,
 οὐδέ, εἰ μὴ τι ἀλλῶ, τῷ τῆς μεγαλοφυχίας ἐπόμενος ὑποδεί-
 γματι περὶ τὸ ἀλλότριον· καὶ ὁ δεσπότης ἀγανακτεῖ. Καὶ τὸ
 ἐξῆς σιωπήσομαι· πλὴν ἄμεινον τῷ παντί, προεισηφέρειν τοῦ
 25 ἐκεῖσε ἐλέου τὴν ἐντεῦθεν χρησιότητα.

ὅποιον ἔχομεν εὐεργετήσῃ, ἀφοῦ παραβλέψωμεν τὴν τωρινὴν πιεστικὴν κατάστασιν. Νὰ μὴ πιστεύσῃς ὅτι ὑπάρχει τίποτε ἀνάξιον διὰ τὴν ἔξουσίαν. Τίποτε νὰ μὴν ἀποκλείσῃ τὸν οἶκτον καὶ τὴν ἠπιότητά σου, οὔτε περίστασις, οὔτε ἄρχοντας, οὔτε φόβος, οὔτε ἐλπίδα διὰ μεγαλύτερα ἀξιώματα, οὔτε ἢ αὐθάδεια ἢ ὅποια στηρίζεται εἰς τὴν ἐξουσίαν. Ἀπόκτησε τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ διὰ τὸν καιρὸν κατὰ τὸν ὅποιον θὰ τὴν χρειασθῆς καὶ χρησιμοποίησε πρὸς χάριν τοῦ Θεοῦ τὴν εὐσπλαγχνίαν. Κανένας ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὅποιοι προσέφεραν κάτι εἰς τὸν Θεὸν δὲν ἔχει μετανιώσει. Ὁ Θεὸς ἀνταποδίδει πλουσιοπάροχα καὶ ἀνταμείβει κυρίως μὲ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ ἐκείνους οἱ ὅποιοι τοῦ προσφέρουν κάτι καὶ κάνουν χρῆσιν τῆς εὐσπλαγχνίας. Ὁρισμένας φορὰς δὲ ἀνταμείβει καὶ μὲ τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ, διὰ νὰ πιστεύσωμεν εἰς τὰ μελλοντικά.

11. Ὀλίγον ἀκόμη καὶ θὰ περάσῃ καὶ ὁ κόσμος καὶ ἡ σκηνὴ θὰ διαλυθῇ. Ἄς ἐκμεταλλευθῶμεν τὸν χρόνον καὶ ὡς ἀγοράσωμεν μὲ τὰ παροδικὰ ἐκεῖνα τὰ ὅποια δὲν φθείρονται. Ὁ καθένας μας εἶναι ὑπόδικος καὶ ἡ σὰρκα ὀφείλει πάρα πολλά. Ἄς συγχωρήσωμεν, διὰ νὰ συγχωρηθῶμεν. Ἄς ἀφήσωμεν, διὰ νὰ ζητήσωμεν τὴν ἄφεσιν. Βλέπεις εἰς τὸ Εὐαγγέλιον: Παρουσιάζεται κάποιος κρεωφειλέτης πολλῶν ταλάντων²² καὶ τοῦ χαρίζεται τὸ κρέος, ἐπειδὴ ὀδηγεῖται εἰς εὐσπλαγχνον δεσπότην. Καὶ τοῦ δίδεται μὲν συγχώρησις, ἀλλὰ ὁ ἴδιος δὲν συγχωρεῖ (ἐπειδὴ εἶναι δοῦλος ὡς πρὸς τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς του). Καὶ ἐνῶ τοῦ ἔδειξεν εὐσπλαγχνίαν ὡς πρὸς τὸ περισσότερο, ἐκεῖνος δὲν τὴν δείχνει εἰς τὸν σύνδουλόν του διὰ τὸ ὀλιγώτερον, καί, ἂν μὴ τι ἄλλο, δὲν μιμεῖται τοῦλάχιστον τὸ παράδειγμα τῆς μεγαλοψυχίας διὰ τὴν ξένην ὀφειλήν. Καὶ ὁ δεσπότης ἀγανακτεῖ. Θὰ παραλείψω δὲ τὰ παρακάτω. Πλὴν ὅμως εἶναι καλύτερον διὰ τὸν καθένα νὰ προσφέρῃ πρῶτος, ὡς ἀντάλλαγμα διὰ τὴν συγχώρησιν ἢ ὅποια θὰ δοθῇ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, τὴν καλὴν διάθεσιν κατὰ τὴν παροῦσαν.

12. Τί φής; Ἐχομέν σε τοῖς λόγοις τούτοις, ὧν ἐρα-
 σιῆς εἶναι πολλᾶκις καθωμολογήσας, ὧ κάλλιστε ἀρχόντων,
 εἴη δὲ προσθεῖναι, καὶ ἡμερώτατε; Ἡ δεῖ καὶ τὴν πολὺν
 σοὶ ταύτην ἀνθ' ἰκτινηρίας προσαγαγεῖν καὶ τὸν τῶν εἰδῶν
 5 ἀριθμὸν καὶ τὴν μακρὰν ἱερωσύνην καὶ ἄσπιλον ταύτην, ἣν
 αἰδοῦνται τυχόν καὶ ἄγγελοι, καθαρῶς τῷ καθαρωτάτῳ λα-
 τρεύοντες, ὡς τῆς ἐναντῶν λατρείας ἀξίαν. Πείθει ταῦτα;
 ἢ τι τολμήσω μεῖζον; τολμηρὸν δέ με ποιεῖ τὸ ἀλγεῖν. Χρι-
 στὸν προσάγω σοὶ καὶ τὴν Χριστοῦ κένωσιν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν
 10 καὶ τὰ τοῦ ἀπαθοῦς πάθη καὶ τὸν σταυρὸν καὶ τοὺς ἥλους,
 οἷς ἐλύθην ἐγὼ τῆς ἁμαρτίας· καὶ τὸ αἷμα καὶ τὴν ταφὴν
 καὶ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ἄνοδον ἣ καὶ τὴν τράπεζαν ταύτην,
 ἣ κοινῇ προδόμεν καὶ τοὺς τύπους τῆς ἐμῆς σωτηρίας, οὓς ἀ-
 πό τοῦ αὐτοῦ τελῶ στόματος, ἀφ' οὗ ταῦτα πρὸς σὲ πρεσβεύω,
 15 τὴν ἱεράν καὶ ἄνω φέρουσαν ἡμᾶς μυσταγωγίαν.

13. Εἰ καὶ μὴ δι' ἐν τούτοις, ἀλλ' οὖν διὰ πάντα, δὸς
 καὶ ἡμῖν καὶ σεαντῷ τὴν χάριν, καὶ τῇ κατ' οἶκόν σου Ἐκ-
 κλησίᾳ καὶ τῷ καλῷ τούτῳ Χριστοῦ πληρώματι· ὃ νόμισον
 ἡμῖν συμπρεσβεύειν, εἰ καὶ ἡμῖν παραχωρεῖ τῆς πρεσβείας,
 20 ὡς αἰδεσιμωτέροις διὰ τὸν τιμήσαντα καὶ ἅμα τῷ τῆς ἀρχῆς
 νόμῳ κατείργεται. Ἐν τούτῳ καλῶς ἠτιθήητι νίκησον ἡμᾶς
 γιγανθρωπία. Ἴδὸν προσάγω σοὶ τοὺς ἐμοὺς ἰκέτας ἐναντίον
 Θεοῦ καὶ ἀγγέλων καὶ βασιλείας οὐρανῶν καὶ τῆς ἐκεῖθεν
 ἀνταποδόσεως. Τίμησον τὴν ἐμὴν πίστιν, ἣν ἐπιστεύθην τε
 25 καὶ ἐπίστευσα· ὡς ἂν καὶ ἡ σὴ τιμηθεῖη περὶ τὰ μεῖζω καὶ

34. Ἐπῆρχε νόμος ὁ ὁποῖος ἀπηγόρευεν εἰς τὸν λαὸν νὰ ἀπευθύ-
 νεται αὐτοπροσώπως εἰς τοὺς ἄρχοντας.

12. Τί λέγεις; Σὲ κρατοῦμεν μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς, τοὺς ὁποίους πολλὰς φορὰς ἔχεις ὁμολογήσει ὅτι ἀγαπᾷς καὶ θαυμάζεις, ὦ ἄριστε ἄρχοντα καί, εἴθε νὰ ἠμποροῦσα νὰ τὸ προσθέσω, πολὺ πρᾶε; Ἡ μήπως πρέπει, ἀντὶ διὰ παράκλησιν νὰ σοῦ παρουσιάσω τὴν σεβαστὴν αὐτὴν διὰ σὲ ἡλικίαν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν καὶ τὴν μακρὰν καὶ ἀμόλυντον αὐτὴν ἱερωσύνην, τὴν ὁποίαν σέβονται ἀκόμη καὶ οἱ ἄγγελοι, οἱ ὁποῖοι λατρεῦουν κατὰ τρόπον καθαρὸν τὴν τελείαν καθαρότητα, ἐπειδὴ εἶναι ἀνταξία πρὸς τὴν λατρείαν των; Σὲ πείθουν αὐτά; Ἡ πρέπει νὰ τολμήσω ἀκόμη περισσότερον; Μὲ κάνει δὲ τολμηρὸν ὁ πόνος μου. Σοῦ παρουσιάζω τὸν Χριστὸν καὶ τὴν ταπείνωσιν τοῦ Χριστοῦ πρὸς χάριν μας, καὶ τὰ πάθη τοῦ ἀπαθοῦς, καὶ τὸν σταυρὸν καὶ τὰ καρφία, μὲ τὰ ὁποῖα ἔχω ἀπαλλαγῆ ἐγὼ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὸ αἷμα, καὶ τὴν ταφήν καὶ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ἀνάληψιν, ἥ καὶ αὐτὸ τὸ δεῖπνον εἰς τὸ ὁποῖον προσερχόμεθα ἀπὸ κοινοῦ. Ἀκόμη δὲ καὶ τὰ σημάδια τῆς σωτηρίας μου, τὰ ὁποῖα παρουσιάζω ἀπὸ τὸ ἴδιο αὐτὸ στόμα μὲ τὸ ὁποῖο σὲ παρακαλῶ δι' αὐτὰ τὰ πράγματα, τὴν ἱερὰν δηλαδὴ αὐτὴν μυσταγωγίαν ἣ ὁποία μᾶς ὁδηγεῖ πρὸς τὸν οὐρανόν.

13. Ἄν ὄχι ὅμως δι' ἓνα ἀπ' αὐτά, τοῦλάχιστον δι' ὅλα μαζί δῶσε καὶ εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν σου τὴν χάριν, καὶ εἰς τοὺς ἰδικούς σου δηλαδὴ καὶ εἰς αὐτὸ τὸ καλὸν ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ θεωρήσης ὅτι σὲ παρακαλεῖ μαζί μας, ἔστω καὶ ἂν παραχωρῆ εἰς ἡμᾶς τὸ δικαίωμα τῆς παρακλήσεως, ἐπειδὴ εἴμεθα πρὸς ἀξιοσέβαστοι καὶ ἐπειδὴ ἐμποδίζεται τὸ ἴδιο νὰ ὁμιλήσῃ ἀπὸ τὸν νόμον τῆς ἐξουσίας²⁴. Ἀπὸ ἓνα πρᾶγμα μόνον ἄς ὑποστῆς καλὴν ἡτταν: Νίκησέ μας μὲ τὴν φιλανθρωπίαν. Ἴδού, σοῦ παρουσιάζω ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ζητοῦν βοήθειαν καὶ συγχώρησιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, τῶν ἀγγέλων, τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ τῆς οὐρανίας ἀνταποδόσεως. Τίμησε τὴν πίστιν μου, ἣ ὁποία μοῦ ἔχει ἐμπιστευθῆ καὶ τὴν ἔχω ἐμπι-

τελεώτερα. Κεφάλαιον δὲ τοῦ λόγου, ἔχεις καὶ αὐτὸς ἐν οὐρανῷ Κύριον τοιοῦτου τύχους περὶ σεαυτὸν τοῦ κριτοῦ, οἴδομεν ἂν αὐτὸς γένη τοῖς ἀρχομένοις. Τύχοιμεν δὲ πάντες καὶ τῶν ἐντεῦθεν χρησιῶν καὶ τῶν ἐκεῖθεν ἀνεκτιπέρων, ἐν
 5 Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, ᾧ τιμὴ καὶ βασιλεία, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, ὡςπερ ἦν καὶ προῆν καὶ ἔσται καὶ νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

στευθῆ, διὰ νὰ τιμηθῆ καὶ ἡ ἰδική σου μὲ τὰ μεγαλύτερα καὶ τελειότερα. Ὡς κατακλείδα δὲ τοῦ λόγου σοῦ λέγω, ὅτι ἔχεις καὶ σὺ εἰς τὸν οὐρανὸν Κύριον. Εἴθε δὲ νὰ σὲ κρίνῃ, ὅπως θὰ κρίνῃς καὶ σὺ ἐκείνους τοὺς ὁποίους διοικεῖς. Εἴθε δὲ νὰ ἀποκτήσωμεν ὅλοι καὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς παρουσίας ζωῆς καὶ τὰ πιὸ εὐχάριστα πράγματα τῆς ἄλλης διὰ τῆς χάριτος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία, μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὅπως ὑπῆρχε καὶ προὔπῆρχε καὶ θὰ ὑπάρχη καὶ τώρα καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΞΙΣΩΤΗΝ ΙΟΥΔΑΙΑΝΟΝ

1. Τίς ἢ τυραννίς, ἢν ἐξ ἀγάπης ἀεὶ τυρρανοῦμεθα; τίς ἢ ἐμὴ σοφία καὶ ἐπιστήμη δι' ἣν καθ' ἐκάστην παρήγγου
 5 πολεμοῦμεθα; Ἐγὼ μὲν γὰρ οὐδεμίαν εἰδρίσκω, παρατχό-
 θεν ἑμαυτὸν διεξάγων καὶ διευθύνων. Πλὴν ἔν γε τοῦτο
 ἑμαυτῷ σφραγίσταμαι καὶ ἴσως οὐ φαῦλον, κἄν τινες εὐή-
 θειαν ὀνομάζουσιν. Ἐβουλήθην ἔν καιρῷ μὲν παρὶ νεκρω-
 θῆναι τῷ θίῳ καὶ ζῆσαι τὴν ἐν Χριστῷ κεκρυμμένην ζωὴν
 10 καὶ γενέσθαι τις μεγαλέμπορος, πάντων ὧν ἔχω τὸν τίμιον
 ὀνησάμενος μαργαρίτην καὶ ἀντιδοῦς τὰ ἕεοντα καὶ σφοδμενα
 τῶν ἐσιώπων καὶ οὐρανίων ἢπερ δὴ πραγματειῶν μεγίστη
 καὶ θεβμοιότηη τοῖς γε τοῦν ἔχουσι· εἰ δ' οὐκ, ἀλλὰ τοῦτο
 γε κατεροῆσαι, παραχωροῆσαι τῶν θρόνων τοῖς θουλομένοις,
 15 αὐτὸς δὲ διὰ θίον παῖς εἶναι καὶ μαθητής, μέχρως ἂν τοῖς
 ποιτίμοις τῶν λόγων τοὺς ἀλυτροῦς ἀποκλύσωμαι. Ἐν μὲν
 δὴ τοῦτο τῆς ἐμῆς ἔστω φιλοσοφίας, εἴτε εὐηθείας καὶ προῶ-
 των δεύτερον δέ, ὃ καὶ μέγιστον.

2. Ἐπειδὴ λόγῳ τὸν τῶν πολλῶν λόγον ἐπισχεῖν οὐχ
 20 οἶός τε ἐγενόμην καὶ τὴν γῆν κατέχουσαν πάντας φροῶν καὶ
 προθυμίαν, εἰς τὸ διδάσκειν τε καὶ λαλεῖν τὰ τοῦ Πνεύματος
 ζωῆς Πνεύματος· ἐτέραν ἡλθον, ὡς ἑμαυτὸν πείθω, βελτίω

1. Ὁ λόγος εἶναι γνωστός μὲ τὸν τίτλον αὐτόν. Εἰς τοὺς κώ-
 δικας ὑπάγχει ὁ τίτλος: «Εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὸν ἔξισωτην Ἰουδα-
 νόν». Ὡρισμένοι ἐπίσης προσθέτου· «σημφοιτητὴν αὐτοῦ γενόμενον
 καὶ ἔκδικον Ναζιανζοῦ» καὶ «καὶ εἰς τὴν ἀπογραφὴν». Ἐξισωτὴς ἦτο
 ὁ ἄρχων ὁ ὁποῖος ἠσχολεῖτο μὲ τὴν κατανομήν τῶν φόρων τοὺς ὁ-
 ποῖους ὄφειλαν νὰ καταβάλλουν οἱ φορολογούμενοι, κατὶ ἀντίστοιχον
 δηλαδὴ μὲ τὸν σημερινὸν ἔφορον. Ἐκδικος δὲ ἦτο ὁ δημόσιος συνήγορος.
 ὁ ἐπίτροπος πόλεως.

2. Πρβλ. Κολ. 3, 3.

3. Ματθ. 13, 45 ἔ.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΞΙΣΩΤΗΝ ΙΟΥΔΑΙΑΝΟΝ¹

1. Ποῖον εἶναι τὸ μαρτύριον τὸ ὁποῖον ὑποφέρομεν πάντοτε ἀπὸ ἀγάπης; Ποία εἶναι ἡ σοφία καὶ ἡ γνῶσις μου, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ὑφιστάμεθα ἐπιθέσεις εἰς κάθε πανήγυριν; Διότι ἐγὼ μὲν δὲν εὐρίσκω καμμίαν, ὅταν ἐξετάσω καὶ διερευνήσω τὸν ἑαυτὸν μου ἀπὸ ὅλας τὰς πλευράς. Πλὴν ὅμως ἕνα πρᾶγμα γνωρίζω πολὺ καλά, καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι ἴσως κακόν, ἔστω καὶ ἂν ὠρισμένοι τὸ ἀποκαλοῦν ἀνοησίαν. Ἠθέλησα μὲν κάποιοι νὰ νεκρώσω τὴν ζωὴν μου καὶ νὰ ζήσω τὴν μουσικὴν ζωὴν τοῦ Χριστοῦ² καὶ νὰ γίνω κατὰ κάποιον τρόπον μεγαλέμπορος ἀφοῦ θὰ εἶχα ἀγοράσει μὲ ὅλα ὅσα ἔχω τὸ πολύτιμο μαργαριτάρη³ καὶ θὰ εἶχα δώσει ὡς ἀντάλλαγμα διὰ πράγματα μόνιμα καὶ οὐράνια, πράγματα παροδικὰ καὶ ἀσταθῆ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν πιὸ μεγάλην καὶ ἀσφαλῆ ἀγορὰν δι' ἐκείνους θεβαίως οἱ ὁποῖοι διαθέτουν κρίσιν. Ἐὰν δὲ δὲν τὸ κατώρθωνα αὐτό, νὰ περιμένω τοῦλάχιστον νὰ παραχωρήσω τοὺς θρόνους εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τοὺς ἐπιθυμοῦν, καὶ ἐγὼ νὰ παραμείνω εἰς ὅλην μου τὴν ζωὴν παιδί καὶ μαθητῆς, μέχρις ὅτου κατορθώσω μὲ τοὺς γλυκεῖς λόγους, νὰ καθαρισθῶ ἀπὸ τοὺς ἀλμυρούς. Αὐτὸ μὲν λοιπὸν ἄς εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ τρόπου σκέψεώς μου, ἢ τῆς ἀνοησίας μου, καὶ μάλιστα τὸ πρῶτον καὶ κύριον. Τὸ δεύτερον δὲ καὶ τὸ μεγαλύτερον εἶναι τὸ παρακάτω.

2. Ἐπειδὴ δὲν ἠμπόρεσα μὲ τὸν λόγον νὰ συγκρατήσω τὸν λόγον τῶν πολλῶν καὶ τὴν ὀρμὴν καὶ τὴν προθυμίαν ἢ ὁποία κατέλαβε τώρα τοὺς πάντας νὰ διδάσκουν καὶ νὰ συζητοῦν ὅσα σχετίζονται μὲ τὸ Πνεῦμα χωρὶς τὸ Πνεῦμα, ἐπροτίμησα νὰ βαδίσω ἄλλον δρόμον, πιὸ καλὸν καὶ

τε καὶ ἀπονωτέραν ὁδόν, παιδεῦσαι πρὸς ἡουχίαν ἅπαντας
 τῷ ἀρχιεπίτῳ τῆς σιωπῆς· εἰ μὲν τε μέγα περὶ ἡμῶν οἴονται,
 τὴν ὑπεροχὴν αἰδομένους· εἰ δὲ μικρόν τε καὶ ὅσον ἄξιον,
 τῷ ὁμοτίμῳ συμμετροιάζοντας. Οὗτος ὁ λόγος τῆς ἐμῆς σιω-
 5 πῆς· τοῦτο τῆς καρτερίας ἡμῶν τὸ μυστήριον.

Β. Ἀλλὰ τί πάθω; Ὁ μὲν ἔνθεν, ὁ δὲ ἔνθεν διέλκου-
 σιν ἡμᾶς καὶ σπαράττουσι καὶ ὑπὲρ τῶν ἐμῶν δικάζονται
 πόνων, ὥσπερ ἄλλο τι χρέος τὸν λόγον ἀπαραιτήτως εἰσ-
 πράττοντες καὶ ἀγαπῶσι μᾶλλον ἢ αὐτὸς ἐμάντιόν· καὶ εἰσι
 10 πάντες ἐμοῦ σοφώτεροι, πλέον, ἢ ἐγὼ γνώσκοιτες καιρὸν
 λόγου ἢ σιωπῆς· καὶ γασιν οὐκ ἀνήσειν, ὥσπερ σιδήρῳ πυ-
 ρίτην λίθον, παίοντες ἡμᾶς τοῖς ὀνειδέσειν, ἕως ἂν ἐκ μικροῦ
 σπινθήρος τὸν τῶν λόγων πυρσὸν ἀνάψωσιν. Ἦδη δὲ τινες
 αὐτῶν καὶ ὑπισχυροῦνται χρησιότερα καὶ μεγάλα προστιθέ-
 15 σιν ἄλλα τοῖς λόγοις· πρῶτον μὲν ἑαυτοὺς εὖ ποιήσειν, δότι-
 τες τῷ Θεῷ καὶ ἡμῖν εἰς τὸν λόγον καρποποιεῖν ἔπειτα καὶ
 τοῦσδε πάντας, διὰ τῆς ἀπογραμῆς, τὸν ἐμὸν κληρὸν, εἴπερ
 ἐμὸς ὁ παιρικὸς, τὸ ἐμὸν ποιήριον, οὗς λίαν ἀδικοίην, μὴ
 πάντα τρόπον εὐεργετεῖν προθυμούμενος. Τὸ δὲ κάλλιστον, ὅ-
 20 τι, ὃ πολλὰ πονήσαντας ἔδει κατορθῶσαι τοῖς λόγοις, τοῦτο
 ὑπὲρ τῶν λόγων αὐτῶν εἰσοφέρουσιν. Ὡ τῆς καλῆς γιλονει-
 κίας, ἣν ἐμὲ νικῆσαι γιλονεικοῦσιν! Ὡ τῆς ἐπαινετῆς ἐλι-
 δόσεως! Ὁρᾶτε πηλίκον τὸ ἔργον τῆς ἐμῆς σιωπῆς· αὐτοὺς

ὀλιγώτερον κοπιαστικόν, ὅπως πιστεύω προσωπικά, νὰ δια-
παιδαγωγῶ δηλαδὴ τοὺς πάντας εἰς τὴν ἡσυχίαν μὲ τὸ
ὑπόδειγμα τῆς σιωπῆς. Ἐὰν μὲν πιστεῦουν κάτι τὸ μεγάλ-
ο δι' ἡμᾶς, θὰ σιωποῦν σεβόμενοι τὴν ὑπεροχὴν μας, ἐὰν
δὲ πάλιν πιστεύουν κάτι τὸ μικρὸν καὶ πραγματικὰ ἀντά-
ξιόν μας, θὰ σιωποῦν ἐπειδὴ θὰ μιμοῦνται τὴν μετριοπά-
θειαν κάποιου ὁμοίου των. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος τῆς σιωπῆς
μου. Αὐτὸ εἶναι τὸ μυστήριον τῆς ὑπομονῆς μας.

3. "Ὅμως τί νὰ πράξω; Ὁ ἕνας μὲ σύρει πρὸς τὰ ἐδῶ
καὶ ὁ ἄλλος πρὸς τὰ ἐκεῖ καὶ μὲ ξεσχίζουσιν καὶ ἐκφέρουσιν
κρίσιν διὰ τοὺς κόπους μου καὶ ἐπιμένουσιν νὰ εἰσπράττουν
τὸν λόγον μου, ὡσὰν αὐτὸ νὰ ἀποτελοῦσε ὀφειλὴν μου,
καὶ μὲ ἀγαποῦν περισσότερον ἀπ' ὅσον ἀγαπῶ ἐγὼ ὁ ἴδιος
τὸν ἑαυτὸν μου. Καὶ εἶναι ὅλοι πῶ σοφοὶ ἀπὸ ἐμὲ καὶ
γνωρίζουσιν καλύτερα ἀπὸ ἐμὲ πότε θὰ πρέπει νὰ ὀμιλῶ ἢ
νὰ σιωπῶ. Καὶ λέγουσιν ὅτι δὲν θὰ σταματήσουν νὰ μᾶς
κτυποῦν μὲ τὰς κατηγορίας ὅπως κτυποῦν μὲ τὸν σίδηρον
τὸν πυριτόλιθον, μέχρις ὅτου ἀνάψουν ἀπὸ μικρὸν σπινθῆ-
ρα τὸν πυρσὸν τῶν λόγων. Ἦδη δὲ ὠρισμένοι ἀπ' αὐτοὺς
ὑπόσχονται καλύτερα πράγματα καὶ ἀθλοθετοῦν μεγάλα
βραβεῖα διὰ τοὺς λόγους. Πρῶτον μὲν ὅτι θὰ εὐεργετη-
θοῦν οἱ ἴδιοι καὶ θὰ τὸ προσφέρουσιν αὐτὸ εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς
τὸν Θεὸν ὡς καρπὸν τοῦ λόγου καὶ δεῦτερον ὅτι θὰ εὐερ-
γετηθοῦν ἀπὸ τὴν ἀπότισιν τοῦ φόρου ὅλοι αὐτοί, οἱ κλη-
ρικοὶ μου, ἐὰν θεβαίως εἶναι ἰδικοί μου ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι
ἀνήκουσιν εἰς τὸν πατέρα μου, τὸ ποίμνιόν μου, τοὺς ὁποίους
θὰ ἀδικοῦσα πάρα πολὺ ἐὰν δὲν ἤμουν πρόθυμος νὰ τοὺς
εὐεργετήσω μὲ κάθε μέσον. Τὸ καλύτερον δὲ ἀπὸ ὅλα εἶ-
ναι ὅτι, ἐκεῖνο τὸ ὅποιον θὰ ἔπρεπε νὰ κοπιᾶσωμεν πολὺ
μὲ τοὺς λόγους διὰ νὰ τὸ ἐπιτύχωμεν, αὐτὸ τὸ προσφέρουσιν
οἱ ἴδιοι πρὸς χάριν τῶν λόγων. "Ὡ πόσον καλὸς εἶναι ὁ συνα-
γωνισμὸς μὲ τὸν ὁποῖον προσπαθοῦν νὰ μὲ νικήσουν! "Ὡ
πόσον ἀξίεπαινος εἶναι ὁ ζῆλός των! Βλέπετε πόσον μέγα
εἶναι τὸ ἔργον τῆς σιωπῆς μου! Ἐκαμὲ τοὺς λόγους μου

ἡμῖν πεποίηκε τοὺς λόγους ποθεινοτέρους. Ὅρατε τὸν καρπὸν τῆς ἀδοξίας. Ἐλθε τι γένοιτο καὶ τῶν λόγων τοσοῦτοι ὄφελος, ὅσον τῆς σιωπῆς.

1. Οὐκοῦν ἐπειδὴ ταῦτα δοκεῖ καὶ νενικήκατε τὸν ἀήτι-
 5 τητον καὶ τρόπαιον ἐσηήσατε κατὰ τῆς ἡμῆς φιλοσοφίας, φέρε
 τι φθέγξωμαι πρὸς ὑμᾶς, τῆς σιωπῆς ἀμεινον. Φθέγξομαι
 τοιγαροῦν, τὸ μαλακὸν τι καὶ ἀναβεβλημένον, οὐδὲ τῆς ἡδύ-
 σιης τοῖς πολλοῖς ἀρμονίας (οὐδὲ γὰρ ἂν καλῶς ἀμειβοίμην
 τοὺς ἑμοὺς ἐρασιᾶς, οὕτω διαλεγόμενος), ἀλλὰ καὶ λίαν ἀ-
 10 δοκὸν τε καὶ σέντονον καὶ ᾧ τάχα ἂν ἀμείνους γένοισθε,
 ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐπὶ τὸ πνεῦμα μετενεχθέντες, καὶ ἐρωθέν-
 τες ἰκανῶς τὴν διάνοιαν. «Υἱοὶ ἀνθρώπων, ἕως πότε θαυ-
 κάροδιον» (προσιμιάσομαι γὰρ πρὸς ὑμᾶς ἐκ τοῦ μεγαλοφω-
 ροτάτου Δαβίδ); «Ἴνα τί ἀγαπᾶτε ματαιότητα καὶ ζητεῖτε
 15 ψεῦδος», μέγα τι τὸν ἐνταῦθα θίον καὶ τὴν τρογὴν καὶ τὸ
 μικρὸν δοξάζοιον καὶ τὴν ταπεινὴν δυναστείαν καὶ τὴν ψευ-
 δομένην εὐημερίαν ἑπολαμβάνοντες; «Α μὴ τῶν ἐχόντων
 μᾶλλον ἐστὶν ἢ τῶν ἐλπίσάντων, οὐδὲ τούτων μᾶλλον ἢ τῶν
 οὐδὲ προσδοκῆσάντων» ὥσπερ χοῦς ἐπὶ λαίλαπος ἄλλοτε εἰς
 20 ἄλλους ἠπιζόμενά τε καὶ ὡς ὄναρ παίζοντα καὶ ὡς σκιὰ μὴ
 κρατούμενα οὔτε ἀπόντα δυσέλιπτα τοῖς οὐ κεκτημένοις, οὔτε
 παρόντα πιστὰ τοῖς ἔχουσιν.

4. Ψαλμ. 4, 3.

5. Πρὸβλ. Σοφ. Σολ. 5, 14 καὶ Ἰωβ 21, 18.

πιὸ περιποθήτους εἰς σᾶς. Βλέπετε τὸν καρπὸν τῆς ἐλλείψεως φιλοδοξίας ἐκ μέρους μου. Εἶθε καὶ ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἡ ὑφέλεια νὰ ἦτο τόσο μεγάλη, ὅση ἦτο ἀπὸ τὴν σιωπῆν.

4. Λοιπὸν ἐπειδὴ αὐτὰ μοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι σωσιὰ, καὶ ὅτι ἔχετε νικήσει τὸν ἀνίκητον καὶ ἔχετε στήσει τρόπον διὰ τὴν νίκην σας κατὰ τῆς φιλοσοφίας μου, ἐμπρὸς ᾧς σᾶς εἶπω κάτι καλύτερον ἀπὸ τὴν σιωπῆν. Θὰ εἶπω λοιπὸν ὄχι κάτι ἥπιον καὶ εὐχάριστον, οὔτε κάτι ἀπὸ τὴν πολὺ ἀγαπητὴν εἰς τοὺς πολλοὺς ἀρμονίαν (διότι ἂν ὠμιλοῦσα ἔτοι δὲν θὰ ἀνιήμειβα ὅπως τοὺς ἀξίζει ἐκείνους οἱ ὅποιοι μὲ ἀγαποῦν), ἀλλὰ κάτι πολὺ ἀνδρικὸν καὶ ζωηρόν, μὲ τὸ ὅποιον ἴσως θὰ γίνετε καλύτεροι, ἀφοῦ θὰ ἔχετε μεταφερθῆ ἀπὸ τὴν σάρκα εἰς τὸ πνεῦμα, καὶ ἀφοῦ θὰ ἔχετε ἀνυψώσει ἀρκετὰ τὴν διάνοιάν σας. «Υἱὸ τῶν ἀνθρώπων μέχρι πότε θὰ εἴσθε ἀναίσθητοι τὴν καρδίαν;» (διότι θὰ ἀρχίσω τὸ προοίμιον τοῦ λόγου μου ἀπὸ τὸν μεγαλοφωνότατον Δαβίδ). «Διατί ἀγαπᾶτε μάταια πράγματα καὶ ἀναζητεῖτε τὸ ψεῦδος», μὲ τὸ νὰ θεωρῆτε σὺν κάτι τὸ μεγάλο τὴν παροῦσαν ζωὴν, τὴν ἀπόλαυσιν, τὴν μικρὴν δόξαν, τὴν ταπεινὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν ἀπατηλὴν εὐημερίαν; Πράγματα τὰ ὅποια ἀνήκουν περισσύτερον εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι δὲν τὰ ἔχουν παρὰ εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι τὰ ἐλπίζουν, καὶ οὔτε εἰς αὐτοὺς περισσότερον ἀπὸ ὅσον εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι οὔτε τὰ περίμεναν ποτέ, καὶ τὰ ὅποια παρασύρονται καὶ μεταβιβάζονται πότε εἰς τὸν ἕνα καὶ πότε εἰς τὸν ἄλλον ὅπως ἡ σκόνη ἢ ὅποια παρασύρεται ἀπὸ τὸν ὀρμητικὸν ἄνεμον³, ἢ φεύγουν ὡσὰν καπνὸς καὶ ἐξαφανίζονται ὅπως τὰ ὄνειρα καὶ δὲν ἤμποροῦν νὰ πιστοῦν ὅπως δὲν ἤμπορεῖ νὰ πιστῆ ἢ σκιά, καὶ τὰ ὅποια οὔτε ὅταν λείπουν εἶναι δύσκολον νὰ ἐλπίσουν ὅτι θὰ τὰ ἀποκτήσουν ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι δὲν τὰ ἔχουν, οὔτε καὶ ὅταν ὑπάρχουν παραμένουν πιστὰ εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι τὰ ἔχουν.

5. Οὐκ ἀναβλέψομεν εἰς τὸν οὐρανὸν ἄνω; οὐκ ἐκνή-
 ψομεν; οὐ τῶν ὀφθαλμῶν τὴν λήμην περιαιρήσομεν; οὐκ εἰσό-
 μεθα, τίς ὁ ἀληθινὸς πλοῦτος, καὶ τίς ἡ ὄντως λαμπρότης
 καὶ ποῦ τὸ μὴ διαπίπτον ἀξίωμα; τίς ἡ ἀπέραντος εὐδαιμο-
 5 νία καὶ ποῦ τὸ ἀσάλευτον ἀγαθόν, μηδὲ μεθιστάμενον ἢ ἐ-
 πιβουλενόμενον; Οὐ κτησόμεθα ταῦτα πολλοῖς ἰδοῦσι καὶ
 πόνοις, ἂν οὐτω συμβαίῃ; οὐκ, εἴ τι δεῖ τραγᾶν ἐντεῦθεν,
 ἐν ταῖς ἐλπίσι τραγήσομεν; οὐ γνωσόμεθα τοὺς ἀγίους μάρτυ-
 ρας, τοὺς τε ἄλλους πάντας, οἱ πᾶσαν διειλήφασι τὴν οἰκου-
 10 μένην ὥσπερ κοινοὶ σύνδεσμοι καὶ ὧν ἡ παρούσα πανή-
 γυρις; Ὑπὲρ τίτος τραύματα καὶ δεσμὰ καὶ σιροβλώσεις καὶ
 πρὸς ἀπειλήν καὶ ξιφῶν ἀκμὴν καὶ θηρῶν ἀγριότητα καὶ
 σκότος καὶ λιμὸν καὶ θάρατρα καὶ χρημάτων ἀρπαγὰς καὶ
 μελῶν ἀποβολὰς καὶ θανάτους τὸ τελευταῖον καὶ πάντα προ-
 15 θύμως ἐπέστησαν, ὥσπερ ἐν ἀλλοτριῶσι ἀγωνιζόμενοι σώμα-
 σιν; ἵνα τί γέρονται καὶ τίνα κληρονομήσωσιν ἢ πᾶσι δηλα-
 κᾶν ἡμεῖς μὴ λέγωμεν; Οὐ μετὰ τῆς αὐτῆς ἐλπίδος, ἐπὶ τῷ
 αὐτῷ θραβευτῇ καὶ ἀγωνοθέτῃ, πρὸς τὸν αὐτὸν παραταξό-
 μεθα τύραννον, τὸν πικρὸν καὶ τότε καὶ νῦν τῶν ψυχῶν διώ-
 20 κτην, τὸν ἀόρατον ἐχθρὸν καὶ πολέμιον; Οὐκ ἀνδρῶμεθα
 παραπλησίως ὥσπερ ἐν κοινῷ θεάτρῳ τῷδε τῷ κόσμῳ, εἰ
 καὶ μὴ ἀκμῇ τοῦ κινδύνου ταχεῖαν ἐχούσῃ καὶ τὴν ἀπαλλα-
 γήν, ἀλλὰ τοῖς γε καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀγωνίσασιν καὶ πα-
 λαίμασιν, ἵνα καὶ τῶν αὐτῶν στεφάνων ἀξιοθῶμεν, ἢ ὅτι
 25 ἐγγυτάτω;

5. Δὲν θὰ στρέψωμεν τὸ βλέμμα πρὸς τὸν οὐρανὸν πρὸς τὰ ἑπάνω; Δὲν θὰ συνέλθωμεν ἀπὸ τὴν μέθην μας; Δὲν θὰ ἀφαιρέσωμεν τὴν τσίμπλαν ἀπὸ τὰ μάτια μας; Δὲν θὰ γνωρίσωμεν ποῖος εἶναι ὁ ἀληθινὸς πλοῦτος καὶ ποία ἡ πραγματικὴ λαμπρότης καὶ ποῦ εὐρίσκεται ἡ φήμη ἡ ὁποία δὲν διαλύεται; Ποία εἶναι ἡ χωρὶς τέλος εὐτυχία καὶ ποῦ εὐρίσκεται τὸ ἀμετακίνητον ἀγαθὸν τὸ ὁποῖον οὔτε μετακινεῖται οὔτε ἡμπορεῖ νὰ κλαπῇ; Δὲν θὰ τὰ ἀποκτήσωμεν αὐτὰ μὲ πολὺν ἰδρῶτα καὶ πολλοὺς κόπους, ἂν ἔτσι χρειάζεται; Δὲν θὰ εὐτυχήσωμεν μὲ τὰς ἐλπίδας, ἐὰν θὰ πρέπει νὰ εὐτυχήσωμεν μὲ κάτι κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν; Δὲν θὰ γνωρίσωμεν τοὺς ἀγίους μάρτυρας καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν δέσει μαζί των ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην ὡσὰν κάποιοι κοινοὶ σύνδεσμοι, καὶ εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκει ἡ σημερινὴ πανήγυρις; Πρὸς χάριν ποίου ὑπέμειναν πληγὰς, φυλακίσεις, ἐξαρθρώσεις μελῶν τοῦ σώματος, ἀπειλὴν πυρπολήσεως, ὀρμὴν ξιφῶν καὶ θηρίων, σκοτάδι, πεῖναν, γκρεμοῦς, ἀρπαγὰς χρημάτων, ἀποκοπὰς μελῶν τοῦ σώματος, καὶ τέλος θανάτους, καὶ ὅλα αὐτὰ μὲ τώσῃν προθυμίαν ὡσὰν νὰ ἠγωνίζοντο μὲ ξένα σώματα; Διὰ νὰ γίνουν φανερὰ εἰς ὄλους τί θὰ γίνουν καὶ τί θὰ κληρονομήσουν, ἔστω καὶ ἂν ἡμεῖς δὲν τὰ λέγωμεν; Δὲν θὰ ἀντιμετωπίσωμεν μὲ τὴν ἰδίαν ἐλπίδα καὶ κάτω ἀπὸ τὸν ἴδιον βραβευτὴν καὶ ἀθλοθέτην τὸν ἴδιον τύραννον, τὸν πικρόχολον διώκτην τῶν ψυχῶν καὶ τότε καὶ τώρα, τὸν ἄορατον ἐχθρὸν καὶ ἀντίπαλον; Δὲν θὰ ἐπιδείξωμεν ἀνδρείαν παραπλησίαν πρὸς τὴν ἰδικὴν των, ὡσὰν νὰ εὐρισκώμεθα εἰς κοινὸν στάδιον, εἰς τὸν κόσμον αὐτόν, ἔστω καὶ ἂν δὲν τελειώνη γρήγορα ὁ ἀγὼν αὐτὸς ἐπειδὴ ὁ κίνδυνος δὲν εἶναι πολὺ μεγάλος, ἀλλὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ καθημερινὰ ἀγωνίσματα καὶ παλαίσματα, διὰ νὰ ἀξιωθῶμεν καὶ ἡμεῖς νὰ ἀποκτήσωμεν τοὺς στεφάνους των ἢ κάτι ὅσον τὸ δυνατὸν πρὸς αὐτούς;

6. Ἐγὼ μὲν παντὶ διακελεύομαι καὶ ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ καὶ προεσβύτῃ καὶ νέῳ, ἀσικῶ τε αὐτῷ καὶ ἀγροίκῳ, ἰδιώτῃ καὶ ἄρχοντι, πλουσίῳ καὶ πένητι (καὶ γὰρ ὁ αὐτὸς ἀγὼν καλεῖ πάντας), πρὸς τοῦτον ἀποδύεσθαι προθύμως καὶ μὴ μα-
 5 λυκίζεσθαι, μηδὲ μέλλειν, μηδὲ προτεσθαι τὸν καιρὸν, οὐδὲ πάλιν τυχεῖν ἀμύχανον. Ἐργασίας γὰρ ὁ παρών, ὁ δὲ μέλλων ἀνταποδόσεως. Ἐγείρεσθε, ἀγομεν ἐπιτεῦθεν, ἠκούσατε τοῦ Σωτῆρος λόγοντος, οὐ μᾶλλον τι τοὺς ἰδίτε μαθητὰς ἐκ τοῦ τόπου τῆς Ἰουδαίας ἀπάγοντος, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑστεροί-
 10 ἄπαντας ἐπιτεῦθεν ἀπανιστῶντος καὶ πρὸς ἑαυτὸν ὑψούμενον ἔλκοντος, ὡς ἡ ὑπόσχεται. Ἀκολουθήσωμεν ἀγαθῷ Δεσπότῃ· φύγωμεν τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, φύγωμεν τὸν πλάνον κόσμον καὶ κοσμοκράτορα, γενώμεθα καθαρῶς τοῦ ποιήσαντος, τιμήσωμεν τὴν εἰκόνα, αἰδεσθῶμεν τὴν κλῆσιν, μεταδώ-
 15 μεθα τὴν ζωὴν. Τί ποιοῦμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ταπεινοὺς, ὑψηλοὶ γεγονότες; Τί τοῖς δορωμένοις ἐργαταμένομεν;

7. Ἐκαστος ὃ τι ἂν οἶός τε ἦ, καρποφορεῖτω τῷ Θεῷ ἐν καιρῷ παντὶ καὶ ἰδέα πάσῃ καὶ θύων καὶ περιστάσεων, κατὰ τὸ μέτρον τῆς παρούσης αὐτῷ δυνάμεως, κατὰ τὸ δο-
 20 θέν αὐτῷ χάρισμα· ἵνα πᾶσι μέτροις τῆς ἀρετῆς, πάσας τὰς ἐκεῖθεν μονὰς κληρώσωμεν τοσοῦτον θεοῖσαντες, ὅσον ἐσπείρωμεν, μᾶλλον δὲ τοσοῦτον ἐναποθέμενοι ταῖς θείαις ληνοῖς, ὅσον ἐγεωργήσωμεν. Εἶσα ερέτω τις, ὃ μὲν χρήματα, ὃ δὲ το μηδὲν ἔχειν· ὃ μὲν τὸ προθυμεῖσθαι, ὃ δὲ τὸ τὸν προθυμοῦμε-

6. Ἰω. 14, 31.

7. Ἰω. 12, 32.

8. Ἰω. 14, 2.

6. Ἐγὼ μὲν παρακινῶ τοὺς πάντας, καὶ τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τὸν ἡλικιωμένον καὶ τὸν νέον, καὶ τὸν κάτοικον τῆς πόλεως πάλιν καὶ τὸν ἀγρότην, καὶ τὸν ἀπλὸν πολίτην καὶ τὸν ἄρχοντα, καὶ τὸν πλούσιον καὶ τὸν πτωχὸν (διότι εἰς τὸν ἴδιον ἀγῶνα καλοῦνται οἱ πάντες) νὰ ἀποδυθοῦν μὲ προθυμίαν εἰς αὐτὸν τὸν ἀγῶνα καὶ νὰ μὴ φέρωνται μὲ μαλθακότητα οὔτε νὰ βραδυποροῦν, οὔτε νὰ ἀφήνουν νὰ περνᾷ ὁ καιρὸς, τὸν ὁποῖον εἶναι ἀδύνατον νὰ εὔρουν πάλιν. Διότι ὁ παρῶν καιρὸς εἶναι περιωρισμένος δι' ἐργασίαν ἐνῶ ὁ μέλλον δι' ἀνταπόδοσιν. «Σηκωθῆτε, ἄς φύγωμεν ἀπ' ἐδῶ» ἔχετε ἀκούσει ὅτι εἶπεν ὁ Σωτὴρ, ὅχι ἰόσον διὰ νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς τότε μαθητάς του ἀπὸ τὸν τόπον τῆς Ἰουδαίας, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ νὰ ἀνυψώσῃ ἀπὸ τὴν γῆν αὐτὴν τοὺς μετέπειτα μαθητάς του καὶ νὰ τοὺς ἀνυψώσῃ πρὸς τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὴν ὑψωσίαν του, ὅπως εἶχεν ὑποσχεθῆ. "Ἄς ἀκολουθήσωμεν τὸν ἀγαθὸν Κύριον, ἄς ἀποφύγωμεν τὰς ἐπιθυμίας τοῦ κόσμου, ἄς ἀποφύγωμεν τὸν ἀπατηλὸν κόσμον καὶ τὸν ἄρχοντά του, ἄς ἀνήκωμεν καθαρὰ εἰς τὸν δημιουργόν μας, ἄς τιμήσωμεν τὴν εἰκόνα, ἄς σεβασθῶμεν τὸ ὅτι μᾶς ἔχει καλέσει, ἄς ἀλλάξωμεν τὴν ζωὴν μας. Διατί ταπεινῶνομεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἂν καὶ ἔχομεν προορισθῆ διὰ τὰ ὑψηλά; Διατί ἐξακολουθοῦμεν νὰ παραμένωμεν εἰς τὰ ὄρατὰ πράγματα;

7. Ὁ καθένας ἄς προσφέρῃ εἰς τὸν Θεὸν καρπὸν ἀνάλογον πρὸς τὰς δυνάμεις του εἰς κάθε περίστασιν καὶ μὲ κάθε μορφήν τῆς ζωῆς του καὶ τῶν διαφόρων μεταβολῶν, ἀναλόγως πρὸς τὴν δύναμιν τὴν ὁποίαν διαθέτει τώρα καὶ ἀναλόγως πρὸς τὸ χάρισμα τὸ ὁποῖον τοῦ ἔχει δοθῆ, διὰ νὰ ἀποκινήσωμεν ὅλας τὰς μονὰς αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν εἰς τὸν οὐρανὸν* μὲ ὅλα τὰ μεγέθη τῆς ἀρειῆς καὶ νὰ θερίσωμεν ἴσα ὅσα ἔχομεν σπεῖρει, ἢ καλύτερα νὰ ἐναποθέσωμεν εἰς τὰ παιητήρια τοῦ Θεοῦ ὅσα ἔχομεν καλλιεργήσει εἰς τὴν γῆν. "Ἄς προσφέρῃ ὁ καθένας, ἄλλος μὲν χρήματα, ἄλλος δὲ τὴν ἀνέχειάν του. "Ἄλλος μὲν τὴν προθυμίαν του,

νον ἀποδέχεσθαι ὁ μὲν προῦξιν ἐπαινετήν, ὁ δὲ θεωρίαν εὐ-
στοχοῦν ὁ μὲν λόγον καίριον, ὁ δὲ σιωπὴν εὐλογον ὁ μὲν τις
διδασκαλίαν ἄπταιστον καὶ βίον μὴ ἀνθιστάμενον, ὁ δὲ ἀκοίην
εὐπειθῆ καὶ εὐγνώμονα ὁ μὲν παρθενίαν ἀγνήν καὶ κόσμου
5 παντελῶς ἀποτέμνουσαν, ὁ δὲ γάμον σεμνὸν καὶ μὴ πάντῃ
Θεοῦ χωρίζοντα ὁ μὲν νησιεῖαν ἄτρυγον, ὁ δὲ ἀπόλαυτον μὴ
ἀκόλαστον ἄλλος τὸ ἐν προσευχαῖς ἀπερίσπαστον καὶ ὕμνοις
πνευματικοῖς, ἄλλος τὸ ἐν προσιασίᾳ τῶν δεομένων πάντες
δάκρυα, πάντες κάθαρον, ἀνάβυσιν πάντες καὶ τὸ τοῖς ἔμ-
10 προσθεν ἐπεκτείνεσθαι.

8. Καλὴ καὶ ἀπλότης καρποφορία καὶ γέλοις σωφροσι-
ζόμενος, καὶ θυμὸς κολαζόμενος καὶ ὄμμα παιδαγωγούμενον
καὶ νοῦς πλανᾶσθαι μὴ συγχωρούμενος. Οὐδὲν οὕτω μικρὸν
τῶν εἰσφερομένων Θεῶ, κἂν ἐλάχιστον ἦ, κἂν παρὰ πολὺ
15 τῆς ἀξίας λειπόμενον, ὃ μὴ προσίεται πάντως καὶ ἀποδέχε-
ται, εἰ καὶ σταθμίζειν οἶδε τῇ δικαίᾳ κρίσει τὸ ἔλεος. Λέγε-
ται καὶ Πούλου τὴν γυτείαν, ὡς Παύλου καὶ Ἀπολλῶ τὴν
ἀρδείαν καὶ τὰ δύο λεπτὰ τῆς χήρας καὶ τοῦ τελώνου τὴν
ταπείνωσιν καὶ τοῦ Μανασσῆ τὴν ἐξαγόρευσιν. Μωσῆς ἐπὶ
20 γυντο τὴν σκηνὴν κάτω, τὴν τῶν οὐρανίων ἀντίτυπον καὶ
πάντες εἰσέφερον τὸ κηρυχθὲν αὐτοῖς. Οἱ δὲ καὶ ἀντεπάγ-
γελοι, οἱ μὲν χρυσόν, οἱ δὲ ἄργυρον, οἱ δὲ λίθους τιμίους
εἰς τὴν ἐπωμίδα αἱ δὲ θύσσον διακεκλωσμένην, αἱ δὲ κόκ-
κινον νενησμένον, οἱ δὲ πορφύραν, οἱ δὲ δέρματα κριτῶν

9. Πρβλ. Φιλ. 3, 14.

10. Βλ. Ἦσ. 28, 17.

11. Α' Κορ. 3, 6.

12. Λουκᾶ 21, 2 ἐ.

13. Λουκᾶ 18, 13 ἐ.

14. Β' Παραλ. 33, 12 ἐ. Ὁ Μανασσῆς ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως τοῦ
βασιλείου τοῦ Ἰουδα Ἐζεκίου καὶ διεδέχθη τὸν πατέρα του εἰς τὸν
θρόνον. Ὄταν ἐξέκλινεν εἰς τὴν εἰδωλολατρίαν καὶ παρέσυρε καὶ τὸν
λαόν του εἰς τὴν λατρείαν τῶν εἰδώλων ἐπροειδοποιήθη ἀπὸ τὸν Θεόν,
ἀλλὰ δὲν τὸν εἰσήκουσε καὶ ἔτσι ἐσύρθη αἰχμάλωτος ἀπὸ τοὺς Ἀσσυ-
ρίους εἰς τὴν Βαβυλῶνα. Ὄταν ὁμοῦς μετενόησε καὶ προσηυχῆθη εἰς
τὸν Θεόν, ὁ Θεὸς τὸν ἤλευθέρωσε ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Ἀσσυρίων καὶ
τὸν ἐπανάφερε νικητὴν εἰς τὸν θρόνον του.

ἄλλος δὲ τὸ ὅτι ἐπιδοκιμάζει τὸν πρόθυμον. "Ἄλλος μὲν ἀξιέπαινον πρᾶξιν, ἄλλος δὲ σωσὴν θεωρίαν. "Ἄλλος μὲν τὸν λόγον του εἰς τὴν κατάλληλον περίστασιν, ἄλλος δὲ τὴν λογικὴν σιωπὴν του. "Ἄλλος μὲν καθαρὰν διδασκαλίαν καὶ ζωὴν σύμφωνον πρὸς τὰς ἐντολάς, ἄλλος δὲ ἀκοὴν ὑπάκουον καὶ καλόγνωμον. "Ἄλλος μὲν ἀγνὴν παρθενίαν ἢ ὁποῖα ἀποκόπτει τελείως ἀπὸ τὸν κόσμον, ἄλλος δὲ σεμνὸν γαμον, ὁ ὁποῖος δὲν ἀπομακρύνει καθόλου ἀπὸ τὸν Θεόν. "Ἄλλος μὲν νηστείαν χωρὶς ὑπερηφάνειαν, ἄλλος δὲ ἀπόλαυσιν ὄχι ἀκόλαστον. "Ἄλλος τὴν ἀπερίσπαστον ζωὴν μὲ προσευχὰς καὶ πνευματικὸς ὕμνους, καὶ ἄλλος τὸ ὅτι προσιαιεῦει ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀνάγκην. "Ὅλοι δὲ δάκρυα, ὅλοι κάθαρσιν καὶ ὅλοι ἀνάθασιν πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ πορείαν προοδευτικὴν πρὸς τὰ ἔμπρός⁹.

8. Καλὴ εἶναι καὶ ἡ ἀπλότης εἰς τὴν καρποφορίαν, καὶ τὸ γέλιο τὸ ὁποῖον παραμένει εἰς τὰ ὅρια τῆς σωφροσύνης, καὶ ὁ θυμὸς ὁ ὁποῖος τιμωρεῖται, καὶ τὸ μάτι τὸ ὁποῖον διαπαιδαγωγεῖται καὶ ὁ νοῦς εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ἐπιτρέπεται νὰ πλανᾶται. Δὲν ὑπάρχει τίποτε ἰόσον μικρὸν ἀπὸ τὰ προσφερόμενα εἰς τὸν Θεόν, ἔστω καὶ ἂν εἶναι πάρα πολὺ μικρὸ καὶ ἂν ὑπολείπεται πάρα πολὺ εἰς ἀξίαν, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ γίνεται ἀποδεκτὸν ὅταν προσφερθῆ, ἔστω καὶ ἂν ὁ Θεὸς γνωρίζει νὰ ὑπολογίζη μὲ δικαίαν κρίσιν τὸ ἔλεός του¹⁰. Δέχεται καὶ τὴν φωνὴν τοῦ Παύλου, ὡς Παύλου, καὶ τὸ πότισμα τοῦ Ἀπολλῶ¹¹, καὶ τὰ δύο λεπιά τῆς χήρας¹², καὶ τὴν ταπείνωσιν τοῦ τελώνου¹³ καὶ τὴν μετάνοιαν τοῦ Μανασσῆ¹⁴. Ὁ Μωϋσῆς ἔσησεν εἰς τὴν γῆν τὴν οὐκηνήν, ἀντίγραφον τῶν οὐρανίων πραγμάτων, καὶ ὅλοι προσέφεραν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον τοὺς εἶχεν εἶπει. Ὁρισμένοι δὲ ἀπὸ ἰδικὴν τῶν πρωτοβουλίαν ἔφεραν ἄλλοι μὲν χρυσάφι, ἄλλοι δὲ ἀσῆμι καὶ ἄλλοι πολυτίμους λίθους διὰ τὰ ὁμοφῶρια τῶν ἱερέων. "Ἄλλοι δὲ λινάρι κλωσμένον, ἄλλοι κλωσὴν ἐρυθράν, ἄλλοι πορφύραν καὶ ἄλλοι δέρματα κριῶν βαμμένα κόκκινα. Ὁρισμένοι δὲ καὶ ἱρίχας ἀπὸ αἴγας, τὸ πῶς εὐτε-

ἠορθοδοξαμένα αὐτὴ δὲ καὶ τριγυς αἰγείας εἰς τὰ κάτεργα
 τῆς σκηρῆς, τὸ γαυλότατον οἱ δὲ ὄτι ἕκαστος ἢ ἕκάστη τύ-
 χοιεν ἔχοντες· πάντες δὲ ἔγερον, καὶ οὐδεὶς ἦν ἀουρτελής,
 οὐδὲ τῶν περσειάτων. Οὕτω καὶ ἡμεῖς τῇ μιμῖα τοῦ Θεοῦ
 5 σκηρῆ τῆσδε τῆς Ἐκκλησίας, ἦν ὁ Κύριος ἔπηξε καὶ οὐκ
 ἄνθρωπος, ἢ διαγύροις ἀρετῆς σπουδοδομεῖται κάλλειον, ὁ
 μὲν μιζρόν, ὁ δὲ μεῖζον, πάντες δὲ ὁμοίως εἰσηέρομεν εἰς
 ἔργον τέλειον, εἰς κατοικητήριον Χριστοῦ, εἰς τῶν ἁγίων συν-
 τιθέμενοι καὶ σενασμολογούμενοι τῇ ἀρχιεπιτορία τοῦ Πνεύ-
 10 ματος. Πάντως δὲ οὐδὲ εἰσοίσσομεν τοσοῦτον, ὅσον εἰλήγα-
 μεν, καὶ πάντα εἰσηέρομεν. Ἐπει καὶ τὸ εἶναι ἡμῶν ἐκ Θεοῦ,
 καὶ τὸ εἰδέναί Θεόν καὶ αὐτὸ τὸ ἔχειν ὃ εἰσηέρομεν. Τὸ
 δὲ κάλλιστον καὶ γαυλοπτότατον, ὅτι μὴ τῇ ἀξία τοῦ δι-
 δομένου, τῇ δὲ δυνάμει καὶ τῇ διαθέσει τοῦ καρπογοροῦν-
 15 τος μετροεῖ Θεὸς τὴν ἐπίδοσιν.

9. Μὴ οὖν ἀναμείνῃς γενέσθαι χορητός, ἀλλ' ἤδη γενοῦ
 μηδὲ ὄτι τῆς ἀξίας λείπῃ, τὸ πᾶν ἐλλείπῃς. Ἀλλὰ τὸ μὲν
 εἰσένεγκε, τὸ δὲ προσημῆθητι, ἔπερ δὲ τοῦ δεήθητι δοθῆναι
 σγγνώμην τῇ ἀσθενείᾳ. Οὐκ ὀγθήσῃ, γησί, κενός ἐναντίον
 20 μου. Μηδεὶς ἔστω κενός, μηδὲ ἄκαρπος, μηδέ τις σπεῖρα
 γυχή καὶ ἄγονος. Ἐκαστος δὲ τῶν παρόντων καρποφορεῖτω
 Θεῷ καὶ ἐκ τῶν οἰκείων ὁ ἀμαρτάνων τὴν μεταβολήν, ὁ

15. Ἐξ. 25, 3 ἔ. καὶ 35, 21 ἔ.

16. Ἐβρ. 8, 2.

17. Ἐφ. 2, 21.

18. Ἐξ. 23, 15.

λές πρᾶγμα διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς σκηνῆς¹⁵. "Ἄλλοι δὲ ὅ,τι εἶχεν ὁ καθένας, ἢ ὅ,τι τύχαινε νὰ ἔχη κάθε ἡμέραν. "Ὅλοι δὲ προσέφεραν καὶ δὲν ὑπῆρχε κανεὶς ὁ ὁποῖος νὰ μὴν προσφέρῃ ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοὺς πάρα πολὺ πτωχοὺς. "Ἐτοι καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν μίμησιν τῆς σκηνῆς τοῦ Θεοῦ, εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν ἐθεμελίωσεν ὁ Κύριος καὶ ὄχι ἄνθρωπος¹⁶, καὶ ἡ ὁποία κτιζέται ἀπὸ τὰ διάφορα κάλλη τῆς ἀρετῆς, ἃς εἰσφέρωμεν ἄλλος μὲν λίγο ἄλλος δὲ πολὺ, ἀλλὰ ὅλοι καθ' ὅμοιον τρόπον, διὰ νὰ γίνῃ τὸ ἔργον τέλειον διὰ νὰ κατοικήσῃ μέσα ὁ Χριστός, καὶ διὰ νὰ συνθέσωμεν καὶ νὰ συναρμολογήσωμεν αὐτὴν εἰς ἅγιον ναὸν¹⁷ μὲ τὴν ἐπίβλεψιν καὶ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Πάντως ὅμως εἰς καμμίαν περίπτωσιν δὲν πρόκειται νὰ προσφέρωμεν τόσα πολλὰ, ὅσα ἔχομεν λάβει, ἔστω καὶ ἂν προσφέρωμεν τὰ πάντα, ἐπειδὴ καὶ τὴν ὑπαρξίν μας τὴν ἔχομεν λάβει ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ τὴν ἰκανότητα νὰ γνωρίζωμεν τὸν Θεὸν καθὼς καὶ αὐτὸ τὸ νὰ ἔχωμεν ὅ,τι θὰ προσφέρωμεν. Τὸ πιὸ καλὸ δὲ καὶ ἡ ἀπόδειξις τῆς ἀειρείου φιλανθρωπίας του εἶναι τὸ ὅτι ὁ Θεὸς μετῶ τὴν προσφορὰν ὄχι μὲ τὴν ἀξίαν ἐκείνου τὸ ὁποῖον προσφέρεται, ἀλλὰ μὲ τὴν δυνατότητα καὶ τὴν διάθεσιν ἐκείνου ὁ ὁποῖος τὸ προσφέρει.

9. Μὴν περιμένῃς, λοιπὸν, νὰ γίνῃς ἀγαθός, ἀλλὰ γίνε ἰώρα! Οὕτε, ἐπειδὴ ὑπολείπεται εἰς ἀξίαν ἡ προσφορὰ σου, νὰ ἐγκαιαλείψῃς τὰ πάντα. Ἄλλὰ ἐκεῖνο μὲν τὸ ὁποῖον ἔχεις, νὰ τὸ προσφέρῃς, ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον δὲν ἔχεις, δεῖξέ το ζῆλον διὰ νὰ τὸ ἀποκτήσῃς καὶ ἐπίσης παρακάλεσε νὰ σοῦ δοθῇ συγχώρησις διὰ τὴν ἀδυναμίαν σου. «Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐμφανισθῆς μπροστὰ μου μὲ ἄδεια χέρια¹⁸, λέγει. Κανεὶς νὰ μὴν παρουσιασθῇ κενὸς οὔτε χωρὶς καρπούς, καὶ καμμία ψυχὴ νὰ μὴ παρουσιασθῇ στεῖρα καὶ ἄγονος. Ὁ καθένας δὲ ἀπὸ τοὺς παρόντας ἃς προσφέρῃ εἰς τὸν Θεὸν καρπὸν ἀνάλογον πρὸς ὅ,τι διαθέτει. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἁμαρτάνει, ἃς προσφέρῃ τὴν ἀλλαγὴν, ἐκεῖνος ὁ ὁ-

καλῶς τρέχων τὴν εὐνοίαν, ὁ νέος τὴν ἐγκράτειαν, ἡ πολὺ τὴν ἡρόνησιν, ὁ πλούσιος τὴν μετάνοιαν, ὁ πέννης τὴν εὐχαριστίαν, ὁ ἐν ἐξουσίᾳ τὴν μειωτικότητα, ὁ εἰσπραττικὸν τὴν ἡμερότητα. Οἱ ἱερεῖς, ἐνδύσασθε δικαιοσύνην, ἢ, τό γε ἀληθέστερον εἰπεῖν, ἐνδυσώμεθα. Μὴ διασπεύρωμεν τὰ πρόβατα τῆς νομῆς καὶ διασπείρωμεν, ἕπερ ὧν ἔβηκε τὴν ψυχὴν ὁ ποιμὴν ὁ καλός, ὁ γινώσκων τὰ ἴδια καὶ γινωσκόμενος ἑπὶ τῶν ἰδίων καὶ καλῶν κατ' ὄνομα καὶ εἰσάγων αὐτὰ καὶ ἐξάγων ἀπὸ τε ἀπιστίας εἰς πίστιν καὶ ἀπὸ τῆς ζωῆς ταύτης ἐπὶ τὴν
 10 ἐκεῖθεν ἀνάπαντον. Φοβηθῶμεν, μὴ ἀγ' ἡμῶν ἄρξῃται το κράτος, κατὰ τὴν ἀπειλήν· μὴ λάθωμεν ἐκ χειρὸς Κυρίου διπλᾶ τὰ ἁμαρτήματα, αὐτοὶ τε οὐκ εἰσιόντες καὶ τοὺς εἰσελθεῖν δυναμένους κολούοντες.

10. Τὰ πρόβατα, μὴ ποιμαίνετε τοὺς ποιμένας, μηδὲ
 15 ἕπερ τοὺς ἐαυτῶν ὄρους ἐπαίρεσθε· ἄρξῃ γὰρ ἑμῖν ἂν καλῶς ποιμαίνησθε. Μὴ κρίνετε τοὺς κριτὰς, μηδὲ νομοθετεῖτε τοῖς νομοθέταις· οὐ γάρ ἐστι Θεὸς ἀκαταστασίας καὶ ἀταξίας, ἀλλ' εὐφροσύνης καὶ τάξεως. Μὴ τοίνυν ἔστω τις κεφαλὴ, μόνος πονεὶρ πυχάντων ἢ πόνος ἢ ἄλλο τι τῶν εὐτελεστερίων μελῶν
 20 τοῦ σώματος· ἀλλ' ἕκαστος ἐν ἡ ἐκλήθη τάξει, ἀδελφοί, ἐν ταύτῃ μενέτω, καθὼς ἢ τῆς κρείττονος ἄξιος· ἐν ᾧ σιέσθῃ τὴν παροῦσαν, πλεον εὐδοχιμῶν, ἢ ἐν τῷ ζητεῖν ἢν οὐκ ἔλαβεν. Μὴ τις, ἐνὸν ἀτιμωμένως ἔλεσθαι, ἄρξῃ ἐπιτιμωμένως ἐπι-

19. Ψαλμ. 131, 16.

20. Πρβλ. Ἰεζ. 34, 5-6.

21. Ἰω. 10, 11 ἔ.

22. Α' Πέτρ. 4, 17.

23. Α' Κορ. 14, 33.

ποιος ἀγωνίζεται, τὸ ἀκμαῖον φρόνημα, ὁ νέος τὴν ἐγκράτειαν, ὁ ἠλικιωμένος τὴν σωφροσύνην, ὁ πλούσιος τὴν προσφορὰν μέρους τῶν ἀγαθῶν του εἰς τοὺς ἄλλους, ὁ πτωχὸς τὴν εὐχαριστίαν, ὁ εὐρισκόμενος εἰς τὴν ἐξουσίαν τὴν μετριοπάθειαν, ὁ εἰσπράκτωρ τῶν φόρων τὴν ἠπιότητα. «Οἱ ἱερεῖς νὰ ἐνδυθῆτε δικαιοσύνην»¹⁹, ἤ, διὰ νὰ τὸ εἶπω μὲ περισσοτέραν εἰλικρίνειαν, ἄς ἐνδυθῶμεν. Ἄς μὴ διασπάσωμεν ἀπὸ τὴν βοσκὴν καὶ ἄς μὴ διαφθείρωμεν τὰ πρόβατα²⁰ χάριν τῶν ὁποίων ἔδωσε τὴν ψυχὴν του ὁ καλὸς ποιμὴν²¹, ὁ ὁποῖος γνωρίζει τὰ πρόβατά του καὶ τὸν γνωρίζουν καὶ αὐτά, καὶ τὰ φωνάζει μὲ τὸ ὄνομά των καὶ τὰ βάζει μέσα εἰς τὴν μάνδραν, καὶ τὰ βγάζει ἀπὸ τὴν ἀπιστίαν, καὶ τὰ ὀδηγεῖ εἰς τὴν πίστιν, καὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτὴν εἰς τὴν ἀνάπαυσιν τῆς ἄλλης ζωῆς. Ἄς φοβηθοῦμεν μήπως ἀρχίσῃ ἀπὸ ἡμᾶς ἡ κατάκρισις²², συμφώνως πρὸς τὴν ἀπειλήν, καὶ μήπως λάβωμεν ἀπὸ τὴν χεῖρα τοῦ Κυρίου διπλὴν τιμωρίαν, ἐπειδὴ δὲν εἰσήλθαμεν οἱ ἴδιοι καὶ ἐπειδὴ ἐμποδίσασαμεν καὶ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἠμποροῦσαν νὰ εἰσέλθουν.

10. Τὰ πρόβατα μὴ ποιμαίνετε τοὺς ποιμένας καὶ μὴν ἐξέρχεσθε ἀπὸ τὰ ὄριά σας. Εἶναι ἀρκεῖον διὰ οἱς τὸ νὰ ποιμαίνεσθε καλά. Μὴν κρίνετε τοὺς κριτὰς καὶ μὴ νομοθετῆτε διὰ τοὺς νομοθέτας, «διότι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι Θεὸς τῆς ἀκαταστασίας καὶ τῆς ἀταξίας, ἀλλὰ Θεὸς τῆς εἰρήνης»²³ καὶ τῆς τάξεως. Ἄς μὴ γίνεται λοιπὸν κεφαλὴ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος μόλις καὶ μετὰ βίας εἶναι χεῖρι, ἢ πόδι, ἢ ὀτιδήποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ πῶς εὐτελεῖ μέλη τοῦ σώματος, ἀλλὰ ὁ καθένας, ἀδελφοί μου, ἄς παραμένῃ εἰς τὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν ἔχει κληθῆ, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ἄξιος διὰ καλυτέραν, μὲ τὸ νὰ δέχεται ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἔχει τώρα καὶ νὰ εὐδοκιμῇ περισσότερο εἰς αὐτήν, παρὰ νὰ ἐπιζητῇ ἐκείνην τὴν ὁποίαν δὲν ἔχει λάβει. Κάποιος ὁ ὁποῖος ἠμπορεῖ νὰ ἀκολουθῇ χωρὶς νὰ διατρέχῃ κίνδυνον, ἄς μὴν ἐπιθυμῇ νὰ ἐ-

θυμείω μηδὲ ὁ τῆς ὑποταγῆς νόμος καταλύεσθω, ἥ καὶ τὰ ἐπίγεια συνέχει καὶ τὰ οὐράνια μηδὲ ποιῶμεν ἀναρχίαν τὴν πολυαρχίαν. Οἱ περὶ λόγους μὴ σφόδρα τοῖς λόγοις θαρρεῖτε, μηδὲ σοφίζεσθε περισσὰ καὶ ἔπερ τὸν λόγον, μηδὲ τικᾶν
 5 ἐπιθυμεῖτε πάντα κακῶς, ἀλλ' ἔστιν ἅ καὶ ἠτιᾶσθαι καλῶς ἀνέχεσθε. Δότε τῷ Λόγῳ τὸν λόγον ποιήσατε δικαιοσύνης ὄπλον, μὴ θανάτου τὴν παιδεύου.

11. Ἀρχεῖσθε τοῖς ἰδίοις ὑφωρίοις οἱ σιτραιωῖται καὶ μηδὲν ἔπερ τὸ διατεταγμένον ἀπαιτεῖτε. Ταῦτα ἑμῖν διακε-
 10 λέγεται μεθ' ἡμῶν Ἰωάννης, ὁ μέγας τῆς ἀληθείας κήρυξ, ἡ πρόδρομος τοῦ Λόγου φωνή. Τί λέγων ὑφώνιον; Τὸ βασιλικὸν σιτηρέσιον δηλονότι, καὶ τὰς ὑπαρχούδας ἐκ νόμου τοῖς ἀξιώμασι δωρεάς. Τὸ δὲ περισσὸν τίνος; Ἐγὼ μὲν ὀκνῶ λέγειν τὸ βλάσημον ἑμεῖς δέ, οἷδ' ὅτι σνρίετε, κᾶν ἐγὼ
 15 γεῖδωμαι. «Ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ» τῷ μὲν τὸ τέλος, τῷ δὲ τὸν φόβον, ὑμεῖς οἱ τῆς πολιτείας ἐπώνυμοι φόβον δὲ ὅταν εἴπω, κωλύω τὴν πλεονεξίαν. Τί οὖν ἡμεῖς κερδανοῦμεν, τάχα ἂν εἴποιτε, μέγα; Τὸ πάντων μέγιστον καὶ εἰ βούλεσθε, δι' ἑμοῦ μεσίτου, τὰς
 20 χροιστὰς ἐλπίδας καὶ τὰ πρωτεῖα τῆς ἄνω πόλεως, οὐ τῆς μικρᾶς ταύτης καὶ ἐλαχίστης ἐν πόλεσιν, ἧς οὐδὲ τὸ ἄρχειν, ἵνα μειρώς εἴπω τιμῶν ὡς θρηγαμένην, πάντ' ἡ σεμνὸν καὶ ἔπερολαμπρον. Ἐκεῖ γενέσθαι πρῶτοι θελήσωμεν μεταποιηθῶμεν τῆς ἐκεῖθεν λαμπρότητος ἐν κόλλοις Ἀθραάμ, ἀντι

24. Λουκᾶ 3, 14.

25. Ὁ Θεολόγος ἀναφέρεται εἰς τὸν λόγον τοῦ Κυρίου «τὸ δὲ περισσὸν τούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστίν» (Ματθ. 5, 37), ἀλλὰ δὲν ἀναφέρει τὸν διάβολον διὰ νὰ μὴν θίξῃ ἅμεσα ἐκείνους τυχόν οἱ ὁποῖοι ἐπιδιώκουν τὸ «περισσόν». Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ὁ θεῖος Πατὴρ λέγει πάλιν ὅτι θέλει νὰ εἴπῃ, καὶ μάλιστα κατὰ τρόπον ὁ ὁποῖος ἐπισύρει περισσότερον τὴν προσοχὴν, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἐπιτεθῇ καὶ νὰ προσβάλλῃ εὐθέως, πράγμα τὸ ὁποῖον ὠρισμένας φορὰς ἐπιφέρει ἀποτελέσματα ἀντίθετα ἀπὸ τὰ ἀναμενόμενα.

26. Ματθ. 22, 21.

ξουσιάζη διατρέχων κίνδυνον. Ἄς μὴ καταλυθῆ ὁ νόμος τῆς ὑποιαγῆς, ὁ ὁποῖος συγκρατεῖ τὰ ἐπίγεια καὶ τὰ οὐράνια καὶ ἄς μὴ μειατρέψωμεν εἰς ἀναρχίαν τὴν ὑπαρξιν πολλῶν ἀρχῶν. Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἀσχολεῖσθε μὲ τοὺς λόγους μὴ ἔχετε ὑπερβολικὴν ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτοὺς, οὔτε νὰ σοφίζεσθε πράγματα περιττὰ τὰ ὁποῖα ξεφεύγουν ἀπὸ τὴν λογικὴν καὶ οὔτε νὰ ἐπιθυμῆτε νὰ νικᾶτε τὰ πάντα κακῶς, ἀλλὰ νὰ ἀνέχεσθε νὰ νικᾶσθε καλῶς εἰς ὠρισμένα. Προσφέρετε εἰς τὸν Λόγον τὸν λόγον καὶ κάμετε τὴν διδασκαλίαν ὄπλον δικαιοσύνης καὶ ὄχι ὄπλον θανάτου.

11. «Νὰ ἀρκῆσθε εἰς τὸ σιτηρέσιόν σας»²⁴, οἱ στρατιῶται, καὶ νὰ μὴν κάνετε τίποτε περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι ἔχετε διαταχθῆ. Αὐτὰ οὔς παραγγέλλει μαζὶ μὲ ἐμὲ ὁ Ἰωάννης, ὁ μέγας κῆρυξ τῆς ἀληθείας, ἡ φωνὴ ἡ ὁποία ἐτοίμασε τὸν δρόμον εἰς τὸν Λόγον. Τί λέγει δὲ σιτηρέσιον; Τὸ σιτηρέσιον τοῦ βασιλέως, φυσικά, καὶ τὰς νομίμους δωρεὰς πρὸς τὰ ἀξιώματα. Τὸ περισσότερον δὲ ἀπ' αὐτὰ εἰς ποῖον ἀνήκει²⁵; Ἐγὼ μὲν διστάζω νὰ εἶπω τὸν προσβλητικὸν λόγον, σεῖς ὅμως γνωρίζω ὅτι τὸ γνωρίζετε, ἔστω καὶ ἂν ἀποφεύγω νὰ τὸ ἀναφέρω ἐγώ. «Δώσατε εἰς τὸν Καίσαρα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς τὸν Καίσαρα, καὶ εἰς τὸν Θεὸν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς τὸν Θεόν»²⁶, εἰς τὸν Καίσαρα μὲν τὸν φόρον, εἰς τὸν Θεὸν δὲ τὸν φόβον, σεῖς οἱ ἔφοροι τῆς πολιτείας. Ὅταν ἀναφέρω δὲ τὸν φόβον, ἐμποδίζω τὴν πλεονεξίαν. Ἴσως νὰ εἶπητε, τί τὸ μεγάλο λοιπὸν θὰ κερδίσωμεν ἡμεῖς; Τὸ πιὸ μεγάλο ἀπ' ὅλα καί, ἂν θέλετε, μὲ ἐμὲ μεσίτην, τὰς καλὰς ἐλπίδας καὶ τὰ πρωτεῖα τῆς οὐρανίου πολιτείας καὶ ὄχι τῆς μικρᾶς αὐτῆς καὶ ἀσήμου μεταξὺ τῶν πόλεων, ἡ ἐξουσία εἰς τὴν ὁποίαν, διὰ νὰ τὸ εἶπω κατὰ τρόπον μετριοπαθῆ, ἐπειδὴ ὡς τόπον ἀνατροφῆς μου τὴν ἐκτιμῶ, δὲν εἶναι κάτι τὸ ἄξιον ὑπερηφανείας καὶ πάρα πολὺ λαμπρόν. Ἄς θελήσωμεν νὰ γίνωμεν πρῶτοι εἰς τὴν οὐρανίαν καὶ ἄς προσπαθῆσωμεν νὰ πάρωμεν λάμψιν ἀπὸ τὴν λαμπρότητα ἡ ὁποία πηγάζει ἀπὸ ἐκεῖ. Ἄς ἀναπαυ-

τῆς ἐντιεῦθεν ἐνοπλάγχθιας, ἀναπανοσώμεθα κοῖμαι δίκαιοι
 κοίνομεν· ἐξεκλώμεθα πένητα καὶ λιτωχόν· χήραν καὶ ὄρη-
 τὸν ἐλεήσομεν· ἐκλωιόμεθα χειρομένους, ἢ τό γε μεισιώτα-
 τιον εἶπεῖν, μὴ αἰτιοὶ ζειύνομεν μὴ πασιδόμεν τὸν δεόμενον
 5 ἡμῶν, μέτροι καὶ τῶν ἀπὸ τραπέζης ψιχίων καὶ μὴ πασα-
 δοάσομεν τὸν ἠλκομένον καὶ θεβλήμενον ἐν τοῖς ἡμετέροις
 πλοῦσι· μὴ τρυφήσομεν, ἄλλων κακοπαθούντων· μὴ θδελ-
 ξόμεθα τὸν ὀπόδολλον· μὴ, γένοι καὶ ἀδελφοί, γενώμεθα τῆς
 τοῦ πλουσίου μοῖδος, μηδὲ ὀδνηθῶμεν ἐν τῇ γλογί, μηδε
 10 τῷ χάσματι διασιδόμεν ἀπὸ τῶν ὀοίων, μηδὲ δεηθῶμεν Λα-
 ζάρου τοῦ πένητος, ἄσπον δασιτόλω καισιρῶσαι τὴν γλῶσσαν
 ἡμῶν γλεγομένην καὶ μηδὲ τοσοῦτον τωρχάνομεν. Γενώμεθα
 χορησιοί, εἰσοπλαγχθοί, σιμαθεῖς· μιμησώμεθα τοῦ Λεσπῶτον
 τὴν ἀγαθότητα, ὡς ἀναιτέλλει τὸν ἥλιον ἐπὶ ἀγαθοῦς καὶ
 15 πορησοῦς· καὶ τῶν εἰ τῇ βροσχῇ πάντας ὀμοῖως. Μὴ δεξόμεθα
 πλοσιεῖν διὰ τῆς τῶν ἄλλων πενίας (μὴ παρὰ τοσοῦτον ἐλ-
 θομεν τῆς θείας ἰσότητος) μηδὲ μίξομεν τὸν ἡμέτερον πλοῦ-
 τιον ἄλλοιτροῖσι δάσπονσι, ἐγὼ ὡν ὡς τοῦ καὶ σιητός ἐκδαπα-
 ρηθήσεται, ἢ, τό γε τῆς Γουαγῆς εἶπεῖν, ἐξεμεθήσεται. Ἀλλὰ
 20 ἔσομεν τοῦ δεοῦτος ἀπλησιόστεροι; ἔστι καὶ πλεονεκτηῖσαι καλῶς.
 καλῶς.

12. Ταῦτα μὲν οὖν ἦδη κοινὰ πρὸς πάντας, οὐ τοῖς ἐν
 πολιτείᾳ μόνον τὰ παραγγέλλομαι κοινὰ γὰρ καὶ κοινῆς ἀρ-

27. Βλ. Λουκᾶ 16, 20 ἔ. (τὴν παρὰβολὴν τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ
 Λαζάρου).

28. Ματθ. 5, 45.

29. Ἰωβ 20, 15.

θῶμεν ἐκεῖ εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ, ἀντὶ νὰ ζητῶμεν τὴν ἐπὶ γῆς εὐσπλαχνίαν. Ἐὰν βγάζωμεν δικαίας κρίσεις. Ἐὰν μὴ καταδιώκωμεν τοὺς πτωχοὺς καὶ ἄς ἐλεῶμεν τὰς χήρας καὶ τὰ ὄρφανά. Ἐὰν ἐξαγοράζωμεν τὴν ποινὴν ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἔχουν καταδικασθῆ εἰς θάνατον ἢ, διὰ νὰ εἶπω τὸ ἐλάχιστον, ἄς μὴ τοὺς θανατώνωμεν τοῦλάχιστον ἡμεῖς. Ἐὰν μὴ παραβλέψωμεν ἐκεῖνον ὁ ὅποιος ἔχει ἀνάγκην ἀκόμη καὶ τὰ ψίχουλα ἀπὸ τὸ τραπέζι μας²⁷, καὶ ἄς μὴ παραβλέψωμεν ἐκεῖνον ὁ ὅποιος εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ πληγὰς καὶ ἔχει ριφθῆ ἔμπρὸς εἰς τὴν θύραν. Ἐὰν μὴ ζῶμεν μὲ πολυτέλειαν ὅταν οἱ ἄλλοι δυστυχοῦν. Ἐὰν μὴ ἀποστραφῶμεν μὲ ἀπέχθειαν τὸν σύνδουλόν μας. Ἐὰν μὴ ἀκολουθήσωμεν, ὦ φίλοι καὶ ἀδελφοί μου, τὸ παράδειγμα τοῦ πλουσίου, ἄς μὴ ὑποφέρωμεν ἀπὸ τὴν φλόγα καὶ ἄς μὴ χωρισθῶμεν μὲ θάραθρον ἀπὸ τοὺς δικαίους, οὔτε νὰ παρακαλέσωμεν τὸν πτωχὸν Λάζαρον νὰ δροσίση τὴν γλῶσσάν μας, ἢ ὅποια καίγεται, μὲ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου του, καὶ νὰ μὴ μπορούμεν οὔτε καὶ αὐτὸ νὰ τὸ ἐπιτύχωμεν. Ἐὰν γίνωμεν ἀγαθοί, εὐσπλαχνικοὶ καὶ γεμᾶτοι συμπάθειαν. Ἐὰν μιμηθῶμεν τὴν ἀγαθότητα τοῦ Κυρίου, «ὁ ὅποιος κάνει νὰ ἀνατέλλῃ ὁ ἥλιος ἐπάνω εἰς καλοὺς καὶ πονηροὺς»²⁸, καὶ ποτίζει ἐπίσης μὲ τὴν βροχὴν του τοὺς πάντας. Ἐὰν μὴ δεχθῶμεν νὰ πλουτίζωμεν μὲ τὴν πτωχείαν τῶν ἄλλων (ἄς μὴν ἀπομακρυνθῶμεν τόσον πολὺ ἀπὸ τὴν θείαν ἰσότητα!), οὔτε νὰ ἀναμιξῶμεν τὸν πλοῦτον μας μὲ τὰ δάκρυα ἄλλων, τὰ ὅποια ὡς σκωρία καὶ ὡς σκόρος θὰ τὸν καταφάγουν, ἢ ὁ ὅποιος, ὅπως λέγει ἡ Γραφή, θὰ φύγῃ ὡς ἕμετος²⁹. Ὅμως θὰ εἴμεθα πιὸ ἀπληστοὶ ἀπὸ ὅσον πρέπει; Ὑπάρχει τρόπος νὰ δείξωμεν ἀγαθὴν πλεονεξίαν. Ἐὰν δώσωμεν κάτι μικρὸν κατὰ τὴν παρούσαν ζωὴν, διὰ νὰ πλουτίσωμεν εἰς τὴν μέλλουσαν.

12. Αὐτὰ μὲν λοιπὸν τὰ παραγγέλματα εἶναι πλέον κοινὰ πρὸς ὅλους καὶ ὄχι μόνον πρὸς τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὴν πόλιν, ἐπειδὴ κοινὰ εἶναι τὰ φάρμακα τῆς κοινῆς

ρωστίας τὰ γάρματα. Σὺ δὲ ἀπόγραφε δικαίως ἡμᾶς, ὁ τῶν
 ἡμιτέρων γόρων ἀπογραφεὶς ἀπόγραφε, μὴ τοὺς ἐμοὺς λό-
 γους ἐπιμελῶς, ὧν οὐδὲν ἢ μικρὸν τὸ κέρδος ἢ εἰς ἀκοῆς
 χάριν καὶ ἡδονήν, ἀλλὰ τὸν ἐμὸν λαὸν ὁσίως καὶ γιανθρώ-
 5 πως· αἰδεσθεῖς, εἰ μὴ τι ἄλλο ἢ τὸν καιρὸν αὐτόν, (ὅτι καὶ
 ὁ Σωτὴρ ἐν ἀπογραφῇ τίκεται. «Ἐξῆλθε γὰρ δόγμα, φησί,
 παρὰ Καίσαρος Ἀυγούστου, τοῦ ἀπογράψασθαι πᾶσαν τὴν οἰ-
 κονομένην» καὶ ἀπεγράψατο. Ἀρέβη δὲ καὶ Ἰωσήφ ἐν Βη-
 θλεὲμ σὺν Μαριὰμ τῇ μεμνητομενῇ αὐτῶ γενναίᾳ ἀπογρά-
 10 ψασθαι διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαβὶδ. Καὶ
 τηρικᾶντα ὁ Σωτὴρ τίκεται, τὸ θαυμάσιον, ὁ πάντων δημι-
 ουργὸς καὶ δεσπότης, ἐν γὰλῳ καὶ μικρῶ καταλύματι. Φο-
 βηθῶμεν τὸ μυστήριον· αἰδεσθῶμεν τὴν οἰκονομίαν καὶ αὐτοὶ
 τῶ καιρῶ τι σφεισερέγκωμεν. Νῦν ἄγγελοι χαίρουσι, νῦν
 15 ποιμένες περιαισχύονται, νῦν ἀστέρι ἐξ Ἀνατολῶν τρέχει
 πρὸς τὸ μέγιστον γῶς καὶ ἀπρόσιτον· νῦν μάγοι προσκίπτου-
 σι καὶ δωροφοροῦσι καὶ τῶν πάντων βασιλεῖα γινώσκουσι καὶ
 καλῶς τῶ ἀστέρι τεκμαίρονται τὸν οὐρανὸν· νυνί τε Ἡρώ-
 δης μαίνεται καὶ παιδοκρονεῖ καὶ διὰ τὸν ἔλευθερωτὴν ἀναι-
 20 ρεῖ τοὺς τῆς ἔλευθερίας τυγχάνειν ὀφείλοντας. Ἀλλ' ἡμεῖς
 γε μετὰ τῶν προσκυνούτων γενόμεθα καὶ προσενέγκωμεν τῶ
 δι' ἡμᾶς πωχέουσιντι μέχρι καὶ σώματος, μὴ λίθαινον, μηδὲ
 χροσόν, μηδὲ σφόδραν (τὸν μὲν ὡς Θεῶ, τὸν δὲ ὡς βασιλεῖ,
 τὴν δὲ ὡς γενοσμένῳ δι' ἡμᾶς νεκρότητος) ἀλλὰ δῶρα μυ-
 25 στικά καὶ ὑπὲρ τὸ γαινόμενον· τὸ γε μηδὲν λαθεῖν, μηδὲ τῶ

30. Λουκᾶ 2, 1 ἔ.

31. Αὐτόθι 9 ἔ.

32. Ματθ. 2, 1 ἔ.

ἀσθενείας. Σὺ δέ, ὁ ὁποῖος ἀσχολεῖσαι μὲ τὴν καταγραφὴν τῶν φόρων μας, νὰ μᾶς ἀπογράψῃς μὲ δικαιοσύνην. Νὰ ἀπογράψῃς μὲ ἐπιμέλειαν ὄχι τοὺς λόγους μου (ἀπὸ τοὺς ὁποῖους δὲν ἔχεις κανένα, ἢ ἐλάχιστον κέρδος, ἢ μόνον τὴν εὐχαρίστησιν καὶ τὴν ἡδονὴν τῆς ἀκοῆς), ἀλλὰ τὸν λαὸν μου μὲ δικαιοσύνην καὶ φιланθρωπίαν, ἀφοῦ σεβασθῆς, ἂν ὄχι τίποτε ἄλλο, τοῦλάχιστον τὴν περίστασιν αὐτῆν. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Σωτὴρ μας γεννᾶται κατὰ τὴν διάρκειαν ἀπογραφῆς. Διότι «ἐξεδόθη», λέγει, «διάταγμα ἀπὸ τὸν Καίσαρα Αὐγουστον νὰ ἀπογραφῆ ὁλόκληρη ἡ οἰκουμένη»· καὶ ἀπεγράφη. Ἀνέβηκε δὲ καὶ ὁ Ἰωσήφ εἰς τὴν Βηθλεὲμ μαζί μὲ τὴν Μαριάμ, μὲ τὴν ὁποίαν εἶχε μνηστευθῆ, διὰ νὰ ἀπογραφῆ, ἔπειδὴ κατήγετο ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Δαβὶδ³⁰. Καὶ τότε γεννᾶται ὁ Σωτὴρ καὶ συμβαίνει τὸ θαυμαστὸν γεγονός νὰ εὑρεθῆ ὁ δημιουργὸς καὶ Κύριος τῶν πάντων εἰς ἀσήμαντον καὶ μικρὸν κατάλυμα. Ἄς φοβηθῶμεν τὸ μυστήριον, ἃς σεβασθῶμεν τὸ σχέδιον τῆς σωτηρίας, καὶ ἃς προσφέρωμεν καὶ ἡμεῖς κάτι μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτῆν. Τώρα οἱ ἄγγελοι χαίρονται, τώρα οἱ ποιμένες φωτίζονται ἀπὸ θεῖον φῶς³¹, τώρα ὁ ἀστὴρ ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν τρέχει πρὸς τὸ πῖθ μεγάλο καὶ ἀπλησίαστον φῶς, τώρα οἱ μάγοι προσκυνοῦν καὶ προσφέρουν δῶρα καὶ γνωρίζουν τὸν βασιλέα τῶν πάντων καὶ πολὺ σωσιὰ καταλαβαίνουν ἀπὸ τὸν ἀστέρα τὸν οὐράνιον βασιλέα. Τώρα καὶ ὁ Ἡρώδης καταλαμβάνεται ἀπὸ μανίαν καὶ φονεύει τὰ παιδιά καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ ἐλευθερωτοῦ φονεύει ἐκείνους οἱ ὁποῖοι θὰ ἔπρεπε, καλῶς ἐχόντων τῶν πραγμάτων, νὰ ἐλευθερωθοῦν³². Ἀλλὰ ἡμεῖς ἃς συνταχθῶμεν μὲ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τὸν προσκυνοῦν, καὶ ἃς προσφέρωμεν εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἐπιώχευσε πρὸς χάριν μας, μέχρι τοῦ σημείου νὰ λάβῃ σῶμα, οὔτε λίθον, οὔτε χρυσόν, οὔτε σμύρναν (τὸν μὲν λίθον ἔπειδὴ εἶναι Θεός, τὸν δὲ χρυσόν ἔπειδὴ εἶναι βασιλεὺς καὶ τὴν σμύρναν ἔπειδὴ ἔδοκίμασε πρὸς χάριν μας τὸν θάνατον), ἀλλὰ δῶρα μυστικά, τὰ ὁποῖα δὲν φαίνονται, τὸ νὰ μὴ πάρω-

πλούτω τι συγχωρηῆσαι κατὰ πενίας, μηδ' ἀδικῆσαι τὸ πλάσμα διὰ τοῦ πλάσματος.

13. Σὺν Χριστῷ γράφεις, σὺν Χριστῷ ταλαντεύεις, σὺν τῇ κεφαλῇ δοκιμάζεις, μετὰ τοῦ Λόγου λογίζῃ. Χριστὸς ἄρι
 5 γεννηταί σοι καὶ ἀνθρώποις στυγαστρέφεται. Τί τοῦ λόγου δηλοῦντος; Ἐμοὶ δοκεῖ, εἰς ρουθεσίαν τῶν τὰ τοιαῦτα πεπιστευμένων, ὅτι ταῖς μεγίσταις τῶν διοικήσεων Θεὸς ἀεὶ συνεισέρχεται. Καὶ ἵνα μὲν καταιδέσειε τοὺς ἀπογράφοντας, τηρικαῦτα ὁμιλεῖ σαρκὶ καὶ ἀνθρώποις· ἵνα δὲ παραμυθῆσθαι
 10 τῆς δουλείας ἡμᾶς καὶ τὴν ἐνγνωμοσύνην νομοθετήσῃ (οὐδὲ γὰρ τοῦτο παροπιέον), τελεῖ καὶ αὐτὸς τὸ δίδραχμον καὶ οὐκ ἔπερ ἑαυτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ Πέτρον τοῦ τιμιωτάτου τῶν μαθητῶν· ἐπεὶ καὶ ἄνθρωπος ἐγένετο δι' ἡμᾶς καὶ δούλου μορφὴν ἀνεδέξατο καὶ ἔπερ τῶν ἀνομιῶν ἡμῶν ἤχθη εἰς
 15 θάνατον. Ταῦτα μὲν ὁ Σωτὴρ καὶ τῷ θελήματι μόνον, ὡς Θεός, οἴσασαι δυνάμενος, ἐπεὶ καὶ τὰ πάντα προστάγματι συνισήσατο· μεῖζον δὲ καὶ δυνατωτέρω εἰσήνεγκεν ἡμῖν, τὴν συμπάθειαν καὶ τὸ ὁμότιμον. Τί δὲ ἡμεῖς οἱ Χριστοῦ μαθηταὶ τοῦ πλάου καὶ ὑπὸ ἀνθρώπου καὶ τοσοῦτον ἡμῖν λειτουργ
 20 γήσαντος; Οὐ μνησόμεθα τοῦ Λεσπότην τὴν ἐκπλαγχνίαν; οὐκ ἐσόμεθα χρηστοὶ τοῖς ὁμοδόουλοις, ἵνα τοιούτον τύχωμεν καὶ αὐτοὶ τοῦ Κυρίου μετροῦντος, ὡς ἂν μετρήσωμεν; οὐ κτησόμεθα τὰς ἑαυτῶν γυχᾶς, διὰ τῆς ἡμερότητος; Ἄρχεὶ δουλεύειν τοῖς ἐλευθέροις καὶ τοιοῦτον εἶναι τὸ διάφορον, ὥστε

33. Ματθ. 17, 27.

34. Φιλ. 2, 7.

35. Ἦσ. 53, 5.

36. Λουκᾶ 6, 38.

μεν δηλαδὴ τίποτε, καὶ τὸ νὰ μὴν ἐπιτρέψωμεν εἰς τὸν πλοῦτον νὰ ἐκμειαλλευθῇ τὴν πτωχείαν, καὶ τὸ νὰ μὴν ἀδικήσωμεν, ἐπίσης, τὸ δημιούργημα μὲ ἄλλο δημιούργημα.

13. Μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸν ἀπογράφεις, μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸν ζυγίζεις, μαζὶ μὲ τὴν κεφαλὴν κρίνεις καὶ μαζὶ μὲ τὸν Λόγον ὑπολογίζεις. Ὁ Χριστὸς γεννᾶται τώρα διὰ οὐ καί, ἐνῶ εἶναι Θεός, γίνεται ἄνθρωπος καὶ συνανασιρέφεται μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Τί θέλει νὰ δείξῃ ὁ λόγος; Νομίζω ὅτι θέλει νὰ νουθετήσῃ ἐκείνους εἰς τοὺς ὁποίους ἔχουν ἀνατεθῆ αἱ ἐξουσίαι αὐταὶ καὶ νὰ δείξῃ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πάντοτε παρῶν εἰς τὰ πρὸ σοβαρὰ ζητήματα τῆς ἐξουσίας. Καὶ διὰ νὰ κάνῃ μὲν νὰ φερθοῦν μὲ σεβασμὸν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἀπογράφουν, ἐνσαρκώνεται ἰοίε καὶ παρουσιάζεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ παρηγορήσῃ δὲ καὶ ἡμᾶς διὰ τὴν δουλείαν μας καὶ νὰ διδάξῃ τὸ ἡγιον φρόνημα (διότι οὔτε αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ τὸ παραβλέψωμεν) δίνει καὶ αὐτὸς τὸ δίδραχμον τοῦ φόρου, καὶ μάλιστα ὅχι μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν του ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν Πέτρον²³, τὸν πρὸ ἔνδοξον ἀπὸ τοὺς μαθητὰς του, ἐπειδὴ εἶχε γίνει καὶ ἄνθρωπος πρὸς χάριν μας καὶ ἔλαβε τὴν μορφὴν τοῦ δούλου²⁴ καὶ ὠδηγήθη εἰς τὸν θάνατον διὰ νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας μας²⁵. Αὐτὰ μὲν τὰ ἔκαμεν ὁ Σωτὴρ, ὁ ὁποῖος, ὡς Θεός, ἤμποροῦσε καὶ μὲ τὴν θέλησίν του μόνον νὰ μᾶς σώσῃ, ἐπειδὴ καὶ μὲ μόνην τὴν ἐντολὴν του εἶχε δημιουργήσει τὰ πάντα. Μᾶς προσέφερε δὲ κάτι μεγαλύτερον καὶ πρὸ ἱκανὸν νὰ μᾶς παρηγορήσῃ, τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν ἰσοτιμίαν του μὲ ἡμᾶς. Τί θὰ κάμωμεν λοιπὸν ἡμεῖς οἱ μαθηταὶ τοῦ πράου καὶ φιλανθρώπου Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος τόσον πολὺ μᾶς ὑπηρέτησεν; Δὲν θὰ μιμηθῶμεν τὴν εὐσπλαχνίαν τοῦ Κυρίου; Δὲν θὰ φερθῶμεν μὲ καλωσύνην πρὸς τοὺς συνδούλους μας, διὰ νὰ μᾶς φερθῇ καὶ ὁ Κύριος ὅταν θὰ κρίνῃ, ὅπως θὰ κρίνωμεν καὶ ἡμεῖς τώρα²⁶; Δὲν θὰ κερδίσωμεν τὰς ψυχὰς μας μὲ τὴν ἠπιότητα; Εἶναι ἀρκετὸν διὰ τοὺς ἐλευθέρους νὰ εὐρίσκωνται ὑπὸ δουλείαν καὶ νὰ ὑ-

τοῦ αὐτοῦ χόος, τὸ μὲν κρατεῖν, τὸ δὲ ἄρχεσθαι καὶ τὸ μὲν
τάσσειν γόρους, τὸ δὲ ἀπογρώεσθαι καὶ τοῖς μὲν ἀδικεῖν
ἐξεῖναι καὶ ποιεῖν κακῶς, τοῖς δὲ ἕτερον τοῦ μὴ παθεῖν δεῖ-
σθαι καὶ ἀγωνίζεσθαι καὶ ταῦτα εἶναι περὶ τὴν μίαν εἰκόνα
5 καὶ τὸ ἐν ἀξίωμα, τοὺς τῆς αὐτῆς ζωῆς κληρονόμους, ἕτερον
ὧν Χριστὸς ὁμοίως ἀπέθανεν. Ἄρχεῖ ταῦτα τοῖς ἐλευθέροις·
μὴ θαυμάσθω δὲ ὁ ζυγός, μηδὲ τῆς πρώτης ἡμῶν ἁμαρτίας
τὸ ἐπιτίμιον.

14. Ὡς ἀπόλοιτο ἡ κακία καὶ ἡ πρώτη ταύτης καταβολή
10 καὶ ὁ καθεύδουσι ἡμῶν ἐπιπολείας τὰ ζιζάνια ποτηρός, ἐν
ἀρχῇ τοῦ κακοῦ γένηται τὸ ἀμελῆσαι τοῦ ἀγαθοῦ, ὥσπερ καὶ
σκότους ἢ τοῦ φωτός ἐλοχώρησις. Ταῦτα τὸ ξύλον καὶ ἡ
πικρὰ γεῦσις καὶ ὁ θάσκαρος ὄφις καὶ ἡ παρακοή, ἐν ἰδρωτί
τοῦ προσώπου ζῆν κατακρίνασα. Ἐντεῦθεν γυμνός ἐγὼ καὶ
15 ἀσχήμων καὶ τὴν γύμνωσιν ἔγνων καὶ τὸν δερμάτινον χιτῶνα
ἡμιασάμην καὶ τοῦ παραδείσου διέπεσον καὶ εἰς τὴν γῆν
ἀπεστράγγην, ὄθεν ἐλήγθην, ἐν τοῦτο ἀπὸ τρυφῆς ἔχων, τὰ
ἐμαυτοῦ γινώσκειν κακά· καὶ λύπην κατεκρίθην ἄπαντον
ἀπὸ τῆς πικρᾶς ἡδονῆς καὶ πόλεμον πρὸς τὸν φιλιωθέντα
20 κακῶς καὶ διὰ τῆς γεύσεως ὑποσπάσαντα. Ταῦτα τῆς κακίας
ἐμοὶ τὰ ἐπίχειρα· ἐντεῦθεν τὸ γενναῖσθαι μόχθῳ καὶ ζῆν καὶ
λύεσθαι. Αἴτιη μήτηρ χρεΐας, ἢ δὲ πλεονεξίας, ἢ δὲ πολέ-
μων, πόλεμοι δὲ γόρων πατέρες, οἱ δὲ τῆς κατακρίσεως τὸ
βαρύτερον. Ἄλλ' ἡμεῖς γε μὴ τὸ πρόσμιμον ἐπιτείνωμεν,

37. Ματθ. 13, 25.

38. Γεν. 3, 19.

πάρρη ἴση διαφορά, ὡς, ἐνῶ εἴμεθα ἀπὸ τὴν ἰδίαν σάρκα, ἓνα μέρος μὲν νὰ ἐξουσιάζῃ, ἓνα ἄλλο δὲ νὰ ἐξουσιάζεται. Καὶ τὸ μὲν ἓνα νὰ ὀρίζῃ φόρους, τὸ δὲ ἄλλο νὰ ἀπογράφεται. Καὶ νὰ ἠμποροῦν οἱ μὲν νὰ ἀδικοῦν καὶ νὰ κακοποιοῦν, οἱ ἄλλοι δὲ νὰ εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ ἀγωνίζονται διὰ νὰ μὴ πάθουν. Καὶ αὐτὰ νὰ συμβαίνουν γύρω ἀπὸ τὴν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν εἰκόνα καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ ἀξίωμα, τοὺς κληρονόμους δηλαδὴ τῆς ἰδίας ζωῆς, χάριν τῶν ὁποίων ἀπέθανεν ὁ Χριστός. Αὐτὰ εἶναι ἀρκετὰ διὰ τοὺς ἐλευθέρους. "Ἄς μὴ μᾶς φαίνεται δὲ βαρὺς ὁ ζυγός, οὔτε ἡ τιμωρία διὰ τὴν πρώτην μας ἁμαρτίαν.

14. Εἶθε νὰ ἐξηφανίζετο ἡ κακία καὶ ἡ πρώτη τῆς ρίζα καὶ ὁ διάβολος, ὁ ὁποῖος ἐνῶ ἐκοιμούμεθα ἔσπειρε μέσα μας τὰ ζιζάνια²⁷, διὰ νὰ γίνῃ ἡ παραμέλησις τοῦ ἀγαθοῦ ἢ ἀρχὴ τοῦ κακοῦ, ὅπως καὶ ἀρχὴ τοῦ σκοτοῦς γίνεται ἢ ὑποχώρησις τοῦ φωτός. Αὐτὰ μᾶς ἔκαμε τὸ δένδρον καὶ ἡ γεῦσις τῶν καρπῶν του, ἢ ὁποία ἀπέβη πικρὴ, καὶ ὁ χαιρέκακος ὄφις καὶ ἡ παρακοή, ἢ ὁποία μᾶς κατεδίκασε νὰ ζῶμεν μὲ τὸν ἰδῶτα τοῦ προσώπου μας²⁸. Ἐξ αἰτίας τούτου ἔγινα ἐγὼ γυμνός καὶ ἄσκημος, καὶ ἐγνώρισα τὴν γυμνότητά μου, καὶ ἐνεδύθην μὲ τὸν δερμάτινον χιτῶνα, καὶ ἐξέπεσα ἀπὸ τὸν παράδεισον, καὶ ἐγύρισα πίσω εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶχα παρθῆ, ἔχων ἓνα καὶ μοναδικὸν πρᾶγμα ὡς ἀντάλλαγμα διὰ τὴν προηγουμένην μου εὐτυχίαν, τὸ ὅτι ἐγνώριζα τὰ κακά μου. Καὶ κατεδικάσθην εἰς ἀδιάκοπον λύπην διὰ τὴν πικρὰν ἡδονήν, καὶ εἰς πόλεμον πρὸς ἐκεῖνον μὲ τὸν ὁποῖον κακῶς εἶχα γίνει φίλος καὶ ὁ ὁποῖος ὑπέκλεψε τὴν θέλησίν μου μὲ τὴν γεῦσιν τοῦ καρποῦ. Αὐτὰ εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τῆς κακίας μου. Ἀπὸ ἐδῶ προέρχεται τὸ ὅτι γεννῶμαι καὶ ζῶ καὶ πεθαίνω μὲ πόνον. Αὐτὴ εἶναι ἡ μήτηρ τῆς ἀνάγκης, ἢ ἀνάγκη τῆς πλεονεξίας, ἢ πλεονεξία τῶν πολέμων, οἱ πόλεμοι δὲ εἶναι οἱ πατέρες τῶν φόρων, οἱ δὲ φόροι ἢ πῶς βαρεῖα συνέπεια τῆς καταδίκης μας. Ἐμεῖς ὅμως ἄς μὴ κάνωμεν πῶς βαρὺ

ὑπὸ τὴν αὐτὴν κείμενοι καταδίκην, μηδὲ ἄλλοις κακοὶ γε-
 γόμεθα. Φιλανθρωπίαν ἡμᾶς τὴν εἰς ἀλλήλους ἀπαιτεῖ Θεός,
 καὶ ὑπ' αὐτοῦ κολαζόμεθα.

15. Ἔσται καὶ ἄλλη τις ἐγγραφή καὶ ἄλλος ἀπογρα-
 5 φεύς· εἴ τινα βίβλον ζώοντων ἀκούεις καὶ βίβλον οὐ σωζομένων.
 Ἐκεῖ πάντες ἐγγραφισόμεθα, μᾶλλον δὲ ἤδη γεγραμμεθα κατ'
 ἀξίαν τῶν ἐνταῦθα θεβιωμένων ἕκαστος. Οὐ πλοῦτος ἔχει τὸ
 πλέον ἐκεῖ, οὐ περιὰ τὸ ἔλαιον, οὐ χάρις, οὐκ ἔχθρα, οὐκ
 ἄλλο τι τῶν ἀπάντων, οἷς ἐνταῦθα τὸ δίκαιον κλέπεται. Δα-
 10 κτύλω Θεοῦ πάντες γεγραμμεθα καὶ ἀνοιγήσεται ἡμῖν βίβλος
 ἐν ἡμέρᾳ ἀποκαλύψεως. Μικρὸς μὲν καὶ μέγας ἐκεῖ ἐστὶ
 καὶ θεράπων ὁμοῦ δεσπότη, τὸ Σολομῶντος γ' ἀθέξομαι καὶ
 βασιλεὺς ἀρχομένῳ καὶ ἀπογραφεὺς ἀπογραφουμένῳ καὶ ἡ
 λαμπρότης ἐγγύθεν. Καὶ τὸ δύσσημον σιωπήσομαι, πλὴν οἷα
 15 γράφομεν, τοιαῦτα καὶ γραφισόμεθα. Ταύτην ποιήσον σεαν-
 τῶ τὴν ἐγγραφὴν χρησιωτέραν, ἡμῖν γ' ἀνεῖς χρησιὸς καὶ γι-
 λάνθρωπος.

16. Τί πρὸς ταῦτα λέγεις; Τί γράφεις, ὃ φίλων ἄρι-
 στε καὶ ἡλίκων καὶ παιδευτῶν ἡμῖν κοινῶν καὶ παιδευμά-
 20 των, εἰ καὶ νῦν ἡμᾶς εἰς τὴν κρείττω μοῖραν ὁ Θεὸς ἔταξεν,
 ἡμᾶς ταῦτα παιδεύειν τοὺς ἐν ἐξουσίᾳ (ὁκνητῶ γὰρ εἰπεῖν θα-
 ρυτέραν); Ὡ πατριδὸς εὐσεβοῦς καὶ γένους, ὃ γονέων ἰε-
 ρῶν ἱερὸν γινόν, ὃ ῥίζα τέκνων ἱερωτέρων, πῶς ποτε ἀπο-
 δέχη τοὺς ἐμοὺς λόγους; Ἄρα τι πείθομεν ἢ δεήσει κατεπά-

39. Ὁ Θεολόγος ἀποδίδει εἰς τὸν Σολομῶντα τὸ ἀνωτέρω χωρίον, τὸ ὁποῖον ὁμοῦς εὐρίσκεται εἰς τὸν Ἰωβ (3, 19).

τὸ πρόστιμον, ἐφόσον εὐρισκόμεθα καὶ ἡμεῖς κάτω ἀπὸ τὴν ἰδίαν καταδίκην, καὶ ἄς μὴ γινώμεθα κακοὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Ὁ Θεὸς ἀπαιτεῖ ἀπὸ ἡμᾶς τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ ἐνὸς πρὸς τὸν ἄλλον, ἔστω καὶ ἂν τιμωρούμεθα ἀπ' αὐτόν.

15. Θὰ ὑπάρξῃ καὶ κάποια ἄλλη ἀπογραφὴ, καὶ ὁ ἀπογραφεὺς θὰ εἶναι ἄλλος, ἐὰν ἔχῃς ἀκούσει ὅτι ὑπάρχει κάποιο βιβλίον, εἰς τὸ ὁποῖον γράφονται ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι σώζονται, καὶ ἓνα ἄλλο εἰς τὸ ὁποῖον γράφονται ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι δὲν σώζονται. Ἐκεῖ θὰ ἐγγραφῶμεν ὅλοι, ἢ μᾶλλον εἴμεθα ἐγγεγραμμένοι, ἀναλόγως πρὸς τὴν ἀξίαν ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἔχομεν ζήσει ὁ καθένας εἰς τὴν ζωὴν αὐτήν. Ἐκεῖ δὲν εἶναι ἀνώτερος ὁ πλοῦτος καὶ ἡ πτωχεία κατωτέρα, οὔτε ἔχει ἐκεῖ καμμίαν ἰσχὺν ἢ χάρις, ἢ ἔχθρα, ἢ ὀτιδῆποτε ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὑποκλέπτουν εἰς τὴν γῆν τὸ δίκαιον. Ἐχομεν γραφῆ ὅλοι μὲ τὸ δάκτυλον τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ ἀνοιχθῆ διὰ μᾶς τὸ βιβλίον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀποκαλύψεως. Ἐκεῖ εἶναι καὶ ὁ μικρὸς καὶ ὁ μέγας, καὶ ὁ ὑπηρέτης μαζὶ μὲ τὸν κύριόν του, διὰ νὰ ἀναφερθῶ εἰς τοὺς λόγους τοῦ Σολομῶντος³⁹, καὶ ὁ βασιλεὺς μὲ τὸν ὑπήκοόν του, καὶ ὁ ἀπογραφεὺς μὲ τὸν ἀπογραφόμενον, καὶ ἡ λαμπρότης πολὺ κοντά. Θὰ παραλείψω δὲ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἤχεῖ ἄσχημα. Ὅμως, ὅπως γράφομεν, ἔτσι θὰ γραφῆ καὶ δι' ἡμᾶς. Κάμε διὰ τὸν ἑαυτόν σου τὴν ἐγγραφὴν αὐτὴν πρὸς καλὴν μὲ τὸ νὰ φανῆς καλὸς καὶ φιλάνθρωπος πρὸς ἐμᾶς.

16. Τί λέγεις δι' αὐτά; Τί γράφεις, ὦ θαυμάσιε φίλε μου καὶ συμμαθητὰ εἰς τόσον μεγάλους διδασκάλους καὶ εἰς τόσον σημαντικὰ μαθήματα, ἔσιω καὶ ἂν σήμερα ἔχη τοποθετήσῃ ὁ Θεὸς ἐμὲ εἰς τὴν καλυτέραν θέσιν (διότι διστάζω νὰ εἴπω εἰς τὴν βαρυτέραν), διὰ νὰ διδάσκω αὐτὰ τὰ πράγματα εἰς οἷς οἱ ὁποῖοι κατέχετε τὴν ἐξουσίαν; Ὡ γέννημα εὐσεβοῦς γένους καὶ πατρίδος, ὦ ἱερὸν φυτὸν ἱερῶν γονέων, ὦ ρίζα τέκνων ἀκόμη ἱερωτέρων, πῶς θὰ δεχθῆς τάχα τοὺς λόγους μου; Θὰ σὲ πείσω τάχα, ἢ θὰ πρέπει νὰ σφυροκοπῶ τὰ αὐτιά σου μὲ τοὺς λόγους μου δι' ἀρ-

δεν μικρότερα; Τοῦτο μὲν οὐκ εἰκάζειν, ἀλλ' εἶδεναί χρῆ,
 διτι σε οἱ παρ' ἐμοῦ λόγοι ἐκ πλείονος ἔχουσιν. Καὶ γὰρ εἰ
 μή τιτι ἄλλω θαρρεῖν εἶχομεν, ἀλλὰ τοῖς λόγοις αὐτοῖς, οἱ σε
 5 αὐτὸς πρὸς τὰ καλὰ θαδίως ἄγουσιν ἢ ἀρχόμενον ἢ ἐπόμενον
 τοῦτο γὰρ ἐστίν, ᾧ τῶν πολλῶν οἱ σοφοὶ διακέρουσιν. Ἐγὼ
 δὲ μικρὸν ἔτι προσθήσω τοῖς εἰρημένοις· οὐ μὲν ἔδωκες μι-
 σθὸν τοῖς ἐμοῖς λόγοις, ὅτινα δέδωκας· οἱ δὲ σοὶ διδάσκει
 καὶ προσάγουσι πένητας, πάντα χορὸν ἱερῶν, χορὸν φιλοσό-
 10 φων, οὐδενὶ δεσμῶ κάτω κατεχομένων, μόνα κεκτημένων τὰ
 σώματα, καὶ οὐδ' αὐτὰ πατελῶς· οὐδὲν ἐχόντων Καίσαρι,
 πάντα Θεῶ, ὕμους, εὐχάς, ἀγρυπνίας, δάκρυα, κτῆσιν οὐ
 κρατουμένην, ἀποθανεῖν κόσμῳ, ζῆσαι Χριστῶ, σάρκα κενῶ-
 σαι, ψυχὴν ἐλκῦσαι ἀπὸ τοῦ σώματος. Τούτων γειδόμενος,
 ἢ καὶ καθαρῶς ἀποδιδούς τῷ Θεῶ τοὺς θεραπευτὰς τοῦ Θεοῦ
 15 καὶ μύστας καὶ τῶν οὐρανίων ἐπόπτας, τὴν ἀπαρχὴν τοῦ ἡ-
 μετέρου γένους, τὸ ἔρεισμα, τοὺς τῆς πίστεως στεγάνους,
 τοὺς μαργαρίτας τοὺς τιμίους, τοὺς τοῦ ναοῦ λίθους, οὐ θε-
 μέλιος καὶ ἀκρογωνιαῖος Χριστός, τοῦ καλοῦ λέγω τῆς Ἐκ-
 κλησίας πληρώματος· καὶ κάλλιστα ἂν καὶ τοῦτοις καὶ σεαν-
 20 τῶ καὶ πᾶσιν ἡμῖν βουλεύοιο. Καὶ σοὶ εὐχομαι τοῦτον παρ'
 ἡμῶν τὸν πλοῦτον γενέσθαι μᾶλλον ἢ πολλοῦ χρυσίου καὶ ἀρ-
 γυρίου θησαυρούς, νῦν ὑπάρχοντας, καὶ μετ' ὀλίγον οὐκ ἐσο-
 μένους.

40. Ὁ Θεολόγος ἀναφέρεται εἰς τὴν προσοχὴν μὲ τὴν ὁποίαν ἤκου-
 σεν ὁ Ἰουλιανὸς τὸν λόγον του, ἢ ὁποία ἐξεδηλώθη καὶ μὲ τὴν κατα-
 γραφὴν του, ὅπως συμπεραίνομεν καὶ ἀπὸ τὴν προτροπὴν τοῦ Γρηγο-
 ρίου εἰς τὴν παράγου. 12 (εἰλόγραφαι μὴ τοὺς ἐμοὺς λόγους ἐπιμελῶς...»).

κειήν ὥραν ἀκόμη; Αὐτὸ μὲν δὲν θὰ πρέπει νὰ τὸ συμπεραίνης, ἀλλὰ πρέπει νὰ τὸ ξέρης πολὺ καλά. ὅτι σὲ οἱ λόγοι μου σὲ ἔχουν περὶ πολλοῦ. Διότι ἀκόμη καὶ ἂν δὲν ἠμπορούσαμεν νὰ ἐλπίζωμεν εἰς τίποτε ἄλλο, θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ ἐλπίζωμεν εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦς, οἱ ὅποιοι πάντοτε σὲ ὀδηγοῦν εὐκολα πρὸς τὰ καλά, πρὸς τὰ ὅποια εἴτε ὀδηγεῖς, εἴτε ὀδηγεῖσαι. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ σημεῖον ἐκεῖνο εἰς τὸ ὅποιον διαφέρουν οἱ σοφοὶ ἀπὸ τοὺς πολλούς. Ἐγὼ δὲ θὰ προσθέσω λίγα ἀκόμη εἰς ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἔχω εἶπει. Σὺ μὲν ἔχεις δώσει ἀνταμοιβὴν εἰς τοὺς λόγους μου^ο, οἰανδήποτε ἀνταμοιβὴν καὶ ἂν τοὺς ἔδωσες. Οἱ δὲ λόγοι μου δίδουν καὶ προσφέρουν εἰς σὲ τοὺς πτωχοὺς, ὅλην τὴν χορείαν τῶν ἱερέων, χορείαν ἀσκητῶν, οἱ ὅποιοι δὲν συγκρατοῦνται μὲ κανένα δεσμὸν ἀπὸ τὴν γῆν καὶ τὸ μόνον τὸ ὅποιον κατέχουν εἶναι τὰ σώματα, καὶ αὐτὰ ὄχι ἐντελῶς, οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν τίποτε διὰ τὸν Καίσαρα καὶ ἔχουν τὰ πάντα διὰ τὸν Θεόν, δηλαδὴ τοὺς ὕμνους, τὰς προσευχάς, τὰς ἀγρυπνίας, τὰ δάκρυα καὶ τὴν κτήσιν ἢ ὅποια δὲν πένεται μὲ τὰ χέρια, τὸ νὰ ἀποθάνουν δηλαδὴ διὰ τὸν κόσμον καὶ νὰ ζήσουν μὲ τὸν Χριστόν, νὰ ἀδειάσουν τὴν σάρκα καὶ νὰ σῦρουν τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὸ σῶμα. Αὐτοὺς νὰ λουηθῆς καὶ νὰ τοὺς ἀποδώσῃς ὀλοκληρωτικὰ εἰς τὸν Θεόν, τοὺς ὑπηρέτας καὶ ἱερουργοὺς τοῦ Θεοῦ, τοὺς ἱκανοὺς νὰ βλέπουν τὰ οὐράνια, τὸ ἄνθος καὶ τὸ στήριγμα τοῦ γένους μας, τοὺς στεφάνους τῆς πίστεως, τοὺς πολυτίμους μαργαρίτας, τοὺς λίθους τοῦ ναοῦ, εἰς τὸν ὅποιον θεμέλιος καὶ ἀκρογωνιαίος λίθος εἶναι ὁ Χριστός, τοῦ καλοῦ δηλαδὴ πληρώματος τῆς ἐκκλησίας, καὶ νὰ οκεφθῆς δι' αὐτοὺς καὶ διὰ τὸν ἐναντιόν σου καὶ δι' ὅλους ἡμᾶς κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον. Καὶ σοῦ εὐχομαι νὰ ἀποκίησῃς ἀπὸ μᾶς αὐτὸν τὸν πλοῦτον περιοσώτερον, παρὰ θησαυροὺς ἀπὸ πολὺ χρυσάφι καὶ ἀσῆμι, οἱ ὅποιοι ὑπάρχουν τὴν μίαν οὐγμὴν καὶ ἐξαφανίζονται τὴν ἄλλην.

17. Αἴτη τῶν ἐμῶν λόγων ὑμῖν ἡ καρποφορία, εἰ καὶ
 τῆς ἐλπίδος ἐλάττω, ἀλλὰ κατὰ γε τὴν ἡμετέραν δύναμιν. Ὑ-
 μεῖς δὲ ἀντιδοίητέ μοι τῆς ἐμῆς εἰσφορᾶς τὸ μεῖζον, τὴν
 εὐπείθειαν· ὡς ἂν τὰ τε ἄλλα καὶ ἦτιον δέησθε τῶν ἐμῶν
 5 λόγων, «ἀλλήλους κατανοοῦντες εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ
 καλῶν ἔργων»· ὡς ἂν χρησιῆς καὶ φιλανθρώπου τῆς ἐκεῖθεν
 γραφῆς τυχόντες καὶ περὶ τῶν πάντων βασιλέα χορεύοντες,
 ὃ μόνον ἔργον ἐστὶ τοῖς ἐκεῖ γεγραμμένοις, λειτουργῶμεν
 Θεῷ τὴν αἴνεσιν, τὴν μίαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύ-
 10 ματος, καὶ θεωροῦντες καὶ ἀνυποῦντες τὴν τῆς Θεότητος
 δόξαν τε καὶ λαμπρότητα. Ἀδιψῶ ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ
 προοκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

17. Αὐτὴ εἶναι ἡ καρποφορία τῶν λόγων μου πρὸς χάριν σας. Ἐὰν δὲ δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἐλπίδας σας, εἶναι πάντως ἀνάλογος πρὸς τὴν δύναμίν μου. Σεῖς δὲ ἄς ἀνταποδώσετε εἰς τὴν προσφοράν μου κάτι μεγαλύτερον, τὴν ὑπακοήν σας, διὰ νὰ ἔχετε, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ὀλιγωτέραν ἀνάγκην ἀπὸ τοὺς λόγους μου, ἀφοῦ θὰ «παρατηρῆτε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον διὰ νὰ συναγωνίζεσθε εἰς ἀγαθὰ ἔργα»⁴¹, καθὼς ἐπίσης διὰ νὰ ἐπιτύχετε καλὴν καὶ φιλόανθρωπον ἀπογραφὴν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, καὶ νὰ εὐρίσκεσθε κοντὰ εἰς τὸν βασιλέα τῶν πάντων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ προνόμιον μόνον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἔχουν γραφῆ ἐκεῖ, διὰ νὰ προσφέρωμεν τὴν δοξολογίαν εἰς τὸν Θεόν, βλέποντες τὴν μίαν δόξαν καὶ λαμπρότητα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

41. Ἐβρ. 10, 24.

ΕΙΣ ΤΟ ΡΗΤΟΝ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ «ΟΤΕ ΕΤΕΛΕΣΕΝ
Ο ΙΗΣΟΥΣ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΤΟΥΤΟΥΣ» ΚΑΙ
ΤΑ ΕΞΗΣ

5 1. Ὁ τοὺς ἄλλοις προσεζόμενος Ἰησοῦς καὶ αὐτὸς σα-
γηγεύει καὶ τόπους ἐκ τόπων ἀμείβει. Τίνος ἔνεκέν; Οὐ
μόνον ἵνα κερδάσῃ πλείονας τῶν φιλοθέων διὰ τῆς ἐπιμοι-
τήσεως, ἀλλ', ἔμοιγε δοκεῖ, ἵνα καὶ τόπους ἀγιάσῃ πλείονας.
Γίνεται τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, ἵνα Ἰουδαίους κερδά-
10 γῃ τοῖς ὑπὸ νόμον ὡς ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγο-
ράσῃ τοῖς ἀσθερέσιν ὡς ἀσθενῆς, ἵνα τοὺς ἀσθερεῖς σώσῃ.
Γίνεται πάντα πᾶσιν, ἵνα τοὺς πάντας κερδάσῃ. Τί δὲ λέγω,
τοῖς πᾶσι πάντα; Ὁ μὴδὲ Παῦλος περὶ ἑαυτοῦ ἠρέσχετο εἰ-
πεῖν, τοῦτο εὐρίσκω τὸν Σωτῆρα πάσχοντα. Οὐ γὰρ Ἰουδαῖος
15 γίνεται μόνον, οὐδ' ὅσα τῶν ἀτόπων καὶ μοχθηρῶν ὀνομάτων
εἰς ἑαυτὸν ἀναδέχεται, ἀλλὰ καὶ ὁ τούτων πάντων ἀτοπώ-
τερον καὶ ἀντοιαμαρτία καὶ ἀντοκατάρρα οὐκ ἔστι μὲν, ἀκούει
δέ. Πῶς γὰρ ἁμαρτία, ὁ καὶ ἡμᾶς τῆς ἁμαρτίας ἐλευθερῶν;
πῶς δὲ κατάρρα, ὁ ἐξαγοράζων ἡμᾶς ἐκ τῆς κατάρρας τοῦ νό-
20 μου; Ἀλλ' ἵνα καὶ μέγχι τούτων τὸ ταπεινὸν ἐπιδείξῃται,
τωπῶν ἡμᾶς εἰς ταπεινώσιν τὴν ἕβουρ πρόξενον. Ὅπερ οὖν
εἶπον, ἄλλοις γίνεται, πᾶσι συγκαταβαίνει, σαγηγεύει, πάντα

1. Ματθ. 19, 1 ἐ.
2. Α' Κορ. 9, 20-22.
3. Ρωμ. 6, 18, 22.
4. Γαλ. 3, 13.

ΕΙΣ ΤΟ ΡΗΤΟΝ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ «ΟΤΕ ΕΤΕΛΕΣΕΝ
Ο ΙΗΣΟΥΣ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΤΟΥΤΟΥΣ...»¹ ΚΑΙ
ΤΑ ΕΠΟΜΕΝΑ

1. Ὁ Ἰησοῦς, ὁ ὁποῖος ἐδιάλεξε τοὺς ψαράδες, ψαρεύει καὶ ὁ ἴδιος καὶ μεταβαίνει ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Διὰ ποῖον λόγον; Ὅχι μόνον διὰ νὰ κερδίῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσιτέρους φίλους τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν μετάβασίν του εἰς τοὺς τόπους τῶν, ἀλλὰ, ὅπως νομίζω ἐγώ, διὰ νὰ ἀγιάσῃ καὶ περισσιτέρους τόπους. Πρὸς χάριν τῶν Ἰουδαίων γίνεται ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι, διὰ νὰ κερδίῃ τοὺς Ἰουδαίους. Πρὸς χάριν ἐκείνων οἱ ὅποιοι εὐρίσκονται ὑπὸ τὸν νόμον γίνεται ὡς ὑπὸ τὸν νόμον, διὰ νὰ ἐξαγοράσῃ τοὺς ὑπὸ τὸν νόμον. Πρὸς χάριν τῶν ἀσθενῶν γίνεται ὡς ἀσθενής, διὰ νὰ οἴσῃ τοὺς ἀσθενεῖς. Γίνεται τὰ πάντα διὰ τοὺς πάντας, διὰ νὰ κερδίῃ τοὺς πάντας². Τί δὲ λέγω τὰ πάντα διὰ τοὺς πάντας; Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον οὔτε ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος δὲν ἠγείχετο νὰ τὸ εἶπῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του, βλέπω νὰ τὸ παθαίῃ ὁ Σωτὴρ. Διότι δὲν γίνεται μόνον Ἰουδαῖος καὶ οὔτε δέχεται μόνον τόσα ἀταίριαστα καὶ πονηρὰ ὀνόματα εἰς τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ δέχεται ἀκόμη καὶ τὸ πῶς ἀταίριαστον ἀπὸ ὅλα αὐτά, τὸ ὄνομα «αὐτοσαρτία» καὶ «αὐτοκατάρρα». Καὶ δὲν εἶναι μὲν κάτι τέτοιο, ἀλλὰ ὀνομαζέται. Διότι πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἁμαρτία, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος μᾶς ἐλευθερώνει ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν;³ Πῶς δὲ εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι κατάρρα, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος μᾶς ἐξαγοράζει ἀπὸ τὴν κατάρραν τοῦ νόμου⁴; Τὸ λέγει ὁμοῦς αὐτὸ διὰ νὰ δεῖξῃ μέχρι ποῖου οἰμειοῦ φθάσει ἡ ταπεινώσις του καὶ νὰ δώσῃ δι' ἡμᾶς ὑπόδειγμα διὰ τὴν ταπεινώσιν ἢ ὁποῖα προκαλεῖ τὴν ἀνάβασιν εἰς τὰ ὑψηλά. Γίνεται λοιπὸν ψαράς, ὅπως εἶπα, καὶ κατέρχεται διὰ νὰ βοηθήσῃ τοὺς πάντας, γοητεύει

οιέγει, ἴν' ἐκ βάθους τὸν ἰχθὺν ἀνερέγκῃ, τὸν ρηχόμενον ἐν τοῖς ἀσπίτοις καὶ ἄλμυροῖς τοῦ βίου κόμασιν ἀνθρώπων.

2. Ἰὰ τοῦτο καὶ ρῆν, ὅτε ἐτέλεσε τοὺς λόγους τούτους, μετῆρεν ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὄρια τῆς Ἰουδαίας πέραν τοῦ Ἰουδαίου. Γαλιλαίας ἐπιδημεῖ καλῶς, ἵνα ὁ λαός, ὁ καθήμενος ἐν σκότει, ἴδῃ ἡ ὡς μέγα. Εἰς τὴν Ἰουδαίαν μεθίσταται, ἵνα πείσῃ τοῦ γράμματος ἐξουσιάντας, ἀκολουθήσαι τῷ πνεύματι. Νῦν μὲν ἐπ' ὄρους διδάσκει, ρῆν δὲ ἐν πεδίοις διαλέγεται, ρῆν δὲ εἰς πλοῖον μεταβαίνει, ρῆν δὲ ἐπιτιμᾷ ζῴων. Τάχα καὶ ἕβρον δέχεται, ἵνα καὶ ἕβρον εὐλογίῃσιν τάχα καὶ κολιῶ, ἵνα καὶ τὸν κόπον ἀγιάσῃ τάχα καὶ δακρύει, ἵνα τὸ δάκρυον ἐπαινετὸν ἀπεργάσῃται. Μεταβαίνει τόπον ἐκ τόπου ὁ μηδενὶ τόπῳ χοιρούμενος, ὁ ἄχρονος, ὁ ἀσώματος, ὁ ἀπερίληπτος. Ὁ αὐτὸς καὶ ἦν καὶ γίνεται καὶ 15 ἐπέθω χρόνον ἦν καὶ ἐπὶ χρόνον ἔρχεται καὶ ἀόρατος ἦν καὶ ὁραῖται. Ἐν ἀρχῇ ἦν καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἦν καὶ Θεὸς ἦν. Τρίτον τὸ «ἦν» τῷ ἀριθμῷ θεβαιούμενον. Ὁ ἦν ἐκένοσε καὶ ὁ μὴ ἦν προσέλαβεν οὐ δύο γενόμενος, ἀλλ' ἐν ἐκ τῶν δύο γενέσθαι ἀνασχόμενος, Θεὸς γὰρ ἀμύδιερα, τὸ τε προσλα- 20 βῶν καὶ τὸ προσληθῆν' δύο ἡ ὕψεις εἰς ἓν συνδραμοῦσαι, οὐχ οἷοι δύο μὴ καταγενδέσθω ἢ σύγκρασις. Οὗτος ὁ τιμικοῦτος, ὁ τοσοῦτος· ἀλλὰ τί πέπονθα; Πάλιν ἐμπέποκα εἰς ἀνθρώπινα ῥήματα. Πῶς γὰρ τὸ ἀπλοῦν τοσοῦτον; πῶς δὲ τὸ ἄποσον τιμικοῦτον; Ἀλλὰ δότε συγγνώμην τῷ λόγῳ ὁργάνῳ βραχεῖ 25 περὶ τῶν μεγίστων ἡθέγγομαι. Καὶ τοῦτο οἶσει ὁ πολὺς, ὁ

5. Ματθ. 19, 1.

6. Ἦσ. 9, 1.

7. Ματθ. 5, 1.

8. Λουκᾶ 6, 17.

9. Μάρκ. 4, 36.

10. Αὐτόθι 39.

11. Ἰω. 4, 6.

12. Ἰω. 11, 35.

καὶ ἀνέχεται τὰ πάντα, διὰ τὴν ἀναούρησιν ἀπὸ τὰ βάθη τὸ ψάρι, τὸν ἄνθρωπον δηλαδὴ, ὁ ὁποῖος κολυμβᾷ εἰς τὰ ἀσταθῆ καὶ ἄλμυρά κύματα τοῦ βίου.

2. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ ἰώρα, «ἀφοῦ ἐτελείωσεν τὰς ὁμιλίας αὐτὰς ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὄρια τῆς Ἰουδαίας πέρα ἀπὸ τὸν Ἰορδάνην»³. Ἔρχεται, καὶ πολὺ σωστά, εἰς τὴν Γαλιλαίαν, διὰ τὴν ἴδην μέγα φῶς ὁ λαὸς ὁ ὁποῖος κάθεται εἰς τὸ σκοιᾶδι⁴. Μεταβαίνει εἰς τὴν Ἰουδαίαν, διὰ τὴν πείσιν τὴν οἰκωθῆναι ἀπὸ τὸ γράμμα καὶ τὴν ἀκολουθήσασθαι τὸ πνεῦμα. Ἄλλοτε μὲν διδάσκει ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος⁵, ἄλλοτε δὲ ὁμιλεῖ εἰς τόπον πεδινόν⁶. Ἄλλοτε πάλιν εἰσέρχεται εἰς πλοῖον⁷, καὶ ἄλλοτε ἐπιπλήττει τὴν τρικυμίαν⁸. Καὶ κοιμᾶται τάχα, διὰ τὴν εὐλογίαν τὸν ὕπνον. Καὶ κοπιᾶζει τάχα, διὰ τὴν ἀγίασιν τὸν κόπον⁹. Καὶ δακρῦζει τάχα, διὰ τὴν κάμην τὸ δάκρυ πρᾶγμα ἀξιέπαινον¹⁰. Μεταβαίνει ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν ἠμπορεῖ τὴν χωρεθῆναι εἰς κανένα τόπον, ὁ ἄχρονος, ὁ ἀσώματος, ὁ ἀπεριόριστος. Ὁ ἴδιος καὶ ὑπῆρχε καὶ γίνεται. Καὶ ἐνῶ ἦτο ἐπάνω ἀπὸ τὸν χρόνον, εἰσέρχεται εἰς τὸν χρόνον. Καὶ ἐνῶ ἦτο ἀόρατος, γίνεται ὄρατός. Ἦτο πρὸ τῆς δημιουργίας, καὶ ἦτο πλησίον τοῦ Θεοῦ καὶ ἦτο Θεὸς καὶ ὁ ἴδιος. Τὸ «ἦτο» δὲ ἐπαναλαμβάνεται τρεῖς φορές καὶ ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἦτο τὸ ἐταπεινώσασθαι καὶ προσέλαβεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο, ὄχι διὰ τὴν γίνην τυχὸν δύο, ἀλλὰ ἠνέχθη τὴν γίνην ἓνα καὶ ἀπὸ τὰ δύο, διότι καὶ τὰ δύο, καὶ ἐκεῖνο δηλαδὴ τὸ ὁποῖον προσέλαβε καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον προσελήφθη, εἶναι Θεός. Εἶναι δύο φύσεις αἱ ὁποῖαι ἠνώθησαν εἰς ἓνα, καὶ ὄχι δύο υἱοί. Ἄς μὴ μᾶς παραπλανᾷ ἡ ἕνωσις. Αὐτὸς εἶναι ὁ ὅσον λαμπρὸς καὶ ὅσον μέγας. Ἀλλὰ τί ἔχω πάθει; Πάλιν ἔχω πέσει εἰς ἀνθρωπίνους λόγους. Διότι πῶς εἶναι τὸ ἀπλὸν ὅσον μεγάλο; Πῶς δὲ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν μετρᾶται ποσοτικᾶ εἶναι ὅσον λαμπρόν; Ὅμως συγχωρήσατε τὸν λόγον. Μὲ μικρὸν ὄργανον ὁμιλῶ διὰ τὰ πολὺ

μακροθύμως, ἢ ἀνείδως γένους καὶ ἀσώματος, τοὺς ὡς περὶ
σώματος καὶ τῆς ἀληθείας λόγους ἀσθενεστερότους. Εἰ γὰρ
σάρκα ἐδέξατο καὶ τὸν τοιοῦτον γέρεται λόγον.

3. «Καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ καὶ ἐθεράπευσαν
5 αὐτοὺς ἐκεῖ», ἔνθα πλείων ἢ ἐρημία. Εἰ ἐπὶ τῆς ἰδίας ἔμεινε
περιωπῆς, εἰ μὴ σπυκατέβη τῇ ἀσθενείᾳ, εἰ ὅπερ ἦν ἔμει-
ναν, ἀπρόσιτον ἐν τὸν γενάτιων καὶ ἀπερίληπτων, ὀλίγοι ἂν
ἠκολούθησαν τυχόν οὐκ οἶδα δέ, εἰ καὶ ὀλίγοι, τάχα μόνος
Μωϋσῆς καὶ οὕτως τοσοῦτον, ὥστε μόλις ἰδεῖν Θεοῦ τὰ ὀ-
10 πίθηα. Τὴν μὲν γὰρ νεφ ἔλην διέσχειν, ἔξω τοῦ σωματικοῦ
βάθους γενόμενος, ἢ νοσηλαεῖς ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων Θεοῦ
δὲ λεπτότητα ἢ ἀσωματότητα ἢ οὐκ οἶδα ὅπως ἂν τις ὀνο-
μάσειε, πῶς ἂν ἐθεύσαιο σῶμά τε ὦν καὶ αἰσθητοῖς ὀφθαλ-
μοῖς προσβάλλων; Ἄλλ' ἐπειδὴ κενοῦται δι' ἡμᾶς, ἐπειδὴ
15 κατέρχεται (κένωσιν δὲ λέγω τὴν τῆς δόξης οἶον ἕγερσιν τε
καὶ ἐλάττωσιν), διὰ τοῦτο χωρητὸς γίνεται.

4. Δότε δέ μοι συγγνώμην μεταξὺ καὶ πάθος τι ἀν-
θρώπινον πάλιν πάσχοιτι. Θεμοῦ πληροῦμαι καὶ λύτης ἐπὶ
τῷ ἐμῷ Χριστῷ, συμπάσχοιτε δὲ καὶ ἑμεῖς, ὅταν ἴδω
20 διὰ τοῦτο ἀτιμαζόμενον μου τὸν Χριστόν, δι' ὃ μάλιστα
τιμᾶσθαι δίκαιος ἦν. Διὰ τοῦτο γὰρ ἀτιμος, εἰπέ μοι,
ὅτι διὰ σὲ ταπεινός; Διὰ τοῦτο κτίσμα, ὅτι τοῦ κτί-
σματος κήδεταί; Διὰ τοῦτο ὑπὸ χρόνον, ὅτι τοὺς ὑπὸ
χρόνον ἐπισκέπεται; Πλὴν πάντα γέρει, πάντα δέχε-

13. Ματθ. 19, 2.

14. Ἐξ. 33, 23.

15. Ἐξ. 20, 21.

μεγάλα. Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ ἀνεχθῆ ὁ σπουδαῖος, ὁ μεγαλόψυχος, τὸ ὄν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ἔξω ἀπὸ μορφὴν καὶ ἀπὸ σῶμα, τοὺς ἀσθενικοὺς δηλαδὴ λόγους διὰ τὸ σῶμα καὶ τὴν ἀλήθειαν. Διότι ἐφόσον ἐδέχθη τὴν σάρκα, ἀνέχεται καὶ τὸν λόγον γύρω ἀπὸ τὴν σάρκα.

3. «Καὶ τὸν ἠκολούθησαν πλήθη λαοῦ καὶ τοὺς ἐθεράπευσεν ἐκεῖ»¹³ ὅπου ἡ ἐρρημιὰ ἦτο μεγαλυτέρα. Ἐὰν ἔμενεν εἰς τὸ ὕψος του καὶ δὲν ἐκατέβαινε κοντὰ εἰς τὴν ἀσθένειαν, καὶ ἂν παρέμενεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἦτο, διατηρῶν τὸν ἑαυτὸν του ἀπλησίαστον καὶ ἀπερίοριστον, ἴσως νὰ τὸν εἶχαν ἀκολουθήσει πολὺ ὀλίγοι. Δὲν γνωρίζω δὲ ἂν θὰ ἦσαν κἂν ὀλίγοι ἢ ἂν θὰ ἦτο μόνον ὁ Μωϋσῆς, καὶ αὐτὸς εἰς τέτοιον βαθμὸν, ὥστε νὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἴδῃ μόνον τὸ πίσω μέρος¹⁴. Διότι τὴν νεφέλην μὲν τὴν διέσχισε¹⁵ ἢ ἀφοῦ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸ σωματικὸν βάρος, ἢ ἀφοῦ περιώρισε τὰς αἰσθήσεις του. Τὴν λεπιότητα δὲ τοῦ Θεοῦ, ἢ τὴν ἔλλειψιν σώματος, ἢ δὲν γνωρίζω πῶς ἀλλιῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὴν ὀνομάσῃ κανεὶς, πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὴν ἴδῃ ἐνῶ ἦτο σῶμα καὶ ἔβλεπε μὲ τοὺς σωματικοὺς ὀφθαλμοὺς; Ἐπειδὴ ὅμως ταπεινώνεται δι' ἡμᾶς, ἐπειδὴ καταβαίνει (ὀνομαζῶ δὲ ταπεινώσιν τὴν ἐλάττωσιν τρόπον τινὰ καὶ μείωσιν τῆς δόξης), δι' αὐτὸν τὸν λόγον γίνεται κατανοητὸς.

4. Δώσατέ μου πάλιν συγγνώμην, ὅταν παθαίνω κάτι τὸ ἀνθρώπινον. Γεμίζω ἀπὸ θυμὸν καὶ ἀπὸ λύπην ἐξ αἰτίας ἐκείνου τὸ ὁποῖον συμβαίνει εἰς τὸν Χριστὸν μου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ ἔπρεπε νὰ παθαίνετε καὶ σεῖς, ὅταν ἴδω τὸν Χριστὸν μου νὰ ἀτιμάζεται δι' ἐκεῖνο ἀκριβῶς τὸ πρᾶγμα διὰ τὸ ὁποῖον θὰ ἔπρεπε νὰ τιμᾶται. Διότι, εἶπέ μου, δι' αὐτὸν τὸν λόγον εἶναι ἄτιμος, ἐπειδὴ ταπεινώνεται πρὸς χάριν σου; Δι' αὐτὸ εἶναι δημιουργημα, ἐπειδὴ ἐνδιαφέρεται διὰ τὸ δημιουργημα; Δι' αὐτὸ ὑποτάσσεται εἰς τὸν χρόνον, ἐπειδὴ ἐπισκέπτεται ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ὑπόκεινται εἰς τὸν χρόνον; Ὅμως ὑποφέρει τὰ πάντα. Δέχεται τὰ πάντα. Καὶ τί τὸ παράδοξον; Ἦνέχθη τὰ κτυπήματα, ἡ-

ται. Καὶ τί θαυμασιόν; Ῥατίοματα ἤνεγκεν, ἐμπισομάτων
 ἠρέσχειο, χολῆς ἐγεύσατο διὰ τὴν ἐμὴν γεῦσιν. Φέρει
 καὶ νῦν λιθαζόμενος, οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἐπιθραζόντων, ἀλλὰ
 καὶ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν τῶν εὐσεβεῖν δοκούστων. Τὸ γὰρ περὶ
 5 ἀσωμάτου διαλεγόμενον, σωματικοῖς κεχρησθαι ὀνόμασι, τε-
 χὸν ἐπιθραζόντων ἐστὶ καὶ λιθαζόντων. Ἀλλὰ συγγνώμη,
 πάλιν λέγω, τῇ ἀσθενείᾳ. Λιθάζομεν γὰρ οὐχ ἐκόντες, ἀλλὰ
 τὸ φθέγγεσθαι ἄλλως οὐκ ἔχοντες, ἢ δὲ ἔχομεν χρώμενοι,
 Λόγος ἀκούεις καὶ ἐπὲρ λόγον εἶ· ἐπὲρ ἧς εἶ καὶ ἧς ὄνο-
 10 μάτῃ· πῶρ ἀκούεις, οὐκ αἰσθητὸς ὢν, ἀλλ' ὅτι τὴν κούην
 καὶ μοχθηρὰν ἀνακαθαίρεις ἕλην, μάχαιρα, ὅτι τέμνεις τὸ
 χεῖρον ἀπὸ τοῦ κρείττονος· πῦρον, ὅτι ἀνακαθαίρεις τὴν ἄλω,
 καὶ ὅσον κοῦφόν τε καὶ ἀνεμιαῖον ἀποπεμπόμενος, ὅσον βαρὸν
 καὶ πλήρες ἐπὶ τὰς ἀποθήκας τὰς ἄνω ἐναποτίθεσαι ἀξίνην,
 15 ὅτι τὴν ἄκαρπον ἐκκόπεις σικκῆν ἐπὶ πολὺν μακροθυμίας,
 ὅτι τὰς ρίζας ἐκτέμνεις τῆς πονηρίας· θύρα, διὰ τὴν εἰσα-
 γωγὴν ὁδός, ὅτι εὐθυποροῦμεν πρόβατον, ὅτι θῆμα· ἀρχιε-
 ρεύς, ὅτι προσφέρεις τὸ σῶμα· Υἱός, ὅτι Πατρός. Πάλιν
 κινῶ τὰς γλώσσας· πάλιν κατὰ Χριστοῦ τινες μαίνονται, μάλ-
 20 λον δέ, κατ' ἐμοῦ, ὅς ἠξιώθη τῶν Λόγων γενέσθαι κῆρυξ.
 Ὡς Ἰωάννης γίνομαι Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐρήμῳ
 ποτὲ καὶ ἀνέδρω, νῦν δὲ καὶ λίαν οἰκουμένην.

5. Πλὴν ὅπερ ἔλεγον, ἵνα πρὸς τὸν ἐμὸν ἀναδράμω λό-
 γον, διὰ τοῦτο ἠκολούθουν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, ὅτι ταῖς ἀ-

16. Μάρκ. 14, 65.

17. Ἰω. 19, 29.

18. Τῆς γεύσεως δηλαδή τοῦ καρποῦ τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως
 τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ εἰς τὸν Παράδεισον (Γεν. 3, 6).

19. Ἰω. 10, 51.

20. Ματθ. 3, 3.

νέχθη τοὺς ἔμπυσμοὺς¹⁸ καὶ ἐγεύθη τὴν χολὴν¹⁷ ἐξ αἰτίας τῆς γεύσεώς μας¹⁸. Ανέχεται καὶ τώρα νὰ λιθοβολῆται¹⁹, ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους, οἱ ὅποιοι θεωρούμεθα εὐσεβεῖς. Διότι τὸ νὰ χρησιμοποιοῖ κανεὶς σωματικὰ ὀνόματα, ὅταν συζητᾷ διὰ τὸν ἄσώματον, ἀποτελεῖ ἴσως χαρακτηριστικὸν τῶν ἀντιπάλων καὶ τῶν λιθοβολητῶν. Ἄλλὰ ἄς συγχωρηθῆ, ἐπαναλαμβάνω, ἡ ἀδυναμία μας. Διότι λιθοβολοῦμεν ὄχι μὲ τὴν θέλησίν μας, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ὁμιλήσωμεν κατ' ἄλλον τρόπον καὶ χρησιμοποιοῦμεν τὰ μέσα τὰ ὅποια διαθέτομεν. Σὲ ὀνομάζομεν Λόγον καὶ εἶσαι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν λόγον. Εἶσαι ἀνώτερος ἀπὸ τὸ φῶς καὶ ὀνομάζεσαι φῶς. Σὲ ὀνομάζομεν πῦρ, ὄχι ἐπειδὴ γίνεσαι ἀντιληπτὸς ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις, ἀλλὰ ἐπειδὴ καθαρίζεις τὴν ματαίαν καὶ πονηρὰν ὕλην. Μάχαιρα, ἐπειδὴ ἀποκόπτεις καὶ ἀπομακρύνεις τὸ κακὸν ἀπὸ τὸ καλόν. Φτυᾶρι, ἐπειδὴ καθαρίζεις τὸ ἄλῳνι καὶ ὅ,τι μὲν εἶναι ἐλαφρὸν καὶ παρασύρεται ἀπὸ τὸν ἄνεμον τὸ διώχνεις μακρὰ, ἐνῶ ὅ,τι εἶναι βαρὺ καὶ γεμᾶτον τὸ ἀποθηκεύεις εἰς τὰς οὐρανίους ἀποθήκας. Ἀξίνα, ἐπειδὴ κόβεις τὴν ἄκαρπον συκῆν, ἀφοῦ τῆς δείξης τὴν μεγαλοψυχίαν σου ἐπὶ μακρὸν χρόνον, καὶ ἐπειδὴ κόβεις τὰς ρίζας τῆς πονηρίας. Θύρα, ἐπειδὴ μᾶς ἐπιτρέπεις νὰ εἰσέλθωμεν. Ὅδος, ἐπειδὴ μᾶς ὀδηγεῖς νὰ πορευώμεθα σωστά. Πρόβατον, ἐπειδὴ θυσιάζεσαι. Ἀρχιερέα, ἐπειδὴ προσφέρεις τὸ σῶμα. Υἱόν, ἐπειδὴ γεννᾷσαι ἀπὸ τὸν Πατέρα. Πάλιν προκαλῶ λόγους διαμαρτυρίας. Πάλιν ὠρισμένοι καταλαμβάνονται ἀπὸ μανίαν κατὰ τοῦ Χριστοῦ ἢ, μᾶλλον, ἐναντίον ἐμοῦ ὁ ὅποιος ἔχω ἀξιωθῆ νὰ γίνω κῆρυξ τοῦ Λόγου. Γίνομαι ὅπως ὁ Ἰωάννης «Φωνὴ ἐκεῖνου ὁ ὅποιος φωνάζει εἰς τὴν ἔρημον»²⁰, εἰς τὴν ἔρημον ἢ ὅποια κάποτε ἦτο ἔρημος καὶ ἄνυδρος, ἐνῶ τώρα εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἀνθρώπους.

5. Ὅμως, διὰ νὰ ἐπανέλθω εἰς ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἔλεγα, τὸν ἀκολουθοῦσε ἕνας πλῆθος ἀνθρώπων, ἐπειδὴ σκύ-

σθερείαις ουγκαταβαίνει ταῖς ἡμετέραις. Εἶτα τί; «Καὶ προσ-
 ἦλθον αὐτῷ, γηοῖν, οἱ Φαρισαῖοι, πειράζοντες αὐτὸν καὶ
 λέγοντες· Εἰ ἔξεσιπ ἄνθρωπῳ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν ἀπολῶσαι
 τὴν γυναῖκα αὐτοῦ;». Πάλιν Φαρισαῖοι πειράζουσι· πάλιν
 5 οἱ τὸν νόμον ἀγαγινώσκοντες, τὸν νόμον οὐ γινώσκουσι πάλιν
 οἱ ἐξηγηταὶ τοῦ νόμου τυγχάνοντες, ἄλλων διδασκάλων δέον-
 ται. Οὐκ ἤρκεσαν Σαδδουκαῖοι πειράζοντες περὶ ἀναστιάσεως
 καὶ νομικοὶ περὶθανόμενοι περὶ τελειότητος καὶ Ἰερωδιανοὶ
 περὶ κήρσον καὶ περὶ ἐξουσίας ἕτεροι. Ἀλλὰ καὶ περὶ γάμον
 10 τι· πάλιν ἐρωτᾷ τὸν ἀλείφαστον· τὸν κτίστην τῆς οὐζυγίας,
 τὸν ἐκ τῆς πρώτης αἰτίας τὸ πᾶν τῶν ἀνθρώπων γένος τοῦ-
 το σοσησάμενον. «Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· Οὐκ ἀνέ-
 γρωτε, ὅτι ὁ ποιήσας ἐξ ἀρχῆς, ἄρρεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν
 αὐτούς;». Οἶδε τινὰς μὲν τῶν ἐρωτήσεων διαλύειν, τινὰς
 15 δὲ ἐπιστοιμίζειν. Ὅτε ἐρωτᾶται· «Ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα
 ποιεῖς;» διὰ τὸ ἄγαν ἀπαίδευτον τῶν ἐρωτησάντων καὶ αὐ-
 τὸς ἀντερωτᾷ· «Τὸ θάπτισμα τοῦ Ἰωάννου, ἐξ οὐρανοῦ ἦν ἢ
 ἐξ ἀνθρώπων;». Καὶ ἀμφοτέρωθεν συμποδίζει τοὺς ἐρω-
 τῶντας. Ὡστε δυνάμεθα καὶ ἡμεῖς μιμούμενοι Χριστόν, ἔστιν
 20 ὅτι τοὺς περιέργους ἡμῶν διαλεγόμενος ἐπιστοιμίζειν καὶ ἀπο-
 ποιέροις ἀντερωτήμασι λύειν τὴν ἀτολίαν τῶν ἐρωτήσεων.
 Ἐομὲν γὰρ καὶ ἡμεῖς σοφοὶ τὰ μάταια ἔστιν ὅτι, ἵνα τὰ τῆς
 ἀφροσύνης κενώσωμαι. Ὅτε δὲ ἐρωτήσῃν ὁρθῶ λογιμοῦ
 δεομένην, τότε οὐκ ἀπαξιῶ τοὺς ἐρωτῶντας σενειῶν ἀπο-
 25 κρίσεων.

21. Ματθ. 19, 3.

22. Ματθ. 22, 23 ἔ.

23. Ματθ. 22, 35 ἔ.

24. Ματθ. 22, 16 ἔ.

25. Ματθ. 19, 3-4.

26. Λουκᾶ 20, 2.

27. Λυτόθι 4.

βει μὲ κατανόησιν εἰς τὰς ἰδικὰς μας ἀσθενείας. Ἔλεπα δὲ τί λέγει (τὸ Εὐαγγέλιον); «Καὶ τὸν ἐπλησίασαν, λέγει, οἱ Φαρισαιοὶ διὰ τὸ νὰ τὸν πειράξουν καὶ τοῦ εἶπον: Ἐπιτρέπεται εἰς τὸν ἄνθρωπον δι' οἰονδήποτε λόγον νὰ ἐκδιώξῃ τὴν γυναῖκά του;»²¹. Πάλιν τὸν πειράζουσιν οἱ Φαρισαιοὶ. Πάλιν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐξηγοῦν τὸν νόμον, ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ ἄλλους διδασκάλους. Δὲν ἔφθασαν οἱ Σαδδουκαῖοι, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐπεύραζαν διὰ τὴν ἀνάστασιν²², οἱ νομικοὶ οἱ ὁποῖοι ἐζητοῦσαν νὰ μάθουν διὰ τὴν τελειότητα²³, οἱ Ἰερουσαλιμιῶτες διὰ τὸ νόμομα τοῦ κήσους²⁴ καὶ ἄλλοι διὰ τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ ἐρωτᾷ πάλιν κάποιος διὰ τὸν γάμον, ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος δὲν ὑπέκυψεν εἰς πειρασμούς, τὸν δημιουργὸν τοῦ γάμου, τὸν δημιουργόν, μὲ τὸν τρόπον αὐτόν, ὀλοκλήρου τοῦτου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. «Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίθη καὶ τοὺς εἶπε: Δὲν ἀνεγνώσατε (εἰς τὴν Γραφὴν) ὅτι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, τοὺς ἔκαμεν ἄνδρα καὶ γυναῖκα;»²⁵. Γνωρίζω εἰς ὠρισμένας μὲν ἐρωτήσεις νὰ ἀπαντᾷ, ὠρισμένας δὲ νὰ τὰς ἀποστομῶνῃ. Ὅταν ἐρωτᾶται: «μὲ ποίαν ἐξουσίαν τὰ κάνατε αὐτά;»²⁶, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι τὸν ἐρωτοῦσαν ἤσαν τελείως ἀκαταίτητοι, τοὺς ἐρωτᾷ καὶ αὐτός: «τὸ βῆμα τοῦ Ἰωάννου προήρχετο ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἢ προήρχετο ἀπὸ ἀνθρώπους;»²⁷. Καὶ δένει χειροπόδαρα καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τὸν εἶχαν ἐρωτήσει. Ὡστε ἠμποροῦμεν καὶ ἡμεῖς, μιμούμενοι τὸν Χριστόν, νὰ ἀποστομῶσωμεν ὠρισμένας φορὰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι συζητοῦν μαζί μας ἀπὸ περιέργειαν καὶ νὰ ἐξουδετερώσωμεν τὸν παραλογισμὸν τῶν ἐρωτήσεων μὲ ἀκόμη πῶς παράλογα ἀντερωτήματα. Διότι καὶ ἡμεῖς εἴμεθα ὠρισμένας φορὰς σοφοὶ εἰς τὰ μάταια πράγματα, διὰ νὰ καυχηθῶ καὶ ἐγὼ διὰ πράγματα ἀνόητα. Ὅταν δὲ βλέπησιν ἐρώτησιν ἢ ὁποῖα ἀπατεῖ λογικὴν ἐξέτασιν, τότε νὰ μὴν ἀποφεύγῃς νὰ δίνῃς εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι σὲ ἐρωτοῦν λογικὰς ἀπαντήσεις.

6. Τὸ ἐρώτημα, ὃ ἐρώτησας, τοῦτο σωφροσύνην τιμᾶν μοι δοκεῖ καὶ ἀπόκρισιν ἀπαιτεῖν γιγάνθρωπον· σωφροσύνην, περὶ ἣν ὁρῶ τοὺς πολλοὺς κακῶς διακειμένους, καὶ τὸν νόμον αὐτῶν ἄριστον καὶ ἀνώμιλον. Τί δήποτε γάρ, τὸ μὲν 5 θῆλον ἐκόλουσαν, τὸ δὲ ἄρρεν ἐπέτρεψαν; Καὶ γυνή μὲν κακῶς βουλευσαμένη περὶ κοίτην ἀνδρὸς μοιχᾶται καὶ πικρὰ ἐντεῦθεν τὰ τῶν νόμων ἐπιτίμια ἀνῆρ δὲ καιαποθνεύων γυναικὸς ἀνεύθυνος; Οὐδέχομαι ταύτην τὴν νομοθεσίαν, οὐκ ἐπαινώ τὴν συνήθειαν. Ἄνδρες ἦσαν οἱ νομοθετοῦντες, διὰ 10 τοῦτο κατὰ γυναικῶν ἢ νομοθεσία· ἐπεὶ καὶ τοῖς πατράσιν ἐπ' ἐξουσίαν δεδώκασι τὰ τέκνα, τὸ δὲ ἀσθενέστερον ἀθεράπευτον εἶασαν. Θεὸς δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλὰ, «Τίμιμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου», ἥτις ἐστὶν ἐπιτολὴ πρώτη, «ἄνα εὐ σοι γένηται», ἐν ἐπαγγελίαις κειμένη. Καὶ «Ὁ κακολογῶν 15 πατέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτω». Ὁμοίως καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐτίμησε, καὶ τὸ κακὸν ἐκόλουσεν. Καὶ «Ἐὐλογία πατρὸς στηρίζει οἶκον τέκνων, κατάρα δὲ μητρὸς ἐκχιζοῖ θεμέλιον». Ὅρατε τὸ ἴσον τῆς νομοθεσίας. Εἰς ποιητῆς ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, εἰς χοῦς ἀμφοτέροι, εἰκῶν μία, νόμος εἷς, θάνατος 20 εἷς, ἀνάστασις μία. Ὁμοίως ἐξ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς γεγόναμεν ἓν χρέος παρὰ τῶν τέκνων τοῖς γονεῦσιν ὁμείλεται.

7. Πῶς οὖν οὐ σωφροσύνην μὲν ἀπαιτεῖς, οὐκ ἀντισησέεις δέ; πῶς, ὃ μὴ δίδως, αἰτεῖς; πῶς ὁμοίμον σῶμα ὄν,

28. Προκαλεῖ ἐντύπωσιν πόσον βαθειὰ ριζώνει τὸ κακὸν καὶ μεταδίδεται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ μέχρι τοῦ χρόνου τοῦ Θεολόγου ἡ γυναίκα ἐθεωρεῖτο μοιχαλῆς καὶ ἐπιμορφεῖτο βαρύτερα ὅταν προσέβαλε τὴν συζυγιακὴν κλίνην, ἐνῷ ὁ ἀνδρὸς διὰ τὸ ἴδιον παράπτωμα παρέμενεν ἀτιμώρητος. Ἀπὸ τότε μέχρι σήμερον ἡ νομοθεσία μὲν ἔχει θελιτωθῆ αἰσθητά, ἀλλὰ ἡ νοσοτροπία παραμένει σχεδὸν ἡ ἴδια. Ὁ λίθος τοῦ ἀναθήματος εἰς τὴν μίαν, ἢ εἰς τὴν ἄλλαν; Δύο μέτρα καὶ δύο σταθμὰ δι' ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ παράπτωμα, ἐνῷ ἡ ἀπαιτήσις τοῦ ἀνδρὸς διὰ τὴν ἠθικότητα τῆς γυναικὸς θὰ ὄφειλε νὰ ἔχη ὡς ἀποτέλεσμα τὸ νὰ ἐμαρτωλώσῃ καὶ ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ζητεῖ ἀπὸ τῆς γυναίκα.

29. Ἐξ. 20, 12.

30. Βλ. Ἐφ. 6, 2.

31. Ἐξ. 21, 16.

32. Σοφ. Σειράχ 3, 9.

6. Τὸ θέμα τὸ ὁποῖον μὲ ἔχεις ἐρωτήσῃ νομίζω ὅτι τιμᾶ τὴν σωφροσύνην καὶ ὅτι δικαιούται νὰ λάβῃ φιλόανθρωπον ἀπάντησιν. Νομίζω ὅτι τιμᾶ τὴν σωφροσύνην, πρὸς τὴν ὁποῖαν βλέπω ὅτι πολλοὶ ἔχουν ἐχθρικὰς διαθέσεις καὶ ὅτι ὁ νόμος τῶν εἶναι ἄνισος καὶ ἀνώμαλος. Διότι, διὰ ποῖον λόγον τιμωροῦν τὸ θῆλυ ἐνῶ συγχωροῦν τὸ ἄρρεν; Καὶ ἡ γυναῖκα μὲν ὅταν προσβάλλῃ τὴν κοίτην τοῦ ἀνδρὸς διαπράττει μοιχείαν, καὶ ὁ νόμος τὴν τιμωρεῖ μὲ βαρείας ποινὰς δι' αὐτό, ὁ ἄνδρας δέ, ὅταν πορνεύῃ μὲ ἄλλας γυναῖκας», διατί νὰ μὲνῃ ἀτιμώρητος; Αὐτὴν τὴν νομοθεσίαν δὲν τὴν δέχομαι καὶ τὴν συνήθειαν αὐτὴν τὴν καταδικάζω. "Ἄνδρες ἦσαν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἔκαμαν τοὺς νόμους", καὶ διὰ τοῦτο ἡ νομοθεσία στρέφεται ἐναντίον τῶν γυναικῶν, ἐπειδὴ καὶ τὰ παιδιά τὰ ἔθεσαν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατρὸς καὶ δὲν ἔδειξαν καμμίαν φροντίδα διὰ τὸ ἀσθενέστερον φύλον. Ὁ Θεὸς ὅμως δὲν ἔκαμε κάτι τέτοιο, ἀλλὰ εἶπε: «νὰ τιμᾶς» τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα σου, διὰ νὰ εὐτυχήσῃς", καὶ ἀποτελοῦν οἱ λόγοι αὗτοι τὴν πρώτην ἐντολήν ἢ ὁποῖα ἔχει συνδεθῆ μὲ ὑπόσχεσιν". Ἐπίσης εἶπε: «ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος κακολογεῖ τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα του νὰ καταδικάζεται εἰς θάνατον» καὶ ἐτίμησε τὸ ἀγαθὸν ἐνῶ ἐτιμώρησε τὸ κακόν. Εἶπεν ἀκόμη: «ἡ εὐλογία τοῦ πατρὸς στηρίζει τοὺς οἴκους τῶν τέκνων, ἡ κατάρα δὲ τῆς μητρὸς ἐξαφανίζει καὶ τὰ θεμέλια". Βλέπετε πόσον δικαία εἶναι ἡ νομοθεσία! Ἐνας εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς καὶ ἀπὸ μίαν σάρκα εἶναι καὶ οἱ δύο. Προέρχονται ἀπὸ μίαν εἰκόνα, καὶ ὑπάρχει δι' αὐτοὺς ἕνας νόμος, ἕνας θάνατος καὶ μία ἀνάστασις. Ἐπίσης ἔχομεν γίνεαι ἀπὸ ἄνδρα καὶ ἀπὸ γυναῖκα. Κοινὸν εἶναι τὸ χρέος τὸ ὁποῖον ὀφείλουν τὰ τέκνα πρὸς τοὺς γονεῖς.

7. Πῶς λοιπὸν ἀπαιτεῖς μὲν νὰ εἶναι σώφρων ἡ γυνή, σὺ δὲ δὲν ἀνταποδίδεις ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ζητεῖς; Πῶς ζητεῖς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν προσφέρεις; Πῶς βγάζεις δια-

ἀνίσως νομοθετεῖς; Εἰ δὲ τὰ χεῖρω σκοπεῖς ἡμαρτεν ἡ γυνή, τοῦτο καὶ ὁ Ἀδάμ ἀμφοτέρους ὁ ὅμις ἠπάτησεν. Οὐ τὸ μὲν ἀσθενέστερον εὐρέθη, τὸ δὲ ἰσχυρότερον. Ἀλλὰ τὰ βελτίω λογίζῃ; ἀμφοτέρους σφάζει Χριστὸς τοῖς πάθεσιν. Ὑπὲρ 5 ἀνδρὸς σὰρξ ἐγένετο; τοῦτο καὶ ὑπὲρ γυναικός. Ὑπὲρ ἀνδρὸς ἀπέθανε; καὶ ἡ γυνή τῷ θανάτῳ σφάζεται. Ἐκ σπέρματος Δαβὶδ ὀνομάζεται τιμᾶσθαι ἴσως οἶει τὸν ἄνδρα; ἀλλὰ καὶ ἐκ Παρθένου γεννᾶται, τοῦτο καὶ ὑπὲρ γυναικῶν. «Ἔσονται μὲν οὖν οἱ δύο», ἡγοῖν, «εἰς σάρκα μίαν» καὶ ἡ 10 μία σὰρξ ἐχέτω τὸ ὁμότιμον. Παῦλος δὲ καὶ τῷ ὑποδείγματι τὴν σωφροσύνην νομοθετεῖ. Πῶς καὶ τίνα τρόπον; «Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν». Καλὸν τῇ γυναικὶ Χριστὸν αἰδεῖσθαι διὰ τοῦ ἀνδρός· καλὸν καὶ τῷ ἀνδρὶ τὴν Ἐκκλησίαν μὴ ἀτιμάζειν 15 διὰ τῆς γυναικός. «Ἡ γυνή», ἡγοῖν, «ὡς ἡμεῖς εἶπα θεοῦται τὸν ἄνδρα» καὶ Χριστὸν γάρ. «Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνὴρ, ὡς περιέφη τὴν γυναῖκα» καὶ γὰρ Χριστὸς τὴν Ἐκκλησίαν. Μᾶλλον δ' ἔτι καὶ προσομιλοποιήσωμεν τῷ ῥητῷ.

8. «Ἀμελγε γάλα καὶ ἔσται βούτηρον»· ἐξέταξε καὶ τι- 20 χὸν ἄν εὔροισ τι ἐν αὐτῷ τροφιμώτερον. Δοκεῖ μοι γὰρ παραιτεῖσθαι τὴν διγαμίαν ἐνταῦθα ὁ λόγος. Εἰ μὲν γὰρ δύο Χριστοί, δύο καὶ ἄνδρες, δύο καὶ γυναῖκες· εἰ δὲ εἰς Χριστός, μία κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ μία σὰρξ· ἡ δευτέρα δὲ ἀποπιπέσθω. Τὸ δεύτερον δὲ ἄν κωλύσῃ, τοῦ τρίτου τίς λόγος;

33. Γεν. 3, 6 ε΄.

34. Ρωμ. 1, 3.

35. Ματθ. 1, 23.

36. Γεν. 2, 24.

37. Ἐφ. 5, 32.

38. Αὐτόθι 33.

39. Αὐτόθι.

40. Παροιμ. 30(Μασ.), 33.

φορετικούς νόμους διὰ σῶμα ὅμοιον καὶ ἰσάξιον; Ἐὰν δὲ ἐξετάζης καὶ τὰ χειρότερα, ἄκουσε: Διέπραξεν ἁμαρτίαν ἡ γυναῖκα; Τὸ ἴδιο ἔκαμε καὶ ὁ Ἀδάμ. Τοὺς ἐξηπάτησε καὶ τοὺς δύο ὁ ὄφις³². Δὲν ἐπαρουσιάσθη τὸ ἕνα πρὸ ἀσθενῆς καὶ τὸ ἄλλο πρὸ ἰσχυρόν. Θέλεις νὰ ἐξετάσωμεν μήπως καὶ τὰ καλύτερα; Ὁ Χριστὸς μὲ τὸ πάθος ἰοῦ τοὺς σώζει καὶ τοὺς δύο. Ἐγένετο ἄνθρωπος διὰ τὸν ἄνδρα; Τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ διὰ τὴν γυναῖκα. Ἀπέθανε πρὸς χάριν ἰοῦ ἄνδρός; Σώζεται ὅμως καὶ ἡ γυναῖκα μὲ τὸν θάνατόν του. Λέγεται ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὸ σπέρμα Δαβὶδ³⁴. Νομίζεις ἐνδεχομένως ὅτι μὲ αὐτὸ τιμᾶται ὁ ἄνδρας; Γεννᾶται ὅμως ἀπὸ τὴν Παρθένον³⁵ καὶ αὐτὸ εἶναι ὑπὲρ τῶν γυναικῶν. «Θὰ γίνουν», μὲν λοιπόν, λέγει, «οἱ δύο, μία σάρκα»³⁶. Καὶ αὐτὴ ἡ μία σάρκα ἃς ἔχη τὴν ἰδίαν τιμὴν. Ὁ Παῦλος δὲ καὶ μὲ τὸ παράδειγμά του νομοθετεῖ τὴν σωφροσύνην. Πῶς, καὶ μὲ ποῖον τρόπον; «Τὸ μυστήριον αὐτὸ εἶναι πολὺ σπουδαῖον. Ἐγὼ δὲ τὸ συσχετίζω πρὸς τὴν ἔνωσιν τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴν Ἐκκλησίαν»³⁷. Εἶναι καλὸν εἰς τὴν γυναῖκα νὰ σέβεται τὸν Χριστὸν διὰ μέσου τοῦ ἄνδρός. Καὶ εἶναι καλὸν εἰς τὸν ἄνδρα νὰ μὴν ἀτιμάζῃ τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τῆς γυναικός. «Ἡ γυναῖκα», λέγει, «ὀφείλει νὰ σέβεται τὸν ἄνδρα»³⁸, διότι ὀφείλει νὰ σέβεται καὶ τὸν Χριστόν. Ἄλλὰ καὶ «ὁ ἄνδρας ὀφείλει νὰ ἀγαπᾷ τὴν γυναῖκα»³⁹, διότι καὶ ὁ Χριστὸς ἀγαπᾷ τὴν Ἐκκλησίαν. Θὰ πρέπει ὅμως νὰ ἐξετάσωμεν ἀκόμη πρὸ διεξοδικὰ τὸ ρητόν (τοῦ Εὐαγγελίου).

8. «**Ἄμμελλε γάλα καὶ θὰ γίνῃ βούτυρον**»⁴⁰. Ἐξέτασε καὶ ἴσως εὖρης μέσα εἰς αὐτὸ κάτι ἀκόμη πρὸ θρεπτικόν. Διότι μοῦ φαίνεται ὅτι ὁ λόγος ἀποτρέπει εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τὴν διγαμίαν. Διότι, ἐὰν μὲν ὑπάρχουν δύο Χριστοί, τότε ἃς ὑπάρχουν καὶ δύο ἄνδρες ἢ δύο γυναῖκες. Ἄν δὲ ὑπάρχη μόνον ἕνας Χριστός, μία κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, τότε ἃς ὑπάρχη καὶ ἕνα μόνον σῶμα. Τὸ δεύτερον δὲ ἃς ἀπορρίπτεται. Ἄν δὲ ἀπαγορεύεται τὸ δεύτερον, τότε διαί νὰ γίνεταί λόγος διὰ τρίτον; Τὸ πρῶτον εἶναι ὁ νόμος, τὸ

Τὸ πρῶτον νόμος, τὸ δεύτερον συγχώρησις, τὸ τρίτον παρ-
νομία. Ὁ δὲ ὑπὲρ τοῦτο, χοιρώδης, οἶος οὐδὲ πολλὰ ἔχων
τῆς κακίας τὰ παραδείγματα. Ὁ μὲν νόμος κατὰ πᾶσαν αἰ-
5 τίαν τὸ ἀποσιτίασιον δίδωσι Χριστὸς δὲ οὐ κατὰ πᾶσαν αἰ-
τίαν ἀλλὰ συγχωρεῖ μὲν μόνον χωρίζεσθαι τῆς πόρνης, τὰ
δὲ ἄλλα πάντα φιλοσοφεῖν κελεῖται. Καὶ τὴν πόρνην, ὅτι νο-
θεύει τὸ γένος· τὰ δ' ἄλλα πάντα καρτεροῦμεν καὶ φιλοσο-
φῶμεν· μᾶλλον δὲ καρτερεῖτε καὶ φιλοσοφεῖτε, ὅσοι τὸν τοῦ
γάμου ζυγὸν ἐδέξασθε. Ἐὰν ἐπιγραφῆς ἴδης ἢ ὑπογραφῆς,
10 ἀποκόσμησον· κἄν γλῶσσαν προπειῆ, σωφρόνισον· ἂν γέλωτα
πορνικόν, κατηγῆ ποιήσον· ἐὰν δαπάνην ἢ ποιὸν ἄμετρον,
σύστειλον· ἐὰν προόδους ἀκαίρους, πέδησον· ἐὰν ὀφθαλμὸν
μετέωρον, κόλασον. Μὴ τέμης δὲ προπειῶς, μὴ χωρίσης.
Ἄδηλον τί κινδυνεύει, τὸ τέμνον ἢ τὸ τεμνόμενον. «Ἡ πηγὴ»,
15 γηοί, «τοῦ ὕδατος ἔσιω σοι ἰδία, καὶ μηδεὶς ἀλλότριος μετα-
σχέτω σοι» καὶ «Πῶλος σὸν χαρίτω» καὶ ἔλαφος σῆς φιλίας
ὀμιλεῖτω σοι». Σὺ τοίνυν μὴ γίνου ποιητὸς ἀλλότριος, μηδὲ
ἄλλαις ἀρέσκειν σπουδάζε μᾶλλον ἢ τῇ σῇ γυναικί. Εἰ δὲ
ἄλλαχοῦ γέρῃ, καὶ τῷ σῷ μέλει νομοθετεῖς τὴν ἀσέλγειαν.
20 Οὕτω μὲν ὁ Σωτήρ.

9. Τί δὲ οἱ Φαρισαῖοι; Τραχὺς τοῦτοις ὁ λόγος φαίνε-
ται. Καὶ γὰρ καὶ ἄλλα τῶν καλῶς ἐχόντων ἀπαρέσκει καὶ
τοῖς τότε Φαρισαίοις καὶ τοῖς νῦν Φαρισαίοις. Φαρισαῖον γάρ.

41. Παροιμ. 5, 16-17.

42. Παροιμ. 5, 19.

δεύτερον ἢ συγκώρησις καὶ τὸ τρίτον ἢ παρανομία. Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται πέρα ἀπ' αὐτὰ εἶναι χαρακτηριστικὸν ἀκαθάρτου ζωῆς καὶ ὑπάρχουν ἐλάχιστα παραδείγματα τέτοιας ἀνηθικότητος. Ὁ νόμος λοιπὸν δίδει τὸ διαζύγιον δι' οἰανδήποτε αἰτίαν, ἀλλὰ ὁ Χριστὸς δὲν τὸ δίδει δι' οἰανδήποτε αἰτίαν. Ἐπιτρέπει μὲν μόνον τὸ νὰ χωρίζῃ κανεὶς ἀπὸ γυναῖκα ἢ ὁποῖα ἔχει πορνεύσει, ἐνῶ διὰ τὰ ἄλλα παραγγέλλει νὰ τὰ ἐπιτάξωμεν μὲ φιλοσοφικὴν διάθεσιν. Καὶ τὴν πόρνην μὲν ἐπιτρέπει νὰ τὴν χωρίζωμεν ἐπειδὴ νοθεύει τὴν οἰκογένειαν, ἐνῶ ὅλα τὰ ἄλλα μᾶς προτρέπει νὰ τὰ ἀντιμετωπίζωμεν μὲ ὑπομονὴν καὶ φιλοσοφικὴν διάθεσιν, ἢ καλύτερα, νὰ ἔχετε ὑπομονὴν καὶ φιλοσοφικὴν διάθεσιν ὅσοι ἔχετε δεχθῆ τὰ δεσμὰ τοῦ γάμου. Ἐὰν ἴδῃς βαψίματα εἰς τὰ μάγουλα καὶ εἰς τὰ μάτια, νὰ τὰ ἀφαιρέσης. Ἐὰν ἴδῃς ὅτι ὀμιλεῖ μὲ προπέτειαν, νὰ τὴν συνετίσης. Ἐὰν ἴδῃς γέλιο ἀδιάντροπο, κάμε τὴν νὰ ἐντραπῇ. Ἐὰν ἐπίσης ἐξοδεύῃ πολλὰ ἢ ἀγαπᾷ τὸ πιοτόν, κάμε τὴν νὰ συνέλθῃ. Ἐὰν προχωρῇ ἐκεῖ ὅπου δὲν πρέπει, νὰ τὴν συγκρατήσης, καί, τέλος, ἂν κοιτάξῃ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ χωρὶς λόγον, νὰ τὴν τιμωρήσης. Μὴν φερθῆς ὅμως ἀπότομα, οὔτε καὶ νὰ τὴν χωρίσης, διότι εἶναι ἄγνωστον τί κινδυνεύει: ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀποκόπτει ἢ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀποκόπτεται. «Ἡ πηγὴ τοῦ ὕδατος», λέγει, «ἄς εἶναι μόνον διὰ σὲ καὶ ἄς μὴ πῖν ἀπ' αὐτὴν κανεὶς ξένος»⁴⁴ καὶ «τὸ χαριτωμένο σου πουλᾶρι καὶ τὸ ἀξιαγάπητό σου ἐλάφι ἄς σὲ ἀκολουθοῦν εἰς τὸν βίον σου»⁴⁵. Σὺ λοιπὸν νὰ μὴ γίνεσαι ξένος ποταμός, οὔτε νὰ ἐνδιαφέρεσαι νὰ ἀρέσης περισσότερο εἰς τὰς ἄλλας παρὰ εἰς τὴν γυναῖκα σου. Ἐὰν δὲ τρέχῃς ἀλλοῦ, τότε παρακινεῖς καὶ τὴν οὐζυγόν σου εἰς τὴν ἀκολασίαν.

9. Τί δὲ συμβαίνει μὲ τοὺς Φαρισαίους; Ὁ λόγος αὐτὸς τοὺς φαίνεται σκληρός. Διότι καὶ τὰ ἄλλα τὰ ὁποῖα ἔχουν καλῶς δὲν ἄρεσαν εἰς τοὺς τότε Φαρισαίους, ὅπως δὲν ἀρέσουν καὶ εἰς τοὺς σημερινούς. Διότι τὸν Φαρισαῖον δὲν τὸν κάνει μόνον ἡ καταγωγή του ἀλλὰ καὶ ἡ συμπε-

- οὐ τὸ γένος μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος ἐργάζεται. Οὕτω καὶ Ἀσσύριον οἶδα καὶ Αἰγύπτιον, τὸν τῆ προαιρέσει μετὰ τούτων ταυτόμερον. Τί οὖν οἱ Φαρισαῖοι; «Εἰ οὕτω», ἡσίων, «ἐστὶν ἡ αἰτία μετὰ τῆς γυναικός, οὐ συμφέρει γαμῆσαι».
- 5 Ἐν δὲ τοῦτο καταμαρθάνεις, ὁ Φαρισαῖε, τό, «Οὐ συμφέρει γαμῆσαι;» πρότερον δὲ οὐκ ἠλίσιτισσ, ἡρίκα τὰς χηρείας ἐώρουσ καὶ τὰς ὀρηανίας καὶ τοὺς ἀόρους θανάτους καὶ τὰ διάδοχα τῶν κροτίων πένθη καὶ τοὺς ἐπὶ τοῖς θαλάμοις τόγους καὶ τὰς ἀτεκνίας καὶ τὰς κακοτεκνίας καὶ τοὺς ἀτελεῖς
- 10 τόκους καὶ ἀμήτορας καὶ πᾶσαν τὴν περὶ ταῦτα κομφοδίαν ἢ τραγωδίαν; Ἀμυότερα γὰρ εἶπεῖν οἰκειότατον. Συμφέρει γαμῆσαι; κἀγὼ δέχομαι «Τίμιος γὰρ ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος»· συμφέρει δὲ τοῖς μειροῖσι, οὐ τοῖς ἀπλήστοις καὶ πλέον ἢ δεῖ τὴν σάρακα τιμᾶν βουλομένοις. Ὅταν τοῦτο μόνον
- 15 ὁ γάμος ἦ, ἢ γάμος καὶ συζυγία καὶ παιδῶν διαδοχῆς ἐπιθυμία, καλὸς ὁ γάμος· πλείονας γὰρ εἰσάγει τοὺς εὐαρεστοῦντας Θεῷ. Ὅταν δὲ ἔλῃν ἐξάπιη καὶ ταῖς ἀκάνθαις περιβάλλῃ καὶ ὄλον κακίας ὁδὸς εὐρίσκηται, τότε κἀγὼ ἠθέγγομαι· Οὐ συμφέρει γαμῆσαι.
- 20 10. Καλὸν ὁ γάμος· ἀλλ' οὐκ ἔχω λέγειν, ὅτι καὶ ἑψηλότερον παρθενία. Οὐδὲ γὰρ ἂν ἦν τι μέγα ἢ παρθενία, μὴ καλοῦ καλλίον τεργάνουσα. Μὴ δὴ χαλεπαίνετε, ὄσαι ἐπὶ ζυγόν. «Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις». Πλήρῃ ἀλλήλαις συνδεσμεῖσθε καὶ παρθένοι καὶ γυναῖκες καὶ ἐν

43. Ματθ. 19, 10. Αὐτὸ ὁμοῦ δὲν τὸ εἶπαν εἰς τὸν Ἰησοῦν οἱ Φαρισαῖοι, ὅπως λέγει ὁ Θεολόγος, ἀλλὰ αἱ μαθηταὶ του, ὅπως ἀναφέρει ὁ εὐαγγελιστής.

44. Ἐβρ. 13, 4.

45. Πράξ. 5, 29.

ριφορά του. Ἔτσι χαρακτηρίζω καὶ Ἀσούριον ἢ Αἰγύπτιον ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος συντάσσεται μὲ αὐτοὺς ὡς πρὸς τὸ φρόνημα. Τί γίνεται λοιπὸν μὲ τοὺς Φαρισαίους; «Ἐὰν ἔτοι ἔχουν τὰ πράγματα», λέγουν, «ὡς πρὸς τὸν λόγον διαζυγίου ἀπὸ τὴν γυναῖκα, τότε δὲν συμφέρει νὰ νυμφευθῆ κανεὶς»⁴³. Τώρα τὸ μαθαίνεις αὐτό, ὦ Φαρισαῖε, τὸ ὅτι δὲν σὲ συμφέρει νὰ νυμφευθῆς; Προηγουμένως δὲ δὲν τὸ ἤξερες, ὅταν ἔβλεπες τὰς χηρεῖας καὶ τὰ ὄρφανὰ παιδιὰ, τοὺς προώρους θανάτους καὶ τὰ πένθη τὰ ὁποῖα διαδέχονται τὰς διασκεδάσεις, τοὺς θανάτους οἱ ὁποῖοι ἔρχονται σὰν συνέχεια τοῦ ὕπνου, τὴν ἔλλειψιν τέκνων καὶ τὴν ἀπόκτησιν ἀναπήρων τέκνων, τὰς γεννήσεις νεκρῶν τέκνων καὶ τοὺς θανάτους τῶν μητέρων κατὰ τὸν τοκετὸν καὶ ὅλην τὴν κωμωδίαν ἢ τραγωδίαν ἢ ὁποῖα συνοδεύει τὰ πράγματα αὐτά; Διότι ὅ,τι καὶ νὰ εἴπωμεν ἀπὸ τὰ δύο ταιριάζει. Συμφέρει νὰ νυμφευθῆ κανεὶς; Καὶ ἐγὼ τὸ δέχομαι. «Διότι ὁ γάμος εἶναι τίμιος καὶ ἡ κοίτη ἀμόλυντος»⁴⁴. Συμφέρει δὲ εἰς τοὺς σώφρονας καὶ ὄχι εἰς τοὺς ἀχοριάγους καὶ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ τιμοῦν τὴν σάρκα περισσότερο ἀπ' ὅσον πρέπει. Ὅταν ὁ γάμος εἶναι μόνον τοῦτο, γάμος δηλαδή καὶ ἔνωσης συζύγων καὶ ἐπιθυμία νὰ κάμωμεν τέκνα τὰ ὁποῖα θὰ μᾶς διαδεχθοῦν, τότε εἶναι καλὸς ὁ γάμος, διότι δημιουργεῖ περισσότερους ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι ἀκολουθοῦν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ὅταν δὲ ἐξάπτη τὰς σωματικὰς ἐπιθυμίας καὶ εἶναι τριγυρισμένος ἀπὸ ἀγκάθια καὶ ἀποτελεῖ, κατὰ κάποιον τρόπον, δρόμον πρὸς τὴν κακίαν, τότε λέγω καὶ ἐγὼ ὅτι δὲν συμφέρει νὰ νυμφευθῆ κανεὶς.

10. Καλὸν εἶναι ὁ γάμος, ἀλλὰ δὲν ἠμπορῶ νὰ εἴπω ὅτι εἶναι καὶ ἀνώτερος ἀπὸ τὴν παρθενίαν. Διότι δὲν θὰ ἦτο κάτι μεγάλο ἢ παρθενία, εἰάν δὲν ἦτο καλυτέρα ἀπὸ τὸ καλόν. Μὴ στενοχωρῆσθε ὅμως ὅσαι ἔχετε ὑπανδρευθῆ. «Πρέπει νὰ ὑπακούωμεν εἰς τὸν Θεὸν μᾶλλον παρὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους»⁴⁵. Ὅμως ἄς δένεσθε ἢ μία μὲ τὴν ἄλλην καὶ αἱ παρθένοι καὶ αἱ ἔγγαμοι γυναῖκες καὶ νὰ εἴσθε ἕνα

ἔσται ἐν Κυρίῳ καὶ ἀλλήλων καλλώπισμα. Οὐκ ἂν ἦν ἄ-
 γαμος, εἰ μὴ γάμος. Πόθεν γὰρ εἰς τοῦτον παρῆλθε τὸ
 βίον παρθένος; Οὐκ ἂν ἦν γάμος σεμνός, εἰ μὴ παρθένον καρ-
 ποφορῶν καὶ τῷ Θεῷ καὶ τῷ βίῳ. Τίμησον καὶ σὺ τὴν μη-
 5 τέρα τὴν σὴν, ἐξ ἧς γέγονας. Τίμησον καὶ σὺ τὴν ἐκ μη-
 τρός, κἂν μὴ μητέρα. Μήτηρ μὲν οὐκ ἔστι. Χριστοῦ δὲ νό-
 μη ἐστί. Τὸ μὲν γαινόμενον κάλλος σὺ κρύπτεται· τὸ δὲ ἀγα-
 ρές Θεῷ βλέπεται. «Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασι-
 λέως ἔσοιθεν, ἐν κροσσουτοῖς χρυσοῖς περιβεβλημένη, πεποι-
 10 κιλμένη», εἴτ' οὖν πράξεσιν εἴτε καὶ θεωρήμασιν. Καὶ ἡ ὑπὸ
 ζυγὸν ἔστω τι Χριστοῦ καὶ ἡ παρθένος ὅλη Χριστοῦ. Ἡ μὲν
 μὴ παντελῶς ἐνδεσμεῖσθαι τῷ κόσμῳ· ἡ δὲ μὴδ' ὅλως γενέ-
 σθαι τοῦ κόσμου. Ὁ γάρ ἐστι τῇ ὑπὸ ζυγὸν τὸ μέρος, τοῦτο
 παντελές τῇ παρθένῳ. Ἀγγέλων ἐπανήρησαι πολιτείαν; μετὰ
 15 τῶν ἀζύγων εἰτάχθῃς; μὴ κατενεχθῆς εἰς σάρκα, μὴ καταπέ-
 σθῃς εἰς ἕλην, μὴ τῇ ἕλῃ γαμηθῆς, κἂν ἄλλως ἄγαμος μένῃς.
 Ὁφθαλμὸς πορνεύων σὺ φυλάσσει τὴν παρθενίαν, γλῶττι
 πορνεύουσα τῷ πονηρῷ μίγνυται. Πόδες ἄτακτα θάινοντες
 ἐγκαλοῦνται νόσον ἢ κίνδυνον. Παρθενεύετω καὶ ἡ διάνοια·
 20 μὴ ὑεμβέσθω, μὴ πλανάσθω, μὴ τύπους ἐν αὐτῇ φερέτω
 πονηρῶν πραγμάτων καὶ ὁ τύπος μέρος πορνείας ἐστί· μὴ
 εἰδωλοποιεῖται τῇ ψυχῇ τὰ μισούμενα.

11. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· «Οὐ πάντες χωροῦσι τὸν λόγον,
 ἀλλ' οἷς δέδοται». Ὅρατε τοῦ πράγματος τὸ ὑψηλόν; Μι-

46. Ψαλμ. 44, 14.

47. Ματθ. 19, 11.

ἐνώπιον τοῦ Κυρίου καὶ νὰ ὑπερηφανεύεται ἢ μία διὰ τὴν ἄλλην. Δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἄγαμος ἄνθρωπος, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ὁ γάμος. Διότι πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν ἢ παρθένος; Δὲν θὰ ἦτο δὲ ὁ γάμος σεμνός, ἐὰν δὲν ἔφερεν ὡς καρπὸν εἰς τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὸν Θεὸν παρθένον. Τίμησε καὶ σὺ τὴν μητέρα σου, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἔχεις γεννηθῆ. Τίμησε καὶ σὺ ἐκείνην ἢ ὁποῖα ἔχει γεννηθῆ ἀπὸ μητέρα, ἔσιω καὶ ἂν δὲν εἶναι ἢ ἰδία μητῆρ. Διότι δὲν εἶναι μὲν μήτηρ, ἀλλὰ εἶναι νύμφη τοῦ Χριστοῦ. Τὸ μὲν ἐξωτερικὸν κάλλος δὲν κρύβεται, τὸ δὲ ἐσωτερικὸν τὸ βλέπει μόνον ὁ Θεός. «Ὁλη ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως εἶναι ἐσωτερικὴ καὶ περιτριγυρίζεται καὶ σιολίζεται ἀπὸ χρυοῦ κρόσσια»⁴⁶, εἴτε δηλαδὴ ἀπὸ πράξεις εἴτε καὶ ἀπὸ θεωρητικὰς ἐνασχολήσεις. Καὶ ἡ ἔγγαμος ἄς ἀνήκη κατὰ ἓνα μέρος εἰς τὸν Χριστόν, ἐνῶ ἡ παρθένος ἄς ἀνήκη ὁλόκληρη εἰς αὐτόν. Ἡ μὲν πρώτη ἄς μὴ δένεται τελείως μὲ τὸν κόσμον, ἢ ἄλλη δὲ ἄς μὴν ἀνήκη καθόλου εἰς τὸν κόσμον. Διότι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶναι μερικὸν μόνον εἰς τὴν ἔγγαμον, εἶναι ὁλοκληρωτικὸν εἰς τὴν παρθένον. Ἐχεις ἐκλέξει τὸν ἀγγελικὸν βίον; Ἐχεις ταχθῆ εἰς τὴν παράταξιν τῶν ἀγάμων; Μὴ κατέλθῃς εἰς τὴν σάρκα, μὴ καταπέσης εἰς τὴν ὕλην, μὴ ἐνωθῆς μὲ τὴν ὕλην, ἔσιω καὶ ἂν διαφορετικὰ μένης ἄγαμος. Μάτι τὸ ὁποῖον πορνεύει δὲν διαφυλάσσει τὴν παρθενίαν καὶ γλῶσσα ἢ ὁποῖα πορνεύει ἐνώνεται μὲ τὸν διάβολον. Πόδες οἱ ὁποῖοι πορεύονται ἄτακτα προδίδουν ἢ ἀσθένειαν ἢ κίνδυνον. Ἄς παραμένῃ παρθένος καὶ ὁ νοῦς. Ἄς μὴ ρεμβάζῃ, ἄς μὴ παραπλανᾶται καὶ ἄς μὴ κρατᾶ μέσα του εἰκόνας πονηρῶν πραγμάτων, διότι καὶ ἡ εἰκόνα ἀποτελεῖ μέρος τῆς πορνείας. Ἄς μὴ διατηρῆ ἐπομένως εἰς τὴν ψυχὴν τὸ εἶδωλον τῶν πραγμάτων τὰ ὁποῖα μισοῦνται.

II. «Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτούς· δὲν ἠμποροῦν ὅλοι νὰ τὸ κάμουν αὐτό, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους ἔχει δοθῆ ἢ χάρις»⁴⁷. Βλέπετε πόσον ὑψηλὸν εἶναι τὸ

ζωῆ καὶ ἀχώρητον εὐφροίνεται. Πῶς γὰρ οὐ κοινὸν σωζός,
 τὸ ἐκ σωζός γενόμενον μὴ γεννᾶν εἰς σώζα; Πῶς γὰρ οὐκ
 ἀγγελικόν τὸ σωζοῖ συνεδριήμεν μὴ κατὰ σώζα εἶη, ἀλλ'
 εἶναι τῆς ἡρώσεως ἐρημιότερον; Ἡ σώξ τῷ κόσμῳ προσέδη-
 5 σεν, ἀλλ' ὁ λογισμὸς πρὸς Θεὸν ἀνήγαγεν ἢ σώξ ἐβάθη-
 σεν, ἀλλ' ὁ λογισμὸς ἐπιέρωσεν ἢ σώξ ἐδησεν, ἀλλ' ὁ πόθος
 ἔλυσεν. Ὅλην τέτασθαι πρὸς Θεόν, ὃ παρθένε, τῇ φρεσὶ τοῦτο
 καὶ ἀνδράσι νομοθετεῖ καὶ γυναιξί· καὶ οὐ μὴ τί σοι ἡαῖη
 τῶν ἄλλων καλόν, ὅσα τοῖς πολλοῖς· οὐ γένος, οὐ πλοῦτος,
 10 οὐ θρόνος, οὐ δυναστεία, οὐ τὸ ἐν ἐχρυσίᾳ καὶ σφιδέσει μελῶν
 ἡαῖαζόμενον κάλλος, χρόνον καὶ νόσον παύριον. Εἰ ὅλην
 ἐκένωσας πρὸς Θεὸν τοῦ ἡλίτου τὴν δύναμιν, εἰ μὴ δύο
 σοι εἶη τὰ ποθειμένα καὶ τὸ ἕρον καὶ τὸ ἀφρατον ἄρα τοσοῦ-
 τον ἐτιώθης τῷ ἐκλεκτῷ θέλει καὶ τοῦ νεμηίου τὸ κάλλος
 15 κατέμαθες, ὅσοι καὶ δύνασθαι λέγειν ἐκ τοῦ νεμηιζοῦ ὁρά-
 ματός τε καὶ ἄσματος, ὅτι «Γλυκασιμὸς εἶ καὶ ὄλος ἐπιθευία».

12. Ὅρατε τὰ ἐμπεριλαυθανόμενα τοῖς πολυβδίντοις ὀχι-
 τοῖς ρεύματα, ὅτι τῷ λίαν στενοχωροῦσθαι, καὶ πρὸς ἕν ἡέ-
 ρεσθαι, τοσοῦτον ἐκβαίνει τὴν ἕδατος πολλάκις ἡέσιν, ὅσοι
 20 καὶ πρὸς τὸ ἄνω χωροῦν ἀεὶ τὰ κατόπιν ὀθειόμενα. Οὕτως ἐ-
 ἄν σοι ἡέξης τὸν πόθον καὶ ὄλην Θεῷ σφραγίθης, ἄνω χωροῦσθης,
 οὐ μὴ κάτω πέσθης, οὐ μὴ διαχρηθῆς, ὄλην Χριστοῦ μενεῖς, μέ-

πράγμα; Λίγο ακόμη καὶ θὰ παρουσιασθῆ ὡς τελείως ἀ-
 πρόσωπον. Διότι πῶς ὄντι εἶναι καλύτερον ἀπὸ τὴν σάρκα τὸ
 νὰ μὴν γεννᾷ σαρκικῶς ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἔχει γεννηθῆ ἀπὸ
 τὴν σάρκα; Διότι πῶς ὄντι εἶναι ἀγγελικὸν τὸ νὰ μὴ ζῆ
 σαρκικὰ ἐνῶ εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὴν σάρκα, ἀλλὰ νὰ
 εἶναι ὑψηλοτέρα ἀπὸ τὴν φύσιν τῆς; Ἡ σὰρξ, ἔχει προσδέ-
 σει εἰς τὸν κόσμον, ἀλλὰ ἡ λογικὴ ἔχει ἀνεβάσει εἰς τὸν
 Θεόν. Ἡ σὰρξ, ἔχει δώσει βάρος, ἐνῶ ἡ λογικὴ ἔχει δώσει
 πτερά. Ἡ σὰρξ, ἔχει αἰχμαλωτίσει, ἐνῶ ὁ πόθος ἔχει ἐλευ-
 θερώσει. Νὰ κατευθύνεσθαι μὲ ὀρμὴν πρὸς τὸν Θεόν καὶ μὲ
 ὄλην σου τὴν ψυχὴν, ὦ παρθένη! Διότι τὸ ἴδιον πρᾶγμα πα-
 ραγγέλλω καὶ εἰς τοὺς ἀνδρας καὶ εἰς τὰς γυναῖκας. Καί
 ἄς μὴ θεωρήσῃς καλὸν κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα θεωροῦν
 οἱ πολλοί. Οὔτε τὴν καταγωγὴν, οὔτε τὸν πλοῦτον, οὔτε
 τὸν βασιλικὸν θρόνον, οὔτε τὴν ἐξουσίαν, οὔτε τὸ κάλλος
 τὸ ὅποιον παρουσιάζεται ἀπὸ τὸν ὠραῖον χρωματισμὸν καὶ
 τὴν ἁρμονίαν τῶν μελῶν τοῦ σώματος, καὶ τὸ ὅποιον εἶναι
 παιχνίδι εἰς τὰ χέρια τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἀσθενείας. Ἐὰν
 ἔχῃς ἀδειάσει ὄλην τὴν δύναμιν τῆς ἀγάπης σου πρὸς τὸν
 Θεόν, εἰς δὲν ποθῆς πλέον δύο πράγματα, καὶ τὸ φθαρτὸν
 δηλαδὴ καὶ τὸ ἀόρατον, σημαίνει ὅτι ἔχεις τόσων πολὺ πλη-
 γωθῆ ἀπὸ τὸ ἐκλεκτὸν βέλος καὶ ἔχεις μάθει τὸ κάλλος
 τοῦ νυμφίου, ὥστε νὰ ἠμπορῆς νὰ λέγῃς ἀπὸ τὸ νυμφικὸν
 ὄραμα καὶ ἄσμα ὅτι «εἶναι γλυκὺς καὶ καθ' ὅλα ἀξιαγάπη-
 τος»¹⁸.

12. Βλέπετε τὰ νερὰ τὰ ὁποῖα περιέχονται μέσα εἰς
 τοὺς μολυβδίνους σωλήνας, ὅτι λόγῳ τοῦ ὅτι πιέζονται ἀπὸ
 παντοῦ καὶ ὀδηγοῦνται πρὸς μίαν κατεύθυνσιν, τόσων πολὺ
 ξεπερνοῦν πολλὰς φοράς τὴν φύσιν τοῦ νεροῦ, ὥστε νὰ
 προχωροῦν πρὸς τὰ ἐπάνω, ἐπειδὴ σπρώχνονται πάντοτε
 ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔρχονται ὀπίσω των. Ἔτσι, ἂν πιέσῃς
 τὸν πόθον καὶ προσκολληθῆς ὀλόκληρη εἰς τὸν Θεόν, θὰ
 προχωρήσῃς πρὸς τὰ ἐπάνω καὶ δὲν θὰ πέσῃς κάτω, οὔτε
 θὰ διασκορπισθῆς, ἀλλὰ θὰ μείνῃς ὀλόκληρη εἰς τὸν Χρι-

σιόν, μέχρις οὗ θά ἴδῃς καὶ τὸν ἴδιον τὸν Χριστόν, τὸν νυμφίον σου. Φύλαττε τὸν ἑαυτὸν σου ἀπλησίαστον εἰς τὸν λόγον καὶ εἰς τὸ ἔργον, εἰς τὴν ζωὴν, εἰς τὴν οὐρανὸν καὶ εἰς τὰς κινήσεις σου. Ὁ διάβολος οὐδὲν παρατηρεῖ ἀπὸ ὅλας τὰς πλευρὰς καὶ κατασκοπεύει τὰ πάντα, διὰ νὰ ἀνακαλύψῃ ποῦ θὰ οὐδὲν κτυπήσῃ, ποῦ θὰ οὐδὲν πληγώσῃ καὶ νὰ εὔρῃ κάποιο σημεῖον γυμνὸν καὶ πρόφορον εἰς κτύπημα. Ὅσον πῶς καθαρὴ οὐδὲν βλέπει, ἴσον πῶς πολλὴ προσπαθεῖ νὰ οὐδὲν κηλιδώσῃ. Διότι καὶ οἱ λεκέδες εἶναι ἴσον πῶς ἐμφανεῖς ὅσον πῶς καθαρὸν εἶναι τὸ φόνημα. Μὴν ἔλκῃ τὸ μάτι σου τὸ ἄλλο μάτι, οὔτε τὸ γέλιο τῶν ἄλλων τὸ γέλιο σου, οὔτε ἡ συνήθεια τὴν νύκτα, οὔτε ἡ νύκτα τὴν καταστροφὴν. Διότι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον παρασύρεται καὶ ὑποκλέπεται μερικῶς, παρουσιάζει μὲν πρὸς τὸ παρὸν ἀνεπαίσθητον ζημίαν, ἀλλὰ καταγράφεται εἰς τὴν μερίδα τῆς κακίας.

13. «Δὲν ἠμποροῦν ὅλοι», λέγει, «νὰ τὸ κάμουν αὐτό, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους ἔχει δοθῆ ἡ χάρις». Ὅταν ἀκούσῃς τὸ «ἔχει δοθῆ ἡ χάρις», μὴ πάθῃς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον παθαίνουν οἱ αἰρετικοί, νὰ ἀρχίσῃς δηλαδὴ νὰ ὀμλήσῃς διὰ φύσεις, «χοϊκοῦς», πνευματικούς καὶ ἐνδιαμέσους¹⁹. Διότι ὑπάρχουν ὠρισμένοι οἱ ὁποῖοι εἶναι ἴσον κακῶς διατεθειμένοι, ὥστε νὰ νομίζουν ὅτι ἄλλοι μὲν προέρχονται ἀπὸ φύσιν ἢ ὁποῖα θὰ χαθῆ ὀλίποτε, ἄλλοι δὲ ἀπὸ φύσιν ἢ ὁποῖα θὰ σωθῆ καὶ ἄλλοι οἱ ὁποῖοι σώζονται ἢ χάνονται ἀναλόγως πρὸς τὸ ἂν θὰ τοὺς ὀδηγήσῃ ἢ προαίρεσις τῶν πρὸς τὸ κακὸν ἢ πρὸς τὸ καλύτερον. Καὶ ἐγώ, βεβαίως, δέχομαι ὅτι ὁ ἕνας ἔχει περισσοτέραν ἢ ὀλιγωτέραν ἰκανότητα ἢ τὸν ἄλλον, ἀλλὰ ἡ ἰκανότης αὐτῆ μόνῃ τῆς δὲν εἶναι ἀρκετὴ διὰ νὰ τελειωθῆ κανεὶς. Ἡ λογικὴ δὲ εἶναι ἐκείνη ἢ ὁποῖα παρακινεῖ τὴν ἰκανότητα, διὰ νὰ μετατραπῆ ἢ φύσις εἰς ἔργον, ὅπως ὁ πυριτόλιθος κτυπᾶται ἀπὸ τὸν σίδηρον διὰ νὰ προέλθῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἢ φωτιά. Ὅταν ἀκούσῃς τὸ «εἰς ἐκείνους εἰς τοὺς ὁποίους ἔχει δοθῆ ἡ χάρις», νὰ προσθέσῃς ὅτι ἔχει δοθῆ εἰς ἐκεί-

σι. Καὶ γὰρ ὅταν ἀκούσῃς αὐτὸν τὸν θέλοντος, οὐδὲ τὸν τρέ-
 χοντος, ἀλλὰ τὸν ἐλεῶντος Θεοῦ, συμβουλεύω σοι ταυτὸ
 ἐπιλαβεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶσι τινες οἱ τοσοῦτον μεγαλοφρο-
 νούντες ἐπὶ τοῖς καιροῦμασιν, ὥστε τὸ πᾶν φαντοῖς διδόναι
 5 καὶ μηδὲν τῷ ποιῆσαντι καὶ σοφίαντι καὶ χορηγῶ τῶν κα-
 λῶν, διδάσκει τοῦτους ὁ λόγος, ὅτι καὶ τὸ βούλεσθαι καλῶς
 δεῖται τῆς παρὰ Θεοῦ βοήθειας· μᾶλλον δὲ, αὐτὸ τὸ προου-
 ρεῖσθαι τὰ δέοντα, θεῖόν τι καὶ ἐκ Θεοῦ δῶρον μεγαλήθο-
 ρίας· δεῖ γὰρ καὶ ἐγὼ ἡμῖν εἶναι καὶ ἐκ Θεοῦ τὸ οὐδέσθαι.
 10 Ἰὰ τοῦτο γίγινε· Ὁὐ τὸν θέλοντος· τοῦτ' ἔστιν, οὐ μόνον τὸν
 θέλοντος, οὐδὲ τὸν τρέχοντος μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐλεῶντος
 Θεοῦ. Εἶτα, ἐπειδὴ καὶ τὸ βούλεσθαι παρὰ Θεοῦ, τὸ πᾶν εὐ-
 κότως ἀνέθηκε τῷ Θεῷ. Ὅσον ἂν δοῦμαις, ὅσον ἂν ἀγωνί-
 σῃ, χορηγεῖς τὸν διδόντος τὸν στέφανον. Ἐὰν μὴ Κέρτιος οἰ-
 15 κοδομήσῃ οἶκον, εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες αὐ-
 τόν. Ἐὰν μὴ Κέρτιος γενιάσῃ πόλιν, εἰς μάτην ἠγρόλησαν
 οἱ γενιάσσαντες αὐτήν. Οἶδα, γησίον, ὅτι οὐ τοῖς κοῦφοις ὁ
 δρόμος, οὐδὲ τοῖς δυνατοῖς ὁ πόλεμος, οὐδὲ τῶν μαχομένων
 ἡ νίκη, οὔτε τῶν ἐπιδούντων οἱ λιμένες· ἀλλὰ Θεοῦ καὶ νί-
 20 κῃν ἀπεργάσασθαι καὶ εἰς λιμένας ἀποσῶσαι τὸ σκάφος.

14. Καὶ τοῦτο ἀλλαγῶν λεγόμενον καὶ κοσμέμενον καὶ
 ἴσως ἀναγκαῖον προσθεῖναι καὶ τὸ ἐπελθὼν τοῖς εἰρημένοις,

50. Ρομ. 9, 16.

51. Ψαλμ. 126, 1.

52. Ἐκκλ. 9, 11.

νους οἱ ὁποῖοι ἔχουν κληθῆ καὶ οἱ ὁποῖοι ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν κλήσιν. Διὸν ὅταν ἀκούσῃς «δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐκείνου ὁ ὁποῖος θέλει, οὔτε ἀπὸ ἐκείνου ὁ ὁποῖος τρέχει, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Θεόν ὁ ὁποῖος χορηγεῖ τὸ ἔλεος»³⁰, οὐ συμβουλεύω νὰ ἀνιληφθῆς τὸ ἴδιον πρᾶγμα. Διότι, ἐπειδὴ ὑπάρχουν ὠριόμενοι οἱ ὁποῖοι κομπορρημονοῦν τόσον πολὺ διὰ τὰ κατορθώματά των, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀποδίδουν τὰ πάντα εἰς τὸν ἑαυτὸν των καὶ νὰ μὴν ἀποδίδουν τίποτε εἰς τὸν δημιουργὸν καὶ δότην τῆς σοφίας καὶ χορηγὸν τῶν καλῶν, διὰ τοῦτο τοὺς διδάσκει ὁ λόγος ὅτι καὶ τὸ νὰ ἐπιθυμῆ κανεὶς τὸ σωστὸν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, ἢ, καλύτερα, ὅτι καὶ τὸ ἴδιον τὸ νὰ θέλῃ κανεὶς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πρέπει, εἶναι κάτι θεϊκὸν καὶ δῶρον τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Διότι πρέπει τὸ νὰ σωζόμεθα νὰ ἐναπόκειται καὶ εἰς ἡμᾶς καὶ νὰ ἐξαρτᾶται καὶ ἀπὸ τὸν Θεόν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν λέγει «δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐκείνου ὁ ὁποῖος θέλει», δηλαδὴ ὄχι μόνον ἀπὸ ἐκείνου ὁ ὁποῖος θέλει, οὔτε μόνον ἀπὸ ἐκείνου ὁ ὁποῖος τρέχει, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἐλεεῖ. Κατόπιν, ἐπειδὴ καὶ ἡ βούλησις προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀπέδωσεν, ὡς ἦτο φυσικόν, τὰ πάντα εἰς τὸν Θεόν. Ὅσον καὶ ἂν τρέξῃς, ὅσον καὶ ἂν ἀγωνισθῆς, ἔχεις ἀνάγκην ἀπὸ ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἔχει δώσει τὸ σιεφάνι. «Ἐὰν δὲν οἰκοδομήσῃ οἰκίαν ὁ Κύριος, τότε ματαίως ἔχουν κοπιᾶσει ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι τὴν οἰκοδομοῦν. Ἐὰν δὲν φυλάξῃ ὁ Κύριος πόλιν, τότε ματαίως ἔχουν ἀγρυπνήσει ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι τὴν φυλάσσουν»³¹. Γνωρίζω, λέγει, ὅτι «ὁ δρόμος δὲν εἶναι διὰ τοὺς ταχεῖς, οὔτε ὁ πόλεμος διὰ τοὺς δυνατούς»³², οὔτε ἡ νίκη δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι μάχονται, οὔτε τὰ λιμάνια δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι πλέουν καλῶς, ἀλλὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ τὸ νὰ δώσῃ τὴν νίκην καὶ τὸ νὰ κάμῃ νὰ φθάσῃ τὸ πλοῖον εἰς τὸ λιμάνι.

14. Καὶ τοῦτο, τὸ ὁποῖον λέγεται καὶ ἐννοεῖται καὶ ἄλλοῦ, μοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον νὰ λεχθῆ καὶ νὰ προστεθῆ εἰς τὰ λεχθέντα, διὰ νὰ χαρίσω καὶ εἰς σᾶς τὸν

ἴνα τὸν ἐμὸν ἀλοῦτον καὶ ἡμῖν χαρίσομαι. Ἦτις οὖν ἡ μήτηρ
 τῶν εἰδῶν Ζεβεδαίου γλιότεκόν τι παθοῦσα καὶ τὸ μέτρον
 ἀγροῦσα τῶν αἰτουμένων (πλὴν σπγγρωσιῇ δι' ὑπερβολῆν
 γλίτρου καὶ ὑγειομένην εὐνοίαν τέκνους. Οὐδὲν γὰρ μητρός
 5 εὐσπλαγγρότερον καὶ τοῦτο λέγω, ἴνα τιμᾶσθαι νομοθεήσοι
 τὰς μητέρας). Ἦτις οὖν τὸν Ἰησοῦν ἡ μήτηρ ἐκείνων, ἕνα
 ἐκ δεξιῶν καθίσαι καὶ ἕνα ἐξ ἀριστερῶν. Ἀλλὰ τί ὁ Σω-
 τήρ; Ἐροῦσά τὸ ποῦτον, εἰ τὸ ποιήριον δένανται πιεῖν, ὃ
 ὃ αὐτὸς πίπειν ἡμελλεν. Ὡς δὲ καὶ τοῦτο ὁμολογήθη καὶ ὁ
 10 Σωτήρ ἐδέξατο (ἕδει γὰρ κακείνους τῷ αὐτῷ τελειωμένους,
 μᾶλλον δέ, τελειωθῆναι μέλλοντας), τί γησι; Τὸ μὲν πο-
 τήριον πίονται, αὐτὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ ἀριστε-
 ρῶν, οὐκ ἔστιν ἐμὸν, γησί, τοῦτο δοῦναι, ἀλλ' οἷς δέδοται.
 Οὐδὲν οὖν ὁ ἡγεμὼν τοῦς; οὐδὲν ὁ λόγος; οὐδὲν ὁ λόγος;
 15 οὐδὲν ἡ γίλοσση; οὐδὲν τὸ νησιεῦσαι; οὐδὲν τὸ ἀγροπλη-
 σαι; τὸ χαμενῆσαι; τὸ πηγὰς σιάζειν δακρύων; Τούτων οὐ-
 δὲν, ἀλλὰ κατὰ τινα ἀποκλήρωσιν καὶ Ἰερουσίας ἀγιάζε-
 ται καὶ ἄλλοι ἐκ μήτρας ἀλλοιοῦνται;

15. Φοβοῦμαι μὴ καὶ αἰτοπὸς τις εἰσέλθῃ λογισμὸς, ὡς
 20 τῆς ψυχῆς ἀλλαγῶν πολιτευσαιμένης, εἴτα τῷ σώματι τοῦτω
 ἐνδεθείσης· καὶ ἐκ τῆς ἐκεῖθεν πολιτείας, τῶν μὲν λαθόν-
 των τὴν προσητείαν, τῶν δὲ κατακρινόμενων, ὅσοι κακῶς
 θεβιδώκασιν. Ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ὑπολαβεῖν λίαν αἰτοπον, καὶ
 οὐκ ἐκκλησιαστικόν (ἄλλοι μὲν γὰρ περὶ τῶν τοιούτων δο-
 25 γμάτων παιζέτωσαν, ἡμῖν δὲ τὰ τοιαῦτα παιζειν οὐκ ἀση-α-

53. Ματθ. 20, 20 ἔ.

54. Λυτόθι 23.

55. Ἰερ. 1, 5.

56. Ὁ ἱερός Πατήρ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀναφέρεται εἰς τὸν Ὁριγένη, ἡ διδασκαλία τοῦ ὁποίου, γύρω ἀπὸ τὰς ψυχὰς εἶχε καταδι-
 κασθῆ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν.

πλουτών μου. Ἐζήτησεν ἡ μητέρα τῶν υἱῶν τοῦ Ζεβεδαίου, παρακινημένη ἀπὸ τὴν ἀγάπην της πρὸς τὰ τέκνα, καὶ ἐπειδὴ ἀγνοοῦσε τὸ μέγεθος ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἐζητοῦσε (πλὴν ὅμως συγχωρεῖται λόγῳ τῆς ὑπερβολικῆς της ἀγάπης καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος τὸ ὁποῖον ὤφειλε νὰ δείξῃ διὰ τὰ τέκνα· διότι δὲν ὑπάρχει κανένα ἄλλο ὄν τὸ ὁποῖον νὰ διαθέτῃ περισσοτέραν ἀγάπην ἀπὸ τὴν μητέρα. Αὐτὸ δὲ τὸ λέγω, διὰ νὰ σᾶς παραγγείλω νὰ ἀγαπᾶτε τὰς μητέρας)· ἐζήτησε λοιπὸν ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν ἡ μητέρα ἐκείνων νὰ καθίσουν τὰ παιδιά της τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δεξιὰ καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ τὰ ἀριστερά²⁴. Καὶ τί ἔκαμεν ὁ Σωτήρ; Ἐρωτᾷ καὶ ἀρχὴν ἔαν ἤμποροῦν νὰ πίοῦν τὸ ποτήριον τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ πῆ αὐτός. Ὅταν δὲ ἀπήντησαν καταφατικὰ καὶ ὁ Κύριος τὸ ἐδέχθη (διότι ἐγνώριζεν ὅτι καὶ ἐκεῖνοι ἐθαναιώνοντο ὅπως καὶ ὁ ἴδιος, ἢ, καλύτερα, ὅτι ἐπρόκειτο νὰ θανατωθοῦν), τί λέγει; Ὅτι τὸ μὲν ποτήριον θὰ τὸ πίοῦν, «ἀλλὰ τὸ νὰ καθίσουν εἰς τὰ δεξιὰ καὶ εἰς τὰ ἀριστερά μου»²⁵ δὲν εἶναι εἰς τὸ χέρι μου, λέγει, νὰ τὸ δώσω, ἀλλὰ ἀνήκει εἰς ἐκείνους εἰς τοὺς ὁποίους ἔχει δοθῆ. Δὲν εἶναι λοιπὸν τίποτε ἢ λογικὴ ἢ ὁποῖα διευθύνει; Τίποτε δὲν εἶναι ὁ κόπος; Τίποτε δὲν εἶναι ὁ λόγος; Τίποτε δὲν εἶναι ἡ ἄσκησις; Οὔτε ἡ νησιεία; Οὔτε ἡ ἀγρυπνία; Οὔτε ὁ ὕπνος ἐπάνω εἰς τὴν γῆν; Οὔτε τὸ νὰ χύσῃ κανεὶς μὴγὰς δακρῶων; Τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν ὑπολογίζεται, ἀλλὰ κατὰ κάποιον προορισμὸν καὶ ὁ Ἱερεμίας ἀγιάζεται²⁶, καὶ ἄλλοι ἀπορρίπτονται ἐνῶ εἶναι ἀκόμη μέσα εἰς τὴν μήραν;

15. Φοβοῦμαι μήπως ἔλθῃ εἰς τὸν νοῦν σας κάποιον παράλογος σκέψις, ὅτι τάχα ἡ ψυχὴ ἔχει ζῆσει κῆριον ἀλλοῦ καὶ κατόπιν προσεδέθη εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα· καὶ ὅτι ἀπὸ τὴν συμφορὰν της ἐκεῖ, ἄλλοι μὲν ἔλαβαν τὴν προφητείαν καὶ ἄλλοι, ὅσοι ἔζησαν κακῶς, καταδικάζονται. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ νὰ δεχθῆ κανεὶς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα εἶναι πολὺ παράλογον καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν (διότι ἄλλοι μὲν ἄς παίζουσι γύρω ἀπὸ τὰ δόγματα αὐτά²⁷, ἐνῶ δι' ἡμᾶς δὲν

λές), κάκει τῷ «Καὶ οἷς δέδοται» πρόσθετος τό, τοῖς οὖν ἀξίοις· οἳ τὸ εἶναι τοιοῦτοι, οὐ μόνον παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐλήγησαν, ἀλλὰ καὶ ἑαυτοῖς δεδώκασιν.

16. «Εἰσὶ γάρ ἐννοῶχοι, οἵτινες ἐκ κοιλίας μητρὸς
 5 ἐννοχίσθησαν» καὶ τὰ ἐξῆς· Σφ ὁδοὺ ἐβουλόμην ἀνδρικόν τι
 περὶ τῶν ἐννοῶχων ἔχειν εἰπεῖν. Μὴ μέγα φρονεῖτε οἱ ἐκ
 γένσεως ἐννοῶχοι. Τὸ γὰρ τῆς σοφροσύνης, ἴσως ἀκούσιον.
 Οὐ γὰρ ἦλθεν εἰς θάσανον, οὐδὲ τὸ σοφροεῖν ἐδοκιμάσθη
 διὰ τῆς πείρας. Τὸ μὲν γὰρ ἐκ γένσεως ἀγαθόν, ἀδόκιμον
 10 τὸ δ' ἐκ προαιρέσεως, ἐπαινετόν. Τίς περὶ χάρις τοῦ καίειν;
 τὸ γὰρ καίειν ἐκ γένσεως ἔχει. Τίς ὕδατι τοῦ ζάτοι γέρεσθαι;
 τοῦτο γὰρ ἔχει παρὰ τοῦ δημιουργήσαντος. Τίς χιόνι τῆς
 ψυχρότητος χάρις; ἢ τῷ ἡλίῳ τοῦ γαίνειν; Φαίνει γὰρ κἄν
 μὴ θούληται. Χαρίζον μοι τὸ θούλεσθαι τὰ θελήσινα. Χαρί-
 15 ζῆν δέ, ἐὰν σὸς γενόμενος, πνευματικὸς γένη· ἐὰν τῇ μο-
 λυθίδι τῆς σαρκὸς ἐλκόμενος, περσοθῆης ὑπὸ τοῦ λόγου·
 ἐὰν οὐράνιος ἐρεθῆης, ταπεινὸς γεγονώς· ἐὰν σαρκί συνδι-
 θεῖς, ὑπὲρ σάρκα γαρήσ.

17. Ἐπειδὴ οὖν τὰ σωματικὰ φρονεῖν οὐκ ἐπαινετόν,
 20 ἄλλο τι αἰτῶ τοὺς ἐννοῶχους. Μὴ πορνεύσητε περὶ Θεότητι.
 Χριστῷ συζευχθέντες, Χριστὸν μὴ ἀτιμάσητε. Ὑπὸ τοῦ
 Πνεύματος τελειούμενοι, μὴ ὁμοίτιμον ἑαυτοῖς τὸ Πνεῦμα
 ποιήσητε. «Εἰ ἔτι ἀνθρώποις ἤρεσζον», ὁ Παῦλός γησι, «Χρι-

είναι ἀσφαλές νὰ παίξωμεν μὲ τέτοια πράγματα), διὰ τοῦτο καὶ ἐκεῖ εἰς τὸ «εἰς ἐκείνους εἰς τοὺς ὁποίους ἔχει δοθῆ» πρόθεοι τό: εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εἶναι ἄξιοι, καὶ οἱ ὁποῖοι τὸ νὰ εἶναι τέτοιοι δὲν τὸ ἔχουν λάβει μόνον ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ τὸ ἔχουν δώσει καὶ οἱ ἴδιοι εἰς τὸν ἑαυτὸν των.

16. «Διότι ὑπάρχουν εὐνοῦχοι οἱ ὁποῖοι εὐνοουχίσθησαν ἀπὸ τὴν κοιλίαν τῆς μητρός των»²⁷ καὶ τὰ ἐπόμενα. Ὁὰ ἤθελα πάρα πολὺ νὰ ἠμπορῶ νὰ εἶπω κάτι τὸ ἀνδρικὸν διὰ τοὺς εὐνοούχους. Μὴν ὑπερηφανεύεσθε οἱ ἐκ φύσεως εὐνοῦχοι. Διότι ἡ σοφροσύνη σας ἴσως νὰ εἶναι κάτι τὸ ἀκούσιον, ἐπειδὴ δὲν εἰσῆλθεν εἰς δοκιμασίαν, οὔτε καὶ ἐδοκιμάσθη ἀπὸ τὴν πείραν. Διότι τὸ μὲν ἀγαθὸν τὸ ὁποῖον προέρχεται ἀπὸ τὴν φύσιν δὲν εἶναι ἄξιον ἐπαίνου, ἐνῶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐλευθέραν βούλησιν εἶναι ἐπαινετόν. Ποία χάρις ὀφείλεται εἰς τὴν φωτιὰν ἐπειδὴ καίει; Καμμία, διότι τὸ νὰ καίῃ τὸ ἔχει ἀπὸ τὴν φύσιν τῆς. Ποία εἰς τὸ νερὸ ἐπειδὴ κυλᾷ πρὸς τὰ κάτω; Καμμία, διότι τὴν ιδιότητα αὐτὴ τὴν ἔχει ἀπὸ ἐκείνον ὁ ὁποῖος τὸ ἐδημιούργησε. Ποία χάρις ὀφείλεται εἰς τὸ χιόνι διὰ τὴν ψυχρότητα του; Ἡ εἰς τὸν ἥλιον ἐπειδὴ φωτίζει; Καμμία, διότι φωτίζει, ἀκόμη καὶ ἂν δὲν τὸ θέλη. Πρόσφερέ μου τὸ νὰ θέλης τὰ καλύτερα. Θὰ τὸ προσφέρῃς δὲ εἰς ἑάν, ἐνῶ ἔχεις δημιουργηθῆ σὰρξ, γίνῃς πνευματικός. Ἐάν, ἐνῶ σύρῃσαι πρὸς τὰ κάτω ἀπὸ τὸ βαρῖδιον τῆς σαρκός, ἀποκλήσῃς πέρα ἀπὸ τὴν λογικὴν. Ἐάν ἐπιτύχῃς νὰ γίνῃς οὐράνιος, ἐνῶ ἔχεις γίνῃς ταπεινός. Ἐάν, τέλος, ἐνῶ ἔχεις συνδεθῆ μὲ τὴν σάρκα, φανῇς ἀνώτερος ἀπὸ τὴν σάρκα.

17. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν εἶναι πρᾶγμα ἀξιέπαινον τὸ νὰ ἔχουν σαρκικὸν φρόνημα, ζητῶ ἀπὸ τοὺς εὐνοούχους κάτι ἄλλο. Μὴν πορνεύετε σχετικὰ μὲ τὴν Θεότητα. Ἐφοῦ ἔχετε συζευχθῆ μὲ τὸν Χριστόν, μὴ τὸν ἀτιμάσετε. Ἐφ' ὅσον γίνεσθε τέλειοι ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, μὴ θεωρήσῃτε τὸ Πνεῦμα ἴσον σας. «Διότι εἰς ἀκόμη καὶ τώρα ἐφρόνηζα νὰ εἶμαι ἀ-

σιοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἤμην. Εἰ ζήσομαι ἐλάττωρον, οὐκ ἂν
 Χριστιανὸς ὀνομαζόμεν. Εἰς τί γὰρ ὁ Χριστιανὸς τίμιος;
 Οὐχ ὅτι Θεὸς ὁ Χριστός; Εἰ μὴ τοῦτ' ὡς ἀνθρώπος πάθω,
 γὰρ πρὸς αὐτὸν συγκεχωμαμένος. Καίτοι καὶ Πέτρον τιμῶ,
 5 ἀλλ' οὐκ ἀκούω Πιτριανὸς καὶ Παῦλον, Παυλιανὸς δὲ οὐκ
 ἤκουσα. Οὐδέχομαι παρὰ ἀνθρώπων ὀνομάζεσθαι, παρὰ Θεοῦ
 γεγονώς. Οὕτως εἰ μὲν, ὅτι Θεὸν ἐπέλιψας, διὰ τοῦτο
 καλῆ Χριστιανὸς καὶ καλοῦ καὶ μένους ἐν τῷ ὀνόματι καὶ
 τῷ πράγματι. Εἰ δέ, ὅτι σιέργεις Χριστόν, διὰ τοῦτο ἐξ αὐ-
 10 τοῦ καλῆ, οὐδὲν πλέον νέμεις σαριῶ τῶν ἄλλων κλήσεων, αἱ
 ἀπὸ τινος ἐπιτηδεύματος ἢ πράγματος τίθενται.

18. Ὅρατε τοὺς λεγὸν τὰς ἱεροδοξίας ἐσπουδαζότας
 τοῦτους. Οἱ ἀπὸ τῶν χωρημάτων ὀνομάζονται καὶ τῶν μεθόδων,
 αἷς συνεσιήζουσιν. Ὑμεῖς δὲ ἴστε τὰ ὀνόματα, καὶ ἐγὼ μὴ
 15 λέγω. Εἰ οὕτως ἀκούεις Χριστιανός, μισθὸν λίαν ἢ προσή-
 γοσία, καὶ ἐπ' αὐτῆ καλλοπίζη· εἰ δέ, ὅτι καὶ Θεὸν ἐπέλι-
 γας, δεῖξον τοῖς ἔργοις ὡς ἐπέλιψας. Εἰ ζήσομαι ὁ Υἱός,
 εἶτι καὶ νῦν λατρεύεις τῆ ζήσει παρὰ τὸν ζήσιν. Εἰ ζήσομαι
 τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, μάτην ἐβαπίσθης, καὶ τοῖς μὲν δυοῖ
 20 μέρεσιν ὑγιαίνεις, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐκείνοισ' ἰσθὶ δὲ ἐπί, παν-
 τελοῦς κινδυνεύεις. Ὑπόθεο μαζωροῦτηρ ἕνα εἶναι τὴν Τριτά-

58. Γαλ. 1, 10.

59. Ὁ Θεολόγος ἐννοεῖ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν.

ρεσις εἰς τοὺς ἀνθρώπους». Λέγει ὁ Παῦλος, «δὲν θὰ ἵμουν δοῦλος τοῦ Χριστοῦ»³⁸. Ἐὰν ἐλάτρευα τὰ δημιουργήματα, δὲν θὰ ὠνομαζόμην Χριστιανός. Διότι διὰ ποῖον λόγον ἔχει ἀξίαν τὸ ὄνομα Χριστιανός; Ὅχι ἐπειδὴ ὁ Χριστός εἶναι Θεός; Ἐκτός ἐὰν ὀνομάζομαι ἔτσι ἐπειδὴ ἔχω ἐνωθῆ με αὐτὸν ἀπὸ ἀγάπην. Ὅμως καὶ τὸν Πέτρον τὸν τιμῶ, ἀλλὰ δὲν με ἀποκαλοῦν Πετριανόν. Ἐπίσης καὶ τὸν Παῦλον, ἀλλὰ δὲν ἀκούω νὰ με ὀνομάζουν Παυλιανόν. Δὲν δέχομαι νὰ παίρνω ὀνομασίαις ἀπὸ ἀνθρώπους, ἀφοῦ ἔχω δημιουργηθῆ ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἔτσι, ἂν μὲν ὀνομάζεσαι Χριστιανός ἐπειδὴ τὸν θεωρεῖς Θεόν, τότε ἄς ὀνομάζεσαι καὶ ἄς διατηρῆς καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὴν πραγματικὴν κατάστασιν. Ἄν ὅμως παίρνης τὸ ὄνομα Χριστιανός ἐπειδὴ ἀγαπᾷς τὸν Χριστόν, τότε δὲν προσφέρεις εἰς τὸν ἑαυτὸν σου τίποτε περισσότερον ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον προσφέρουν αἱ ἄλλαι ὀνομασίαι, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ κάποιο ἐπάγγελμα ἢ ἀπὸ κάποιο πρᾶγμα.

18. Παρατηρήσατε ἐκείνους οἱ ὅποιοι συχνάζουν εἰς τὰς ἵπποδρομίας, οἱ ὅποιοι παίρνουν ὀνομασίαις ἀπὸ τὰ χρώματα καὶ ἀπὸ τὰς μερίδας εἰς τὰς ὁποίας ἀνήκουν. Σεῖς δὲ γνωρίζετε τὰ ὀνόματα, ἔσιω καὶ ἂν δὲν τὰ ἀναφέρω ἐγώ. Ἐὰν ὀνομάζεσαι Χριστιανός καὶ αὐτὸν τὸν τρόπον, τότε ἡ ὀνομασία εἶναι πολὺ ἀσήμαντος, ἔσιω καὶ ἂν ὑπερηφανεύεσαι δι' αὐτήν. Ἐὰν ὅμως ὀνομάζεσαι Χριστιανός ἐπειδὴ ἐπίστευσας τὸν Χριστόν ὡς Θεόν, τότε ἀπόδειξε με τὰ ἔργα σου ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἔχεις πιστεύσει. Ἐὰν ὁ Υἱὸς εἶναι δημιουργήμα, τότε ἀκόμη καὶ σήμερα λαιρεύεις τὴν δημιουργίαν ἀντὶ τοῦ δημιουργοῦ. Ἐὰν εἶναι δημιουργήμα τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τότε ματαίως ἔχεις βαπτισθῆ, καὶ ἔχεις μὲν ὑγιεῖς ἀντιλήψεις ὡς πρὸς τὰ δύο μέρη³⁹ - ἢ καλότερα οὔτε ὡς πρὸς ἐκεῖνα, ἐνῶ ὡς πρὸς τὸ ἄλλο κινδυνεύεις νὰ καθῆς ὀλοκληρωτικά. Νὰ ὑποθέσης ὅτι ἡ Τριάς εἶναι ἓνα μαργαριτάρι τὸ ὅποιον εἶναι ὅμοιον ἀπὸ ὄλας τὰς πλευρὰς καὶ ἀπὸ παντοῦ λάμπει τὸ ἴδιο. Ὅποιοδήποτε μέρος τοῦ μαρ-

δα, παρταχόμεν ὁμοιον καὶ ἴσον οὐκ ἔχοντα. Ὅτι ἂν πάθῃ
 τοῦ πατρῴου, ἢ πάσῃ τοῦ λίθου χάρις ἢ ἁντίσται. Οὕτως
 ὅταν ἀτιμᾶται Υἱόν, ἵνα τιμῆσῃ Πατέρα, οὐ δέχεται σοι
 τὴν τιμὴν. Ἐπ' ἀτιμία τοῦ Υἱοῦ ὁ Πατὴρ οὐ δοξάζεται. Εἰ
 5 σοφὸς εἰς εὐφραίνει πατέρα, πόσο μᾶλλον ἢ τοῦ Υἱοῦ
 τιμῇ, τιμῇ τοῦ Πατρὸς γένηται; Εἰ δὲ καὶ τοῦτο δέξῃ· Το
 τέκνον, «ὡς δοξάζον ἐπ' ἀτιμία Πατρὸς» οὕτως οὐδὲ Πατὴρ
 ἐπ' ἀτιμία τοῦ Υἱοῦ δοξάζεται. Εἰ ἀτιμᾶσεις τὸ Πνεῦμα
 τὸ ἅγιον, οὐ δέχεται σοι τὴν τιμὴν ὁ Υἱός. Εἰ γὰρ καὶ μὴ
 10 ὡς Υἱός ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' οὐκ ἐκ τοῦ αὐτοῦ Πατρὸς. Ἡ
 τὸ πᾶν τιμῶσιν ἢ τὸ ὄλον ἀτίμασον, ἵνα ἀκόλουθος νοῦς σεω-
 τῶ τυχάνῃς. Οὐ δέχομαι σοι τὸ ἐξ ἡμισείας εὐσεβές. Ὁ
 λον εὐσεβῆ μὲν εἶναι σε θούλωμαι, ἀλλὰ καθὼς θούλωμαι. Σύγ-
 γρηθὶ τῷ πάθει. Ἀλλῶν καὶ ἐπεὶ τῶν μισούτων. Μέλος
 15 ἧς ἐμοι καὶ εἰ νῦν ἀποτέμῃ μέλος καὶ γενήσῃ τυχόν· διὰ
 τοῦτο καὶ φιλήνθρωπα φητέρομαι. Ταῦτα διὰ τοὺς εὐνοῦ-
 χους, ἵνα περὶ Θεότητα σοφρονοῦσιν.

19. Οὐ γὰρ ἡ περὶ σῶμα μόνον ἁμαρτία, πορνεία καὶ
 μοιχεία λέγεται, ἀλλὰ καὶ ὅτιον ἡμαρτες καὶ μάλιστα ἡ περὶ
 20 το Θεῖον παραουσία. Πόθεν παρὰ σοφον; τοῦτο τυχόν ἀπαι-
 τήσεις· Ἐπόφρασαν», φησὶν, «ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασι αὐτῶν». Ὁρᾶς
 καὶ παρᾶ τιν πορνείας ἀναίσχοντον; Καὶ Ἐμοιχῶντον»,
 φησὶν, «ἐν τῷ ξύτῳ». Ὁρᾶς καὶ θρησκείαν τινὰ μοιχᾶλιδαι;
 Μὴ τοῖνυν μοιχεύσῃς κατὰ ψυχὴν, σοφρονοῦσιν τῷ σώματι
 25 μὴ δαίξῃς το ἀνομάτοις τῇ σαρκὶ σοφρονεῖν ἐξ ὧν οὐ σω-
 φροεῖς, ἐν οἷς πορνείαν δυνατὸς εἶ. Τί πεποιθήκατε τὴν
 ἀσεβείαν ἐπιτέμῃς; Τί πάντες ἐπὶ τὸ χειρὸν φέροσθε, ὡς
 τακτὸν εἶναι λοιπὸν ἢ εὐνοῦχον ἢ ἀσεβῆ καλεῖσθαι; Γένοσθε

60. Πισθου. 19, 1.

61. Σοφ. Σιφ. 3, 10.

62. Ὁ Θεολόγος ὑπαινίσσεται ἐνταῦθα τὰ ἰδιώματα τὰ ὅποια χα-
 ρακτηρίζον τὰς σχέσεις τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος μεταξύ
 τῶν. Ἀγέννητος ὁ Πατὴρ, γεννητός ὁ Υἱός, ἐκπορευτὸν τὸ ἅγιον
 Πνεῦμα.

63. Ψαλμ. 105, 39.

64. Ἴσο. 3, 6.

γαρηναριοῦ καὶ ἂν πάθῃ κάτι, ἐξαφανίζεται ὅλη ἡ χάρις τῆς πέτρας. Ἔτσι θίαν ἀφαιρῆς τμηὴν ἀπὸ τὸν Υἱὸν διὰ νὰ πημήσῃς τὸν Πατέρα, δὲν δέχεται ὁ Πατὴρ τὴν τμηὴν σου. Ὁ Πατὴρ δὲν θὰ δοξασθῇ μὲ τὴν ὑποτίμησιν τοῦ Υἱοῦ. Ἐὰν «ὁ σοφὸς υἱὸς εὐχαριστῇ τὸν πατέρα»⁶⁰, πόσον μᾶλλον δὲν θὰ γίνῃ τμηὴ τοῦ Πατρὸς ἢ τμηὴ τοῦ Υἱοῦ; Ἐὰν δὲ τὸ δεχθῆς καὶ αὐτό, «μὴ δοξάζῃς τὸν Υἱὸν μὲ τὴν ὑποτίμησιν τοῦ Πατρὸς»⁶¹, ὅπως οὐτε καὶ ὁ Πατὴρ δοξάζεται μὲ τὴν ὑποτίμησιν τοῦ Υἱοῦ. Ἐὰν ὑποτιμᾷς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, δὲν δέχεται τὴν τμηὴν σου ὁ Υἱός. Διότι ἂν καὶ δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν Πατέρα ὅπως ὁ Υἱός, προέρχεται πάντως ἀπὸ τὸν ἴδιον Πατέρα⁶². Ἡ τίμησέ τα ὅλα, ἢ ὑποτίμησέ τα ὅλα, διὰ νὰ εἶσαι πνεῦμα συνεπὲς πρὸς τὸν ἑαυτὸν σου. Δὲν δέχομαι νὰ εἶσαι εὐσεβῆς κατὰ τὸ ἥμιον. Θέλω μὲν νὰ εἶσαι ὀλόκληρος εὐσεβῆς, ἀλλὰ νὰ εἶσαι ὅπως θέλω. Συγχώρησε τὸ πάθος μου. Ὑποφέρω καὶ δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι μὲ μισοῦν. Ἦσουν μέλος ἰδικόν μου, εἶπω καὶ ἂν ἀποκόπτεσαι τώρα, καὶ ἴσως νὰ ξαναγίνῃς εἰς τὸ μέλλον. Διὰ τοῦτο καὶ ὀμλῶ μὲ φιλανθρωπίαν. Αὐτὰ διὰ τοὺς εὐνοῦχους, διὰ νὰ εἶναι συνετοὶ γύρω ἀπὸ τὸ θέμα τῆς Θεότητος.

19. Διότι δὲν λέγεται πορνεία καὶ μοιχεία μόνον ἡ ἁμαρτία ἢ ὁποία σχετίζεται μὲ τὸ σῶμα, ἀλλὰ λέγεται εἴως ὁποιαδήποτε ἁμαρτία, καὶ μάλιστα ἡ παρανομία γύρω ἀπὸ τὸ Θεῖον. Πῶς θὰ τὸ ἀποδείξωμεν αὐτό; Ἦσως ζητήσῃς νὰ τὸ μάθῃς. «Ἐπόρνευσαν». Λέγει, «μὲ τὰ ἔργα των»⁶³. Βλέπεις καὶ ἀναίσχυντον πράξιν πορνείας; Καὶ ἐπόρνευσαν. Λέγει, εἰς τὰ δάση⁶⁴. Βλέπεις καὶ κάποια λατρείαν πορνικῆν; Μὴ μοιχεύσῃς λοιπὸν μὲ τὴν ψυχὴν ἐνῶ εἶσαι συνεπὲς μὲ τὸ σῶμα. Μὴ δεῖξῃς, μὲ ἐκεῖνα εἰς τὰ ὁποῖα εἶσαι ἀσύνητος καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ἔχεις τὴν ἰκανότητα νὰ πορνεύῃς, ὅτι εἶσαι σῶφρων κατὰ τὴν σάρκα παρὰ τὴν θέλησίν σου. Τί ἔχετε κάμει τὴν ἰδικὴν σας ἀσέβειαν; Διατί βαδιῖτε ὅλοι πρὸς τὸ χειρότερον, εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα ἂν ὀνομάζεται κάποιος εὐνοῦχος ἢ ἀσεβῆς; Συν-

ταχθῆτε μὲ τὴν μερίδα τῶν ἀνδρῶν. ἔσιω καὶ ἀργὰ δείξετε φρόνημα ἀνδρικόν, ἀποφύγετε τοὺς γυναικωνίτας, καὶ ἄς μὴ προσιεθῆ εἰς τὸ ἄσχημον ὄνομα καὶ τὸ ἄσχημον κήρυγμα. Θέλετε νὰ συνεχίσωμεν ἐπ' ὀλίγον ἀκόμη τὸν λόγον. ἢ οἷς ἔχουν κουράσει ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔχουν λελθῆ: "Ὁμως ἄς τιμηθῶν καὶ οἱ εὐνοῦχοι μὲ τὰ ἀκόλουθα, διότι ὁ λόγος εἶναι ἀξιέπαινος.

20. «Διότι ὑπάρχουν εὐνοῦχοι», λέγει. «οἱ ὁποῖοι ἐγεννήθησαν ἔτσι ἀπὸ τὴν κοιλίαν τῆς μητρός των· καὶ ὑπάρχουν ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι ἔχουν εὐνουχισθῆ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ὑπάρχουν, τέλος, εὐνοῦχοι οἱ ὁποῖοι εὐνούχισαν τοὺς ἑαυτοὺς των διὰ νὰ κερδίσουν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. "Ὁποῖος ἠμπορεῖ νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν δρόμον αὐτόν, ἄς προχωρήσῃ»⁴⁵. Μοῦ φαίνεται ὅτι ὁ λόγος ἀφοῦ ξεκινήσῃ ἀπὸ τὰ σώματα, παρουσιάζει μέσω τῶν σωματικῶν πραγμάτων τὰ ὑψηλότερα. Διότι τὸ νὰ σταματήσῃ ὁ λόγος εἰς τοὺς σωματικοὺς εὐνούχους, ἴσως εἶναι πολὺ μικρὸν καὶ ἀσήμαντον καὶ ἀνάξιον λόγου, ἐνῶ ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ ἐννοήσωμεν κάτι ἀντάξιον τοῦ Πνεύματος. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὠρισμένοι ρέπουν ἐκ φύσεως πρὸς τὸ ἀγαθόν. "Ὅταν δὲ εἶπω φύσιν, δὲν ὑποτιμῶ τὴν προαίρεσιν, ἀλλὰ τὰ βάζω μαζὶ καὶ τὰ δύο, καὶ τὴν ροπήν δηλαδὴ πρὸς τὸ καλὸν καὶ τὴν προαίρεσιν ἢ ὁποῖα κάνει πρᾶξιν τὴν φυσικὴν κλίσιν. Ὑπάρχουν πάλιν ἄλλοι, τοὺς ὁποῖους καθαρίζει ἡ λογικὴ, ἀφοῦ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰ πάθη. Αὐτοὶ πιστεύω ὅτι εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι εὐνουχίζονται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν ὁ λόγος τοῦ διδασκάλου, ἀφοῦ χωρίσῃ τὸ ἀγαθὸν ἀπὸ τὸ κακὸν καὶ τὸ μὲν κακὸν ἐκδιώξῃ τὸ δὲ καλὸν θεοπίσῃ ὡς νόμιον (ὅπως τὸ «ἀπομακρύνσου ἀπὸ τὸ κακὸν καὶ πράττε τὸ ἀγαθόν»⁴⁶) δημιουργήσῃ τὴν πνευματικὴν σωφροσύνην. Καὶ αὐτὸν τὸν εὐνουχισμὸν τὸν ἐπαινῶ πολὺ, καθὼς ἐπίσης καὶ τοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς διδασκομένους, ἐπειδὴ οἱ μὲν διδάσκαλοι καλῶς ἀπέκοψαν τὸ κακόν, οἱ δὲ διδασκόμενοι καλῶς ἐδέχθησαν τὴν ἀποκοπὴν.

21. «Καὶ εἰσὶν οἵτινες ἑαυτοὺς εὐνούχισαν διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Ἄλλοι διδασκάλων μὲν οὐκ ἐπέτιχον, ἑαυτῶν δὲ γέγονασιν ἐπαινετοὶ διδάσκαλοι. Οὐκ ἐδίδαξέ σε μήτηρ τὸ δέον, οὐκ ἐδίδαξέ σε πατήρ οὐ προσηύτερος, οὐκ ἐπίσκοπος, οὐκ ἄλλος τις τῶν τὸ διδάσκειν πεπιστευμένων. Ἀλλὰ τὸν ἐν σοὶ λόγον κινήσας, ἀλλὰ τὸν σπινθηρα τοῦ καλοῦ διὰ τῆς προαιρέσεως ἀνάγκης σαντῶν εὐνούχισας, τὴν ὄψιν ἐξέτεμες, τὰ ὄργανα τῆς κακίας ἐξώρισας, τοσαύτην ἔστιν ἐκτίσω τῆς ἀρετῆς, ὥστε καὶ σχεδὸν ἀδύνατον σοι γινέσθαι τὴν περὶ τὰ χεῖρω ἡοράν. Διὰ τοῦτο ἐπαινώ καὶ τοῦτον τὸν εὐνούχιμον καὶ τυχὸν μᾶλλον τῶν ἄλλων. «Ὁ δυνάμενος χωρεῖν, χωρεῖτω». Ἦν θούλει δέξαι μερίδα ἢ ἐπακολούθησον τῷ διδασκάλῳ ἢ γενοῦσαντοῦ διδάσκαλος. Ἐν αἰσχρὸν νόσον, μὴ τιμῆναι τὰ πάθη. Περὶ δὲ τοῦ τιμῆναι τὰ πάθη, μηδὲν διαφέρου. Καὶ ὁ διδάσκων πλάσμα Θεοῦ καὶ οὐ γέγονας ἐκεῖθεν ἅν τε ὁ διδάσκαλος ἀπάσῃ τὴν χάριν, ἅν τε γένηται σὸν τὸ καλόν, καλὸν ὁμοίως ἐστί.

22. Μόνον ἐκτέμνομεν ἑαυτοὺς τῶν παθῶν, «μὴ τις ὄψιν πιερίας ἄνω ἡ εἶδον ἐνοχλή». Μόνον ἀκολουθῶμεν τῇ εἰκότι, μόνον αἰδῶμεθα τὸ ἀρχέτυπον. Ἐκτεμνε τὰ σωματικὰ πάθη, ἔκτεμνε καὶ τὰ ψυχικά. Ὅσον γὰρ ψυχὴ τιμιώτερον σῶματος, τοσοῦτον τιμιώτερον καθῆραι ψυχὴν ἢ σῶμα. Εἰ

67. Ματθ. 19, 12.

68. Αὐτόθι.

69. Ἐβρ. 12, 15.

21. «Καὶ ὑπάρχουν εὐνοῦχοι οἱ ὅποιοι εὐνούχισαν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν, διὰ νὰ κερδίσουν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»⁸⁷. Ἄλλοι δὲν εἶχαν μὲν τὴν τύχην νὰ ἔχουν διδασκάλους, ἀλλὰ ἔγιναν οἱ ἴδιοι ἀξιέπαινοι διδάσκαλοι τοῦ ἑαυτοῦ τῶν. Δὲν σὲ ἐδίδαξε τὸ πρέπον ἢ μήτηρ σου, δὲν σὲ ἐδίδαξεν ὁ πατήρ σου, δὲν σὲ ἐδίδαξεν ἱερεὺς, οὔτε ἐπίσκοπος, οὔτε κάποιος ἄλλος ἀπὸ ἐκείνους εἰς τοὺς ὁποίους ἔχει ἀνατεθῆ ἡ διδασκαλία, ἀλλὰ σὺ ὁ ἴδιος, ἀφοῦ ἐκίνησες τὴν λογικὴν τὴν ὁποίαν διαθέτεις καὶ ἀφοῦ ἤναψες μὲ τὴν προαίρεσίν σου τὸν σπινθῆρα τοῦ καλοῦ, εὐνούχισες τὸν ἑαυτόν σου, ἔκοψες τὴν ρίζαν τοῦ κακοῦ, ἐξεδίωξες μακριὰ τὰ ὄργανα τοῦ κακοῦ, καὶ ἀπέκτησες τέτοια συνήθειαν καὶ ροπήν πρὸς τὴν ἀρετὴν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ σοῦ γίνῃ σχεδὸν ἀδύνατος ἡ ροπή πρὸς τὸ κακόν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἔπαινώ καὶ τὸν εὐνοουχισμὸν αὐτόν, καὶ ἐνδεχομένως, περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, «Ὅποιος ἠμπορεῖ νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν δρόμον αὐτόν, ὡς προχωρήσῃ»⁸⁸. Ἄν θέλῃς νὰ ἀποκτήσῃς καὶ σὺ μερίδα, ἢ ἀκολουθήσῃς τὸν διδάσκαλον, ἢ γίνῃ διδάσκαλος τοῦ ἑαυτοῦ σου. Ἐνα πρᾶγμα μόνον εἶναι αἰσχρόν, τὸ νὰ μὴν ἀποκόψῃς τὰ πάθη σου. Εἰς τὸν τρόπον δὲ ἀποκοπῆς τῶν παθῶν μὴ δίνῃς καμμίαν σημασίαν. Καὶ ἐκεῖνος ὁ ὅποιος διδάσκει εἶναι πλάσμα τοῦ Θεοῦ καὶ σὺ προέρχεσαι ἀπ' ἐκεῖ. Καὶ εἴτε ὁ διδάσκαλος ἀρπάσῃ τὴν χάριν, εἴτε γίνῃ τὸ ἰδικόν σου καλόν, εἶναι καλὰ καὶ τὰ δύο.

22. Μόνον ὡς ἀποκόψωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ τὰ πάθη, «μήπως κάποια ρίζα πικρίας φυτρῶνῃ πρὸς τὰ πάνω καὶ ἐνοχλῇ»⁸⁹. Μόνον ὡς ἀκολουθῶμεν τὴν εἰκόνα καὶ ὡς σεβῶμεθα τὸ ἀρχέτυπον. Ἀπόκοψε τὰ σωματικὰ πάθη, ἀπόκοψε καὶ τὰ ψυχικά. Διότι ὅσον ἡ ψυχὴ εἶναι πρὸ πολῦτιμον πρᾶγμα ἀπὸ τὸ σῶμα, τόσον πρὸ πολλὴν ἀξίαν ἔχει τὸ νὰ καθαρῶσιν κανεῖς τὴν ψυχὴν παρὰ τὸ σῶμα. Ἐὰν δὲ ἡ κάθαρσις τοῦ σώματος εἶναι πρᾶγμα ἀξιέπαινον, ἐξέτασε πόσον μεγαλύτερον καὶ ὑψηλότερον εἶναι ἡ κάθαρσις τῆς

δὲ ἢ τοῦ σώματος κάθαρσις τῶν ἐπαιρειῶν, σκόπει μοι πόσω ἢ τῆς ψυχῆς μείζων τε καὶ ὑψηλοτέρα. Ἐκτεμνε τὴν Ἀρσενι-
 νὴν ἀσέβειαν, ἔκτεμνε τὴν Σαβελλίον κακοδοξίαν. Μήτε συνά-
 5 ψης πλέον ἢ καλῶς ἔχει, μήτε διέλης κακῶς, μήτε εἰς ἓν
 πρόσσωπον συνέλης τὰ τρία, μήτε ἐργάσῃ τρεῖς ἀλλοτριότη-
 τας φύσεων. Καὶ τὸ ἓν ἐπαιρειῶν, καλῶς νοούμενον καὶ
 τὰ τρία καλῶς διαιρούμενα, ὅταν προσώπων, ἀλλὰ οὐ Θεό-
 τητος, ἢ διαίρεσις ἤ.

23. Ταῦτα καὶ λαϊκοῖς νομοθετῶ, ταῦτα καὶ προσδουτέ-
 10 ροῖς ἐντέλλομαι, ταῦτα καὶ τοῖς ἄρχεῖν πεπιστευμένοις. Βοη-
 θήσατε τῷ λόγῳ πάντες οἷς τὸ δέναιθαι βοηθεῖν ἐκ Θεοῦ.
 Μέγα γόνον ἐπισχεῖν καὶ μοιχεῖαν κολάσαι καὶ κλοπὴν σο-
 φρονῆσαι πολλῶ μᾶλλον εὐσέβειαν νομοθετῆσαι καὶ ἐγτὴ
 λόγον χαρίσασθαι. Οὐ τοσοῦτον ὁ ἐμὸς λόγος δυνήσεται πο-
 15 λεμῶν ὑπὲρ τῆς ἀγίας Τριάδος, ὅσον τὸ πρόσταγμα, εἰάν
 ἐπιστοιμίζῃς τοὺς κακῶς ἔχοντας, εἰάν βοηθῆς τοῖς διωκυ-
 μένοις, εἰάν τοὺς φονεὺς ἐπέχῃς, εἰάν κολύβῃς τὸ φονεύε-
 σθαι. Λέγω δέ, οὐ τὸν σωματικὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ψυχι-
 κόν. Πᾶσα γὰρ ἁμαρτία, θάνατός ἐστι ψυχῆς. Μέχρι τούτων
 20 ὁ λόγος στήτω.

24. Δοιπὸν δὲ ἔστω ὑπὲρ τῶν συνελληλυθότων εὐχῆ.
 Ἄνδρες ὁμοῦ καὶ γυναῖκες, ἀρχόμενοί τε καὶ ἄρχοντες,
 προσδῦται καὶ νεανίσκοι μετὰ παρθένων, πᾶν γένος ἡλι-
 κίας, πᾶσαν μὲν φέρετε ζῆμίαν, τὴν εἰς χορήματα, τὴν εἰς
 25 σώματα· ἐν δὲ οὐκ ἀδέξησθε μόνον, τὴν Θεότητα ζῆμιούμενοι.
 Προσκυνῶ Πατέρα, προσκυνῶ τὸν Υἱόν, προσκυνῶ τὸ Πνεῦ-
 μα τὸ ἅγιον μᾶλλον δὲ προσκυνοῦμεν, ἐγὼ καὶ πρὸ πάντων,
 ὁ ταῦτα λέγων, ἐγὼ καὶ μετὰ πάντας καὶ σὺν πᾶσιν, ἐν αὐ-
 τῷ τῷ Κυρίῳ τῷ Χριστῷ ἡμῶν, ᾧ ἢ δόξα καὶ τὸ κράτος
 30 εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

70. Συνοπτικὴν ἔκδοσιν τῆς διδασκαλίας τῶν αἰρεσιαρχῶν τούτων ζήτησε εἰς Ὁμοσευτικὴν καὶ Ἠθικὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν καὶ εἰς τὰς δογματικὰς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

ψυχῆς. Ἀπόκοψε τὴν ἀσέβειαν τοῦ Ἀρείου, καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν κακοδοξίαν τοῦ Σαβελλίου¹⁰. Οὔτε νὰ ἐνώσης περισσότερο ἀπὸ ὅσον πρέπει, οὔτε νὰ διαχωρίσης ἐσφαλμένα, οὔτε νὰ ἐνώσης τὰ τρία εἰς ἓνα πρόσωπον, οὔτε νὰ παρουσιάσης τρεῖς διαφορετικὰς φύσεις. Καὶ τὸ ἓνα, ὅταν ἐννοηθῇ σωστὰ εἶναι ἀξιέπαινον, καὶ τὰ τρία ἐπίσης ὅταν διαιρεθῶν σωστά, ὅταν δηλαδὴ ἡ διαίρεσις ἀναφέρεται εἰς τὰ πρόσωπα καὶ ὄχι εἰς τὴν οὐσίαν τῆς Θεότητος.

23. Αὐτὰ νομοθετῶ διὰ τοὺς λαϊκοὺς, αὐτὰ παραγγέλλω καὶ εἰς τοὺς πρεσβυτέρους, αὐτὰ καὶ εἰς ἐκείνους εἰς τοὺς ὁποίους ἔχει δοθῆ ἡ ἐξουσία. Βοηθήσατε τὸν λόγον ὅλοι ὅσοι ἔχετε λάβει ἀπὸ τὸν Θεὸν τὴν δυνατότητα νὰ βοηθῆτε. Εἶναι πολὺ σπουδαῖον νὰ ἀποτρέψετε φόνον, νὰ τιμωρήσετε μοικεῖαν καὶ νὰ συνειτίσετε κλέπτῃν, ἀλλὰ εἶναι πολὺ πῶ σπουδαῖον νὰ νομοθετήσετε τὴν εὐσέβειαν καὶ νὰ χαρίσετε ὑγιῆ λόγον. Ὁ λόγος μου δὲν θὰ ἔχη τόσην δύναμιν ὅταν ἀγωνίζεται διὰ τὴν Ἁγίαν Τριάδα, ὅσον ἡ διαταγή, ἐὰν κλείησ τὸ στόμα τῶν κακοδόξων, ἐὰν βοηθῆς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι διώκονται, ἐὰν συγκρατῆς τοὺς δολοφόνους, ἐὰν ἐμποδίζῃς τοὺς φόνους. Ἐννοῶ δὲ ὄχι μόνον τὸν σωματικὸν φόνον ἀλλὰ καὶ τὸν ψυχικόν. Διότι κάθε ἀμαρτία εἶναι θάνατος τῆς ψυχῆς. Ἀλλὰ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ θὰ σταματήσω τὸν λόγον.

24. Ὑπολείπεται μόνον νὰ γίνῃ μία εὐχὴ διὰ τοὺς συγκεντρωθέντας. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες μαζί, ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, ἡλικιωμένοι καὶ νέοι μαζί μὲ τὰς παρθένους, ἄνθρωποι κάθε ἡλικίας, ὑπομένετε κάθε χρηματικὴν ἢ σωματικὴν βλάβην. Ἐνα πρᾶγμα νὰ μὴ δεχθῆτε μόνον, τὸ νὰ βλάψετε τὴν Θεότητα. Προσκυνῶ Πατέρα, προσκυνῶ τὸν Υἱόν, προσκυνῶ καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἢ, καλύτερα, ἀποδίδομεν προσκύνησιν, ἐγὼ καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος τὸ λέγει αὐτὸ πρὶν ἀπὸ ὄλους, ἐγὼ ὕστερα ἀπὸ ὄλους καὶ μαζί μὲ ὄλους, εἰς αὐτὸν τὸν Κύριον καὶ Χριστόν μας, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ ἐξουσία εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

- Διὰ τὰ χωρία καὶ τὰ ὀνόματα τοῦ κειμένου· οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς σελίδας καὶ στίχους.
 — Διὰ τὰ χωρία καὶ τὰ ὀνόματα τῆς εἰσαγωγῆς καὶ τῶν σχολίων οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς σελίδας· εὐρίσκονται δὲ ἐντὸς παρενθέσεων.

1. Εὐρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς

	Γένεσις		3	2		
				5		192
1	1 ἔ.	50·116		14		46
	2	37	5	5		328
2	2	116·386	7	20		342
	24	438		22		328
3	1	386	8	1		342
	6	432		12		342
	15	280		17		342
	19	418	9	10		344
	24	102		16		328
4	10	355	10	21		37
	15	118	11	2		194
	26	242	12	2		180
5	24	120		3		178
8	10	102		5		180
10	8	286		8	186·	188
11	1	146		10		186
12	1	129		11	190·	192· 194
15	6	249		18		184
	16	330		19		184
19	3	242		46		186
	12	188	13	21	37·	198
22	13	200	14	15		326
31	19	196		23		104
41	39	362	16	14		240
				26		116
	Ἐξοδος		20	7		190
				12		436
1	9	328		15		190

	21	430
	23	190
21	16	436
23	15	406
25	3	406
29	30	122
31	1 ζ.	220
32	11	367
	19	188
33	23	430
34	30	86
35	21	406
	30	140· 220

Δευῦτικόν

8	33	122
13	2	316
14	38	122
25	4	116
	8	118

'Αριθμοὶ

12	3	244
21	8 - 9	200
25	7	244

Δευτερονόμιον

4	20	194
	24	138
16	16	232
22	1	298
	4	62
25	13	362
28	49	144
32	5	342
	34 - 35	334

'Ιησοῦς Ναυῆ

2	1	242
3	15	198

6	3	120
10	12	198

Κριταὶ

13	22	86
----	----	----

Βασιλειῶν Α'

2	5	120
16	11	142
	12 - 13	220
	22	142

Βασιλειῶν Β'

1	21	357
4	35	122
6	12	66
12	13	108
23	15	244

Βασιλειῶν Γ'

8	65	122
11	33	362
17	18 - 22	120
18	33	120
	43	120
19	14	244

Βασιλειῶν Δ'

2	9	140
5	2	190

Παραλειπομένων Α'

11	3	220
----	---	-----

Παραλειπομένων Β'			17	9	334
				12	376
33	12	404		33	192
	13	106		46	342
			22	4	372
			23	7	68· 206
				8	206
5	6	182		9	68
			29	1	226
			32	6	142
			33	6	72
				17	354
2	8	310			
3	8	104	34	3	316· 374
	11	258	36	26	318
	12	258	37	6	106· 316
	19	420		7	106
5	19	118	38	13	230
15	8	302	40	2	318
20	15	412	44	14	444
21	18	398	46	1	38
25	4	302	49	14	202
30	40	274		21	338
33	4	142		23	324
38	3	190	50	12	220
40	25	104		14	140
				19	324
			51	6	146
			54	7	370
4	2	372		9	370
	3	280· 398		10	146
6	1	226	59	5	340
	6	336	64	10	358
	7	106		12	180
9	13	312	67	34	94
	19	312	68	10	244
	33	312		32	202
10	4	314	74	9	328
11	1	226	75	8	346
	6	312	76	3	370
	7	118		4	372
13	3	346		11	232

77	25	240	Παροιμίες		
	50	334			
78	4	348	1	2-3	374
	6	348		7	84
	12	330	3	12	354
	13	348		28	318
81	5	382	4	23	88
83	6	280	5	16-17	440
84	13	367		19	440
36	7	90		27	314
98	15	248	9	1	120
92	1	192	10	1	458
94	2	350	16	31	326
	6	350	17	5	314
95	1	36	19	7	314
103	2	192	22	2	314
	3	138	26	11	98
	4	142	27	1	326
104	32	334	30	15	364
105	30	367		33	438
	39	458			
106	27	340		Ἐκκλησιαστικῆς	
109	4	38	7	3	264
110	10	326	9	11	450
111	5	318	11	2	118·226·282
118	19	230		Ἄσμα Ἄσμάτων	
	71	378			
	131	228	5	16	446
	164	120		Σοφία Σολομώντος	
121	2	194			
125	5	352	2	24	224
126	1	450	5	14	398
128	7-8	332		Σοφία Σειράχ	
131	1	244			
	16	408	3	9	436
136	4	218		10	458
	8-9	184	11	28	326
138	7	356			
149	1	218		Ὠσηέ	
			4	13	60

	17	248		22	276
	17	328·404		23	276
29	4	300	10	24	348
	9	340	18	12	342
	21	360	23	24	355
30	15	374	36	10	122
35	3	372			
37	16	138			
40	2	330			
41	1	218	2	12	346
48	4	342			
49	18	326			
50	6	246	21	9	336
52	7	192	23	33	228
53	4	107·180·266	33	3	358
	5	416	34	4	268
	12	246		5-6	408
58	6	318			
	7	318·367			
	8	318			
	9	374	2	45	142
61	1	140	3	16	320
63	1	206	4	17	196
	2	206	7	9	340
	10	140			
	14	140			
64	4	348			
65	5	110	1	23	438
	17	234		41	66
			2	1	96·414
				11	320
			3	3	39·432
				4	190
1	5	452		10	100
	18	218		11	102
3	6	458		12	100
4	19	368		13	65
5	3	354		14	100
	8	190		15	100
6	29	342		17	102
8	5	354			
9	1	370	4	1	74·244

Βαρούχ

'Ιεζεκιήλ

Δανιήλ

Ματθαίος

'Ιερεμίας

	18	142		8	290
5	1	428		10	442
	7	316		11	444
	28	190		12	460· 462
	34	190		21	190· 246· 318
	37	410	20	1	328
	39	190		20	452
	45	412		23	452
7	2	106	22	16	434
	6	186		21	410
8	8	87		23	434
9	13	320		35	434
	22	316	23	27	324
10	34	102	25	8	338
	35	102		31 ε.	320
11	9	102		33	182
	11	100	26	29	202
	29	266		36	244
	30	188		53	243
12	11	62		70	108
	31	144	27	51 - 52	214
	45	88	28	1	214
13	25	418			
	31	104			
	40	382			
	45	394	1	6 - 8	96
	46	104	3	17	142
14	15	240	4	36	428
	19	122		39	428
	29	86	14	65	432
	30	378	16	1	204· 214
15	22	106			
	37	122			
16	6	184			
17	27	416	1	14	152
18	12	268	2	1	66· 414
	21 - 22	108· 118		9	96· 414
	23	488		13	96
19	1	30· 426· 428		34	382
	2	430		36	96
	3 - 4	434	8	14	410

Μᾶρκος

Λουκᾶς

	22	102		5	142
	24	120		8	126
4	1	74	4	6	428
5	4	86	5	14	316
	8	86		29	304·340
	27	62	8	13	72
	32	108		19	65
6	17	428		44	386
	38	416		48	64
7	36	320		54	140
10	3	192	10	11	60·268·408
	19	194		31	432
12	16	360	11	35	428
	20	274	12	3	820
	49	184		32	402
15	4	60·268	13	4	62
16	9	196		5	246
	20	412		9	100
	24	310·340	14	2	246·402
	26	140		16 - 17	140
18	13	106·404		31	282·402
19	2	87	16	14	140
	8	246	19	29	432
	9	88		34	214
20	2	434		36	186
	4	434		38	320
22	17	138		39	204
	50 - 51	243	20	1	214
23	26	204		4	204
	40	204		5 - 6	206
	44 - 45	214		14	204
	50	204		17	204
24	1	214		18	204
				24	206
	Ἰωάννης		21	15 - 17	108
1	5	74·180		Πρόξενις Ἀποστόλων	
	9	72			
	11	96	2	3	134·138
	29	104·266		4	144
3	3	73		6	146

5	29	442	13	12	284
7	59 - 60	241		13	240
8	3	144	14	19	324
9	4	87		21	144
13	41	340		33	408
			15	55	200

Ρωμαίους

1	3	438
	21	308
	23	81
5	20	40
6	4	226
	18, 22	426
8	17	266
9	3	242
	16	450
	17	328
	28	324
	33	128
11	16	92
	33	302
	34	302
12	8	318
	15	248·252
13	1	380
	13	42

Κορινθίους Α'

2	6	324
	7	88
3	6	404
5	1	108
6	13	270
7	1	244
8	6	92
9	20 - 22	426
	27	244
10	1	104
	4	214

Κορινθίους Β'

2	7	108
5	17	37·232·324
8	9	266
11	2	244
22	2 - 4	108

Γαλάτας

1	10	456
2	9 - 10	318
3	13	426

Έφεσσίους

2	20	382
	21	406
4	11	294
	22	326
	24	324
	26	186
5	5	110
	6	362
	32 - 33	438
6	2	436
	5	380
	14	192

Φιλιππησίους

2	6 - 7	246
	7	416

2. Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

A

Ἄαρὼν(23)· 322,7.
 Ἄβδακούμ 152,4.
 Ἄβελ 354,20.
 Ἄβραάμ 120,7· 140,6· 240,21·
 310,20.
 ἀγαθόν, -ὰ 48,21· 160,16· 166,4·
 230,20· 278,5· 318,9· 400,5·
 418,11· 436,15· 454,9· 460,24.
 ἀγαθότης 140,4· 160,15· 164,7·
 170,4· 346,21· 412,14.
 ἀγάπη 108,16· 240,20· 242,1· 248,
 8, 394,3.
 ἄγγελος, -οι(25)· 66,3· 68,5· 96,
 16· 124,5· 154,11· 154,22·
 164,13· 204,15,17· 206,10·
 242,14· 284,9· 352,14· 390,
 23· μεγάλης βουλῆς 38,7.
 ἀγεννησία 94,4· 134,9· ἀγεννησία
 Πατρὸς 92,24(94).
 (ἀγέννητον) 10.
 Ἄγια Ἄγιων 48,16· 160,11· 202,
 20· 246,18.
 ἄγιασμός 134,8.
 Ἄδὰμ 40,11· 66,14· 72,21·(73)·
 74,3·(94)· 94,5· 94,6· 96,8·
 96,9· 100,4· 102,16· 120,10,
 12· 152,17· 178,21· 438,2.
 Ἄδης(76)· 152,16· 200,20· 206,
 5· 336,20· 354,24· 364,3.
 ἀθανασία 58,10.
 (Ἄθανάσιος Μέγας) 48.
 (Ἄθηνᾶ) 77.
 Αἰγύπτιος, -οι(25)· 80,7·(81)· 146,
 22· 184,9· 194,20· 196,4· 362,
 9· 442,2.

Αἰγύπτιος 36,14· 68,14,15· 126,8·
 172,9· 182,15· 192,19· 194,
 16· 196,19· 344,6.
 αἷμα 108,14· 196,8· 198,16· 202,
 23· 214,13· 244,24· 354,21·
 390,11· Μονογενοῦς 200,4.
 αἰσχίνη 168,5· 262,5,7.
 αἰχμαλωσία 122,5· 148,11· Αἰγυ-
 πτου 148,4-5· Βαβυλῶνος
 148,4-5.
 Αἰῶνες 116, 8.
 ἀκροβυστία 64,17· 212,12.
 ἀκτημοσύνη 246,13.
 (Ἄλ'Ξανδρος ἄρχων) 238.
 ἀλήθεια 36,18· 84,7· 126,17· 164,
 23· 192,6,8· 232,19· 248,12·
 280,1· 306,5· 338,16· 430,2.
 Ἄμαλῆκ 196,22.
 ἄμαρτήματα 56,20· 108,2· 168,9·
 188,23· 330,16,19· 338,6· 408,
 12.
 ἄμαρτία 40,16· 42,3· 56,16· 58,
 15· 62,8· 66,1· 66,9· 72,13·
 94,14· 112,1· 152,15· 168,6·
 170,3· 176,9· 178,23· 180,11,
 25· 184,19· 198,18· 204,6·
 208,15· 210,4· 218,16· 246,
 11· 266,8· 310,12· 356,10· 386,
 7· 390,11· 418,7· 426,18· 458,
 18· 464,19.
 ἄμαρτωλόγ· -οὶ 62,11· 118,18· 182,
 1· 210,7· 288,18· 330,20.
 Ἄμορραῖοι 330,19.
 Ἄμωξ 142,17· 286,22· 364,12
 ἀναγέννησις 72,20· πνευματικὴ
 141,9·
 ἀνάστασις (10)·(13)·136,14· 142,
 3· 154,17· 204,20· 214,16·

226,2· 382,3· 390,12· 434,7·
 436,20· ζωῆς 304,10· 340,8·
 κρίσεως 304,10· 340,10.
 Ἀνδρέας 142,21.
 ἄνθρωπος, -οι 52,19· 58,15· 62,
 16· 66,10· 72,11· 84,1· 94,12·
 106,8· 140,2· 164,9· 170,3·
 176,14· 192,15· 200,9· 210,12·
 214,14· 224,7,17· 232,4· 236,
 23· 242,10· 262,13· 256,5,8,
 13· 262,13· 264,7· 284,25·
 290,3,16· 298,7· 306,19· 324,
 6· 374,8· 416,5,9· 428,2· 442,
 23· 460,9,21.
 ἀντίδοσις 188,19· 388,9.
 ἀντιμισθία 80,20.
 (Ἀντιοχείας σύνοδος) 286.
 Ἀντίοχος 148,8· (148).
 ἀπάτη 224,16· 278,15.
 Ἄπλις 80,8· (80).
 ἀπιστία 218,11· 408,9.
 Ἀπολλῶ 404,17.
 Ἄραβες 146,23.
 (Ἄρειανοί) 48.
 Ἄρειος 92,5· (92).
 ἀρετή, -αῖ 88,11,12· 174,11· 180,
 8· 240,14· 248,1· 292,15· 302,
 3· 304,6· 324,22· 402,20· 406,
 6· 462,9.
 (Ἄριανζός) 13.
 (Ἄρμενική Ἐκκλησία) 36.
 (Ἄρτεμις) 78.
 ἀσέβεια 92,6· 128,4· 458,27· Ἄ-
 ρειανή 464,2.
 ἀσέλγεια, -αι 42,8· 440,19.
 ἀσθένεια, -αι 40,21· 252,4· 254,2·
 266,16· 268,15· 376,10,23·
 406,19· 430,6· 432,7· 434,1.
 (Ἄσσοῦρ) 286.
 (Ἄσσιρία) 286.
 Ἄσσιριος, -οι 336,8 (362)· (404)·

442,2.

Ἄσπαστη 362,19.
 ἀσχημοσύνη 76,12.
 ἀσοματότης Θεοῦ 430,11.
 (Ἀυγούστου ἀπογραφή) 29.
 (Ἀυρηλιανός) 238.
 αὐτεξοίσιον 54,14· 166,3,9· 214,1.
 αὐτοαμαρτία 426,17.
 αὐτοκατάρτα 426,17.
 (Ἄφρική) 106.
 Ἄφροδίτη 76,18.
 ἀφροσύνη 434,23.

B

Βάαλ 362,18.
 Βαβυλών 218,15· (404).
 («Βάχαι») 77.
 (Βαλεντινιανή) 448.
 (Βόπτις) 10· 36.
 βάπτισμα, -ατα(11)· 98,7· 104,7·
 9· 110,1· αἵματος 104,20· Ἰ-
 ωάννου 434,17· μαρτυρίου
 104,20· πυρός 110· Χριστοῦ
 72,9.
 (Βαρνάβας) 318.
 βδέλλα Σολομώντειος 364,2.
 Βεσελεήλ 140,12· 220,2.
 Βηθλεέμ 66,20· 414,8.
 βλασφημία 204,11.
 Βοανηργές 142.
 Βοιωτία 78.

Γ

Γαλιλαία 428,4.
 Γελβουέ(δρη) 356,24.
 γέννησις(10)· 66,19· 94,4· 96,4·
 124,5· 134,10· 170,5· 244,20·
 258,22· 322,21· Ἰσοῦ 92,24·
 πύρινα 136,18· προπετής

(Γνωστικισμός) 116.

Γνωστικοί 448.

Γραφή 172,12· 184,6· 190,15·
280,1· 302,11· 324,6· 468,11.

(Γρηγόριος Παλαμάς) 46.

Δ

Δαβίδ (15)· (26)· (32)· 66,17·
68,8· 88,20· 108,9· 118,16·
140,15· 142,17· 146,16· 190,
23· 220,3,11,13· 26,13· 232,
10· 244,2,21· 280,10,16· 336,
20· (357)· 370,9,22· 372,4,
7,10· 398,14· 414,10· 438,7.

δαίμονες 42,22· 64,12· 66,6· 74,
14· 114,11· 212,7· 300,1.

(Δαμασκηνός) 46).

Δανιήλ 98,19· 142,19.

δειλία 296,4· πνευματική 130, 4·
(δένδρον γνώσεως) 9.

Δεσπότης 40,20· 196,9· 228,21·
246,8· 282,16· 288,15· 320,
16· 378,23· 386,3· 412,13·
416,20· 420,12.

Διμήτηρ 76,9.

διάβολος 56,6· (74)· 94,13· 166,
18.

Διαθήκη Καινή 344,12· Νέα 102,
9· Παλαιά 102,9.

διάνοια 74,15· 90,14· 156,6· 176,
2· 332,2· 346,10· 398,12· 444,
19.

δόγμα 122,1· 198,14· Θεοῦ 300,
12· 376,12.

δόγματα 452,24· θεῖα 300,10.

δόξα 58,25· 276,16· 284,9· 430,
15· Θεοῦ 94,11.

δουλεία 128,4,8· 194,23· 290,12,
21· 416,10.

δοῦξ Δωδωναία 78,11· Ιερά (79).

δύναμις, -εις 134,8· 216,2· 376,

23· ἀντικειμένης 74,3· ἀγγε-
λικαί 48,23· 136,1· 160,18·
ἀποστατικά 162,8· ἐπίγειαι
68,6· οὐράναι 68,6· 136,2·
160,19.

(Δωδώνη) 79.

Ε

Ἐβραῖοι 122,17· 172,7· 180,18·
Ἐβρ. παῖδες 116,5.

Ἐδώμ 206,20.

Ἐξεκίας 404.

εἰδωλολατρία, -αι 58,4· 110,10·
168,18· 176,10·

εἰκῶν 42,7· 252,10· 402,14· 418,4·
436,19· 462,20· βασιλική 60,
22· 208,16· Θεοῦ 52,21· 82,
17· 164,12· 224,8· 250,10·
384,20.

«εἶναι», τὸ 156,15.

(Εἰρηναῖος Λυῶνος) 448.

εἰρήνη 192,18· 408,18.

Ἐκάτη 78,10· (78).

ἐκδίκησις 356,5.

Ἐκκλησία, -αι 98,22· 134,19· 324,
9· 380,16· 390,17· 406,5· 422,
18· 438,13,17,23· ἔθνων 218,
10.

Ἐλαμίται 146,22.

Ἐλεάζαρ (23)· 322,7.

Ἐλεημοσύνη, -αι 282,10· 314,20·
328,5.

Ἐλεος, ὁ 106,19· 248,11-12· 262,
3· 290,8· 316,23· 318,4· 320,
16· 334,12· 348,19· 350,26·
364,17· 378,5· 388,8.

Ἐλευθερία 118,1· 230,11· 290,11,
19· 292,5· 384,2· 414,20.

(Ἐλευσίνα μυστήρια) 76.

Ἐλευσις 76,13.

Ἐλισσαῖος 120,25· 140,14.
 Ἐλλαμψις 84,20-21· 136,3· 162,5.
 Ἐλλην, -ες 38,13· (42)· 42,19·
 74,14· 76,2· 80,3· 114,10·
 Ἐλλήνοιον δαίμονες 82,5· παῖδες
 82,5.
 Ἐλπῆς 188,19· 232,3· 240,20· 242,
 1· 254,13· 370,16· 372,3· 374,
 15· 378,19· 386,23· 424,2.
 Ἐνάη 286,12.
 ἐνέργεια, -αι 128,2· 182,23· θεῖαι
 (46)· Πνεύματος 118,14.
 ἐντολή, -αὶ 82,18· 84,18· 166,9,21·
 188,11· 212,20· 214,4· 224,
 11· 248,7· 290,17· 312,4,5·
 Θεοῦ 346,10.
 Ἐνώχ 120,6· 240,22.
 ἔξομολόγησις 336,21· 350,21.
 ἔξουσία, -αι 152,5· 210,21· 382,
 13· 420,21· 434,9· ὑπερέχον-
 σαι 380,17.
 ἔπαγγελία 140,22.
 ἔπαρσις 54,5· 138,18· 162,7· 164,
 18.
 ἐπιδημία Θεοῦ 40,8.
 ἐπίεικεια 386,23.
 ἐπιτοκία, αι 58,3· 168,17· 190,6.
 ἔρνα ἀγαθὰ 82,21.
 (Ἐρμῆς) 299.
 Ἐσδρας 148,14.
 ἔσχατα 88,15.
 Εἴα 94,7· 204,20· 228,1.
 εὐαγγέλιον 108,22· 144,10· 178,4·
 188,21· 192,15· 318,20· 324,
 15· 426,17· 346,12· 388,7·
 426,2.
 εὐγνωμοσύνη 360,7· 416,10.
 εὐδοκία 62,19· 64,1· 210,15,20.
 εὐεργεσία, -αι 60,13· 168,11· 208,
 7, 342,1.
 εὐλάβεια 98,10.

εὐλογία 352,19· πατρός 436,16.
 εὐνουχισμός 460,25· 462,11.
 εὐνοῦχοι(33)· 454,4,20· 458,16·
 460,5-8.
 εὐπέθεια 178,5· 424,4.
 (Εὐρυπύδης) 77.
 εὐσέβεια 126,18· 262,13· 292,14·
 296,6· 304,4· 464,13.
 εὐπλαγχμία 248,9· 316,1. 320,
 17· 412,1· 416,20.
 εὐφροσύνη 208,18· 374,21· 374,1.
 εὐχαριστία 408,2.
 εὐχή, -αὶ 198,1· 346,8,9· 422,11.
 Ἐωσφόρος 50,11(50).

Z

Ζαχαῖρος 86,19· 246,14.
 ζέσις Πνεύματος 268,18.
 Ζεὺς 76,1(77).
 ζῆλος 244,10· 336,12.
 Ζοροβάβελ 120,1.
 ζόφος 374,13· 380,11.
 ζύμη 116,20· 184,11.
 ζωή 132,21· 216,2· 260,1· 272,13·
 294,6· 402,15· αἰώνιος 280,4·
 ἐπιμοχθός 386,6.

H

ἡγεμονικόν(νοῦ) 44,5· 158,2.
 ἡδονή, -αὶ 96,20· 176,10· 188,17·
 190,12· 192,11· 198,19· 230,
 11· 230,13· 232,3· 264,16·
 278,15· 290,23· 418,19.
 Ἡλίας 102,8· 120,17· 140,13·
 246,4.
 Ἡρώδης 68,11,22· 100,15· 124,
 7· 414,8.
 Ἡρωδιανοὶ 434,8.
 Ἡσαίας (38)· (48)· 66,23· 118,

15, 180,3, 206,19, 218,8, 328,

6.

ήσυχία 246,1, 396,1.

θάνατος, -οι (9)· 56,15· 152,16·
168,6· 194,6· 200,19· 204,8·
224,15,19· 226,20· 228,10,13·
258,22· 260,1· 294,6· 336,18·
416,15· 436,19· 442,7.

μα, -ατα 144,13· 148,17· 214,
10.

(θεοδικία) 24.

θεολογία 48,9· 160,4.

Θεός 38,19· 40,8· 44,11,15· 46,
12· 48,1,8,10· 50,8· 54,9,11·
56,11,18· 58,18· 60,13· 62,4,
18· 64,5,14· 66,11· 68,4,22·
70,7· 74,4· 80,16· 82,22· 84,
7,10· 86,5,6· 90,8,10,15,16·
92,6,8· 94,8,12,16· 96,3,9·
102,20· 104,18· 112,5· 114,
14· 116,11· 118,3· 126,9· 130,
2· 136,2,3,6· 138,11,15,22·
140,2· 144,7· 150,1· 152,20·
154,21· 156,4,7,11· 158,8,19·
160,5· 162,3,4· 164,22,24·
168,2,5,8· 170,6· 172,24· 174,
12,16· 176,23· 178,2· 182,8·
186,12· 188,6· 190,21· 192,
1,14· 194,6,7,14· 198,6,17·
22,23· 202,17,21· 204,5· 208,
7,23· 210,14,24· 214,7,10,
218,8,12· 220,2,6,7,20· 222,
8· 224,14,17· 228,9,16,20·
230, 9,10· 236,23,24· 242,3·
244,10,16· 246,25· 248,11·
250,5,16,18· 252,1· 256,2·
264,20· 276,7,21· 280,4· 282,
12,19,21· 284,1,8,11· 286,4,

15,20· 288,14,17· 292,11,17,
19· 294,11· 296,10,21· 298,
2· 300,10,21· 302,19· 306,3·
308,3-13· 312,17· 314,15-18·
324,2· 326,22· 328,4,19· 332,
7· 336,19,22· 338,2· 340,16·
344,6,18· 346,18· 350,2-24·
352,14· 356,3· 360,5,21· 364,
5,9· 366,6,16· 368,8· 370,16·
372,20· 374,1,9,20· 376,4,12·
378,13,15· 380,5,6· 486,2,22·
388,7-8· 390,23· 496,16· 402,
17· 404,6,14· 406,11-22· 408,
17· 410,15· 414,23· 416,7,16·
420,2,10,20· 422,11,14· 424,
9· 428,16,19· 436,12· 442,23·
444,4· 446,5-21· 450,2-19·
456,3,7,16· 464,11.

Θεός Πατήρ 176,12· 238,21.

Θεότης 48,11· 52,2· 58,22,24·
60,10· 64,9,11,16· 90,21,23·
92,1· 96,1· 102,18,23· 112,11·
128,15· 130,1· 132,13· 146,
19· 160,6,8,13· 162,20· 170,
10,12· 178,18,20· 186,5· 208,
1,4· 212,4,6,11· 228,24· 266,
20· 424,10· 454,20· 464,25.

Θεοφάνια 36,2· 38,17· 40,5.

θέωσις 102,20.

Θηδαίοι 76,17.

(Θράκη) 78· 80.

θηρσκήα μοιχαλίς 458,23.

θυμός 228,15· 368,19· 404,12· 430,
18· πλάγιος 344,21.

θυσία, -αι 108,1· 120,20· 174,9·
178,2-3· 182,7· 202,18· 300,
3· 320,16· 324,4· 348,20· αί-
νέσεως 202,18· 324,5· νομικαί
178,13· πνευματική 366,9.

θυσιαστήριον 350,6· 202,18· άγι-
ον 216,14.

Θωμάς 206,2.

I

(Ἰάκωβος ἀπόστολος 33· 318)
ιδιώματα (προσ. Ἀγ. Τριάδος)
(10).

ἱεράτευμα βασιλείων 266,13.

Ἰερεμίας (26)· 88,21· 324,25·
368,7· 452,17.

Ἰεριχώ 316,9.

Ἰερουσαλήμ (Ἰεροσόλυμα) 146,
21· 194,13· 202,13· 218,16·
220,5· 316,8· (318)· 390,5.

Ἰησοῦς 64,19· 86,7,17· 98,1,14·
100,2,6,17· 102,7,14· 104,3,
17· 106,17· 108,12· 122,8·
126,8· 186,18· 204,9,17· 220,
6· 240,12· 242,8,10· 244,14,
19· 246,2· 426,3,5· 452,6.

Ἰησοῦς Ναυῆ 120,14.

Ἰησοῦς Χριστός 38,12· 70,10· 92,
9· 112,11· 120,11· 150,1· 238,
19· 366,21· 392,5.

Ἰορδάνης 64,20· 100,5· 428,5.

Ἰουδαία 402,9· 428,4,6.

Ἰουδαῖος, -οι (12)· 38,13· 64,10,
12· 114,8· 146,22· 148,2· 212,
5,7· 426,9,14.

Ἰουλιανός, ἑξισωτῆς (28)· (29)·
394,2.

Ἰσαάκ 200,4.

Ἰσῆ 80,7.

ἰσονομία 292,2.

ἰσότης 212,10.

Ἰσραήλ 36,14· 86,2· 142,15· 188,
4· 198,4· 242,3· 244,13· 286,
13· 330,17· 354,10· 368,8·
370,2,8.

Ἰωάννα 2004,15.

Ἰωάννης 66,17· 96,21· 102,12·

204,22· Ἰηρόδρομος 38,8·
(62)· 98,3· 98,15· 100,2· 104,
15· 190,17· 246,2,5· 410,10·
432,21.

Ἰωβ (23)· 190,21· 258,20· 264,
24· 274,7· 302,22· 310,13.

(Ἰωδηλαία) 12.

(Ἰωδηλαῖον ἔτος) 118.

Ἰωήλ 140,17· 332,23· 348,26.

Ἰωνάθαν 357.

Ἰωνᾶς 352,6.

Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας (15)·
(23)· 240,11· 288,11· 320,13·
362,9· 364,15· 414,8.

K

κάθαρσις 72,12· 84,20· 100,1·
138,9· 130,22· 174,19· 186,9·
324,4· 336,18· 354,2· 404,9·
νομικῆ 74,11· σκιάδης 74,11.

Κάϊν 118,21.

Καῖσαρ 86,16· 410,15· 422,10·
Αὐγουστος 414,7.

(Καίσαρεια) 17· 218.

κακία 40,4· 42,3· 50,13· 56,11,
20· 58,1· 82,13· 88,10,12· 96,7·
106,114,21· 118,20· 144,2· 162
9· 168,2,15· 204,8· 260,10·
276,7· 288,16· 290,14· 302,1,
5· 332,5· 338,9· 342,19· 346,
18· 352,6,11,20· 354,19· 356,
12· 366,13· 418,9· 440,3· 448,
11· 462,8· κακίας ρίζα 168,
10.

κακοδαμονία 80,15.

κακοδοξία 66,5.

Καππαδόκαι 148,1.

καρδία 88,19· 280,9· 308,6· 310,
7· 324,4· 340,22· 354,11· 368,
6.

Κάμηλος 246,1.
 καρτερία 294,20· 396,5.
 Κασταλία 78,12· (79).
 κατάρα 254,16· 426,19· νόμου
 426,19· παλαιά 358,7.
 «κατ' εἰκόνα» τὸ 266,2· 278,17.
 Κελεοὶ 76,9.
 κένωσις 346,13· Χριστοῦ 390,9.
 (Κλήμης) 286.
 κοινωνία 60,5· 170,18.
 κολακεία 176,22.
 κόλποι Ἀβραάμ 140,6· 410,24.
 Κόρινθος 108,15.
 Κορύβαντες 76,6.
 Κουρήτες 76,2.
 Κρηῖτες 76,1· 146,23.
 (Κρήτη) 76.
 (Κριμαία) 78.
 κρίμα, -ατα 178,9· 346,16· Θεοῦ
 328,4· 376,7.
 κτίσις 100,9· 142,3· 226,4· 330,
 11· 456,18· καινή 220,10· 224,
 19· ὄρατὴ 164,14.
 Κυριακὴ 224,22· 226,4· Καινὴ
 218,2.
 Κύριος (48)· 62,2· 70,10· 92,9·
 (100)· 110,13· 112,11· 118,16·
 120,11· 136,25· 142,4· 144,
 17· 146,16· 150,1· 154,1· 206,
 15· 208,21· 218,14· 238,20·
 240,22· 244,9· 252,20· 282,
 1· 312,16· 314,12· 320,20·
 328,9· 340,22· 344,2,25· 348,
 9· 350,16· 354,7· 356,3· 360,
 22· 66,18,21· 374,3,19,20·
 380,16· 392,2,5· 406,5· 408,
 11· 416,22· 444,1· 450,14,16·
 464,29 Σαβῶθ 350,19.
 (Κωνσταντινούπολις) 7· 8.

Α

Αἰζαρος 140,6· 310,19· 412,9.
 Αἴμεγ 118,22.
 (Λαοδικείας, σύνοδος) 286.
 λατρεία 134,7.
 Λεῖα 196,13.
 Λευιάθάν 104,5.
 Λευίται 174,8.
 Λίδνες 146,23.
 λίθος, -οι 42,5· 204,16· ἀκρογωνι-
 αῖος 382,8· προσκόμματος
 128,11· πυρίτης 396,11· 448,
 22· τίμιοι 374,7· 404,22.
 Λόγος 38,10· 40,1· 42,23· (48)·
 50,1· 52,17· 58,7,12· 62,1·
 64,4· 66,23· 68,22· 74,10,22·
 86,21· 88,4· 90,1,2· 102,2·
 114,5· 138,8· 150,1· 156,2·
 160,19· 168,21,26· 186,10·
 186,21,22· 202,5,23· 204,19·
 208,20· 210,23· 216,1· 216,4,
 15· 224,6· 278,7· 280,8· 282,7·
 410,6,11· 416,4· 432,9,20· δη-
 μιουργός 52,12.
 Λουκάς 120,13.
 Λὼτ 188,11· 242,4· (352).

Μ

Μάγοι 68,2· 78,14· (79)· 96,14·
 320,15· 414,16.
 Μαδιανῖται 244,6.
 μακρισμός, -οὶ 316,23· 318,2.
 (Μακκαδαῖοι) 148.
 μακροθυμία 242,13· 350,13.
 Μάμας ἅγιος(15)· (218)· 238,10.
 μαμμωνᾶς 196,11· 274,10.
 Μανασσῆς 106,3· 404,19.
 μάννα 104,13.
 Μανωὲ 86,4· (86).

Μαριάμ 414,9.
 Μαρία Μαγδαληνή 23· 204,14,15·
 320,12.
 Μαρκίων 116,8.
 μάρτυρες 238,6· ἅγιοι 400,8· ἀλη-
 θείας 262,11.
 Ματθαίος - εὐαγγελιστής (32)·
 (33)· 142,24.
 μεγαλοφυγία 370,20.
 Μελχισεδέκ 38,1.
 (Μέμφις) 80.
 Μερμίται 80,9.
 Μενδήσιοι 80,8.
 (Μένδη) 80.
 Μεσοποταμία 80.
 Μεσοποταμίται 146,23.
 μετάνοια 104,16· 106,15· 108,10·
 126,16.
 Μῆδοι (79)· 146,22.
 μήνις Θεοῦ 288,3.
 μαιφονία 250,1.
 Μίθρας 80,5.
 μισόχριστοι 126,13.
 Μιχαίας 280,21· 288,4.
 μοιχεία, -αι 58,3· 168,17· 458,19·
 464,12.
 μοιχὸς 260,7
 μοναὶ αἰώνιοι 246,23.
 Μονογενῆς 132,20· 200,4.
 μύσται Θεοῦ 422,15.
 μυστήριον, -ια 60,2· 66,13· 72,3,
 6,7,12· 112,6· 122,24· 164,22·
 186,9· 250,23· 414,13· Ἐλλή-
 νων (10)· θεία 174,22. Ὁρ-
 φέως 80,3· σωτηρίας 294,9·
 Χριστοῦ 206,6.
 Μωαβῖται 362.
 Μωϊσῆς 44,18· (46)· 86,3· 104,
 11· 116,5· 138,22· 156,14·
 172,24· 174,5,10· 188,3· 192,
 13· 194,18· 220,3· 240,10·

244,1· 326,22· 344,5· 366,7·
 404,19· 430,9.

N

Ναζιανζὸς (15)· (23)· (26)·
 (28)· 368,2.
 ναὸς 122,4· 220,7· ἅγιος 406,8·
 Θεοῦ 226,16.
 Ναούμ ὁ Ἐλφεσαῖος 356,2.
 Ναυάτος (Νοβάτος) (11)· 106,
 14· 110,3.
 Νεβρωδ (Νεμρωδ) 286,12· (286)
 Νεῖλος 80,10· (80)· (81).
 νηστεία 348,25· 404,6.
 Νικόδημος (15)· 204,13· 320,14.
 Νινεὶ (286)· 356,2.
 Νινεΐται 106,3· 352,5.
 (Νοβατιανοὶ) 11.
 Νοβατιανὸν σχίσμα 107.
 νομικοὶ 434,8.
 νομοθεσία 436,8· Θεοῦ 174,4· Μω-
 σέως 116,5· 194,18.
 νομοθέται 408,17.
 νόμοι 266,6· 284,20· τροπῆς 368,
 10· φύσεως 38,2.
 νόμος- (14)· (38)· 54,20· 56,21·
 62,15· 66,25· 118,23· 166,8-
 9· 168,11· 188,6· 188,22· 190,
 1· 194,5· 202,11· 210,11·
 248,7· 288,23· 294,1· 298,8·
 316,4· 320,2· 322,5· 380,20·
 426,10· 434,5· 436,19· 440,1,
 3 γραπτὸς 178,6· θεῖος 44,
 1· Θεοῦ 288,17· πνευματικὸς
 114,9· σωατικὸς 114,9· ὑπο-
 ταγῆς 410,1· φυσικὸς 294,2·
 Χριστοῦ 384,8.
 νομοθεσία 332,11· 342,24· 416,6.
 νοῦς 46,1· 52,3,10· 60,8· 74,22·
 80,11,19· 96,3· 156,6,17· 158,

18· 162,20· 164,1· 170,20·
 174,17· 184,1· 186,3· 216,3·
 246,19· Κυρίου 302,21· 322,
 20· 352,20· 404,13· 452,14.
 νεμαίος 62,2· 100,8· 208,21· 446,
 14.
 νῆξ 76,12· 154,8· 286,9· 222,4·
 284,18· 318,3· 448,8· ἱερὰ
 182,12· 224,23.

E

ἔθλον γνώσεως 54,22· 82,9· 166,
 10-11· 214,3· 224,13· 418,
 12· ζωῆς 56,11· 82,8· 168,1·
 224,12· 354,4.
 ἑπιναυλία 262,25.

O

οἰκονομία 48,10· 60,24· 100,17·
 136,17· 160,4· 200,8· 206,6·
 208,19· 276,8· 414,13.
 οἰκονόμοι μυστηρίων 98,12.
 οἰκτηριοὶ 334,11· 346,17.
 οἰκτος 296,4· 388,4.
 οἰκουμένη 148,11· 178,14· 222,19·
 324,14· 364,4· 400,9· 414,7.
 οἶνος, -οι 42,12· 272,4· 340,21.
 ὀλιγοψυχία 370,17· 372,23.
 ὀλοθρευτῆς (ἄγγελος) 344,10.
 ὀλοκαυτώματα 186,23· 348,20.
 ὀμόδουλος, -αι 364,10.
 ὀμόδουλον 126,9.
 ὀμόζυγος σάρξ 352,22.
 ὀμολογία 358,14.
 ὀμόνοια 138,2.
 ὀμοούσιον 138,13.
 ὀμοτιμία 138,4.
 ὄνειδος 244,7· 348,7· 396,12.
 ὀπίσθια Θεοῦ 430,9.

✓ ὄργη 186,11· 288,16· 328,8,11·
 348,2,24· 350,20· 380,18· Θε-
 οῦ 334,9· 362,2· Κυρίου 334,
 3· 366,10.
 ὄροζος 116,6· 190,6.
 (Ὁροσιλόγη) 78.
 ὄραναία, -αι 248,21· 442,7.
 Ὁραεὺς 80,2.
 Ὁσιρις 80,6· (80).
 ὀσσία 44,20· 90,21· 134,12· 138,
 11· 156,16· θεία (46)· (132).
 ὀσθαλιμός, -οὶ 126,13· 256,4· 270,
 3· 448,7· αἰσθητοὶ 430,13·
 διάστροφοι 132,4· ἡμέρας
 224,1· μετέωρος 440,12.
 ὄσις 56,1· 166,13· 200,22· 228,
 15· 280,14· 290,23· 438,2·
 418,13.
 ὄσχοι μοιζόδουνοι 446,17.
 ὄσμωνιον, -α 420,8,11.
 «ὄν» 44,17· (46).

II

πάθη 60,22· 84,1· 114,12· 208,16·
 210,8· 266,1· 325,15· 460,20·
 462,14-15,19· σωματικά 462,
 21· ψυχικά 462,22.
 πάθος (10)· 96,6· 114,14· 190,2,
 15· 194,10· 202,23· 208,1·
 244,17· 294,22· 458,14· Θεοῦ
 194,6· Χριστοῦ 136,13· 184,
 18.
 παίγνιον νόσου 446,11· χρόνου
 445,11.
 παιδαγωγία 214,4· 252,5.
 παιδεία 374,16·
 παιδευσις 174,11· 334,14.
 παιδοφορία Ἡρώδου 126,7.
 παλαιός ἡμερῶν (340)· 340,5.
 πανήγυρις, -εις (8)· 104,7· 114,

4· 116,4· 148,22· 220,17· 234,
11· 260,14· 262,8· 264,17·
394,4· 400,10.
παράδεισος 54,13έ.; 56,11· 66,21·
102,17· 108,21· 166,2-3· 168,
1· 204,9· 212,20· 230,3· 290,
17· 418,16.
παράινεσις 320,2.
παράκλησις 370,23.
Παράκλητος 138,3.
παρακοή 418,13.
παραμυθία 262,5· 370,23.
παρανομία 440,1.
παραπέτασμα 94,23.
παρθενία 58,17· 96,4· 130,21· 170,
5· 244,17,21· 404,4· 442,21·
444,17.
παρθένου 230,10· 464,23· φρόνι-
μοι 338,21.
παρθένος 36,10· (38)· 58,15· 124,
5· 170,3· 244,19· 438,8· θεά
78,5.
Πάρθοι 146,22.
παροξυσμός αγάπης 424,5.
παρρησία 384,8,12.
Πάσχα (14)· 152,2· 154,1· (156)·
172,5,6,18· 190,16· 198,9·
202,1,2· 214,22.
Πατήρ 38,7· 48,10· 58,11· 62,
19,23· 92,8,17,21,23· 94,1·
132,10· 134,6,9· 140,22-25·
150,3· 160,5· 168,25· 200,2-
11· 210,15,19· 216,5· 286,14·
352,3· 392,6· 424,9· 432,18·
454,2· 458,3,4-10· 464,26.
Παῦλος (ἀπόστολος) (14)· 80,
21· 86,9· 104,12· 108,15,19·
192,7· 242,2· 244,12,18· 248,
6· 302,17· 318,19· 404,17·
426,13· 438,10· 456,5.
Πέλοψ 78,8· (78).

πενία 182,5· 254,14· 274,3· 286,
21· 290,11· 290,20· 310,9·
376,23· 412,16· 416,1.
πένης, -ητες 44,9· 190,8· 230,6·
252,20· 282,11· 286,20· 296,
22· 312,5· 314,1,6,11· 358,
21· 402,3· 408,2· 412,2· 422,
8.
Πεντηηκοστή (8)· (11)· (13)·
(44)· 114,2· 116,23· 118,5·
122,17,22· (124).
(«πεπτοκότες») 106.
περιστέρα 102,20,21· 104,1·
Περσεφόνη (76).
(Περσία) 80.
πέτρα προσκόμματος 382,4· σκαν-
δάλου 128,12· 382,5.
Πέτρος (ἀπόστολος) (30)· (86)·
86,6,8· 100,14· 108,10· 142,
21· 204,22· 242,16· 286,18·
318,19· 378,12· 416,12· 456,
4.
πηγή, -αί δακρύων 370,4· 452,16·
ζωής 58,9.
Πιλάτος 100,15.
πίστις 232,15-16· 240,20· 296,4·
316,19· 408,9· καιρών 232,15.
πλάνη 80,20· 82,1,19· 84,7· έλ-
ληνική 72,4.
Πλάστης 262,1.
πλεονεξία 110,9· 292,1· 410,17·
418,22· πλινθεία 182,19· 194,
23.
(πληγαί Αιγυπτίων) 25.
πλούσιος 140,6· 252,20· 276,13·
310,18· 314,11· 402,3· 408,
2· 412,9.
πλοῦτος 230,5· 276,13· 290,2,11·
20· 310,7,16· 324,25· 376,22·
400,3· 412,17· 416,1· 420,7·
422,21· 446,9· 452,1· άσεδών

358,6.
 (Πλούτων) 76.
 πνεῦμα 36,17· 100,5· 164,17· 170,
 7· 280,3· 282,13· 322,5· 330,
 3· 384,11· 398,11.
 Πνεῦμα (ἄγιον) (11)· (12)·
 (13)· 44· 48,11· 50,2· 54,4·
 58,16,19· 62,3· 66,2· 92,10,
 20,25· 100,6,20· 102,17,23·
 104,13,17,18· 114,6· 122,12,
 22· 124,4· 124,23· 126,5-6,
 19· 128,5,9· 130,3,16· 132,7,
 9· 132,12,21· 134,1έ· 136,5,
 7,16· 140,10έ· 142,2έ· 144,
 2· 146,6,12· 150,3· 152,5·
 160,5,19· 170,4· 188,1· 198,
 10· 208,22· 216,15· 218,21·
 228,9· 238,20· 294,8· 298,11·
 302,12· 312,7· 322,21· 370,13·
 372,11· 384,15· 392,6· 394,
 21-22· 406,6· 424,9· 454,22·
 456,19· 458,8· 460,15· 464,
 26· ἀληθείας 134,4· γνώσε-
 ως 134,5· ἐπιστήμης 140,12·
 εὐσεβείας 134,5· θεῖον 142,5·
 σοφίας 134,4· συνέσεως 134,
 5· υἰοθεσίας 134,4.
 πνεύματα κακίας 88,10· λειτουργι-
 κά 222,3· νοερά 50,4· 160,22· κα-
 τανύξεως 340,24· λύπης 340,
 23.
 πόθος 84,21· 126,17· 216,13· 310,
 4· 446,6.
 ποιμήν, -ένες 68,4· 96,15· 124,6·
 142,14· 236,6· 268,2· 294,5·
 324,1· 328,1· 380,17· 408,14·
 ὁ καλὸς 60,15· 208,9· 408,6.
 πόλεμος, -οι 56,22· 168,12· 206,
 16· 212,14· 290,6· 418,22·
 450,18· πνευματικὸς 324,11.
 πολιτεία ἀγγέλων 444,14.

πολυαρχία 410,3.
 πολυθεΐα 194,17.
 πονηρία 302,3· 346,19· 354,21·
 432,16.
 πονηρὸς (διάβολος), 60,13· 198,
 18· 224,15· 344,17· 444,18·
 448,3.
 πόνος 254,8· 380,1· 452,14.
 πορνεία 110,10· 444,21· 458,18.
 πράξις, -εις 188,24· 246,17· 250,
 16· 338,8,17· 344,11· 404,1·
 444,10.
 πρώτης 334,13.
 πρεσβεΐα, τὰ 240,15.
 προαίρεσις 244,8· 388,20· 448,18·
 454,10· 460,17.
 πρόβατον, -α 60,16· 178,15· 182,
 4· 208,10· 342,12· 348,13·
 408,5,14· 432,17· λογικὰ 194,
 4.
 Πρόνοια 306,20,23· 308,8,15· 330,
 6.
 (Προσαπορικὸν ἁμάρτημα) 40.
 προσευχή, -αὶ 244,15· 404,7.
 προσκίνησις 94,10· 134,8· 168,
 19.
 πρόσληψις 170,6· 178,19.
 προφητεία 452,22.
 προφήτης, -αι 56,21· 102,8· 136,
 6· 140,9· 142,16· 168,11· 248,
 7· 294,1· 334,1· 338,2· αἰ-
 σχίνης 120,21.
 πρωτότοκα 118,2· 184,5· 344,17·
 Αἰγυπτίων 344,9.
 πῶσις (9)· 382,3.
 πρωχός, -οὶ 240,3· 296,9· 312,15,
 22· 314,6,18· 318,7,20· 360,
 20· 366,2· 412,2.
 Πυθαγορικοὶ 116,6.
 (Πυθία) 79.
 πῦρ 100,19· 110,19· 138,11-12.

154,8· 160,22· 184,25· 186,
23· 252,7· 282,14· 334,16·
364,3· 372,14· 400,12· 432,
10· 448,23· 454,10· θεόπεμ-
πτον 120,20· καθαρτήριον
138,10· καθαρτικόν 184,12·
καὶ θεῖον 352,7.

P

Ρααβ ἡ πόρνη 242,6.
Ραχὴλ 196,13.
Ρέα 76,7· (76).
ρεφαῖα 336,4· 358,17· φλογίνη
102,17.
Ρωμαῖοι 148,6.
(Ρώμη) 106.

Σ

(Σαβαώθ) 48
Σάββατον, -α 116,15,18· 186,20·
226,5· 288,1· 362,14.
σαββατισμὸς ψυχῶν 118,9.
Σαβδέλιος 92,4· (92)· 464,3.
Σαδδουκαῖοι 434,7.
Σαλώμη 204,15.
Σαμαρείτης 64,10· 212,5.
(Σαμψών) 86.
(Σαούλ) 357.
Σαραθηία χήρα 120,18.
σάρκες 250,7· 254,5,11· 270,19·
336,6· 386,14.
σαρκίων 74,1· 182,20.
σάρκωσις 186,6.
σαῦξ 54,4· 58,19,22,24· 60,3-4·
64,5· 84,18· 94,23· 96,3· 100,
5· 164,17· 168,26· 170,1,4,
10· 194,9· 208,14· 212,1,5·
224,18· 252,14· 266,18· 280,3·
282,12· 384,12· 398,11· 430,
3· 442,14· 444,15· 446,1-5·

454,15· 458,25· ἀντίτυπος 56,
13· 168,4· θνητὴ 56,13· 168,
4· μία 438,9.

(Σατανᾶς) 50.

Σεγῶρ 352,8.

Σεμέλη 76,17· (77).

(Σεναάρ) 286.

σεραφίμ (48)· 48,17· 160,11.

Σήθ 94,5· (94).

σημεῖα 56,23· ἐξ ἀέρος 168,13·

ἐκ γῆς 168,13· ἐκ θαλάσσης

168,13· ἐξ οὐρανοῦ 168,13.

Σίμων 116,7· Κυρηναῖος, (15)·
204,3.

Σιών 374,19.

σιωπὴ 68,24· 396,2-4,23· 398,6·
404,2.

σκαιότης 290,10.

σκηναὶ αἰώνιοι 320,20.

σκηνὴ 174,7· 388,12· κάτω 280,

1· μαρτυρίου 140,13· 220,1.

σκοτία 72,22· 74,1· 180,15.

σκότος 36,13· 74,5· 162,7· 182,

14· 222,15· 252,8· 280,2· 340,

7· 418,12· 428,6· ψηλαφητὸν

344,7.

σμίρνα 68,3· 320,15· 414,23.

Σόδομα 352,8.

Σοδομίται 352,5.

Σολομών 84,12· 88,20· 226,9·

326,6· 374,25· 420,12.

(Σουίδα Λεξ.) 344.

Σουναμίτις 120,24.

σοφία 60,11· 84,12,13· 118,25·

164,5· 178,8· 208,5· 216,2·

286,20· 276,12· 278,7· 302,

15· 306,8,12· 322,10,23· 324,

2,7· 366,1· 376,17· 394,4· Θε-

οῦ 88,22.

σοφός, -οὶ 330,2· 422,5· 276,12·

(Σπάρτη) 78.

σπέρματα εὐσεβείας 294,16.
 σταυρὸς 38,6· 190,9· 198,1· 200,
 20· 202,24· 204,4· 272,24·
 390,10.
 Στέφανος (προτομάρτυς) 242,17.
 στήλη ἀλὸς 188,14· 352,10.
 στύλος νεφέλης 196,20· πυρὸς
 196,19.
 συγγνώμη 380,9· 406,19.
 σύγκρασις 428,21.
 σύγκυσις 92,3· 308,20.
 συγχώρησις 128,15· 380,2· 440,1.
 σύζυγά 250,20· 434,10· 442,15.
 συκοφανταί 60,9· 208,3.
 σύμβολα Πάθους 206,13.
 Συναίων 96,16.
 συμπάθεια 248,10· 264,4.
 συμφορά, -αί 254,20· 288,6· 294,
 20· 298,1· 378,5· 380,3.
 συναίρεσις Σαβελλίων 92,4.
 συνείδησις 380,19.
 συνήγορος 338,14.
 συνήθεια 436,9· 448,8.
 Συρία 190,20.
 σῶμα, -ατα (18)· 52,20· 102,20·
 14,11,21· 124,2· 164,10· 196,
 2,8· 204,12· 206,13· 208,1·
 250,9· 252,3· 254,3· 258,1·
 266,4· 272,11· 284,3· 296,14·
 368,14· 408,20· 422,10,13·
 430,2· 432,18· 436,23· 452,
 20· 458,18,24· 460,11· 462,
 23· ταπεινώσεως 86,20.
 Σωτήρ (36)· 148,7· 246,8· 282,
 1· 402,8· 414,6,11· 416,15·
 426,14· 440,20· 452,7,10.
 σωτηρία 88,1-2· 204,8· 214,18·
 224,21· 246,22· 316,18· 328,
 14· 374,4.
 σωφροσύνη 436,1,2,22· 438,11·
 454,7.

T

ταλαιπωρία 268,23· 316,14.
 (Τάνταλος) 78.
 ταπεινοφροσύνη 246,6.
 ταπεινώσις 62,6· 140,4· 174,14·
 210,2· 274,2· 378,11· 426,21.
 Ταῦροι 78,3· (78).
 (Ταυριώνη) 78.
 (Ταυρὸν) 78.
 Ταρῆ 224,19· 226,2· 320,13· 390,
 11.
 τείχη 198,3· Ἰερουζόλντα 120,16.
 τελειότης 134,8.
 τελείωσις 66,14· 136,3· 448,20.
 τελειότη 326,6.
 τέλος 46,21· 158,17.
 τελώνης, -αι 62,9ξ· 106,4· 142,
 23· 210,5,6· 404,18.
 τέρατα 294,6.
 τετρακισχίλιοι 122,10.
 τιμὴ 96,5.
 τιμοφία 56,17· 168,8.
 τὸ εἶναι 40,2· 44,19.
 Τριάς Ἁγία, (10)· (13)· (34)·
 (36)· (64)· 70,8· (86)· 112,
 9· 130,1,25· (132)· 154,2,12·
 212,16,17· 384,18· 456,21·
 464,15.
 τρίπους Δελφικὸς 78,12.
 τρόπαιον 206,17.
 τροφή, -αί 56,5· 202,9· 230,4· 260,
 20· 268,22· 272,20· 284,20·
 294,18· 360,9· 368,14· ἀγγελ-
 λικὴ 366,15· στερεὰ 126,23
 σωματικὴ 366,15· τελεία 166,
 17.
 Τροφόνιος 78,10· (78)· (Τρο-
 φονίου χρησιμοί) 78.
 τροφή 214,5· 268,22· 286,6· 288,
 τύπος 174,1· τύποι ἤλων 206,4.

τυραννίς 216,11· 290,6· 394,3·
 τύραννος, -οι 200,9· 282,15· 316,
 8· 362,22· 386,4· 400,19.
 τύχη 306,13.

Υ

ὕδρις 288,5· 346,6.
 ὕγεια 62,13· 210,8,9· 212,12·
 276,17· 310,6,11· 380,.
 ὕδωρ 62,3· 100,4,6· 102,14· 104,
 11,13· 208,22· 214,13· 244,
 23· 260,15· 270,21· 288,21·
 342,9· 364,4· 372,14· 454,11.
 ὕετός, -οὶ 284,20· 322,11· 332,17·
 342,15· 366,17.
 ὕλη, -αι 114,22· 164,10· 174,7·
 222,20· 224,1· 288,20· 300,22·
 308,20· 432,11· 442,17· 444,
 16· ὕλης εἶδος 222,22.
 ὕμνος, -οι 238,1· 422,11· πνευμα-
 τικοὶ 404,7.
 ὕψι ἀπειθείας 362,2· θρονότης
 142,22· Ἰσραὴλ 244,7.
 Ὑψίς 48,10· 64,13· 92,18· 94,1·
 102,4· 130,12· 132,10· 132,
 12· 134,6· 134,10· 136,23·
 142,2· 160,5· 212,8· 424,9·
 432,18· 456,17· 458,3,4-10·
 464,26· ἀνθρώπου 38,11· 94,
 20· (340)· Θεοῦ 38,11· 94,20·
 284,11.
 ὑπερῶν, -α 138,16· 138,19.
 ὑπήκοοι 364,10.
 ὑπομονή 380,2.
 ὑποπιασμός 244,12.
 ὑποστάσεις 90,18.

Φ

φαντασία, -αι 46,3· 48,1· 82,8·

156,20· 158,19· 360,16.
 φαντάσματα (78)· 376,15.
 Φαραὼ 182,17· 196,21· 328,18.
 Φαρισαῖος, -οι (31)· (32)· 106,5,
 13· 434,24· 440,21,23· 442,3.
 φάρμακον, -α 58,2· 168,16· 228,
 2· 254,14· 294,19· 342,7· 382,
 17· ἀρρωστίας 414,1.
 Φάσκα Ἰουδαϊκὸν (14)· 172,7.
 φάτνη 66,22,24· 124,5.
 (Φθὰ) 80.
 φθόνος 56,6· 130,7· 224,15· 278,2·
 290,22· 378,4.
 φθαρτὸν 96,7.
 φιλαδελφία 242,7· 380,6.
 φιλανθρωπία (27)· 56,17· 88,5·
 168,7· 182,3· 210,10· 220,10·
 242,9· 248,13· 254,5· 276,9·
 298,13· 312,1· 316,20· 318,6·
 320,1· 328,11· 334,13· 346,
 17· 350,2,24· 358,20· 364,11·
 374,2· 386,20· 390,22· 420,
 2· 450,8· Θεοῦ 368,8· 386,11.
 φιλόφοροι 52,6· 300,14.
 φιλόκαλοι 114,6.
 φιλονεικία καλή 496,21.
 φιλόξενία 78,9· 242,4,6.
 φιλοπονία 236,20· 306,4.
 φιλοποτιχία (17)· 240,2· 248,8·
 256,2.
 φιλοσεφία 394,17· 396,5· 452,15·
 422,8.
 φιλόχριστοι 256,1.
 φίλων 446,12· 452,4.
 Φινεές 244,6· 366,8· (367).
 φόδος 84,13,18· 184,10· 366,14·
 378,19· 386,23· 388,5· 410,
 16-17· Θεοῦ 296,5.
 φρίκη 356,7.
 φρόνησις 408,2.
 φρονίτις 268,20.

Φρουγες 76,5.
 (Φρουγία) 76.
 φάρμακον 266,17· αἰγύπτιον 184,
 14.
 φάσις, εις 44,21· 46,16-18· 88,5·
 92,11· 128,16· 138,2· 156,17·
 158,12,13· 162,1· 162,19· 164,
 6· 210,14· 258,8· 264,21·
 272,16· 286,9· 290,1,25· 428,
 20· 430,1· 446,4· 448,21·
 ἀόρατος 52,18· ἀνθρωπίνη
 (58)· (64)· γεννητή 140,7·
 302,9· θεία (58)· θνητή 174,
 15· λογική 156,2· φάσις νο-
 ραή 52,2· 162,20· ὄρατή 52,
 18· φάσις πρώτη 82,15· φέ-
 ουσια 140,7· φευστή 44,17·
 ὕδατος 446,19· φωτεινή 154,
 11.
 φασίωσις 176,17.
 φῶς 36,13,16· 58,9· 60,11· 72,17,
 22· 74,5· 86,11· 126,16· 154,
 13,16· 180,15· 182,14· 192,4·
 208,5,20· 216,2· 220,20· 222,
 2-23· 252,7· 280,2· 318,15-
 16· 340,6· 414,16· 418,12·
 428,6· 432,9· ἀληθινόν 72,10·
 γνώσεως 88,21· τέλειον 74,6.
 φωνή, -αί 146,8,10· 152,11,22·
 204,17· ἐξ οὐρανῶν 102,19·
 θεία 72,15· ὄργάνων 364,13.
 Φῶτα (10)· 72,2,8.
 φωταγωγία 154,6.

X

(Χάρι) 286.
 Χαλδαῖοι 78,14.
 χαλκοῦς ὄφις 200,13.
 χαμερόνης 234,3.
 Χαμῶς 362,19.

Χαναναία 106,6.
 χάρις 40,17· 54,4· 164,18· 314,
 9· 390,17· 420,8.
 χάρισμα, -ατα 98,9· 138,14· 146,
 13· 146,14· προφητικόν 108,
 10.
 χεῖρ ἀριστέρα 320,3· Θεοῦ 224,
 8· Κυρίου 330,15· χεῖρες ἀλ-
 λήλοισι 292,12.
 χεῖροτονία 318,12.
 χερουδίμ 138,16.
 χήρα, -αι 108,19· 246,5· 360,8·
 412,2.
 χηρεία, -αι 248,20· 442,6.
 χιτώνες δερμάτινοι 56,12· 268,3.
 χοῖκοι ἄνθρ. 448,14.
 χολή 70,1· 432,2.
 χροῦς 242,11· 252,10· (286)· 352,
 19· 388,15· 418,1· 436,19.
 χρηστότης 276,3· 290,3· 388,1,25.
 χροῖσμα 184,10.
 (Χριστιανοὶ) 42.
 Χριστιανὸς 456,2· 456,8,15.
 Χριστὸς (23)· 36,4,5,8,9,10· 38,
 3· 40,11,12,17· 60,12· 66,13·
 68,9,11,13,15,17,18· 72,9· 88,
 13· 96,19,22· 100,16· 102,12·
 104,21· 110,18,23· 124,1,5·
 126,20· 128,12· 130,24· 132,
 1· 136,9,10,13,24· 138,3· 142,
 20· 152,13,14,15,17,18· 154,
 4· 178,7· 198,10· 200,13· 204,
 1,21· 206,2· 208,6· 228,20·
 230,2· 242,18· 246,14,19·
 248,6· 252,22· 266,4,10,13,
 15· 268,1· 272,23· 274,2,3·
 280,12· 284,11· 296,3· 316,4,
 6· 318,18· 320,7,8,9,10,11,20·
 326,17· 346,12· 360,10· 382,
 2· 384,2,8,18· 386,15· 390,8,
 9,18· 394,9· 406,8· 416,3,4.

8· 418,6· 422,18· 430,19,20·
432,19· 434,19· 438,4,12,16,
17,22· 440,4· 444,6,11· 446,
22· 448,1· 454,21,23· 456,3·
464,29.

(Χριστούγεννα) 8.

ζρόνος 44,16,21· 48,4· 74,16· 84,
9· 92,19,20· 96,3· 156,17·
158,22,23· 218,6· 254,8· 268,
21· 278,1· 326,4· 428,15· 430,
23.

(Χορήθ 46).

Ψ

ψυχή, -αί 58,13· 62,7· 84,19· 88,
7· 88,18· 102,1· 114,17· 170,
1,4· 208,9· 210,3· 218,13·

240,8· 254,5· 262,10· 272,11·
274,11· 282,10· 282,12· 354,
8· 358,17· 368,12,14· 374,6·
416,23· 422,13· 444,22· 446,
7· 452,20· 458,24· 462,22,
23· 464,2· νοερά 52,21· 58,
22· 164,11· 170,1,10· ψυχαί
(φιλέορτοι) 90,7· ψυχαί (φι-
λόθροι) 90,7.

Ω

ουστός 248, 21· 312,1.

«ών», ό 156,13.

ὦρα 274,19· 284,16· (ένιαυτοῦ)
2· 2,1· ὄρων βασίλισσα 234,
13.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙ ΤΕΝΟΜΕΝΩΝ

	Σελίς
Εἰσαγωγή	7—34
Λόγοι Ῥητορικαὶ	36—239
Κείμενον - Μετάφρασις	36
Λόγος ΑΓ΄, Εἰς τὰ Θεοφάνια	36—71
Λόγος ΑΘ΄, Εἰς τὰ Ἅγια Φῶτα	72—113
Λόγος ΜΑ΄, Εἰς τὴν Πεντηκοστὴν	114—151
Λόγος ΜΕ΄, Εἰς τὸ Πάσχα	152—217
Λόγος ΜΔ΄, Εἰς τὴν Καινὴν Κυριακὴν	218—239
Λόγοι Ἠθικολογικοὶ	240
Λόγος ΙΔ΄, Περὶ φιλοπουχίας	240—321
Λόγος ΙΣΤ΄, Εἰς τὸν πατέρα σιωπῶντα διὰ τὴν πλη- γὴν τῆς χαλάξης	322—367
Λόγος ΙΖ΄, Πρὸς τοὺς πολιτευομένους Ναζιανζοῦ ἀ- γωνιῶντας καὶ τὸν ἄρχοντα ὀργιζόμενον	368—393
Λόγος ΙΘ΄, Εἰς τὸν ἐξισοτὴν Ἰουλιανὸν	394—425
Λόγος ΑΖ΄, Εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Εὐαγγελίου «ὅτε ἐτέλε- σεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους» καὶ τὰ ἐ- ξῆς	426—465